West-Friese Archeologische Rapporten 46

Huis en haven onder de straat

Archeologisch onderzoek tijdens rioolwerkzaamheden van de Noorder Havendijk tot de Compagniesbrug in Enkhuizen

D. M. Duijn

Met een bijdrage van C.P. Schrickx

West-Friese Archeologische Rapporten 46

Huis en haven onder de straat

Archeologisch onderzoek tijdens rioolwerkzaamheden van de Noorder Havendijk tot de Compagniesbrug in Enkhuizen

D.M. Duijn

Met een bijdrage van C.P. Schrickx

Hoorn 2012

Colofon

West-Friese Archeologische Rapporten 46

Titel:	Huis en haven onder de straat Archeologisch onderzoek tijdens rioolwerkzaamheden van de Noorder Havendijk tot de Compagniesbrug in Enkhuizen
OM-nummer:	41174
Projectnummer:	321
Opdrachtgever:	Gemeente Enkhuizen
Coördinaten:	N: 148.676/524.321 Z: 148.685/524.065 O: 148.812/524.061
Auteurs:	D.M. Duijn (archeoloog, Archeologie West-Friesland) Metaal: C.P. Schrickx (senior-archeoloog, Archeologie West-Friesland)
Redactie:	M.H. Bartels (senior-archeoloog, Archeologie West-Friesland) C.P. Schrickx
Veldwerk:	D.M. Duijn C.P. Schrickx A. Weel (medewerker Archeologie West-Friesland) Y. Meijer (KNA-archeoloog, Archeologie West-Friesland) M.H. Bartels C. Aay (veldtechnicus, Archeologie West-Friesland) C. Kiestra (vrijwillig medewerker Archeologie West-Friesland) T. van Meurs (vrijwillig medewerker Archeologie West-Friesland) E. Winters (vrijwillig medewerker Archeologie West-Friesland) C. den Otter (vrijwillig medewerker Archeologie West-Friesland)
Historisch onderzoek:	C.P. Schrickx S. Messchaert-Heering
Determinatie keramiek:	D.M. Duijn
Determinatie kleipijpen:	J. van Oostveen
Determinatie metaal:	C.P. Schrickx
Determinatie leer:	A. Vissie-Hoogland en E. Winters-Ran (vrijwillig medewerkers Archeologie West-Friesland)
Tekeningen:	D.M. Duijn
Fotografie objecten	D.M. Duijn en C.P. Schrickx
Opmaak:	D.M. Duijn

© Archeologie West-Friesland 2012

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, film, fotokopie, digitaal of geautomatiseerd systeem zonder voorafgaande toestemming van de copyrighthouders en de auteur.
De uitgever heeft de inhoud met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Ondanks deze zorgvuldigheid kunnen gegevens zijn veranderd of onjuist zijn weergegeven.

Inhoudsopgave

Samenvatting 8

1. Inleiding 11

2. Achtergronden 13
2.1 Geologie en landschap 13
2.2 Historische ontwikkeling Enkhuizen 14

3. Doel en methode van het onderzoek 17
3.1 Onderzoeksopdracht 17
3.2 Methode 17

4. Noorder Havendijk-Kaasmarkt-Nieuwstraat en Verlaat 20
4.1 Historische ontwikkeling Noorder Havendijk-Kaasmarkt-Nieuwstraat en Verlaat 20
4.1.1 Middeleeuwen: de oudste haven van Enkhuizen 20
4.1.2 De 16de eeuw: demping, herstel en een nieuwe overtoom 22
4.1.3 De 17de eeuw: het blijft bij het oude 25
4.1.4 De late 17de en 18de eeuw: grootschalige demping 26
4.1.5 De 19de en 20ste eeuw: weer een demping, een gasfabriek en een pomp 29
4.2 Resultaten archeologisch onderzoek 31
4.2.1 Sporen uit de gebruiksfase van de haven uit de 15de en 16de eeuw 31
4.2.2 Sporen van de demping van de Kaasmarkt en Nieuwstraat in of kort na 1544 49
4.2.3 Sporen uit de gebruiksfase van de Noorder Havendijk en het Verlaat uit de 17de eeuw 62
4.2.4 Sporen van demping in de late 17de en het begin van de 18de eeuw 77
4.2.5 Sporen uit de periode na 1727 85
4.3 Vondstcomplexen 91
4.3.1 Dempingspakket in haven Kaasmarkt en Nieuwstraat (1544) 91
4.3.2 Afvallaag in oostzijde gracht Verlaat (1693) 127
4.3.3 Afvallaag in haven Noorder Havendijk (1727) 133
4.3.4 Dempingspakket van zand in haven Noorder Havendijk (1727) 145
4.4 Deelconclusie 149

5. Kalksteiger en Breedstraat 155
5.1 Historische ontwikkeling Kalksteiger 155
5.2 Resultaten archeologisch onderzoek 159
5.2.1 Ophogingslagen van de Westfriese Omringdijk 159
5.2.2 Huis 1: een 13de-eeuws huis op de Omringdijk 170
5.2.3 Huis 2: een 15de-eeuws huis op de hoek Nieuwstraat-Kalksteiger 178

5.2.3.1 Fase 1: Sporen uit de bouwperiode van het huis, omstreeks 1470 180
5.2.3.2 Fase 2: Sporen uit de periode 1550-1650 186
5.2.3.3 Fase 3: Sporen uit de periode 1650-1750 195
5.2.3.4 Fase 4: Sporen uit de periode 1750-1900 201
5.2.4 Huis 3: een 17de-eeuws huis op de hoek Breedstraat-Kalksteiger 207
5.2.5 Huis 4: een 17de-eeuws dwarshuis langs de Kalksteiger 219
5.2.6 Huis 5: een 17de-eeuws huis langs de Kalksteiger 229
5.2.7 Gebouw 6: een gebouw met erf langs de Kalksteiger 233
5.3 Deelconclusie 237

6. Zwaanstraat 239
6.1 Historische ontwikkeling Zwaanstraat 239
6.2 Resultaten archeologisch onderzoek 243
6.2.1 Houtstructuur met keien in de Zwaanstraat 243
6.2.2 Houtstructuur aan de oostzijde van de Zwaanstraat 245
6.2.3 Huis A: het huis op de hoek Breedstraat-Zwaanstraat 248
6.2.4 Huis B: een huis aan de Zwaanstraat 250
6.2.5 Huis C: een huis aan de Zwaanstraat 250
6.2.6 Huis D: een huis aan de Zwaanstraat 252
6.2.7 Huis E: een huis aan de Zwaanstraat 253
6.2.8 Huis F: het huis op de hoek Hoogstraat-Zwaanstraat 254
6.2.9 Verhardingslagen in de Zwaanstraat 255
6.3 Deelconclusie 256

7. Losse vondsten Noorder Havendijk tot Zwaanstraat 257
7.1 Keramiek 257
7.2 Metaal 262

8. Wilhelminaplantsoen 280
8.1 Historische ontwikkeling omgeving Wilhelminaplantsoen 281
8.2 Vondstmateriaal 284
8.2.1 Put bij het Sijbrandsplein 284
8.2.2 Put bij de Noorder Havendijk 288

9. Beantwoording onderzoeksvragen 296

10. Synthese 301

11. Literatuur 304

Bijlage 1 Allesporenkaarten 311

Determinatielijsten
Bijlage 2 Keramiek
Bijlage 3 Bouwkeramiek
Bijlage 4 Glas

Bijlage 5 Metaal
Bijlage 6 Hout
Bijlage 7 Leer
Bijlage 8 Natuursteen
Bijlage 9 Overige

Bijlage 10 Specialistisch onderzoek kleipijpen door J. van Oostveen
Bijlage 11 Dendrochronologisch onderzoek door Stichting RING

Bijlage 2 t/m 11 is te downloaden vanaf www.archeologiewestfriesland.nl

Samenvatting

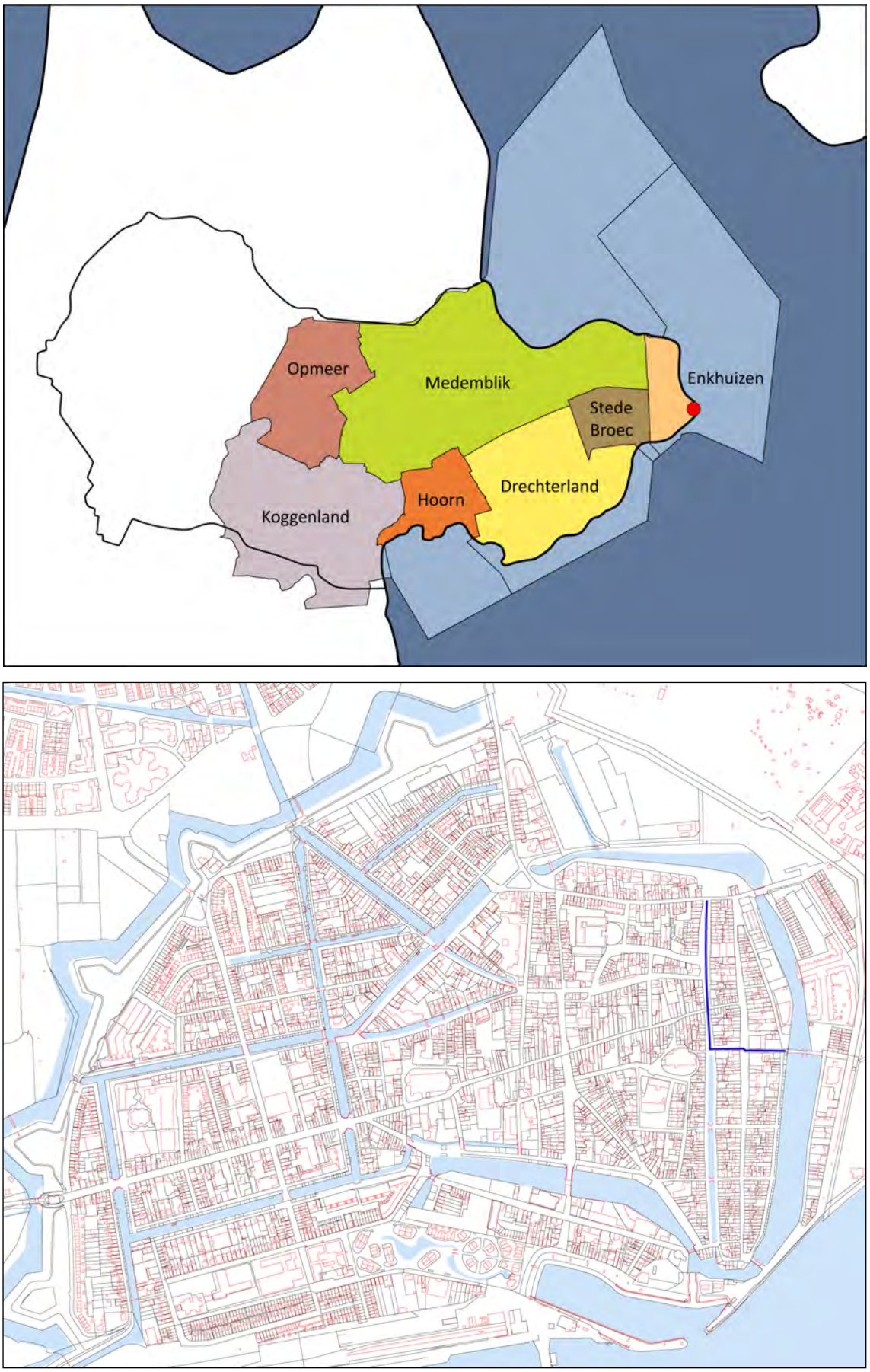
In de zomer van 2010 is een deel van het rioolstelsel in de stadskern van Enkhuizen vervangen. Deze werkzaamheden zijn archeologisch begeleid door Archeologie West-Friesland, het samenwerkingsverband van zeven gemeenten in oostelijk West-Friesland. Het onderzoek vond achtereenvolgend plaats in de Noorder Havendijk, Kaasmarkt, Nieuwstraat, oostzijde Verlaat, Kalksteiger en Zwaanstraat en duurde in totaal ruim drie maanden. Tijdens de rioolwerkzaamheden kwamen zeer veel archeologische sporen tevoorschijn en daarnaast is een omvangrijke hoeveelheid vondstmateriaal verzameld.[1]

In de Noorder Havendijk, Kaasmarkt en Nieuwstraat was in het verleden water aanwezig. Samen met de Zuider Havendijk vormde deze noord-zuid georiënteerde as de oudste binnenhaven van Enkhuizen, aangelegd in 1362. Aan weerszijden van de haven lag een schotsluis die gesloten werd bij hoog water en storm. Het grootste deel van de haven is in de loop der eeuwen gedempt en tegenwoordig is alleen nog water aanwezig in de Zuider Havendijk.
De oudste sporen van de haven zijn teruggevonden in de Kaasmarkt en Nieuwstraat, het middenstuk van de haven. Dit deel van de haven is in of kort na 1544 gedempt, met als doel om hier een marktplaats te creëren. Aan weerszijden van de straat zijn delen van de houten kadebeschoeiing van de haven gevonden, die waarschijnlijk uit de eerste kwart van de 16de eeuw dateert. Op de locatie waar de Westerstraat, de hoofdstraat van Enkhuizen, de haven kruiste, zijn de resten van een bakstenen boogbrug tevoorschijn gekomen. Het is een van de eerste, mogelijk zelfs de eerste, bakstenen bruggen van de stad geweest. Kort voor het midden van de 16de eeuw is de haven gefaseerd gedempt. Enkele houten schotten en een bakstenen muur die haaks in de haven zijn geplaatst, kunnen aan deze demping worden verbonden. Voor het dempen is kleiige grond en huisafval gebruikt. Uit het dempingspakket is veel vondstmateriaal verzameld, met name keramiek en metaal.
Rond 1600 is de houten beschoeiing van de haven in de Noorder Havendijk vervangen voor een bakstenen kademuur. Later in de 17de eeuw is tegen en over de bestaande muur een nieuwe muur geplaatst, waardoor de kademuur nu in totaal 1 meter breed was. De kademuur bleek nog grotendeels in de bodem aanwezig te zijn en is tijdens de rioolwerkzaamheden op diverse plekken waargenomen.
Aan de oostzijde van het Verlaat is eveneens rond 1600 een bakstenen overkluizing gemaakt. Binnen de overkluizing bevond zich waarschijnlijk een spuisluis, die het zoete water in het Verlaat van het zoute water in de Noorder Havendijk scheidde. De overkluizing is in 1693 afgebroken, waarbij tevens het water aan de oostzijde van het Verlaat is gedempt. In 1727 dempte men tevens de haven in de Noorder Havendijk, waarvoor schoon zand werd gebruikt.

In de Kalksteiger en Zwaanstraat zijn de sporen van huizen aangetroffen. Beide straten waren oorspronkelijk smalle stegen. Doordat de huizenrij langs de noordzijde van de stegen geleidelijk is afgebroken, ontstonden de huidige bredere straten. In de Kalksteiger is dwars door de verdwenen huizenrij gegraven, waardoor veel kelders, muren, vloeren en putten werden aangetroffen. De meeste sporen dateren uit de 15de tot 20ste eeuw. Zeer bijzonder waren bovendien de resten van een huis uit de 13de eeuw aan de oostzijde van de Kalksteiger, dat destijds op de kruin van de Westfriese Omringdijk is gebouwd.
In de Zwaanstraat is langs de verdwenen huizenrij gegraven, waardoor alleen de buitenzijde

1 Een eerste overzicht van de resultaten van het onderzoek is in 2011 verschenen: Duijn 2011c.

van de funderingen is aangetroffen. Hier is tevens een houtstructuur gevonden die mogelijk samenhangt met de versterking van het dijklichaam vóór de aanleg van de Oosterhaven.

Afb. 1 Ligging van de rioolwerkzaamheden die archeologisch zijn begeleid (blauwe lijn) binnen de stadskern van Enkhuizen. Schaal 1:10.000, noorden boven. Boven de ligging binnen West-Friesland (rode stip).

1. Inleiding

Van 31 mei tot en met 15 september 2010 vond een archeologische begeleiding plaats van de rioolwerkzaamheden in achtereenvolgend de Noorder Havendijk, Kaasmarkt, Nieuwstraat, Kalksteiger en Zwaanstraat in Enkhuizen (afb. 1 en 2). Opdrachtgever van het onderzoek was de gemeente Enkhuizen. De archeologische begeleiding is verricht door Archeologie West-Friesland. Het veldwerk is uitgevoerd door archeoloog drs. D.M. Duijn, senior-archeoloog drs. C.P. Schrickx, medewerker A. Weel, archeoloog drs. Y. Meijer, senior-archeoloog drs. M.H. Bartels en veldtechnicus C. Aay. Zij werden geassisteerd door C. Kiestra, E. Winters, T. van Meurs en C. den Otter, vrijwillig medewerkers van Archeologie West-Friesland. De uitwerking van het onderzoek is gedaan door D.M. Duijn en C.P. Schrickx, met medewerking van vrijwillig medewerkers van Archeologie West-Friesland (zie colofon).

De aanleiding voor het onderzoek vormde de vervanging van het bestaande riool van het Sijbrandsplein tot de Compagniesbrug over de Oosterhaven. Dit werk werd uitgevoerd door J. Koper & Zn. BV uit Wervershoof. Bij de voorbereiding van de rioolwerkzaamheden was geen rekening gehouden met archeologische sporen en vondsten, waardoor het eerste deel van de werkzaamheden, in de Vissersdijk, niet archeologisch is begeleid. Hier werd het nieuwe riool echter op dezelfde plek als het oude riool gelegd. Op deze locatie was zodoende geen intact bodemarchief meer aanwezig. Op het moment dat fors muurwerk op de hoek van de Vissersdijk en Noorder Havendijk werd aangetroffen, is contact gezocht met Archeologie West-Friesland, het samenwerkingsverband van zeven gemeenten in oostelijk West-Friesland dat per 1 juni 2010 is opgericht. Het lag binnen de verwachting dat meer archeologische sporen zouden worden aangesneden op het vervolgtraject, waarop door de gemeente is besloten om de verdere werkzaamheden archeologisch te laten begeleiden.

Doordat een archeologisch voortraject bij dit project ontbreekt, is voorafgaand aan de rioolbegeleiding geen Archeologisch Bureauonderzoek (ABO) gemaakt. Wel is een Programma van Eisen (PvE) opgesteld, dat officieel is vastgesteld op 28 mei 2010. In het PvE zijn de te verwachten sporen en structuren uiteengezet en zijn de eisen vastgesteld waaraan de begeleiding en de rapportage moeten voldoen. Tevens zijn vraagstellingen geformuleerd waarop de archeologische begeleiding antwoord dient te geven.

In dit standaardrapport worden de resultaten van de archeologische begeleiding (OM-nr 41174, project 321) weergegeven. Dit wordt in hoofdstuk 2 voorafgegaan door een uiteenzetting over de achtergronden van het onderzoek, namelijk de geologie en historische ontwikkeling van Enkhuizen.
Vervolgens komen de onderzoeksvragen en methode van de begeleiding aan bod. De analyse van de aangetroffen sporen en het verzamelde vondstmateriaal is opgesplitst in meerdere delen. Eerst wordt ingegaan op de gedempte haven (Noorder Havendijk, Kaasmarkt en Nieuwstraat) en vervolgens op de Kalksteiger en Zwaanstraat, waarbij ook wordt ingegaan op de historisch bekende ontwikkeling van deze straten. Hierna komen losse vondsten en vondsten die zijn gedaan langs het water van het Wilhelminaplantsoen aan bod.
Als bijlagen zijn allesporenkaarten en determinatielijsten toegevoegd. De rapportage volgt de eisen die daaraan worden gesteld in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2, en het Kwaliteitshandboek Archeologie Hoorn, versie 2009.

Speciale dank gaat naar de mannen van Koper BV, in het bijzonder Pieter Boots en Diederik van Buuren, voor de prettige samenwerking tijdens de rioolbegeleiding, Jan van Oostveen voor de determinatie van de kleipijpen, Jan den Das voor hulp bij de determinatie van de lakenloden en Suus Messchaert-Heering voor haar speurwerk in de archieven van Enkhuizen.

Afb. 2 De locatie van de rioolsleuf (in geel) op de huidige kadasterkaart. Schaal 1:1250, noorden boven.

2. Achtergronden

2.1 Geologie en landschap

Aan het einde van de laatste ijstijd lag Enkhuizen in een schaars begroeid landschap, waar in de loop van die ijstijd zand was afgezet. Geologisch gezien behoort deze zandafzetting tot de Formatie van Twente (Laagpakket van Wierden: dekzand).[2] De top van deze pleistocene afzetting bevind zich tussen de 14 en 10 meter –NAP. Na afloop van de ijstijd steeg de temperatuur en smolten de landijsmassa's waardoor de zeespiegel steeg. Hierdoor steeg ook de grondwaterspiegel en vormde zich veen (het Basisveen) op het dekzand. Dit Basisveen werd uiteindelijk afgedekt door wad- en kwelderafzettingen.
Tot circa 3800 voor Chr. was West-Friesland vrij toegankelijk voor de zee. De toenmalige kust bestond voornamelijk uit zandige wadplaten waartussen een groot aantal west-oost georiënteerde geulen lag. Meer landinwaarts gingen de zandige platen over in lagunes waarin klei werd afgezet. Een groot deel van West-Friesland lag in dit lagunaire gebied. [3] De sedimenten die in deze periode zijn afgezet, worden gerekend tot de oudste afzettingen van de Beemster Afzettingen (voorheen Calais II en III, tegenwoordig: Laagpakket van Wormer).

Rond 3800 voor Chr. ontstonden aan de kust van Noord-Holland op de zandige wadplaten strandwallen die de kust langzaam afsloten. De zee kon vanaf deze periode alleen nog via enkele zeegaten in het achterland doordringen. Via het zeegat van Bergen drongen getijdengeulen West-Friesland binnen. Buiten de invloedsfeer van deze geulen vond geen sedimentatie plaats en vormde zich veen. Binnen de invloedsfeer van deze getijdengeulen vond afzetting van zand en klei plaats. Het grovere, zandigere materiaal sedimenteerde in en direct naast de geul. Het fijnere en kleiiger materiaal werd bij verstromingen verder van de geul afgezet.
Tussen 3800 en 1400 voor Chr. verlegden de getijdengeulen enkele malen hun loop, waardoor de ondergrond van West-Friesland een zeer ingewikkelde opbouw heeft. Deze opbouw, en de geologische geschiedenis, is door De Mulder en Bosch ontrafeld en systematisch beschreven.
Volgens deze reconstructies heeft Enkhuizen in een kweldergebied gelegen. De mariene afzettingen die in Enkhuizen direct onder de bouwvoor liggen behoren tot het Laagpakket van Wormer. Grote getijdengeulen zijn vermoedelijk niet actief geweest. Buiten de actieve delen van het zeegat vond veengroei plaats (behorend tot het Hollandveen Laagpakket).

Rond 1500 voor Chr. sloot het zeegat van Bergen en werden de geulsystemen in West-Friesland minder actief. Na het droogvallen van de geulen vond als gevolg van differentiële inklinking van de verschillende afzettingen een omkering (inversie) van het reliëf plaats. De aanvankelijk laaggelegen kreekbeddingen en oevers zakten minder in dan de aanvankelijk hooggelegen kwelders.
Buiten de actieve geulen had vanaf circa 3800 voor Chr. in heel West-Friesland continu veenvorming plaatsgevonden, waardoor grote veenkussens waren ontstaan. Op het moment dat de laatste actieve geulen verlandden, verdwenen ook deze onder een dik pakket veen.

2 Hoewel Nitg-TNO in 2000 (Weerts e.a., 2000; De Mulder e.a., 2003) een nieuwe lithostratigrafische indeling heeft ingevoerd, wordt in dit stuk ook de oude chronostratigrafische indeling, gebruikt door De Mulder/Bosch, weergegeven. Het Laagpakket van Wormer komt overeen met de Afzettingen van Calais, het Laagpakket van Walcheren met de Afzettingen van Duinkerken en het Hollandveen Laagpakket met het Hollandveen.
3 De Mulder/Bosch, 1982.

Op en rond de veenkussens waren alleen nog kleine veenstroompjes actief. Deze voerden het water uit de veenkussens af naar lager gelegen delen.

De bewoning in West-Friesland in de Midden- en Late-Bronstijd (1500 tot 800 v. Chr.) concentreerde zich op de flan en van deze geulruggen en op de kwelders.[4] Door toenemende vernatting werd West-Friesland rond 800 v. Chr. verlaten. Tot het ontstaan van de handelsplaats Medemblik omstreeks 700 n. Chr. was het gebied vermoedelijk onbewoond.[5]

In de Middeleeuwen was West-Friesland bedekt met een dik veenpakket. Door het ontstaan van de Zuiderzee in de 11de en 12de eeuw werd de invloed van de zee aan de oostzijde van Noord-Holland aanzienlijk groter: de zee sloeg grote stukken land langs de kust weg en de Hollandse binnenmeren ontstonden. Het ontstaan van de Zuiderzee leidde bovendien tot een betere afwatering van het water van de IJssel en Eem, wat voor gunstige omstandigheden voor ontginning van het veengebied zorgde. De eerste ontginningen in West-Friesland dateren uit de 8ste eeuw en vonden plaats rond Medemblik. Van de 10de tot en met de 12de eeuw werd het overige deel van West-Friesland ontgonnen. Het gebied werd geschikt gemaakt voor bewoning en landbouw door op systematische wijze sloten door het veen heen te graven, waardoor het veen ontwaterde. Door de ontwatering oxideerde het veen en klonk het veenpakket in, met een geleidelijke daling van het maaiveld als gevolg. Het land werd hierdoor kwetsbaar voor inbreuken van de zee en overstromingen. De bewoners van West-Friesland probeerden dit gevaar te verkleinen door dijken aan te leggen. Deze verschillende losse dijken werden met elkaar verbonden, waardoor West-Friesland vanaf circa 1250 werd beschermd door één lange dijk: de Westfriese Omringdijk. Deze dijk is in de eeuwen hierna nog diverse malen doorgebroken, waardoor land afsloeg en klei en zand werd afgezet. De loop van de Omringdijk is in de loop der eeuwen sterk gewijzigd. Door het verdwijnen van het voorland (het land dat voor de dijk lag) verzwakte de dijk, waardoor deze op een groot aantal plaatsen moest worden teruggelegd door middel van inlaagdijken. De huidige Omringdijk bevat hierdoor slechts in een aantal dijkvakken nog de originele 12/13de-eeuwse kern.[6] Het tracé van de Omringdijk loopt in Enkhuizen onder de Vissersdijk en Breedstraat.
Om het gebied binnen de Omringdijk droog te houden moest dagelijks water in zee worden geloosd. In eerste instantie gebeurde dit tijdens eb via spuisluizen in de dijk. Door de aanhoudende daling van het maaiveld was dit na verloop van tijd niet meer mogelijk. De introductie van de poldermolen in Holland in het begin van de 15de eeuw was een antwoord op dit probleem. De eerste poldermolens bij Enkhuizen stonden ten noorden van de stad, aan het einde van de Oude Gouw, en dateren uit omstreeks 1452.[7]

2.2 Historische ontwikkeling Enkhuizen

Enkhuizen is gelegen in het oosten van West-Friesland, aan het oostelijke einde van een oost-west georiënteerde bewoningsas: de Streekweg. De aan deze weg gelegen dorpen bevonden zich oorspronkelijk noordelijker langs een oudere bewoningsas (de Zuiderkadijk). Deze as met de aanliggende dorpen is ten gevolge van de vorderende veenontginningen verplaatst naar de locatie van de huidige Streekweg, waarschijnlijk in de 12de eeuw.

4 IJzereef/Van Regteren Altena, 1991; Roessingh/Lohof, 2011.
5 Besteman 1990, 107.
6 Boon 1991, 78-114.
7 Boon 1991, 100.

De stad Enkhuizen is ontstaan uit een samensmelting van twee dorpen: Enchusen en Gommerskarspel. De kern van Gommerskarspel lag waarschijnlijk bij de huidige Westerkerk, de locatie van het oude Enchusen moet worden gezocht in het huidige IJsselmeer, in het verlengde van de Streekweg/Westerstraat. Door de aanleg van de Westfriese Omringdijk in de 13de eeuw kwam het oude Enkhuizen buitendijks te liggen. Ten gevolge van de stijgende zeespiegel en het afslaan van dit buitendijkse land is het dorp door zijn inwoners geleidelijk verplaatst naar het gebied binnen de Omringdijk. Hierdoor kwam Enkhuizen tegen Gommerskarspel aan te liggen. In 1356 kregen de dorpen stadsrechten en werden zij door graaf Willem V onder de naam Enkhuizen offi ieel samengevoegd tot stad. In de periode hierna kreeg Enkhuizen een stedelijk karakter door de aanleg van havens, het oprichten van poorten en verdedigingswerken en de bouw van publieke gebouwen, waaronder een stadhuis, gasthuis en waag.
Pas na de St. Elizabethvloed van 1421 werd het buitendijks gelegen Enkhuizen definitief opgegeven. Op dat moment was alleen de kerk hier waarschijnlijk nog aanwezig. Deze kerk werd afgebroken en vanaf 1423 begonnen de Enkhuizenaren met de bouw van de huidige Zuiderkerk, gewijd aan St. Pancratius. Iets later werd de Westerkerk, gewijd aan St. Gummarus, door de parochianen van Gommerskarspel vergroot. In de 15de eeuw werden vier kloosters in Enkhuizen opgericht, namelijk drie vrouwenkloosters bij de Westerkerk en een mannenklooster bij de Zuiderkerk. Onder druk van de gespannen politieke situatie door de Hoekse en Kabeljauwse twisten begon men in 1489 de hele stad met wallen te omgeven. De Westerkerk en omliggende kloosters kwamen hierbij binnen de stadsomwalling te liggen.

Afb. 3 Enkhuizen op de kaart van Jacob van Deventer, circa 1560.

Dankzij de bloeiende haringvisserij en handel nam het aantal inwoners van Enkhuizen in de 16de eeuw zeer snel toe. Dit veroorzaakte de bouw van steeds meer huizen, die nu vaak werden uitgevoerd in baksteen in plaats van hout. Tevens was meer havenruimte nodig, wat tussen

1540 en 1570 resulteerde in de aanleg van de Oude Haven, Vissershaven en Oosterhaven. De Oude Haven werd beschermd door de in 1540 gebouwde Drommedaris, de enige nog bestaande verdedigingstoren van Enkhuizen. De kaart van Jacob van Deventer, de oudste stadsplattegrond van Enkhuizen, geeft een beeld van de omvang van Enkhuizen rond 1560 (afb. 3).
Gebrek aan ruimte voor de snel groeiende bevolking en toenemende economische activiteiten was de belangrijkste reden om de stad grootschalig uit te breiden aan de west- en noordzijde rond 1600. De stadsmuren en torens werden vervangen door moderne verdedigingswerken in de vorm van aarden wallen en bastions. Tevens werden nieuwe havens binnen de stad gegraven, namelijk de Nieuwe Haven, Oude Buishaven en Nieuwe Buishaven. Op de kaart uit de kroniek van Brandt uit 1666 is de omvang van de stad na de grote stadsuitbreiding te zien (afb. 4).

Afb. 4 Enkhuizen op de kaart uit de kroniek van Brandt uit 1666.

Rond 1620 bereikte de economische bloei van Enkhuizen zijn piek. Op dat moment woonden ongeveer 21.000 mensen binnen de vest. De bloei was in de eerste plaats te danken aan de haringvisserij. Hiernaast speelden de handel en scheepvaart een grote rol, met name de Sontvaart (handel op het Oostzeegebied), kust- en Straatvaart (handel op Frankrijk en landen langs de Middellandse Zee) en handel met Azië door de VOC.
Rond het midden van de 17de eeuw was de bloeiperiode voorbij en vond op zowel economisch als demografisch gebied verval plaats. Het dieptepunt van de crisis werd bereikt rond 1850, toen Enkhuizen nog slechts ca. 5000 inwoners telde. De leegloop had als gevolg dat veel huizen werden gesloopt en de stad een landelijk karakter kreeg, met name in de Boerenhoek. Pas vanaf de late 19de eeuw was weer sprake van groei door de aanleg van de spoorlijn en intensivering van de land- en tuinbouw, met name de teelt van bloemzaad.

3 Doel en methode van het onderzoek

3.1 Onderzoeksopdracht

In het Programma van Eisen is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd die als leidraad bij de begeleiding en de uitwerking hiervan hebben gefungeerd. Dit standaardrapport tracht antwoord op deze vragen te geven.

1. Zijn de kademuren of -beschoeiingen van de gedempte haven nog aanwezig in de bodem? Zo ja, hoe ziet de constructie eruit? Uit welke periode dateren de resten? Zijn meerdere fasen te onderscheiden?

2. Zijn resten aanwezig van de spuisluis en brug op de hoek van het Verlaat en de Noorder Havendijk? Zo ja, hoe ziet de constructie eruit? Welke materialen zijn gebruikt? Zijn meerdere fasen te onderscheiden?

3. Zijn in het plangebied resten van andere bruggen aanwezig? Zo ja, uit welke periode dateren deze resten? Welke materialen zijn gebruikt? Zijn meerdere fasen te onderscheiden? Wat kan worden gezegd over de constructie van de bruggen?

4. Waarmee is de binnenhaven in de 16de en 18de eeuw gedempt? Welke informatie geven de vondsten uit de dempingslagen? Komt de datering van de vondsten overeen met de historisch bekende dempingen van de haven?

5. Zijn ophogingslagen te onderscheiden in de kades langs de haven? Uit welke periode dateren de ophogingen? Waarmee is opgehoogd? Zijn loopniveau's herkenbaar?

6. Zijn in de Kalksteiger en Zwaanstraat resten van huizen, bijgebouwen en putten aanwezig? Uit welke periode dateren de sporen en structuren? Kunnen vondstcomplexen worden gekoppeld aan huishoudens?

7. Hoe ziet de bodemopbouw van de Omringdijk onder de Breedstraat eruit? Uit welke periode dateren de ophogingslagen? Ligt de oude top van de dijk onder het midden van de straat?

3.2 Methode

Doel van de rioolwerkzaamheden was het vervangen van het oude betonnen riool uit de jaren 50 voor een nieuw rioolstelsel van kunststof buizen. De enkele buis werd hierbij bovendien vervangen door een gescheiden rioolstelsel van twee naast elkaar gelegen buizen, namelijk een buis voor schoon water (hemelwater) en vuil water.
In de Noorder Havendijk en aan de noordzijde van de Kaasmarkt bestond het oude riool uit twee enkele buizen aan weerszijden van de straat, op enkele meters afstand van de huizen. Dit riool is vervangen door een dubbel riool in het midden van de straat. De nieuwe rioolsleuf werd hier dus uitgegraven in onverstoorde grond. In het vervolgtraject, van de zuidzijde van de Kaasmarkt tot de Compagniesbrug, kwam het nieuwe riool op de plaats van het oude riool te liggen. Doordat de enkele buis door een dubbel rioolstelsel werd vervangen, moest echter

een bredere sleuf in onverstoorde grond worden uitgegraven.
In de Noorder Havendijk en noordzijde van de Kaasmarkt is eerst het nieuwe riool aangelegd, waarna de huisaansluitingen hierop zijn aangesloten en het oude riool is verwijderd. In het overige traject is het oude riool in delen vervangen door de nieuwe buizen.

Afb. 5 Rioolwerkzaamheden in de Noorder Havendijk in juni 2010, gezien richting het zuiden.

Afb. 6 Rioolwerkzaamheden ter hoogte van de Westerstraat in juli, gezien richting het zuiden.

Afb. 7 Rioolwerkzaamheden in de Kalksteiger in augustus 2010, gezien richting het oosten.

Afb. 8 Rioolwerkzaamheden in de Breedstraat in september 2010, gezien richting het oosten.

Het nieuwe riool is in stukken van 5 meter (lengte van de nieuwe buizen) aangelegd. Hiertoe werd steeds een stuk straat van ruim 5 meter open gegraven, waarbij in sommige straten het oude riool tegelijk werd verwijderd. De helft van de gegraven sleuf werd iets dieper uitgegraven, doordat het vuilwaterriool (dikkere grijze buis) dieper werd gelegd dan het schoonwaterriool (dunnere bruine buis). De sleuf was over het algemeen tussen de 1,5 en 2,5 meter diep. Dit verschil werd veroorzaakt doordat de hoogte van het maaiveld over de lengte van het tracé sterk wisselde. De rioolsleuf was gemiddeld ongeveer 2,5 meter breed. Op regelmatige afstand en op plaatsen waar meerdere buizen samenkomen, is een inspectieput geplaatst. Op deze locaties is dieper en breder uitgegraven.
Haaks op de rioolbuizen zijn huisaansluitingen naar de aanliggende bebouwing gemaakt. Hiervoor is steeds een smalle sleuf gegraven. De diepte van de sleuven verschilde, maar over het algemeen waren zij vrij ondiep. Ook op de locatie van huisaansluitingen zijn enkele sporen aangetroffen.
Aan weerszijden van het Wilhelminaplantsoen is verder een afvoerput geplaatst voor het lozen van regenwater in de parkvijver.

De uitgegraven grond is afgevoerd naar een gronddepot in de Schepenwijk bij Enkhuizen. Van deze stort zijn eveneens vondsten verzameld. Helaas is hier eveneens illegaal door onbevoegden naar vondsten gezocht. Welke en hoeveel objecten deze personen in de stortgrond hebben gevonden, is onbekend.

Wanneer bij het graven van de rioolsleuf sporen bloot kwamen te liggen, bijvoorbeeld muur- of houtwerk, is dit zo goed mogelijk schoongemaakt en vervolgens ingemeten, getekend, gefotografeerd en beschreven. Ook zijn diverse profielen gedocumenteerd. Met uitzondering van de kademuur aan de noordzijde van de Noorder Havendijk zijn alle sporen ingemeten ten opzichte van de bebouwing. Hierdoor moet rekening worden gehouden met een zekere foutmarge. De genoemde kademuur is ingemeten met een Total Station. Van een aantal sporen kon de NAP-hoogte worden bepaald met een Total Station of waterpastoestel. Voor de andere sporen is de NAP-hoogte bij benadering bepaald aan de hand van de NAP-hoogtes van de nieuwe rioolbuizen of alleen de diepte ten opzichte van het maaiveld gedocumenteerd. Alle sporen zijn op tekening vastgelegd op schaal 1:20 of 1:50. Het vondstmateriaal is met de hand en voor zover mogelijk per spoor verzameld. Tijdens het grootste deel van het onderzoek is intensief met een metaaldetector gezocht.

Bij de uitwerking zijn de keramiek- en glasvondsten gedetermineerd volgens het classificatiesysteem voor laat- en post-middeleeuws aardewerk en glas (het 'Deventer-systeem'). Het doel van dit systeem is het eenduidig beschrijven van keramiek en glas in heel Nederland, waardoor het makkelijker is om vondsten en vondstcomplexen te vergelijken. De archeologisch complete objecten van keramiek zijn in catalogus-vorm afgebeeld. Dit houdt in dat onder de foto (en tekening in het geval van een nieuw type) van het object een beschrijving volgens de standaard van het Deventer-systeem aanwezig is. De opbouw hiervan is als volgt:

1a. objectnummer (321-vondstnummer-ondernummer)
1b. vondstcomplex (complexdatering)
2a. typecode
2b. typeomschrijving
3. objectdatering
4. grootste breedte zonder additieven / grootste hoogte zonder additieven (afgerond op 0,5 cm)
5a. baksel
5b. glazuur
5c. beschrijving decoratie
6a. bodem
6b. oor/steel
6c. overig
7. functie/naam
8. productieplaats of -land

De leervondsten zijn gedetermineerd volgens de typologie van Goubitz. Het botmateriaal, met uitzondering van de bewerkte stukken, is gezien de context en verzamelwijze niet van belang voor de vraagstellingen en dit is daarom niet bekeken.

4. Noorder Havendijk-Kaasmarkt-Nieuwstraat en Verlaat

4.1 Historische ontwikkeling Noorder Havendijk-Kaasmarkt-Nieuwstraat en Verlaat

In deze paragraaf wordt ingegaan op de ontwikkeling van de Noorder Havendijk, Kaasmarkt, Nieuwstraat en het Verlaat zoals die op basis van historische bronnen en kaarten bekend is.

4.1.1 Middeleeuwen: de oudste haven van Enkhuizen

Tot omstreeks het midden van de 14de eeuw waren in Enkhuizen geen havens aanwezig; vissers- en handelsschepen gingen buiten de Omringdijk in de Zuiderzee voor anker. Hier kwam verandering in toen in januari 1362 het gebied rond de Noordzee werd getroffen door een stormvloed, de Sint-Marcellusvloed. Veel schepen, zowel van burgers van Enkhuizen als zee- en kooplieden uit andere plaatsten, raakten door de storm beschadigd. Om herhaling te voorkomen, werd door het stadsbestuur besloten om een haven binnen de Omringdijk te creëren, zodat de schepen voortaan beschut achter de dijk konden afmeren. Parallel aan de Breedstraat werd een smalle binnenhaven uitgegraven, ter plaatse van de huidige as Noorder Havendijk-Kaasmarkt-Nieuwstraat-Zuider Havendijk.[8] Waarschijnlijk was op deze locatie al een sloot aanwezig en is deze in 1362 vergroot tot haven. Met de grond die bij het verbreden en verdiepen van de bestaande sloot vrijkwam, werd het gebied aan weerszijden van de binnenhaven opgehoogd. De straten aan weerszijden van de nieuwe haven kregen de naam Havendijk. De haven zelf had waarschijnlijk geen naam en werd vermoedelijk simpelweg met 'de haven' aangeduid. In Hoorn is hetzelfde het geval bij de oudste haven van deze stad, nu de Appelhaven en Nieuwendam genoemd.[9]

Aan de noord- en zuidzijde van de haven werd de Omringdijk doorgraven. Op deze locaties maakte men sluizen die alleen in geval van hoog water werden gesloten. De sluis aan de zuidzijde van de haven is bewaard gebleven en bevindt zich onder het zogenaamde Spuihuisje, waarin tegenwoordig het Flessenscheepjesmuseum is gevestigd (afb. 9). In feite is de sluis niet meer dan een zwaar houten schot dat naar beneden kon worden gelaten in geval van hoog water en storm. Aan de noordzijde van de haven, op de kruising van de Vissersdijk en Noorder Havendijk, was een soortgelijke sluis aanwezig. Op deze sluis heeft waarschijnlijk nooit of maar heel kort een gebouw gestaan (zie onder). De beide toegangen tot de havens waren door de

Afb. 9 Het Spuihuisje aan het einde van de Zuider Havendijk, tegenwoordig het Flessenscheepjesmuseum.

8 Brandt 1666, 12. Brandt vermeld dat de stormvloed in 1361 plaatsvond, maar dit is een fout veroorzaakt door het gebruik van de Paasstijl.
9 Vriendelijke mededeling Christiaan Schrickx.

aanwezigheid van de hangende schotdeuren vrij laag. Hierdoor konden alleen kleine schepen met strijkbare masten, door Brandt "*smakken en seinscheepe*"' genoemd, in de haven komen. Brandt schrijft verder dat buiten de schotsluis aan de noordzijde van de haven, het Noorderspui genaamd, bierschepen voor anker lagen.[10] In de laatste jaren van de 14de eeuw werd aan de zuidzijde van de stad een tweede haven gemaakt, de Rommelhaven, die primair als doel had om grotere handelsschepen te herbergen.[11]
Over de haven lagen diverse bruggen, die waarschijnlijk aanvankelijk in hout waren uitgevoerd. Voor de vroegste periode kan worden verondersteld dat in ieder geval aan de noord- en zuidzijde van de haven, tegen de sluizen aan, bruggen lagen.
Doordat de sluizen meestal openstonden, was het waterpeil in de binnenhaven gelijk aan dat van de Zuiderzee. Tussen de haven en het overige water in de stad bestond aanvankelijk geen verbinding: men kon niet vanuit de grachten in de haven komen. Hier kwam in 1412 verandering in, toen Enkhuizen toestemming kreeg van de graaf van Holland om een overtoom te maken op het kruispunt van de huidige Waagstraat en Kaasmarkt. Een overtoom of overhaal is een houten constructie waarmee een schip over land van het ene naar het andere vaarwater wordt getrokken, met als doel om een verschil in waterniveau te overbruggen. Met de bouw van de overtoom in de Waagstraat kregen de boten uit het achterland en de stad toegang tot de haven en Zuiderzee. De graaf gaf eveneens toestemming voor de bouw van twee houten spuisluizen, die als doel hadden om water uit het achterland te lozen in de haven. De sluizen werden gemaakt aan het einde van het huidige Verlaat en het Kreupeltje.[12] De spuisluis aan het einde van het Verlaat is in 1489 in steen opgetrokken.[13] In 1584 is mogelijk pas de spuisluis aan het einde van het Kreupeltje in steen opgetrokken.[14]
Gezien de waterstaatkundige situatie in en rond Enkhuizen is het waarschijnlijk dat al vóór 1412 spuisluizen in de binnenhaven ontwaterden. Meest aannemelijk is dat zij hebben gelegen op het einde van de Waagstraat en in het verlengde van de Torenstraat. Archeologische of historische bronnen die het bestaan van deze oudste spuisluizen bevestigen, zijn echter (nog) niet voorhanden.

Brandt maakt verder melding van de bouw van een houten brug in 1412, op de kruising van de Westerstraat en de haven. Of het hier om een geheel nieuwe brug gaat of herbouw van een al bestaande brug, is niet helemaal duidelijk. Onder de nieuwe brug werden schotdeuren gemaakt, "*om door dat middel de haven te suiveren. Want een van beide de sluis-deuren op het Suidt of Noordt openende, de andre sluitende, en 't water inlaetende toe dat de eene helft der haven vol was, soo liet men dan de middeldeur haestelijk opendoen, en 't water schielijk deurschuuren, tot groote verversching en suivering der stede*." De schotdeuren hadden dus als doel de Havendijk gemakkelijk door te kunnen spoelen, ter voorkoming van stank en/of het dichtslibben van de haven.[15] De schotdeuren zullen echter meestal open hebben gestaan.

Vlakbij bovengenoemde brug ter hoogte van de Westerstraat heeft nog een andere brug gelegen, namelijk tussen de huidige Zuiderkerksteeg en Kalksteiger. Deze brug droeg de naam Kerkbrug.[16] Rond het midden van de 16de eeuw is de haven deels gedempt (zie onder) en de

10 Brandt 1666, 12.
11 Brandt 1666, 14-15. Deze haven werd ook wel de Lorredraaiershaven genoemd.
12 Brandt 1666, 15-16; Van Mieris 1753, deel IV, 200.
13 Brandt 1666, 36.
14 WFA, OAE, inventarisnummer 249, folio 3.
15 Brandt 1666, 16.
16 De naam komt onder meer voor in de kroniek van Brandt uit 1666, pagina 74.

brug verwijderd. De naam Kerkbrug lijkt echter in zwang te zijn gebleven voor de zuidzijde van de Nieuwstraat: de naam komt nog voor in historische bronnen uit omstreeks 1600.[17]

4.1.2 De 16de eeuw: demping, herstel en een nieuwe overtoom

Pas rond het midden van de 16de eeuw maken de historische bronnen weer melding van de binnenhaven. Brandt vermeldt dat naar aanleiding van het sluiten van vrede met Denemarken en Frankrijk in 1544 het stadsbestuur van Enkhuizen diverse grote werkzaamheden liet uitvoeren "*tot verbetering en versterking van de stadt*".[18] Een van deze verbeteringen was het dempen van het middenstuk van de oudste haven van de stad, de huidige Kaasmarkt en Nieuwstraat, zodat dit kon worden ingericht als marktplein. Door de aanleg van de Oude Haven in 1542 was de smalle oude haven immers toch minder belangrijk geworden. Het stuk gedempte haven kreeg de toepasselijke naam "*Nieuwestraet*" en werd in 1553, tegelijk met een aantal andere wegen in de stad, bestraat.[19] De huidige Kaasmarkt richtte men in als vismarkt; de markt voor kaas bevond zich toen nog in de Waagstraat. Volgens Brandt kreeg het stadsbestuur naderhand spijt van het gedeeltelijk dempen van de haven "*vermits de stank, die door het stuiten des waters wierdt veroorsaekt*".[20] Op de oudste kaart van Enkhuizen, gemaakt rond 1560 door de cartograaf Jacob van Deventer, is de situatie ná demping van de Kaasmarkt en Nieuwstraat te zien (afb. 10). De gedeeltelijke demping veroorzaakte dat de haven werd verdeeld in een noordelijk en zuidelijk deel. Al in de tweede helft van de 16de eeuw waren de namen Noorder Havendijk en Zuider Havendijk in zwang.[21]

Afb. 10 Het oostelijk deel van Enkhuizen op de kaart van Jacob van Deventer uit circa 1560. Het middelste deel van de haven, de huidige Kaasmarkt en Nieuwstraat, is inmiddels gedempt. In de Zuider en Noorder Havendijk is nog wel water aanwezig. Het noorden op de kaart is boven.

17 Gegevens S. Messchaert-Heering.
18 Brandt 1666, 69.
19 Dit waren de straten langs beide zijden van de Zuider Havendijk, het Molenpad (nu H.J. Schimmelstraat) en een straat bij de Westerpoort. Zie Brandt 1666, 74.
20 Brandt 1666, 69.
21 Zie de kaart van Wagenaar uit 1577.

Afb. 11 De Waag aan de Kaasmarkt tijdens de rioolwerkzaamheden.

Een gevolg van de demping in of kort na 1544 was dat het water in de Waagstraat voortaan doodliep. Desondanks is dit water nog enige decennia blijven bestaan: Brandt vermeld dat in 1553 nog water in de Waagstraat aanwezig was.[22] In 1557 ving de bouw van de nieuwe Waag op de hoek van de Kaasmarkt en Waagstraat aan en waarschijnlijk was dit aanleiding om de naastgelegen gracht te dempen (afb. 11). Op de kaart van Van Deventer uit omstreeks 1560 wordt de Waagstraat weergegeven als straat en niet meer als gracht.

Een ander gevolg van de demping was dat de overtoom aan het einde van de Waagstraat zijn functie verloor. Uit historische bronnen zijn geen vermeldingen bekend van een nieuwe overtoom die deze functie overnam. Een klein detail op de kaart van Wagenaar wijst er echter op dat wél een nieuwe overtoom is gemaakt: op de hoek van het Verlaat en de Noorder Havendijk is een kleine overtoom getekend met aan weerszijden een rad (afb. 12). Rechts en achter de overtoom staan drie klein gebouwtjes getekend. De gebouwen en overtoom bevinden zich op een soort dam tussen het zoete water in het Verlaat en zoute water in de Noorder Havendijk. Op deze locatie bevindt zich waarschijnlijk ook de spuisluis

Afb. 12 De overtoom op de hoek van de Noorder Havendijk (onder, horizontaal) en het Verlaat (boven, verticaal). Detail uit de kaart van Wagenaar uit 1577. Noorden rechts.

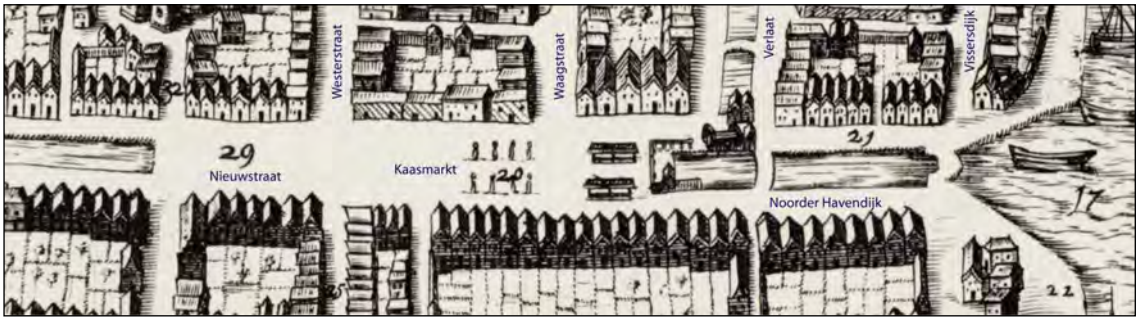
22 Brandt 1666, 74.

die hier in 1412 is gemaakt en in 1489 is vervangen door een exemplaar van baksteen. Deze sluis werd waarschijnlijk de Karnemelksluis genoemd.[23] Blijkbaar was de dam breed genoeg om zowel een overtoom als de gebouwtjes te kunnen herbergen. De gebouwtjes op de dam tonen vrij klein, maar lijken toch te hebben gefunctioneerd als woonhuizen. Een resolutie uit 1592 noemt namelijk "*eenige huijsen staende opde kernemelcksluijse tusschen osseweijders ende de vriessche marckt*".[24] Waar de genoemde ossenweidersmarkt en Friese markt moeten worden gesitueerd is onbekend.

Afb. 13 De overtoom (links) aan het einde van het Spaans Leger op een gravure naar Pronk uit 1726. Rechts het gebouw van de Nieuwe Doelen. Collectie Westfries Archief.

De overtoom aan het einde van het Verlaat zal niet lang in gebruik zijn geweest: rond 1600, tijdens de grote stadsuitbreiding van Enkhuizen, is een nieuwe, grotere overtoom gemaakt aan het einde van het Spaans Leger (afb. 13).

Afb. 14 Uitsnede uit de kaart van Wagenaar uit 1577. Noorden rechts.

De kaart van Wagenaar uit 1577, hierboven al genoemd, geeft meer informatie over de inrichting in en rond het onderzoeksgebied (afb. 14). Ter plaatse van de Nieuwstraat en Kaasmarkt worden marktkramen weergegeven met links daarvan twee rijen parallel staanders waarvan de functie onbekend is. Volgens de legenda bij de kaart (nummer 20) is hier de vismarkt gevestigd. Aan de kopse kant van de Noorder Havendijk is een klein gebouw afgebeeld met een omheining. Ernaast, in het water, ligt een steiger. Waarschijnlijk werd vanaf deze steiger de vis uit de vissersschepen geladen en naar de markt gebracht. Het gebouwtje moet zeer waarschijnlijk worden geïnterpreteerd als accijnshuisje. Op 21 mei 1572, de dag dat Enkhuizen de zijde van de Prins van Oranje koos, sprak namelijk een onbekende predikant op de vismarkt, de huidige Kaasmarkt, "*over de leening* [leuning] *van 't Excijs-huis*" een menigte mensen toe.[25]

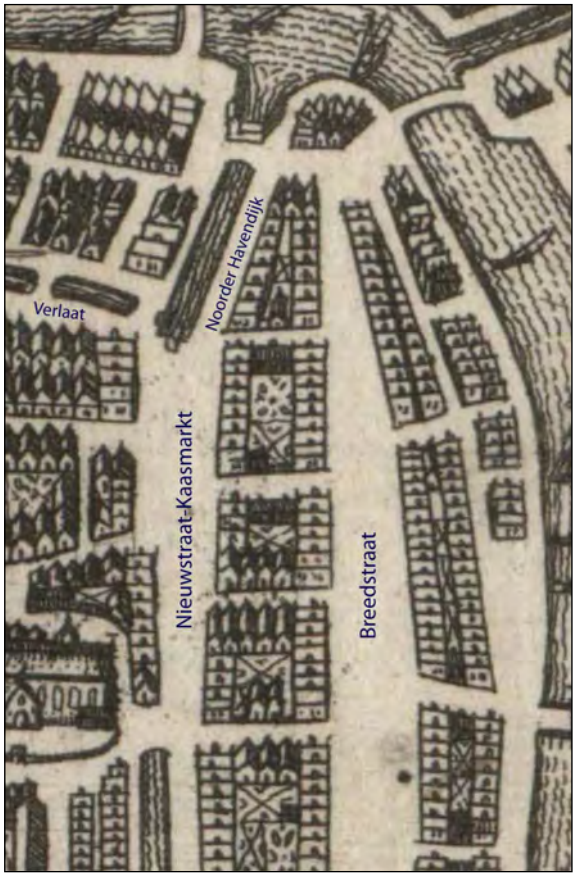
23 De naam van de sluis wordt onder andere genoemd in de kroniek van Brandt uit 1666, voor het eerst op pagina 36. Verder ook bij 1566 op pagina 98.
24 WFA, OAE, inventarisnummer 250, folio 184.
25 Voets 1949, 61; Brandt 1666, 122.

Ter hoogte van het Verlaat ligt een brug over de haven, die ook op de kaart van Van Deventer uit circa 1560 wordt weergegeven. Aan het einde van de haven is eveneens een brug aanwezig, op de locatie waar zich eveneens de sluis bevind.

Uit de resoluties van het stadsbestuur van Enkhuizen blijkt dat in de jaren 80 van de 16de eeuw onderhoudswerkzaamheden plaats vonden aan de Noorder en Zuider Havendijk en het Verlaat. Zo moesten in 1585 de bewoners van de havendijken, hier "*leege* [lage] *ende hooghe havendijcken*" genoemd, "*heuren palen besluijthouten volgende dordonnan*[tien] *ende tbesteck bij burgerm*[eeste]*r*[e]*n*".[26] Wat hier precies mee wordt bedoeld, is niet duidelijk. Het lijkt erop dat de omwonenden zelf de houten kadebeschoeiingen moesten repareren. Met het "*besluijthouten*" van de palen wordt mogelijk het afdekken van de paalkoppen met een plank aan de bovenzijde bedoeld. In hetzelfde jaar vonden eveneens werkzaamheden plaats aan de straten van de Noorder- en Zuider Havendijk.[27] In 1588 vonden werkzaamheden plaats bij de Karnemelksluis en de kade in het huidige Verlaat: "*Is geresolveert datmen de keernemelcksluijse sal op nemen ende de caije bijden eijgenaers doen maken uuijt eender handt nae eijschen van twerck*"[28] Met het "*op nemen*" van de sluis en kade wordt mogelijk bedoeld dat de kade en het loopniveau boven de sluis werd verhoogd.

4.1.3 De 17de eeuw: het blijft bij het oude

Uit de 17de eeuw dateert een tweetal kaarten die inzicht geven in de inrichting van het onderzoeksgebied in deze eeuw. De kaart van Guicciardini dateert uit 1634 en is de minst gedetailleerde van de twee (afb. 15). Over de oostzijde van het Verlaat ligt een brede brug. Op basis van het archeologisch onderzoek tijdens de rioolwerkzaamheden kan worden gezegd dat dit een lange bakstenen overkluizing is die rond 1600 moet zijn gebouwd. Binnen de overkluizing was een sluis aanwezig, die het zoete water in het Verlaat van het zoute zeewater in de Noorder Havendijk scheidde.
De kleine gebouwtjes die op de kaart van Wagenaar uit 1577 aanwezig waren, zijn verdwenen. Aan de zuidzijde van de Noorder Havendijk is het accijnshuisje nog aanwezig. De brug die in de 16de eeuw over de Noorder Havendijk lag in het verlengde van het Verlaat is niet getekend en zal dus in de tussenliggende periode zijn gesloopt. Verder is op de brug aan de noordzijde van de haven één of een paar kleine gebouwtjes

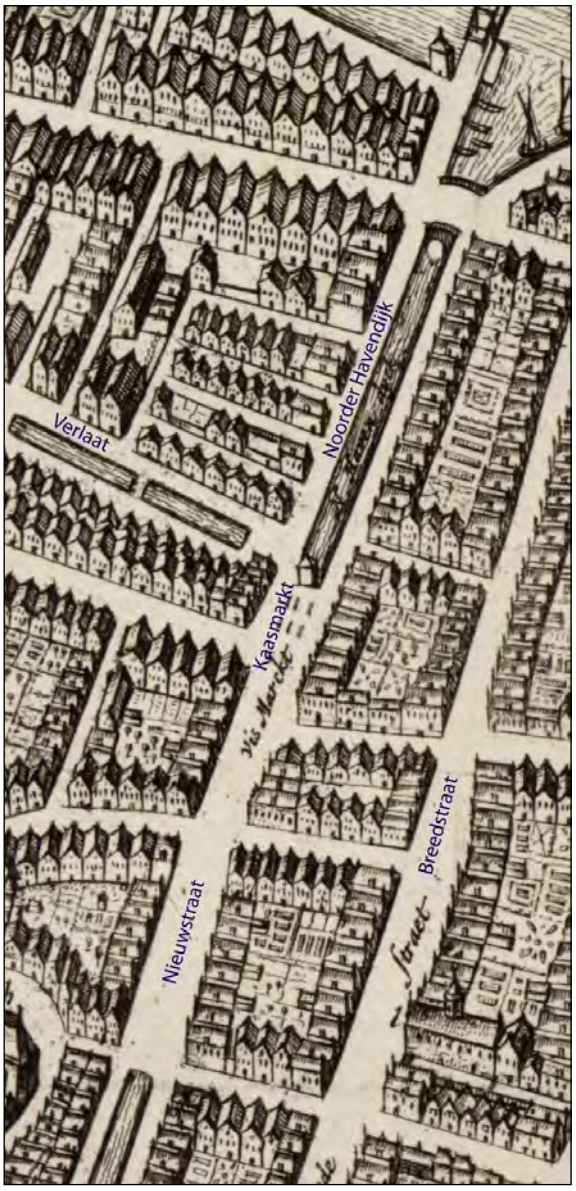

Afb. 15 Uitsnede uit de kaart van Guicciardini uit 1634. Noorden boven.

26 WFA, OAE, inventarisnummer 249, folio 120.
27 WFA, OAE, inventarisnummer 249, folio 122.
28 WFA, OAE, inventarisnummer 249, folio 317.

weergegeven. Of zij in verband moeten worden gebracht met de hier gelegen sluis, is niet bekend.

De kroniek van Brandt bevat een zeer nauwkeurige kaart die de situatie in de stad rond 1666 weergeeft (afb. 16). Ten opzichte van de kaart van Guicciardini is weinig veranderd. De brede brug aan het einde van het Verlaat is duidelijk zichtbaar, evenals de brug aan de noordzijde van de Noorder Havendijk. De kleine gebouwtjes die hier omstreeks 1634 stonden, zijn inmiddels weer verdwenen. Het accijnshuis aan de andere kant van de Noorder Havendijk, wordt nog wel weergegeven.

Afb. 16 Uitsnede uit de kaart uit de kroniek van Brandt uit 1666. Noorden boven.

4.1.4 De late 17de en 18de eeuw: grootschalige demping

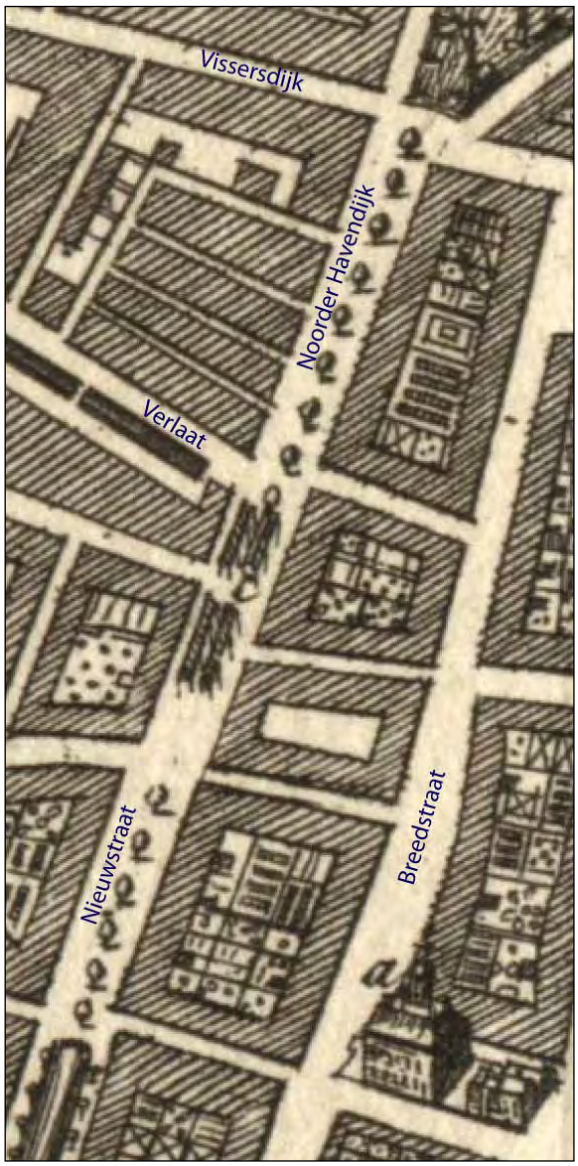
De overkluizing aan de oostzijde van het Verlaat is op een zeker moment bewust ingestort, waarna dit deel van het water in het Verlaat is gedempt. De waterverbinding tussen het Verlaat en de Noorder Havendijk verdween dus op dat moment. Op basis van gegevens van het archeologisch onderzoek kon worden ingeschat waarna deze plaatselijke demping had plaatsgevonden: onder de ingestorte overkluizing was een afvallaag aanwezig met veel keramiek uit de laatste 10 jaar van de 17de eeuw. Hierop is gericht gezocht in de archieven van Enkhuizen naar historische gegevens. En met succes! Het besluit tot de demping is genomen op 13 juli 1693: "*Dat vorders het speuij bij de afslach sal werden gedempt, van gemelde afslach af tot bij 't verlaat neer halfweegh het 1ste brughjen en dat de wal aldaar aen de sijde van de Havendijck sal werden geschoeijt vande wal af tot de tweede paal van het afslagers huijsje*".[29] Met het "*speuij*" wordt dus de sluis onder de overkluizing aan de oostzijde van het Verlaat bedoeld. De genoemde afslag is de visafslag, die op de locatie van de huidige Kaasmarkt stond.

In 1726 vergaderde het stadsbestuur over eventuele werkzaamheden aan de waterwegen aan de oostzijde van Enkhuizen.[30] In een van de vergaderingen kwam het stenen kanaal van het Kreupeltje-Drie Groene Eikels-Zuiderkerkplein-Torenstraat aan bod, dat hier in 1540 (het

29 WFA, OAE, inventarisnummer 260, vergadering 13 juli 1693.
30 WFA, OAE, inventarisnummer 264.

Kreupeltje) en 1607 (overige deel) was gemaakt door de hier gelegen gracht te overkluizen.[31] De hele overkluizing was eigenlijk aan reparatie toe, maar de kosten voor "*de noodige materialen en metzelaarsloon*" zouden uitkomen op 3000 gulden. De kosten van het "*opgraven, schoonmaken, enweder aan vullen van het canaal, alsmede (…) het wegvoeren vande daar in zijnde specien*" waren daarbij niet eens meegerekend. Hierop werd voorgesteld om het water in de overkluizing te dempen, maar ook dit was niet wenselijk: veel huizen langs het overwelfde kanaal loosden op dit water. Een nieuw onderzoek werd hierop ingesteld naar de toestand van de overkluizing en hieruit kwam naar voren dat de overkluizing in het Kreupeltje, de Drie Groene Eikels en in het Zuiderkerkplein "*tot aan het oostelijkste luijk opde toornstraat*" in goede staat verkeerde. Het deel vanaf daar tot "*aan de doornekroonsteeg*", tegenwoordig het Doornkroontje genaamd, was nog goed genoeg om een aantal jaren te functioneren. Het gedeelte ten westen hiervan, tot het Venedie, was echter sterk "*vervuilt en vervallen*". De overkluizing moest hier worden opgebroken, het zand en vuil eruit geschept en de zijmuren dienden te worden hersteld. De kosten van het werk werden geschat op 920 gulden.

In een vergadering in hetzelfde jaar werd het verzoek van de bewoners van de Noorder Havendijk en het Verlaat besproken om het hier aanwezige water te dempen, de Noorder Havendijk in zijn geheel en het Verlaat tot de "*stenen pijp bij de bruinvis*", en de nieuw verkregen straat te bestraten.[32] Het stadsbestuur ging akkoord met het dempen van de Noorder Havendijk, omdat de kademuren sterk waren vervallen en het water bovendien was vervuilt met "*allerleije onreinigheden*" en hierdoor stankoverlast veroorzaakte. Aanvankelijk werd geopperd om de demping van de Noorder Havendijk aan te grijpen om de stad en havens een beetje op te ruimen: de haven zou worden gedempt met havenslib uit de havenkom direct ten noorden van de Noorder Havendijk en puin en afval dat op diverse plaatsen in de stad lag. Men achtte de kosten hiervan echter te hoog, waarop werd besloten om de haven te dempen met zand. Het zand diende door de zandhaalders in dienst van de stad te worden gekruid op door het stadsbestuur aangewezen locaties. De kademuren van de haven moesten in vier delen worden geveild, op voorwaarde dat de koper het muurwerk op eigen kosten en

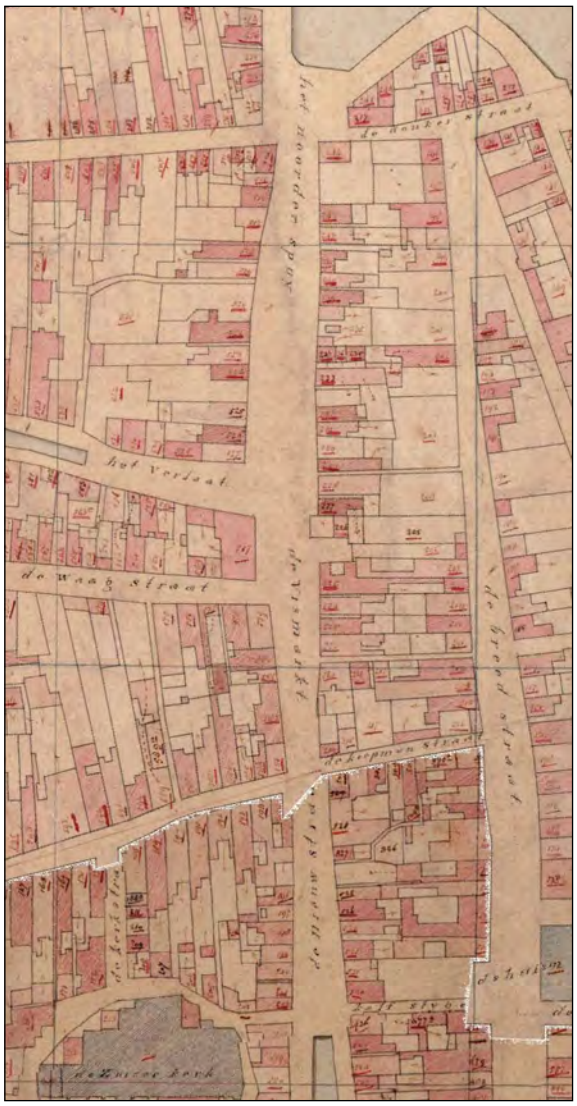

Afb. 17 Uitsnede uit de kaart van Tirion uit 1743. Noorden boven.

31 Brandt 1666, 66 en 205. In het besluit uit 1726 wordt ook het besluit tot het maken van de overkluizing in 1607 genoemd.
32 WFA, OAE, inventarisnummer 264. Vergadering 15 mei 1726.

binnen veertien dagen zou weghalen. De muren konden als puin dus nog iets opleveren.
Het Verlaat mocht echter niet worden gedempt: de kademuren waren nog in goede staat en bovendien was de gracht vrij schoon. Enkele plekken met veel havenslib en vuil konden bovendien makkelijk worden uitgediept.
De Noorder Havendijk werd een jaar later, in 1727 gedempt.[33] Op de kaart van Tirion uit 1743 is deze situatie zichtbaar (afb. 17). De weergave van de bebouwing op deze kaart is overgenomen van de kaart uit de kroniek van Brandt uit 1666 en geeft dus niet de situatie in 1743 weer.[34]

In 1767 besloot het stadsbestuur de kaasmarkt, die tot dan toe werd gehouden in de Waagstraat en langs de Karnemelksluis, te verplaatsen naar het Verlaat en de Noorder Havendijk. Hier was meer ruimte aanwezig en de Waag bevond zich bovendien vlakbij. Volgens de resolutie van het stadsbestuur zouden trappen worden gemaakt aan het einde van het Verlaat voor het opdragen van de kaas die met schepen werd aangevoerd.[35]
De kademuren in het Verlaat waren inmiddels sterk achteruit gegaan en binnen het stadsbestuur werd regelmatig gesproken over een mogelijke demping van dit water. In maart 1789 moesten tijdelijke voorzieningen worden getroffen aan de kades om schade aan de huizen langs de kades te voorkomen.[36] Vanuit de inwoners van de stad komt echter protest tegen het dempen van het Verlaat: een aantal bewoners van de Kaasmarkt dient bezwaar in bij het stadsbestuur. Twee van hen zijn bezemmakers en zij gebruiken het water in het Verlaat om hun materiaal voor te bereiden.[37] In 1790 werd ondanks de bezwaren een stuk van het Verlaat gedempt, hoewel het slechts om een relatief klein deel ging.[38] Op de eerste kadasterkaart van Enkhuizen, daterend uit 1823, is zichtbaar tot hoe ver de demping is voltooid (afb. 18). Uit de kaart blijkt eveneens dat de economische crisis in Enkhuizen en het wegtrekken van de bevolking ook zichtbare gevolgen begon te krijgen in de omgeving van het onderzoeksgebied: met name langs de Noorder Havendijk zijn diverse huizen gesloopt.

Afb. 18 Uitsnede uit de eerste kadasterkaart uit 1823. Noorden boven.

33 Brouwer *et al.* 1938, bij 1727.
34 Duijn 2011b, 95.
35 Brouwer *et al.* 1938, bij 1767.
36 Vroedschapsnotulen nr 276, digitaal archief Oud Enkhuizen, informatie van Evert de Vries.
37 OAE 308, informatie met dank aan S. Messchaert-Heering,.
38 Zwart 1986, 71; Resolutie Vroedschappen, uit digitaal archief Oud Enkhuizen.

4.1.5 De 19de en 20ste eeuw: weer een demping, een gasfabriek en een pomp

Pas in 1839 is het resterende water in het Verlaat gedempt.[39] De kaart van Egmond-Meijer uit 1902 toont de volledig gedempte straat (afb. 19). Aan weerszijden van de Noorder Havendijk zijn de meeste huizen inmiddels verdwenen. Wel is een groot nieuw complex langs de oostzijde van de straat verrezen: een gasfabriek (afb. 20). Deze particuliere fabriek was gebouwd door een ondernemer uit Zeist in 1863 en deed dienst tot omstreeks 1913. In dat jaar werd een nieuwe gasfabriek opgericht op de Wierdijk. De oude fabriek werd hierop ingericht als vrouwenarbeidschool. In 1929 werd de fabriek gesloopt en verrees hier een nieuwe huishoudschool.[40]

Binnen het onderzoeksgebied zijn nog een paar gebouwen gemarkeerd. Aan de oostzijde van de Kaasmarkt (nr 86) bevindt zich een kolfbaan en Concertzaan 'Scholten'.

Afb. 19 Uitsnede uit de kaart van Egmond-Meijer uit 1902. Noorden boven.

Afb. 20 De Noorder Havendijk gezien richting het zuiden rond 1915, met links gebouwen van de gasfabriek. Collectie Oud Enkhuizen.

39 Zwart 1986, 71.
40 Digitaal archief Oud Enkhuizen, informatie van Evert de Vries; Brouwer et al. 1983, bij 1863.

Hier schuin tegenover ligt Hotel Cafe 'De Oranjezaal' (nr 81). Met nr 25 wordt uiteraard het 16de-eeuwse Waaggebouw aangeduid.

In het verlengde van de Waagstraat is op de Kaasmarkt een stip gezet, die wordt aangeduid als 'Stads Pompen' (nr 39). Dit is de nog bestaande natuurstenen waterpomp (afb. 21). Over deze pomp heeft Evert de Vries in 1998 een artikel geschreven. Het precieze bouwjaar van de pomp is niet bekend, maar kan op basis van een bestek en calculatie van de kosten vermoedelijk rond 1770 worden geplaatst. Onder de put moest volgens het bestek een ronde put van ruim 10 meter diep worden gemaakt en tevens diende een overstort naar het Verlaat te worden gerealiseerd. Volgens De Vries gebruikte men het water uit de pomp voor het reinigen van het naastgelegen marktplein.[41] Dat het water daarnaast ook als drinkwater voor inwoners van de stad zonder eigen waterput of -kelder werd gebruikt, is aannemelijk.

Afb. 21 De vermoedelijk 18de-eeuwse natuurstenen pomp in de Kaasmarkt, na de restauratie van 2011.

41 De Vries 1998.

4.2 Resultaten archeologisch onderzoek

4.2.1 Sporen uit de gebruiksfase van de haven uit de 15de en 16de eeuw

Hoewel de onderzochte haven in de 14de eeuw is gemaakt, zijn geen sporen teruggevonden die aan de vroegste gebruiksfase van de haven kunnen worden verbonden. Sporen uit de tweede helft van de 15de en 16de eeuw zijn alleen in de Kaasmarkt en Nieuwstraat aangetroffen, namelijk houtstructuren aan weerszijden van de straat en een bakstenen boogbrug op de locatie waar de Westerstraat de haven kruiste (afb. 22). Op basis van de aangetroffen sporen kan een reconstructie worden gemaakt van de loop van de haven.
De dateringen van het hout en de vondsten achter de kadebeschoeiing maken het waarschijnlijk dat de beschoeiing van de haven in de eerste kwart van de 16de eeuw is gemaakt, ter vervanging van een oudere beschoeiing. Mogelijk is tegelijkertijd de bakstenen boogbrug gemaakt, maar deze kan ook ouder zijn.
De sporen worden zoveel mogelijk van noord naar zuid beschreven.

<u>Kadebeschoeiing Kaasmarkt (S24-S28, S31-S43, S47-S49)</u>
In de Kaasmarkt is op een aantal plaatsen een houten kadebeschoeiing aangetroffen. De beschoeiing is alleen gezien in het zuidelijk deel van de Kaasmarkt, tussen de Waagstraat en Westerstraat. In het deel ten noorden hiervan, tussen het Verlaat en de Waagstraat, is de beschoeiing niet gezien. Vermoedelijk bevindt deze zich hier wel in de bodem, maar ligt de beschoeiing buiten de grenzen van de gegraven rioolsleuf en is deze hierdoor niet aangesneden.
Met name delen van de kadebeschoeiing aan de westzijde van de haven zijn aangetroffen, doordat de rioolsleuf vlak langs deze beschoeiing is gegraven. Soms kwam hierbij een stuk van de beschoeiing bloot te liggen in het westprofiel van de sleuf. Dit was echter niet continu het geval: vaak lag de beschoeiing 20-40 cm achter het profiel van de sleuf en op deze locaties is het houtwerk niet gezien. De oostelijke beschoeiing van de haven is slechts op twee locaties waargenomen.

De kadebeschoeiing bestond uit eiken palen waartegen aan de kadezijde horizontale eiken planken waren bevestigd. De meeste planken overlapten elkaar deels (gepotdekseld). Hier en daar waren verstevigingen of reparaties aanwezig in de vorm van verticale planken en kleine dunne paaltjes van loofhout tegen de horizontale planken. De bovenzijde van de beschoeiing was op veel plaatsen niet meer intact, doordat dit boven het grondwater uitsteekt en hierdoor is weggerot.
De beschoeiing maakte een enigszins rommelige indruk: de eiken palen stonden niet op gelijke afstand van elkaar en waren onregelmatig van vorm. Dit werd onder meer veroorzaakt door het feit dat de palen uit vrij dunnen eiken zijn gezaagd. De palen waren hierdoor vaak niet helemaal recht en hadden soms ronde hoeken. De diktes van de palen varieerde van ongeveer 10 bij 10 cm tot 30 bij 20 cm. Van geen enkele paal kon de totale lengte worden vastgesteld. Ook de planken waren op een weinig systematische manier bevestigd en hadden verschillende breedtes (ongeveer 15 tot 40 cm).
De meeste palen en planken vormden geen belemmering voor de aanleg van het nieuwe riool en zijn daarom niet verwijderd. Een enkele keer was dit wel nodig en kon het hout meer in detail worden bestudeerd. In totaal zijn twee palen en twee planken bekeken, alle afkomstig

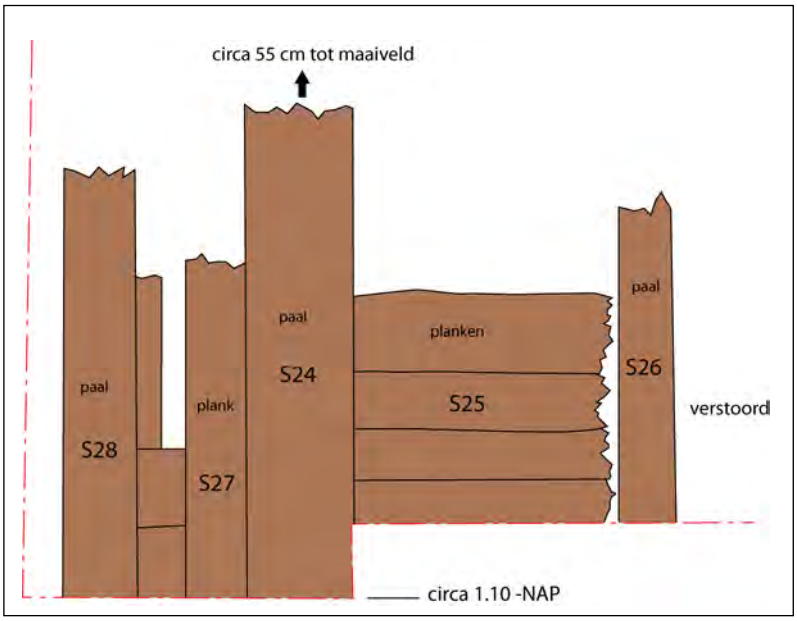
Afb. 22 Overzicht van de sporen uit de gebruiksfase van de haven in de 15de en 16de eeuw. Zie bijlage 1 voor een meer gedetailleerd overzicht van de sporen.

van de westelijke kadebeschoeiing. Één paal bleek over weinig jaarringen (ca. 25 ringen) te beschikken (M6, S26). De andere paal bezat wel veel jaarringen (M10, S39) en is dendrochronologisch onderzocht. De boom waaruit de paal is gezaagd, is gekapt tussen 1506 en 1528 en groeide in het zuiden van Noorwegen. Een van de onderzochte planken was van grenenhout (M8.1, S25). Het dateringsonderzoek op deze plank leverde geen datering op. Andere planken van naaldhout zijn niet gezien in de beschoeiing, wat er mogelijk op wijst dat de onderzochte grenen plank een hergebruikt stuk is. De andere plank was een stuk hergebruikt scheepshuid van eikenhout en bestond uit twee planken die overnaads aan elkaar waren bevestigd (M8.2, S25; planken 17,5 en 19,5 cm breed, lengtes onbekend). Op de plaats waar beide planken elkaar overlapten, was breeuwsel van dierenhaar en harpuis aanwezig. In beide planken zaten pengaten, waarmee de huid oorspronkelijk aan de spanten was verbonden.

Afb. 23 Deel van de westelijke kadebeschoeiing in de Kaasmarkt (S24-S26), ter hoogte van de Waagstraat en Waag (op de achtergrond). Rechts onderin is een deel van de oude rioolbuis zichtbaar.

Voor de bouw van de beschoeiing is dus gebruik gemaakt van een matige kwaliteit eikenhout en tevens is hergebruikt hout toegepast.

Afb. 24 Tekening van een deel van de westelijke kadebeschoeiing in de Kaasmarkt (S24-S28). Schaal 1:20.

Aan de oostzijde van de Kaasmarkt is de kadebeschoeiing slechts op twee locaties gezien, beide in de omgeving van de kruising van de Waagstraat met de Kaasmarkt (S33). Het houtwerk kwam hier bloot te liggen bij het uitgraven van het oude riool aan deze zijde van de straat. Hoewel slechts twee palen en een paar planken is gezien, maken de sporen wel duidelijk waar de kadebeschoeiing aan de oostzijde van de straat moet worden geprojecteerd. De bovenzijde van het houtwerk bevond zich op circa 25 cm –NAP.

Het meest noordelijke stuk kadebeschoeiing dat aan de westzijde van de straat is gezien, bevond zich op de zuidwesthoek van de Kaasmarkt en Waagstraat en bestond uit drie palen met daarachter planken (S24-S28, afb. 23 en 24). Op dit punt sloot de haven oorspronkelijk aan op de gracht in de Waagstraat. Tussen de haven en gracht lag een overtoom (gebouwd in 1412), die het voor kleine schepen mogelijk maakte om het verschil in waterniveau van het zoute water in de haven en zoete water in de gracht te overbruggen. De gracht in de Waagstraat lag zeer waarschijnlijk aan de noordzijde van de huidige straat, waardoor alleen langs de zuidzijde van de gracht een straat liep.[42]

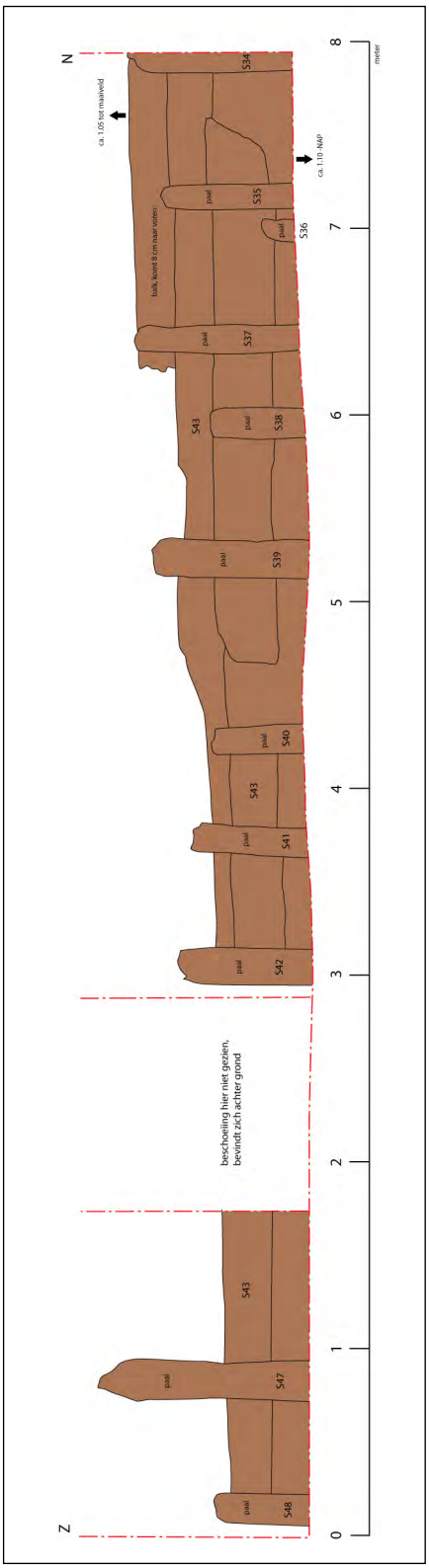

Afb. 25 Deel van de westelijke kadebeschoeiing in het westprofiel van de rioolsleuf (S34-S42), ter hoogte van Kaasmarkt 10 en 12.

Afb. 26 Detail van de kadebeschoeiing S34-S42 in de Kaasmarkt, noordzijde.

42 Dit kan in de eerste plaats worden afgeleid aan de kaart van Jacob van Deventer uit omstreeks 1560. Het water in de Waagstraat was op het moment van vervaardigen van de kaart al gedempt, maar het verlengde, nu de Karnemelksluis, nog niet. Hier ligt het water aan de noordzijde van de straat en is alleen aan de zuidzijde een straat aanwezig. Hetzelfde was waarschijnlijk het geval in de Waagstraat. Een tweede aanwijzing is de locatie van de beschoeiing S20-S22 haaks op de haven in de Kaasmarkt en precies in het verlengde van de noordelijke rooilijn van de Waagstraat.

Afb. 27 Tekening van een deel van de westelijke kadebeschoeiing in het westprofiel van de rioolsleuf (S34-S48), ter hoogte van Kaasmarkt 10 en 12. Schaal 1:40.

Afb. 28 Het noordelijk deel van de kadebeschoeiing S49 in het westprofiel van de rioolsleuf, ter hoogte van Kaasmarkt 16.

Afb. 29 Details van het noordelijk deel van de kadebeschoeiing S49. 16.

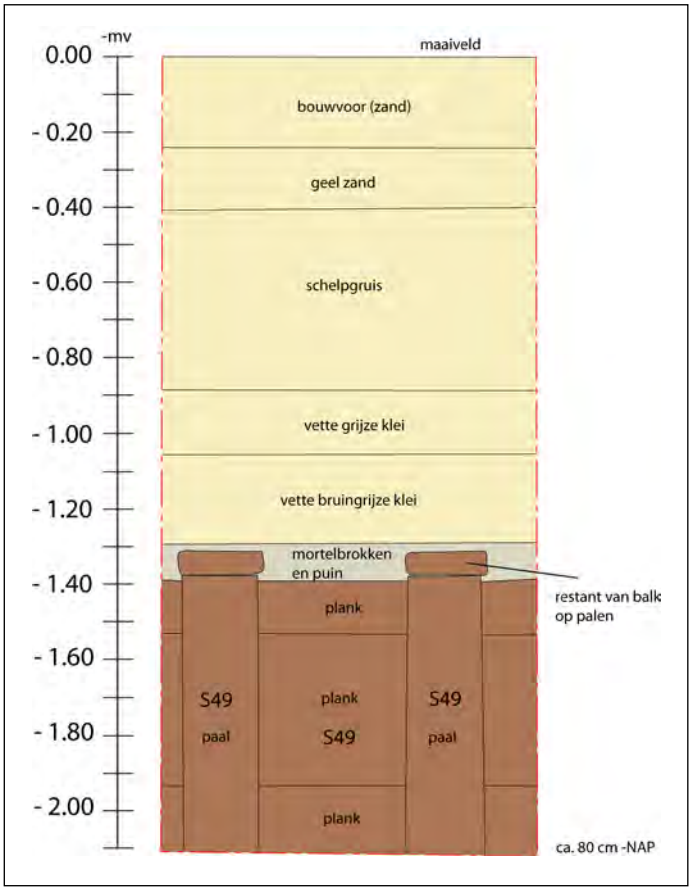
De noordzijde van bovengenoemde beschoeiing loopt niet precies parallel aan de rooilijn van de Kaasmarkt, maar wijkt naar het westen. Vermoedelijk is dit de aanzet van de hoek in de beschoeiing van de Kaasmarkt naar de Waagstraat. Op basis van de oriëntatie van de beschoeiing kan worden gesuggereerd dat deze hoeks niet haaks was, maar meer vloeiend met een paar hoeken. Ten noorden van de meest noordelijk paal (S26) was de beschoeiing weggebroken door twee rioolbuizen die vanuit de Waagstraat aansloten op het oude riool in de Kaasmarkt. De bovenkant van de beschoeiing bevond zich circa 55 cm onder maaiveld (ongeveer 20 cm +NAP). Oorspronkelijk is de beschoeiing iets hoger geweest, want de bovenzijde van de palen was vergaan.

Afb. 30 Westprofiel ter hoogte van de perceelsgrens tussen Kaasmarkt 14 en 16. Onderin het noordelijk deel van kadebeschoeiing S49, daarboven diverse grondlagen.

Ongeveer 7 meter ten zuiden van bovengenoemde palen, ter hoogte van het midden van de Waag, zijn een paal (10x14 cm) en enkele planken gezien bij het graven van de huisaansluiting voor de Waag (S31 en S32). Ter plaatse van de oude huisaansluiting was de beschoeiing weggebroken, hoewel hij op een dieper niveau waarschijnlijk wel aanwezig was.

Ter hoogte van Kaasmarkt 10 en 12 is de beschoeiing aan de westzijde van de haven over een afstand van ongeveer 8 meter gezien (S34-S48, afb. 25 t/m 27). Hierbij zijn elf palen met daarachter planken gedocumenteerd. Eigenlijk zijn meer palen op dit stuk aanwezig

Afb. 31 Westprofiel ter hoogte van de perceelsgrens tussen Kaasmarkt 14 en 16. Schaal 1:20.
Bruin: de westelijke kadebeschoeiing in de Kaasmarkt.
Grijs: vermoedelijk het loopniveau van de kade langs de kade uit de 15de/16de eeuw.
Geel: latere ophogingen van de straat

(nog twee of drie), maar deze zijn niet bloot komen te liggen. De bovenzijde van de beschoeiing bevond zich op ongeveer 1 meter onder maaiveld (circa 20 cm –NAP). De blootgelegde beschoeiing had een hoogte van maximaal 80 tot 100 cm.

Afb. 32 Het zuidelijk deel van de kadebeschoeiing S49 in het westprofiel van de rioolsleuf, ter hoogte van Kaasmarkt 16.

Meer naar het zuiden, ter hoogte van Kaasmarkt 16, is eveneens een lang stuk van de kadebeschoeiing gedocumenteerd (S49). Over een afstand van circa 7 meter stonden dertien palen. De bovenzijde van het noordelijk deel van dit stuk van de beschoeiing (3,5 meter lang, zes palen) bevond zich op ongeveer 1,30 meter onder maaiveld (circa 0 NAP) (afb. 28 en 29). Opvallend was dat op de zes palen restanten aanwezig waren van een balk. Dit lijkt de oorspronkelijke bovenzijde van de beschoeiing te zijn geweest. Achter de beschoeiing was bovendien ter hoogte van de balk een laag met mortelbrokken en puin in het profiel aanwezig, vermoedelijk het oorspronkelijke loopniveau van de kade naast de haven (afb. 30 en 31).
Het zuidelijke deel van beschoeiing S49 (3,5 meter lang) bestond uit zeven palen met daarop een goed geconserveerde balk (15x18 cm) (afb. 32). Ook hier lijkt de bovenzijde van de beschoeiing dus intact te zijn. Opvallend genoeg was een hoogteverschil aanwezig tussen het noordelijk en zuidelijk deel van de beschoeiing: de bovenzijde van het zuidelijk lag ongeveer 20 cm lager (afb. 33). Verder viel op dat een van de palen door de balk stak (afb. 34). Dit lijkt bewust te zijn gedaan. Hoe de verspringing in de kadebeschoeiing moet worden geïnterpreteerd is onduidelijk. Mogelijk gaat het om een verlaagd stuk van de kade waar gemakkelijk goederen geladen en gelost konden worden.

Afb. 33 Detail van het hoogteverschil tussen het noordelijk en zuidelijk deel van kadebeschoeiing S49.

Afb. 34 Detail van het zuidelijk deel van kadebeschoeiing S49: een paal steekt door de balk heen.

Houtconstructies en kadebeschoeiing zuidzijde Kaasmarkt (S50-S53, S55)

In het zuidelijkste deel van de Kaasmarkt, vlak voor de kruising met de Westerstraat, zijn verschillende houtstructuren waargenomen, namelijk twee structuren haaks op de richting van de haven en een stuk van de oostelijke kadebeschoeiing.

Direct ten zuiden van bovengenoemde beschoeiing S49 kwam een structuur haaks op de haven (oost-west) tevoorschijn, bestaande uit een staande plank (30 cm hoog), palen en een balk (S50) (afb. 35). Hier precies tegenover werden aan de oostzijde van de sleuf eveneens verschillende stukken hout gevonden (S52). Ook deze structuur bestond uit balken, palen en staande planken. De afstand tussen de sporen aan weerszijden van de sleuf was ongeveer 2,60 meter. Vermoedelijk behoorde het aangetroffen hout van S50 en S52 oorspronkelijk tot dezelfde structuur en is het midden hiervan weggebroken bij de aanleg van het oude betonnen riool.

Afb. 35 Houtconstructie S50 in het westprofiel van de rioolsleuf, direct ten zuiden van beschoeiing S49.

Aan de westzijde van de rioolsleuf bevonden zich ten zuiden van S50 verschillende horizontale en schuine balken (S51) (afb. 36). De balken waren vrij kort (gemiddeld iets minder dan 1 meter lang) en vielen uit het profi l van de sleuf voordat hun locatie en positie goed kon worden gedocumenteerd. Twee balken van S51 zijn dendrochronologisch onderzocht (M12 en M14). Een van de palen kon worden gedateerd en dit leverde een kapdatum op tussen 1510 en 1532.[43] Waarschijnlijk betekent dit dat de palen van S51 tot dezelfde constructiefase behoren als de bovengenoemde kadebeschoeiing, die vermoedelijk in de eerste kwart van de 16de eeuw moet worden geplaatst.

Afb. 36 Een balk van houtconstructie S51 in het westprofiel van de rioolsleuf, direct ten zuiden van houtconstructie S50.

Een tweede structuur (S53) haaks op de haven bevond zich ruim 9 meter ten zuiden van bovengenoemde sporen. Op het diepste niveau van de sleuf (ongeveer 1,20 meter –NAP) lag een balk in de richting oost-west. Hiernaast waren tegen het westprofiel een aantal palen, balken en staande plank aanwezig. Twee balken konden in hun geheel worden geborgen. De precieze positie van deze elementen kon niet goed worden bepaald. Beide balken waren ongeveer 80 cm lang. Een van de balken is aan één zijde recht afgezaagd en had aan de andere zijde een pen met gaten voor een pen-en-gatverbinding (afb. 37). De andere balk was aan beide zijden schuin afgezaagd (afb. 38). Van de laatste genoemde paal is een stuk dendrochronologisch onderzocht (M16). Het hout bleek te zijn gekapt tussen 1527 en 1549 en afkomstig uit Zuid-Noorwegen. Dit is dus iets later dan de andere gedateerde monsters uit de Kaasmarkt. Mogelijk wijst de datering erop dat de houtstructuur iets later is gemaakt. Het is eveneens een optie dat de structuur samenhangt met de demping van de haven rond 1544.

Afb. 37 Een balk met pen-en-gatverbinding van houtconstructie S53.

Afb. 38 Een balk met schuine uiteinden van houtconstructie S53.

43 Het hout is afkomstig uit het oosten van Denemarken of zuidwesten van Zweden.

Geheel aan de zuidzijde van de Kaasmarkt kwamen in het oostprofiel van de rioolsleuf palen van een kadebeschoeiing tevoorschijn over een lengte van ongeveer 6,5 meter (S55). Alleen de palen van de beschoeiing, negen in totaal, zijn gezien. Hierachter bevonden zich waarschijnlijk planken, maar deze zijn niet blootgelegd.

Het interpreteren van bovengenoemde sporen is lastig. Duidelijk is dat de haven aan de zuidzijde van de Kaasmarkt sterk versmalde. De beschoeiing aan de oostzijde van de haven is gezien, maar die aan de westzijde niet. Mogelijk bevond deze zich op de locatie van het oude riool en is het hout al bij de aanleg van dit riool verwijderd. De schuine en horizontale palen S51 kunnen in dit geval worden geïnterpreteerd als ankers van de kadebeschoeiing. Een andere mogelijkheid is dat de beschoeiing zich buiten de rioolsleuf bevindt. De structuren S50/S52 en S53 haaks op de haven moeten mogelijk in verband worden gebracht met de demping van de haven in of kort na 1544. Ook andere verklaringen zijn echter denkbaar. Volgens de kroniekschrijver Brandt is in 1412 ter hoogte van de Westerstraat een sluis met schotdeuren gemaakt (zie paragraaf 4.1.1). Mogelijk kunnen de aangetroffen sporen daarom in verband worden gebracht met een sluisstructuur uit de 16de eeuw. De spaarzame en fragmentarische sporen die zijn aangetroffen in de zuidzijde van de Kaasmarkt maken een eenduidige interpretatie helaas niet mogelijk.

Boogbrug (S56)

Op de locatie waar de Westerstraat de haven kruiste, zijn de resten van een bakstenen boogbrug aangetroffen (S56).[44] Volgens de kroniek van Brandt was in ieder geval in 1412 een houten brug op deze locatie aanwezig (zie paragraaf 4.1.1). Op een later moment is deze dus vervangen door een brug van steen. Wanneer dit is gebeurd, is uit historische bronnen niet bekend. Aangezien de haven in of kort na 1544 is gedempt, moet de brug uit de periode hiervoor dateren. Mogelijk hangt de bouw van de brug samen met de vernieuwing van het houtwerk van de haven, wat een datering in de eerste kwart van de 16de eeuw zou betekenen. De brug kan echter ook eerder zijn gebouwd, bijvoorbeeld in de tweede helft van de 15de eeuw. De brug was tijdens haar bestaan waarschijnlijk een van de weinige bakstenen bruggen in Enkhuizen. Dat juist op deze locatie al vroeg een brede bakstenen brug is gebouwd, is niet verwonderlijk: de Westerstraat was de hoofdstraat van Enkhuizen en de kruising met de oudste haven kan als een van de belangrijkste knooppunten van de stad worden beschouwd.
De brug bestond uit twee parallelle verticale muren aan weerszijden van de haven, met daaroverheen een tongewelf. De brug is bij de demping van de haven in of kort na 1544 bewust ingestort, waarbij alleen de verticale muren met de aanzet van het gewelf is blijven staan. Dit muurwerk is in de 20ste eeuw gedeeltelijk weggebroken voor de aanleg van het riool. Hierdoor is nog slechts op een paar plekken een stuk intact muurwerk van de brug aanwezig. Het nieuwe riool uit 2010 is midden door de brug aangelegd en hierbij zijn aan weerszijden van de rioolsleuf stukken muurwerk bloot komen te liggen. Op basis hiervan kan de lengte en breedte van de brug worden gereconstrueerd: de brug was ongeveer 6,80 meter lang (buitenmaat) en 3,90 meter breed (binnenmaat, oftewel doorvaarbreedte). Voor de doorvaarbreedte lijkt een standaardmaat te zijn aangehouden, namelijk één Drechterlandse roede (3,92 m).

Van de boogbrug is op één punt een gedeeltelijke dwarsdoorsnede gezien, namelijk aan de oostzijde van de brug (afb. 39). Hieruit bleek dat de verticale muur aanzienlijk dikker was dan

44 Tegenwoordig draagt de oost-west georiënteerde straat tussen de Breedstraat en haven ook de naam Westerstraat. De oorspronkelijke naam van dit deze straat is echter Coomenstraat. Zie Zwart 1986, 75.

Afb. 39 Doorsnede van een deel van de oostzijde van boogbrug S56, gezien richting het noorden. Rechts is de bodem al in het verleden verstoord door de aanleg van het oude riool, hier is een schoon zand aanwezig.

het tongewelf. De verticale muur was 60 cm breed en opgebouwd uit rode bakstenen (20x10x5). Het gewelf was gemaakt van hard gebakken licht geel/bruine bakstenen met het formaat 19x10x5/18x9x4,5 en gemetseld met redelijk harde kalkmortel. Deze laatste bakstenen wijken qua kleur, formaat en hardheid af van de bakstenen die gebruikelijk zijn voor de periode rond 1500. Dit doet vermoeden dat speciaal voor de bouw van het gewelf gebruik is gemaakt van een aparte partij stenen die hier goed geschikt voor waren. De dikte van het gewelf kon op twee locaties worden gemeten en was in beide gevallen 30 cm. De grens tussen de verticale muur en het tongewelf bevond zich op circa 1,50 meter onder maaiveld. Doordat slechts een klein deel van het gewelf nog aanwezig was, is het lastig om de oorspronkelijke hoogte van de brug te bepalen. Het lijkt erop dat deze niet boven het huidige maaiveld uitkwam (afb. 40). Het is niet zeker of de bovenkant van het gewelf functioneerde als straatniveau,

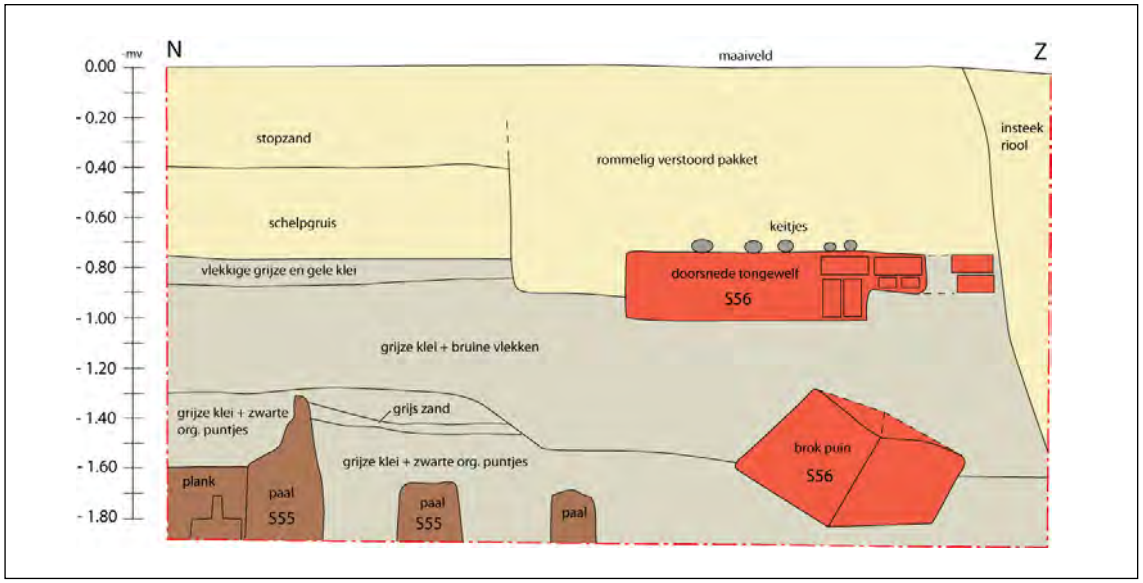

Afb. 40 Een stuk van het tongewelf van boogbrug S56, gezien richting het westen. Op de achtergrond de Westerstraat.

of dat hier grond overheen lag. Op één plek lagen op het gewelf kleine keitjes en zij wijzen mogelijk op het eerste.
Op drie plekken kon een stuk van de brug in oorspronkelijke staat worden gedocumenteerd, waarvan één aan de oostzijde en twee aan de westzijde. De bovenzijden van de fragmenten muurwerk bevonden zich steeds op ongeveer 70 cm onder maaiveld.
De noordoosthoek van de brug is gezien in het oostprofiel van de rioolsleuf (afb. 41 en 42).

Afb. 41 Oostprofiel ter hoogte van de Westerstraat, met rechts de noordoosthoek van boogbrug S56. Linksonder palen van kadebeschoeiing S55.

Afb. 42 Het oostprofiel ter hoogte van de Westerstraat. Schaal 1:30.
Rood: muurfragmenten van boogbrug S56.
Grijs: lagen die behoren tot het dempingspakket van de haven uit de 16de eeuw.
Bruin: hout van kadebschoeiing S55.
Geel: latere ophogingen en verstoringen.

Hier was aanvankelijk alleen een stuk van het gewelf zichtbaar. Later is hier verder gegraven en kon een stuk van de dwarsdoorsnede van de brug worden bestudeerd (zie afb. 39).
Schuin naast bovengenoemd brugfragment lag een los brok muurwerk van de brug. Het stuk bevond zich in ongeroerde grond en moet hier dus met de demping van de haven terecht zijn gekomen. Iets meer naar het zuiden is een tweede brok muurwerk aangetroffen, dat zich eveneens in ongeroerde grond bevond. Dit wijst erop dat de brug al bij de demping rond het midden van de 16de eeuw is ingestort. Tussen de zijmuren van de brug zullen oorspronkelijk meer muurbrokken hebben gelegen, maar deze zijn bij de aanleg van het oude riool al verwijderd.

Aan de westzijde van de rioolsleuf is ter hoogte van de noordelijke rooilijn van de Westerstraat een stuk van de verticale muur met de aanzet van het gewelf gezien (afb. 43). Richting het noorden verdween dit muurwerk in het profiel, naar het zuiden was het in de 20ste eeuw weggebroken bij de aanleg van het riool en een grote buis.
Ten zuiden van dit muurwerk was nog een stuk van de brug aanwezig van 50 tot 80 cm breed (afb. foto 44 en 45). Direct ten noorden hiervan was het muurwerk verdwenen door bovengenoemd modern riool. Dit muurfragment moet worden geïnterpreteerd als de zuidwesthoek van de brug. Op de hoek bleken onderin het zichtbare muurwerk blokken lichte kalksteen te zijn verwerkt (afb. 46). De twee zichtzijden van de blokken waren gescharreerd, de overige zijden ruw gehakt (formaat 36x16x11). Het kalksteen is waarschijnlijk afkomstig uit België of Frankrijk. Tegen de hoek stond een eiken paal van ongeveer 20 cm breed, die als functie had om de hoek van de brug te beschermen tegen het botsen van schepen. De bovenzijde van de paal was weggerot.

Afb. 43 Fragment van boogbrug S56 in het westprofiel met een stuk van de verticale muur en de aanzet van het gewelf.

Afb. 44 Fragment van het gewelf van boogbrug S56 in het westprofiel met daaronder los puin. De linkerzijde is tevens de zuidgrens van de brug.

Afb. 45 De zuidwesthoek van de brug in het westprofiel, met blokken kalksteen en een eiken paal. Rechts is de brug in het verleden weggebroken.

Afb. 46 Twee aanzichten van een van de blokken kalksteen uit de zuidwesthoek van de brug. Lengte: 32,5 cm.

Afb. 47 Eiken palen van de oostelijke kadebeschoeiing (S58) aan de zuidzijde van de Nieuwstraat.

Kadebeschoeiing Nieuwstraat (S58, S65)

In de Nieuwstraat is slechts op één plek mogelijk een stuk van de kadebeschoeiing gezien, namelijk geheel aan de zuidzijde van de straat. In de rest van de straat is het nieuwe riool binnen de gedempte haven aangelegd en bevonden de kadebeschoeiingen zich buiten de grenzen van de rioolsleuf.

Aan de zuidzijde van de Nieuwstraat is vermoedelijk een stuk van de oostelijke kadebeschoeiing gezien. Het houtwerk werd hier, in tegenstelling tot in de rest van de straat, wel aangesneden, doordat het riool hier een hoek maakte naar de Kalksteiger. De onzekerheid over de interpretatie van het aangetroffen houtwerk hangt samen met de constructie: deze wijkt af van de kadebeschoeiing in de Kaasmarkt. In de smalle sleuf zijn twee eiken palen in richting noord-zuid gezien (formaat beide palen ca. 15x20 cm) (afb. 47). Het dendrochronologisch onderzoek op een van de palen leverde helaas geen datering op (M18). Op een later moment zijn aan weerszijden van de twee palen, buiten de rioolsleuf, op dezelfde lijn nog twee eiken palen waargenomen (S65). Planken tegen de eiken palen zijn niet gezien, maar waren mogelijk op een dieper niveau wel aanwezig. Ongeveer 25 cm ten westen van en parallel aan de eiken palen stonden in de sleuf dunne ronde palen van essenhout. Hier tegenaan waren wel eiken planken aanwezig. Er lijkt dus sprake te zijn van een dubbele beschoeiing, waarbij onder meer gebruik is gemaakt van essenhout, wat ongebruikelijk is. Wellicht gaat het om een gerepareerd stuk van de beschoeiing of moeten de essen palen met planken in verband worden gebracht aan een andere constructie, bijvoorbeeld een kleine steiger of de Kerkbrug die hier heeft gelegen.

Kade

Op een paar plaatsen in de Kaasmarkt is de grond direct achter de kadebeschoeiing bekeken, oftewel de grond van de kades aan weerszijden van de haven. Deze bestond uit een rommelig pakket van grijs kleiig zand met organische brokken en veel schelpgruis. Uit de grond achter de beschoeiing is wat keramiek (23 MAE) en metaal verzameld.[45] De keramiek dateert uit de eerste helft van de 16de eeuw, waarbij de nadruk ligt op de periode rond 1525. De grootste

45 V068, V073, V076, V086, V089.

groep is het roodbakkend aardewerk en omvat onder meer fragmenten van bakpannen, grapen, borden en pispotten. Het meest opmerkelijk is een fragment van een vermoedelijk ronde vuurstolp met een gemodelleerd kopje met puntneus onder het oor (afb. 48). Een soortelijk kopje op een vuurstolp is gevonden aan de Westerdijk in Hoorn.[46] Verder zijn wat fragmenten van steengoed en witbakkend aardewerk aanwezig. Hierbinnen valt een fragment van een steengoedkan uit Keulen met bloem- en bladerappliques op. Dergelijke kannen zijn met name in de tweede kwart van de 16de eeuw geproduceerd.

Afb. 48 Kopje met puntneus van een vuurstolp.

Een deel van de metaalvondsten kan ook uit de havenvulling uit ca. 1544 afkomstig zijn, want het was lastig de vondsten uit beide contexten in het veld van elkaar te scheiden.

Onder de vondsten bevinden zich diverse lakenloden. Eén van de loden is een opengevouwen lakenlood met op de voorzijde een rond stempel van een grote Franse lelie binnen een parelrand (99-M01, afb. 49.1). De herkomst van het lood is onbekend. Een tweede lood is een vierkant pijplood met op de voorzijde het gekroonde wapenschild van Amsterdam met aan weerszijden de letters AM van Amsterdam (99-M02, afb. 49.2). Het stempel op de keerzijde is niet duidelijk zichtbaar, maar is vermoedelijk een (kogge)schip. Verzameld onder een ander vondstnummer is een lood gevonden met identiek stempel op de voorzijde (V135). Deze is dus net als het andere lood uit Amsterdam afkomstig. Op een vierde lood staat een grote letter B (99-M03, afb. 49.3). De betekenis van de letter en de herkomst van dit lood is onbekend. De stempels op vier andere loden zijn onduidelijk (V99, V135 en een pijplood uit V76).

Ook een rekenpenning, hoewel in slechte staat bewaard, is aanwezig (V135). Op de voorzijde staat een rijksappel in driepas en op de keerzijde een gevleugelde leeuw met boek, het symbool van evangelist Marcus. Op beide kanten staat een fictie e randtekst. Dit type penning is gemaakt in Neurenberg (Dl) in de eerste helft van de 16de eeuw.

Andere vondsten uit de ophogingslagen van de kade zijn: drie spinloden (V99 en V135) waarvan één met een afwijkende halfbolle vorm (V99), een versierde mesheftbekroning (V99), een fragment van een steel van een lepel met een ingestempeld merk met een gekroonde hamer (V99), een klauwpoot van een bronzen grape (V135), een fragment van de kraan (driepasvorm) van een tapkraan (V135), het buitenste bakje van een sluitgewicht met scharnier (V135), een klein loden peilgewicht (V135), een knoop (V135) en een ijzeren sleutel waarbij de baard ontbreekt (V135).

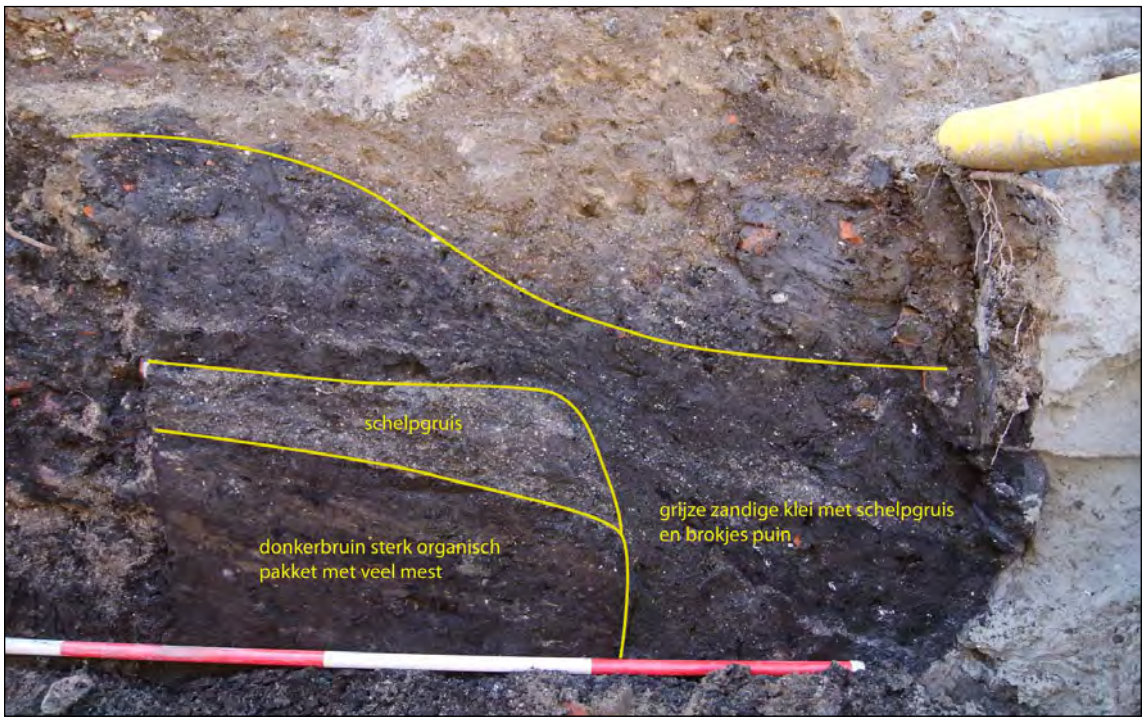
46 Schrickx 2007, 10.

De grond direct achter de kadebeschoeiing kan waarschijnlijk in verband worden gebracht met de vernieuwing van deze beschoeiing, waarschijnlijk in de eerste kwart van de 16de eeuw (zie boven). Om de planken achter de palen van de nieuwe beschoeiing te kunnen bevestigen, moest hier een sleuf worden uitgegraven. Na het voltooien van de beschoeiing is deze sleuf weer dichtgegooid. Dit verklaart het rommelige karakter van de grond achter de beschoeiing en het feit dat de vondsten hieruit uit de eerste helft van de 16de eeuw dateren.

Ter hoogte van Kaasmarkt 16 is verder op het niveau van de oorspronkelijke bovenzijde van de kadebeschoeiing vermoedelijk een loopniveau vastgesteld, bestaande uit een dunne laag (ca. 10 cm dik) van mortelbrokken en brokken puin (zie ook boven, afb. 30 en 31). De laag bevond zich ongeveer 1,3 meter onder het huidige maaiveld.

Afb. 49 Lakenloden uit de ophogingslagen van de kade, 1500-1550. Schaal 1:1.
1. Lakenlood met rond stempel met Franse lelie binnen parelrand, diameter 30 mm (99-M01)
2. Lakenlood (pijplood) met gekroond wapen Amsterdam en letters AM, lengte 18 mm (99-M02)
3. Lakenlood met letter B, diameter 26 mm (99-M03)

Afb. 50 Dwarsdoorsnede van de bodem in de oostelijke kade van de Nieuwstraat, ter hoogte van de Kalksteiger.

In de Nieuwstraat is de bodemopbouw van de oostelijke kade bekeken ter hoogte van de Kalksteiger. Op ruim 2,5 meter ten westen van de oostelijke rooilijn van de Nieuwstraat was een duidelijke ingraving zichtbaar: de bruine sterk organische laag met veel mest uit de 13de/14de eeuw en een hierop gelegen laag schelpgruis is hier op een zeker moment doorgraven (afb. 50 en zie hoofdstuk 5, afb. 279). De laag schelpgruis was ongeveer 20 cm dik en de bovenzijde bevond zich op circa 1,4 meter onder maaiveld. De laag moet mogelijk worden geïnterpreteerd als loopniveau, net als bovengenoemde laag van mortelbrokken en puin die zich op ongeveer dezelfde diepte bevindt. De ingraving was opgevuld met een rommelig pakket van grijze zandige klei met schelpgruis en brokjes puin. Deze kleilaag lag ook over de laag schelpgruis heen. De ingraving hangt waarschijnlijk samen met werkzaamheden aan de kadebeschoeiing, waarvoor een sleuf achter de beschoeiing moest worden uitgegraven. Bij het opvullen van de sleuf lijkt tevens het maaiveld te zijn opgehoogd.

4.2.2 Sporen van de demping van de Kaasmarkt en Nieuwstraat in of kort na 1544

In de tweede kwart van de 16de eeuw is het middelste deel van de haven gedempt. Reden voor de demping was het creëren van een nieuwe marktplaats. Volgens de kroniekschrijver Brandt vond de demping in of kort na 1544 plaats (zie ook paragraaf 4.1.2).
Een aantal structuren, twee muren en twee houten beschoeiingen, kan in verband worden gebracht met de demping van de haven (afb. 51). Daarnaast kan het een en ander worden gezegd over het materiaal waarmee de haven is opgevuld en een ophoging van het maaiveld na de demping.
De haven is in twee of drie fasen gedempt, door steeds delen van de haven af te dammen met muurwerk of een houten beschoeiing, het water weg te pompen en vervolgens op te vullen met grond. De verschillende fasen volgden elkaar waarschijnlijk snel op, waardoor wel sprake is van één demping. De demping vond plaats van noord naar zuid, waarbij eerst de Kaasmarkt tussen het Verlaat en de Waagstraat is gedempt en daarna de rest van de Kaasmarkt en Nieuwstraat.
De vondsten uit het dempingspakket van de haven kunnen als één vondstcomplex worden beschouwd met als sluitdatum circa 1544. Een analyse van dit vondstcomplex is te vinden in paragraaf 4.3.1. Hieronder worden de vondsten slechts beperkt genoemd.

Eerst fase: demping Kaasmarkt tussen het Verlaat en de Waagstraat
Voor het dichtwerpen van de Kaasmarkt tussen het Verlaat en de Waagstraat zijn eerst twee oost-west georiënteerde beschoeiingen gemaakt aan weerszijden van dit deel van de haven (S15/S17/S18 en S20-S22). Vervolgens is het water hier weggepompt en een muur opgemetseld vlakbij het Verlaat (S16). Deze muur is later in de 16de eeuw vervangen door een meer noordelijk gelegen muur (S13).

<u>Houten beschoeiing haaks op haven (S15, S17, S18)</u>
Aan de noordzijde van de Kaasmarkt was een houten beschoeiing haaks op de haven aanwezig. Alleen de bovenzijde van de beschoeiing is gezien, doordat deze vrij diep lag: de bovenzijde van het hout bevond zich op ongeveer 1,7-1,8 meter onder maaiveld (60-70 cm –NAP). De beschoeiing zal oorspronkelijk hoger zijn geweest en is vermoedelijk deels weggebroken na het opmetselen van muur S16 (zie onder). De oriëntatie van de structuur was ongeveer oost-west en bestond uit twee eiken palen (vierkant gezaagd, beide ca. 16x20 cm), met daar tegenaan (ten zuiden) eiken planken. De westzijde van de beschoeiing was niet meer aanwezig, doordat op deze locatie een gietijzeren waterleiding is gelegd in het begin van de 20ste eeuw. Een van de palen (S15) is getrokken. De bovenzijde van deze paal was weggerot, waardoor de oorspronkelijke lengte niet kan worden bepaald. De getrokken paal was nog 4,35 meter lang en aan de onderzijde aangepunt. Uit de paal is een monster gezaagd en deze is dendrochronologisch gedateerd (M5). Doordat geen spinthout op de paal aanwezig was, kan alleen worden gezegd dat de boom ná 1484 is gekapt. Het hout is afkomstig uit Noordwest-Duitsland.

<u>Houten beschoeiing haaks op haven (S20-S22)</u>
Precies in het verlengde van de noordelijke rooilijn van de Waagstraat is een tweede houten beschoeiing haaks op de haven in de Kaasmarkt gezien. Deze beschoeiing vormde de zuidelijke grens van de eerste fase van de demping.
De beschoeiing is alleen gezien aan de westzijde van de rioolsleuf, doordat hier het diepste is

Afb. 51 Overzicht van de sporen van de demping van de Kaasmarkt en Nieuwstraat in of kort na 1544. Zie bijlage 1 voor een meer gedetailleerd overzicht van de sporen.

gegraven ten behoeve van het nieuwe riool. De structuur bestond uit één eiken vierkant gezaagde paal (20x20 cm) tegen het westprofiel van de rioolsleuf (S20) met daar tegenaan (ten noorden) eiken planken (S21) (afb. 52). De bovenzijde van de paal bevond zich op ongeveer 1,70 meter onder maaiveld (circa 60 cm –NAP). De bovenzijde van de planken lag ongeveer 60 cm lager. Oorspronkelijk zullen de planken tot een hoger niveau aanwezig zijn geweest, maar de bovenkant is in het begin van de 20ste eeuw weggebroken met de aanleg van de reeds bovengenoemde gietijzeren waterleiding. Ten noorden van de liggende planken stond een paar staande planken (eveneens eik, alle 20 cm breed), als extra versteviging van de constructie. Opvallend was dat direct ten noorden van de paal en planken twee ronde balken van naaldhout (sparren) lagen (S22, diameter circa 12 cm). De bovenzijde van de sparren bevonden zich ongeveer 20 cm onder de bovenkant van de planken. De functie van de ronde balken is onduidelijk. Mogelijk zijn zij bedoeld als een extra versteviging van de beschoeiing. Een andere mogelijkheid is dat de sparren zijn gebruikt om op te staan bij het maken van de beschoeiing, als een soort werkplatform of steiger.
Paal S20 van de beschoeiing is getrokken. De paal was 5,30 meter lang en aangepunt. Helaas had de paal niet genoeg jaarringen voor een dateringsonderzoek (M7).

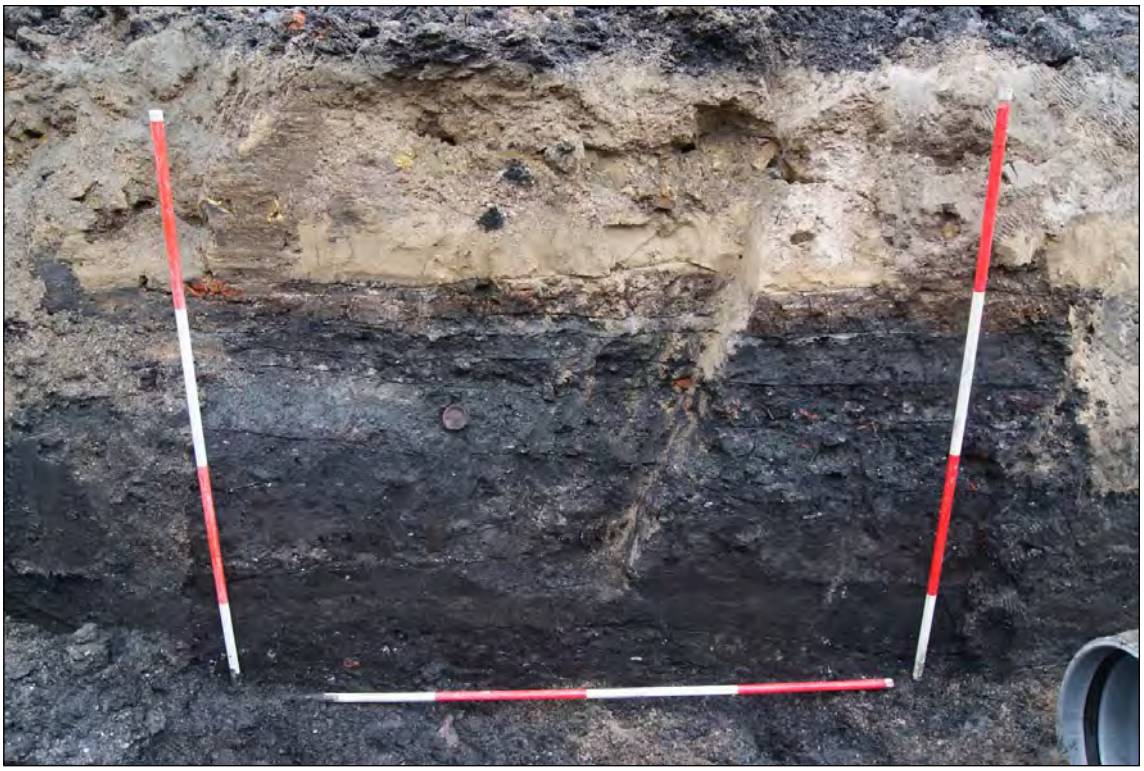

Afb. 52 Beschoeiing S20-S22 haaks op de haven in de Kaasmarkt, gezien richting het zuiden.

Muur haaks op haven (S16)

Ongeveer 50 cm ten zuiden van bovengenoemde beschoeiing S15/S17/S18 stond een bakstenen muur (zie afb. 59). De muur is waarschijnlijk direct na het maken van de houten beschoeiingen en het droogleggen van de noordzijde van de Kaasmarkt opgemetseld, om dienst te doen als permanente scheiding tussen de gedempte haven en het water in de Noorder Havendijk. Doordat de muur waarschijnlijk niet in het verlengde stond van de beschoeiing in het Verlaat, maar een paar meter ten zuiden hiervan, ontstond ten noorden van de muur een kleine inham in de haven. Deze situatie is zichtbaar op de kaart van Wagenaar uit 1577 (afb. 14). De muur is later in de 16de eeuw vervangen door een meer noordelijk gelegen muur (S13, zie onder).
Na het voltooien van de muur is de bovenzijde van de beschoeiing S15/S17/S18 vermoedelijk weggebroken. Deze beschoeiing had geen functie meer en stond in het water van de haven in de Noorder Havendijk, waardoor het een belemmering voor schepen vormde.

De muur was al grotendeels weggetrokken voordat deze kon worden gedocumenteerd. De westzijde van de muur was bovendien al in het begin van de vorige eeuw verwijderd bij de aanleg van de gietijzeren waterleiding. Hierdoor kon de muur alleen in het oostprofiel van de rioolsleuf worden bekeken en deels in het vlak. De oriëntatie van het muurwerk is daardoor niet exact bekend.
De muur had een breedte van 34 cm en was opgebouwd uit rode bakstenen met formaat 23,5x11x6/23x10x5/21x10x4,5. De bakstenen waren gemetseld met vrij zachte kalkmortel, waardoor de muur bij het wegtrekken gemakkelijk uit elkaar viel. De bovenzijde van de muur bevond zich op 90 cm onder maaiveld (20 cm +NAP). Deze bovenzijde is echter niet de oorspronkelijke bovenkant van de muur: deze bovenkant lijkt bij het buiten gebruik raken van de muur te zijn weggesloopt. Over de muur lag donkergrijze zandige klei, vermoedelijk daterend uit dezelfde fase als het dempingsmateriaal ten noorden van de muur (zie onder). De rest van het bodemprofiel boven de muur was verstoord door de aanwezigheid van een recente buis.

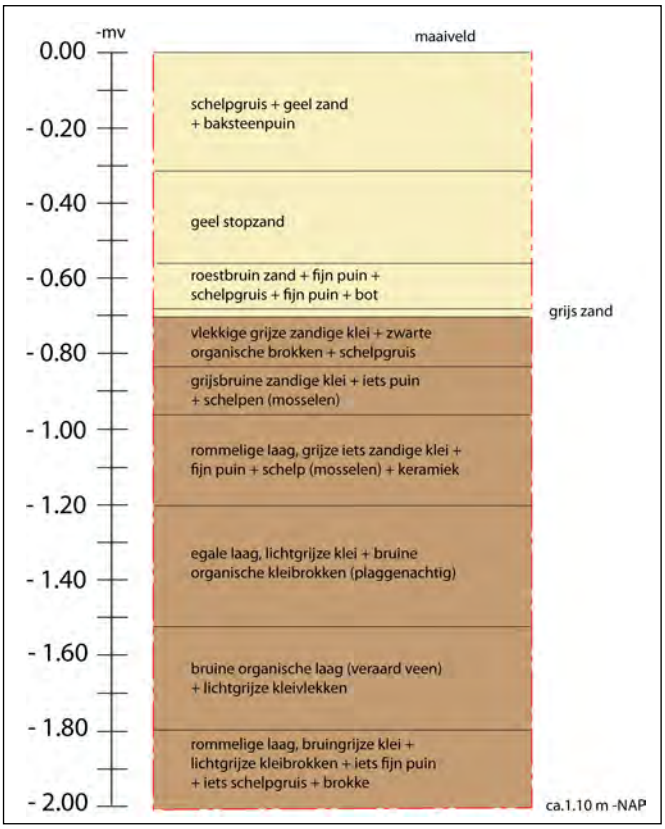
Afb. 53 Westprofiel van de rioolsleuf ter hoogte van Kaasmarkt 4a. De donkere lagen onderin het profiel behoren tot het dempingspakket van de haven.

Dempingspakket haven tussen muur S16 en beschoeiing S20-S22

Het dempingspakket van de haven in de noordzijde van de Kaasmarkt toonde, in tegenstelling tot de vulling ten noorden van muur S16, een gelaagdheid. Ter hoogte van Kaasmarkt 4a is een stuk van het westprofiel van de sleuf gedocumenteerd (afb. 53 en 54). De donkere lagen onderin het profiel kunnen in ieder geval aan de demping worden verbonden. Deze lagen varieerden in dikte van 12 tot 30 cm. De bovenzijde van dit pakket lag op ongeveer 70 cm onder maaiveld (ca. 20 cm +NAP). De meeste lagen bestonden uit grijze, bruine of grijsbruine klei, gemengd met onder meer zwarte organische brokken, fijn puin, schelpgruis en lichtgrijze kleibrokken (soms plaggen-achtig). Sommige lagen bevatten duidelijk afval, in de vorm van mosselschelpen, keramiek en bot. Één laag bestond uit veraard veen met grijze kleivlekken.

Vanaf de onderkant van het profiel (ca. 1,10 cm –NAP) is in het midden van de sleuf een kijkgat van ongeveer 60 cm diep gegraven om de vulling van de haven tot een dieper niveau te kunnen bekijken. Iets onder de bodem van de sleuf was een mestlaag aanwezig met veel stro en wat dierenharen. Uit deze laag is een stukje leisteen en twee brokjes mortel verzameld. Mogelijk dateert deze laag uit de gebruiksperiode van de haven.

Uit het dempingspakket zijn veel vondsten verzameld, zowel bij het verdiepen van de sleuf als uit het profiel van de sleuf.[47] De vondsten, met name keramiek, dateren ruwweg uit de periode 1475-1550, waarbij het zwaartepunt ligt in de tweede kwart van de 16de eeuw.

Afb. 54 Het westprofiel ter hoogte van Kaasmarkt 4a. Schaal 1:20.
Bruin: lagen die behoren tot het dempingspakket van de haven uit de 16de eeuw.
Geel: latere ophogingen van de straat.

Muur haaks op haven (S13)

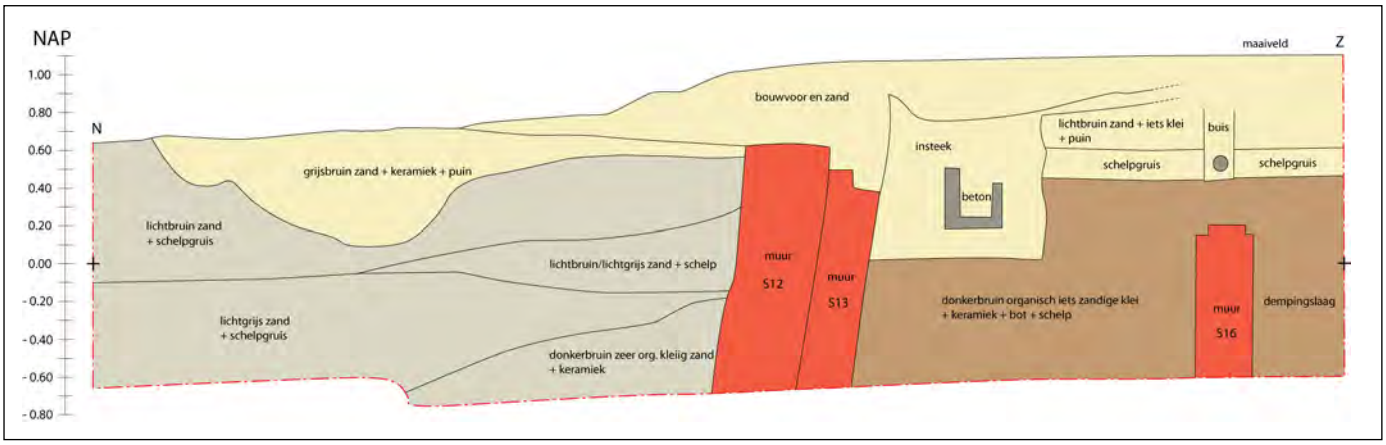
Op circa 1,80 meter ten noorden van bovengenoemde muur S16 stond een tweede bakstenen muur uit de 16de eeuw (afb. 55 en 56). De muur had een afwijkende schuine noordwest-zuidoost oriëntatie.

De muur was gemaakt van rode bakstenen met formaat 21,5x11x5/22x10x5 (10 lagenmaat: 58 cm). De stenen waren gemetseld met zachte kalkmortel, wat onder meer bleek bij de sloop van de muur, toen deze als los puin uit elkaar viel. In de 17de eeuw is tegen de muur koud een nieuwe muur gezet (S12, zie paragraaf 4.2.3) (afb. 57). Hierdoor kon alleen de zuidzijde van muur S13 worden bestudeerd. Deze zijde zag er rommelig: dit is duidelijk de achterzijde van de muur die niet zichtbaar was en daardoor niet netjes is gemetseld (afb. 58). Een verband in het metselwerk kon niet worden herkend. De bovenzijde van de muur bevond zich op het hoogste

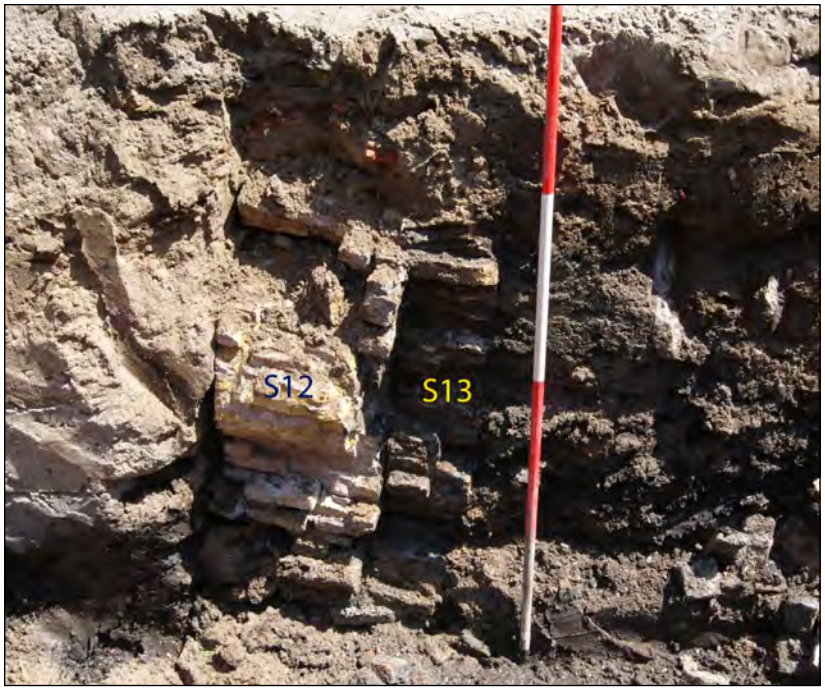

Afb. 55 Muur S13 (rechts) aan de noordzijde van de Kaasmarkt, haaks op de haven. In de 17de eeuw is tegen muur S13 een nieuwe muur gezet (S12, links).

47 V40, V42-V44, V47, V49, V55-V57.

Afb. 56 Het oostprofiel aan de zuidzijde van de Kaasmarkt, met muren S12, S13 en S16. Schaal 1:40.
Grijs: vullagen van de haven in de Noorder Havendijk uit de 18de eeuw.
Bruin: lagen die behoren tot het dempingspakket van de haven uit de 16de eeuw.
Geel: latere ophogingen of verstoringen.

Afb. 57 Muur S12 en S13 in het oostprofiel van de rioolsleuf, na het wegtrekken van de muur.

Afb. 58 De zuidzijde (achterzijde) van muur S13, gezien richting het noorden.

Afb. 59 Het dempingspakket in het oostprofiel, direct ten zuiden van muur S13.

punt, aan de oostzijde, op ongeveer 60 cm onder maaiveld (ca. 50 cm +NAP). De bovenzijde van de muur was hier niet geheel intact, maar vermoedelijk ontbreken slechts enkele steenlagen. De westzijde van de muur was meer beschadigd door de insteek van een noord-zuid georiënteerde recente waterleiding in het westprofiel.

Tussen muur S16 en muur S13 was een pakket van donkerbruine organische zandige klei met keramiek, bot en schelp aanwezig, zonder een duidelijke gelaagdheid (afb. 59). Deze laag was tegen muur S13 deels verstoord door de insteek van een betonnen buis. De keramiek uit de zandige klei (14 MAE, V34) dateert uit de eerste helft van de 16de eeuw en omvat onder meer een stuk van een roodbakkend bord met sgrafitto-deco , een fragment van een bord van Spaanse majolica en een fragment van een onversierde kan van steengoed met geknepen standring. De datering van dit materiaal en het formaat van de stenen van de muur lijken erop te duiden dat de muur kort na de bouw van muur S16, waarschijnlijk in of kort na 1544, is gemaakt. Het kan echter niet worden uitgesloten dat de bouw van de muur later plaatsvond, meest waarschijnlijk dan in de tweede helft van de 16de eeuw. Voor de muur kunnen immers oudere bakstenen zijn gebruikt en het vulmateriaal tussen beide muren is wellicht secundaire dempingsgrond uit de oudste havenvulling. Op de kaart van Wagenaar uit 1577 lijkt muur S16 bovendien nog in gebruik te zijn (zie boven). Dit wijst er mogelijk op dat deze muur pas in de laatste kwart van de 16de eeuw is vervangen door muur S13.

Dat muur S16 is vervangen door een nieuwe muur, is in principe niet vreemd. De muur scheurde wellicht of was in slechte staat, waardoor hij niet meer voldeed. Opvallend is echter dat de nieuwe muur niet simpelweg tegen de oude muur is geplaatst, maar meer naar het noorden, waardoor de inham in de haven grotendeels verdween. Wellicht was deze inham onpraktisch geworden en is er daarom voor gekozen om de nieuwe muur S13 aan te sluiten op de kademuur of kadebeschoeiing aan de zuidzijde van het Verlaat. Niet goed te verklaren is echter waarom de nieuwe muur niet haaks op de haven in de Noorder Havendijk is geplaatst,

maar gekozen is voor een schuine oriëntatie. Hierdoor ontstond namelijk een rare hoek aan de zuidzijde van de Noorder Havendijk.

Tweede (en derde?) fase: demping van de zuidzijde van de Kaasmarkt en Nieuwstraat

Na het dempen van de noordzijde van de Kaasmarkt is de haven ten zuiden hiervan, tot de Zuider Havendijk, dichtgegooid. Hiertoe moet aan de noordzijde van de Zuider Havendijk een muur haaks op de haven zijn gemaakt. Deze muur, of tenminste een jongere versie daarvan, is nog in gebruik, doordat nog steeds water in de Zuider Havendijk aanwezig is. Andere beschoeiingen of muren waren in principe niet nodig om de haven af te sluiten: tussen het water in de Waagstraat en Kaasmarkt lag immers een dam, waarop zich een overtoom bevond.

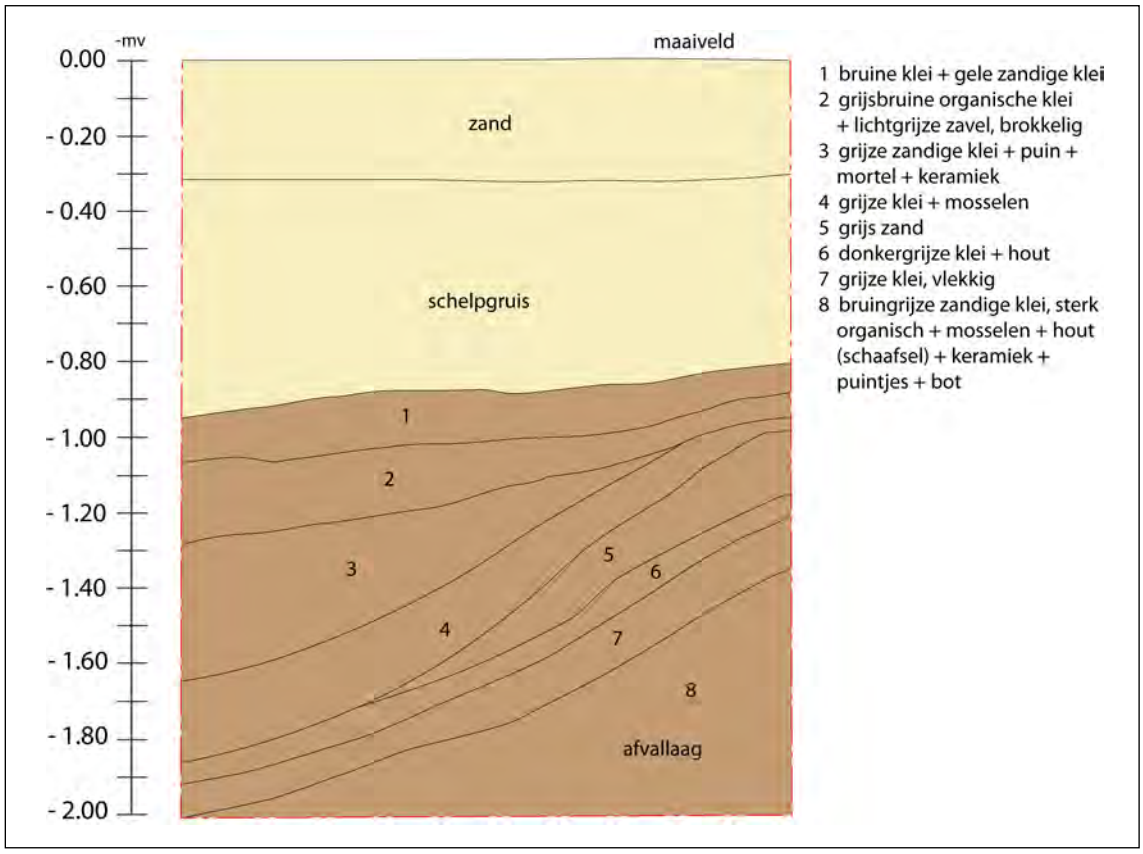
Vermoedelijk is dit stuk van de haven in twee fasen dichtgegooid: eerst het zuidelijk deel van de Kaasmarkt en daarna de Nieuwstraat. De grens tussen deze fasen werd gevormd door de bakstenen boogbrug en eventueel houten beschoeiingen ten noorden van deze brug (zie boven). Men heeft de brug bij de demping van de haven doen instorten en door de steenbrokken te overdekken met klei, kon een gemakkelijke barrière in de haven worden gecreëerd. De resterende haven werd hierdoor in twee stukken verdeeld, wat het makkelijker maakte om de haven leeg te pompen en vervolgens te dempen.

Afb. 60 Oostprofiel van de rioolsleuf in de Kaasmarkt ter hoogte van de Waagstraat. De donkere lagen onderin behoren tot het dempingspakket van de haven.

Afb. 61 Westprofiel van de rioolsleuf in de Kaasmarkt ter hoogte van de Waagstraat. De donkere schuin aflopende lagen onderin behoren tot het dempingspakket van de haven.

Afb. 62 Het westprofiel ter hoogte van de Waagstraat. Schaal 1:20.
Bruin: lagen die behoren tot het dempingspakket van de haven uit de 16de eeuw.
Geel: latere ophogingen van de straat.

Afb. 63 Het dempingspakket met veel scherven tegen de westelijke beschoeiing aan de zuidzijde van de Kaasmarkt.

Dempingspakket haven zuidzijde Kaasmarkt en Nieuwstraat

Ongeveer 1 meter ten zuiden van de houten beschoeiing S20-S22, ter hoogte van de kruising Kaasmarkt-Waagstraat, is aan weerszijden van de rioolsleuf een stuk van het profiel gefotografeerd en/of getekend (afb. 60 t/m 62). Vooral in het westprofiel was duidelijk zichtbaar dat de lagen behorende tot de demping van de haven sterk afliepen richting het zuiden. De grond is hier dus gestort vanaf de reeds gedempte haven aan de noordzijde van de Kaasmarkt.

De bovenzijde van het dempingspakket bevond zich op circa 80-90 cm onder maaiveld. Net als in de noordzijde van de Kaasmarkt bestond de havenvulling hier uit donkere kleilagen. De hoofdcomponent van de lagen was bruine of grijze klei, gemengd met zavelbrokken, mortel, keramiek en/of mosselschelpen. Helemaal onderin was een afvallaag was sterk organische zandige klei aanwezig, met houtschaafsel, stukjes hout, mosselschelpen, brokjes puin, keramiek en bot.

Ook uit het dempingspakket in de zuidzijde van de Kaasmarkt is veel vondstmateriaal, met name keramiek, verzameld (afb. 63).[48]

Ter hoogte van de Westerstraat was de haven opgevuld met vrij schone grijze klei, soms met bruine vlekken of zwarte organische puntjes. Uit het dempingspakket is slechts een paar vondsten verzameld.[49] De bovenzijde van het dempingspakket bevond zich hier op circa 75 cm onder maaiveld (zie afb. 42).

Ter hoogte van de noordzijde van Nieuwstraat 2, op ruim 2 meter ten zuiden van boogbrug S56, is een stuk van het westprofiel getekend en gefotografeerd (afb. 64 en 65). De dempingslagen liepen hier sterk af naar het zuiden, wat erop wijst dat de grond vanaf het noorden, dus vanaf de (gesloopte) boogbrug, is gestort. De meeste lagen bestonden uit schone lichtgrijze (zavel) of donkergrijze klei met licht- of donkergrijze kleivlekken. Een paar lagen bevatten wat fijn puin, schelpgruis of slakachtig materiaal. Keramiek of andere vondsten waren niet in de lagen aanwezig. Ter hoogte van het profiel stond een kleine paal. Andere palen of planken waren niet aanwezig, wat het onwaarschijnlijk maakt dat de paal bij de beschoeiing in de Nieuwstraat hoort.

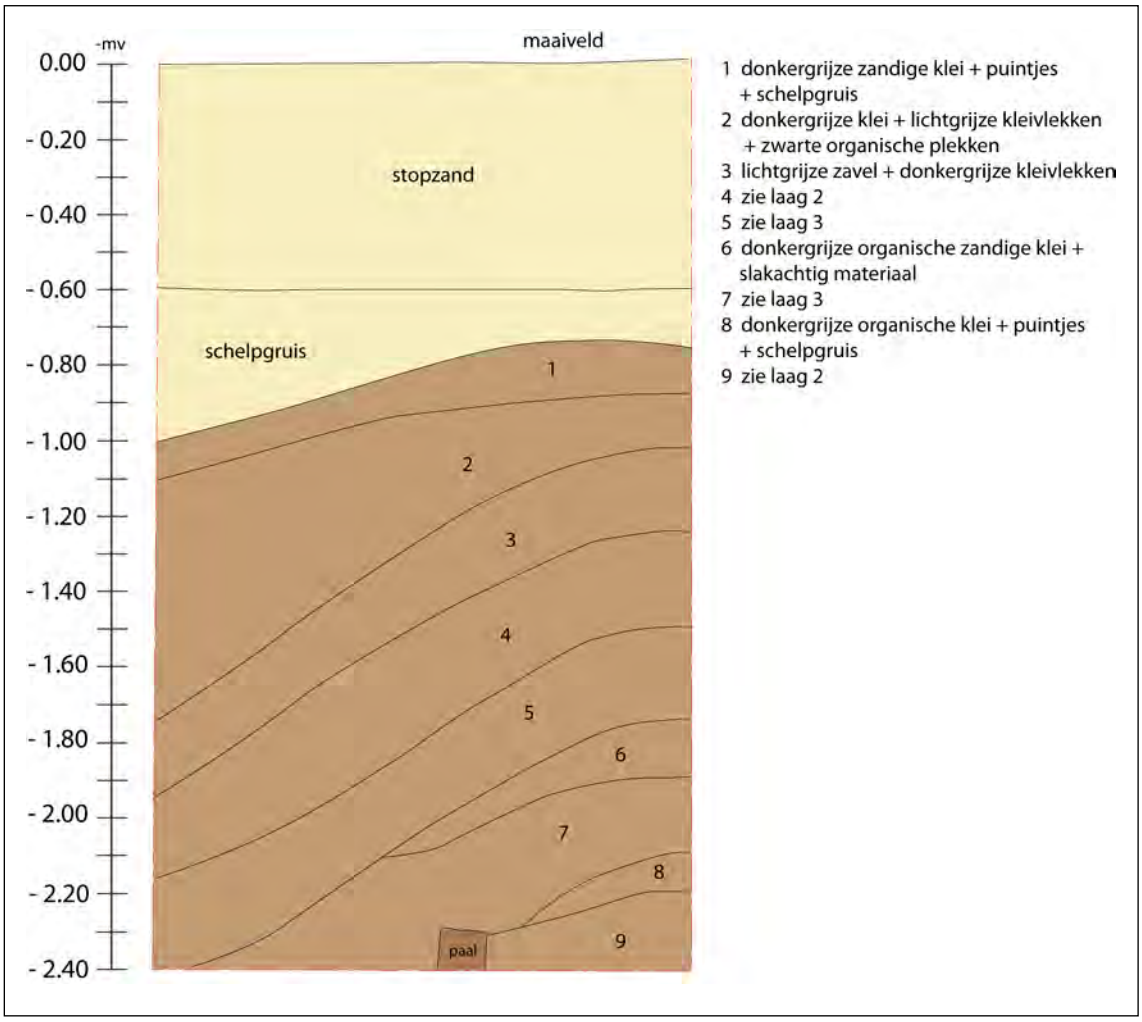
Ten zuiden van dit profiel was over een stuk van ongeveer 20 meter alleen schoon zand aanwezig in de rioolsleuf: hier is in het verleden een olietank gesaneerd (afb. 66).

Afb. 64 Westprofiel van de rioolsleuf ter hoogte van Nieuwstraat 2, geheel aan de noordzijde van de Nieuwstraat.

48 V51, V60, V62, V63, (V66), V69, V70, V72, V74, (V76), V79, V83, V84, V87, V88, V91, V92, V94, (V95), (V97), (V99). De vondstnummers tussen haakjes bevatten mogelijk ook vondsten uit de kade langs de haven.

49 V101, V104, V106.

Afb. 65 Het westprofiel ter hoogte van Nieuwstraat 2. Schaal 1:20.
Bruin: lagen die behoren tot het dempingspakket van de haven uit de 16de eeuw.
Geel: latere ophogingen van de straat.

De havenvulling was hier dus niet meer aanwezig.
Ter hoogte van Nieuwstraat 8 en 12 is het dempingspakket eveneens bestudeerd (afb. 67). De vulling van de haven leek op beide locaties sterk op elkaar: een homogeen pakket zonder gelaagdheid van donkergrijze organische klei met grijze kleivlekken, organische brokken, puin, keramiek, bot, leer, metaal, mosselschelpen, stukjes hout en takjes. De bovenzijde van dit pakket lag op ongeveer 95 cm onder maaiveld (10 cm +NAP). Naar het zuiden toe bleef de vulling van de haven hetzelfde. Uit de vulling kon een hoeveelheid vondstmateriaal worden verzameld.[50]

Ophoging maaiveld na demping

In de Kaasmarkt en Nieuwstraat lag op het dempingspakket van de haven een laag schelpgruis. Vermoedelijk is dit pakket kort na de demping van de haven opgeworpen, met als doel om het maaiveld op te hogen. De dikte van het schelpgruis verschilde van 14 tot 60 cm en de bovenzijde van de laag lag tussen de 24 en 60 cm onder maaiveld. Volgens Brandt is de gedempte haven in 1553 bestraat (zie paragraaf 4.1.2).
Op het schelpgruis lag overal een laag schoon (recent) zand.

50 V108, V110, V112, V113, V114, V115, V117, V118.

Afb. 66 Het gesaneerde deel van de Nieuwstraat.

Afb. 67 Westprofiel van de rioolsleuf ter hoogte van Nieuwstraat 8. De donkerbruine laag is het dempingspakket van de haven.

Afb. 68 Overzicht van de sporen uit de gebruiksfase van de Noorder Havendijk en het Verlaat uit de 17de eeuw. Zie bijlage 1 voor een meer gedetailleerd overzicht van de sporen.

4.2.3 Sporen uit de gebruiksfase van de Noorder Havendijk en het Verlaat uit de 17de eeuw

De belangrijkste sporen uit de gebruiksfase van de Noorder Havendijk zijn de kademuren aan weerszijden van de haven en de overkluizing aan de oostzijde van het Verlaat (afb. 68). De structuren dateren uit de 17de eeuw.

Sluis aan de noordzijde van de Noorder Havendijk

Op de kruising van de Vissersdijk en Noorder Havendijk lag tot de demping van de haven in 1727 een sluis. De eerste sluis op deze locatie dateert uit 1362 en was waarschijnlijk van hout (zie paragraaf 4.1.1). In de eeuwen hierna zal de sluis diverse keren zijn vernieuwd, waarbij op een zeker moment de houten sluis is vervangen door een sluis van steen.

Tijdens de rioolwerkzaamheden zijn resten van de sluis tevoorschijn gekomen, namelijk diverse stukken muur van rode en gele bakstenen. Met uitzondering van een paar foto's zijn de sporen echter niet gedocumenteerd (afb. 69).[51] Het uiterlijk van de muren doet vermoeden dat de sluis voor het laatst in de 17de eeuw is vernieuwd. In de sluis waren blokken natuursteen verwerkt. Twee blokken zijn opgemeten, zij maten 37x37x37 cm en 100x42x18 cm (afb. 70).

Afb. 69 Muurwerk van de sluis op de hoek van de Noorder Havendijk en Vissersdijk. Foto's van Klaas Koeman, Oud Enkhuizen.

Afb. 70 Twee blokken natuursteen van de sluis.

51 Foto's met dank aan Klaas Koeman, Vereniging Oud Enkhuizen.

Bakstenen kademuren aan weerszijden van de Noorder Havendijk (S1, S5, S19)

In de Noorder Havendijk is op diverse locaties de bakstenen kademuur uit de 16de/17de eeuw aan weerszijden van de haven gezien. Sporen van een oudere havenbeschoeiing, bijvoorbeeld een houten beschoeiing, zijn niet gevonden.

De westelijke kademuur is op verschillende punten over de hele lengte van de straat gezien, waardoor de loop van deze muur vrij goed kan worden gereconstrueerd. De kademuur aan de oostzijde van de haven is alleen aan de zuidzijde van de Noorder Havendijk gezien. Aan de noordzijde van de straat lag de kademuur binnen de rioolsleuf en hier kon de muur goed worden bestudeerd (afb. 71). Ten zuiden hiervan lag de rioolsleuf binnen de gedempte haven en zijn stukken van de kademuren alleen gezien in de smalle sleuven voor de huisaansluitingen.

Afb. 71 Het schoonmaken van de kademuur aan de noordzijde van de Noorder Havendijk, gezien richting het zuiden.

Aan de noordzijde van de Noorder Havendijk is de kademuur over een lengte van bijna 20 meter in de rioolsleuf gedocumenteerd (afb. 72). De muur volgt de oriëntatie van de rooilijn van de huizen aan de westzijde van de Noorder Havendijk. De noordzijde van de aangetroffen muur bevond zich ter hoogte van Noorder Havendijk 4. Oorspronkelijk liep de kademuur meer door naar het noorden, maar dit stuk was niet meer aanwezig: vermoedelijk is het bij de aanleg van het oude riool weggebroken. Ter hoogte van Noorder Havendijk 8 verdween de kademuur in het westprofiel an de rioolsleuf.

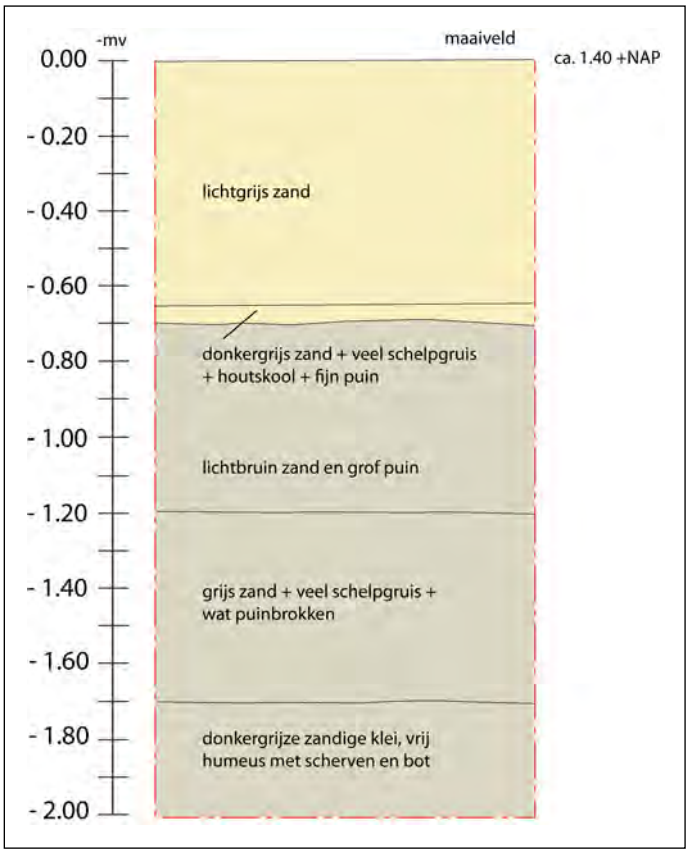
De kademuur bestond uit twee fasen. De oudste kademuur (S5) bevond zich aan de achterzijde (westzijde) en was ongeveer 60 cm breed. De muur was gemaakt van gele bakstenen (formaat 19x9x4/18x8,5x3,7/18,5x9x4 cm) en gemetseld met zachte kalkmortel. Het formaat van de bakstenen van de muur wijst op een datering in de periode 1575-1625. Achter de kademuur is ter hoogte van Noorder Havendijk 2 de bodemopbouw bekeken tot een diepte van 2 meter

Afb. 72 De kademuur aan de noordzijde van de Noorder Havendijk, gezien richting het noorden (boven) en zuiden (links).

onder maaiveld (afb. 73). Onderin het profiel (tot 1,70 meter onder maaiveld) was een laag aanwezig van donkergrijze licht organische zandige klei met scherven en bot. De keramiek uit deze laag dateert uit de periode 1500-1575 (V06). Mogelijk moet deze laag in verband worden gebracht met de bouw van de oudste muur S5. De kadezijde (westzijde) van de muur was netjes afgewerkt. De voorzijde (waterzijde) en bovenzijde van de muur is op een zeker moment weggebroken. Hierdoor had de voorzijde een rommelig uiterlijk gekregen (afb. 74). Tegen en over het restant van de kademuur is vervolgens een nieuwe muur gemetseld (S1).

Afb. 73 Het westprofiel aan de noordzijde van de Noorder Havendijk, ter hoogte van Noorder Havendijk 2. Het profiel toont de bodemopbouw van de kade achter de kademuur. Schaal 1:20.
Grijs: lagen die dateren van de bouw en sloop van de muur.
Geel: grond opgebracht na de demping van de haven.

Afb. 74 De noordzijde van de kademuur. De waterzijde (links) en bovenzijde van de muur is in het verleden weggebroken.

Deze nieuwe kademuur was circa 44 cm breed en gemetseld met gele bakstenen en harde kalkmortel (afb. 75). De bakstenen hadden een iets kleiner formaat dat de stenen van de oude muur, namelijk 17,5x8x3,5 cm. De gebruikte bakstenen wijzen op een datering in de 17de eeuw. De bouw van de nieuwe muur kan mogelijk eveneens worden gekoppeld aan een bodemlaag direct achter de muur. Op bovengenoemde donkergrijze kleilaag uit de 16de eeuw lag namelijk een laag van 50 cm dik, bestaande uit grijs zand met veel schelpgruis en wat puinbrokken (bovenkant laag op 1,20 meter onder maaiveld, zie afb. 73). Deze laag bevond zich precies ter hoogte van de bovenkant van de nog aanwezige kademuur. Uit de laag is een paar scherven verzameld uit de eerste helft van de 17de eeuw, namelijk een fragment van een bord van Nederlandse majolica, een stukje Franse faience en een fragment Ligurisch wit uit Italië (V09). Uit de laag komt tevens een klein metalen voorwerp, namelijk een platte miniatuurpan met steel (09-M01, afb. 76). De pan is versierd met een zespuntige ster. Het valt onder de categorie kinderspeelgoed. In een in 1998 opgesteld overzicht van archeologische vondsten van kinderspeelgoed staan slechts twee voorwerpen uit Nederlandse bodem, waarvan één is gevonden in Hoorn.[52] De spaarzame vondsten duiden er mogelijk op dat de bouw van de nieuwe kademuur in de eerste helft van de 17de eeuw plaatsvond.
De nieuwe kademuur was aan de noordzijde van de sleuf grotendeels weggebroken; hier resteerde van deze bouwfase alleen een paar steenlagen op de oude muur. Meer naar het zuiden was de muur nog wel aanwezig. Ter hoogte van de perceelsgrens tussen Noorder Havendijk 4 en 6 was de bouwnaad tussen beide muren goed zichtbaar (afb. 77). De waterzijde van de jongste muur was netjes afgewerkt en helde iets naar achter (richting het westen) (afb. 78). Doordat de

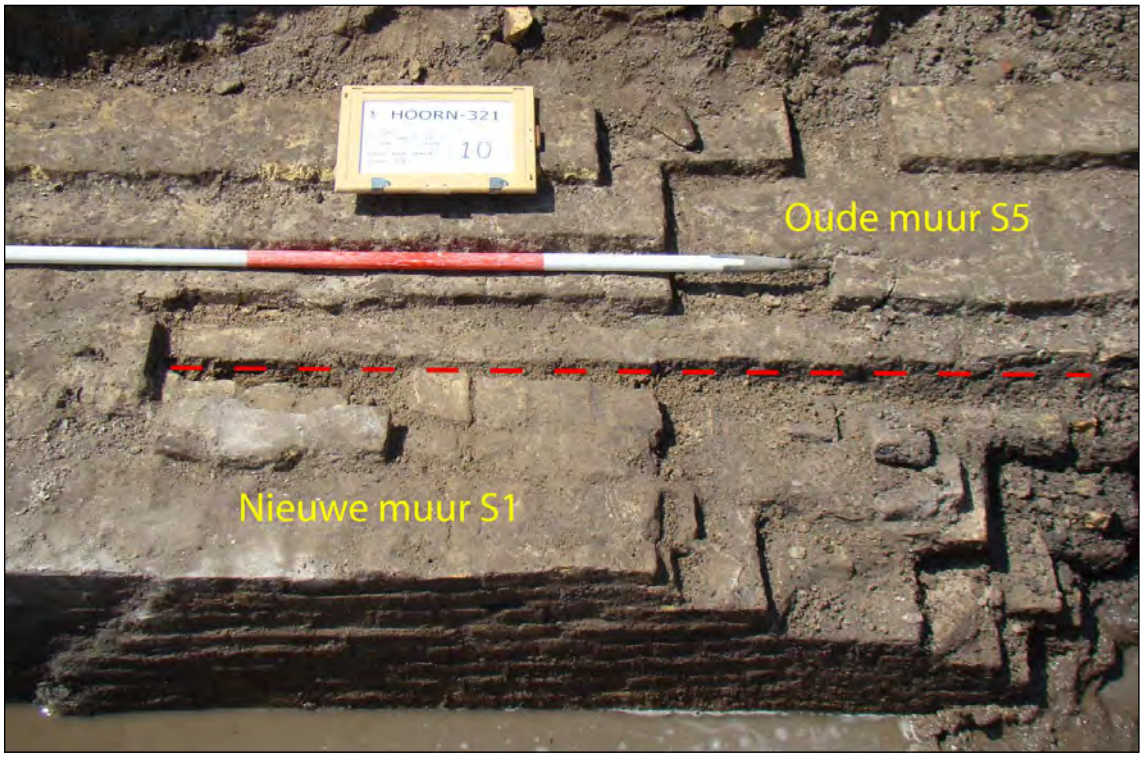
Afb. 75 Bij de sloop van de kademuur aan de noordzijde van de Noorder Havendijk is de fasering in het muurwerk duidelijk zichtbaar. Links de nieuwe muur (S1), gemetseld met harde specie, rechts valt de oude muur (S5) als los puin uit elkaar.

Afb. 76 Pan met steel, lood/tin, lengte 84 mm (09-M01). Schaal 1:1.

52 Willemsen 1998, 372 (cat. B57).

oude kademuur volledig werd bedekt door de nieuwe muur, moet het na de bouw van de jongste muur hebben geleken alsof een volledig nieuwe muur van ongeveer 1 meter breed was opgetrokken.

Afb. 77 De bouwnaad tussen de oude en nieuwe kademuur (rode stippellijn).

Afb. 78 De waterzijde van de kademuur, gezien richting het noorden.

Afb. 79 Het westprofiel achter de kademuur aan de noordzijde van de Noorder Havendijk. De puinlaag moet waarschijnlijk worden gekoppeld aan de sloop van de bovenzijde van de muur in 1727.

De onderkant van de kademuur is nergens gezien. De bovenzijde van de muur aan de noordzijde van de Noorder Havendijk was niet meer intact: deze is bij de demping van de haven in 1727 weggebroken (zie paragraaf 4.1.4). De bovenkant van de kademuur bevond zich op het hoogste punt op 19 cm boven NAP (ca. 1,10 meter onder maaiveld). De oorspronkelijke hoogte van de muur kan mogelijk worden gereconstrueerd aan de hand van een puinlaag achter de kademuur. Deze laag bevond zich boven het niet weggebroken deel van de kademuur en was ongeveer 50 cm dik (afb. 79 en 73). De laag bestond uit lichtbruin zand met grof puin en moet waarschijnlijk worden gekoppeld aan het wegbreken van de kademuur in 1727. De bovenzijde van de laag, en dus waarschijnlijk de bovenzijde van het maaiveld en de kademuur in de 17de eeuw, lag op 70 cm onder maaiveld (ca. 70 cm +NAP). Op de puinlaag lag een dunne laag van donkergrijs zand met veel schelpgruis, houtskool en fijn puin. Deze laag moet waarschijnlijk worden geïnterpreteerd als loopniveau. Hierop bevond zich recent zand.
Ter hoogte van Noorder Havendijk 8 en 10 lag de kademuur voor het grootste deel buiten de rioolsleuf: alleen de zijkant (waterzijde) van de muur was hier nog zichtbaar in het westprofiel (afb. 80). Opvallend was dat ter hoogte van de perceelsgrens tussen bovengenoemde huizen de muur versprong met ongeveer 30 cm naar achter (het westen). Deze verspringing was niet in de muur gemetseld, maar is op een later moment in de muur gehakt. Vóór de verspringing, in het verlengde van de waterzijde van de kademuur, stonden een paar palen (naaldhout) met daar tegenaan planken. Doordat de kademuur direct na de verspringing in het profiel verdween, kon niet worden vastgesteld tot waar het uitgehakte stuk in de kademuur aanwezig was. Hoe de verspringing met de houtstructuur moet worden geïnterpreteerd, is onduidelijk. Mogelijk is sprake van een trap in de kademuur of een verlaagd deel, met daarvoor een steiger.

Ter hoogte van Noorder Havendijk 14 is bij het graven van een huisaansluiting de kademuur aan de westzijde van de haven gezien. De muur was gemaakt van gele bakstenen en iets

Afb. 80 De zijkant (waterzijde) van de kademuur bevindt zich in het westprofiel van de rioolsleuf. Links vooraan verspringt de muur naar achter.

minder dan 1 meter breed. De bovenzijde van de kademuur bevond zich hier op ongeveer 80 cm onder maaiveld (ca. 30 cm +NAP). Op de kademuur lag een 20 cm dikke laag, bestaande uit donkergrijs zand met grof puin van de kademuur.
Meer dan 30 meter naar het zuiden, ter hoogte van Noorder Havendijk 26, is de kademuur opnieuw gezien bij het graven van twee huisaansluitingen. De bovenzijde van de muur lag hier op ongeveer 60 cm onder maaiveld.

Afb. 81 Stukjes van de oostelijke kademuur aan de zuidzijde van de Noorder Havendijk (ter hoogte van Kaasmarkt 1), aanwezig in de smalle sleuf voor een huisaansluiting.

De kademuur aan de oostzijde van de haven is gezien aan de zuidzijde van de Noorder Havendijk, ter hoogte van de kruising met het Verlaat (S19) (afb. 81 en 82). De muur werd hier zichtbaar in de smalle sleuven van drie huisaansluitingen ter hoogte van Kaasmarkt 1. Ook aan deze zijde was de muur opgebouwd uit gele bakstenen en gemetseld met harde mortel. De muur was 85 cm dik en de bovenzijde bevond zich op ongeveer 75 cm onder maaiveld. Ook hier geldt dat dit waarschijnlijk niet de oorspronkelijke bovenzijde van de kademuur is.

Afb. 82 De mortel van de kademuur is dermate hard dat de bovenzijde van de muur met grof geweld moet worden weggebroken.

<u>Kademuur aan zuidzijde Noorder Havendijk (S12, S14)</u>

Zoals hierboven al is vermeld, stond tegen de 16de-eeuwse muur S13 aan de zuidzijde van de Noorder Havendijk koud een nieuwere bakstenen muur (S12) (afb. 83, zie ook afb. 55 t/m 57). Deze muur was 44 cm dik en gemaakt van gele bakstenen (formaat 18x8x3,5 cm, 10-lagenmaat 42 cm) en harde kalkmortel. De gebruikte bakstenen en mortel komen overeen met de jongste fase van de kademuren elders in de Noorder Havendijk (zie boven). De bouw van muur S12 valt daarom zeer waarschijnlijk samen met de vernieuwing van de kademuren in de hele haven in de 17de eeuw.

Afb. 83 De noordzijde van muur S12, gezien richting het zuiden.

Aan de oostzijde was de muur het meest intact: hier bevond de bovenzijde van de muur zich op ongeveer 50 cm onder maaiveld (0,61 meter +NAP). Vermoedelijk ontbreken hier slechts een paar steenlagen tot de oorspronkelijk bovenkant van de muur. De westzijde van de muur was gedeeltelijk weggebroken bij de aanleg van een recente waterleiding.
Tegen de noordzijde van de muur stond een ronde paal met een diameter van ongeveer 20 cm (S14) (afb. 84). De bovenzijde van de paal bevond zich op 0.57 meter –NAP. De paal zal als functie hebben gehad om te voorkomen dat schepen tegen de muur botsten als zij hier aangemeerd lagen, met schade aan de muur als gevolg.

Afb. 84 Paal S14 tegen de noordzijde van muur S12.

Overkluizing oostzijde Verlaat (S8, S9, S10)

Aan de oostzijde van het Verlaat zijn de resten gevonden van een bakstenen overkluizing over de gracht in het Verlaat. De overkluizing bestond uit twee verticale muren (S9) in de richting oost-west met een bakstenen tongewelf (S8). Uit historische bronnen is bekend dat op deze locatie een spuisluis lag, die binnenwater uit de polder en stad in de haven en Zuiderzee spuide. De sluis bevond zich zeer waarschijnlijk binnen de overkluizing en bestond vermoedelijk uit twee deuren die werden geopend tijdens eb. Daarnaast fungeerde de overkluizing als brug. Er zijn geen aanwijzingen dat op de overkluizing huizen hebben gestaan.
De overkluizing is vermoedelijk rond 1600 gemaakt. Op de kaart van Wagenaar uit 1577 is zichtbaar dat in dat jaar op de hoek van het Verlaat en de Noorder Havendijk een overtoom en aantal kleine huizen stond. Op dat moment was hier waarschijnlijk nog geen sprake van een overkluizing, maar van een aarden dam met een (bakstenen) duiker waardoor het water naar de haven werd gespuid. Rond 1600 is elders in de stad een nieuwe, grotere overtoom gemaakt (zie paragraaf 4.1.2). Vermoedelijk was dit de aanleiding om de situatie aan de oostzijde van het Verlaat aan te pakken en de overkluizing met een nieuwe sluis te bouwen. De bouw van de overkluizing valt mogelijk samen met de bouw van de eerste bakstenen kademuren in de Noorder Havendijk (zie boven).
De structuur was minimaal 13,7 meter en maximaal 15,6 meter lang en had een breedte van ongeveer 4,6 meter (binnenmaat). Als de sluis open stond zal het mogelijk zijn geweest om onder de overkluizing door te varen met een kleine boot, maar de overkluizing moet niet als reguliere waterweg worden beschouwd.
De rioolsleuf bevond zich tussen de zijmuren van de overkluizing. Vooral de noordelijke muur kon worden onderzocht: deze muur bevond zich precies op de locatie van het noordprofiel van de rioolsleuf. Van de zuidzijde van de structuur zijn slechts een paar fragmenten gezien, maar deze maken het wel mogelijk om de breedte van de overkluizing te reconstrueren.
De overkluizing is in 1693 buiten gebruik genomen (zie paragraaf 4.1.4). Waarschijnlijk heeft men op dat moment het tongewelf bewust deels laten instorten. Bij het uitgraven van de rioolsleuf is door de resten van het gewelf heen gegraven, bestaande uit los puin en brokken muurwerk (afb. 85 en 86).

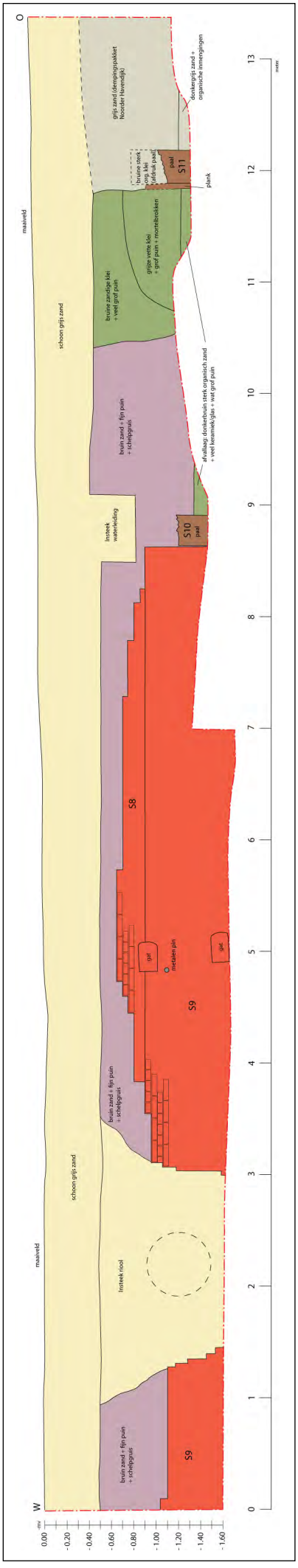
Afb. 85 Brokken van het tongewelf van de overkluizing in het Verlaat komen tevoorschijn bij het verdiepen van de rioolsleuf.

Afb. 86 Brokken van het tongewelf van de overkluizing in het zuidprofiel van het Verlaat.

Het meest noordwestelijke restant van de overkluizing is gezien ter hoogte van de achtergevel van Kaasmarkt 2. In het noordprofiel van de rioolsleuf was op deze locatie een stuk van de doorsnede van het gewelf zichtbaar (afb. 87 en zie afb. 98). Het gewelf was 30 cm dik (anderhalf steens).

Het is niet duidelijk of dit restant van het gewelf als de westelijke grens van de overkluizing moet worden beschouwd: mogelijk liep het muurwerk richting het westen nog iets door achter de grond van het profiel. De overkluizing kan aan deze zijde maximaal nog ongeveer 1,8 meter langer zijn geweest, ervan uitgaande dat keermuur S6 de uiterste grens van de overkluizing vormt (zie onder).

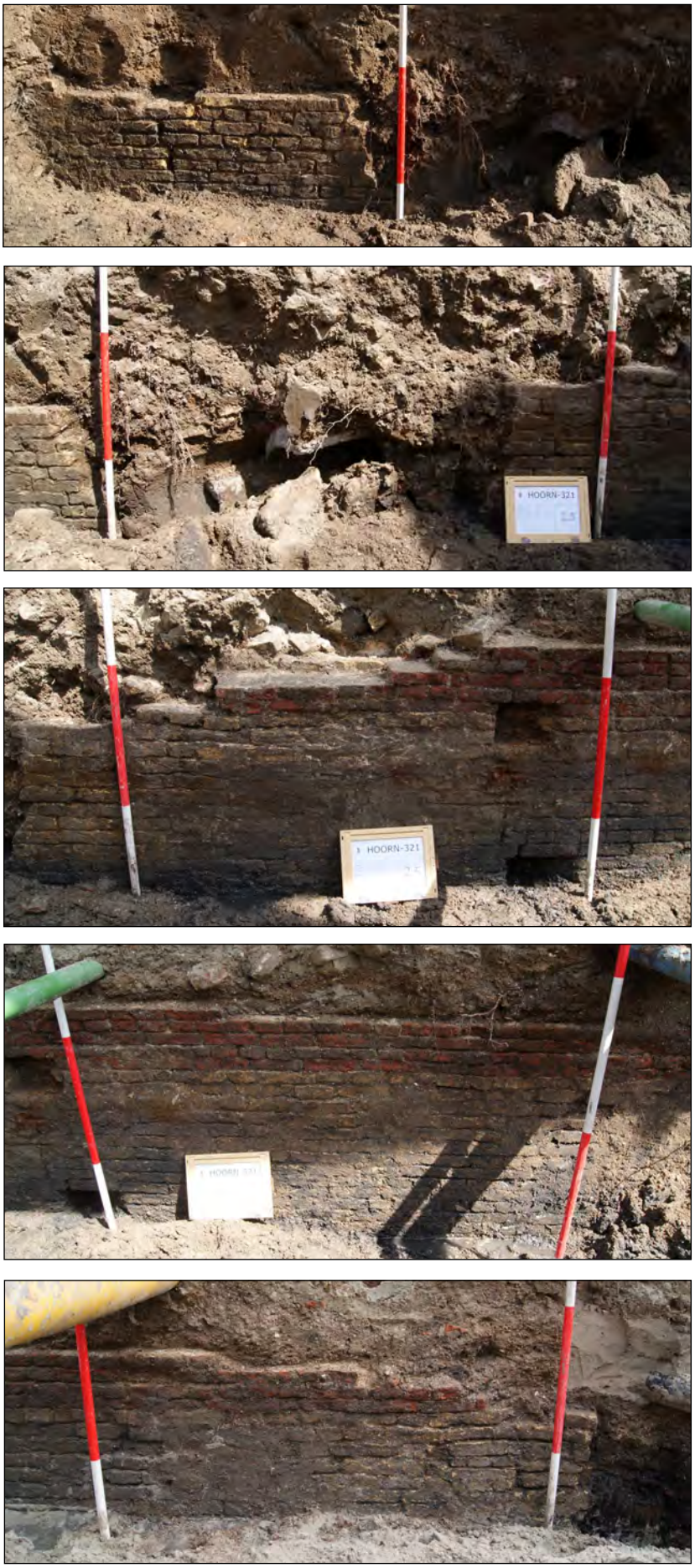
Afb. 87 Doorsnede van het gewelf van de overkluizing in het noordprofiel van de rioolsleuf in het Verlaat.

Afb. 89 Overzichtsfoto's van de noordmuur van de overkluizing.

Afb. 88 Het noordprofiel in het Verlaat met de noordmuur van de overkluizing. Schaal 1:50.
Rood: noordmuur en aanzet gewelf overkluizing.
Bruin: hout.
Groen: vullagen van de gracht in het Verlaat.
Paars: vermoedelijk verstoorde grond door een rioolbuis.
Grijs: vullagen van de haven in de Noorder Havendijk.
Geel: recent opgebracht zand en verstoringen.

Afb. 90 Detailfoto's van de noordmuur van de overkluizing van west naar oost.

De rioolsleuf is hierna vervolgd naar het oosten, waarbij de sleuf meer naar het noorden kwam te liggen. Hierdoor kwam de noordelijke muur van de overkluizing in zicht in het noordprofiel van de rioolsleuf, op ongeveer 3 meter ten oosten en ruim 1 meter ten noorden van bovengenoemde doorsnede van het gewelf. De noordmuur is vervolgens over een afstand van ongeveer 8,5 meter blootgelegd (afb. 88 t/m 90). Hierbinnen was wel een onderbreking van ruim 1,5 meter in het muurwerk aanwezig, doordat hier in de jaren 50 het oude riool doorheen was gegraven. De muur is gezien tot een diepte van maximaal 1,70 meter onder maaiveld. Hierboven resteerde van de verticale muur S9 maximaal 80 cm (veertien steenlagen). Deze muur was opgebouwd uit gele bakstenen met formaat 19x9x4,5/19,5x8x4,5 en gemetseld met kalkmortel (10-lagenmaat: 57 cm). Op een deel van de verticale muur was een restant van het tongewelf S8 aanwezig. Dit gewelf was gemaakt van rode bakstenen met formaat19x9,5x4,5/ 19x9,5x4 en eveneens gemetseld met kalkmortel. Van het gewelf resteerden nog slechts maximaal vijf steenlagen (26 cm hoog), waardoor slechts een licht kromming zichtbaar was. De grens tussen muur S9 en gewelf S8 bevond zich op ongeveer 52 cm onder maaiveld.

Afb. 91 Paal S10 op de noordoosthoek van de overkluizing.

Precies in het verlengde van de rooilijn van de voorgevel van Kaasmarkt 2 maakte de noordmuur van de overkluizing een hoek van 90 graden naar het noorden. Dit is de oostgrens van de overkluizing. Op de hoek stond een eiken paal (S10) van 26 cm breed (afb. 91). Wanneer de kademuur vanaf deze hoek denkbeeldig wordt doorgezet naar het noorden, sluit hij niet aan op de westelijke kademuur van de Noorder Havendijk: deze kademuur ligt ongeveer 3 meter meer naar het oosten. Het lijkt er daarom op dat deze westelijke kademuur op een zeker punt verspringt naar het westen. Wellicht was hier een trap van de kade naar het water aanwezig.

Afb. 92 De ingehakte gaten in de noordmuur van de overkluizing.

Ongeveer 3,70 meter ten westen van bovengenoemde oostgrens van de overkluizing waren in de noordmuur twee gaten boven elkaar aanwezig (afb. 92). De gaten maten circa 26 bij 18 cm en waren duidelijk in het muurwerk gehakt op ongeveer 66 cm van elkaar (gemeten vanuit midden gaten). De gaten zijn schuin ingehakt: de westzijde is recht naar achter gehakt, terwijl de oostzijde schuin naar binnen is gehakt. Onder het bovenste gat was het restant van

een ijzeren object, bijvoorbeeld een pen, in de muur aanwezig. De gaten en het ijzer moeten vermoedelijk worden verbonden met de hier aanwezige sluis: op deze locatie hingen de houten sluisdeuren aan de muren van de overkluizing. Hoe de constructie er precies heeft uitgezien is op basis van de beperkte sporen niet te zeggen. Houtwerk dat aan de sluis kan worden gekoppeld is niet aangetroffen.

Van de zuidmuur van de overkluizing zijn twee fragmenten aangetroffen. De stukken muur kwamen tevoorschijn bij het uitgraven van het oude riool in het Verlaat, die direct ten zuiden van de muurresten lag.
Ongeveer ter hoogte van de achtergevel van Kaasmarkt 2 kwam een oost-west georiënteerd stuk muurwerk tevoorschijn van gele bakstenen (formaat 20x9x4,5) (afb. 93). Dit is waarschijnlijk een stuk van de verticale zuidmuur van de overkluizing. De muur is slechts gezien over een afstand van ongeveer 80 cm: naar het zuiden was de muur weggebroken, vermoedelijk bij de aanleg van het oude riool, en naar het noorden verdween de muur onder de stort. De bovenzijde van het muurwerk lag op ongeveer 75 cm onder maaiveld. Het fragment was 25 cm breed, maar dit was vermoedelijk niet de oorspronkelijke breedte: de zuidzijde van de muur lijkt bij de aanleg van het oude riool te zijn weggebroken.
Het tweede muurfragment bevond zich ongeveer 5 meter oostelijk van bovengenoemd restant. Hier was zowel de verticale zuidmuur als een stuk van het gewelf nog aanwezig (afb. 94). Dit gewelf was plat gedrukt in de grond, waarschijnlijk ten gevolge van zwaar verkeer in het Verlaat.

Afb. 93 Een fragment van de zuidzijde van de overkluizing, gezien richting het oosten.

Afb. 94 Een fragment van de zuidzijde van de overkluizing, gezien richting het oosten.

4.2.4 Sporen van demping in de late 17de en het begin van de 18de eeuw

In 1693 is de overkluizing aan de oostzijde van het Verlaat afgebroken en dit deel van de gracht gedempt (zie paragraaf 4.1.4). Hiertoe is een muur haaks op de gracht in het Verlaat gemaakt, evenals een houten beschoeiing in de Noorder Havendijk.
Ruim 30 jaar later, in 1726, besloot het stadsbestuur van Enkhuizen tot de demping van de Noorder Havendijk. De demping vond een jaar later, in 1727, plaats (zie paragraaf 4.1.4). Op dat moment is de haven opgevuld met zand (en mogelijk ook stadsafval), zoals door het stadsbestuur was bepaald.

Houten beschoeiing (S11)
Op de kruising van de Noorder Havendijk en het Verlaat was, op ruim 4 meter ten oosten van de overkluizing, een structuur van palen en planken aanwezig (afb. 96). De structuur moet worden geïnterpreteerd als een beschoeiing die is geplaatst om het water in het Verlaat af te dammen. De beschoeiing hangt samen met de demping van de oostzijde van het Verlaat en het buiten gebruik stellen van de overkluizing in 1693. Waarschijnlijk is het de beschoeiing die wordt genoemd is het besluit uit 1693: "*dat de wal aldaar aen de sijde van de Havendijck sal werden geschoeijt vande wal af tot de tweede paal van het afslagers huijsje*".
In het Verlaat, ten westen van muur S6 (zie onder), zou een tegenhanger van de beschoeiing aanwezig moeten zijn.[53] Na het maken van beide beschoeiingen kon het water worden weggepompt, muur S6 worden opgemetseld en de oostzijde van het Verlaat worden gedempt, waarbij men de overkluizing waarschijnlijk deels heeft doen instorten.
De oriëntatie van de beschoeiing was ongeveer noord-zuid en deze bevond zich daarom haaks op de richting van de rioolsleuf. De houtstructuur is gezien over een afstand van iets minder dan 2 meter en verdween aan beide zijden in het profiel van de sleuf. Twee palen zijn gezien (beide circa 30x30 cm), aan weerszijden van de sleuf. Ten westen van de palen waren horizontale planken aanwezig. Zowel de planken als palen waren grenenhout. De bovenzijde van de palen was weggerot: in het noordprofiel van de sleuf was boven de noordelijke paal de donkere 'afdruk' van de vergane bovenzijde van de paal zichtbaar (zie afb. 88). De bovenkant van deze paal bevond zich in 2010 op ongeveer 1,10 meter onder maaiveld; oorspronkelijk was de paal minstens 25 cm hoger. De bovenste plank bevond zich op ongeveer 1 meter onder maaiveld.
Een van de grenen palen van de beschoeiing is dendrochronologisch onderzocht (M4). De boom waaruit de paal afkomstig is, is gekapt in het jaar 1686 en afkomstig uit Noorwegen of Zweden. Aangezien de paal pas 7 jaar later is gebruikt in de beschoeiing heeft de paal mogelijk een tijd opgeslagen gelegen.

Muur haaks op gracht in Verlaat (S6)
Ter hoogte van de achtergevel van Noorder Havendijk 30 stond haaks op de gracht in het Verlaat een muur (afb. 97). Deze muur is in of kort na 1693 opgemetseld naar aanleiding van de sloop van de overkluizing. De muur moest fungeren als permanente scheiding tussen het gedempte water aan de oostzijde van het Verlaat en de nog bestaande gracht ten westen daarvan.
De muur was 66 cm dik en is gezien over een afstand van 2,20 meter. Naar het zuiden was de muur weggebroken bij de aanleg van riool S7 (zie onder), naar het noorden verdween de

53 Tot ruim 11 meter ten westen van muur S6 is het riool vervangen, maar een houten beschoeiing is hier niet gezien. De rioolsleuf was hier echter vrij ondiep en het is goed mogelijk dat een beschoeiing op een dieper niveau aanwezig was.

Afb. 95 Overzicht van de sporen van demping in de late 17de en het begin van de 18de eeuw. Zie bijlage 1 voor een meer gedetailleerd overzicht van de sporen.

Afb. 96 Palen en planken (S11) op de kruising van het Verlaat en de Noorder Havendijk, gezien richting het oosten.

Afb. 97 Muur S6 haaks op de gracht in het Verlaat, gezien richting het oosten.

muur in het profiel van de sleuf. De blootgelegde muur was 65 cm hoog. Voor de bouw van de muur was gebruik gemaakt van gele bakstenen met formaat 21x9/10x4,5 cm en harde kalkmortel. De westzijde van de muur was netjes gemetseld met een kruisverband. Deze zijde van de muur liep naar onder schuin weg; de muur helde dus iets naar achter (naar het oosten).

De achterzijde (oostzijde) van de muur was juist slordig gemetseld (afb. 98).
De bovenzijde van de muur lag op ongeveer 1 meter onder maaiveld. Dit is niet de oorspronkelijke bovenkant van de muur: ten tijde van de demping van de gracht in het Verlaat ten westen van de muur is de bovenkant van de muur, ongeveer de bovenste 60 cm, weggebroken

Afb. 98 De achterzijde van muur S6, gezien richting het westen.

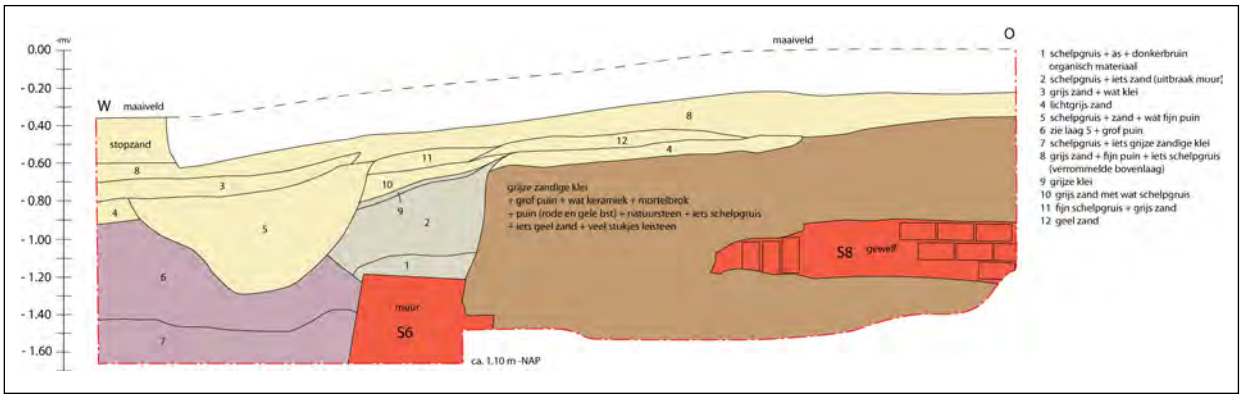
Dempingspakket Verlaat tussen muur S6 en beschoeiing S11

Tussen muur S6 en beschoeiing S11 was duidelijk sprake van afwijkend dempingsmateriaal van de haven/gracht. Ten oosten van de beschoeiing S11, in de Noorder Havendijk, was zand gebruikt om de haven op te vullen. Ten westen van muur S6 is de gracht pas in 1790 gedempt, waarvoor schelpen zijn gebruikt.
Vanaf ongeveer 1,40 meter onder maaiveld was tussen de muur en beschoeiing een afvallaag aanwezig, bestaande uit donkerbruin sterk organisch zand met veel keramiek, glas, bot en wat grof puin. De onderkant van de laag is niet gezien. Uit de afvallaag is een hoeveelheid vondstmateriaal verzameld.[54] Dit materiaal is dus in of vóór 1693 gestort. Een uitgebreide beschrijving van de vondsten met afbeeldingen is te vinden in paragraaf 4.3.2.

Direct ten westen van beschoeiing S11 lag op de afvallaag een laag bruine zandige klei en vette grijze klei (zie afb. 88). Beide lagen kenmerken zich door de grote hoeveelheid grof puin die ze bevatten. De bovenzijde van de puinlagen bevond zich op ongeveer 50 cm onder maaiveld. Dit was waarschijnlijk het niveau van het maaiveld na de demping. Hierop lag een laag (recent) schoon grijs zand. Ten westen van de puinlagen was een laag bruin zand met fijn puin en schelpgruis aanwezig op de bovengenoemde afvallaag. Het is onduidelijk of dit de oorspronkelijke vulling van de haven/gracht is of sprake is van een recente verstoring, veroorzaakt door de aanleg van het oude riool (deze bevindt zich achter, dus ten noorden, van het noordprofiel an de sleuf).
Direct ten oosten van muur S6 is eveneens de vulling van de oostzijde van het Verlaat bestudeerd (afb. 99 en 100). Hier was boven de afvallaag (niet op profielte ening) een rommelig pakket aanwezig van grijze zandige klei met veel grof puin (rode en gele bakstenen), mortelbrokken,

54 V25, V26, V28.

keramiek, natuursteen, wat schelpgruis, wat geel zand en stukjes leisteen. In dit pakket was een restant van het gewelf van de overkluizing aanwezig (zie boven). Het puin in het pakket kan worden gekoppeld aan de gedeeltelijke sloop van de overkluizing. De bovenzijde van het pakket bevond zich op ongeveer 40 cm onder maaiveld.

Afb. 99 Het noordprofiel in het Verlaat ter hoogte van muur S6 en de westzijde van de overkluizing S8 (rood). Schaal 1:40.
Bruin: dempingspakket in de gracht van het Verlaat uit 1693.
Paars: vulling gracht in het Verlaat uit 1790.
Grijs: uitbraakspoor van de bovenzijde van muur S6 uit 1790.
Geel: ophogingslagen uit de tijd na de demping van de gracht en een verstoring (laag 5).

Afb. 100 Het noordprofiel in het Verlaat direct ten oosten van muur S6 (linksonder). Rechts is de doorsnede van het tongewelf van de overkluizing zichtbaar.

<u>Gedeeltelijke sloop van de kademuren in de Noorder Havendijk</u>

De kademuren van de Noorder Havendijk zijn bij de demping van de haven deels weggebroken. Op basis van een resolutie van het stadsbestuur van Enkhuizen uit 1726 kan worden gezegd dat de kademuren door de stad zijn verkocht aan één of meer aannemers, die de muren vervolgens deels hebben gesloopt en het puin hebben verkocht. In de zandvulling van de haven was op diverse locaties grof puin aanwezig. Dit wijst er vermoedelijk op dat de sloop van de kademuren gelijktijdig met de demping plaatsvond.

Zoals in paragraaf 4.2.3 al is besproken, kan voor de noordzijde van de westelijke kademuur op basis van een puinlaag achter de resterende muur worden gesteld dat hier minimaal de bovenste 50 cm van de muur is weggebroken. Elders kan de hoogte van het verdwenen muurwerk minder goed worden vastgesteld, maar vermoedelijk is steeds de bovenste 20 tot 50 cm van de muur weggebroken. Van grootschalige sloop van de kademuren is dus geen sprake geweest en de muren bevinden zich hierdoor nog grotendeels in de bodem. Waarom de muren niet verder zijn weggesloopt, is niet bekend. Had men bij de sloop last van wateroverlast? Leverde het puin te weinig op? Was de muur dermate moeilijk weg te breken door de zeer harde kalkmortel, dat de arbeidskosten niet opwogen tegen de opbrengst van het puin?

Dempingspakket Noorder Havendijk (S2)

De Noorder Havendijk is in 1727 gedempt. Hiervoor is met name zand gebruikt, zoals ook door het stadsbestuur was besloten in een vergadering in 1726. Het zand is in de buurt van Enkhuizen weggehaald, waarbij een locatie vóór de stad, bijvoorbeeld in de aanvaarroute naar de stad, het meest voor de hand ligt. Hier lag het zand immers het meest in de weg.

Op verschillende locaties in de Noorder Havendijk is onder de zandvulling van de haven een afvallaag gezien, bestaande uit donkergrijze zandige, sterk organische klei met veel keramiek, glas, bot, bouwkeramiek (wandtegels) en grof puin (baksteen, plavuis). Deze laag is waarschijnlijk binnen de hele haven aanwezig. Uit de afvallaag is vrij veel vondstmateriaal verzameld, waaronder keramiek, glas, bot, bouwkeramiek, metaal en hout. De keramiek uit de laag dateert ruwweg uit de periode 1675-1725. In paragraaf 4.3.3 wordt dieper ingegaan op de vondsten.
De hoogte van de bovenzijde van de laag verschilde sterk. Aan de noordzijde van de Noorder Havendijk (ter hoogte van Noorder Havendijk 4) bevond de bovenzijde zich op circa 1,30 meter onder maaiveld (10 cm +NAP). Richting het zuiden dook de laag naar beneden en vanaf Noorder Havendijk 8 was de laag niet meer aanwezig in de rioolsleuf: de laag lag hier onder het niveau van de sleuf. Op de hoek van de Noorder Havendijk en het Verlaat is dieper gegraven dan in de rest van de Noorder Havendijk in verband met de plaatsing van een rioolput en hier kwam de afvallaag wel tevoorschijn. Geheel aan de zuidzijde van de Noorder Havendijk, tegen kademuur S12, is de afvallaag eveneens gezien (afb. 101 en zie afb. 56). Hier bevond de bovenzijde van de laag zich op het hoogste punt op ongeveer 1,20 meter onder maaiveld (20 cm –NAP). De laag liep duidelijk omhoog richting de muur. Dit is ook elders vastgesteld: ter hoogte van Noorder Havendijk 14 was tegen de bovenkant van het restant van de kademuur de afvallaag aanwezig, die sterk afliep richting het midden van de haven. Het afval lijkt dus vanaf de kades in de haven te zijn gestort. De onderkant van de afvallaag is nergens gezien. Aan de noordzijde van de Noorder Havendijk had de laag een dikte van minimaal 80 cm (onderkant sleuf op 70 cm –NAP).
Het is de vraag hoe de afvallaag moet worden geïnterpreteerd: het afval kan in de haven zijn gestort op het moment van demping in 1727 of de afvallaag is tijdens het in gebruik zijn van de haven geaccumuleerd doordat omwonenden hier afval in gooiden. Dit vraagstuk is niet met zekerheid op te lossen, maar de sluitdatum van de afvallaag blijft in beide gevallen hetzelfde, namelijk 1727.

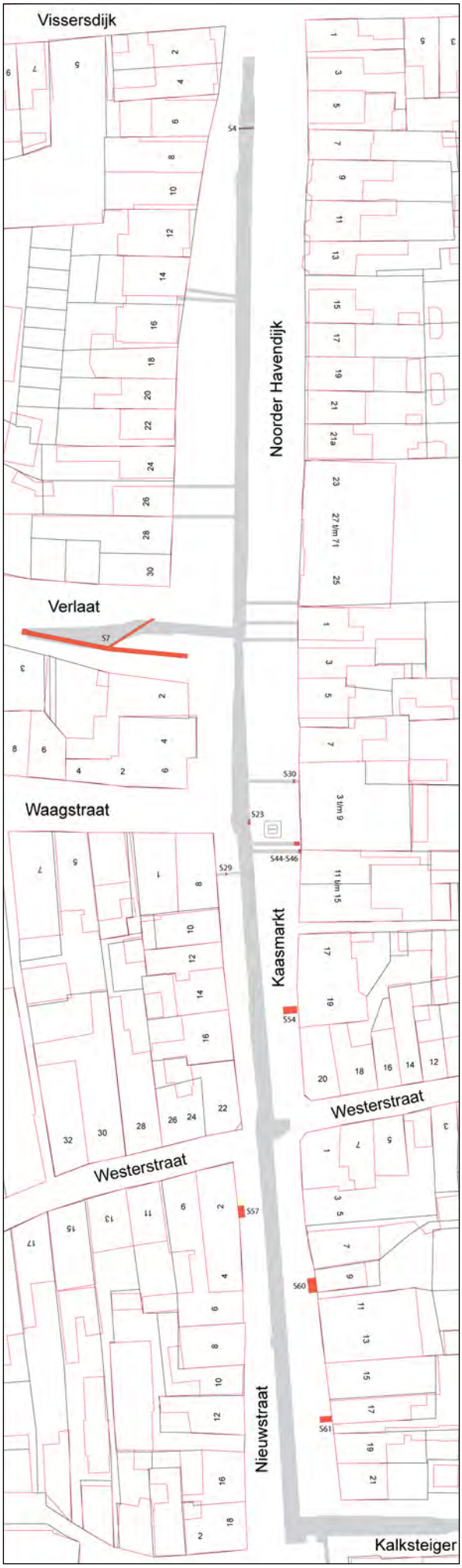
Boven de afvallaag was een dik pakket grijs zand met schelpjes aanwezig. Hier en daar was in de zandvulling van de haven grof puin aanwezig, met name aan de noordzijde van de Noorder Havendijk (ter hoogte van Noorder Havendijk 4). Het puin moet waarschijnlijk worden

verbonden met de sloop van de bovenzijde van de kademuren. Uit de zandvulling zijn wat vondsten verzameld die worden besproken in paragraaf 4.3.4.
Ter hoogte van Noorder Havendijk 12 was een kleidijk haaks in de haven aanwezig.[55] Mogelijk heeft deze dijk een functie gehad bij het gefaseerd leegpompen en dempen van de haven.
Het maaiveld bevond zich na de demping op ongeveer 40 tot 60 cm onder het huidige maaiveld. In latere tijd, vermoedelijk vrij recent, is verder opgehoogd met schoon zand.

Afb. 101 De dempingslagen van de haven in de Noorder Havendijk in het oostprofiel, direct ten noorden van muur S12 (rechts). Rechtsonder is de afvallaag aanwezig, hierboven ligt een pakket zand.

55 Waarneming met dank aan Pieter Boots, Koper BV.

Afb. 102 Overzicht van de sporen na 1727. Zie bijlage 1 voor een meer gedetailleerd overzicht van de sporen.

4.2.5 Sporen uit de periode na 1727

In de Noorder Havendijk, Kaasmarkt en Nieuwstraat zijn diverse sporen aangetroffen die dateren uit de periode na de demping van de haven in de Noorder Havendijk in 1727 (afb. 102).

Dempingslaag Verlaat uit 1790

In 1790 is opnieuw een deel van de oostzijde van de gracht in het Verlaat gedempt, namelijk een stuk van ongeveer 30 meter lang tussen muur S6 (zie boven) en de eerstvolgende brug (zie paragraaf 4.1.5). Dit deel van de gracht blijkt op dat moment te zijn dichtgegooid met schelpen, die waarschijnlijk ergens in de Zuiderzee bij Enkhuizen zijn weggeschept. Bij de demping is de bovenzijde van muur S6 weggebroken: boven de muur was duidelijk een uitbraakspoor zichtbaar (afb. 103 en zie afb. 99).

De bovenzijde van het pakket schelpen bevond zich op 60 tot 70 cm onder maaiveld. De vulling van de gracht is gezien tot een diepte van maximaal 1,40 meter onder maaiveld; de onderzijde van het dempingspakket was hier nog niet bereikt. Naast de schelpen waren in het pakket zand, brokken puin en keien aanwezig. Tevens zijn enkele fragmenten keramiek uit de laag verzameld.[56] Veel scherven waren afgesleten, doordat zij lange tijd in stromend water hebben gelegen. Bijna alle fragmenten dateren uit de 18de eeuw, waaronder stukken Nederlandse faience, Chinees porselein en wit- en roodbakkend aardewerk. Verder zijn drie kleipijpen verzameld, waaronder twee met een ovale kop uit Gouda. Een enkel fragment is ouder, waaronder een stuk van een roodbakkend bord met slibversiering uit de 16de eeuw. Het jongste stuk keramiek is een fragment van een creamware-bord uit Engeland met een golvende rand. Dit soort aardewerk is gemaakt tussen circa 1765 en 1800. De bouwkeramiek uit het schelpenpakket omvat wat stukken van wandtegels en een complete plavuis met geel glazuur (16x16x2,7).

Afb. 103 Het noordprofiel in het Verlaat ter westen van muur S6. De gracht ten westen van deze muur is in 1790 gedempt met schelpen.

56 V020 en V024, in totaal 19 MAE.

Na het dempen van dit deel van het Verlaat is een laag grijs zand van 10 tot 20 cm dik opgebracht. Dit niveau was vermoedelijk het oorspronkelijke maaiveld. Later is het maaiveld iets verder verhoogd met een mix van zand, fijn puin en schelpgruis. In recente tijd is hier een laag stopzand op aangebracht.

Afb. 104 Een houten rioolbuis aan de noordzijde van de Noorder Havendijk, gezien richting het noorden. Rechtsonder detail van het gat.

Houten afvoerbuis (S4)

Ter hoogte van Noorder Havendijk 6 was in de sleuf een oost-west georiënteerde houten afvoerbuis aanwezig, in de vorm van een uitgeholde boomstam (afb. 104). De afvoerbuis verbond oorspronkelijk een huis aan de westzijde van de Noorder Havendijk, vermoedelijk nummer 6, met een riool in het midden van de Noorder Havendijk. De houten buis was niet meer in gebruik: aan de oostzijde van de sleuf stopte de buis en was hij afgedicht met een natuurstenen plaat. De buis lag op het restant van de bakstenen kademuur en moet dateren van na de demping van de haven en sloop van de bovenzijde van de kademuur in 1727. De kademuur lijkt op de locatie van de rioolbuis nog verder te zijn weggebroken op het moment van de aanleg van de afvoerbuis. De bovenzijde van de houten buis bevond zich op ongeveer 22 cm +NAP.

De buis had een diameter van 25 cm. In het veld is vastgesteld dat de buis was gemaakt van een zachte loofhoutsoort, bijvoorbeeld es of iep. Het hout was opvallend hard, vermoedelijk door een bewerking die het hout heeft ondergaan voordat het in de grond werd geplaatst. Aan de oostzijde van de buis was een groot gat in de bovenzijde aanwezig. Of dit gat een functie had bij het in gebruik zijn van de buis of is gemaakt bij het afdichten van de afvoerbuis, is niet

duidelijk. De buis is in zijn geheel uit de grond verwijderd en bleek in totaal 3,70 meter lang te zijn.

Riool in Verlaat (S7)

In de oostzijde van het Verlaat is een bakstenen riool aangetroffen, die waarschijnlijk uit de 19de of eerste helft van de 20ste eeuw dateert (afb. 105). Het riool was tot 2010 in gebruik en is gezien vanaf een rioolput in de straat ter hoogte van Verlaat 3. Vanaf dit punt liep de afvoer ongeveer oost-west, ongeveer parallel aan de rooilijn van het Verlaat. Het riool was over een afstand van ruim 13 meter aanwezig in de rioolsleuf. Hierna liep de structuur door richting het oosten, maar lag het buiten de contouren van de sleuf. Dit deel is later eveneens grotendeels verwijderd. Ter hoogte van de achtergevel van Kaasmarkt 2 splitste het riool: een meer moderne aftakking (betonnen buis) liep richting het noordoosten naar een put op de hoek van de Noorder Havendijk en het Verlaat.

Het bakstenen riool bestond uit een bakstenen vloer met muren en een tongewelf en was 76 cm breed en 74 cm hoog (buitenmaten). Onder de vloer lagen planken van naaldhout (drie of vier naast elkaar). Het riool was opgebouwd uit gele bakstenen (formaat 18x8x3,5) en gemetseld met harde trasmortel. De vloer bestond uit twee lagen liggende bakstenen, de muren waren 23 cm breed (anderhalf steens). Het gewelf was 14 cm dik (twee steenlagen).

Afb. 105 Het bakstenen riool in het Verlaat, gezien richting het oosten. Rechtsonder detail van het tongewelf.

Afvoergoot in Kaasmarkt (S29)

Bij het graven van een huisaansluiting ter hoogte van het midden van de Waag (Kaasmarkt 8) is een bakstenen structuur aangetroffen in noord-zuid richting.[57] De structuur bevond zich op ongeveer 1,5 meter ten oosten van de rooilijn van de Waag. De bovenzijde bevond zich op circa 1,5 meter onder maaiveld. Het middendeel van het muurwerk was verdiept, wat het aannemelijk maakt dat het om de onderkant van een afvoergoot of klein riool gaat. De bovenzijde van de goot, het bakstenen gewelf, was niet meer aanwezig. Het is niet bekend welke bakstenen waren toegepast, waardoor het lastig is om iets te zeggen over de datering van de structuur. Een datering in de 18de of 19de eeuw lijkt het meest waarschijnlijk.

Overloop pomp in Kaasmarkt (S23)

In de Kaasmarkt is ter hoogte van de kruising met de Waagstraat een stuk van een klein bakstenen riool gevonden (S23). De oriëntatie van de structuur was oost-west. Vermoedelijk moet het riool worden verbonden met de nabijgelegen nog bestaande pomp, die waarschijnlijk uit de tweede helft van de 18de eeuw dateert. De aangetroffen structuur moet waarschijnlijk worden geïnterpreteerd als de overloop van de pomp, die uitkwam in het water van de Karnemelksluis. Volgens het 18de-eeuwse bouwbestek moest juist een overloop naar het Verlaat worden gemaakt (zie paragraaf 4.1.5). Mogelijk is in 1790, na de demping van de oostzijde van het Verlaat, dus een nieuwe overloop gemaakt.

Van de overloop is slechts een klein deel gezien: richting het oosten verdween het muurwerk in het profiel van de rioolsleuf en naar het westen was de overloop weggebroken door een rioolput en een gietijzeren waterleiding uit het begin van de 20ste eeuw. De bovenzijde van de structuur was weggebroken: alleen de vloer en een deel van de opstaande muren aan weerszijden resteerde. De overloop was 86 cm breed en opgebouwd uit rode bakstenen met formaat 21x10x4,5. Dit is een vrij groot formaat voor de 18de eeuw en dit doet vermoeden dat de bakstenen zijn hergebruikt. De vloer van de overloop bestond uit twee baksteenlagen. Van het opgaande muurwerk aan de noord- en zuidzijde resteerde nog zes steenlagen (dus inclusief vloer acht steenlagen). Deze muren waren ruim 20 cm dik (steens) en alleen in het oostprofiel an de sleuf nog aanwezig,

Fundering voor Kaasmarkt 9 (S30)

Op 70 cm voor de voorgevel van Kaasmarkt 9 was een muurfragment aanwezig in de bodem (afb. 106). Het fragment is alleen in het profiel van een smalle sleuf voor een huisaansluiting gezien. Het lijkt te gaan om een stuk van een noord-zuid georiënteerde fundering van een voorgevel. Dit betekent dat de rooilijn hier oorspronkelijk meer naar het westen lag. Het plotten van de huidige kadastrale kaart op de eerste kadasterkaart uit 1823 wijst uit dat de rooilijn in die tijd al op de huidige locatie lag. De verplaatsing van de rooilijn moet dus vóór 1823 hebben plaatsgevonden.

Afb. 106 Een bakstenen fundering voor Kaasmarkt 9, in de sleuf voor een huisaansluiting. Gezien richting het noorden.

57 Waarneming met dank aan Pieter Boots, Koper BV.

Het muurfragment was 37 cm breed en 27 cm hoog (zes steenlagen). De muur was gemetselde van rood/paarse bakstenen met formaat 16x7,5x4. De bovenzijde bevond zich op 24 cm onder maaiveld.

Afb. 107 Een bakstenen fundering ter hoogte van de perceelsgrens tussen Kaasmarkt 9 en 11.

<u>Funderingen op grens Kaasmarkt 9 en 11 (S44-S46)</u>

Op de perceelsgrens tussen Kaasmarkt 9 en 11, aan de oostzijde van de straat, zijn een drietal muurfragmenten aangetroffen bij het graven van huisaansluitingen. Het muurwerk was noord-zuid georiënteerd en bevond zich 20 tot 30 cm onder maaiveld. Waarschijnlijk gaat het om funderingen van voorgevels die op een zeker moment naar achter (oosten) zijn verplaatst, net als in het geval van bovengenoemde fundering S30.

Het meest zuidelijke fragment (S44) bevond zich precies ter hoogte van de perceelsgrens van beide panden en bestond uit een 30 cm brede muur, op 20 cm ten westen van de huidige rooilijn (afb. 107). De zuidzijde van de muur was weggebroken door de oude huisaansluiting. De muur was gemetseld met rode bakstenen (formaat 20x9,5x?). De bakstenen doen vrij recent aan.

Afb. 108 Twee bakstenen funderingen voor Kaasmarkt 9, gezien richting het noorden.

Ongeveer 1 meter ten noorden hiervan bevonden zich twee andere stukken muurwerk parallel aan elkaar (afb. 108). Dit muurwerk lijkt uit de 17de of 18de eeuw te dateren. Het meest oostelijke fragment was gemaakt van brokken rode baksteen (S45). De muur was tenminste 32 cm breed en aan de zuidzijde weggebroken door een put. Van de muur resteerde slechts één steenlaag. Tussen de bakstenen was een majolicascherf aanwezig uit de 17de of 18de eeuw.

Direct ten zuiden hiervan lag een stuk muurwerk met een breedte van 60 cm (S46). Van deze muur resteerden vier baksteenlagen (geel/roze bakstenen, 18x8,5x4). De fundering was alleen nog aanwezig in het noordprofiel van de sleuf, ten zuiden hiervan was het muurwerk weggebroken.

<u>Waterkelder voor Kaasmarkt 19 (S54)</u>

Voor het pand Kaasmarkt 19, aan de oostzijde van de straat, is een stuk van een waterkelder gezien, bedoeld voor de opslag van regenwater (afb. 109). De voorzijde van de kelder bevond zich op 2,55 meter ten westen van de voorgevel van het pand. De kelder was 1,20 meter breed. De onderzijde van de kelder is niet gezien, waardoor de hoogte niet kon worden bepaald. De

kelder was zoals gebruikelijk gemaakt van gele bakstenen en harde kalkmortel en dateert waarschijnlijk uit de 18de of 19de eeuw.

Waterkelder voor Nieuwstraat 2 (S57)

Aan de westzijde van de Nieuwstraat is tegen het pand Nieuwstraat 2 een waterkelder aangetroffen, eveneens gemaakt van gele bakstenen en harde mortel. De kelder had een tongewelf en was ongeveer 2 meter lang (noord-zuid) en 1 meter breed. De opening van de waterkelder bevond zich aan de zuidzijde en hier was nog een stuk van de pompinstallatie en overloop aanwezig. De kelder is waarschijnlijk in de 18de of 19de eeuw gebouwd.

Afb. 109 Een waterkelder in de straat voor Kaasmarkt 19.

Waterkelder voor Nieuwstraat 9 (S60)

Onder de stoep voor het pand Nieuwstraat 9 was een waterkelder van gele bakstenen aanwezig. De lange zijde lag tegen de voorgevel aan. Alleen een kopse kant van de kelder is gezien, waardoor slechts kan worden gezegd dat deze 1,35 meter breed was.

Waterkelder voor Nieuwstraat 17 (S61)

Voor Nieuwstraat 17 is een klein stukje van een waterkelder onder de stoep gezien. De lengte en breedte van de kelder konden niet worden bepaald.

4.3 Vondstcomplexen

4.3.1 Dempingspakket in haven Kaasmarkt en Nieuwstraat

Sluitdatum: in of kort na 1544

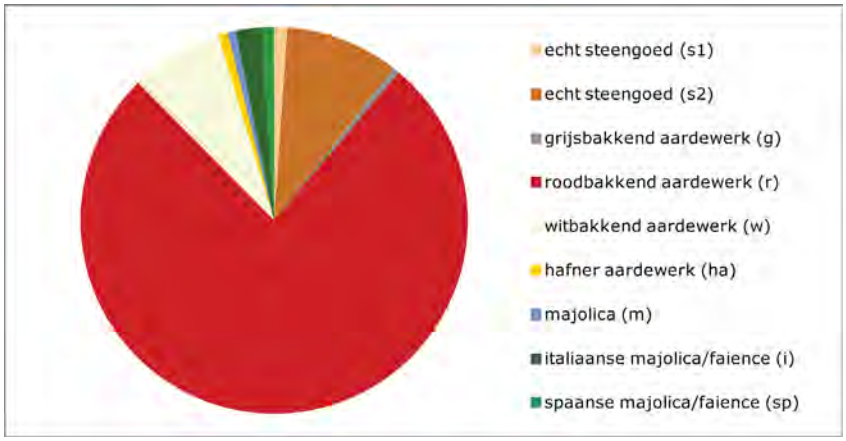
Het middelste deel van de haven, de huidige Kaasmarkt en Nieuwstraat, is in de 16de eeuw gedempt. Volgens de kroniekschrijver Brandt vond de demping in of kort na 1544 plaats (zie paragraaf 4.1.1). Tijdens de rioolbegeleiding bleek dat de haven was opgevuld met klei en stadsafval. De haven is in twee of drie fasen dichtgegooid. Deze fasen volgden elkaar waarschijnlijk snel na elkaar op: de demping was vermoedelijk binnen één of twee jaar voltooid. Het vondstmateriaal uit de verschillende delen van de haven kan daarom worden beschouwd als één vondstcomplex. Het vondstmateriaal dateert ruwweg uit de periode 1475-1550, waarbij het zwaartepunt in de tweede kwart van de 16de eeuw ligt. De datering van het vondstmateriaal komt dus goed overeen met de historisch bekende demping van de haven. Hierdoor kan er met redelijke zekerheid van uit worden gegaan dat de datering uit de kroniek van Brandt, in of kort na 1544, juist is.
In onderstaande analyse zijn alleen de vondstnummers uit ´zuivere context´ meegenomen, oftewel vondsten die zeker uit de havenvulling afkomstig zijn.[58] Vondstnummers waarbij wordt getwijfeld aan de context zijn buiten beschouwing gelaten.
Uit de havenvulling is keramiek, bouwkeramiek, glas, metaal, hout, leer en bot verzameld. Doordat intensief met een metaaldetector is gezocht, is de hoeveelheid metaalvondsten groot. Bot is juist beperkt verzameld, omdat een analyse van dit materiaal door de aard van het complex geen toegevoegde waarde heeft.

Het is aannemelijk dat onder het dempingspakket een laag aanwezig was die is ontstaan tijdens het gebruik van de haven. Een dergelijke laag is echter niet herkend tijdens de begeleiding en het is onduidelijk of deze überhaupt is aangesneden tijdens de graafwerkzaamheden.

<u>Keramiek</u>
In totaal zijn 1875 scherven bekeken, die samen een minimum van 728 exemplaren (MAE) vertegenwoordigen (afb. 110 en 111). De historisch bekende datering van de demping sluit goed aan bij de datering van de keramiek, dat vooral uit de eerste helft van de 16de eeuw dateert.

Een paar fragmenten die qua datering ver buiten de datering van het complex vallen, blijft buiten beschouwing, namelijk een stuk Kangxi-porselein uit de periode 1680-1720, een kleipijp en stuk van een test uit de 18de eeuw, een fragment Beauvais-aardewerk uit Frankrijk, drie stukjes kogelpotaardewerk, vijf fragmenten roodbakkend aardewerk uit de 14de eeuw, vier fragmenten steengoed 1 uit de 14de eeuw, een stuk proto-steengoed en twee fragmenten bijna-steengoed. Verder blijven drie spinstenen van steengoed buiten beschouwing.
De keramiek is niet selectief verzameld en kan daarom worden beschouwd als een representatieve steekproef uit het dempingspakket. Het vondstmateriaal is fragmentarisch, wat gezien de aard van het complex niet vreemd is.

58 Vondstnummers: V040, V047, V051, V056, V060, V062, V063, V066, V069, V072, V074, V079, V083, V084, V087, V088, V091, V092, V094, V104, V108, V110, V113, V114, V115.

Afb. 110 Percentages keramieksoorten dempingspakket Kaasmarkt en Nieuwstraat.

baksel	aantal	MAE	% (MAE)
echt steengoed (s1)	12	8	1,1
echt steengoed (s2)	200	69	9,5
grijsbakkend aardewerk (g)	4	4	0,6
roodbakkend aardewerk (r)	1464	556	76,4
witbakkend aardewerk (w)	130	56	7,7
hafner aardewerk (ha)	6	6	0,8
majolica (m)	6	5	0,7
italiaanse majolica/faience (i)	15	15	2,1
spaanse majolica/faience (sp)	8	8	1,1
totaal	1845	727	100

Afb. 111 Aantal fragmenten, MAE en percentages keramieksoorten dempingspakket Kaasmarkt en Nieuwstraat.

Steengoed zonder oppervlaktebehandeling kwam in de 16de eeuw nauwelijks nog voor. Uit de dempingslaag zijn tenminste vier kannen en een beker (s1-bek-2, afb. 112) uit Siegburg afkomstig. Een aantal objecten is voorzien van een oranje blos. De beker dateert uit de periode 1475-1525.

Vier fragmenten van grijsbakkend aardewerk zijn aanwezig, waaronder een groot worstoor en een standlob van een grote pot.

Het steengoed met oppervlaktebehandeling wordt, voor zover kan worden vastgesteld, vrijwel uitsluitend gevormd door kannen (63 MAE). Alleen een grote roompot is een uitzondering. Door de hoge fragmentatiegraad kan van de meeste objecten het type niet worden bepaald. Grofweg kunnen de kannen in twee groepen worden verdeeld. Tenminste zeventien kannen zijn gemaakt in Keulen of Frechen en kenmerken zich door een korte rechte hals, bolle buik en een ribbel op de overgang van hals naar buik. De kannen staan op een standvoet (s2-kan-3) of –vlak (s2-kan-39). Op de meeste kannen (14 MAE) zijn appliques aanwezig in de vorm van een baardmanmasker en/of bladerranken en eikels (afb. 113). De stukken dateren uit de tweede kwart van de 16de eeuw. De tweede groep bestaat uit onversierde bruine en grijze (of beide kleuren op één kan) kannen (44 MAE). De meeste kannen staan op een geknepen standring, maar ook standvlakken en –voeten komen regelmatig voor, waaronder een kan van het type

1a. 321-87-C01
1b. Havenvulling (1500-ca. 1544)
2a. s1-bek-2
2b. beker met rechte rand op standring
3. 1475-1525
4. 8 / 7
5a. steengoed zonder oppervlakte-behandeling
6a. geknepen standring
7. beker
8. Siegburg

Afb. 112 Beker van steengoed uit Siegburg. Schaal 1:2.

Afb. 113 Fragment van een steengoedkan met baardmanmasker en bladerranken. Diameter rand: 6,5 cm.

s2-kan-45. Veel kannen hebben een smalle of brede hals met kraagrand. Ook rechte randen komen voor, waaronder op een compleet exemplaar (s2-kan-59, afb. 114). Verder is een miniatuurkannetje op standvlak afkomstig uit het dempingspakket. De productieplaats van de kannen kan vaak niet met zekerheid worden bepaald. Slechts twee fragmenten kunnen op basis van het witte baksel aan Siegburg worden toegeschreven.

De bakpannen (158 MAE), borden (117 MAE), grapen (117 MAE) en koppen (65 MAE) vormen binnen het roodbakkend aardewerk duidelijk de grootste groepen. Bij de bakpannen zijn vier typen dominant. De aan elkaar verwante r-bak-1 en -2 zijn samen goed voor 91 MAE. De r-bak-17 (24 MAE) lijkt op deze typen, maar heeft een afgeplatte bovenzijde en een meer uitstaande rand. Van een type met een blokvormige rand (r-bak-8) zijn 27 MAE aanwezig. Minder vaak voorkomende types zijn bakpannen met een hoge kraagrand (r-bak-24 en -27, 6 MAE) en lage kraagrand (r-bak-4, 6 MAE). Deze laatste types verschijnen in de tweede kwart van de 16de eeuw en komen vooral in de periode 1550-1650 veel voor. Alle bakpannen zijn zwaar beroet en in het glazuur van een aantal bakpannen zijn groene vlekken aanwezig. Dit verschijnsel verdwijnt in de tweede kwart van de 16de eeuw. De meeste stelen zijn volledig toegevouwen, maar ook licht toegevouwen en platte stelen zijn aanwezig.
Op één na zijn alle borden van het type r-bor-1. De meeste borden (56 MAE) zijn versierd met slib dat is aangebracht met een ringeloor-techniek. Hierbij zijn slibbogen het meest voorkomende motief (afb. 115). Op vier borden zijn driespruiten toegevoegd, een motief dat vooral in de 15de eeuw voorkomt. Meer opmerkelijk is een slibdecoratie met een dubbele rij bogen die elkaar overlappen, waardoor een rij kleine driehoekjes is ontstaan. Deze dubbele rij slibbogen is meestal aangebracht op de vlag, maar een enkele keer ook op de spiegel (afb. 116). Tenminste zeventien borden zijn voorzien van dit decor. Bij twaalf andere borden is de hele bovenkant of alleen de spiegel volledig voorzien van een laag slib, waardoor het glazuur geel of groen (bij de toevoeging van koperoxide) van kleur is. Hetzelfde geldt voor 21 andere borden,

1a. 321-108-C01
1b. Havenvulling (1500-ca. 1544)
2a. s2-kan-59
2b. bolle kan met hoge hals en rechte rand, op standring
3. 1475-1550
4. 11 / 14,5
5a. steengoed met oppervlakte-behandeling
5b. in- en uitwendig zoutglazuur
6a. geknepen standring
6b. lintoor
7. kan
8. Raeren?

Afb. 114 Onversierde kan van steengoed. Schaal 1:4.

Afb. 115 Fragment van een roodbakkend bord met slibbogen. Diameter: 30 cm.

Afb. 116 Fragment van een roodbakkend bord met dubbele, elkaar overlappende slibbogen. Diameter: 27 cm.

die echter in een andere categorie vallen, omdat ze zijn versierd in sgrafitto-techniek (afb. 117). Bij een paar borden is de achterzijde ook voorzien van slib, maar niet geglazuurd. Bij de andere borden is dit niet het geval, maar soms is de rand wel bedekt met slib. Van de sgrafitto-borden is steeds maar één fragment gevonden, waardoor de voorstelling vaak niet valt te achterhalen. Op twee borden is mogelijk een wapenschild afgebeeld. Op de vlag van de borden komen onder meer krullen, bloemen, letters en geometrische motieven voor. Van vijftien borden kon met zekerheid worden vastgesteld dat ze onversierd waren. Drie borden zijn erg klein; vermoedelijk zijn zij gebruikt als zoutschaaltjes (afb. 118). Van een deel van de borden is de onderkant beroet, doordat ze op een komfoor hebben gestaan. Slechts één bord is van een ander type, namelijk de r-bor-6. Dit type verdrong de r-bor-1 rond het midden van de 16de eeuw. Het bord is onversierd.

Bij de grapen kon het type vaak niet worden bepaald, omdat veel objecten niet archeologisch compleet zijn. De voorwerpen waarbij dit wel het geval is, zijn meestal voorzien van een afgeronde buikknik (onder andere r-gra-8 met 17 MAE). Ook grapen met een scherpe buikknik komen voor (r-gra-34, 6 MAE). Verder kunnen drie hoge grapen van het type r-gra-22 worden genoemd, een type dat vooral in de tweede helft van de 16de eeuw veel voorkomt. Veel grapen zijn alleen inwendig geglazuurd. Slechts enkele grapen zijn voorzien van glazuur waaraan mangaan is toegevoegd.

Afb. 117 Fragmenten van roodbakkende borden met een een sliblaag en versiering in sgrafitto-techniek. Schaal 1:4.

1a. 321-92-C04
1b. Havenvulling (1500-ca. 1544)
2a. r-bor-1
2b. bord met holle spiegel en uitgebogen vlag, op standlobben
3. 1500-1550
4. 11,5 / 3
5a. roodbakkend aardewerk
5b. bovenzijde loodglazuur
6a. drie standlobben
7. bord, zoutschaaltje?
8. Nederland

Afb. 118 Fragment van een klein, roodbakkend bord. Schaal 1:2.

Bij de koppen voeren twee typen de boventoon, namelijk de r-kop-2 (17 MAE) en r-kop-17/22 (21 MAE, koppen met afgeplatte bovenzijde, type 17 op een standring, type 22 op een ziel).

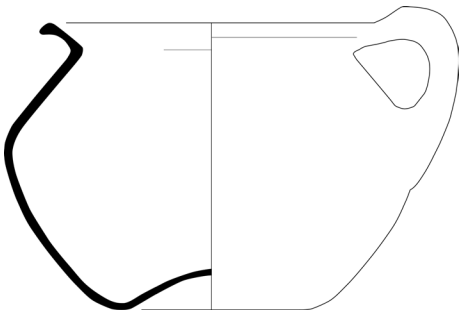
In een van de koppen van het laatstgenoemde type is een decoratie in sgrafitto-techniek aangebracht (afb. 119.1). Hiernaast zijn elf koppen van het type r-kop-1. Dit type is in de eerste kwart van de 16de eeuw dominant en wordt in de tweede kwart verdrongen door de r-kop-2. Sommige koppen hebben een licht geknepen standring.
De kommen (12 MAE) bestaan onder meer uit drie grote exemplaren met geprofileerde rand, twee kommen met een kraagrand (r-kom-6) en drie kommen met een korte platte vlag (r-kom-58). Bij twee van de laatst genoemde kommen is inwendig slib aangebracht, waardoor de kommen groen en geel zijn geglazuurd. Bij de ene kom is de rand bovendien versierd met duimindrukken, terwijl de andere kom is voorzien van een sgrafitto-decor (afb. 119.2). Mogelijk is nog een kom met een sgrafitto versiering aanwezig: een bodem van een object met een ziel is versierd met het fantasiedier met konijnenoren en vogelpoten (afb. 119.3). Zielen komen met name voor bij pispotten, maar de decoratie wijst erop dat het om een andere (open) vorm moet gaan. Een kom ligt dan het meest voor de hand.
Slechts vijf lekschalen zijn gevonden, alle met de vorm van een r-bor-1 met de toevoeging van gaten. Zowel lekschalen op poten als standlobben komen voor.
De pispotten (15 MAE) bestaan, voor zover kan worden gezien, alle uit exemplaren op een ziel. Zowel volledig ongeglazuurd, spaarzaam geglazuurde, inwendig geglazuurde als volledig geglazuurde pispotten komen voor. Van zeven pispotten kon het type worden bepaald, namelijk vier r-pis-1, twee r-pis-18 en een nieuw type met een platte rand, ziel en afgeronde buikknik (r-pis-66, afb. 120).

Afb. 119 Fragmenten van roodbakkende koppen en kommen met een een sliblaag en versiering in sgrafitto-techniek. Schaal 1:2.

Tenminste twintig vuurstolpen zijn aanwezig. Ongeveer de helft zijn ronde vuurstolpen, vaak ongeglazuurd en sterk beroet. Ook duurdere, geglazuurde ronde vuurstolpen komen voor, waaronder een exemplaar met een gemodelleerd oor. De overige vuurstolpen zijn halfronde modellen, waarvan de zijranden vaak zijn versierd met duimindrukken. Op drie fragmenten van vuurstolpen zijn appliques van witbakkende klei (door het glazuren geel) aanwezig. Op een

1a. 321-114-C03
1b. Havenvulling (1500-ca. 1544)
2a. r-pis-66
2b. pispot met afgeronde buikknik en afgeplatte rand, op ziel
3. 1500-1550
4. 22 / 15
5a. roodbakkend aardewerk
5b. in- en uitwendig loodglazuur
6a. ziel
6b. worstoor
7. pispot
8. Nederland

Afb. 120 Roodbakkende pispot. Schaal 1:4.

Afb. 121 Fragment van een roodbakkende vuurstolp met appliques.

Afb. 122 Fragment van een roodbakkend vuurstolp met versiering in sgrafitto-techniek.

halve applique zijn de benen van een mensfiguur zichtbaar. Bijzonder is een groot fragment met meerdere appliques (afb. 121). De grootste applique toont de buste van een man met baard in een toga. Rond zijn hoofd is een aureool aanwezig, wat duidelijk maakt dat het om een heilige moet gaan. Langs de rand van de applique is een (onleesbaar) randschrift aanwezig. Wie de figuur moet voorstellen, is niet met zekerheid te zeggen. Gezien de klassieke dracht is de kerkvader Augustinus (354-430) een mogelijkheid. Verder is een applique met het wapen van Haarlem en een Franse lelie aanwezig. Eveneens opmerkelijk is een fragment van een vuurklok met een sgrafitto-decor (afb. 122). Vuurstolpen die op deze wijze zijn versierd, zijn zeer zeldzaam. Onder meer uit Hoorn is een exemplaar bekend.[59] Op het stuk uit de haven is een brandend hart afgebeeld dat wordt doorboord door pijlen, een symbool voor de liefde. Het symbool wijst er waarschijnlijk op dat de vuurstolp is geschonken bij een huwelijk.

Vormen gevonden in kleinere aantallen zijn bloempotten (2 MAE, r-blo-19), een ongeglazuurde deksel, een gatenpot, een olielamp, potten (4 MAE), steelkommen (4 MAE), ongeglazuurde ronde testen (2 MAE) en vetvangers (6 MAE, waaronder twee r-vet-1). Een bijzondere vondst

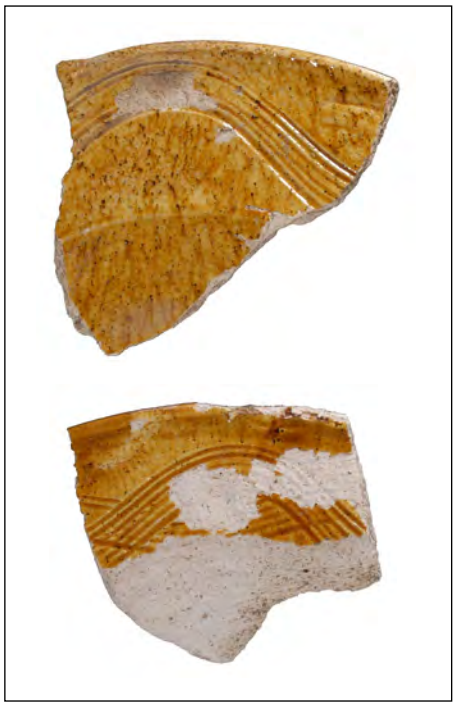
59 Dit stuk is gevonden langs de Westerdijk, zie Schrickx 2007, 10.

is tot slot de kop van een draakachtig wezen (afb. 123). Op het eerste gezicht lijkt het te gaan om de tuit van een lavabo, ware het niet dat het kopje niet is doorboord. Waar het figuurtje van afkomstig is, is niet bekend.

Afb. 123 Kopje van een draak van roodbakkend aardewerk.

Van objecten van witbakkend aardewerk zijn vooral kleine fragmenten gevonden, waardoor het bepalen van de vorm en vooral het type lastig is. Vrijwel alleen borden (4 MAE, één w-bor-3 en twee w-bor-5/7), grapen (19 MAE, waaronder één w-gra-15 en één w-gra-44) en koppen (16 MAE) zijn aanwezig. Verder is één schepbeker opgegraven. De meeste voorwerpen zijn alleen inwendig groen of geel geglazuurd. Sommige objecten zijn volledig geglazuurd. De combinatie van beide kleuren op één object is slechts één keer vastgesteld. Opvallend zijn twee fragmenten van een harde witbakkende aardewerksoort. Beide scherven zijn fragmenten van standvoeten die duidelijk het Duitse steengoed imiteren. Mogelijk zijn deze stukken gemaakt in Duitsland.

Afb. 124 Fragmenten van borden van Hafner-aardewerk met kamstreekversiering. Schaal 1:2.

Zes stukken witbakkend aardewerk kunnen op basis van de vorm, het glazuur en eventuele decoratie met zekerheid aan het Duitse Rijnland worden toegeschreven en vallen daarmee onder het Hafner-aardewerk. Twee borden zijn aan de voorzijde voorzien van oranje/geel spikkelig glazuur en op de vlag versierd met een kamstreekversiering (afb. 124). Op de stort is een soortgelijk bord met kamstreekversiering gevonden, maar deze was aan de bovenzijde groen geglazuurd.[60]
Hiernaast zijn fragmenten van drie grapen aanwezig, alle van het type ha-gra-1. Inwendig zijn ook deze objecten voorzien van een vlekkerig oranje/geel glazuur, de buitenzijde is zwaar beroet.

60 V85.

Verder kan een beeldje van een vrouwfiguur tot het Hafner-aardewerk worden gerekend (afb. 125). Het beeldje is waarschijnlijk gemaakt in Keulen of Aken. Hoewel het hoofd ontbreekt, kan op basis van parallellen toch een beeld worden verkregen van het complete uiterlijk van het object. Vondsten van dergelijke beeldjes zijn zeldzaam in Nederland. Onder meer een vondst uit Leiden is bekend.[61]

Afb. 125 Beeldje van een vrouwfiguur uit Keulen of Aken.

De Nederlandse majolica wordt slechts vertegenwoordigd door vijf voorwerpen, namelijk vier borden en een drinkschaal. Twee van de bordfragmenten zijn sterk verkleurd, waardoor de decoratie niet goed is te zien (afb. 126.1). Wel is duidelijk dat deze meerkleurig was uitgevoerd. Hetzelfde geldt voor de andere drie objecten. De vlag van de andere twee borden toont bladerachtige motieven (m-bor-5, afb. 126.2) en een indeling in panelen (afb. 126.3). Op de drinkschaal zijn uitwendig in blauw concentrische cirkels en S-vormige boogjes aangebracht (m-dri-1) (afb. 126.4).

Afb. 126 Fragmenten van borden en een drinkschaal van Nederlandse majolica. Schaal 1:2.

In vergelijking met de hoeveelheid Nederlandse majolica is relatief veel importkeramiek gevonden. De importkeramiek omvat majolica uit Spanje en Italië. Binnen de onderzochte vondstnummers bevinden zich acht stuks Spaanse majolica. Twee andere fragmenten vallen buiten de telling omdat zij zich tussen materiaal uit de havenvulling bevinden dat minder zuiver is verzameld. Deze stukken worden hier wel beschreven. De objecten uit Spanje kunnen worden ingedeeld in drie groepen. De eerste groep omvat de goed bekende goudlustermajolica en omvat drie fragmenten, afkomstig van een bord en twee kommen. Één fragment is naast de goudkleurige beschildering voorzien van accenten in blauw (afb. 127.1). De andere fragmenten tonen onder meer een gestileerde Arabische tekst en flo ale motieven (afb. 127.2 en 127.3). Mogelijk behoort ook een vierde fragment tot de goudlustermajolica, namelijk een fragment

61 Hurst *et al*. 1986, 237.

van een kom met concaaf standvlak. De scherf is sterk verkleurd en een decoratie is niet meer zichtbaar. Goudlustermajolica is vooral geproduceerd in de omgeving van Valencia, maar ook in Sevilla.
Twee scherven van een bord en kom zijn versierd met paarse en blauwe verf (afb. 127.4 en 127.5). Dit soort aardewerk staan bekend onder de naam Isabella polychroom en is afkomstig uit Sevilla.

Afb. 127 Fragmenten van borden en kommen van Spaanse majolica, namelijk goudlustermajolica (1 t/m 3) en Isabella polychroom (4 en 5). Schaal 1:2.

Afb. 128 Fragmenten van twee identieke kommen van Spaanse majolica. De helft van de kommen is groen geglazuurd. Schaal 1:2.

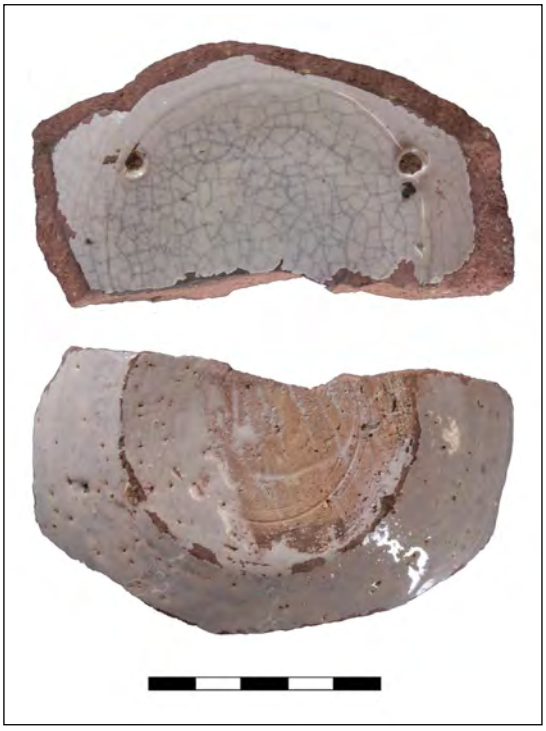
Het meest opmerkelijk is de derde groep, bestaande uit de fragmenten van drie identieke kommen (afb. 128.1 en 128.2). Op alle stukken is (deels) groen glazuur aanwezig. De oor van een dergelijke kom is bovendien na afloop an het onderzoek gevonden (zie hoofdstuk 7, afb. 384). Een compleet exemplaar van dit type kom bevindt zich in Museum Boijmans Van Beuningen en is opvallend genoeg eveneens afkomstig uit Enkhuizen (afb. 129).[62] De kom heeft een standring, ribbels op de voet en wand en twee lintoren. De helft van het object is groen geglazuurd, de andere helft is wit. De kommen behoren tot het Columbia Plain, een andere soort majolica uit Sevilla.[63] Tot dit type aardewerk behoort ook een concaaf standvlak

62 http://alma.boijmans.nl/nl/object/F%209778%20(KN&V)/?throughsearch=true
63 Hurst *et al.* 1986, 59-60; Dit type aardewerk met deels groen glazuur wordt tegenwoordig vaak 'Columbia Plain white and green' genoemd. Zie www.dur.ac.uk/spanish.pottery/Page20.htm.

Afb. 129 Kom van Spaanse majolica in Museum Boijmans Van Beuningen, gevonden in Enkhuizen.

van een dikwandige kom (afb. 130). Opvallend is het harde, grove paarsrode baksel van dit object. Op de stort is een fragment van een kleinere kom met vormoor met een identiek baksel gevonden (zie hoofdstuk 7, afb. 383).

Afb. 130 Fragment van een kom van Spaanse majolica.

Afb. 131 Fragmenten van borden van Italiaanse majolica. Schaal 1:2.

Afb. 132 Fragmenten van borden van Italiaanse majolica met een ingekraste versiering op de vlag. Schaal 1:2.

De Italiaanse majolica omvat vijftien objecten. Een enkel fragment is afkomstig uit minder goed verzamelde context en valt daarom buiten de telling. Alle stukken kunnen worden toegeschreven aan de productieplaats Montelupo. Met uitzondering van twee borden zijn alle voorwerpen polychroom beschilderd.

De borden zijn met 12 MAE in de meerderheid. Vijf borden zijn zeker van het type i-bor-9. Van de meeste borden is slechts een klein fragment gevonden, waardoor weinig kan worden gezegd over de decoratie (afb. 131). Op tenminste vier borden is op de vlag een 'ingekraste' versiering aanwezig: de onderliggende witte laag tinglazuur is zichtbaar gemaakt door de bovenste gekleurde verflaag hier weg te krassen (afb. 132). Op een van de borden met een dergelijk randdecor is op de spiegel vermoedelijk een granaatappel afgebeeld (afb. 133). Van een paar andere borden kan de decoratie op basis van meer complete parallellen worden herleid. Twee borden zijn versierd met zogenaamde 'nastri' oftewel linten, een motief dat tussen 1480 en 1510 wordt gedateerd (afb. 134).[64] Een ander bord behoort tot het Famiglia Bleu en is op de vlag voorzien van een blauw flo aal motief (afb. 135.1). Dit type decoratie dateert uit de periode 1530-1560.[65] Ook een bord met een 'band met ovalen en ruiten' komt voor, daterend uit de periode 1490-1520 (afb. 135.2).[66]

Opmerkelijk zijn twee kleine kommen met een platte vlag (afb. 136, type 237 volgens Jaspers 2007). Dit soort kommen wordt slechts zelden gevonden in Nederlandse bodem.[67] Inwendig zijn de kommen gedecoreerd in blauw met oranje of oker, de achterzijde is onbeschilderd.

Ten slotte is stuk van de buik van een gesloten vorm, vermoedelijk een kan, uit het dempingspakket afkomstig. Uitwendig is het fragment versierd met blauwe en paarse lijnen (afb. 137).

1a. 321-110-C03
1b. Havenvulling (1500-ca. 1544)
2a. i-bor-9
2b. bord zonder vlag met uitgebogen rand, op standvlak
3. 1500-1550
4. 21 / 3
5a. Italiaanse majolica
5b. bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
5c. polychrome beschildering, spiegel: granaatappel (?), vlag: ingekraste band met krullen
6a. standvlak
7. bord
8. Montelupo, Italië

Afb. 133 Fragment van een bord van Italiaanse majolica. Schaal 1:2.

64 Jaspers 2007, 94.
65 Jaspers 2007, 101.
66 Jaspers 2007, 241.
67 Jaspers 2007, 93.

Afb. 134 Fragmenten van borden van Italiaanse majolica met een versiering met linten (nastri). Schaal 1:2.

Afb. 135 Fragmenten van borden van Italiaanse majolica met een versiering in de stijl Famiglia Bleu (1) en ovalen en ruiten (2). Schaal 1:2.

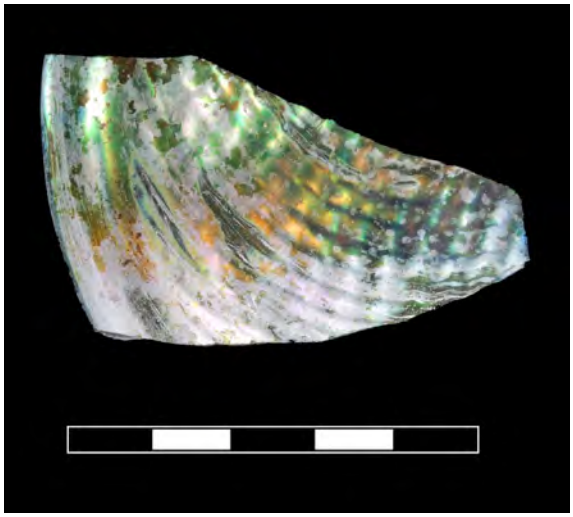
Afb. 136 Fragmenten van kleine kommetjes van Italiaanse majolica. Schaal 1:2.

Afb. 137 Fragment van een gesloten vorm van Italiaanse majolica.

Bouwkeramiek

De categorie bouwkeramiek omvat met name brokken van daktegels (acht brokken). De daktegel was tot omstreeks het midden van de 16de eeuw een veel gebruikte dakbedekking en werd hierna verdrongen door de golfpan. Op een van de brokken daktegel is wat glazuur aanwezig en het stuk is bovendien beroet. Dit wijst er mogelijk op dat het is gebruikt als baksteun. Hetzelfde geldt voor twee brokken van bakstenen waarop een dikke laag glazuur aanwezig is. Verder zijn twee brokken van plavuizen gevonden.

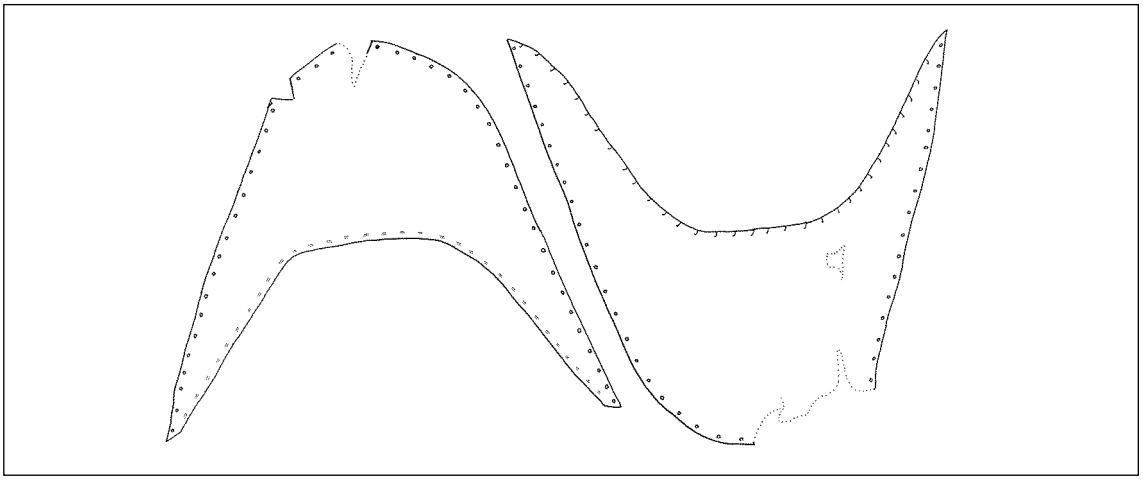
Afb. 138 Randfragment van een maigeleinbeker.

Glas

De glasvondsten die met zekerheid uit de havenvulling afkomstig zijn, beperken zich tot een paar stukken vensterglas en de hals van een lichtgroene fles met iets uitstaande lip. Uit meer 'onzuivere' context zijn drie fragmenten van maigeleinbekers afkomstig, namelijk een bodem en twee randfragmenten met gekruiste ribben (afb. 138).[68]

Leer

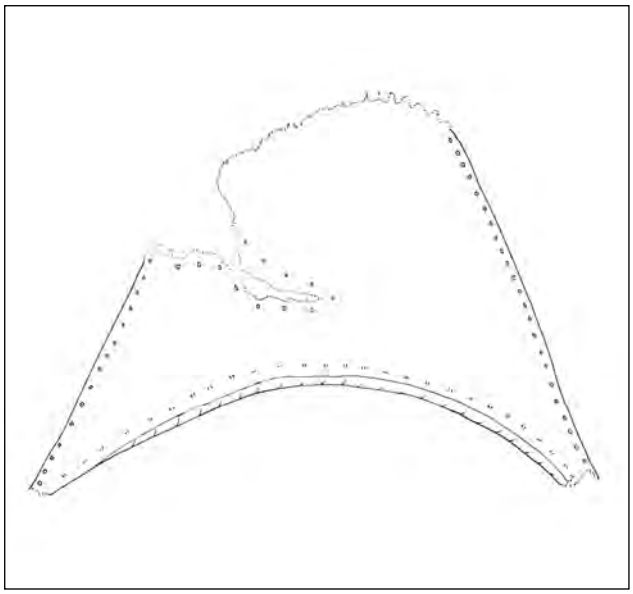
Uit de havenvulling is een beperkte hoeveelheid leer verzameld, namelijk 134 fragmenten. Ten minste 27 schoenen zijn aanwezig, evenals een stuk bekleding en een fragment van een onbekend object. Van twintig schoenen kon het type worden bepaald en in totaal zijn zeven verschillende typen aanwezig. Het meest voorkomende type is de muil (Goubitz type 105, zes exemplaren, afb. 139). Van de muilen is steeds alleen het voorblad en/of de voering van het voorblad gevonden. In het geval van drie exemplaren is de voering uitgevoerd in suède. Op één voorblad zijn verder reparatiesporen aanwezig (afb. 140). Verwant aan de muil is de koemuil, met een brede, hoekige voorkant, die door vijf exemplaren wordt vertegenwoordigd (Goubitz type 125). Het type was in de mode in de periode 1510-1550. De aangetroffen koemuilen waren alle voorzien van een riem en gesp (afb. 141 V83-L02). Verder zijn vijf enkelschoenen

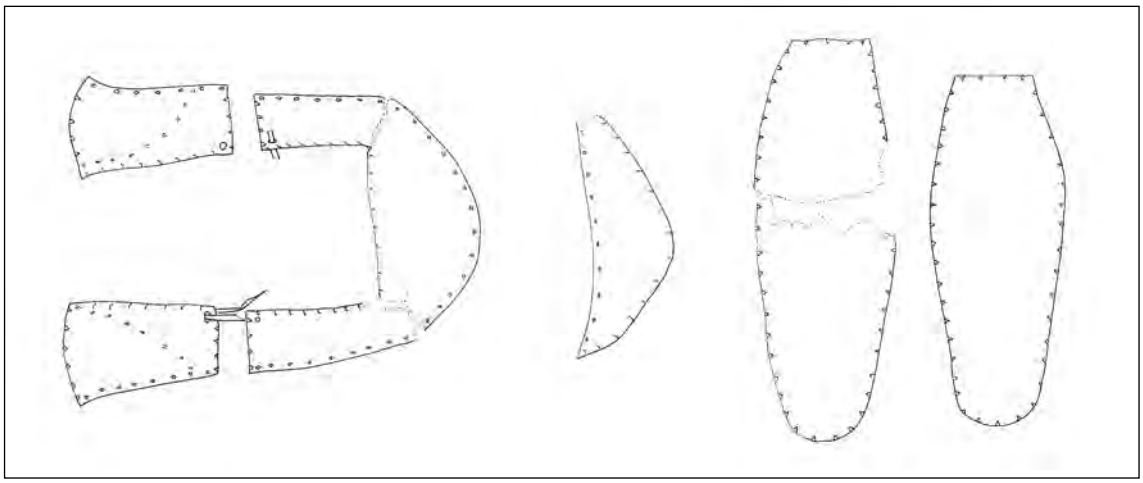
Afb. 139 Onderdelen van een schoen van type 105. Schaal 1:4. 321-83-L01.

68 V038 en V097.

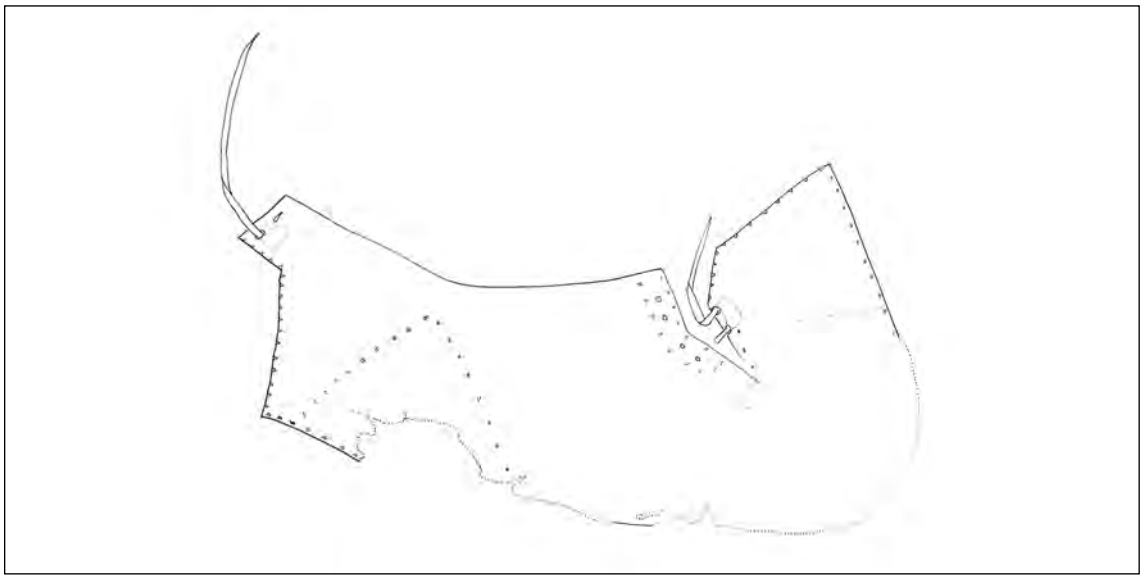
met vetersluiting aanwezig (Goubitz type 65, afb. 142 en 143). Dit type werd gedragen van de 14de eeuw tot omstreeks 1530. Een van de schoenen heeft een voering van geitenleer.
Van de overige vier typen is steeds slechts één exemplaar aanwezig. Type 70 is een schoen met ingesneden voorkant, dat bijeen wordt gehouden door een veter met een knoop in het uiteinde. Dit type komt met name voor in de 14de en 15de eeuw. Een andere schoen wordt gesloten met een gesp (Goubitz type 85). Verder is een stuk van een trip (Goubitz type 110) en een veterschoen aanwezig (Goubitz type 130).

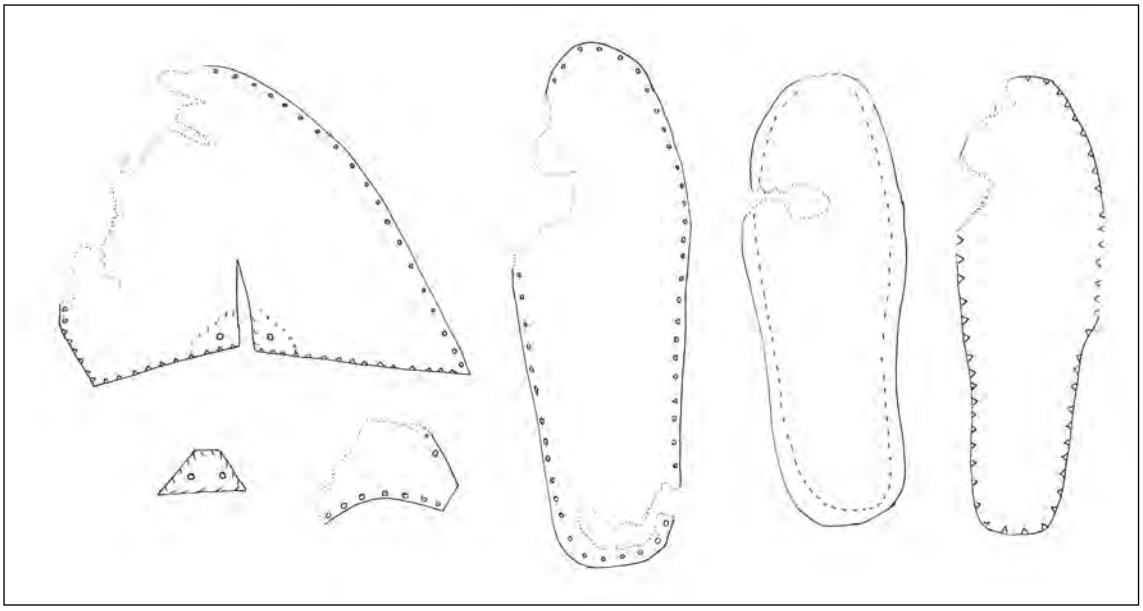
Afb. 140 Onderdelen van een schoen van type 105. Schaal 1:4. 321-113-L01.

Afb. 141 Onderdelen van een schoen van type 125. Schaal 1:4. 321-83-L02.

Afb. 142 Onderdelen van een schoen van type 65. Schaal 1:4. 321-108-L01.

Afb. 143 Onderdelen van een schoen van type 65. Schaal 1:4. 321-115-L02.

Hout, natuursteen, bot en textiel

Van hout zijn twee mesheften, beide met koperen heftbeschermer (afb. 144). Één van de heften is gemaakt van wortelhout. Een kwast met aangekoekte resten van teer is in slechte staat (afb. 145). Verder zijn zes fragmenten van dakleien en vijf stukken koeienschedel met hoorn noemenswaardig. Van een deel van de hoorns is de punt afgezaagd, om te voorkomen dat de koeien elkaar verwonden. Tien fragmenten textiel zijn uit de havenvulling afkomstig, waarvan negen stukken grof geweven wol. Het tiende fragment is een bandje van zeer fijn geweven wol met een v-patroon (afb. 146).

Afb. 144 Twee houten mesheften met koperen heftbeschermer. Schaal 1:2.

Afb. 145 Een kwast met aangekoekte resten van teer. Lengte: 16 cm.

Afb. 146 Bandje van fijn geweven wol.

Metaal

De havenvulling heeft in totaal 292 metaalvondsten opgeleverd.[69] Dit zijn de vondsten die met zekerheid of met grote mate van zekerheid aan de dempingslagen van de haven zijn toe te schrijven. In werkelijkheid is het aantal metaalvondsten uit de havenvulling veel groter want in de stortgrond zijn de meeste vondsten gedaan, maar deze zijn niet met zekerheid uit de havenvulling afkomstig. Deze vondstnummers bevatten namelijk ook vondsten uit de ophogingslagen van de kades en van de straat. De metaalvondsten uit de stortgrond die dateren uit de 16de eeuw en in goede staat verkeren, zijn hoogst waarschijnlijk in feite wel uit de havenvulling afkomstig. Ze worden afzonderlijk besproken in paragaaf 7.2.

De vondsten zijn in te delen in een aantal hoofdgroepen. Lakenloden vormen de grootste groep met 61 exemplaren. Daarna volgen gespen (20x), loden kogels (19x) en spinloden (19x).

Afb. 147 Munten uit de dempingslaag in de Kaasmarkt en Nieuwstraat ca. 1544. Schaal 1:1.
1. Zilveren snaphaanschelling van Gelderland, geslagen onder Karel van Egmont, 1492-1538, diameter 34 mm (115-M05)
2. Zilveren gros, geslagen onder bisschop David van Bourgondië in Deventer, 1473, diameter 21 mm (99-M01)
3. Zilveren gros, geslagen onder bisschop David van Bourgondië in Deventer, 1473, diameter 22 mm (92-M09)
4. Zilveren groot, geslagen onder Karel V, 1506-1555, diameter 23 mm (70-M02)
5. Zilveren dubbele groot, 1419-1474, diameter 23 mm (70-M03)
6. Zilveren dubbele groot, 1419-1474, diameter 24 mm (99-M02)

Munten, muntgewichten en rekenpenningen

Het aantal munten, alle van zilver, dat met zekerheid valt toe te schrijven aan de dempingslagen van de haven van ca. 1544 in niet heel groot, namelijk zeven stuks. Een van deze zilveren munten is in zeer slechte staat en daardoor niet meer te determineren (V45).

De meest fraaie vondst is een zilveren snaphaanschelling uit Gelderland die is geslagen onder Karel van Egmont tussen 1492 en 1538 (115-M05, afb. 147.1). De munt heeft een diameter van 34 mm. Op de voorzijde staat het wapen van Gelderland (twee staande toegewende leeuwen)

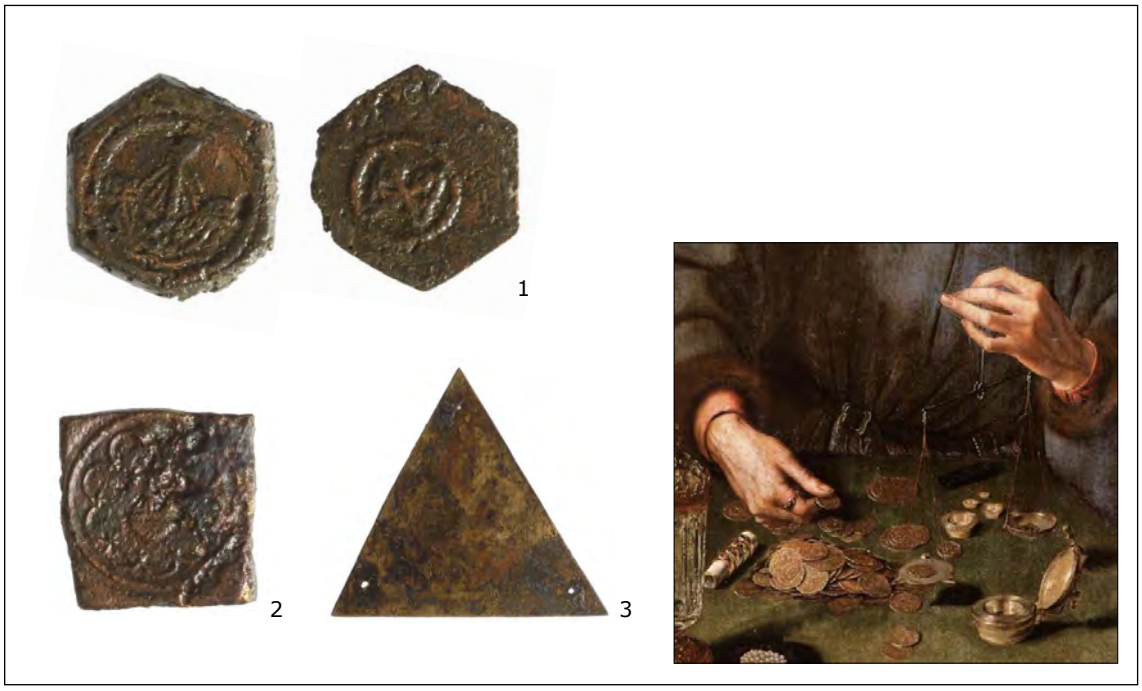
69 In de telling zijn tien voorwerpen uit V38, V45, V53, V91 en V117 buiten beschouwing gelaten omdat deze zijn te dateren in de 17de, 18de of 19de eeuw.

op een versierd kruis. Rondom staat de randtekst EQVITA.IVDIC.IA.TVA.DOMIN (Gerechtigheid is uw oordeel o Heer). Op de keerzijde staat een geharnaste ridder met gesloten vizier met zwaard te paard afgebeeld. De randtekst luidt: KAROL.DVX.GELRE.IVLI.CO.ZV (Karel hertog van Gelderland en Gullik graaf van Zutphen).
Een andere fraaie munt in een zilveren gros uit 1473 (99-M01, afb. 147.2).[70] Op de voorzijde staat een adelaar met de wapenschilden van Deventer en het Oversticht afgebeeld. Rondom staat de tekst MONETA.NOVA.DAVENTRIE (de nieuwe munt van Deventer). Op de keerzijde staat het wapen van het bisdom Utrecht en de tekst ANNO.MILLEO.MCCCC.LXXIII (anno 1473). De munt is geslagen onder bisschop David van Bourgondië (1455-1496). De havenvulling heeft nog een tweede zilveren gros opgeleverd (92-M04, afb. 147.3), die in minder mooie staat bewaard gebleven is als de eerste gros, maar vermoedelijk wel identiek aan deze is.
Twee zilveren munten zijn bij elkaar gevonden en in minder goede staat dan de voorgaande munten bewaard gebleven. De eerste munt is een zilveren groot van Brabant (70-M02, afb. 147.4).Op de voorzijde staat het Bourgondische wapen. Op de keerzijde staat een kruis met in de kwadranten Franse lelies en leeuwen. De randtekst is op beide zijden nauwelijks leesbaar. De munt is geslagen onder Karel V (1506-1555), mogelijk in Antwerpen tussen 1507 en 1520.[71]
De tweede munt is een zilveren dubbele groot (70-M03, afb. 147.5). Op de voorzijde staat het wapen van Bourgondië zoals dat werd gebruikt door Philips de Goede (1419-1467) en Karel de Stoute (1467-1474). Op de keerzijde staat een kruis met in de kwadranten Franse lelies en leeuwen en in het centrum een Franse lelie. De munt wordt ook wel een vierlander genoemd omdat deze is geslagen voor vier gebieden: Brabant, Vlaanderen, Henegouwen en Holland. De munt is geslagen in Vlaanderen. De randtekst is niet leesbaar waardoor de munt niet exact valt te dateren.
Onder de muntvondsten bevindt zich tot slot een munt die op het eerste gezicht van goud lijkt (99-M02, afb. 147.6). De munt is zwaar afgesleten en gesnoeid waardoor de afbeeldingen op beide zijden nauwelijks meer zijn te zien. Op de voorzijde staat een in vieren gedeeld wapenschild en op de keerzijde een kruis. De voorstelling lijkt sterk op de hierboven beschreven zilveren groot van Philips de Goede of Karel de Stoute. Waarschijnlijk heeft de zilveren munt in de bodem een goudkleurig patina gekregen.

Uit de havenvulling komen drie muntgewichten. Opvallend is dat twee van deze een zeskantige vorm hebben. Op een de muntgewichten staat op de voorzijde een rond stempel met koggeschip en op de keerzijde een klein rond stempel met een Bourgondisch (stokken)kruis met vuurslag (40-M02, afb. 148.1). Op het andere zeskantige gewicht is geen stempel zichtbaar (V79). Op het derde ronde muntgewicht staat op de voorzijde een rond stempel met rijksappel binnen een versierde rand (94-M05, afb. 148.2). Het stempel op de keerzijde is slecht zichtbaar. Het muntgewicht was bestemd voor het wegen van een Duitse goudgulden (de zogenaamde Apfelgulden) uit de 15de en 16de eeuw.
De zeskantige muntgewichten zijn vermoedelijk typerend voor de 15de en eerste helft van de 16de eeuw en komen daarna niet meer voor. In de stortgrond is nog een derde zeskantig muntgewicht gevonden met vermoedelijk een identiek stempel met Bourgondisch (stokken) kruis en vuurslag (V39). Waarschijnlijk is ook deze uit de havenvulling afkomstig.
Tot de uitrusting van de handelaar behoorden niet alleen muntgewichten, maar bijvoorbeeld ook een kleine metalen balans voor het wegen van zilveren en gouden munten. Uit de havenvulling

70 Levinson 2007, 142.
71 Van Gelder/Hoc 173-1

komt één kleine driehoekige schaal (70-M11, afb. 148.3) met kleine gaatjes in de drie hoeken. Een merk (staat vaak op een balansschaal) is niet herkenbaar.

Afb. 148 Metalen voorwerpen uit de dempingslaag in de Kaasmarkt en Nieuwstraat ca. 1544.
1. Muntgewicht met op de voorzijde een rond stempel met koggeschip en op de achterzijde een klein rond stempel met stokkenkruis en Bourgondische vuurslag. Schaal 2:1.
2. Muntgewicht met op de voorzijde een rond stempel met rijksappel, bestemd voor het wegen van een Duitse goudgulden (Apfelgulden). Schaal 2:1.
3. Driehoekig messing balansschaal. Schaal 1:1.
Rechts: detail van een schilderij van Quinten Matsijs uit 1514 met het wegen van muntstukken met behulp van een balans en sluitgewichten.

Twee rekenpenningen zijn aan elkaar vast geplakt gevonden, hebben beide een bevestigingsgaatje en een identieke voorstelling (70-M08 en 70-M09, afb. 149.1 en 149.2). Op de voorzijde van beide penningen staat een koggeschip en op de keerzijde een ruit met vier Franse lelies. Aan beide kanten staat een pseudo-randtekst. Beide penningen hebben een diameter van 29 mm. Een derde rekenpenning lijkt sterk op de eerste twee, maar de stempels wijken iets af (104-M01, afb. 149.3). De penning heeft bovendien een kleinere diameter, namelijk 26 mm. Een vierde rekenpenning (92-M08, diameter 27 mm) is weer identiek aan deze penning. Bij een vijfde penning is dit vermoedelijk ook het geval, maar deze is in zeer slechte staat bewaard gebleven (V47).
Een zesde rekenpenning heeft op de voorzijde een vlakvullend decor met Franse lelies en op de keerzijde een in vieren gedeeld vlak met in het eerste en vierde kwartier drie Franse lelies en in het tweede en derde kwartier een dolfijn (115-M06, afb. 149.4). De dolfijn (dolphin) verwijst naar het Franse koningshuis (Dauphin). De randtekst op beide kanten is net als bij de rekenpenningen met koggeschip een pseudotekst. De diameter van deze penning is 31 mm.
Op twee andere penningen staat op de voorzijde een rijksappel binnen een driepasversiering en op de keerzijde drie Franse lelies en drie kronen (87-M04, afb. 149.5 en 117-M02, afb. 149.6). De stempels van beide penningen wijken iets van elkaar af. De randtekst op beide zijden is ook bij deze penningen een pseudotekst. De ene penning heeft een diameter van 20 mm en de andere van 24 mm. Op de stort is nog een derde penning van het rijksappeltype gevonden (171-M01).

Afb. 149 Rekenpenningen uit de dempingslaag in de Kaasmarkt en Nieuwstraat ca. 1544. Schaal 1:1.
1. Voorzijde: koggeschip, keerzijde: ruit met Franse lelies, diameter 29 mm (70-M08)
2. Voorzijde: koggeschip, keerzijde: ruit met Franse lelies, diameter 29 mm (70-M09)
3. Voorzijde: koggeschip, keerzijde: ruit met Franse lelies, diameter 26 mm (104-M01)
4. Voorzijde: Franse lelies, keerzijde: kruis met Franse lelies en dolfijnen, diameter 31 mm (115-M06)
5. Voorzijde: rijksappel, keerzijde: Franse lelies en kronen, diameter 23 mm (87-M04)
6. Voorzijde: rijksappel, keerzijde: Franse lelies en kronen, diameter 24 mm (117-M02)
7. Voorzijde: wapenschild, keerzijde: vrouw met sluier (Venuspenning), diameter 32 mm (40-M01)
8. Voorzijde: wapenschild, keerzijde: vrouw met sluier (Venuspenning), diameter 30 mm (79-M06)

De rekenpenningen met op de voorzijde een koggeschip, Franse lelies of rijksappel zijn alle geproduceerd in Neurenberg (Dl) in de periode 1500-1500.
De overige twee rekenpenningen zijn van een geheel ander type dan de hiervoor besproken penningen. In beide gevallen gaat het om een zogenaamde Venuspenning met op de voorzijde een naakte vrouw met sluier en op de keerzijde een wapenschild (40-M01, afb. 149.6 en 79-M06, afb. 149.7). Op beide kanten staat opnieuw een pseudotekst. Venuspenningen werden door de Nederlandse rekenkamer gemaakt tussen circa 1488 en 1515. Al snel volgden Neurenbergse imitaties die gedurende de hele eerste helft van de 16de eeuw zijn geproduceerd.

Insignes, sieraden en kledingaccessoires

De havenvulling heeft opvallend weinig insignes opgeleverd. Dit komt overeen met het gangbare beeld dat in de eerste helft van de 16de eeuw pelgrimsinsignes uit de gratie raakten. Onder invloed van en in samenhang met het opkomende protestantisme nam de betekenis van heiligenverering en bedevaarten af. Opvallend is dat in die periode niet alleen het gebruik

Afb. 150 Insignes van lood/tin uit de dempingslaag in de Kaasmarkt en Nieuwstraat ca. 1544.
1. Hanger, voorzijde: Maria met Kind en tekst AVE MARIA GRACIA PLE(na), achterzijde: verrijzenis Christus met passiewerktuigen, diameter 17 mm (83-M03). Schaal 2:1.
2. Fragment met heilige (79-M05). Schaal 1:1.
3. Ruitvormige hanger met lipjes aan achterzijde voor bevestiging spiegeltje (117-M03). Schaal 1:1.
4. Hekwerk, lengte 41 mm (92-M05). Schaal 1:1.
5. Hellebaard, breedte 38 mm (47-M04). Schaal 1:1.
6. Muntspeld, diameter 32 mm (40-M03). Schaal 1:1.

van religieuze insignes, maar ook van profane insignes verdween. Ze maken onderdeel uit van dezelfde middeleeuwse beeldcultuur die in de 16de eeuw snel veranderde.

Een fraaie vondst is een kleine hanger met op de ene zijde Maria met Kind en op de andere zijde de verrijzenis van Christus (83-M03, afb. 150.1). Het voorwerp is gemaakt van lood/tin en heeft een diameter van 17 mm. De voorstellingen zijn zeer gedetailleerd uitgewerkt. Rondom de afbeelding van Maria staat de tekst AVE MARIA GRACIA PLE. Op de andere zijde is Christus te zien die uit een grafkist opstaat. Het vlak is opgevuld met de passiewerktuigen (de Arma Christi). Het insigne is als nieuw type opgenomen in 'Heilig en Profaan' deel 3 en wordt hier gedateerd in de periode 1475-1525.[72]

72 Beuningen, H.J.E. van et. al. 2012, 219 (afb. 2673). Het insigne is per abuis gepubliceerd met als vindplaats Hoorn.

Op een fragment van een insigne is het gewaad van een heilige te zien (79-M05, afb. 150.2). Het onderdeel is te klein om de voorstelling te bepalen. Een mogelijkheid is dat het een onderdeel van een spiegelinsigne uit Aken is.
Tot de insignes wordt ook een tinnen hanger gerekend (117-M03, afb. 150.3). De hanger heeft de vorm van een ruit met daarbinnen een opengewerkte vierlobbige bloem. Op een van de hoeken van de ruit is een ophangoogje aanwezig. De andere drie hoeken zijn versierd met drie bolletjes. Een nagenoeg identiek exemplaar is gevonden in 's-Hertogenbosch en werpt enig licht op de functie en gebruik.[73] Het hangertje is bij die vondst bevestigd aan een ketting van benen kralen. De hanger bevat aan de achterkant nog een restant van een stukje glas. Oorspronkelijk was dit een spiegeltje. Vermoedelijk betreft het een zogenaamd spiegelinsigne, bestemd om de spiegelbeeld van een reliek van een heilige op te vangen en zo iets van de religieuze kracht over te nemen. Het snoer met kralen is geen gewone ketting, maar een rozenkrans met op regelmatige afstand grote kralen. De rozenkrans met hanger is gevonden in een context uit de eerste helft van de 16de eeuw. Dit komt overeen met de datering van de havenvulling rond 1544. Janssen stelt echter dat deze spiegelhangers en –spelden uit het einde van de 14de en eerste helft van de 15de eeuw dateren, gebaseerd op de dateringen in 'Heilig en Profaan'.[74] Het gaat te ver om alle ruitvormige (spiegel)hangertjes als onderdelen van een rozenkrans te bestempelen. Ze kunnen ook op andere wijze en met andere betekenis aan de kleding bevestigd zijn geweest.
Van één voorwerp is het niet zeker of deze tot de insignes of het speelgoed moet worden gerekend. Het is een miniatuur hellebaard (47-M04, afb. 150.5). In 'Heilig en Profaan' staan enkele van dergelijke lood/tinnen hellebaarden afgebeeld.[75] Het hier gevonden exemplaar is vrij grof gegoten. Op beide kanten staan tekens, maar de betekenis is niet duidelijk. Op de ene zijde zien we een ankerkruis met aan beide kanten twee strepen en op de andere zijde een onduidelijk symbool. Mogelijk staat een gekroonde roos afgebeeld, het symbool van Engeland (de 'Rosa Tudor' of Tudorroos).
Van een muntspeld van lood/tin is slechts een fragment bewaard gebleven (40-M03, afb. 150.6). Nog net is te herkennen dat op het voorwerp een koggeschip staat afgebeeld met rondom een randtekst waarvan de letters X en FRA zijn te lezen. Op de keerzijde staat geen afbeelding. De voorstelling op de voorzijde van de muntspeld is identiek aan een exemplaar dat is gevonden in Middelburg.[76] Op dat exemplaar staat een koggeschip met daarin een ridder met zwaard en schild afgebeeld. Er wordt verwezen naar een muntspeld uit Engeland waarop staat HENRICVS DEI GRAS REX ANG.[77] Het is een imitatie van een gouden nobel uit Engeland uit de periode 1344-1464.
Tot slot is nog een versierd stukje tinnen hekwerk gevonden, waarvan de functie niet duidelijk is (92-M05, afb. 150.4).

Gespen vormen een van de grootste categorieën onder de metaalvondsten. Ze werden veel gebruikt voor bijvoorbeeld kleding, schoenen of paardentuigage. De meestal zeer eenvoudig uitgevoerde gebruiksvoorwerpjes belandden veel tussen het afval in de bodem. Bij de rioolbegeleiding zijn in totaal 45 gespen gevonden. Hiervan komen 20 exemplaren zeker uit de

73 Janssen 2007, 126.
74 Van Beuningen en Koldeweij 1993, 291 (afb. 852). Beuningen, H.J.E. van et. al. 2012, 375 (afb. 3334).
75 Van Beuningen, Koldeweij en Kicken 2001, 430 (afb. 1891). Van Beuningen et. al. 2012, 350 (afb. 3216).
76 Van Beuningen, Koldeweij en Kicken 2001, 492 (afb. 2211).
77 Ibidem 481.

Afb. 151 Kledingaccessoires uit de dempingslaag in de Kaasmarkt en Nieuwstraat ca. 1544.
1. Dubbelovale gesp met middenstijl en angel (83-M04). Schaal 1:1.
2. Dubbelovale gesp met middenstijl en angel, met gekartelde rand (47-M02). Schaal 1:1.
3. Kledinghaak (95-M03). Schaal 1:1.
4. Gietprop met gietkanalen van een knopenmaker (70-M05). Schaal 1:1.
5. Hanger (83-M05). Schaal 1:1.
6. Riemhanger en knoop met imitatie filigrainwerk (53-M01). Schaal 2:1.
7. Knoop (38-M02). Schaal 2:1.
8. Vingerring, diameter 20 mm (47-M01). Schaal 1:1.
9. Verstevinging mes- of dolkschede (67-M02). Schaal 1:1.
10. Oirband van een mes- of dolkschede (87-M01). Schaal 1:1.
11. Oirband van een mes- of dolkschede (70-M06). Schaal 1:1.
12. Oirband van een mes- of dolkschede (56-M01). Schaal 1:1.

havenvulling. Ze zijn typologisch in te delen in een aantal hoofdgroepen. Ronde gespen zonder middenstijl, ronde gespen met middenstijl en dubbelovale gespen met middenstijl vormen de meest voorkomende typen. Rechthoekige exemplaren komen nog niet voor. In een enkel geval

heeft een gesp van het laatste type een punt aan één kant (83-M04, afb. 151.1). Ze zijn zelden versierd. Een eenvoudige versiering met kartelrand komt voor op een dubbelovaal exemplaar met middenstijl (47-M02, afb. 151.2). Een ander dubbelovaal exemplaar met middenstijl is versierd met twee bloemmotieven (V40). De kleine gespen zijn vermoedelijk schoengespen. Eén van deze loopt aan een kant uit in een lange punt (V94).
Metalen knopen komen als bodemvondst veel minder voor dan gespen. Vermoedelijk werd de meeste kleding eenvoudig met leren veters of leren knopen gesloten. Uit de havenvulling komt slechts één lood/tinnen knoopje, versierd met een bloemmotief (38-M02, afb. 151.7). Een opvallende vondst is een op het eerste gezicht onbeduidende prop tin/lood (70-M05, afb. 151.4). Het voorwerp vertoont aan beide zijden gietkanalen die eindigen in eenvoudige knoopjes. Het is het afval van een tinnengieter die lood/tinnen knoopjes maakte. Het metaal is uitgevloeid in de mal en vast gesmolten aan de metalen knoopjes. De prop tin/lood is met knoopjes en al weggegooid. Het onooglijke voorwerpje toont aan dat in Enkhuizen in de eerste helft van de 16de eeuw metalen knopen werden gemaakt.
De havenvulling heeft nog een tweede knoop opgeleverd (53-M01, afb. 151.6). Deze is gemaakt van messing, wat ongebruikelijk voor knopen is. Bij de knoop hoort een messing riemhanger. Beide zijn op identieke wijze versierd met een imitatie van filig ainwerk op gouden knopen. De versiering is gemaakt met kleine bolletjes messing en getordeerde messingdraadjes. In Rotterdam is een identieke riemhanger gevonden.[78]
Klediнghaken vormen een algemene categorie onder de metaalvondsten. Toch komt uit de havenvulling slechts één exemplaar, die in de stortgrond is gevonden en die dus niet eens met zekerheid aan de havenvulling valt toe te schrijven (95-M03, afb. 151.3). Dit doet vermoeden dat klediнghaken vóór 1544 nog niet algemeen gangbaar waren. Hetzelfde geldt voor versierde riemtongen. Uit de havenvulling komt geen enkel exemplaar, terwijl deze in de tweede helft van de 16de eeuw algemeen gangbaar zijn. Kledingoogjes komen wel regelmatig voor. Het zijn kleine messing oogjes, meestal gemaakt van een getordeerd koperdraadje (in Engeland 'twisted loops' genoemd), die voor diverse doeleinden werden gebruikt. Verder bevindt zich onder de vondsten een hangertje van lood/tin met ophangoogje (83-M05, afb. 151.5).
Tot de kledingaccessoires worden hier ook zogenaamde oirbanden gerekend. Dat zijn metalen verstevigingen van de punt van leren mes- en dolkschedes. Uit de havenvulling zijn drie exemplaren afkomstig. Ze zijn van tin/lood gemaakt. Een van de oirbanden is een eenvoudig versierd exemplaar (87-M01, afb. 151.10). Op een andere oirband is een fraaie versiering aanwezig (70-M06, afb. 151.11). Een derde is een lange punt waarvan een gedeelte is afgebroken (56-M01, afb. 151.12). Op de ene kant staat een flo ale versiering en op de andere kant een decor met een banderol. Een ander voorwerp is vermoedelijk een metalen bescherming van de bovenkant van een leren mes- of dolkschede (67-M02, afb. 151.9). Op de ene kant staat een Franse lelie afgebeeld en op de andere kant een geometrische versiering.
Onder de vondsten bevindt zich tot slot een eenvoudige koperen vingerring met de rechthoekige zetting voor een steentje (47-M01, afb. 151.8). Het is de goedkope versie van een gouden ring.

Beeldje van St. Joris

Een zeer fraaie vondst is een driedimensionaal loden beeldje van St. Joris en de draak (79-M07, afb. 152). Het beeldje heeft een hoogte van slechts 50 mm. Het bovenlichaam en de kop van de draak zijn afgebroken. De speer waarmee St. Joris de draak doodt, ontbreekt.

78 Carmiggelt et al. 2010, 201 (afb. 120.6).

De vormgeving van St. Joris vertoont verwantschap met enkele houten beelden uit het einde van de 15de en begin van de 16de eeuw die zich in museale collecties bevinden. St. Joris wordt meestal als ridder te paard uitgebeeld. Bij sommige beelden staat St. Joris bovenop de draak die hij met zijn speer doorboordt. Een voorbeeld hiervan is te vinden in het Milwaukee Art Museum (afb. 152). Het beeld is gemaakt in Tirol (Oostenrijk). De houding en kleding (de borstkuras) van het loden beeldje vertonen grote verwantschap met dit houten beeld. Een ander beeld bevindt zich in het National Museum of Slovenia in Ljubljana. Ook Museum Boijmans van Beuningen herbergt een staand beeldje van St. Joris. In dit geval is het van brons en dateert het uit ca. 1400.[79]

Het loden beeldje is geen insigne want het was niet bestemd om op de kleding te bevestigen. Insignes van St. Joris en de draak vormen een bekende categorie.[80] Opvallend bij deze insignes dat in een aantal gevallen aan de achterkant een kokertje aanwezig is om een veer in te steken. Vermoedelijk fungeerden deze niet als religieuze insignes maar als broederschapstekens of emblemen van de schutterij.[81] St. Joris was de beschermheilige van veel schutterijen. Wellicht moet ook het beeldje met de schutters van Enkhuizen in verband worden gebracht.

Afb. 152 Voor- en achterzijde van een beeldje van lood/tin van St. Joris en de draak, hoogte 50 mm (79-M07), uit de dempingslaag in de Kaasmarkt en Nieuwstraat ca. 1544. Schaal 2:1.
Rechts: houten beeld van St. Joris en de draak, gemaakt in Tirol (Oostenrijk) ca. 1475/1490 (collectie Milwaukee Art Museum M1991.57).

79 Vreeken 1994, 139. Het beeldje wordt omschreven als St. Michael. Echter St. Michael wordt als aartsengel uitgebeeld, terwijl het hier een ridder betreft.
80 Van Beuningen en Koldeweij 1993, 172-173. Van Beuningen, Koldeweij en Kicken 2001, 271-273. Van Beuningen et. al. 2012, 138-140.
81 Ibidem 172.

Afb. 153 Lakenloden uit de dempingslaag in de Kaasmarkt en Nieuwstraat ca. 1544. Schaal 1:1.
1. Lakenlood uit Leiden, diameter 16 mm (38-M03)
2. Lakenlood uit Haarlem, diameter 17 mm (92-M06)
3. Lakenlood uit Amsterdam, diameter 22 mm (79-M02)
4. Lakenlood (pijplood) uit Amsterdam, lengte 24 mm (91-M01)
5. Lakenlood uit Delft, diameter 22 mm (79-M01)
6. Lakenlood, mogelijk uit Rotterdam, diameter 32 mm (117-M08)
7. Lakenlood (pijplood) uit Ieper, Vlaanderen, lengte 28 mm (92-M01)
8. Lakenlood (pijplood) uit Ieper, Vlaanderen, lengte 25 mm (92-M02)
9. Lakenlood (pijplood) uit Ieper, Vlaanderen, lengte 27 mm (115-M04)
10. Lakenlood, onbekende herkomst, diameter 33 mm (38-M01)
11. Lakenlood, mogelijk uit Augsburg, Duitsland, diameter 17 mm (95-M02)

Lakenloden

De grootste categorie wordt gevormd door lakenloden. Deze werden aan het laken bevestigd als teken dat de kwaliteit (zowel van de geweven stof als de verf) was gecontroleerd. De keuring vond na afloo van de verschillende deelbewerkingen plaats. Van de 61 loden kunnen slechts 10 exemplaren worden toegeschreven aan een specifie e herkomstplaats. De overige loden kunnen niet worden herkend als afkomstig uit een bepaalde stad of zijn deelbewerkingsloden. Hieronder wordt een zo compleet mogelijk overzicht gegeven.[82]

Twee loden zijn afkomstig uit Leiden. Een van deze loden is een klein lood met op de voorzijde het wapen van Leiden (gekruiste sleutels) binnen een parelrand en op de keerzijde vermoedelijk een Romeins cijfer (38-M03, afb. 153.1). Het loodje heeft een diameter van 16 mm. Van het tweede Leidse lood is slechts een fragment bewaard gebleven (V117).

Twee loden komen uit Amsterdam (91-M01, afb. 153.4). Het eerste is een vierkant pijplood met op de voorzijde het gekroonde wapen van Amsterdam met aan weerszijden de letters AM. Het stempel op de keerzijde is onduidelijk. Het lood is vermoedelijk identiek aan pijplood 99-M02 (afkomstig uit de ophogingslagen van de kade, zie paragraaf 4.2.1). Op de keerzijde van dat lood staat mogelijk een schip. Het tweede lood is een 'gewoon' lood (79-M02, afb. 153.3). Het lood is opengevouwen en had een diameter van 22 mm. Op de voorzijde staat opnieuw een gekroond wapen van Amsterdam met aan weerszijden de letters AM. Het stempel op de keerzijde is identiek aan die op de voorzijde.

Eén lood komt uit Haarlem (92-M06, afb. 153.2). Zichtbaar is een zwaard met rondom enkele sterren en bovenaan een klein kruis, het wapen van Haarlem. Het loodje heeft een diameter van 17 mm.

Eén lood is afkomstig uit Delft (79-M01, afb. 153.5). Op de voorzijde staat een wapenschild met een verticale balk en twee klimmende leeuwen. Op de keerzijde staat een stokkenkruis met vier letters: DELF. De diameter is 22 mm. Een identiek lood is gevonden in Amsterdam.[83]

Mogelijk is een lood toe te schrijven aan Rotterdam. Op de voorzijde is een voorstelling binnen een parelrand aanwezig met rondom een randtekst (117-M08, afb. 153.6). Mogelijk is het een afbeelding van de rivier de Rotte. Het stempel op de keerzijde ontbreekt.

Bijzonder is de vondst van drie identieke loden die toe te schrijven zijn aan Ieper in Vlaanderen (92-M03, 92-M03 en 115-M04, afb. 153.7-9).[84] Het zijn min of meer vierkante pijploden (lengte 25, 27 en 28 mm en breedte 22, 27 en 23 mm). Op de voorzijde staat een rond stempel met een wapenschild met patriarchaal kruis (het wapen van Ieper) binnen een cirkel. Rondom de cirkel is een rand met stippen aanwezig. Op de keerzijde staat opnieuw een rond stempel, maar nu met Maria met Kind in een omsloten tuin (herkenbaar aan het hekje op de voorgrond). Ook op deze zijde wordt de voorstelling omsloten door een rand met stippen. De voorstelling op de keerzijde verwijst naar 'Onze-Lieve-Vrouw van Thuyne', de naam van het plaatselijke Mariabeeld dat in de zijkapel van de Sint-Maartenskathedraal in Ieper wordt vereerd. 'Onze-Lieve-Vrouw van Thuyne' was tevens de beschermvrouw van Ieper. De stempels zijn aangebracht met een stempeltang aangezien de voorstellingen op de voor- en keerzijde dezelfde stempelpositie kennen. Pijploden werden gebruikt om aan te geven dat het laken de juiste voorgeschreven lengte had.

Eén van de loden is mogelijk toe te schrijven aan Augsburg (Duitsland). Op het lood staat op de voorzijde een afbeelding van een kaardenbol met aan weerszijden een rozet bestaande

82 Met dank aan Jan den Das, Enkhuizen
83 Baart 1977, 114 (afb. 56). Aan het lood wordt hier een datering in de tweede helft van de 16de eeuw toegekend.
84 Met dank aan Raf van Laere

Afb. 154 Lakenloden uit de dempingslaag in de Kaasmarkt en Nieuwstraat ca. 1544.Schaal 1:1.
1. Lakenlood met op voorzijde een adelaar en op keerzijde ISII CB, diameter 22 mm (117-M01)
2. Lakenlood met op voorzijde een vogel, diameter 23 mm (79-M03)
3. Lakenlood met op voorzijde een leeuw en randtekst en op keerzijde een schip, diameter 23 mm (91-M02)
4. Lakenlood met op voorzijde een leeuw en op keerzijde tekst, diameter 25 mm (95-M01)
5. Lakenlood met op voorzijde Franse lelie en randtekst, diameter 21 mm (79-M04)
6. Lakenlood met op voorzijde cijfers 4 9 3 9, diameter 20 mm (94-M04)
7. Lakenlood met op voorzijde Romeins cijfer IIIV, diameter 23 mm (104-M02)
8. Lakenlood met op voorzijde letter B (?) en op keerzijde een kruis, diameter 23 mm (70-M04)
9. Lakenlood (deelbewerkingslood) met op de voorzijde een huismerk, diameter 24 mm (79-M08)
10. Lakenlood (deelbewerkingslood) met op de voorzijde huismerk en initialen VH, diameter 19 mm (94-M02)
11. Lakenlood (deelbewerkingslood) met op de voorzijde een huismerk, diameter 23 mm (94-M08)
12. Lakenlood (deelbewerkingslood) met op de voorzijde een telmerk, diameter 19 mm (70-M12)
13. Lakenlood (deelbewerkingslood) met op de voorzijde ingekraste letters, diameter 16 mm (115-M08)

uit zeven stippen (95-M02, afb. 153.11). Het stempel op de keerzijde is niet duidelijk. Op vergelijkbare loden staat de letter A van vermoedelijk Augsburg.[85] In dit geval lijkt het een letter L. Mogelijk staat dit voor Leinen (linnen) want de loden uit Augsburg zijn linnenloden. Augsburg stond bekend om de linnenexport. De kaardenbol, die van oorsprong werd gebruikt om laken na het vollen te kaarden, staat in het stadswapen van Augsburg. Op de stort is een identiek tweede lood gevonden (V234).

Op slechts enkele lakenloden staat een wapenschild dat vooralsnog niet is thuis te brengen. Op een van de loden staat een wapenschild met vier kepers en een randtekst met gotische letters (38-M01, afb. 153.10). Op de stort is nog een lood met identiek wapenschild gevonden (31-M02). Van een tweede lood is slechts een fragment bewaard gebleven. Nog net herkenbaar is een stuk van een wapenschild met twee sterren (V91).

Op de overige loden staan, voor zover valt te zien, geen wapenschilden. Een fraai bewaard gebleven lood heeft op de voorzijde een stempel met een adelaar (117-M01, afb. 154.1).[86] Op de keerzijde staat binnen een soort wapenschild ISII CB. De betekenis hiervan is onbekend. Op een ander lood staat een vogel met gespreide vleugels afgebeeld, mogelijk een adelaar (79-M03, afb. 154.2). Het stempel op de keerzijde is niet duidelijk. Op nog weer een ander lood staat op de voorzijde een klimmende leeuw binnen een parelrand met rondom een randtekst (91-M02, afb. 154.3). Van het stempel op de keerzijde is slechts een fragment bewaard gebleven, maar nog net herkenbaar is de afbeelding van een koggeschip. De leeuw komt op nog een lood voor. In dit geval is het geen klimmende maar een gaande leeuw (95-M01, afb. 154.4). Op de keerzijde van dit lood staat de tekst CHIES of CHRES. De betekenis is onbekend. Mogelijk komt het lood uit Frankrijk.

Op een van de loden staat een Franse lelie binnen een cirkel met rondom een randtekst (79-M04, afb. 154.5). Binnen de cirkel met Franse lelie staat de letter S. Op de keerzijde is een telmerk ingekrast.

Op enkele loden staat een grote letter B. Op een van deze staat op de keerzijde een Romeins cijfer (V57). Op een ander opengevouwen lood staat (vermoedelijk) een gotische letter B en op de keerzijde een kruis (70-M04, afb. 154.8). Ook op enkele pijploden (zie onder) komt de letter B voor. De betekenis is onbekend. Niet alleen letters, maar ook cijfers komen op lakenloden voor. Op een van de loden staat op de voorzijde een kruis met binnen de vier kwartieren de cijfers 4 9 3 9 (94-M04, afb. 154.6). Op een ander lood staat een stempel met het Romeinse cijfer IIIV binnen een cirkel (104-M02, afb. 154.7). Beide loden hebben geen stempel op de keerzijde. Op een ander lood lijkt een stempel met een soort bloem aanwezig te zijn (V70) en op nog een ander lood aan beide zijden een kruis (V101). Tot slot is het stempel op 14 lakenloden onduidelijk.

Diverse loden zijn aan te duiden als deelbewerkingsloden. Op een van deze is een incompleet stempel met huismerk aanwezig (79-M08, afb. 154.9). Op de keerzijde staat een ingekrast telmerk. Op een tweede lood staat op de voorzijde een huismerk met de initialen VH en op de keerzijde een telmerk (94-M02, afb. 154.10). Op een derde lood is alleen een ingekrast telmerk te zien (70-M12, afb. 154.12) en op een vierde lood alleen een huismerk (94-M08, afb. 154.11). Op een vijfde lood staan ingekraste letters (115-M08, afb. 154.13).

85 Duijn 2011a, 71. Het lakenlood is gevonden in een afvallaag met sluitdatum in 1591.

86 De voorstelling op het lood doet mogelijk een latere datering dan voor 1544 vermoeden. In V117 bevindt zich ook een Hollands accijnslood uit de 19de eeuw waaruit blijkt dat enige 'vervuiling' onder de vondsten aanwezig is. Mogelijk dateert ook dit lood in werkelijkheid na 1544, maar dat valt niet met zekerheid te zeggen.

Afb. 155 Lakenloden uit de dempingslaag in de Kaasmarkt en Nieuwstraat ca. 1544. Schaal 1:1.
1. Lakenlood (pijplood) met op de voorzijde een kruis (?) en op de keerzijde een stempel met klop met dubbelkoppige adelaar, lengte 25 mm (94-M03)
2. Lakenlood (pijplood) met op de voorzijde een kruis (?) en op de keerzijde gotische letters, lengte 25 mm (92-M03)
3. Lakenlood (pijplood) met op de voorzijde een onduidelijk stempel en op de keerzijde gotische letters, lengte 25 mm (94-M06)
4. Lakenlood (pijplood) met op de voorzijde een onduidelijk stempel en op de keerzijde een stempel met klop, lengte 25 mm (117-M04)
5. Lakenlood (pijplood) met op de voorzijde een onduidelijk stempel en op de keerzijde een ingekrast tel- of huismerk, lengte 25 mm (92-M04)
6. Lakenlood (pijplood) met op de voorzijde een onduidelijk stempel en op de keerzijde een stempel met klop, lengte 25 mm (94-M01)
7. Lakenlood (pijplood) met op de voorzijde een stempel met twe kloppen, lengte 26 mm (70-M14)
8. Lakenlood (pijplood) met op de voorzijde een letter B, lengte 21 mm (87-M02)
9. Lakenlood (pijplood) met op de voorzijde een letter B, lengte 16 mm (94-M07)
10. Lakenlood (pijplood) met op de voorzijde een ster, lengte 21 mm (70-M13)
11. Lakenlood (pijplood) met op de voorzijde een klop met ster, lengte 17 mm (87-M03)

Onder de lakenloden bevinden zich diverse andere pijploden. Op een van deze is een stempel met gotische letters aanwezig waar overheen een kleine ronde klop met dubbelkoppige adelaar is geslagen (94-M03, afb. 155.1). Een klop gaf aan dat bij de keuring van het laken een gebrek was geconstateerd. Het stempel op de keerzijde van dit lood is niet duidelijk. Mogelijk is het een kruis. Een ander pijplood lijkt sterk op dit lood, maar heeft geen klop. Op de voorzijde staat een stempel met gotische letters (92-M03, afb. 155.2). Op de keerzijde is een stempel met kruis aanwezig. Een derde pijplood heeft eveneens op de voorzijde een stempel met gotische letters en op de keerzijde een stempel met (wapen met) kruis (94-M06, afb. 155.3). Op nog een ander pijplood is een stempel met vermoedelijk een kruis aanwezig (117-M04, afb. 155.4). Op de keerzijde is een klop, bestaande uit een kruis en vier strepen, over het stempel

geslagen. Op een ander lood staat een klop die hier sterk op lijkt, maar in dit geval bestaat de klop uit een kruis, vier strepen en drie ruiten (94-M01, afb. 155.6). Op de keerzijde staan vermoedelijk gotische letters. Op een zesde pijplood staan losse stempels met een gotische letter (B?), waar overheen diverse kloppen zijn geslagen (70-M14, afb. 155.7). Het stempel op een zevende pijplood is niet duidelijk (92-M04, afb. 155.5). Op de keerzijde heeft dit lood een ingekrast huis- of telmerk. Het stempel op vijf pijploden is onduidelijk.
De kleine pijploodjes hebben altijd een stempel op één van beide kanten en zijn aan de andere kant niet voorzien van een stempel. Op twee pijploodjes staat op de voorzijde een kleine gotische letter B (87-M02, afb. 155.8, 94-M07, afb. 155.9). Bij een van deze bevindt de letter zich binnen een klein rond stempel (V94). Twee pijploodjes hebben een stempel met een bloem met zes blaadjes (70-M13, afb. 155.10 en V92). Op een ander klein pijploodje staat een stempel met stokkenkruis en Bourgondische vuurslag (V79). Op nog weer een ander klein pijploodje is het stempel niet te zien doordat hier overheen een kleine ronde klop met ster is geslagen (87-M03, afb. 155.11).
De loodjes geven een beeld van de verscheidenheid binnen deze vondstcategorie in de eerste helft van de 16de eeuw. Vooral de loodjes waarvan de herkomst valt te bepalen, zijn interessant. Deze blijken vooral uit enkele grote Hollandse steden met een belangrijke lakennijverheid (zoals Leiden, Amsterdam, Haarlem en Delft) te komen. Onder de buitenlandse loden valt met name Ieper in Vlaanderen op. Uit historische bronnen is het grote belang van deze stad op het gebied van de lakennijverheid bekend. Het is voor het eerst dat de import van Iepers laken in Enkhuizen archeologisch valt te achterhalen.

Messen en lepels

Uit de havenvulling komen diverse fraaie mesheften. Deze zijn onder te verdelen in diverse typen. Een van de heften bestaat uit twee messing heftplaten die door middel van kleine messing nageltjes aan elkaar zijn bevestigd (47-M03, afb. 156.1). De heftplaten zijn voorzien van een eenvoudige geometrische decoratie die door corrosie slecht zichtbaar is. Het heft heeft een lengte van 69 mm.
Een tweede heft bestaat uit diverse messing onderdelen (83-M02, afb. 156.2). Aan de bovenzijde is een heftbekroning met eenvoudige geometrische decoratie aanwezig. Hieraan zitten vier messing stripjes bevestigd die het heft verdelen in twee langwerpige vakken. Deze waren mogelijk opgevuld met fijn leer, dat niet bewaard is gebleven. Het is een relatief groot heft met een lengte van 78 mm.
Een ander heft is verwant aan het voorgaande heft want ook deze heeft een messing heftbekroning die met dunne smalle messing stroken aan de messing heftbeschermer is verbonden (108-M01, afb. 156.3). Het heft is bij dit mes niet verdeeld in vakken, maar bestaat uit twee benen heftplaten die omvat worden door de messing stroken. Op zowel de messing onderdelen als de benen platen is een eenvoudige decoratie aanwezig. Het heft heeft een lengte van 68 mm.
Bij een vierde heft zijn de twee messing heftplaten gebogen zodat een ovaal heft ontstaat (115-M01, afb. 156.4). Deze zijn aan de ijzeren plaatangel geklonken. Als heftbekroning is een eenvoudig messing ovaal plaatje aanwezig. Het heft heeft een eenvoudige decoratie in een aantal velden en is een imitatie van een leerbekleding. Een identiek heft is gevonden in Amsterdam en wordt in de tweede helft van de 15de eeuw gedateerd.[87]

87 Baart 1977, 330 (afb. 624).

Afb. 156 Mesheften uit de dempingslaag in de Kaasmarkt en Nieuwstraat ca. 1544. Schaal 1:1.
1. Heft met twee messing heftplaten, lengte 69 mm (47-M03)
2. Heft met messing heftbekroning en heftstroken, lengte 78 mm (83-M02)
3. Heft met messing heftbekroning en heftbeschermer en benen heftplaten, lengte 68 mm (108-M01)
4. Heft met twee messing heftplaten, lengte 88 mm (115-M01)
5. Messing heftbekroning, gegraveerd met mannen- en vrouwenbuste, lengte 33 mm (70-M07)
6. Mes met plaatangel en messing nagels, lengte 180 mm (110-M02). Niet op schaal.

Naast mesheften zijn enkele losse heftbekroningen gevonden. Op een van deze staan aan beide zijden twee portretten (man en vrouw) boven elkaar afgebeeld (70-M07, afb. 156.5). Een andere heftbekroning is onversierd (V92) en van nog een ander is slechts een fragment bewaard gebleven (V47).
De ijzeren messen zijn in de meeste gevallen vergaan of op andere wijze verloren gegaan. In de havenvulling zijn slechts twee ijzeren messen gevonden, waarvan bij één de plaatangel nog voorzien is van koperen nageltjes waarmee het heft was bevestigd (V108 en 110-M02, afb. 156.6).

De havenvulling heeft vijf (fragmenten van) tinnen lepels opgeleverd, waarvan één compleet (115-M03, afb. 157.1) en een tweede lepel bijna compleet is (117-M05, afb. 157.2). De lepels hebben een ronde bak zonder naald aan de achterzijde. De complete lepel is op de steel gemerkt met een gekroonde hamer. Een van de fragmenten betreft het uiteinde van een lepelsteel, versierd met een knop (115-M07, afb. 157.3). Op de steel is eveneens een merk met gekroonde hamer aanwezig.

Afb. 157 Lepels uit de dempingslaag in de Kaasmarkt en Nieuwstraat ca. 1544. Schaal 1:2.
1. Complete lepel, merk gekroonde hamer op steel, lengte 180 mm (115-M03)
2. Incomplete lepel (117-M05)
3. Uiteinde van een lepelsteel met knop, merk gekroonde hamer (115-M07)

Speelgoed

Uit de havenvulling komt een aantal metalen kinderspeeltjes. Het gaat in alle gevallen om de miniatuurversies van echte gebruiksvoorwerpen.

Als kinderspeelgoed (poppengoed) werd veel miniatuur serviesgoed gebruikt. Met name borden komen veel voor. Uit de havenvulling zijn twee complete exemplaren afkomstig (45-M01, afb. 158.1 en 57-M01, afb. 158.2). Beide zijn voorzien van geometrische versieringen. Onder de vondsten bevindt zich nog een derde onversierd exemplaar (V115) en een fragment van een vierde speelgoedbordje (V87).

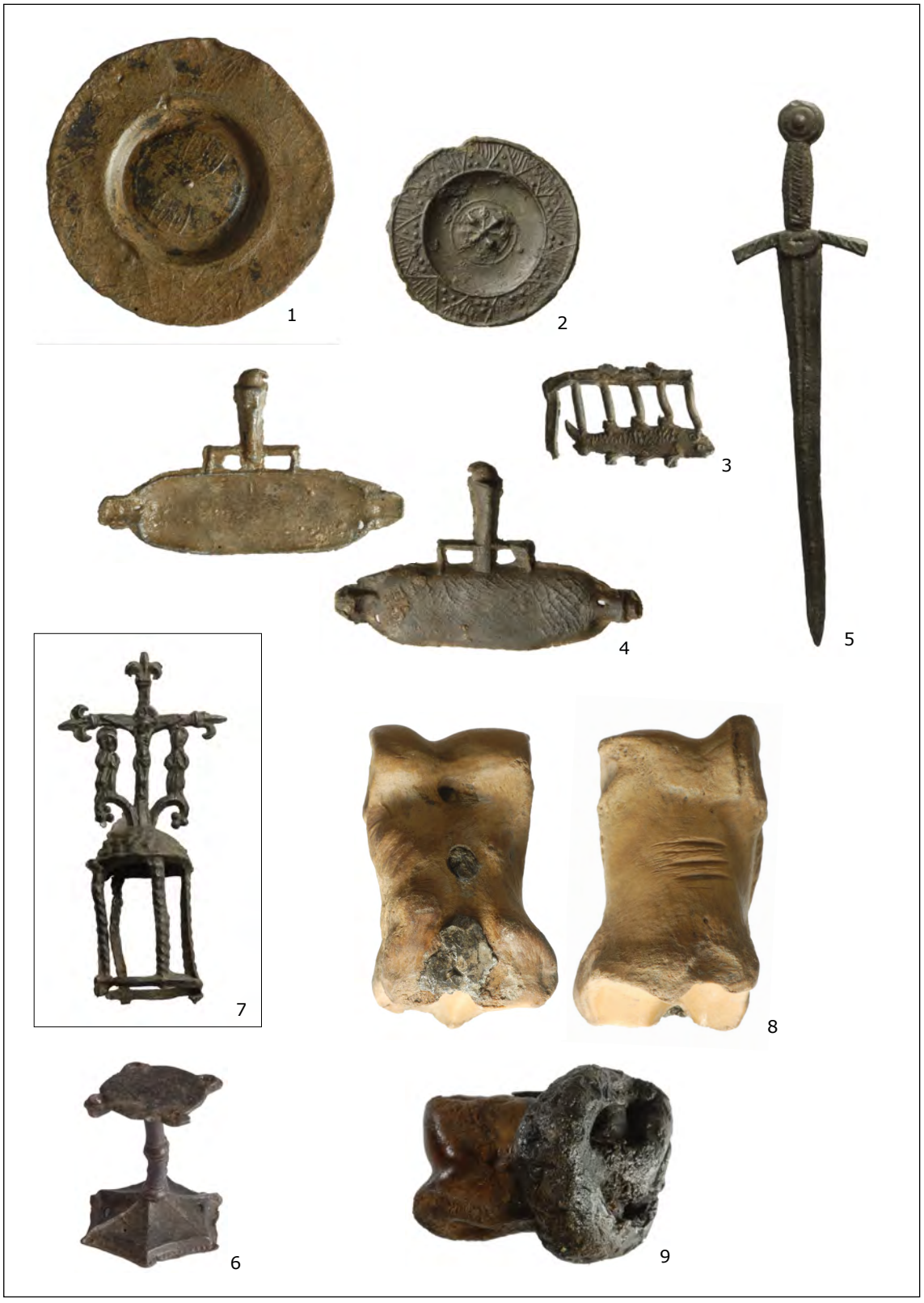
Een ander veel voorkomend miniatuur gebruiksvoorwerp is de treeft, een metalen rooster met steel. Als kinderspeelgoed is deze altijd uitgevoerd met één of twee vissen op het rooster. Uit de havenvulling is een fragment van een dergelijke treeft afkomstig (67-M01, afb. 158.3). De vis op het rooster is zeer gedetailleerd uitgevoerd.

Minder algemeen is een speelgoed vetvanger (115-M02, afb. 158.4). Het is de miniatuurversie van een groot metalen exemplaar met een steel die zich in drie delen splitst. De pootjes ontbreken bij de miniatuurversie.

Tot het speelgoed behoort ook het voetstuk van een miniatuurmonstrans (118-M01, afb. 158.6). Dit voorwerpje is slechts 24 mm hoog. Bij het voetstuk behoorde een bovenstuk dat was bekroond met een kruisigingsscène. Opvallend is dat in Enkhuizen in hetzelfde jaar als de rioolbegeleiding op een andere locatie een dergelijk bovenstuk is gevonden (326-148-M01, afb. 158.7).[88] Onder- en bovenstuk vormden samen een monstrans, een religieus voorwerp waarin de geconsacreerde hostie in de kerk aan de gelovigen werd getoond. Speelgoedmonstransen zijn uit heel Nederland bekend. In een in 1998 opgesteld overzicht zijn zeventien vondsten opgenomen, waarbij het in de meeste gevallen om fragmenten gaat.[89] Ze worden gedateerd in de 15de en 16de eeuw.

Een zeer fraai stukje kinderspeelgoed is een miniatuur zwaard (70-M10, afb. 158.5). Het zwaard heeft een lengte van 89 mm. Mooi zijn de details zoals de gevest met ronde knop (pommel) en de bloedgeul op de kling. Op de greep is met diagonale lijntjes de omwikkeling

88 Schrickx 2012, 76-77.
89 Willemsen 1998, 94.

Afb. 158 Speelgoed uit de dempingslaag in de Kaasmarkt en Nieuwstraat ca. 1544. Schaal 1:1.
1. Bord, diameter 47 mm (45-M01)
2. Bord, diameter 31 mm (57-M01)
3. Fragment van een treeft (67-M01)
4. Voor- en achterzijde van een vetvanger, lengte 50 mm (115-M02)
5. Zwaard, lengte 89 mm (70-M10)
6. Onderkant van een monstrans, hoogte 24 mm (118-M01)
7. Bovenkant van een monstrans, gevonden aan de Vijzelstraat (project 326, 2010)
8. Voor- en achterzijde van een met lood verzwaarde werpkoot met ingekraste strepen (117-M06)
9. Werpkoot met een loden ring (92-M07)

met zwart leer geïmiteerd. Het is het meest gangbare type (kort steek)zwaard in de late Middeleeuwen.
Tot het speelgoed worden ook de werpkoten gerekend. Deze benen koten van runderen zijn te herkennen als werpkoten doordat ze met metaal zijn verzwaard (waarbij soms het metaal verdwenen is, maar de gaten nog wel aanwezig zijn) en een enkele keer aan de ingekraste strepen. Van de 19 exemplaren die tijdens de rioolbegeleiding zijn aangetroffen, zijn negen exemplaren met zekerheid uit de havenvulling afkomstig. Opvallend is dat de wijze waarop de koten zijn verzwaard in een aantal gevallen afwijkt van het gangbare patroon, namelijk een enkele doorboring in het proximale vlak van de koot. Een van de koten uit de havenvulling is rondom (aan de buitenzijde) verzwaard met een dikke metalen gegoten ring (92-M07, afb. 158.9). Enkele andere koten hebben diverse kleine boorgaten die met lood zijn gevuld (117-M06, afb. 158.8). Op een van deze zijn enkele strepen gekrast.

Gereedschap
De havenvulling heeft zeer weinig ijzeren gereedschappen opgeleverd. Een van de aangetroffen voorwerpen is een ijzeren afhoudpiek (110-M01, afb. 159). De lengte is 27 cm. In de holle schacht bevond zich een houten steel die door middel van een spijker was bevestigd. Een ander gereedschap is een deel van een hamer (V92) en een afgebroken gereedschap met ijzeren handvat (V87).

Afb. 159 IJzeren afhoudpiek uit de dempingslaag in de Kaasmarkt en Nieuwstraat ca. 1544, lengte 27 cm (110-M01). Schaal 2:1.

Divers
Bijzonder is de vondst van een loden penning (40-M05, afb. 160.1, diameter 30 mm). Op de voorzijde staat een kruis dat het stempel in vier vakken verdeelt. In het hart van het kruis staat een Franse lelie afgebeeld. In de vier vakken staan afwisselend twee Franse lelies en twee leeuwen. Rondom staat de randtekst GOD'G(H E)F:ONS:(GH)ELVC:DAERME (God geef ons geluk daarmee). Op de keerzijde is het Bourgondische wapen afgebeeld met de randtekst DIT:SIIN:STV(VERS:)VT:D(E:GOR)STE(CH) (dit zijn stuivers uit de Choorsteeg). De randteksten zijn niet geheel leesbaar, maar zijn bekend van andere penningen. Pelsdonk wijdt in zijn boekje 'Pennincxkens van Loode' uit 2003 een aparte uitgebreide paragraaf aan deze 'stuivers uit de Choorsteeg'. Hij schrijft ze toe aan Utrecht (de Choorstraat) en dateert ze tussen 1433 en 1456. Hij schrijft dat er twaalf vondsten van deze penningen bekend zijn, waarvan twee uit Hoorn. De functie van de loden penningen is onbekend. Voorheen werden ze bij de armenpenningen ingedeeld. Een functie als betaalmiddel lijkt waarschijnlijker. Pelsdonk vermeldt dat de Choorstraat in Utrecht een Hollandse enclave temidden van Utrechts gebied was en dat daar een huis 'De Munt' was gevestigd.
Hierboven zijn reeds de muntgewichten besproken. Een ander soort gewicht is het sluitgewicht. Uit de havenvulling komen twee bakjes (V94 en V117). Een sluitgewicht bestaat uit een aantal in elkaar passende ronde messing bakjes.

Boekbeslagen komen regelmatig uit de bodem naar boven, met name in (tweede helft van de) 16de en 17de-eeuwse context. De koperen exemplaren zijn vaak eenvoudig versierd. Uit de havenvulling komt één exemplaar (83-M01, afb. 160.3). Deze was oorspronkelijk met eenvoudige koperen nageltjes aan de leren boekband bevestigd.

Ronde loden kogels (musketkogels) vormen een van de meest algemene categorieën bodemvondsten. Bij de rioolbegeleiding zijn in totaal 60 exemplaren gevonden. Hiervan komen 18 kogels uit de havenvulling, waarvan de diameter varieert van 9 tot 18 mm.

In bodemlagen uit de 16de eeuw zijn ook spinloden een veelvoorkomende vondst. Uit de havenvulling komen minimaal 19 exemplaren. De diameter varieert van 14 tot 22 mm.

Vingerhoeden komen als bodemvondst eveneens veel voor. Uit de havenvulling komen minimaal zes exemplaren. Eén hiervan is eenvoudig versierd (70-M01, afb. 160.2).

Een voorwerp waarvan de functie onduidelijk is, is een grote min of meer ronde loden schijf (diameter 61 mm) met een platte en een enigszins bolle kant (V94). Op de platte kant staan twee hele kleine huismerkjes ingekrast.

Afb. 160 Diverse metaalvondsten uit de dempingslaag in de Kaasmarkt en Nieuwstraat ca. 1544.
1. Loden penning uit de Choorsteeg, vermoedelijk Utrecht, 1433-1456, diameter 30 mm (40-M05). Schaal 1:1.
1. Vingerhoed, hoogte 18 mm en diameter 15 mm (70-M01). Schaal 2:1.
2. Boekbeslag, lengte 35 mm (83-M01). Schaal 1:1.

Tot de overige vondsten behoort een onderdeel van een tinnen deksel van een steengoedkan (V92). Het is het bevestigingsstuk aan het oor. In een ander vondstnummer bevindt zich nog een onderdeel van tinnen deksel, namelijk het duimrust met twee eikeltjes (V117). Tot slot komen uit de havenvulling twee poten van bronzen grapes (V45, V94), twee loden netverzwaringen (V51, V118) en drie fragmenten van tapkranen (V45 en V115). De overige metaalvondsten zijn het vermelden niet waard en zijn terug te vinden in de determinatielijst.

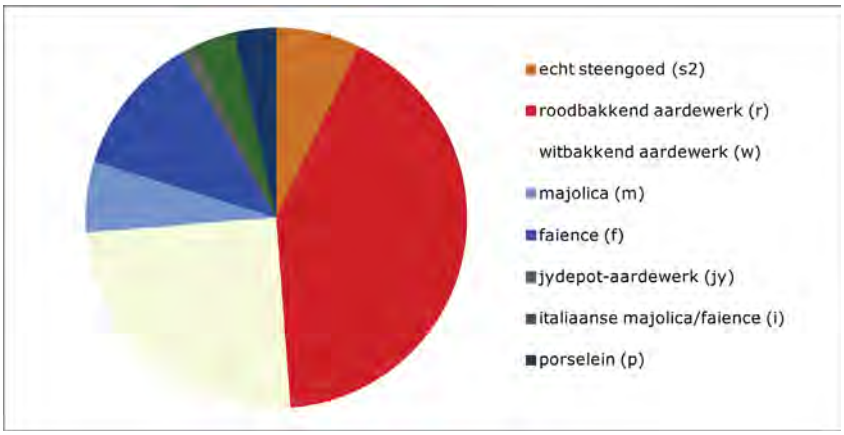
4.3.2 Afvallaag in oostzijde gracht Verlaat

Sluitdatum: 1693

De overkluizing aan de oostzijde van het Verlaat is in 1693 afgebroken en hierbij is een stuk van de gracht in deze straat gedempt. Onder het puin van de overkluizing was een afvallaag aanwezig, waaruit keramiek, bouwkeramiek, glas, hout en leer is verzameld.[90]

Keramiek

De keramiek omvat slechts 84 MAE (afb. 161 en 162).

Afb. 161 Percentages keramieksoorten afvallaag oostzijde gracht Verlaat.

baksel	aantal	MAE	% (MAE)
echt steengoed (s2)	11	6	7,1
roodbakkend aardewerk (r)	69	35	41,7
witbakkend aardewerk (w)	65	21	25
majolica (m)	7	5	6
faience (f)	28	10	11,9
jydepot-aardewerk (jy)	1	1	1,2
italiaanse majolica/faience (i)	6	3	3,6
porselein (p)	4	3	3,6
totaal	191	84	100

Afb. 162 Aantal fragmenten, MAE en percentages keramieksoorten afvallaag oostzijde gracht Verlaat.

Het steengoed omvat onder meer een fragment van een mineraalwaterkruik. De kruik heeft een gladde standring en bevindt zich typologisch tussen het type s2-fle-8 en s2-fle-11 in. Uit het Westerwald zijn een kleine pot en twee kannen afkomstig, versierd met kleine medaillons en een uitgesneden versiering en appliques. Verder is een pot aanwezig die vermoedelijk in Keulen of Frechen is gemaakt (s2-pot-7).

Het roodbakkend aardewerk omvat onder meer twee bakpannen uit Bergen op Zoom, vier deksels (waaronder van een doofpot) en vier borden. Een van de borden is afkomstig uit het Nederrijns gebied. Twee andere borden zijn gemaakt in Friesland en inwendig gemarmerd (r-bor-3). Elf

90 V025, V026 en V028.

1a. 321-26-C03
1b. Grachtvulling Verlaat (1650-1693)
2a. r-gra-8
2b. grape met afgeronde buikknik en kraagrand
3. 1675-1725
4. 18 / 19
5a. roodbakkend aardewerk
5b. in- en uitwendig loodglazuur
6a. drie poten
6b. toegeknepen oor
6c. uitwendig kalkaanslag
7. grape
8. Nederland

Afb. 163 Roodbakkende grape. Schaal 1:4.

Afb. 165 Onderkant van een identiek object, gevonden bij de opgraving Westerdijk in 2005.

1a. 321-26-C04
1b. Grachtvulling Verlaat (1650-1693)
2a. r-pot-82
2b. hoge, smalle pot met rechte rand, op standring
3. 1650-1750
4. 13,5 / 25
5a. roodbakkend aardewerk
5b. uitwendig loodglazuur, inwendig ongeglazuurd
6a. standring
6b. worstoor op wand
6c. inwendig beroet
7. pot
8. Nederland

Afb. 164 Roodbakkende pot. Schaal 1:4.

grapen zijn aanwezig en van acht van hen kan het type worden bepaald. Onder meer een r-gra-11 uit Bergen op Zoom en r-gra-49 met steile wand zijn herkenbaar. Van het type r-gra-51, goed vertegenwoordigd in de afvallaag in de Noorder Havendijk (zie onder), is slechts één exemplaar aanwezig. Dit model grape is in de eerste helft van de 18de eeuw gemaakt in Bergen op Zoom. Vier andere grapen, vermoedelijk eveneens gemaakt in Bergen op Zoom, hebben een laag, wijd model (r-gra-52). Één grape is vrijwel compleet (afb. 163). De grape heeft een afgeronde buikknik, vrij smalle opening en kraagrand met dekselgeul. Noemenswaardig zijn verder een steelkom uit Bergen op Zoom (r-stk-3), twee kleine vierkante testen en een grote test met afgeplatte zijde (r-tes-28). Opmerkelijk is tot slot een voorwerp met onbekende functie: een hoge dikwandige pot met oor (afb. 164). Inwendig is het object ongeglazuurd en beroet. Van opgravingen in Hoorn zijn twee identieke objecten bekend (afb. 165).[91]

De grootste groep binnen het witbakkend aardewerk wordt gevormd door de grapen (5 MAE). Vier grapen zijn inwendig bruin en uitwendig groen, de andere grape is volledig groen. Verder zijn vier lekschalen aanwezig, waarvan twee volledig groen en twee volledig geel. Drie komforen zijn van hetzelfde type (w-kmf-1) en alle inwendig geel en uitwendig groen. Overige aanwezige vormen zijn een groot bord met standlobben, een ondersteek, twee pispotten en een test.

De vondsten van Nederlandse majolica bestaan uit drie borden en mogelijk een kom. Op één object is mogelijk een decoratie op de spiegel aanwezig, de andere stukken zijn zeker volledig wit.

De Nederlandse faience omvat zes borden en drie plooischotels. Vier borden zijn volledig wit, een vijfde bord is voorzien van een decoratie

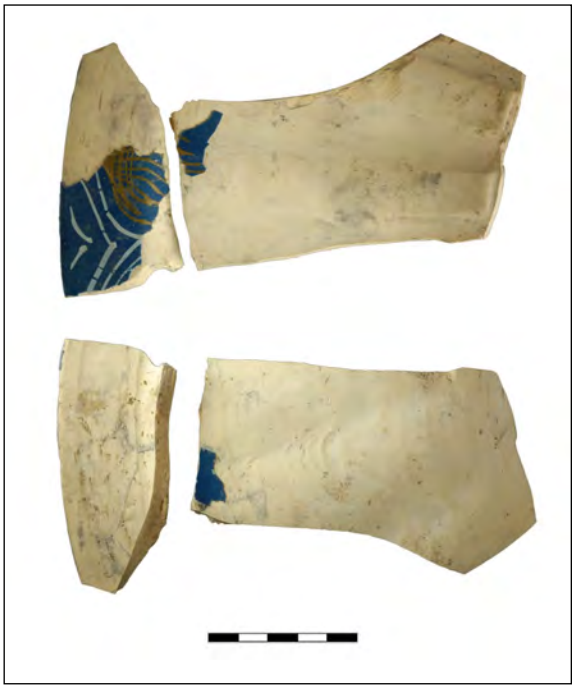
1a. 321-25-C01
1b. Grachtvulling Verlaat (1650-1693)
2a. f-bor-7
2b. bord met naar buiten geknikte vlag, op standring
3. 1689-1702
4. 23 / 3,5
5a. Nederlandse faience
5b. tinglazuur
5c. blauwe beschildering, spiegel: portret koning Willem III (?), letters KW, vlag: band met krullen
6a. standring
7. bord
8. West-Nederland, Delft?

Afb. 166 Fragment van een bord van faience. Schaal 1:2.

91 Opgraving Westerdijk 2005: project 138, V002-C02; Opgraving Karperkuil 1995: project 86.

Afb. 167 Twee fragmenten van een plooischotel in Italiaanse A Raffaellesca-stijl, waarschijnlijk gemaakt in Haarlem.

Afb. 168 Voor- en achterzijde van een scherf van een zeldzame Italiaanse plooischotel. Het glazuur is grotendeels afgebladerd.

die is geïnspireerd op kraakporselein. Het zesde bord is bijzonder: op de spiegel is het portret van een koning geschilderd, waarschijnlijk koning Willem III (1650-1702), met de letters KW (afb. 166). Vanaf 1672 was hij stadhouder van een groot deel van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden en na 1689 regeerde hij eveneens als koning over Engeland en Ierland. Vanaf dat moment werd hij koning-stadhouder genoemd. Gezien de letters KW (koning Willem) moet het bord van na 1689 dateren.[92]

Twee fragmenten van een plooischotel zijn voorzien van een polychrome beschildering in Italiaanse A Raffaellesca-stijl (afb. 167). Het stuk is waarschijnlijk tussen omstreeks 1645 en 1655 gemaakt door het atelier van Verstraeten in Haarlem.[93]

De geïmporteerde keramiek omvat onder meer een randfragment van een jydepot uit Denemarken en drie stukken Italiaanse faience. Twee stukken faience vallen gezien de decoratie binnen de compendiario en zijn voorzien van een aigretterand.

Afb. 169 Fragmenten van een soortgelijke plooischotel, gevonden in Hoorn bij de opgraving Karperkuil in 1995.

92 Lunsingh Scheurleer 1994, 51-56.
93 Baart 2008.

Afb. 170 Bodem van een schotel van Chinees porselein.

Het derde stuk is afkomstig van een zeer bijzondere plooischotel (afb. 168). Hoewel slechts één scherf is gevonden, kan een indruk van het object worden verkregen op basis van een sterk lijkend exemplaar dat is gevonden in Hoorn (afb. 169).[94] In een particuliere collectie bevinden zich scherven van een derde exemplaar, die eveneens in Enkhuizen zijn gevonden. Andere vondsten uit Nederland zijn onbekend. Over de precieze herkomst en datering van dit type kom is vooralsnog niets bekend.

Het porselein uit China omvat drie objecten van Kangxi-porselein uit de late 17de eeuw, waaronder een kop en schotel. Op de buitenzijde van de kop is een vliegend fabeldier afgebeeld, op de schotel is een Chinees figuur in een landschap afgebeeld (afb. 170). Op de bodem van de schotel is een merk aanwezig.

Kleipijpen

De fragmenten van ten minste 19 tabakspijpen is gevonden. De datering van de pijpen varieert, maar zij kunnen allemaal vóór 1693 worden geplaatst. Zeven pijpen van fijne kwaliteit zijn gemerkt en kunnen aan de productieplaats Gouda worden gekoppeld. De grovere pijpen zonder merk zijn mogelijk in West-Friesland gemaakt.[95]

Bouwkeramiek

De bouwkeramiek omvat drie fragmenten van wandtegels. De oudste tegel was gedecoreerd met een figuu in het midden en Franse lelies in de hoeken. Deze tegel dateert uit de eerste helft van de 17de eeuw. De andere tegels tonen een figuur en landschap (in mangaan) binnen een cirkel en dateren uit de late 17de eeuw.

94 Deze kom is gevonden bij de opgraving Karperkuil 1995, projectnr 86.
95 Informatie J. van Oostveen, zie bijlage 10.

Afb. 171 Takkenbezem uit de afvallaag in het Verlaat.

Glas

De enige glasvondst uit de afvallaag in het Verlaat is de bodem van een netwerkbeker uit de tweede helft van de 17de eeuw. De beker staat op kleine glasschijven.

Leer

Uit de afvallaag zijn twee schoenen afkomstig, waaronder een muil van het type Goubitz 105. Deze muil heeft een meervoudige zool en hak, waarbij de hak bestaat uit tussenlagen van hout en houten pennen. Hieromheen is een buitenlaag van leer aangebracht.

Hout

Uit de afvallaag zijn verschillende takkenbezems afkomstig (afb. 171). Meer bijzonder is een bolpoot van een tropische houtsoort, mogelijk ebbenhout (afb. 172). De poot heeft vermoedelijk toebehoord aan een kast en dateert uit de 17de eeuw.

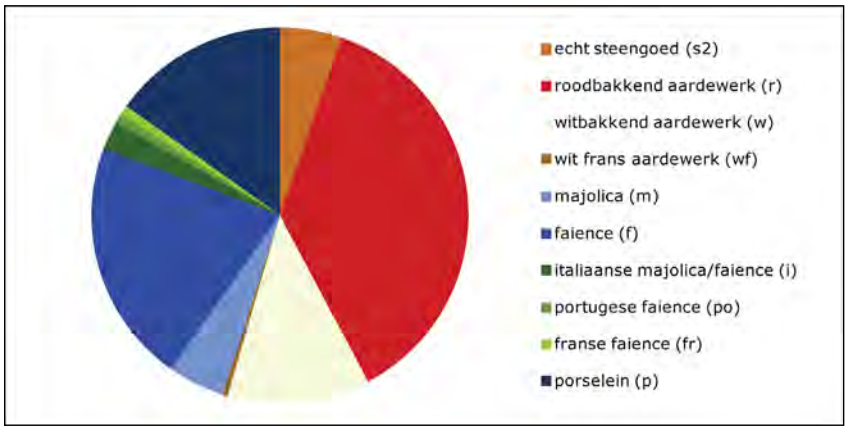
Afb. 172 Bolpoot van een tropische houtsoort, waarschijnlijk afkomstig van een 17de-eeuwse kast. Hoogte: 8,8 cm.

4.3.3 Afvallaag in haven Noorder Havendijk

Sluitdatum: 1727

De haven in de Noorder Havendijk is in 1727 vooral gedempt met zand. Onder het zandpakket was een laag met afval aanwezig, bestaande uit donkergrijze zandige, sterk organische (berige) klei met veel scherven, bot en grof puin (onder andere plavuizen en baksteen). Het is onduidelijk of het gaat om afval dat in de jaren voor de demping door omwonenden in de haven is gedumpt en dus geleidelijk is geaccumuleerd of dat het materiaal direct voorafgaand aan de demping is gestort, mogelijk in opdracht van het stadsbestuur. De sluitdatum van het materiaal blijft in ieder geval hetzelfde, namelijk het jaar 1727.

Uit de afvallaag is vooral keramiek verzameld, evenals wat bouwkeramiek, glas, hout, metaal, leer en bot.[96] De meeste vondsten kunnen worden beschouwd als een redelijk representatieve steekproef uit de afvallaag. Wel zijn de metaalvondsten ondervertegenwoordigd, doordat slechts beperkt met een metaaldetector is gezocht. Ook botmateriaal is zeer beperkt meegenomen, omdat een analyse van dit materiaal door de aard van het complex geen toegevoegde waarde heeft.

Afb. 173 Percentages keramieksoorten afvallaag in haven Noorder Havendijk.

baksel	aantal	MAE	% (MAE)
echt steengoed (s2)	37	13	5,3
roodbakkend aardewerk (r)	281	90	36,9
witbakkend aardewerk (w)	112	30	12,3
frans wit aardewerk (wf)	1	1	0,4
majolica (m)	19	12	4,9
faience (f)	125	51	20,9
italiaanse majolica/faience (i)	8	6	2,5
portugese majolica/faience (po)	2	2	0,8
franse faience (fr)	5	2	0,8
porselein (p)	52	37	15,2
totaal	642	244	100

Afb. 174 Aantal fragmenten, MAE en percentages keramieksoorten afvallaag haven Noorder Havendijk.

96 Vondstnummers: V001, V007, V008, V030, V033, V036.

Keramiek

De keramiek omvat 659 scherven of 244 MAE (afb. 173 en 174) en is fragmentarisch: slechts weinig scherven horen bij elkaar. Een aantal stukken aardewerk is aangemerkt als ruis, omdat zij ver buiten de datering van het vondstcomplex vallen. Dit zijn zes fragmenten steengoed en vijf fragmenten roodbakkend aardewerk uit de 15de en 16de eeuw, twee fragmenten van majolicaborden uit het begin van de 17de eeuw en vier stukjes industrieel wit aardewerk uit de 19de eeuw. Het voorkomen van ruis kan worden verklaard door het feit dat een deel van de vondsten uit de afvallaag vanaf de stort is verzameld en niet in de rioolsleuf.

1a. 321-001-C02
1b. Havenvulling (1675-1727)
2a. s2-kom-3
2b. kom met rechte rand, op hol standvlak
3. 1675-1750
4. 16 / 8,5
5a. steengoed met oppervlakte-behandeling
5b. in- en uitwendig zoutglazuur
5c. ingekrast patroon
6a. hol standvlak
7. kom
8. Westerwald

Afb. 175 Fragment van een kom van steengoed. Schaal 1:4.

Het steengoed met oppervlaktebehandeling (steengoed 2) omvat met name producten uit het Westerwald, die goed herkenbaar zijn aan hun grijze kleur met (vaak) donkerblauwe beschildering. Onder meer twee kannen kunnen aan deze productieplaats worden toegeschreven, waaronder een kan met qppliques in de vorm van kleine medaillons. Een andere kan is vermoedelijk afkomstig uit Frechen en kenmerkt zich door een 'pantermotief'. Na de kannen zijn de pispotten het meest talrijk met 3 MAE. Alle pispotten zijn gemaakt in het Westerwald en het meest voorkomende type is de s2-pis-2 (2 MAE), met een afgeronde kraagrand met dekselgeul, blauwe banden aan de onder- en bovenzijde en de kenmerkende leeuwenappliques op de buik. Dit standaardtype komt vooral voor in de periode 1675-1750. Verder zijn fragmenten van waarschijnlijk twee mineraalwaterkruiken en een witte pot met horizontale oren aanwezig. Het meest opvallend binnen het steengoed is een kom uit het Westerwald met ingekraste geometrische motieven (afb. 175). Dit type decor dateert uit de late 17de of 18de eeuw.

Het aantal vormen binnen het roodbakkend aardewerk is beperkt. De tien aanwezige bakpannen zijn afkomstig uit Bergen op Zoom en hebben een forse kraagrand met hoge of lage wand, platte bodem en massieve steel (r-bak-6 en -12). Dit model bakpan was vanaf de late 17de eeuw op de markt verkrijgbaar.[97]

De borden vormen met 20 MAE een vrij grote groep. De groep kan worden opgesplitst naar herkomst, namelijk borden die geproduceerd zijn in Nederland en borden uit het Nederrijns gebied. Van de Nederlandse borden zijn vier van de zes exemplaren inwendig voorzien van doorgetrokken slib. Waarschijnlijk zijn zij geproduceerd in Friesland. Tenminste één bord is van het type r-bor-3, een ander staat op standlobben. De Nederrijnse borden (14 MAE) komen voor in twee varianten, namelijk een bord met standvlak en verdikte rand (r-bor-10) en een bord met standvlak en platte vlag (r-bor-7 en -17). De borden met type r-bor-10 zijn meestal gedecoreerd met doorgetrokken slib en hebben allemaal ongeveer hetzelfde formaat. De borden met platte vlag komen juist voor in diverse formaten en zijn vooral voorzien van

97 Groeneweg 1992, 144.

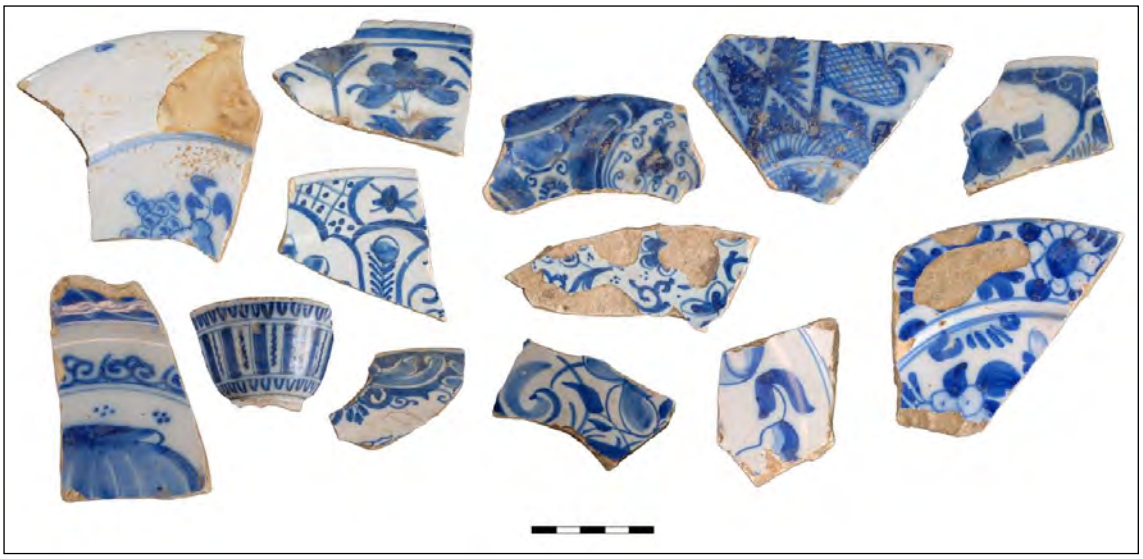
concentrische cirkels met een vierpas in groen rond een decoratie op de spiegel en golflijn op de vlag.
Ook de grapen zijn met 24 MAE goed vertegenwoordigd. Veruit het meest dominante type hierbinnen is de r-gra-51 (15 MAE): een wijde grape met kraagrand en brede dekselgeul, steile wand, een platte bodem met drie gedrongen pootjes en massieve steel. Dit type grape is vervaardigd in Bergen op Zoom vanaf de eerste helft van de 18de eeuw en kan worden beschouwd als de voorloper van de kachelpan, die vanaf omstreeks 1800 werd gemaakt.[98] Verschillende formaten komen voor, waarbij een diameter van 18 cm ongeveer het minimum is en 40 cm het maximum. De ongeglazuurde buitenzijde van de grapen is altijd zwaar beroet. Verder zijn tenminste twee exemplaren van het type r-gra-49 aanwezig: een hoge grape met steile wand en onverdikte rand. Inwendig zijn deze grapen altijd deels voorzien van geel of groen glazuur. Verder komen ten minste twee sluitpannen (waaronder één r-gra-65) voor. Slechts één exemplaar van het kenmerkende type r-gra-11 uit Bergen op Zoom is aanwezig. Deze vorm werd met name geproduceerd in de tweede helft van de 17de eeuw.
Op drie koppen (r-kop-4) is inwendig doorgetrokken slib aangebracht en op de rand ringeloorboogjes. Deze objecten zijn waarschijnlijk gemaakt in Friesland. Verder is een onversierde kop aanwezig van het type r-kop-2.
Opvallend veel testen zijn aanwezig, namelijk 11 MAE. Negen stuks zijn kleine volledig geglazuurde vierkante testen. Het oor is aangebracht op een hoek of op een lange zijde (r-tes-1 en -2). Een andere test is een groot rond model met platte vlag (r-test-20). Alleen de rand is bij deze test geglazuurd.
De overige objecten van roodbakkend aardewerk zijn twee deksels, waaronder de deksel van een theepot, drie grote potten, twee komforen, een lekschaal, twee pispotten en een steelkom (r-stk-3).

Bij het witbakkende aardewerk is het zuiver witte baksel van veel objecten opvallend. Het groene en gele glazuur is hierdoor zeer helder, zoals gebruikelijk is op stukken uit de 18de en 19de eeuw. Het vormenspectrum bij het witbakkend aardewerk is minder eenduidig als bij het roodbakkend. Van de zes aanwezige grapen zijn vijf inwendig bruin geglazuurd en uitwendig groen. Twee grapen zijn van het type r-gra-22, de witbakkende variant van de r-gra-49. Een andere grote groep zijn de lekschalen (6 MAE), die zowel in een groen als geel geglazuurde variant voorkomen. Verder zijn fragmenten van ten minste vijf olielampen aanwezig, een bord, een kandelaar, een kop, twee pispotten (w-pis-4), een pot met verticaal oor op de rand en geel geglazuurde vierkante test. Noemenswaardig zijn tevens drie objecten (vorm onbekend) die behoren tot het zogenaamde vlekkengoed.

De Nederlandse majolica omvat zes borden, vier kommen en mogelijk een kan. De borden en kommen zijn, zover kan worden vastgesteld, voorzien van een eenvoudige blauwe beschildering, bijvoorbeeld een landschap of wapenschild op de spiegel of flo ale motieven. De meeste stukken, zo niet alle, zijn waarschijnlijk gemaakt in een van de majolicabakkerijen in Friesland in de late 17de eeuw en de eerste kwart van de 18de eeuw.

In vergelijking met de majolica is het vormenspectrum bij de Nederlandse faience meer uitgebreid. De borden zijn zoals gebruikelijk de grootste groep (31 MAE). Van zeventien borden kon het type worden bepaald. De meeste zijn van het type f-bor-3 of -5, een afgerond

98 Groeneweg 1992, 161.

Afb. 176 Fragmenten van borden en een kop van Nederlandse faience.

bord op een standvlak met smalle of bredere vlag (8 MAE). Dit type bord komt voor vanaf omstreeks 1700.[99] Vier borden staan eveneens op een standvlak, maar hebben een rechte wand (f-bor-2). Dit type bord komt met name voor in de tweede helft van de 17de eeuw en kan worden beschouwd als de voorganger van de f-bor-3/5. De vier andere borden staan op een standring. Opvallend hierbinnen zijn een bord met een opgebolde spiegel (f-bor-13) en een bord met een geplooide wand (f-bor-26). De borden zijn op basis van decoratie in te delen in twee groepen: onbeschilderde borden (11 MAE) en borden met een blauwe beschildering (20 MAE). Deze beschildering bestaat in de meeste gevallen uit gestileerde flo ale motieven, krullen en/of Chinese motieven en de objecten zijn vaak vrij vol geschilderd (afb. 176). Een uitzondering is een bord met slechts een rozet op de spiegel en concentrische cirkel op de vlag (f-bor-5). Deze eenvoudige beschildering is meer kenmerkend voor de periode ná 1725.[100]

1a. 321-30-C02
1b. Havenvulling (1675-1727)
2a. f-the-3
2b. theepot met bolle buik en rechte rand, op standvlak
3. 1650-1725
4. 10,5 / 16
5a. Nederlandse faience
5b. tinglazuur
6a. standvlak
6b. oor en tuit (ontbreekt)
7. theepot
8. West-Nederland, Delft?

Afb. 177 Theepot van Nederlandse faience. Schaal 1:4.

Naast de borden zijn onder meer twee kannen, zes kommen en drie koppen aanwezig. De kommen zijn deels onbeschilderd en deels voorzien van een blauwe beschildering, zoals ook bij de borden het geval is. De koppen zijn alle voorzien van een decoratie in blauw, opnieuw in vorm van vooral gestileerde flo ale motieven. Op twee fragmenten van plooischotels is geen versiering zichtbaar. Op een stuk van een derde exemplaar is een aigretterand op de rand aangebracht en zijn op de achterzijde

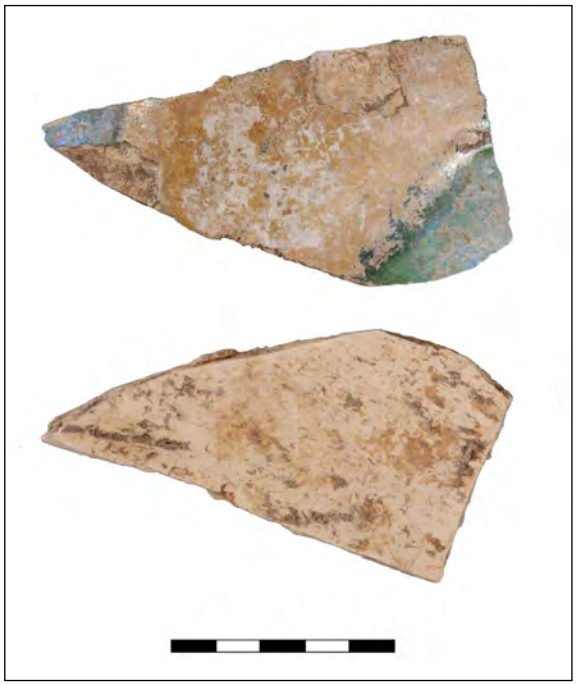
99 Ostkamp *et al*. 1998, 64.
100 Ostkamp *et al*. 1998, 64, 191.

blauwe strepen zichtbaar. Verder zijn de fragmenten van een grote fles in de vorm van een Chinese knobbelfl s bijzonder. De fles is versierd met Chinese landschappen in blauw. Tot slot kan een witte theepot, eigenlijk een eenvoudige kan met een tuit, worden genoemd (f-the-3, afb. 177).

Afb. 178 Voor- en achterzijde van een fragment van een bord van Portugese faience.

Naast de Nederlandse faience is ook wat faience uit Italië, Portugal en Frankrijk aanwezig tussen het vondstmateriaal. De stukken dateren ruwweg uit de periode 1590-1650. De Italiaanse faience omvat in de eerste plaats fragmenten van vier objecten in Compendiario-stijl, namelijk een bord, kom, plooischotel en vaas. Daarnaast is een stuk van een bord van Ligurisch blauw gevonden en vermoedelijk een stuk Ligurisch wit.
Twee fragmenten van borden met blauwe beschildering zijn afkomstig uit Portugal. De borden waren voorzien van een kraakdecor (afb. 178) en geometrische motieven.
De Franse faience omvat twee plooischotels (fr-plo-1), waarvan een in Compendiario-stijl met een putto op de spiegel en aigretterand. Een ander fragment heeft mogelijk eveneens een Franse herkomst: een witbakkende scherf met afwijkend groen en geel glazuur (afb. 179).

Afb. 179 Voor- en achterzijde van een witbakkende scherf met groen en geel glazuur, vermoedelijk uit Frankrijk.

In totaal zijn de fragmenten van tenminste 37 stuks porselein gevonden. Ten minste zeven objecten behoren tot het Chinese kraakporselein uit de eerste helft van de 17de eeuw, waaronder twee borden, een fles (afb. 180), twee kommen en een kop. Tot het overgangsporselein behoort een bijzonder kopje: de wanden van het object zijn deels opgewerkt (ajour) (afb. 181). Soortgelijke kopjes zijn onder meer gevonden in een schip dat rond 1643 zonk voor de Chinese kust (afb. 182). De lading van dit schip staat bekend als de 'Hatcher cargo' en is in 1984 geveild in Amsterdam. Het stuk dateert rond 1650.
Het Chinese porselein uit de periode rond 1700 (Kangxi-porselein) omvat minstens 23 objecten. Deze groep bestaat vooral uit kopjes (8 MAE) en borden (11 MAE), met name schotels (afb. 183). Daarnaast is onder meer een fles (afb. 184) en twee kommen aanwezig. De versieringsmotieven op deze objecten zijn vrij beperkt: bloemen, landschappen en Chinese figuren, regelmatig binnen panelen. Inwendig is vaak een accoladerand geschilderd. Een aantal objecten is aan de achterzijde bruin (capucijner) en ook een stuk met alleen een bruine rand komt voor. Een van de koppen heeft verder een plooiwand.

Afb. 180 Bovenzijde van een fles van Chinees kraakporselein.

Afb. 182 Een soortgelijke kop, afkomstig uit de 'Hatcher cargo' (1643).

1a. 321-008-C01
1b. Havenvulling (1675-1727)
2a. p-kop-1
2b. kop met uitgebogen rand, op standring
3. 1640-1660
4. 9 / 5
5a. Aziatisch porselein
5b. veldspaatglazuur
5c. uitwendig blauwe beschildering, landschappen binnen panelen, opengewerkte wand (ajour)
6a. standring
7. kop
8. China

Afb. 181 Fragment van een kop van Chinees overgangsporselein. Schaal 1:1.

1a. 321-33-C01
1b. Havenvulling (1675-1727)
2a. p-bor-1
2b. bord met iets uitgebogen rand, op standring
3. 1700-1750
4. 11,5 / 3
5a. Aziatisch porselein
5b. veldspaatglazuur
5c. blauwe beschildering, spiegel: landschap?
6a. standring
6c. merk op bodem
7. bord, schotel
8. China

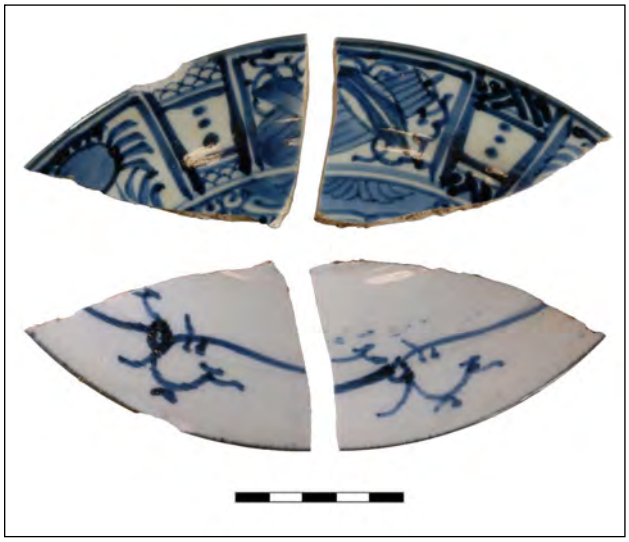
Afb. 183 Fragment van een bord van Chinees porselein. Schaal 1:2.

De fragmenten van twee objecten behoren tot het porselein uit Japan. Japans porselein wordt in tegenstelling tot het Chinese porselein slechts zelden gevonden bij archeologisch onderzoek: slechts enkele stukken uit West-Friese bodem zijn tot nog toe bekend. Twee randfragmenten van een klein bord dateren uit de eerste helft van de 18de eeuw (afb. 185). Het bord is een imitatie van Chinees kraakporselein uit de eerste helft van de 17de eeuw.[101] Ook twee fragmenten van een kom zijn zeer waarschijnlijk in Japan gemaakt (afb. 186).[102]

Het meest bijzonder onder de vondsten uit Azië is een groot fragment van een bord van zogenaamd Swatow-goed, een grove porseleinsoort uit Zuid-China (afb. 187). Het stuk dateert uit het begin van de 17de eeuw. De voorzijde is rijk beschilderd: op de spiegel zijn twee feniksen in een tuin zichtbaar, een veel voorkomend motief op Swatow-goed. Identieke borden zijn afkomstig uit de Binh Thuan cargo, de lading van een scheepswrak voor de kust van Vietnam (afb. 188). Een sterk lijkend bord is verder gevonden in Hoorn (afb. 189).[103]

Afb. 184 Fragment van een fles van Kangxi-porselein.

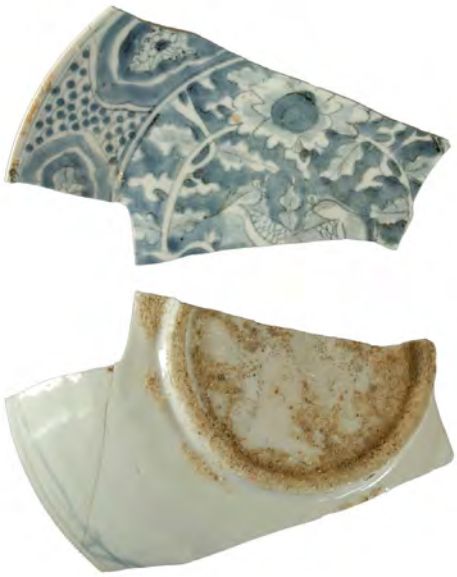

Afb. 185 Voor- en achterzijde van een randfragment van een bord van Japans porselein.

Afb. 186 Voor- en achterzijde van een randfragment van een kom van Japans porselein.

101 Determinatie met dank aan Akemi Kaneda. Zie Kyushu Ceramic Museum 1990, afb. 53-55.
102 Determinatie met dank aan Akemi Kaneda.
103 Ostkamp 2009, 30.

1a. 321-001-C03
1b. Havenvulling (1675-1727)
2a. p-bor-6
2b. bord zonder vlag met rechte rand, op standring
3. 1600-1625
4. 15 / 5
5a. Aziatisch porselein (Swatow)
5b. veldspaatglazuur
5c. blauwe beschildering, twee feniksen in tuin, bloemen en bladeren
6a. standring
6c. aangebakken zand op bodem
7. bord
8. China, Zhangzhou

Afb. 187 Fragment van een bord van Swatow-goed. Schaal 1:4.

Afb. 188 Een compleet bord van Swatow-goed uit de Binh Thuan cargo.

Afb. 189 Een bord van Swatow-goed uit de bodem van Hoorn.

Kleipijpen

Een totaal van 42 fragmenten van tabakspijpen is verzameld, afkomstig van ten minste 27 pijpen. Één pijp wijkt af: deze dateert uit de derde kwart van de 17de eeuw en is gemaakt in West-Friesland. Alle andere pijpen kunnen in de eerste kwart van de 18de eeuw worden gedateerd en zijn, voor zover determineerbaar, afkomstig uit Gouda. In kwalitatieve zin laten deze tabakspijpen een gangbaar West-Nederlands patroon zien.[104]

Afb. 190 Fragment van een gefacetteerde beker met gegraveerd decor uit Duitsland of Bohemen.

Bouwkeramiek

De bouwkeramiek omvat vijftien fragmenten van wandtegels. Tien fragmenten hebben toebehoord aan tegels met een landschap in het midden en spinnenkoppen in de hoeken. Deze tegels zijn vooral in de periode 1675-1750 gemaakt. Op een andere tegel is een landschap binnen een cirkel aanwezig. Drie fragmenten dateren uit de eerste helft van de 17de eeuw, afkomstig van een figuurtegel met wanli-rand en een tegel met polychroom decor.

Glas

Binnen de categorie flessen zijn vijf dikwandige groene wijnflessen uit Duitsland aanwezig en een dunwandige kelderfles. Tot het drinkgerei behoren een kelkglas met een zeskantige holle stam (Silezische stam) uit de eerste kwart van de 17de eeuw en een gefacetteerde beker met gegraveerd decor uit Duitsland of Bohemen uit de periode 1700-1750 (afb. 190).

Leer

Uit de afvallaag zijn 97 fragmenten leer verzameld, afkomstig van ten minste zestien schoenen. Van twaalf schoenen kon het type worden bepaald. Het meest voorkomende type is Goubitz 105, de muil, vertegenwoordigd door zeven exemplaren. Bij twee muilen is het voorblad van kalfsleer gemaakt. Een van deze muilen heeft bovendien een versierde zool: aan de bovenzijde zijn bloemmotieven en kruizen ingestempeld (afb. 191 en 192). Bij drie andere muilen is het voorblad, de voering en/of het teenstuk in suède uitgevoerd (afb. 193 en 194).

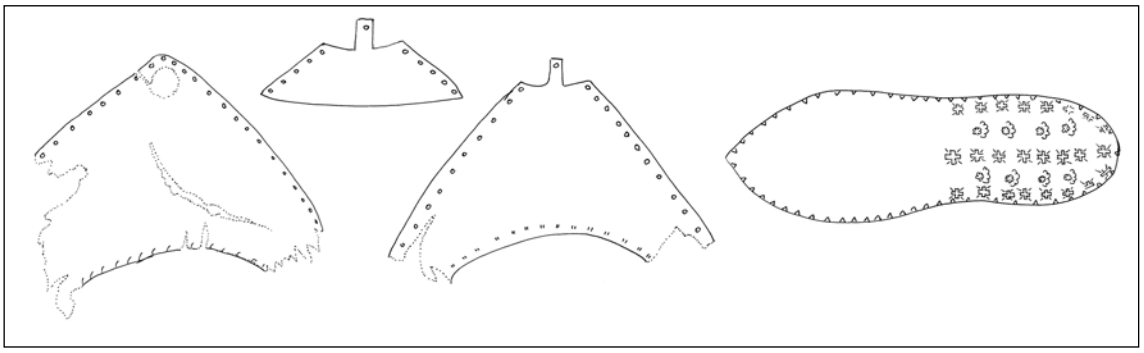

Afb. 191 Een muil met versierde zool. 321-30-L02.

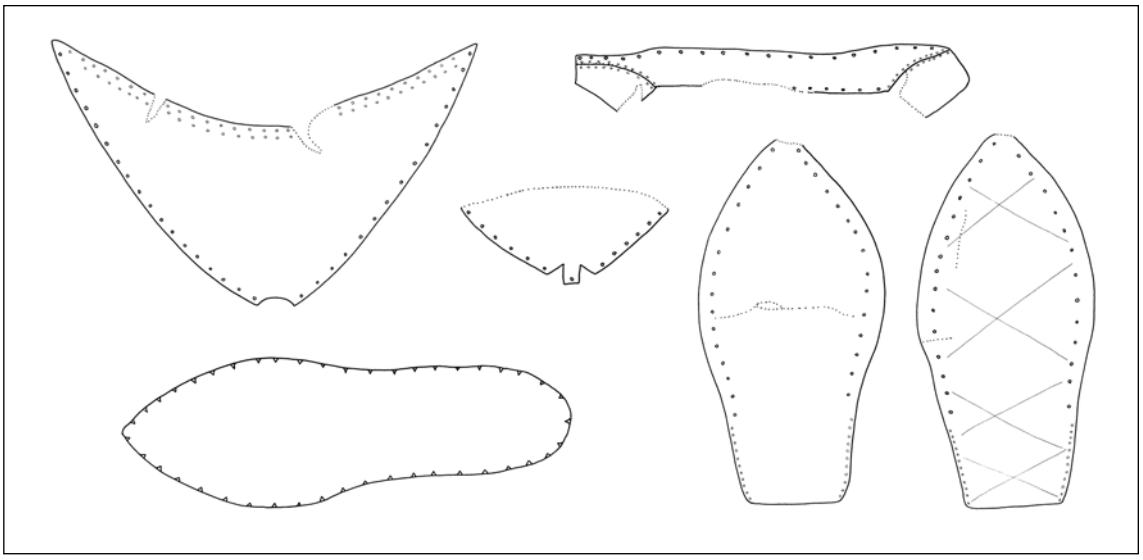
Drie schoenen zijn van het type Goubitz 130, een schoen met twee uitstekende banden die aan de bovenkant worden verbonden met een veter. Het meest complete exemplaar heeft een dikke hak met houten pennen (afb. 195). Een vierde schoen lijkt sterk op dit type, maar wordt

104 Informatie J. van Oostveen, zie bijlage 10.

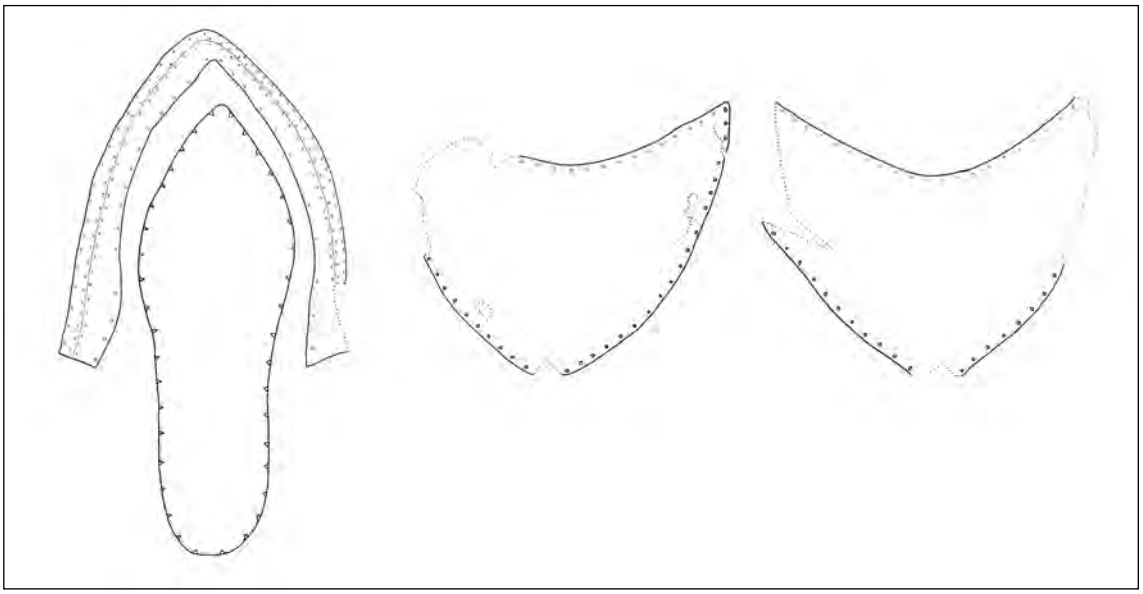
gesloten door middel van een riem en gesp in plaats van een veter (Goubitz type 135). Dit type komt voor vanaf de laatste kwart van de 17de eeuw. Eveneens verwant is een schoen van type 140, dat ook vanaf omstreeks 1675 werd gedragen.

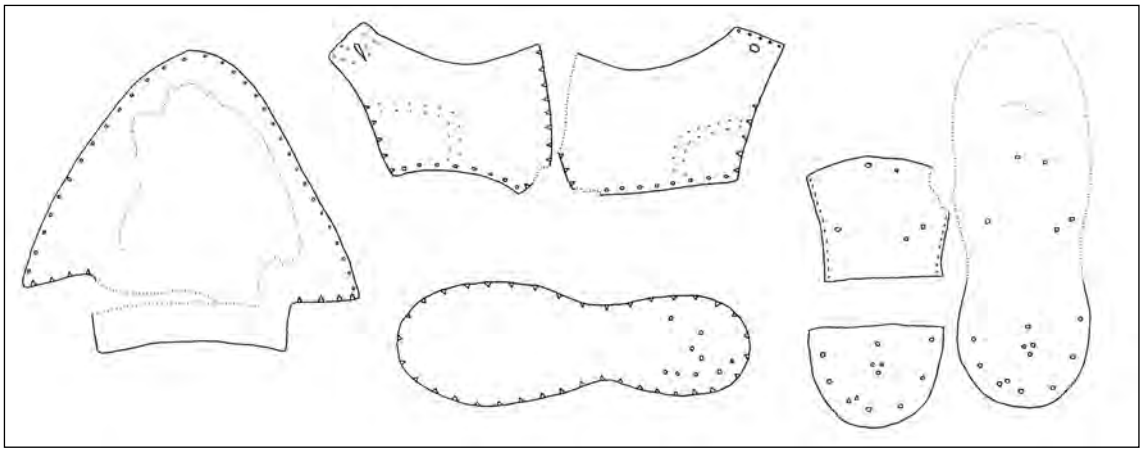
Afb. 192 Onderdelen van een schoen van type 105. Schaal 1:4. 321-30-L02.

Afb. 193 Onderdelen van een schoen van type 105. Schaal 1:4. 321-30-L03.

Afb. 194 Onderdelen van een schoen van type 105. Schaal 1:4. 321-30-L06.

Afb. 195 Onderdelen van een schoen van type 130. Schaal 1:4. 321-30-L04.

Hout

Een soort grof gesneden stop is volledig doorboord (afb. 196). De functie van het object is onduidelijk. Andere vondsten van hout zijn twee halve deksels/bodems van een kleine ton of emmer. Uit de havenvulling kwamen verder diverse takkenbezems tevoorschijn.

Afb. 196 Grof gesneden stop. Lengte: 5,5 cm.

Metaal

De vondstnummers van de afvallaag in de Noorder Havendijk bevatten een aantal metaalvondsten. De datering van de vondsten loopt uiteen van de 15de tot en met de 19de eeuw. Waarschijnlijk bevinden zich onder de vondsten ook metaalvondsten uit de oorspronkelijke havenbodem en uit de ophogingslagen van de straat na 1727.

Uit de afvallaag komen drie rekenpenningen. De eerste rekenpenning is een fraai bewaard gebleven exemplaar (33-M02, afb. 197.1, diameter 19 mm). Op de voorzijde van de penning staat een schip afgebeeld met rondom de tekst DURCH GLÜCK U(ND) KUNST met de initialen LM. Op de keerzijde staat een buste van de Franse koning Lodewijk XV met de randtekst LUD.XV.D.G.FR.NAV.REX. De rekenpenning is gemaakt door Michael Leykauff, werkzaam in Neurenberg tussen 1724 en 1768. Op de tweede penning (V30, diameter 19 mm) staat op de voorzijde een zittende vrouw met de randtekst LE.REPOS.SUIT.LA.VICTOIRE (rust brengt de overwinning) en de initialen IW. Op de keerzijde staat een buste met de randtekst

Afb. 197 Metaalvondsten.
1. Rekenpenning, voorzijde: schip en DURCH GLÜCK U(ND) KUNST, keerzijde: buste en LUD.XV.D.G.FR. NAV.REX (Lodewijk XV), Michael Leykauff, 1724 en 1768, diameter 19 mm (33-M02). Niet op schaal.
2. Lakenlood, voorzijde: 24 BOLS(WART), keerzijde: dubbelkoppige adelaar met letter B, diameter 19 mm (33-M01). Schaal 1:1.

LUD.XV.D.G.FR.ET.N.REX. De penning is gemaakt door Johann Weidingers in Neurenberg in de periode 1710-1765. De derde penning is op de voorzijde voorzien van een schip en op de keerzijde van een buste (V30, diameter 19 mm). De penning is in slechte staat en mogelijk gemaakt door Johann Konrad Hoger (ICH) in Neurenberg tussen 1705 en 1738.
Onder de vondsten bevinden zich twee lakenloden. Op het eerste lood staat op de voorzijde een rond stempel dat deels buiten het lood valt (33-M01, afb. 197.2). Zichtbaar is het getal 24 en de letters BOLS. De letters WART vallen deels buiten het lood. Het lood is dus afkomstig uit de plaats Bolsward in Friesland. Op de keerzijde staat een dubbelkoppige adelaar met daarboven de letter B. Het lood dateert waarschijnlijk uit de 17de eeuw. Op het tweede lood staan aan beide zijden het wapen van Leiden (V33). Het lood is in slechte staat, maar de vormgeving doet vermoeden dat ook deze uit de 17de eeuw dateert.
Enkele andere voorwerpen kunnen in de 15de of 16de eeuw worden geplaatst en zijn hoogstwaarschijnlijk afkomstig uit de diepere dempingslagen van de Noorder Havendijk. Mogelijk zijn deze al in het verleden als opspit naar boven gekomen want ze verkeren in vrij slechte staat en hebben kennelijk al lange tijd in een zandiger meer doorluchte bodem gelegen. In de diepere natte compacte kleilagen blijven de voorwerpen goed geconserveerd. Het betreft een gedeelte van de messing heftplaten van een mesheft met gegraveerde flo ale motieven, een messing heftbekroning met opengewerkte versiering (hartvorm) en een spinlood (V33). Een andere vondst is een grote ijzeren nagel (lengte 15,5 cm).

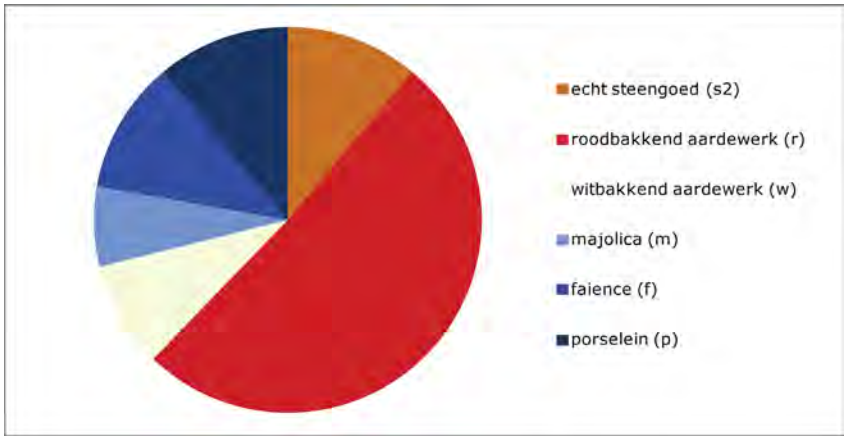
4.3.4 Dempingspakket van zand in haven Noorder Havendijk

Sluitdatum: 1727

In 1727 is de haven in de Noorder Havendijk gedempt door het vol te storten met zand. Het zand was grotendeels schoon en er zijn maar weinig vondsten uit verzameld: alleen wat keramiek en glas is aangetroffen.[105] De fragmenten keramiek hadden geen afgeronde zijden, wat betekent dat zij niet (voor lange tijd) in stromend water hebben gelegen. Dit maakt het waarschijnlijk dat het materiaal tijdens de demping in de haven is gegooid.

Keramiek

Uit het zandpakket is slechts 45 MAE keramiek verzameld (65 fragmenten) (afb. 198 en 199). Dit is te weinig om betrouwbare uitspraken te doen over het vondstmateriaal. Omdat zich onder de vondsten wel een aantal interessante stukken bevinden, worden de vondsten uit het zandpakket hier toch apart besproken. Algemeen gezien kan worden gezegd dat de samenstelling van de keramiek overeenkomt met die van de afvallaag daaronder (zie vorige paragraaf).

Afb. 198 Percentages keramieksoorten dempingspakket in haven Noorder Havendijk.

baksel	aantal	MAE	% (MAE)
echt steengoed (s2)	6	5	11,1
roodbakkend aardewerk (r)	39	23	51,1
witbakkend aardewerk (w)	5	4	8,9
majolica (m)	3	3	6,7
faience (f)	5	5	11,1
porselein (p)	5	5	11,1
totaal	63	45	100

Afb. 199 Aantal fragmenten, MAE en percentages keramieksoorten dempingspakket haven Noorder Havendijk.

Het steengoed omvat drie kannen, waarvan twee blauw/grijze exemplaren uit het Westerwald of Raeren en een vermoedelijke baardman uit Frechen. Verder zijn twee pispotten met leeuwen-appliques uit het Westerwald aanwezig, waaronder een vrij compleet exemplaar (afb. 200).

105 V010, V012, V015, V016, V018.

1a. 321-12-C01
1b. Havenvulling (1675-1727)
2a. s2-pis-2
2b. pispot met naar buiten geknikte rand met dekselgeul, op standvlak
3. 18,5 / 15,5
4. 1675-1750
5a. steengoed met oppervlaktebehandeling
5b. zoutglazuur met kobalt
5c. twee appliques met leeuwen, drie ingesneden rozetten
6a. standvlak
6b. lintoor
7. pispot
8. Westerwald

Afb. 200 Pispot van steengoed. Schaal 1:4.

Het roodbakkend aardewerk omvat met name borden (6 MAE) en grapen (8 MAE). Vier van de borden zijn afkomstig uit het Nederrijns gebied, waaronder een archeologisch compleet exemplaar met doorgetrokken slib (r-bor-10) (afb. 201). Een vijfde bord is vermoedelijk een imitatie van Nederrijnse waar uit een Nederlandse productieplaats, mogelijk Bergen op Zoom. Het diepe bord heeft een standvlak en een platte vlag waarop een ringeloor-motief is geschilderd (r-bor-

1a. 321-15-C02
1b. Havenvulling (1675-1727)
2a. r-bor-10
2b. bord met verdikte rand, op standvlak
3. 1690-1750
4. 19 / 2,5
5a. roodbakkend aardewerk
5b. bovenzijde loodglazuur
5c. bovenzijde gemarmerd met slib
6a. standvlak
7. bord
8. Nederrijns gebied

Afb. 201 Fragment van een bord van roodbakkend aardewerk. Schaal 1:4.

1a. 321-15-C01
1b. Havenvulling (1675-1727)
2a. f-bor-7
2b. bord met naar buiten geknikte vlag, op standring
3. 1675-1725
4. 15 / 3
5a. Nederlandse faience
5b. tinglazuur
5c. blauwe beschildering, spiegel: bloem, vlag: haaltjes
6a. standring
7. bord, schotel
8. West-Nederland, Delft?

Afb. 202 Fragment van een bord van Nederlandse faience. Schaal 1:4.

13). Het zesde bord is inwendig versierd met doorgetrokken slib en waarschijnlijk gemaakt in Friesland (r-bor-3). Hetzelfde geldt voor een grote kom (r-kom-1). Op de rand van de kom zijn ringeloorboogjes aangebracht. De grapen bestaan uit vier r-gra-51, twee r-gra-49 en één r-gra-64. Dit laatste type is een hoge grape met kraagrand en verwant aan de r-gra-49. Overige vondsten zijn een bakpan uit Bergen op Zoom, een komfoor en twee kleine, vierkante testen.

Het witbakkend aardewerk wordt gevormd door een kop, twee lekschalen en een groene olielamp.

Het Nederlandse tinglazuuraardewerk omvat drie objecten van majolica, alle borden, en vijf stuk faience, waarvan vier borden en een kom. Van de faience-borden zijn drie versierd met blauwe bloemmotieven en/of krullen (afb. 202). De twee andere stukken zijn voorzien van Chinese motieven.

Het Aziatische porselein omvat ten minste vijf objecten, namelijk drie kopjes, een kom en fles De koppen dateren uit de Kangxi-periode (1680-1720). Twee van de koppen hebben een geplooide wand, waaronder een exemplaar met bloemen en een os binnen panelen (afb. 203). De kom behoort tot het kraakporselein uit de eerste helft van de 17de eeuw (afb. 204). Inwendig zijn een landschap en chakra-motieven aanwezig, uitwendig is de kom versierd met bloemen en vogels. Het meest bijzonder is een fragment van een onbeschilderde fles uit Japan uit de periode 1680-1725 (afb. 205). In dergelijke flessen werden bijvoorbeeld medicinale vloeistoffen bewaard. Onversierde flessen van Japans porselein, zowel peervormig als vierkant, zijn onder meer gevonden in de wrakken van de VOC-schepen Oosterland en Waddinxveen, beide vergaan in de Tafelbaai in 1697.[106]

1a. 321-18-C01
1b. Havenvulling (1675-1727)
2a. p-kop-9
2b. kop met uitgebogen rand en plooiwand, op standring
3. 1680-1720
4. 7,5 / 3,5
5a. Aziatisch porselein
5b. veldspaatglazuur
5c. blauwe beschildering, inwendig bloemen, uitwendig os binnen panelen
6a. standring
6c. merk op bodem
7. kop
8. China

Afb. 203 Fragment van een kop van Chinees porselein. Schaal 1:2.

Afb. 204 Voor- en achterzijde van een fragment van een kom van Chinees porselein.

106 Werz 2004, 6, 96, 115, 117.

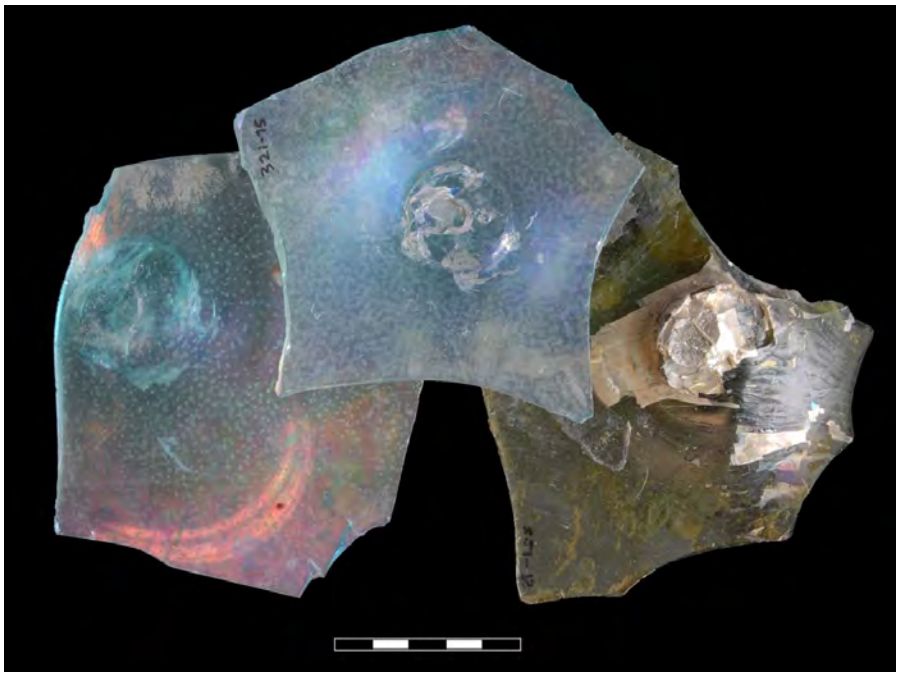

Afb. 205 Een fragment van een onbeschilderde fles van Japans porselein.

Slechts één rookpijp is aanwezig, namelijk een pijpenkop van fijne kwaliteit uit de periode 1700-1730. De pijp is gemerkt met de letters SVO en gemaakt door Sijmen van Os in Gouda.

Glas

De glasvondsten bestaan uit vijf kernstukken met pontilmerken (koeienogen), het restproduct van de productie van vensterglas (afb. 206). Vermoedelijk wijzen deze kernstukken erop dat in Enkhuizen in de eerste kwart van de 18de eeuw vensterglas werd geproduceerd.

Afb. 206 Glazen kernstukken met pontilmerken, het restproduct van de productie van vensterglas.

4.4 Deelconclusie

Op basis van historische bronnen kan worden aangenomen dat in of kort na 1362 een lange, smalle haven is gemaakt op de as Noorder Havendijk-Kaasmarkt-Nieuwstraat-Zuider Havendijk. Het was de eerste haven van Enkhuizen. Het grootste deel van de haven is in latere tijd gedempt, waardoor nu alleen in de Zuider Havendijk nog water aanwezig is (afb. 207). Aan weerszijden van de haven was een schotsluis aanwezig, wat veroorzaakte dat de haven alleen toegankelijk was voor kleine schepen met strijkbare masten.

Afb. 207 De Zuider Havendijk, gezien richting het noorden.

In de Kaasmarkt en Nieuwstraat zijn tijdens de archeologische begeleiding de oudste resten van de haven gevonden, namelijk delen van de houten kadebeschoeiing van de haven en een bakstenen boogbrug. De kadebeschoeiing, waarschijnlijk daterend uit de eerste kwart van de 16de eeuw, bestond uit eiken palen met daarachter met name eiken planken. Voor de beschoeiing was gebruik gemaakt van een matige kwaliteit eikenhout en bovendien waren hergebruikte planken toegepast. Een mogelijke verklaring voor het rommelige uiterlijk van de beschoeiing is de manier waarop deze werd onderhouden: uit historische bronnen is bekend dat de bewoners van de huizen langs de haven vaak verantwoordelijk waren voor dit onderhoud.[107] Op de locatie waar de Westerstraat de

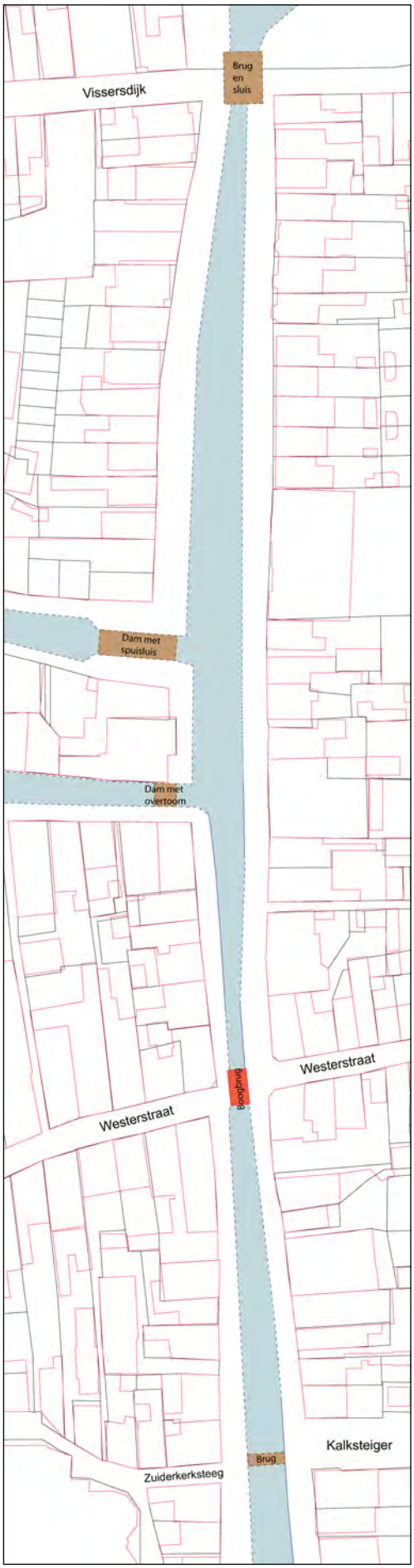

Afb. 208 De Voorhaven in Edam, voorzien van een houten beschoeiing.

Afb. 209 Het begin van het Spui, de bakstenen sluis en brug in de Voorhaven in Edam. Op de hoek van het muurwerk zijn blokken natuursteen aanwezig. Op de hoek staat verder een dikke houten paal om het metselwerk te beschermen tegen botsende schepen.

107 Mondelinge mededeling Christiaan Schrickx. Zie voor een voorbeeld in Medemblik: Schrickx 2012.

Afb. 210 Het uiterlijk van de oudste haven van Enkhuizen vóór 1544. Bruin: houtwerk. Rood: muurwerk. Wanneer de precieze ligging of omvang van een structuur niet duidelijk is, is de lijn gestippeld. Schaal 1:1200.

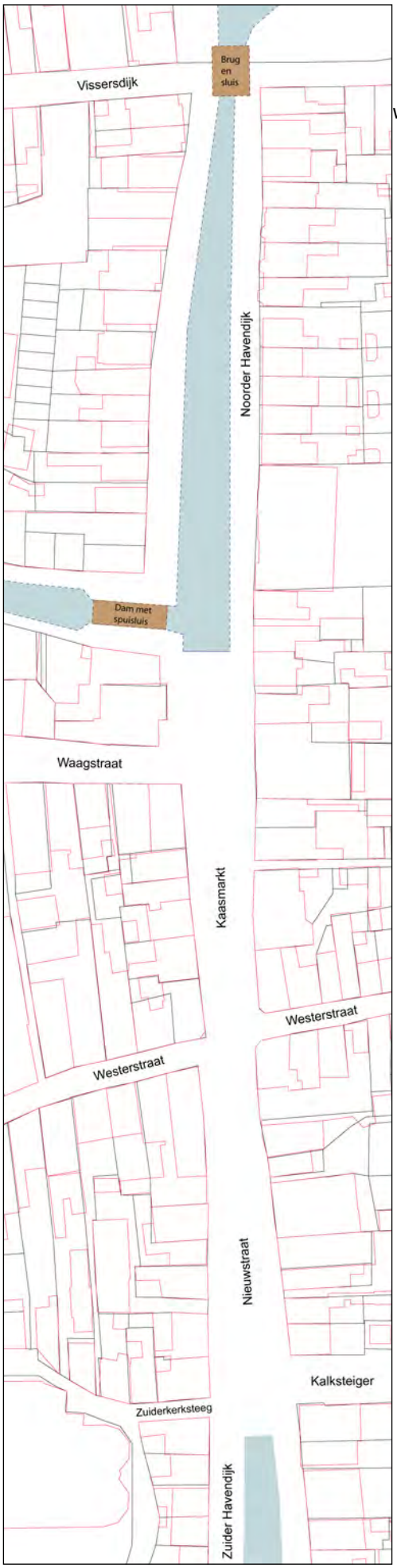
Afb. 211 Het uiterlijk van de haven na de eerste fase van de gedeeltelijke demping in of kort na 1544. Bruin: houtwerk. Rood: muurwerk. Wanneer de precieze ligging of omvang van een structuur niet duidelijk is, is de lijn gestippeld. Schaal 1:1200.

haven kruiste, lag een brede bakstenen boogbrug. Deze brug dateert uit de tweede helft van de 15de of eerste kwart van de 16de eeuw en moet een van de eerste bakstenen bruggen van Enkhuizen zijn geweest. Één van de hoeken van de brug kon worden bestudeerd en hier bleken natuurstenen blokken in te zijn verwerkt. Tegen de hoek stond een dikke eiken paal om de brug te beschermen tegen botsende schepen. Een goed beeld van het uiterlijk van de haven in de 15de en 16de eeuw geeft de huidige Voorhaven in Edam (afb. 208 en 209). De beschoeiing van deze haven is in de loop der eeuwen uiteraard diverse malen vernieuwd en daarom ziet het houtwerk er hier strakker en netter uit.
Uit historische bronnen is bekend dat op de locatie waar de Westerstraat de haven kruist, dus op de locatie van de boogbrug, vanaf 1412 een sluis heeft gelegen. Of deze hier tot de demping rond het midden van de 16de eeuw aanwezig was, is niet duidelijk. Mogelijk zijn ten noorden van de boogbrug resten van een sluis aangesneden, maar de fragmentarische resten maken een eenduidige interpretatie niet mogelijk.
Op basis van de aangetroffen sporen kan de loop van de haven in de Kaasmarkt deels worden gereconstrueerd. De breedte van de haven wisselt hier, omdat de kadebeschoeiing de rooilijn van de huizen aan weerszijden van de kades volgt. Op de kruising met de Waagstraat is de haven bijvoorbeeld ongeveer 6,5 meter breed, terwijl de haven richting het zuiden, in de buurt van de Westerstraat, versmald naar circa 3 meter breed. De kade aan weerszijden van de straat was, voor zover kan worden vastgesteld, algemeen genomen tussen de 4 en 5 meter breed.
De archeologische sporen maken het, in combinatie met de historische gegevens, mogelijk om het uiterlijk van de haven vóór 1544 te reconstrueren (afb. 210).

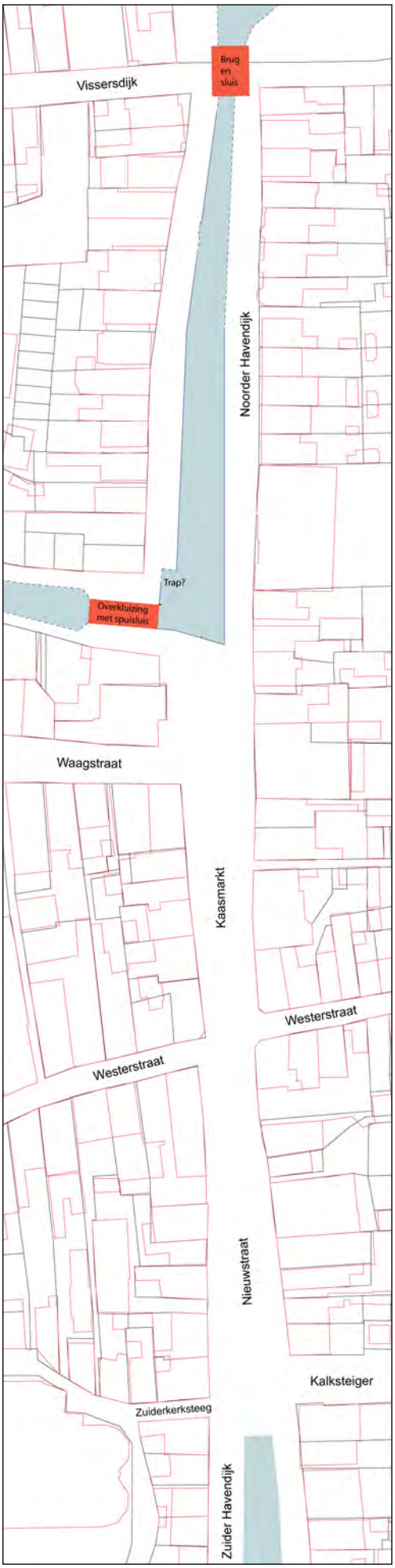
Volgens de kroniek van Brandt is de haven ter plaatse van de Nieuwstraat en Kaasmarkt in of kort na 1544 gedempt. Dit klopt goed met de datering van de keramiek uit het dempingspakket, zodat de historische vermelding als vrij betrouwbaar kan worden beschouwd. Een aantal beschoeiingen en muren haaks op de richting van de haven kan aan de demping worden verbonden. De haven is gefaseerd gedempt, waarbij steeds een deel van de haven is afgedamd, het water is weggepompt en de havenkom is opgevuld met grond (afb. 211 en 212). Hierbij is eerst de haven in het noordelijk deel van de Kaasmarkt gedempt en vervolgens de rest van de Kaasmarkt en Nieuwstraat. De demping van het middendeel van de haven was waarschijnlijk binnen korte tijd voltooid, vermoedelijk binnen een jaar.

Ook in de Noorder Havendijk moet oorspronkelijk een houten kadebeschoeiing aanwezig zijn geweest. De houten beschoeiing is hier omstreeks 1600 vervangen door bakstenen kademuren. In de 17de eeuw zijn deze kademuren deels weggebroken en vervolgens is hier een nieuwe muur tegenaan gezet en overheen gebouwd, waardoor de kademuur nu in totaal ongeveer 1 meter dik was. Tegelijk met deze herstelwerkzaamheden is ook een nieuwe muur tegen de 16de-eeuwse muur tussen de Noorder Havendijk en gedempte Kaasmarkt gemetseld. De breedte van de haven in de Noorder Havendijk verschilde sterk: aan de zuidzijde was het water ruim 6 meter breed, terwijl deze richting het noorden versmalde naar ongeveer 3,5 meter. De kades van de haven waren ongeveer 6 tot 7 meter breed.
Tegelijk met de bouw van de oudste kademuren in de Noorder Havendijk, in de periode rond 1600, is waarschijnlijk ook een bakstenen overkluizing gemaakt aan de oostzijde van het Verlaat. Deze overkluizing was tussen de 13,7 en 15,6 meter lang en 4,6 meter breed (binnenmaat). Binnen de overkluizing was zeer waarschijnlijk een spuisluis aanwezig; twee gaten en een ijzeren pen in de noordmuur van de overkluizing kunnen vermoedelijk aan deze structuur

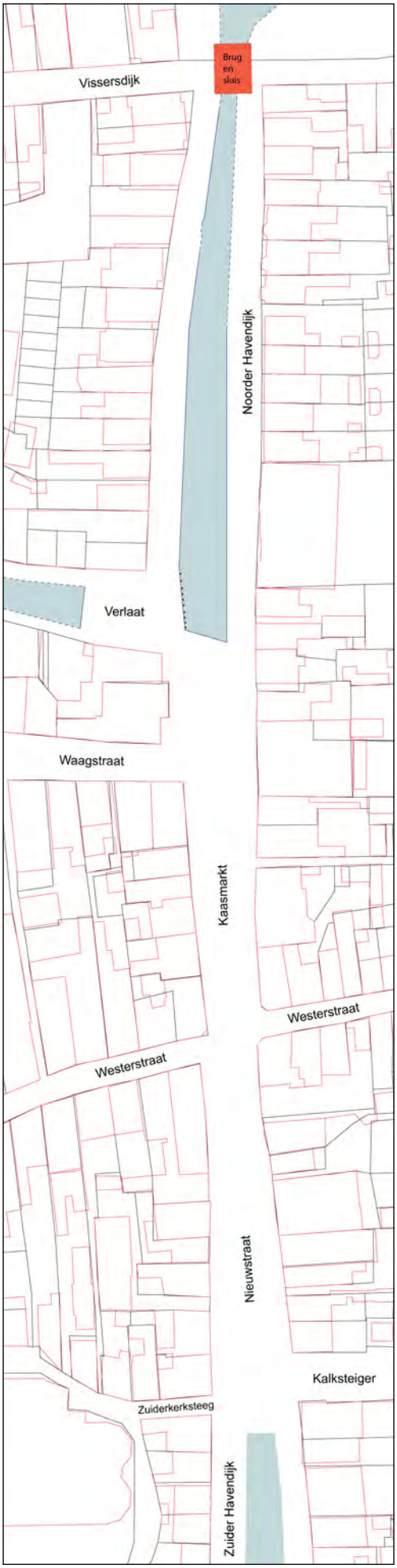
worden

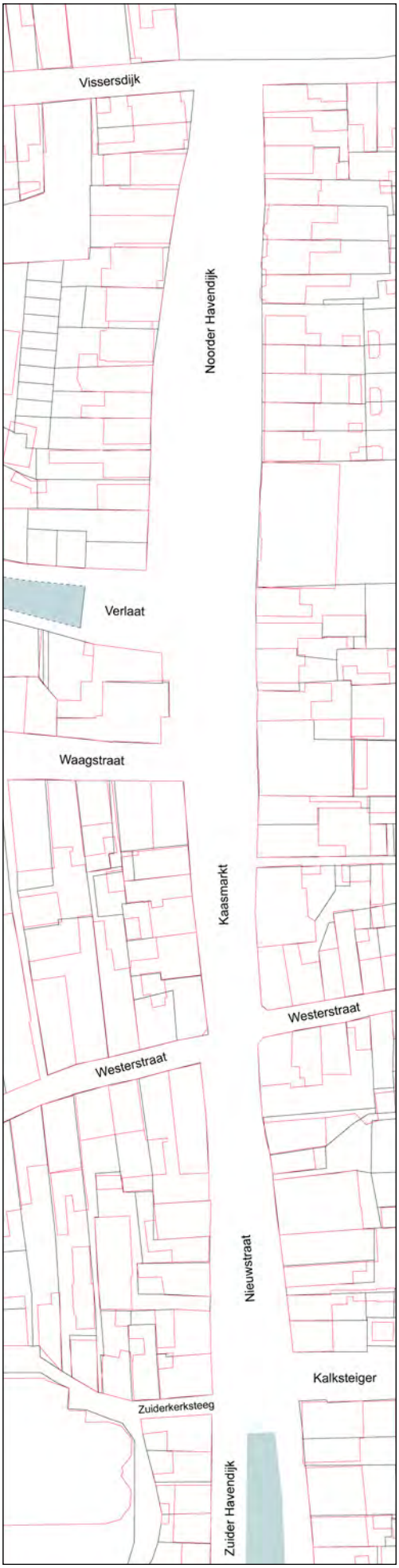
Afb. 212 Het uiterlijk van de haven na de tweede fase van de gedeeltelijke demping in of kort na 1544. Bruin: houtwerk. Rood: muurwerk. Wanneer de precieze ligging of omvang van een structuur niet duidelijk is, is de lijn gestippeld. Schaal 1:1200.

Afb. 213 Het uiterlijk van de haven tussen omstreeks 1600 en 1693. Rood: muurwerk. Wanneer de precieze ligging of omvang van een structuur niet duidelijk is, is de lijn gestippeld. Schaal 1:1200.

Afb. 214 Het uiterlijk van de haven tussen 1693 en 1727. Rood: muurwerk. Wanneer de precieze ligging of omvang van een structuur niet duidelijk is, is de lijn gestippeld. Schaal 1:1200.

Afb. 215 Het uiterlijk van de haven tussen 1727 en 1790. In 1790 is opnieuw een deel van het Verlaat gedempt. Rood: muurwerk. Wanneer de precieze ligging of omvang van een structuur niet duidelijk is, is de lijn gestippeld. Schaal 1:1200.

verbonden. De noordoosthoek van de overkluizing is gezien in de rioolsleuf en ook hier stond een eiken paal tegen de hoek aan, net als het geval was bij de oudere boogbrug bij de Westerstraat (afb. 213).

De oostzijde van het Verlaat is in 1693 gedempt, waarbij men de overkluizing heeft doen instorten (afb. 214). Hiertoe is op dat moment ten westen van de overkluizing een muur haaks op de gracht gemetseld en ten oosten van de overkluizing een houten beschoeiing geplaatst. De muur haaks op de gracht ten westen van de overkluizing zou tot 1790 functioneren: in dat jaar is opnieuw een deel van de gracht in het Verlaat gedempt, waarvoor schelpen zijn gebruikt. De houten beschoeiing ten oosten van de overkluizing deed dienst tot 1727, toen de hele Noorder Havendijk werd gedempt (afb. 215). Voor het opvullen van de haven is op dat moment zand uit de Zuiderzee gebruikt. Onder het zandpakket was een afvallaag aanwezig met veel vondstmateriaal. Mogelijk hangt deze afvallaag eveneens samen met de demping, maar de laag kan ook in de jaren hieraan voorafgaand zijn ontstaan door het dumpen van afval in de haven door omwonenden. Tegelijk met de demping zijn de kademuren van de haven deels weggebroken, om verkocht te kunnen worden als puin.

Slechts een aantal sporen dateren uit de periode na de demping van de Noorder Havendijk, waaronder vier waterkelders (afb. 216), een aantal muurfunderingen en een riool in het Verlaat. Waarschijnlijk is in de tweede helft van de 18de eeuw de natuurstenen waterpomp op de kruising van de Kaasmarkt en Waagstraat gemaakt. De overloop van de pomp, die uitkwam in het water van de Karnemelksluis, is tijdens de rioolwerkzaamheden aangesneden.

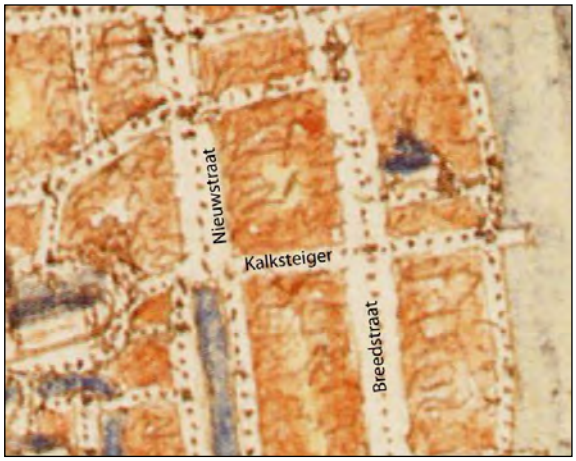
Afb. 216 Westerstraat 136, de Kosterije, ingeklemd tussen de Westerkerk en Westertoren. Tegen de voorgevel is de bovengrondse opbouw met put van een waterkelder aanwezig.

5. Kalksteiger en Breedstraat

5.1 Historische ontwikkeling Kalksteiger

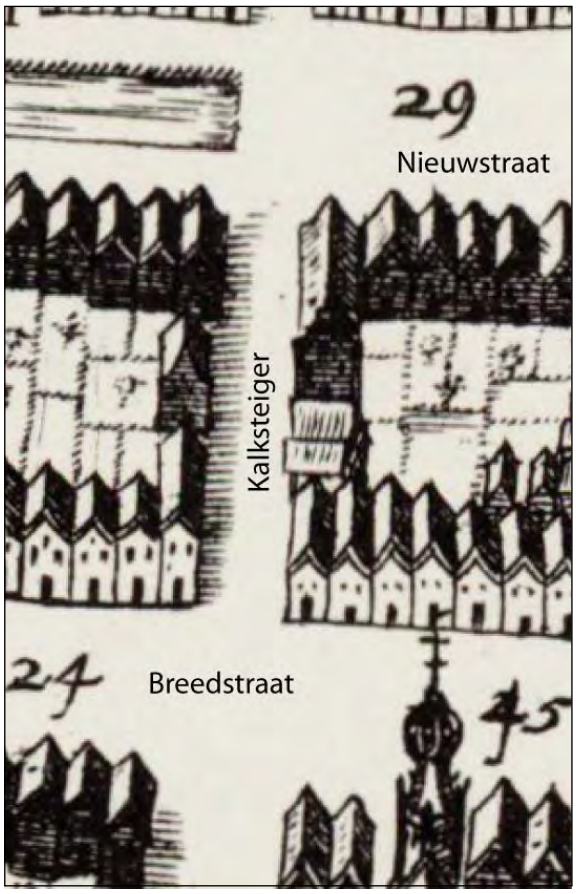
In deze paragraaf wordt ingegaan op de ontwikkeling van de Kalksteiger zoals die op basis van historische bronnen en kaarten bekend is.

Na de aanleg van de haven op de as Noorder Havendijk-Kaasmarkt-Nieuwstraat-Zuider Havendijk in 1362 zijn diverse oost-west georiënteerde stegen tussen de haven en Breedstraat ontstaan. De Kalksteiger is een van deze stegen. De stegen lopen richting de Breedstraat duidelijk omhoog. Dit is goed te verklaren: op de locatie van de Breedstraat loopt de Westfriese Omringdijk. Dit verklaart tevens de uitgang –steiger in de naam van de straat. Deze uitgang komt in Enkhuizen veel voor en wordt gebruikt als aanduiding voor een steeg of straat die tegen een dijk omhoog loopt.[108] De naam Kalksteiger is overigens niet oud: op de kadasterkaart uit 1823 heet de steeg nog Kalfsteiger. De herkomst van deze naam is onduidelijk. In een historische bron uit 1654 wordt de steeg Harmenjanssteijger genoemd.[109] De steeg was oorspronkelijk ongeveer 3,5 meter breed en bevond zich aan de zuidzijde van de huidige straat.

Afb. 217 Uitsnede uit de kaart van Jacob van Deventer uit circa 1560. Noorden boven.

De kaart van Jacob van Deventer uit ca. 1560 geeft weinig informatie over de bebouwing langs de toen nog smalle Kalksteiger (afb. 217). De kaart van Wagenaar uit 1577 is veel gedetailleerder (afb. 218). Op de hoeken van de Kalksteiger met de Nieuwstraat/ Zuider Havendijk en Breedstraat zijn huizen aanwezig. Het meest opvallend is het pand op de hoek met de Nieuwstraat: het pand is groter afgebeeld dan de omliggende huizen. Tussen de hoekpanden staan langs de Kalksteiger een paar kleine gebouwen getekend.

Afb. 218 Uitsnede uit de kaart van Wagenaar uit 1577. Noorden rechts.

108 Zwart 1986, 14.
109 De Vries 1996, 83.

In de 17de eeuw lijkt een gesloten huizenrij aan weerszijden van de Kalksteiger te zijn ontstaan. Op de kaart uit de kroniek van Brandt uit 1666 zijn drie (noordzijde) en vier (zuidzijde) huizen tussen de hoekhuizen getekend (afb. 219). In de periode hierna zijn veel panden afgebroken: op de eerste kadasterkaart uit 1823 zijn bijna alle huizen langs de noordzijde van de Kalksteiger verdwenen (afb. 220). Alleen het hoekhuis aan de Nieuwstraat is nog aanwezig. Dit hoekhuis is in 1941 afgebroken en hierna was dus de volledige huizenrij langs de noordzijde van de Kalksteiger verdwenen. De verkregen ruimte werd gebruikt om de Kalksteiger te verbreden en tevens het zicht op het stadhuis te verbeteren.

Afb. 219 Uitsnede uit de kaart uit de kroniek van Brandt uit 166. Noorden boven.

In 1898 is ter gelegenheid van de inhuldiging van Koningin Wilhelmina als vorstin een linde geplant in de Kalksteiger, tegenover het stadhuis. De boom, de Wilhelminalinde, kon na de verbreding van de straat blijven staan en is tegenwoordig nog aanwezig.[110]

Afb. 220 Uitsnede uit de eerste kadastrale kaart uit 1823. De Kalksteiger is op deze kaart aangeduid als de Kalfstyger.

Op de hoek van de Kalksteiger en Zuider Havendijk stond een supermarkt (afb. 221). In 1999 brandden dit pand en de achtergelegen woningen langs de Kalksteiger af. Uit historische

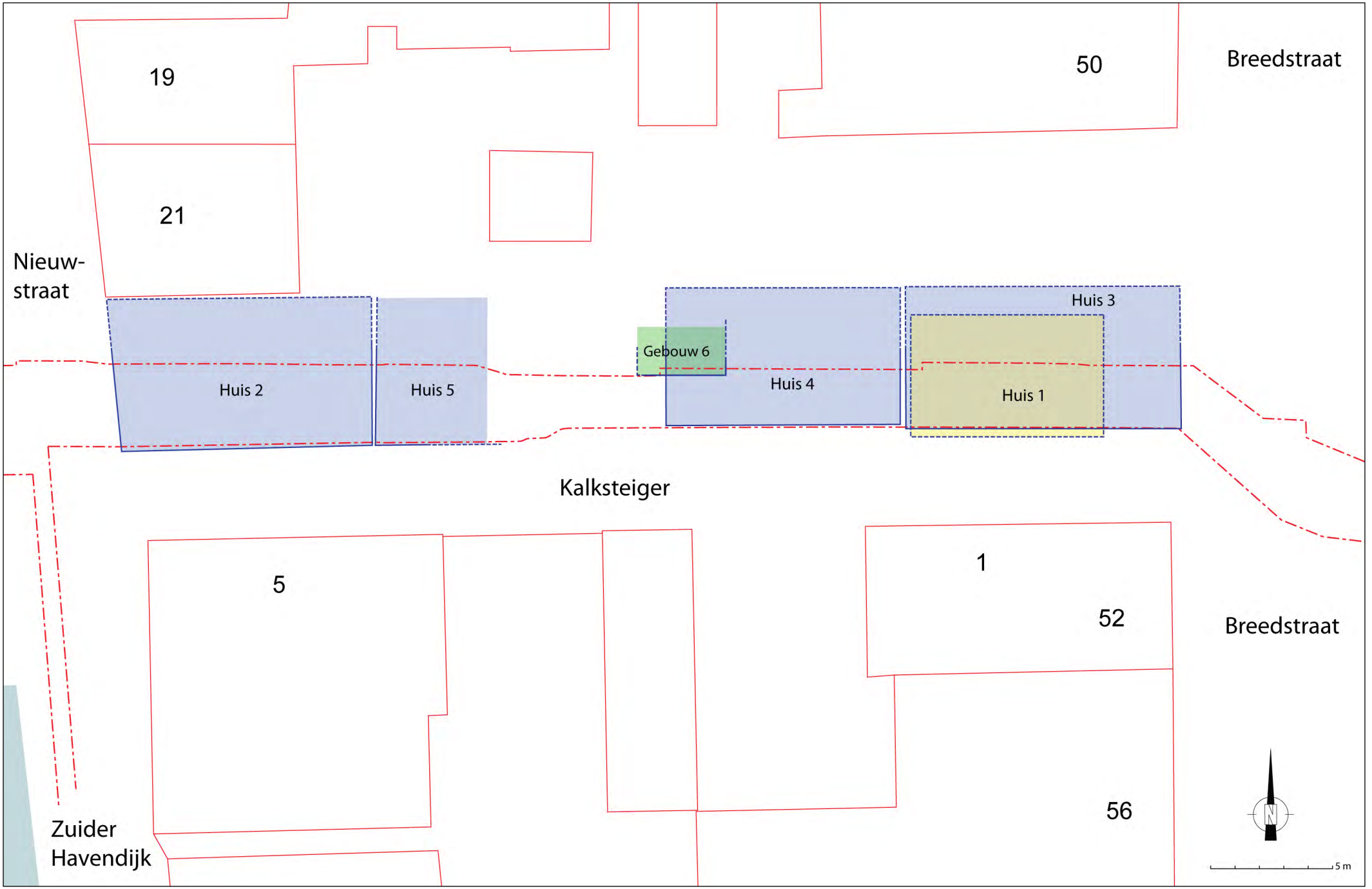
110 De Vries 1999, 95-96.

bronnen is bekend dat op de hoek met de Zuider Havendijk in ieder geval vanaf het midden van 17de eeuw een bakkerij was gevestigd en het pand op dat moment 'In 't Roohaert' heette. In de 18de eeuw was de bakkerij van de familie Huisman en van 1828 tot in de 20ste eeuw was de bakkerij in bezit van de familie Bais.[111]

Afb. 221 De huizenrij langs de zuidzijde van de Kalksteiger rond 1995. Op de hoek met de Zuider Havendijk de supermarkt. In 1999 zijn de panden afgebrand.

111 Historische gegevens van S. Messchaert-Heering.

Afb. 222 Overzicht van de zes onderzochte gebouwen aan de noordzijde van de Kalksteiger, geprojecteerd op de huidige kadasterkaart. De gestippelde lijnen van de huizen zijn onzeker. De rode stippellijn geeft de contour van de rioolsleuf weer. Schaal 1:200.

5.2 Resultaten archeologisch onderzoek

In de Kalksteiger en Breedstraat is het nieuwe riool gelegd op de locatie van het oude riool. Doordat de enkele oude rioolbuis werd vervangen door een gescheiden rioolstelsel met twee buizen, moest echter een bredere sleuf worden uitgegraven (2 tot 3 meter breed). Hierdoor werd ook in onverstoorde grond gegraven.
Het riool is dwars door de verdwenen huizenrij langs de noordzijde van de Kalksteiger gegraven. In de bodem bleken veel resten van deze huizen aanwezig te zijn, waaronder funderingen, vloeren, kelders en putten. Bij de aanleg van het oude riool rond het midden van de 20ste eeuw is een deel van deze sporen reeds verstoord: onder meer muren en vloeren zijn op dat moment deels weggebroken.

In totaal zijn de resten van zes gebouwen onderzocht, waarvan in ieder geval vijf woonhuizen (afb. 222). De bewoningssporen bestrijken een periode van ruim zeven eeuwen: het oudste huis dateert uit de 13de eeuw, terwijl een ander huis pas in de 20ste eeuw is gesloopt.
Eerst wordt kort ingegaan op de bodemopbouw van de Westfriese Omringdijk in de Kalksteiger, Breedstraat en Zwaanstraat. Hierna worden de sporen in de Kalksteiger per gebouw besproken, waarbij de gebouwen in chronologische volgorde worden behandeld.

5.2.1 Ophogingslagen van de Westfriese Omringdijk

Onder de huizen langs de westzijde van de Breedstraat bevindt zich de oude kruin van de Westfriese Omringdijk. Aan weerszijden hiervan is een glooiend talud aanwezig: ten westen tot de as Noorder Havendijk-Kaasmarkt-Nieuwstraat-Zuider Havendijk en ten oosten tot de as Zilverstraat-Hoogstraat-Oosterhavenstraat. De Kalksteiger ligt dus op het westelijk talud, de Zwaanstraat op het oostelijk talud. Beide stegen bevinden zich haaks op de dijk.
De opbouw van de bodem onder de Kalksteiger, Breedstraat en Zwaanstraat is op diverse locaties bestudeerd.

Direct ten westen van de Breedstraat bevindt zich de oude kruin van de Omringdijk. Dit kan worden afgeleid uit het feit dat de ophogingslagen aan weerszijden aflopen. Op de kruin stonden in ieder geval vanaf de eerste helft van de 13de eeuw huizen.
Aan de oostzijde van de Kalksteiger, ter hoogte van de oude kruin van de Omringdijk, is over een lengte van 6,60 meter het noordprofiel van de rioolsleuf gedocumenteerd (zie onder, afb. 235 t/m 238). Bovenin het profiel waren de vloeren van een huis uit de eerste helft van de 13de eeuw aanwezig (huis 1, zie onder). Onder de lagen die samenhangen met het huis was een loopniveau aanwezig, die dus dateert van vóór de bouw van het huis. Het loopniveau bestond uit een compacte laag van ongeveer 10 cm dik van vlekkerige grijze, iets zandige klei. De bovenzijde van het loopniveau bevond zich op 1,50 tot 1,70 meter onder maaiveld (0,59 meter +NAP). Op het loopniveau lag een dunne laag van donkergrijze organische klei, mogelijk het restant van een vegetatielaag. Onder het loopniveau bevond zich een plaggenophoging met mest. Deze ophoging was in het profiel 30 tot 40 cm dik, maar liep onder de bodem van de rioolsleuf verder door.

Ten westen van bovengenoemd profiel waren in de Kalksteiger onder en tussen de sporen van bebouwing uit de 15de eeuw en later de ophogingslagen van het westelijk talud van

de Omringdijk zichtbaar. De bovenste 20 tot 40 cm van de bodemopbouw bestond uit een verrommelde bovenlaag met veel zand en puin. Hieronder bevond zich een ophogingspakket van ongeveer 1,5 meter dik, bestaande uit donkerbruine organische grond (veraard veen). Uit dit pakket zijn slechts twee scherven verzameld, namelijk een fragment laat Pingsdorf-aardewerk en een stukje kogelpotaardewerk.[112] Onder dit pakket lag tot de bodem van de rioolsleuf een compacte sterk organisch vlekkerige kleilaag met veel mest. In deze laag waren geen vondsten aanwezig.
De ophogingslagen kunnen door het ontbreken van vondstmateriaal niet goed worden gedateerd. Het is echter waarschijnlijk dat zij uit de 12de of 13de eeuw dateren.

Onder de Breedstraat is op diverse locaties de bodemopbouw bekeken tot maximaal 2,4 meter onder maaiveld. Uit de donkere middeleeuwse ophogingslagen zijn vondsten verzameld (zie onder), die de lagen in de periode 1275-1350 dateren. De ophogingslagen lopen af richting het oosten, dus vanaf de kruin naar beneden: over een afstand van vijf meter was een verval van 50 cm zichtbaar. De bodemopbouw en het vondstmateriaal wijst uit dat pas in de late 13de of eerste helft van de 14de eeuw het oostelijk talud van de Omringdijk sterk is verbreed en daarmee meer glooiend is gemaakt.
Op 1 meter ten oosten van de westelijke rooilijn van de Breedstraat is parallel aan de richting van de Breedstraat een profielstaat gefotog afeerd en beschreven (afb. 223). De bovenste 90 cm vanaf het maaiveld bestond uit verstoorde grond. Hieronder lag een 60 cm dik pakket van donkergrijze organische klei met veel plantaardig materiaal (gras en mest), stukjes hout, bot en wat keramiek.[113] De aardewerkvondsten uit deze laag bestaan uit 16 fragmenten kogelpotaardewerk, onder meer van een kogelpot met vingerveegversiering, en een fragment proto-steengoed. De laag kan op basis hiervan ruwweg in de 13de eeuw worden gedateerd. Helemaal onderin het profiel (gezien tot 60 cm dik) bevond zich een plaggenlaag van donkergrijze klei met lichtgrijze kleivlekken en organisch materiaal (riet/mest). In deze laag stonden twee houten palen (waarschijnlijk eik en es). De palen leken niet vanuit een hoger niveau te zijn ingeslagen en dateren dus waarschijnlijk uit de 12de of 13de eeuw. Of zij aan een huis of een andere structuur moeten worden gekoppeld, is niet te zeggen.
Op ongeveer 4 meter ten oosten van de westelijke rooilijn van de Breedstraat is een stuk noordprofiel van 2,4 meter hoog haaks op de Breedstraat gedocumenteerd (afb. 224 en 225). De bovenste 75 cm onder het maaiveld bestond uit zand en schelpgruis.

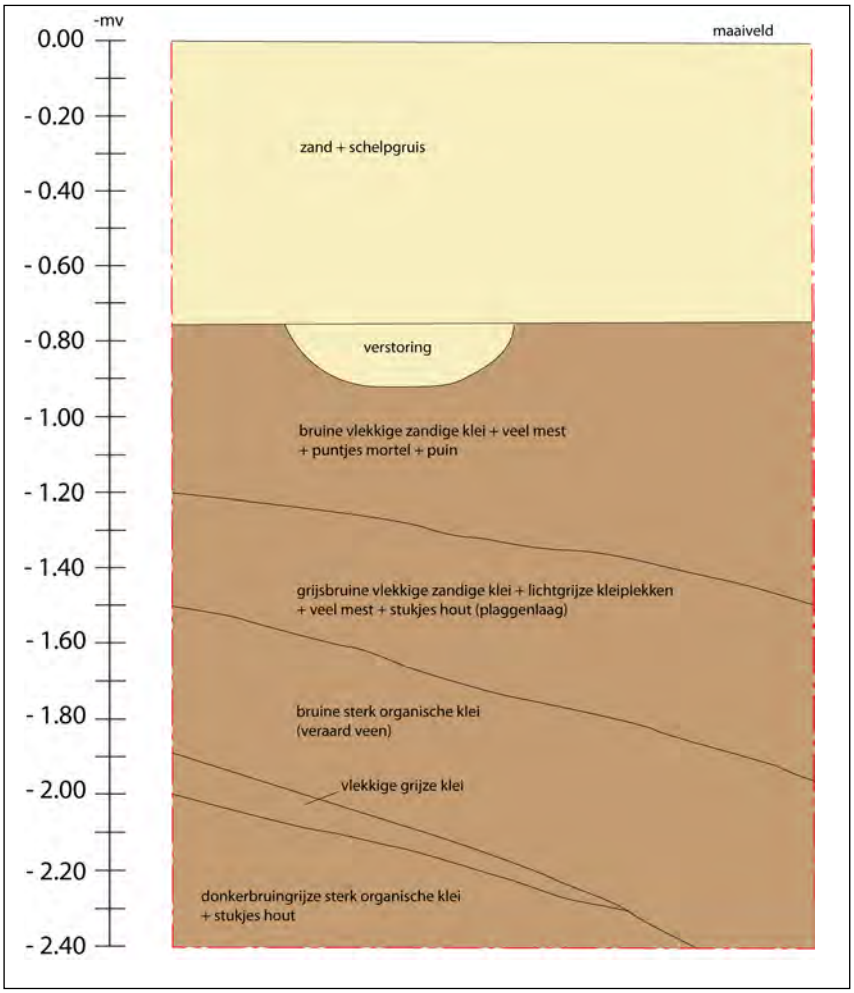

Afb. 223 Een profielstaat parallel aan de richting van de Breedstraat, op 1 meter ten oosten van de westelijke rooilijn van de Breedstraat.

112 V137.
113 V177.

Afb. 224 Een deel van het noordprofiel van de rioolsleuf, dus haaks op de Breedstraat, op ongeveer 4 meter ten oosten van de westelijke rooilijn van de Breedstraat.

Afb. 225 Een deel van het noordprofiel van de rioolsleuf, dus haaks op de Breedstraat, op ongeveer 4 meter ten oosten van de westelijke rooilijn van de Breedstraat. Schaal 1:20.
Bruin: Middeleeuwse ophogingslagen van de Westfriese Omringdijk.
Geel: latere ophogingen van de straat.

Dit zijn ophogings- en verhardingslagen van de Breedstraat uit de Nieuwe Tijd. Hieronder bevonden zich donkere, organische ophogingslagen van de Omringdijk. Sommige lagen bevatten veel mest, andere lagen hadden de textuur van veraard veen. De lagen liepen duidelijk af richting het oosten. Uit de onderste ophogingslagen is keramiek uit de periode 1250-1325 verzameld, namelijk bijna-steengoed, echt steengoed met oppervlaktebehandeling en kogelpotaardewerk (in totaal zes fragmenten).[114] De bovenste ophogingslaag bevatte twee fragmenten roodbakkend aardewerk en een stuk echt steengoed zonder oppervlaktebehandeling.[115] Op basis van deze vondsten kan de laag in de 14de eeuw worden gedateerd. Mogelijk is deze laag iets later opgebracht dat de onderliggende lagen.

Uit de ophogingslagen onder de Breedstraat is tijdens het verdiepen van de rioolsleuf meer vondstmateriaal verzameld dat niet aan een specifie e ophogingslaag kan worden gekoppeld. De vondsten bestaan uit keramiek, metaal, leer, been en touw.[116]
De keramiek dateert uit de periode 1275-1350 en omvat 109 scherven. Aanwezig is proto-steengoed (2 fragmenten), bijna-steengoed (15 fragmenten), steengoed 1 (41 fragmenten), steengoed 2 (15 fragmenten), kogelpotaardewerk (9 fragmenten), grijsbakkend aardewerk (8 fragmenten), roodbakkend aardewerk (18 fragmenten) en hafner-aardewerk (1 fragment). Het stuk hafner-aardewerk is bijzonder: het is afkomstig van een witbakkende pelgrimshoorn. Op het fragment zijn wat groene glazuurspikkels aanwezig.
In de ophogingslagen zijn diverse metalen objecten gevonden die op basis van de keramiekvondsten in de late 13de en eerste helft van de 14de eeuw kunnen worden geplaatst. Een van de meest bijzondere vondsten van het onderzoek is een messing reisbalans met twee uitklapbare poten die met een scharnierstuk aan elkaar zijn verbonden (180-M03, afb. 226). De armen van de balans eindigen in ophanggaatjes waaraan met een koordje de balansschalen konden worden bevestigd. In het midden van het scharnierstuk bevindt zich een gaatje voor het ontbrekende ophangsysteem. Typologisch valt het voorwerp te dateren in de 13de-15de eeuw. Vooral uit Engeland is een heel aantal parallellen bekend (onder de naam 'folding balance').[117]
Fraai zijn ook zeven stukjes messing riembeslag (188-M02, afb. 227.1). Ze zijn onder te verdelen in twee groepen: vier grote en twee kleine bloemvormige stukjes. De kleine riembeslagen (lengte 19 mm) bestaan uit zes bloemblaadjes. Dit is het meest algemene type riembeslag in de 14de eeuw (in het engels 'sexfoil mounts' genoemd).[118] De grote beslagstukjes (lengte 27 mm) hebben een versiering met kleine ronde bloemetjes. Aan de achterzijde zijn alle riembeslagen voorzien van bevestigingslipjes. Ze horen bij elkaar en waren waarschijnlijk om en om als beslag op een leren of stoffen riem bevestigd. Onder hetzelfde vondstnummer als de beslagstukjes is ook nog een messing riemtong gevonden (188-M01, afb. 227.3). Deze is versierd met Franse lelies in ruiten. De decoratie wijkt af van de beslagstukjes, maar het is goed mogelijk dat deze toch bij dezelfde riem heeft behoord. In de ophogingslagen van de Breedstraat is verder nog een messing riemhanger gevonden (182-M01, afb. 227.2). Deze is versierd met een bloemmotief dat doet denken aan de versieringen op de grote beslagstukjes. De riemhanger dateert vermoedelijk net als de beslagstukjes uit de 14de eeuw. Een onduidelijke functie heeft een fibul vormig messing voorwerp dat vermoedelijk net als boven genoemde

114 V184-V187.
115 V183.
116 V176, V180, V182, V188, V190, V192, V193, V194 en V195.
117 Zie bijvoorbeeld: http://finds.org.uk/database/artefacts/record/id/48562
118 Egan and Pritchard 2002, 186-192.

Afb. 226 Messing balans met uitklapbare poten, gevonden in de ophogingslagen in de Breedstraat, 1275-1350 (180-M03). Schaal 1:1. Rechts: tekening van een handelaar met in de rechterhand een balans, 1453 (Die Hausbücher der Nürnberger Zwölfbruderstiftungen).

Afb. 227 Kledingaccessoires, gevonden in de ophogingslagen in de Breedstraat, 1275-1350.
1. Drie kleine (19 mm) en vier grote (27 mm) bloemvormige riembeslagen (188-M02). Niet op schaal.
2. Riemhanger met bloemmotief (182-M01). Schaal 1:1.
3. Riemtong met Franse lelies (188-M01). Schaal 1:1.

voorwerpen uit de 14de eeuw dateert (180-M01, afb. 228.1). Mogelijk is het een boekbeslag. Dat houdt in dat het voor een vroeg perkamenten boek bestemd was. In de (eerste helft van de) 14de eeuw waren handgeschreven boeken uitsluitend in gebruik bij de Kerk en het stadsbestuur. Er is geen enkel boek uit die tijd uit Enkhuizen overgeleverd.

Een andere vondst uit de ophogingslagen van de Breedstraat is een ijzeren knijpschaar van

een zeer klein model (180-M02, lengte 92 mm, afb. 228.2). Dit type schaar wordt ook wel een schapenscheerdersschaar genoemd, hoewel ze vooral werden gebruikt voor het (droog)scheren en noppen van laken, oftewel het wegknippen van pluisjes, haartjes en andere oneffenheden. Een schaar kon uiteraard voor allerlei doeleinden worden gebruikt.

Afb. 228 Metalen voorwerpen, gevonden in de ophogingslagen in de Breedstraat, 1275-1350.
1. Messing (boek)beslag, lengte 70 mm (180-M01). Schaal 1:1.
2. IJzeren knijpschaar, lengte 92 mm (180-M02). Schaal 1:1.
3. IJzeren mes (incompleet) (183-M01). Schaal 1:2.
4. IJzeren mes met houten heft (194-H01). Schaal 1:2.

Afb. 229 Voor- en achterzijde van een benen heftplaat met een versiering van puntcirkels.

Eveneens van ijzer een mes met massief houten heft (194-H01, afb. 228.4), het lemmet met een deel van de angel van een ijzeren mes (183-M01, afb. 228.3), een fragment van een ijzeren kaarsenhouder (V188) en twee stukken ijzeren geheng van een deur of kist met lengtes van 15,8 en 18 cm (V176 en V190). De kaarsenhouder is in volledige vorm een eenvoudige ijzeren pen met twee omgekrulde strips aan de zijkanten die in een stuk hout werd bevestigd. Dit is een typisch Middeleeuws model. Onder de vondsten bevindt zich verder een scheepssintel (V188). Dit is de enige sintel die tijdens het onderzoek is gevonden. Sintels waren een soort ijzeren krammen waarmee breeuwlatten aan de huid van een schip werden vastgezet. Tot slot zijn onder de metaalvondsten een fragment van een ronde schaal van een balans en de poot van een kleine bronzen grape (V194) aanwezig.

Tot slot zijn een paar overige vondsten het noemen waard. Bijzonder is een heftplaat van been met een versiering van puntcirkels (afb. 229). Van hout is een gesneden stokje met gat (afb.

230). Minder opvallend zijn een stuk vuursteen, een slijpsteen, een plat stuk natuursteen (mogelijk graniet), zes stukjes leer en drie fragmenten gedraaid touw.

Afb. 230 Een gesneden houten stokje met gat.

Aan de westzijde van de Zwaanstraat, ter hoogte van het stadhuis, liep het middeleeuwse ophogingspakket van de Omringdijk iets omhoog. Hier lijkt dus een extra ophoging te hebben plaatsgevonden, die waarschijnlijk samenhangt met de eerste bebouwing aan deze zijde van de Breedstraat in de 14de eeuw. In het grootste deel van de Zwaanstraat bevonden de ophogingslagen van de dijk zich op ongeveer 1,5 meter onder maaiveld. Uit het ophogingspakket in de westzijde Zwaanstraat zijn 44 scherven keramiek en een stuk metaal verzameld.[119] De keramiek dateert vooral uit de 14de eeuw en omvat bijna-steengoed (1 fragment), steengoed 1 (12 fragmenten), steengoed 2 (3 fragmenten), kogelpotaardewerk (1 fragment), grijsbakkend aardewerk (4 fragmenten) en roodbakkend aardewerk (23 fragmenten).
Aan de oostzijde van de Zwaanstraat liep het ophogingspakket van de dijk duidelijk sterk af. Op dit pakket lagen ophogingen uit de 15de en 16de eeuw (zie paragraaf 6.2.1 en 6.2.2). In deze ophogingslagen uit latere tijd zijn diverse metaaltjes gevonden. De meest bijzondere vondst is een pelgrimsinsigne van Amersfoort (211-M02, afb. 231.4). Het is een zeer fraai en nagenoeg compleet bewaard gebleven exemplaar. Het is een zeer bekend type insigne. In Amersfoort werd vanaf 1444 een miraculeus Mariabeeld vereerd. Dit beeld was in dat jaar door Margriete Albert Gysendochter onder het ijs van de dichtgevroren stadsgracht gevonden. Het was enkele weken daarvoor door een meisje dat in een klooster intrad weggegooid omdat zij zich schaamde voor het nogal primitieve beeldje. Eenmaal uit de stadsgracht gehaald, vonden vele wonderen plaats die aan dit miraculeuze beeldje werden toegeschreven. Dit leidde ertoe dat Amersfoort in de late Middeleeuwen een druk bezochte bedevaartplaats werd. Op het insigne staat de vondst van het wonderbaarlijke beeldje uitgebeeld. Links is een knielende vrouw (Margriete) afgebeeld die een in verhouding nogal groot Mariabeeld uit het water haalt. Boven deze voorstelling bevindt zich een banderol met de tekst AMERSFOERT MCCCCXLV (1445). In de huidige tijdsrekening is dit het jaar 1444. De ronde voorstelling wordt bekroond door een gotisch maaswerk. Er zijn zes typen insignes uit Amersfoort bekend die van elkaar afwijken in details. Het hier gevonden insigne komt overeen met het derde type waarvan in het eerste deel van 'Heilig en Profaan' een voorbeeldexemplaar uit Amsterdam staat afgebeeld.[120] Deze wordt gedateerd in de periode 1475-1525.
In de database Kunera staan momenteel 27 insignes uit Amersfoort, waarvan 15 exemplaren zijn gevonden in Amsterdam.[121] Daarnaast bevinden zich in de database nog zes insignes waarvan de exacte vindplaats niet bekend is. In deel 1 en 2 van 'Heilig en Profaan' worden nog

119 V195, V199, V201, V202.
120 Van Beuningen en Koldeweij 1993, 215 (afb. 438).
121 http://www.kunera.nl/

Afb. 231 Insignes van tin/lood uit de ophogingslaag in de Zwaanstraat.
1. Insigne buste Spaans edelman, diameter 29 mm (222-M02). Schaal 1:1.
2. Insigne Lam Gods, breedte 43 mm (222-M03). Schaal 1:1.
3. Insigne sleutel, hoogte 50 mm (222-M01). Schaal 1:1.
4. Insigne Amersfoort, breedte 32 mm en hoogte 44 mm (211-M02). Niet op schaal.
5. Voor- en achterzijde van twee identieke insignes van gekroonde letter M, breedte 16 mm en hoogte 16 mm (206-M01 en 206-M02). Schaal 2:1.

diverse andere vondsten genoemd.[122] Het aantal exemplaren uit Schouwen-Duiveland (20) en uit Nieuwlande (10) valt op. Als we alle vondsten bij elkaar optellen, levert dat een aantal van minimaal 76 insignes uit Amersfoort op. In werkelijkheid zal het aantal vondsten nog een stuk groter zijn. In de lijst van insignes die zijn gevonden in Arnemuiden staan bijvoorbeeld twee insignes van Amersfoort vermeld.[123] Uit het grote aantal insignes blijkt in ieder geval het grote belang van Amersfoort als bedevaartplaats. Verder komt uit de lijst naar voren dat vooral veel insignes zijn gevonden in Zeeland (minimaal 37) en in Amsterdam (15). Dit laat zich waarschijnlijk verklaren door de mate van intensiteit van (detector)onderzoek in die gebieden. Daarnaast worden insignes vooral gevonden in natte bodem. Opvallende afwezige

122 Van Beuningen en Koldeweij 1993, 215 (afb. 436-438). Van Beuningen, Koldeweij en Kicken 2001, 330 (afb. 1378-1379).
123 Van Beuningen 2012, 17. Een van deze staat afgebeeld in: De gouden eeuw van Arnemuiden. Detector en oogvondsten werkgroep Arnemuiden, 2012, 24.

bij de vindplaatsen is Amersfoort, zoals ook is vastgesteld door Francien Snieder in een artikel over de Amersfoortse insignes.[124] Noord-Holland boven het IJ vormt tot nu toe een witte vlek op de verspreidingskaart. Het hier afgebeelde insigne vormt de eerste stip op de kaart. Inmiddels kan daar een tweede stip aan worden toegevoegd want bij een opgraving op het binnenterrein van het Snouck van Loosenziekenhuis aan de Vijzelstraat in Enkhuizen in 2011 is nog een Amersfoorts insigne gevonden.[125]

De ophogingslagen hebben nog enkele insignes opgeleverd, waarvan één onlangs als nieuw type insigne is opgenomen in 'Heilig en Profaan' deel 3.[126] Dit is een rond insigne met een diameter van 28 mm en met drie bevestigingsoogjes, waarvan één afgebroken (222-M02, afb. 231.1). Op het insigne staat een Spaans edelman met platte pet en snor afgebeeld. Het portret doet enigszins denken aan Karel V en is ook onder die rubriek in 'Heilig en Profaan' ondergebracht. Op de insignes die van hem bekend zijn, staat hij afgebeeld met de keten van de Orde van het Gulden Vlies. Dat is bij het hier gevonden insigne niet het geval. Om die reden is de afbeelding geïnterpreteerd als een afbeelding van een Spaans edelman en geplaatst tegen de achtergrond van de groeiende invloed van de Spaanse cultuur in de Lage Landen in de periode 1525-1550. Het gaat dus niet om een religieus, maar om een profaan insigne.

Een derde insigne is een afbeelding van het Lam Gods (222-M03, afb. 231.2). Het Lam Gods houdt met zijn linker voorpoot een stok vast waaraan een kruisvaan bevestigd heeft gezeten. Waarschijnlijk is het een onderdeel van een groter insigne. Insignes van het Lam Gods komen regelmatig voor. Bij een opgraving in de binnenstad van Hoorn (Winston 2000, hoek Grote Noord en Roode Steen) is bijvoorbeeld een zeer fraai exemplaar gevonden.[127] De voorstelling is ontleend aan een citaat in de Bijbel, namelijk de woorden die Johannes de Doper sprak bij de doop van Christus in de Jordaan: "Ziet het Lam Gods dat wegneemt de zonden van de wereld". Het Lam Gods (met kruisvaan) staat symbool voor Christus. Insignes met het Lam Gods worden soms in verband gebracht met Rome, maar waarschijnlijk fungeerden ze ook als algemeen religieus symbool zonder dat deze uit een specifie e bedevaartplaats afkomstig waren. Het hier gevonden insigne wijkt af van de bekende types. Het lam is zeer primitief weergegeven en er is geen enkele detaillering aanwezig. Waarschijnlijk is het een vrijstaand lam op een grondje in plaats van op een banderol, zoals bij andere exemplaren het geval is.[128]

Een vierde voorwerp dat bij de insignes kan worden ingedeeld, is een sleuteltje met een lengte van slechts 50 mm (222-M01, afb. 231.3). Aan de bovenkant bevinden zich twee bevestigingsoogjes. De betekenis is niet duidelijk. In de christelijke symboliek staat de sleutel symbool voor de apostel Petrus. Bij insignes worden echter als verwijzing naar Petrus standaard twee gekruiste sleutels afgebeeld. In het volksgeloof wordt de sleutel in verband gebracht met het afsluiten van iets, bijvoorbeeld een ziekte, en het beginnen (openen) van iets nieuws.

Uit de ophogingslagen komen verder twee identieke kleine letterinsignes (206-M01 en 206-M02, afb. 231.5). In beide gevallen betreft het een gekroonde letter M. De insignes zijn slechts 16 mm breed en 16 mm hoog. Aan de achterzijde zijn ze voorzien van een draagspeld. Vergelijkbare insignes zijn van diverse vindplaatsen bekend. In Enkhuizen is al eerder een exemplaar gevonden bij de opgraving aan de Vissersdijk en de Van Bleiswijkstraat (EBF1994).[129] Bij een opgraving in de binnenstad van Hoorn (Winston 2004, Grote Noord 4-6) is in een

124 Snieder, F., 2011: 'Maria uit de modder. De Amersfoortse pelgrimstekens', Kroniek. Themanummer Maria van Amersfoort, 12-13.
125 Archeologie West-Friesland, project 341. Publicatie in voorbereiding.
126 Beuningen, H.J.E. van et. al. 2012, 334 (afb. 3137).
127 Schrickx 2007, 50-51.
128 Beuningen, H.J.E. van et. al. 2012, 241 (afb. 2757).
129 Duijn 2010, 33.

ophogingslaag met vondstmateriaal uit de 15de eeuw een exemplaar aangetroffen.[130] Enkele M-insignes staan afgebeeld in de drie delen van 'Heilig en Profaan'.[131] De letter M (zeker in combinatie met een kroon) stond vermoedelijk voor Maria en hangt samen met de populaire Mariadevotie in de Middeleeuwen. De afgebeelde letter M-insignes worden geplaatst in de periode 1375-1425, maar deze datering is allerminst zeker bij gebrek aan goed gepubliceerd vondstmateriaal uit dateerbare context. Waarschijnlijk kwamen deze insignes gedurende een langere periode voor. Koldeweij laat in een publicatie van insignes uit Vlaanderen zien dat de (gekroonde) letter M afhankelijk van de context ook andere betekenissen kon hebben, zoals de M van Minne en de M van Maximiliaan (keizer 1493-1519).[132]

De ophogingslagen in de Zwaanstraat hebben naast deze insignes nog diverse andere metaalvondsten opgeleverd. Een van deze is een messing rekenpenning uit Neurenberg (211-M01, afb. 232). Op de voorzijde staat een wapenschild met drie Franse lelies (het wapen van Frankrijk) en op de keerzijde een rijksappel. De penning is aan beide zijden voorzien van een niet te ontcijferen pseudo-randtekst. Dit soort penningen werd gebruikt voor het maken van berekeningen in Romeinse cijfers op een rekenbord. Vergelijkbare rekenpenningen worden regelmatig gevonden, zoals bij de opgraving aan de Vijzelstraat in Enkhuizen in 2010.[133] Ze dateren uit de eerste helft van de 16de eeuw. Tot slot is in de ophogingslaag nog een fragment van een versierde messing klederhaak, een spinlood en een ronde messing gesp gevonden (V211).

Afb. 232 Voor- en achterzijde van een messing rekenpenning uit Neurenberg, 1500-1550, diameter 26 mm (211-M01). Afkomstig uit de ophogingslagen in de Zwaanstraat. Schaal 1:1.

Afb. 233 Zilveren vingerhoed met gegraveerde naam MAERY IANS D(ochter), 1580-1600, hoogte 26 mm en diameter 19 mm (188-M03). Niet op schaal.

Tot slot is in de Breedstraat een bijzonder voorwerp van metaal gevonden, namelijk een zilveren vingerhoed met gegraveerde tekst (188-M03, afb. 233). Het object moet in de 16de eeuw in de bodem zijn beland. Rondom staat MAERY IANS D (Marie Jans dochter). Vermoedelijk gaat het

130 Schrickx 2006, 116.
131 Van Beuningen en Koldeweij 1993, 311-313 (afb. 966-977). Van Beuningen, Koldeweij en Kicken 2001, 442-443 (afb. 1971-1973).
132 Koldeweij 2006, 136-138.
133 Schrickx 2012, 34 (afb. 23).

om een geboorte- of huwelijksgeschenk, maar helaas ontbreekt een jaartal. Een vergelijkbaar exemplaar bevindt zich in de collectie van Museum Rotterdam.[134] Hier luidt de tekst Catalina Blavoet 1595. In het Fries Scheepvaartmuseum bevindt zich een zilveren vingerhoed waarvan de versiering afwijkt van de exemplaren uit Enkhuizen en Rotterdam, maar die wel net als die vingerhoeden is voorzien van een gegraveerde tekst, namelijk Reinu Piters 1589.[135] In dit geval is de eigenares te traceren in de archieven en zij is gedoopt in 1589. Het gaat hier dus duidelijk om een doopgeschenk. De eigenares van de vingerhoed uit Enkhuizen valt niet meer te achterhalen. Marie Jans is een zeer algemeen voorkomende naam en er werden diverse personen met deze naam in de jaren 80 en 90 van de 16de eeuw in Enkhuizen geboren.

134 http://collectie.museumrotterdam.nl/objecten/32705
135 http://www.friesscheepvaartmuseum.nl/. Objectnummer 2010-091.

5.2.2 Huis 1: een 13de-eeuws huis op de Omringdijk

Aan de oostzijde van de Kalksteiger, tegen de Breedstraat aan, zijn de resten gevonden van een huis uit de 13de eeuw (afb. 234). De rioolsleuf is dwars door het huis gegraven. De sporen van het huis konden over een breedte van ruim een meter, in de noordzijde van de rioolsleuf, en in het noordprofiel worden onderzocht. In de zuidelijke helft van de rioolsleuf zijn de resten van het huis in het verleden vernietigd bij de aanleg van het oude riool. Het zuidprofiel van de rioolsleuf was bovendien verstoord.

Afb. 234 De werkzaamheden aan de oostzijde van de Kalksteiger in volle gang. Op de achtergrond het stadhuis van Enkhuizen.

De sporen van het huis omvatten vloeren van klei en leem met haardplaatsen en ophogingslagen tussen de vloeren. Keramiekvondsten uit de vloeren en ophogingslagen dateren het huis in de eerste helft van de 13de eeuw. Paalkuilen of wandgreppels zijn niet gevonden. Zij bevinden zich mogelijk wel buiten de rioolsleuf, aangezien de zijkanten van het huis niet zijn aangesneden. De voor- en achterzijde van het huis waren bovendien verstoord door latere bewoningssporen. De lengte en breedte van het huis kan hierdoor niet precies worden bepaald: slechts kan worden gezegd dat het huis ten minste 6,6 meter lang en 1 meter breed was. Op basis van opgravingen van andere huizen uit de 13de eeuw in Holland kan worden verondersteld dat het huis een lengte had van circa 8 meter en een breedte van 3,5 tot 5 meter.[136] Voor de reconstructietekeningen is uitgegaan van een afmeting van 8 bij 5 meter. Het huis stond met de lange zijde haaks op de richting van de dijk, dus oost-west. In de achterste helft van het huis lag in het midden een vrije haardplaats. De rook verliet het gebouw door een gat in het rieten dak. De wanden van het huis waren van vlechtwerk en aangesmeerd met leem.

136 Janse 1988, 63. Zie ook Schrickx 2006, 26.

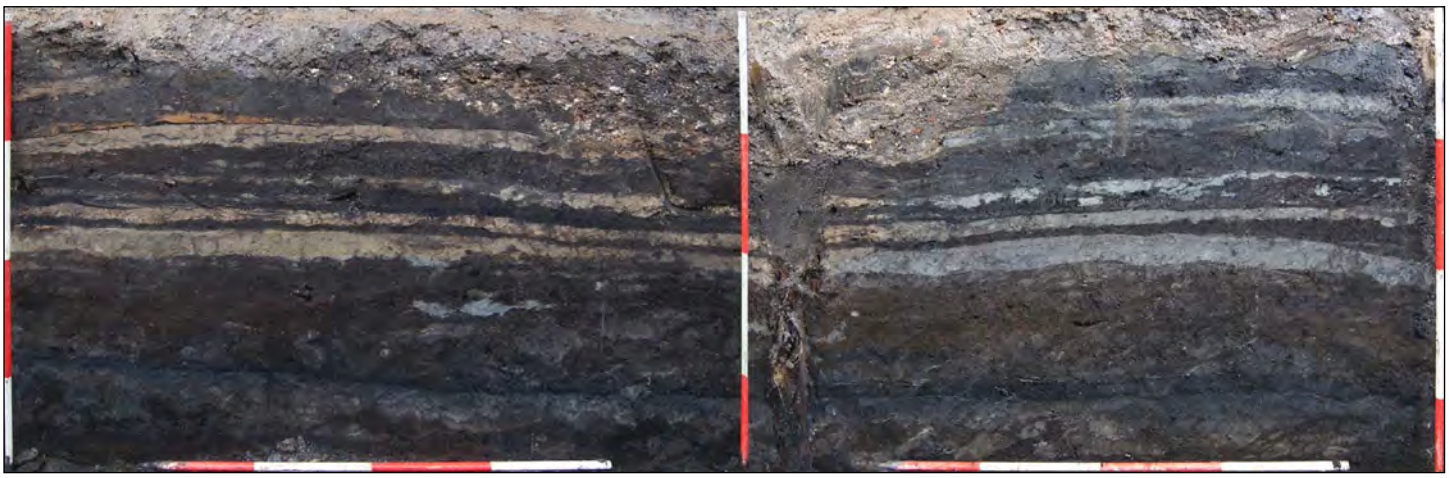
Op basis van de bodemopbouw in de Kalksteiger en Breedstraat kan worden gezegd dat het huis op de kruin van de Westfriese Omringdijk is gebouwd (zie boven). Ten oosten van deze kruin liep het talud van de dijk in de 13de eeuw vrij steil af. Pas in de 14de eeuw is de dijk naar het oosten toe, dus richting de Zuiderzee, sterk verbreed, waardoor het talud aan deze zijde van de dijk minder steil werd. Pas hierna is een weg op de dijk gemaakt: de huidige Breedstraat.
De vloeren van het huis bevonden zich direct onder het huidige maaiveld. Dit betekent dat dit deel van de Omringdijk al rond 1200 zijn huidige hoogte had gereikt (ca. 2,5 meter +NAP). In de periode hierna is steeds op hetzelfde niveau gewoond en geleefd.

Dit is niet het eerste huis uit de 13de eeuw dat langs de westzijde van de Breedstraat is gevonden. In de jaren 80 en 90 zijn op drie locaties opgravingen verricht door de Archeologische Werkgroep van Oud Enkhuizen waarbij vloeren uit de 13de eeuw zijn aangetroffen.[137] Deze onderzoeken zijn echter beperkt gedocumenteerd. In 2008 is op de zuidhoek van de Kalksteiger en Breedstraat, dus naast de rioolsleuf uit 2010, een huis uit waarschijnlijk de tweede helft van de 13de eeuw opgegraven.[138] Hierbij zijn een paar vloeren en een haardplaats gevonden.

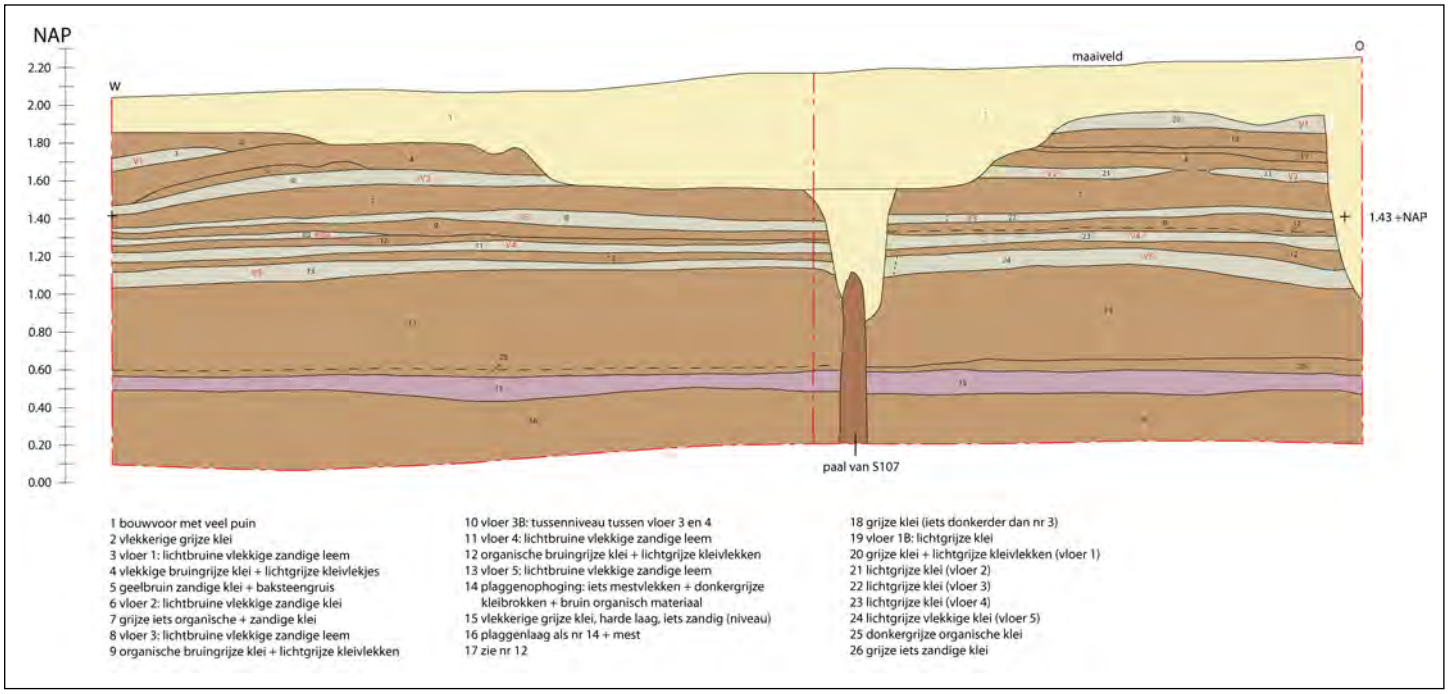
Ophogingslaag onder het huis
Tussen het loopniveau op ongeveer 1,6 meter onder maaiveld (zie boven) en de onderste vloer van het huis was een ophogingslaag aanwezig, namelijk een plaggenophoging van bruine organische klei met wat mestvlekken, donkergrijze kleibrokken en bruin organisch materiaal. De ophogingslaag is vermoedelijk kort voor de bouw van het huis opgeworpen en dateert dus waarschijnlijk uit de periode rond 1200.
De plaggenlaag was ongeveer 50 cm dik en de bovenzijde bevond zich op 1 tot 1,2 meter onder maaiveld (1,13 tot 1.03 meter +NAP). Uit de laag zijn zes scherven verzameld, waaronder drie kogelpotscherven.[139] Hierbinnen is een ongedraaide randscherf van een kp-kog-6 en een fragment van een standring aanwezig. De vierde scherf is een groot wandfragment van proto-steengoed. De andere twee scherven zijn meer bijzonder, namelijk twee wandfragmenten van Mayen-aardewerk, vermoedelijk van een grote (tuit)pot.[140] De scherven zijn hard gebakken, bevatten grove insluitsels en hebben een glad oppervlak. Mayen-aardewerk wordt slechts zelden gevonden in post-Karolingische context. Elders uit West-Friesland zijn een paar voorbeelden bekend, waaronder een tuitpot uit Midwoud uit 12de-eeuwse context.[141]

Vloeren en ophogingslagen daartussen
Op bovengenoemde plaggenophoging lagen de vloeren van het huis, die van elkaar werden gescheiden door ophogingslagen. De vloeren zijn gedocumenteerd in het noordprofiel van de rioolsleuf over een afstand van 6,60 meter. Aan weerszijden van dit profiel hebben de vloeren oorspronkelijk doorgelopen. Ten westen van het noordprofiel was de bodemopbouw echter verstoord door muur S101 (zie onder, huis 3). Ook de bodemopbouw ten oosten van het gedocumenteerde profiel was niet meer intact. Op basis van de locatie van de haardplaatsen (zie onder) kan worden gezegd dat het noordprofiel zich in het midden an het huis bevond.

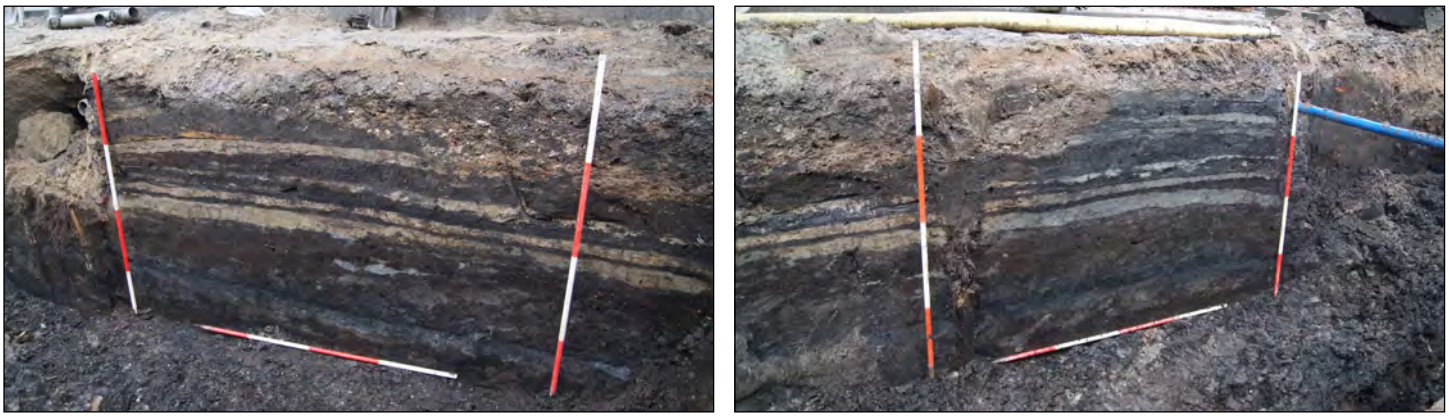
137 Breedstraat 38, 1985: Bakker/Loots 1986, 50-56; Breedstraat 64, 1990-1991: Bakker/Koeman 1991, 52-54; Breedstraat 36, 1991-1992: Bakker/Koeman 1992, 79-80. Zie ook Duijn 2011b, paragraaf 2.2.
138 Breedstraat 52: Linden/Spitzers 2008.
139 V156, V158 en V165.
140 Determinatie met dank aan A.A.A. Verhoeven.
141 Verhoeven 1998, 131, 140.

Afb. 235 Het noordprofiel aan de oostzijde van de Kalksteiger met de vloerniveau's van het 13de-eeuwse huis.

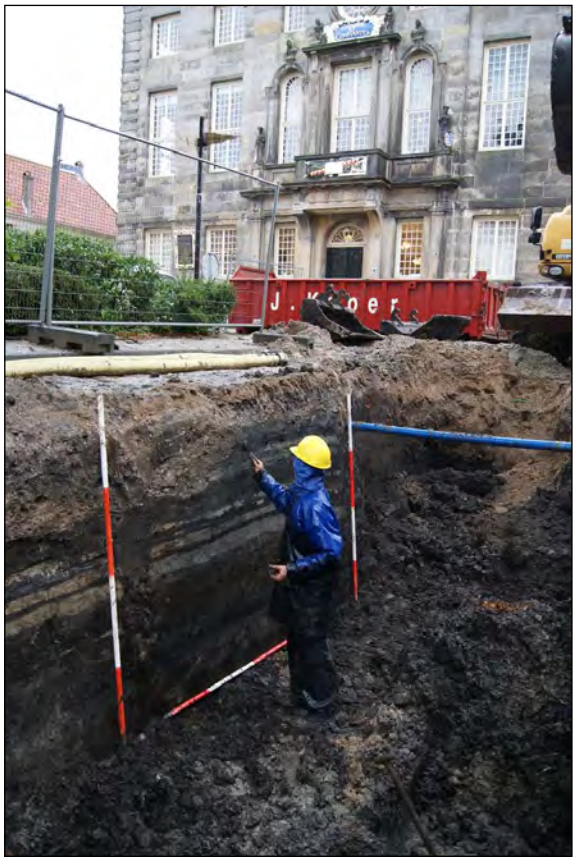
Afb. 236 Het noordprofiel aan de oostzijde van de Kalksteiger. Schaal 1:40.
Lichtbruin: ophoogingslagen.
Grijs: vloerniveau's. In rood het nummer van de vloer.
Paars: loopniveau onder het huis.
Geel: verstoorde bouwvoor.
Donkerbruin: paal van huis 3 (S107)

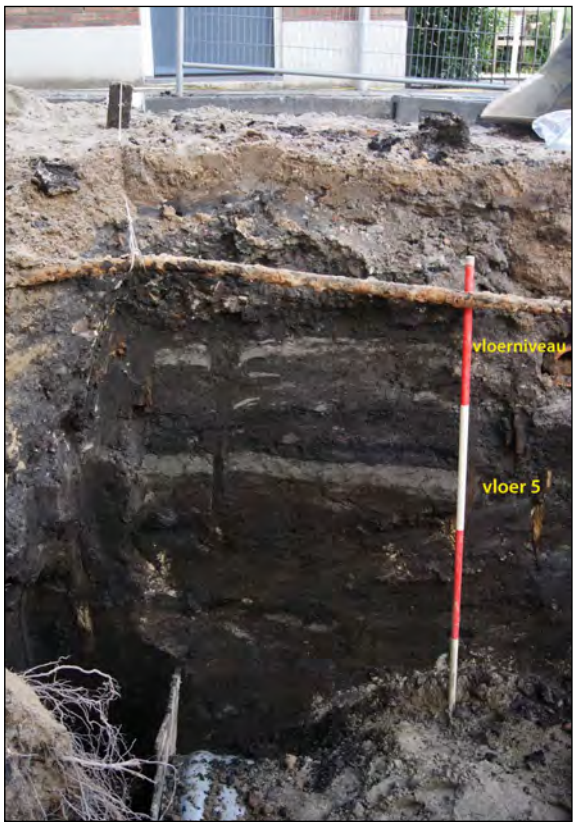
Afb. 237 De westelijke (links) en oostelijke (rechts) helft van het noordprofiel. Het profiel is in twee delen gedocumenteerd. De verstoring aan weerszijden van het profiel is duidelijk zichtbaar.

In totaal zijn vijf vloeren aangesneden die over de hele breedte van het profiel aanwezig waren (genummerd 1 t/m 5, van boven naar onder). Tussen vloer 1 en 2 en vloer 3 en 4 waren kortere vloeren aanwezig (vloer 1B en 3B genoemd). Mogelijk gaat het hier om lokale ophogingen binnen het huis. Het is mogelijk dat boven de bovenste vloer oorspronkelijk meer vloeren aanwezig waren: de bovenzijde van het bodemprofiel was verrommeld door latere (bouw)activiteiten. De vloeren en lagen daartussen hadden een gezamenlijke dikte van ongeveer 60 cm.

De vloeren waren 4 tot 10 cm dik. Opvallend was dat de vloeren in de westelijke helft van het noordprofiel bestonden uit lichtbruine vlekkige zandige leem, terwijl de vloeren in de oostelijke helft waren gemaakt van lichtgrijze klei (zavel). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat het huis in twee ruimtes was verdeeld die op een andere manier waren verhard. In dat geval was het echter logisch geweest als ter hoogte van de scheidingswand een verspringing zichtbaar was geweest in de vloeren. Dit is echter niet het geval en bovendien is de overgang van leemvloer naar kleivloer vrij geleidelijk. Dat de vloeren aan de achterzijde van het huis meer lemig zijn, heeft wellicht te maken met het feit dat hier de haardplaats lag. Doordat het leven in het huis zich vooral rond de haard afspeelde, was hier mogelijk behoefte aan een betere verharding, waardoor voor het hardere leem is gekozen.
De vloeren werden van elkaar gescheiden door donkere ophogingslagen, bestaande uit vlekkerige bruine/bruingrijze klei of organische bruingrijze/grijze klei met lichtgrijze kleivlekken. Deze lagen waren 4 tot 15 cm dik.
Het vernieuwen van een vloer hoeft niet te hebben samengehangen met nieuwbouw van het huis; het is goed mogelijk dat in ieder geval een deel van de vloeren binnen hetzelfde huis heeft gelegen. Mogelijk heeft

Afb. 238 Het documenteren van het noordprofiel in de regen. Op de achtergrond het stadhuis.

Afb. 239 Zuidprofiel, ongeveer ter hoogte van de achtergevel van Kalksteiger 1. Vloer 5 en een ander vloerniveau is zichtbaar.

een vloer maar een jaar of 5 tot 10 gefunctioneerd voordat een vernieuwing plaatsvond. Gezien de totale dikte van het pakket met vloerniveau's, ongeveer 60 cm, is het wel waarschijnlijk dat ten minste één keer sprake is van nieuwbouw van het huis.

Op 2,5 meter ten westen van het noordprofiel, ongeveer ter hoogte van de achtergevel van Kalksteiger 1, is een deel van het zuidprofiel van de rioolsleuf bekeken (afb. 239). Hier waren twee vloeren zichtbaar. Het onderste niveau kan worden vereenzelvigd met vloer 5 in het noordprofiel. Deze vloer liep vanaf het zuidprofiel nog ten minste 3 meter door naar het westen. Het is mogelijk dat de vloer de omvang en locatie van het 13de-eeuwse huis aangeeft. In dat geval was het huis ten minste 11 meter lang. Een andere mogelijkheid is dat vloer 5 niet alleen binnen het huis lag, maar ook achter en naast het huis. De kleilaag heeft in dat geval niet alleen gefunctioneerd als inpandige vloer, maar ook als egalisatielaag voor het erf rond het huis. De afwijkende dikte van de kleilaag (de dikste laag van alle vloeren) wijst mogelijk op het laatste, evenals het feit dat direct boven de laag in het zuidprofiel geen andere vloeren aanwezig waren. In het zuidprofiel was ongeveer 50 cm boven vloer 5 wel een tweede vloer zichtbaar, maar ook deze moet mogelijk worden geïnterpreteerd als verharding rond het huis. Vloer 5 heeft binnen het 13de-eeuwse huis wel zeker gefunctioneerd als leefniveau: in de vloer was een haardplaats aanwezig (zie onder).

Uit de vloeren en ophogingslagen daartussen is keramiek, bot, huttenleem, metaal en verbrand slakachtig materiaal verzameld. De keramiek omvat 60 scherven, waarvan 45 van kogelpotaardewerk. Hierbinnen zijn tien randscherven aanwezig, waarvan twee van een bakpan (kp-bak-2) en acht van kogelpotten (kp-kog-1, 2 en 6). De randen van de kogelpotten zijn los gedraaid. Op slechts één wandfragment is versiering aanwezig, namelijk bezemstreek. Acht scherven zijn van proto-steengoed, een keramieksoort die tussen 1200 en 1280 is geproduceerd. Slechts één rand is aanwezig, namelijk een kraagrand die kenmerkend is voor de productie uit de eerste helft van de 13de eeuw. Verder zijn onder meer twee fragmenten van een geknepen standring gevonden. Drie fragmenten Pingsdorf moeten als opspit worden beschouwd. Drie andere fragmenten behoren tot het roodbakkende aardewerk uit het Maasland (Andenne). Een vierde stuk roodbakkend aardewerk is afwijkend en behoort mogelijk tot de vroege productie van dit type aardewerk uit Haarlem. Op basis van het proto-steengoed, het Andenne-aardewerk en het ontbreken van bijna-steengoed kan het huis in de eerste helft van de 13de eeuw worden gedateerd.
Slechts twee stukjes huttenleem zijn gevonden. Ze wijzen erop dat de wanden van het huis van vlechtwerk en leem waren gemaakt. Opvallend zijn 14 brokken van verbrand, slakachtig materiaal. De brokken zijn erg licht en zij lijken dus niet samen te hangen met metaalproductie.
Uit de ophogingslagen tussen de vloerniveau's van het huis komt één metaalvondst, namelijk een spinlood (154-M01, afb. 240.1). Het is een dikke loden schijf met gat in het midden en met aan beide zijden een identieke geometrische versiering met een soort vakjes. Dit type spinschijf (de voorloper van de latere kleine spinloden) komt voor in de 12de tot 14de eeuw. Een identiek exemplaar is bijvoorbeeld gevonden in de binnenstad van Hoorn (opgraving Winston 2004 op perceel Grote Noord 4-6).[142] Het lood is daar afkomstig uit een ophogingslaag met materiaal uit de periode 1350-1400. Onlangs is een identiek lood gevonden in de ophogingslagen van een

142 Schrickx 2006, 116.

huisterp uit de 11de-12de eeuw in Wognum.[143] Deze vondsten tonen aan dat deze voorwerpen in die tijd algemeen voorkwamen.
Uit de stortgrond van het graven van de rioolsleuf in de oostzijde van de Kalksteiger komt nog een tweede lood dat vermoedelijk als spinlood is te determineren (152-M01, afb. 240.2). Het is net als het eerste lood een ronde platte schijf met gat in het midden, maar met een iets grotere diameter (36 mm) dan het eerste lood (30 mm). Dit tweede lood is bovendien onversierd. Uit de stortgrond van de ophogingslagen van de Breedstraat komt nog een derde lood dat mogelijk een spinlood is (189-M01, afb. 240.3). De diameter van dit primitief gevormde lood is 34 mm en ook dit lood is onversierd.

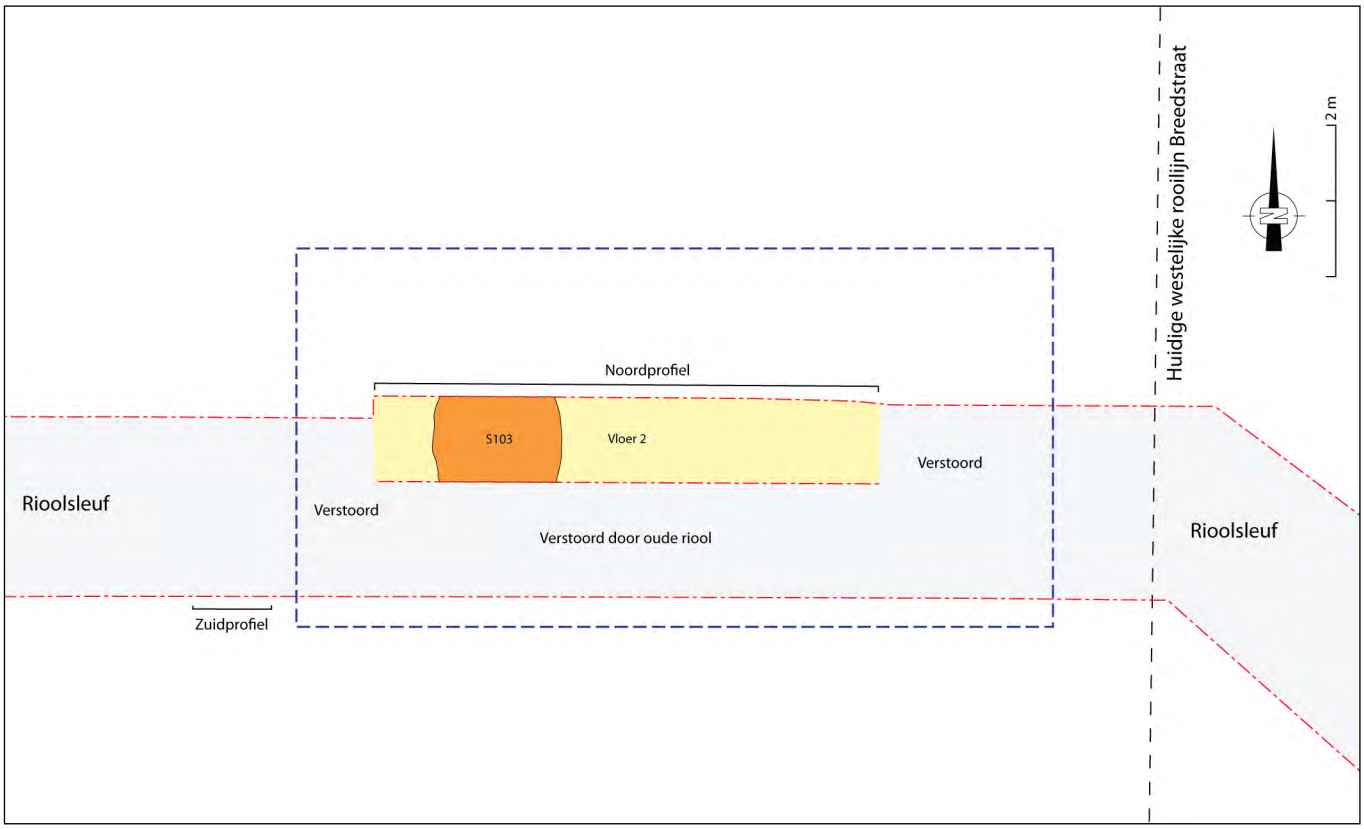
Afb. 240 Spinloden uit de 13de / 14de eeuw. Schaal 1:1.
1. Spinlood uit de ophogingslagen tussen de vloerniveau's van het 13de-eeuwse huis, diameter 30 mm (154-M01)
2. Spinlood uit de stortgrond van de sleuf in de Kalksteiger, diameter 36 mm (152-M01)
3. Spinlood uit de stortgrond van de sleuf in de Breedstraat, diameter 34 mm (189-M01)

Haardplaatsen (S103, S104, S105)

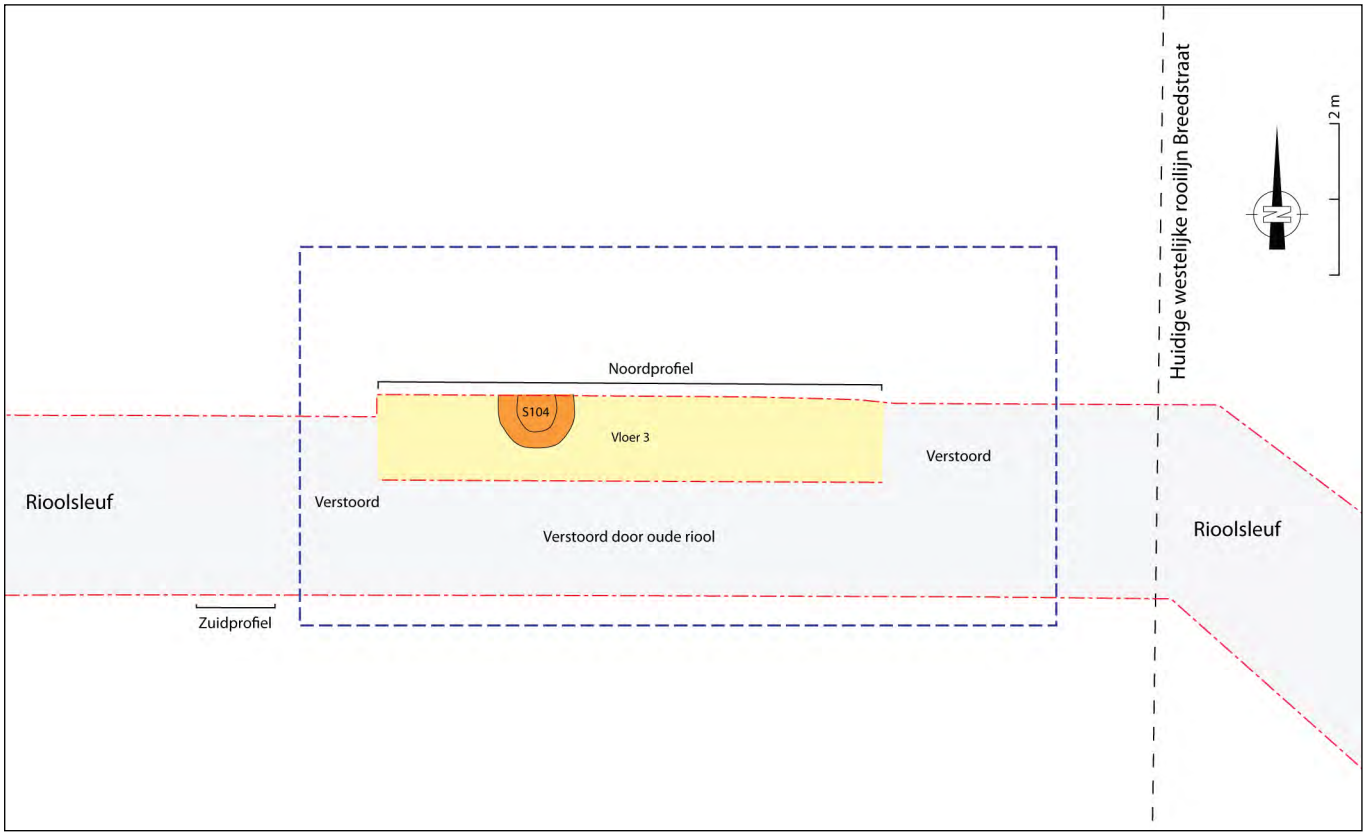
Over een lengte van ongeveer 7 meter en een breedte van ruim 1 meter is laagsgewijs verdiept door de vloeren van het huis. Hierbij zijn drie haardplaatsen gevonden, gelegen op vloer 2, 3 en 5. De haardplaatsen lagen allemaal ongeveer op dezelfde locatie en duiden erop dat ongeveer door het midden van het huis is verdiept. In alle haardplaatsen zijn brokjes baksteen gevonden, wat erop wijst dat de haarden oorspronkelijk waren verhard met brokken baksteen.

Op vloer 2 lag een grote haardplaats met een breedte van ongeveer 1,7 meter (S103, afb. 244). De haardplaats was later ook zichtbaar in het noordprofiel. Het spoor bestond uit bruine lemige klei met as. Hierin waren verder kleine brokjes rode baksteen aanwezig.
Een tweede haardplaats kwam op vloer 3 tevoorschijn (S104, afb. 245). Deze haardplaats bevond zich deels buiten het onderzochte vlak. De ronde haardplaats had een diameter van ongeveer 1 meter en bestond uit lichtbruingrijze zandige klei met donkergrijze kleivlekken. Hierbinnen was een kleinere ronde plek aanwezig (diameter ongeveer 50 cm) van harde geelbruine zandige klei. Hierin was bovendien wat baksteengruis en stukjes houtskool aanwezig.
Op vloer 5 werd een derde haardplaats gevonden, met een diameter van 60 cm (S105, afb. 246). De haardplaats bestond uit zeer harde grijsbruine zandige klei.

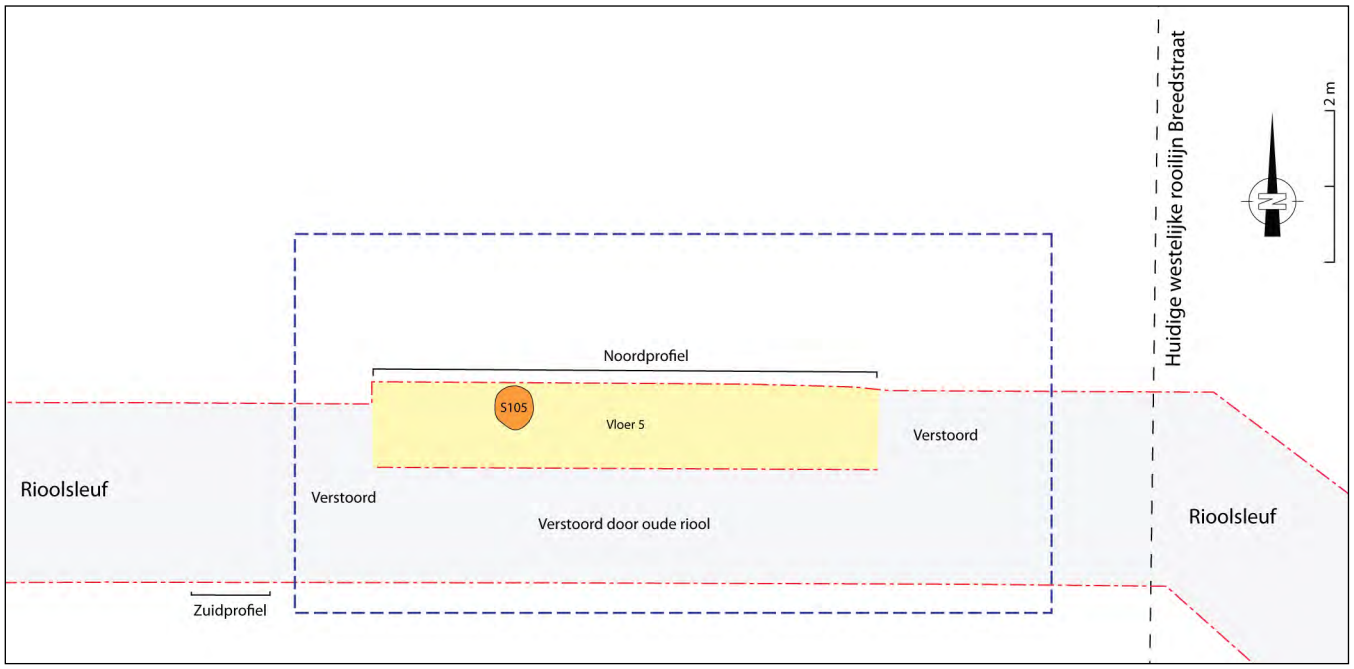
143 Wognum, Kerkstraat 11. Archeologie West-Friesland, Project 358, 2012. Nog ongepubliceerd.

Afb. 241 Haardplaats S103 (oranje) in vloer 2 (geel). Schaal 1:100, noorden rechts.
De rode stippellijn geeft de locatie van de rioolsleuf weer. De blauwe stippellijn is een reconstructie van de locatie en omvang van het 13de-eeuwse huis.

Afb. 242 Haardplaats S104 (oranje) in vloer 3 (geel). Schaal 1:100, noorden rechts.
De rode stippellijn geeft de locatie van de rioolsleuf weer. De blauwe stippellijn is een reconstructie van de locatie en omvang van het 13de-eeuwse huis.

Afb. 243 Haardplaats S105 (oranje) in vloer 5 (geel). Schaal 1:100, noorden rechts.
De rode stippellijn geeft de locatie van de rioolsleuf weer. De blauwe stippellijn is een reconstructie van de locatie en omvang van het 13de-eeuwse huis.

Afb. 244 Haardplaats S103 op vloer 2, gezien richting het noorden.

Afb. 245 Haardplaats S104 op vloer 3, gezien vanaf boven.

Afb. 246 Haardplaats S105 op vloer 5, gezien richting het noordoosten.

5.2.3 Huis 2: een 15de-eeuws huis op de hoek Nieuwstraat-Kalksteiger

Op de hoek van de Nieuwstraat en Kalksteiger, onder de huidige Kalksteiger, is in de tweede helft van de 15de eeuw een huis gebouwd. Op deze locatie zal in de periode hiervoor een ander huis hebben gestaan: vermoedelijk was hier vanaf de tweede helft van de 14de eeuw, na de aanleg van de haven in of kort na 1362, bewoning aanwezig. Van deze oudere bewoning is niets teruggevonden; de kelders van het 15de-eeuwse huis hebben alle oudere sporen vernietigd.

Het onderzochte hoekhuis is gebouwd rond 1470 en stond aanvankelijk dus langs de smalle haven in de huidige Nieuwstraat. Het pand was ongeveer 10,5 meter lang en ruim 6 meter breed. Zeer bijzonder is dat het pand volledig was onderkelderd. Dit is uitzonderlijk: volledig onderkelderde gebouwen komen in Enkhuizen nauwelijks voor. Het wijst erop dat het een aanzienlijk pand is geweest, waarschijnlijk gebouwd in opdracht van een rijke koopman. Gezien de locatie naast de haven zal het pand naast woonhuis ook hebben gefungeerd als pakhuis: in ieder geval de kelder en zolder(s) zullen als opslagruimte voor handelsgoederen hebben gediend. Naar het uiterlijk van het bovengrondse pand in de 15de en 16de eeuw kunnen we slechts gissen. Gezien de zware fundering aan de voorkant van het pand is het goed mogelijk dat de voorgevel direct in baksteen was uitgevoerd. De weergave van het huis op de kaart van Wagenaar uit 1577 (zie boven) doet vermoeden dat het een groot en rijk pand was, dat in ieder geval in de 16de eeuw al volledig was versteend.
Langs het huis liep de Kalksteiger en achter het huis lag tot omstreeks 1650 een achtererf. Hierna is op deze locatie een huis gebouwd.

Vanaf de 16de eeuw tot en met de 19de eeuw hebben diverse aanpassingen in en rond het pand plaatsgevonden. Zo is bijvoorbeeld een kelderingang en pothuis voor het pand gemaakt, is de kelder vernieuwd en uiteindelijk verkleind en is in de 19de eeuw een aanbouw, waarschijnlijk een keuken, achter het pand geplaatst.

Dankzij historisch onderzoek van S. Messchaert-Heering is iets bekend over de bewoners van het hoekhuis. De oudste gegevens dateren uit 1590: in dat jaar werd het pand verkocht door Cornelis Fredrich en zijn zoon aan Jacob Lenaertz Meyn, een boekverkoper/uitgever en drukker.[144] De eerste uitgave van Meyn dateert uit 1589. Vanaf dat jaar tot 1624 verschenen in totaal 24 uitgaven van hem, waarvan 21 door hem zelf waren gedrukt. Het hoekhuis kreeg de naam 'Int vergulde schrijfboek' en werd dus gebruikt als drukkerij en boekwinkel, waarschijnlijk naast de functie als woonhuis.
In 1766 was Buick Volkerts eigenaar van het huis. Rond het midden van de 19de eeuw was het pand in bezit van Evert Groenewoud (eerste huwelijk met Johanna van den Gronden, tweede huwelijk met Johanna Catharina Schuit) en was hier een manufacturenwinkel in gevestigd. Als Evert in 1858 sterft, wordt een inventaris van de nagelaten goederen opgemaakt. In de winkel bevonden zich onder meer katoen, linnen, flanel, duffel, manchester, baai, zijde, handschoenen, boezels, slaapmutsen en dekens. De volgende kamers worden genoemd: vliering, bovenvoorkamer, keuken, achter- en voorkamer. In 1887 was mandenmaker/koopman Frederik de Wolf eigenaar van het hoekhuis en het huis ten noorden hiervan. Beide panden bleven in het bezit van zijn familie tot in ieder geval 1930.[145]

144 ORA 4951.
145 Historische gegevens van S. Messchaert-Heering.

Afb. 247 Huizen langs de oostzijde van de Nieuwstraat rond 1910. Rechts is de nog smalle Kalksteiger zichtbaar.

Een foto uit circa 1910 geeft een goed beeld van het uiterlijk van de voorgevel van het pand in het begin van de 20ste eeuw (afb. 247 en 248). Te zien is een hoekhuis met begane grond, een zolderverdieping met borstwering en daarboven een vliering. In de bakstenen tuitgevel zijn vlechtingen aanwezig, op basis waarvan de gevel in de 17de eeuw kan worden geplaatst. In de 19de eeuw zijn nieuwe ramen in de gevel gezet. De schuiframen op de begane grond dateren waarschijnlijk uit de eerste helft de 19de eeuw. De T-ramen met sierlijsten op de zolderverdieping en vliering zijn rond 1890 aangebracht. Voor het huis ligt een stoep van natuurstenen platen, met aan de straatzijde een rand van bakstenen. Het pand doet, afgaande op de vele spullen achter de ramen op de begane grond, dienst als winkel. Links van het huis staat een groot pand met trapgevel, met daarop de naam van de eigenaar van beide panden: Frederik de Wolf, mandenmaker.

Afb. 248 Uitsnede van het huis op de hoek van de Nieuwstraat en Kalksteiger.

Op een andere foto, eveneens uit circa 1910, is een deel van de achterzijde van het huis te zien (afb. 249). De achtergevel lijkt sterk op de voorgevel: een tuitgevel met vlechtingen en drie ramen in de zolderverdieping en vliering. Deze gevel is in tegenstelling tot de voorgevel echter niet voorzien van een deklijst. De ramen aan de achterzijde lijken niet in de 19de eeuw te zijn vervangen, maar ouder te zijn. Ze zijn echter nauwelijks zichtbaar en daardoor niet goed te dateren. Achter het huis staat een aanbouw, waarschijnlijk een keuken.

Het pand is in 1939 gekocht door de gemeente Enkhuizen en in 1941 gesloopt met als doel om de verkeerssituatie te verbeteren. De Enkhuizer Courant van 14 februari 1941 maakt melding van de aanstaande sloop van het huis (afb. 250).[146]
Het gebouw is bij de sloop tot op het maaiveld afgebroken. Enige jaren na de sloop is het eerste riool in de Kalksteiger aangelegd. Deze is dwars door de resten van het gesloopte hoekhuis gelegd, namelijk direct ten noorden van de zuidelijke zijgevel. In 2010 is een bredere rioolsleuf gemaakt. Hierbij zijn de sporen in de zuidelijke helft van het huis bloot komen te liggen en onderzocht.

Afb. 249 De Kalksteiger rond 1910, gezien richting het westen. Achter de boom is de achtergevel en aanbouw van het huis op de hoek van de Nieuwstraat en Kalksteiger zichtbaar.

OUD PAND WORDT AFGEBROKEN.

Het oude pand op de hoek Kalksteiger—Nieuwstraat, laatstelijk bewoond door den heer Tool, wordt thans afgebroken.

Uit historisch oogpunt is dit zeer jammer, daar de gevel van architectonische waarde was. Men zal zich herinneren dat er indertijd sprake van is geweest dat de vereniging „Hendrick de Keyser" het gebouw zou aankopen, doch jammer genoeg is dit om de een of andere reden niet doorgegaan.

Men beoogt met deze afbraak een verbreding van de Kalksteiger.

Dit is ongetwijfeld weer een voordeel, daar men nu een flinke brede straat krijgt, die naar 't stadhuis leidt en men een veel mooier gezicht krijgt op dit juweel der bouwkunst van onze voorvaderen.

Of de Wilhelminalinde, die nu eigenlijk een sta-in-de-weg vormt, zal verdwijnen, schijnt nog niet bekend te zijn.

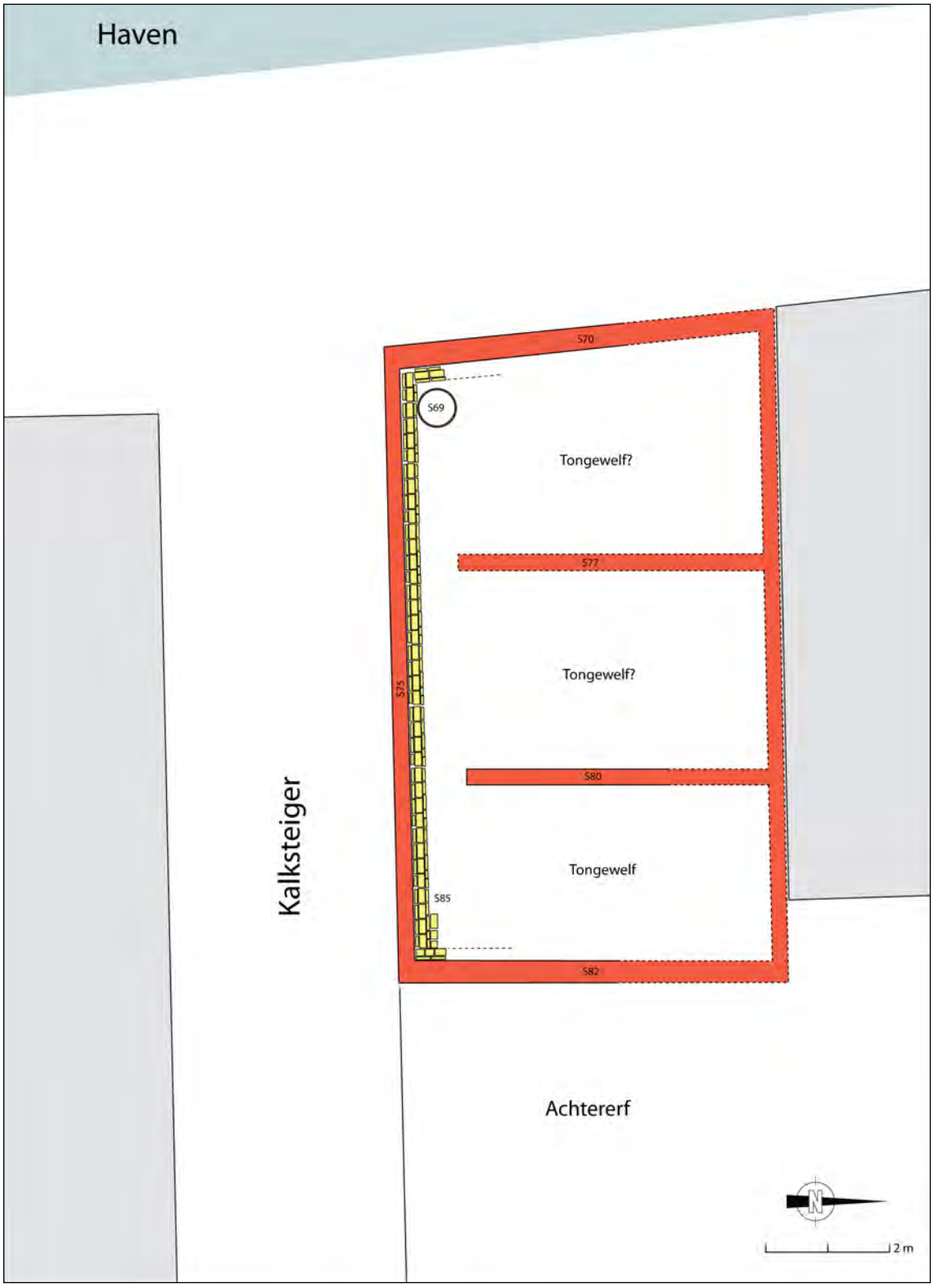
Afb. 250 Artikel uit de Enkhuizer Courant van 14 februari 1941.

5.2.3.1 Fase 1: Sporen uit de bouwperiode van het huis, omstreeks 1470

Een aantal sporen dateert uit de bouwperiode van het huis, waaronder de funderingen van de voorgevel, zuidelijke zijgevel en achtergevel. Deze funderingen vormen tevens de muren van een kelder, die vermoedelijk de hele ruimte onder het huis besloeg. Binnen de kelder was ten minste één binnenmuur aanwezig. Aan de achterzijde van de kelder zijn verder sporen van een tongewelf gevonden. Mogelijk was de hele kelder voorzien van tongewelven

146 Het artikel is gevonden door S. Messchaert-Heering.

en was de ruimte ingedeeld in drie ongeveer even grote kamers, die via doorgangen in de binnenmuren met elkaar waren verbonden. In de kelder is verder een restant van een vloer met goot en een houten schepputje gevonden. Aanwijzingen voor de aanwezigheid van een ingang naar de kelder, in de vorm van een inpandige trap en/of een luik aan de voorzijde van het huis, zijn voor de vroegste periode niet gevonden. Mogelijk bevond deze zich in de noordelijke helft van het huis, dat niet is onderzocht.

Afb. 251 Reconstructie van huis 2 in fase 1. De gestippelde lijnen zijn onzeker. Schaal 1:100.

Op basis van de dendrochronologische datering van een plank onder de voorgevel kan de bouw van het huis in de periode rond 1470 worden geplaatst.

Funderingen van de voorgevel, zijgevel en achtergevel (S70, S75, S82), binnenmuur (S80) en tongewelf (S83)

De fundering van de voorgevel, zuidelijke zijgevel en achtergevel kan worden beschouwd als één geheel: de muren zijn gelijktijdig gebouwd met dezelfde bakstenen en mortel. Voor de bouw is gebruik gemaakt van rode bakstenen met formaat 23x10x4,5/22,5x10x4,5 en zachte schelpkalkmortel. Dit type baksteen was in gebruik in de periode rond 1500. De funderingen waren erg diep, doordat zij tevens dienst deden als muren van de kelder onder het pand. Het is niet met zekerheid te zeggen of de kelder doorliep tot de noordelijke zijgevel van het pand, en dus de hele ruimte onder het pand besloeg, maar dit is wel aannemelijk.

Afb. 252 De fundering van de voorgevel van huis 2 (S70), gezien richting het oosten. Aan de rechterzijde is de fundering weggebroken door het oude riool.

In het verlengde van de rooilijn van de huizen aan de oostzijde van de Nieuwstraat is de fundering van de voorgevel van het verdwenen hoekhuis gevonden (S70, afb. 252). De fundering lag over de hele breedte van de rioolsleuf (ca. 3,5 meter), maar is in het verleden doorbroken bij de aanleg van het oude riool. De muur was anderhalf steens dik (33 cm). Aan de onderkant vertrapte de muur (vijf trappen), waardoor de fundering aan de onderzijde 74 cm breed was. De bovenzijde van de fundering van de voorgevel bevond zich op ongeveer 60 cm onder het maaiveld (ca. 0,85 meter +NAP). Hieronder resteerde nog 1,16 meter van de muur. De onderzijde van de muur bevond zich dus op circa 0,31 meter –NAP.

Onder de muur lag een brede eiken plank (S71, 10 cm dik, 50 cm breed) en een eiken balk (S72, 16x16 cm). De lengte van de plank en balk is niet bekend: beide liepen buiten de grenzen van de rioolsleuf door. Uit plank S71 is een monster genomen (M20) en deze is dendrochronologisch gedateerd. In het monster is spinthout aanwezig, waardoor de kapdatum met een zekere marge kan worden bepaald, namelijk gekapt tussen 1462 en 1477 na Christus.

Het hout is afkomstig uit het gebied ten zuidoosten van de Baltische Zee, bijvoorbeeld Polen. Onder de plank en balk lagen verder dunne slieten van loofhout, haaks op de richting van de muur.

De voorgevel maakte ter hoogte van de zuidelijke grens van de rioolsleuf een knik naar het oosten: hier begon de zijgevel van het pand (S75, afb. 253). Deze zijgevel is over de hele lengte blootgelegd en vormde de zuidgrens van de rioolsleuf. Het nieuwe riool is langs de zijgevel gelegd, waardoor deze niet hoefde te worden verwijderd.
De muur was dunner dan de voorgevel, namelijk steens dik (23 cm). Aan de onderzijde vertrapte de fundering drie keer. De muur was 1,5 tot 1,6 meter hoog en de bovenzijde bevond zich op ongeveer 30 cm onder het maaiveld. Muur S75 had een lengte van circa 10,5 meter. Het westelijk deel van de zijgevel (de eerste 3 meter vanaf de voorgevel) was nog volledig intact. Ten oosten hiervan was alleen de onderzijde van de oorspronkelijke zijgevel nog zichtbaar. Hierboven was de muur ofwel vervangen, of aan het zicht onttrokken door een nieuwe muur die tegen de oude zijgevel was aangemetseld (zie onder, S79 en S81).
Onder de zijmuur lagen, net als bij de voorgevel, slieten (diameter ca. 10 cm). Een plank of balk onder de muur is niet gezien, maar was mogelijk wel aanwezig.

Afb. 253 De zijgevel van huis 2 (S75), gezien richting het oosten. Op de voorgrond, onder de blauwe buis, is voorgevel S70 zichtbaar.

Haaks op zijmuur S75 stond de fundering van de achtergevel (S82, afb. 254 en 255). De muur was aan de zuidzijde deels weggebroken door het oude riool. De muur was net als de voorgevel anderhalf steens dik, maar vertrapte niet aan de onderzijde. De bovenzijde van de muur bevond zich op ongeveer 20 cm onder het maaiveld. De achtermuur was nog ongeveer 1,6 meter hoog.
Op de achtergevel was de aanzet van een tongewelf aanwezig (S83, afb. 256). Hiervan resteerde slechts twee steenlagen. De andere zijde van het tongewelf rustte waarschijnlijk op binnenmuur S80 (afb. 257). Deze muur bevond zich op 3 meter ten westen van de achtergevel. De bovenzijde van de muur is omstreeks 1700 vervangen en bestond uit geel/rode bakstenen. Onderin waren echter circa vijf lagen van rode bakstenen aanwezig met hetzelfde formaat als de bakstenen in de voor-, zij- en achtergevel. De muur lijkt dus uit de bouwperiode van het

Afb. 254 De zijgevel van huis 2, met haaks daarop de achtergevel (S82). Gezien richting het oosten.

Afb. 255 Achtergevel S82 gezien richting het oosten. Rechts is de muur weggebroken door het oude riool.

Afb. 256 De aanzet van tongewelf S83 op achtergevel S82.

huis te dateren en later deels te zijn vervangen. Muur S80 vertrapte aan de onderzijde. De onderzijde van de muur bevond zich op 1,25 meter onder maaiveld en lijkt daarmee hoger te hebben gelegen dan de onderzijde van de voor-, zij- en achtergevel. De binnenmuur is gezien over een lengte van ongeveer 1,8 meter. De zuidzijde van de muur was weggebroken door het oude riool. Opvallend is dat de binnenmuur nooit lijkt te hebben doorgelopen tot de zijgevel: op de zijgevel is geen aanhechting zichtbaar van de binnenmuur. Hierdoor wordt vermoed dat op deze locatie een doorgang aanwezig was om een ander deel van de kelder te betreden.

Afb. 257 Binnenmuur S80, gezien richting het oosten. Rechts de zijgevel (S75) van huis 2.

Op ruim 3 meter ten westen van binnenmuur S80 was een tweede binnenmuur aanwezig (S77). Alleen de bovenzijde van deze muur is gezien, bestaande uit gele bakstenen die omstreeks 1700 dateren. Hieronder was mogelijk, net als bij binnenmuur S80, ouder muurwerk aanwezig. Dit zou betekenen dat de kelder onder het huis vanaf de bouw in de tweede helft van de 15de eeuw was ingedeeld in drie ongeveer even grote kamers van circa 6 bij 3 meter. Over alle drie kamers zal in dat geval een tongewelf hebben gelegen.

Goot langs de zuidmuur van de kelder (S85)

In de zuidoosthoek van de kelder is langs zijgevel S75 een restant van een goot gevonden (S85, afb. 258). In de goot werd drangwater opgevangen, dat vanuit de muren van de kelder naar binnen liep, en vervolgens werd afgevoerd naar een schepput (zie onder). Vermoedelijk heeft op hetzelfde niveau als de goot de oorspronkelijke vloer van de kelder gelegen. Hiervan zijn verder echter geen resten gevonden, waardoor geen uitspraken kunnen worden gedaan over de gebruikte vloerbekleding (plavuizen, baksteen of natuursteen).

De goot was vermoedelijk langs de hele zijgevel van het pand aanwezig, maar is door de manier van graven niet eerder gezien. De goot bestond uit twee rijen bakstenen op hun kant, met daartussen een verdiepte rij liggende bakstenen (ca. 5 cm dieper dan stenen op hun kant). Hiernaast lagen wat losse bakstenen, mogelijk van een bakstenen vloer. Het lijkt erop dat de goot een hoek maakt naar de achtergevel. Wellicht lag de goot eveneens langs de voorgevel. De bovenzijde van de goot bevond zich ongeveer 1,3 meter onder het maaiveld (ca. 0.23 meter +NAP, ca. 50 cm boven de onderkant van zijmuur S75). In de goot waren rode bakstenen met formaat 23x11x5 verwerkt.

Afb. 258 Restant van goot S85, gezien vanaf boven. Boven de zijgevel (S75) van huis 2, links de achtergevel (S82).

In de tweede helft van de 17de eeuw is de vloer opgehoogd en een nieuwe goot gemaakt (zie onder, S84).

Schepput in de kelder (S69)

In de zuidwesthoek van de kelder is een ingegraven houten schepputje gevonden (S69, afb. 259). De put had als functie om het drangwater uit de goot op te vangen, zodat het vanuit de put makkelijk kon worden weggeschept.

De bovenzijde van het putje was niet meer aanwezig: deze is bij de aanleg van het oude riool weggebroken. De bodem van de put bevond zich ter hoogte van de onderzijde van de zijmuur S75. Ervan uitgaande dat de bovenzijde van de put zich ter hoogte van de goot/vloer bevond, moet de put ongeveer 50 cm hoog zijn geweest. Hiervan was nog ongeveer 30 cm aanwezig. De put bestond uit eiken duigen en een bodem en had een diameter van 60 cm. Of

Afb. 259 De bodem van schepputje S69, gezien vanaf boven. Boven de zijgevel (S75) van huis 2, met daaronder slieten.

het om een (gehalveerde) ton of een emmer/kuip gaat, is niet duidelijk. De put was opgevuld met mortelbrokken en puin. Vermoedelijk is de put pas in de 18de eeuw dichtgegooid, op het moment dat het voorste deel van de kelder buiten gebruik is gesteld.
Twee eiken duigen van de put zijn dendrochronologisch onderzocht (M19). Op de duigen was geen spinthout aanwezig, waardoor alleen een terminus post-quem datering kan worden gegeven. De bomen waaruit de duigen zijn gezaagd, zijn gekapt nà 1432 en 1437 na Christus. Het hout komt uit het gebied ten zuidoosten van de Baltische Zee.

5.2.3.2 Fase 2: Sporen uit de periode 1550-1650

De indeling van de kelder bleef tot de tweede helft van de 17de eeuw ongewijzigd. In de periode tot 1650 zijn buiten het pand wel een aantal veranderingen aangebracht. Voor het pand is een verdiepte kelderingang gemaakt, mogelijk met een pothuis. Een plavuizenvloer voor het huis dateert vermoedelijk eveneens uit deze periode. Op het achtererf is een bakstenen waterput gemaakt.

Pothuizen
Een pothuis is een kleine aanbouw tegen de voor- of zijgevel van een woonhuis of winkel (afb. 260). De vloer in het pothuis is verdiept, waardoor de lage aanbouwen toch een volwaardige ruimte vormen. Pothuizen hebben vrijwel altijd een opening naar de straat, maar daarnaast bestond meestal ook een toegang vanuit de kelder of het souterrain van het huis. De aanbouwen hebben vaak een iets aflopend dak.
De naam pothuis is afgeleid van 'puthuis'. Oorspronkelijk waren de aanbouwen namelijk bedoeld als overbouwing van een (regen)waterput. Van binnenin het huis kon vervolgens water worden geput. Normaal gesproken was de waterput op het achtererf gesitueerd en de puthuizen zullen daarom met name zijn gebouwd bij huizen zonder achtererf. Later kregen

de pothuizen ook andere functies, bijvoorbeeld als werkplaats, opslagruimte, keuken en zelfs woning.
In het verleden waren veel stadshuizen voorzien van een pothuis. Voor diverse steden zijn keuren van het stadsbestuur bekend, waarin de aanwas van pothuizen wordt ingeperkt en regels worden gesteld door de omvang van de aanbouwen. Met name vanaf de 19de eeuw zijn veel pothuizen afgebroken.[147]

In het bekende boek van Pols met verzamelde keuren en handvesten van West-Friesland is geen keur over pothuizen in Enkhuizen terug te vinden. Dit hoeft overigens niet te betekenen dat dergelijke keuren er niet zijn geweest. Voor Hoorn is in hetzelfde werk wel een aantal keuren opgenomen aangaande pothuizen. In een van deze keuren wordt bijvoorbeeld bepaald dat in de Noorderkerksteeg (de huidige Lange Kerkstraat) en voor de Grote Kerk geen pothuizen mogen worden gebouwd. Dit keur dateert uit de periode tussen 1451 en 1471.[148]

In Enkhuizen is nog slechts één pothuis aanwezig, namelijk langs de zijgevel van het pand Westerstraat 79. Op een foto uit omstreeks 1900 is een winkel met twee pothuizen zichtbaar op de hoek van het Zuiderspui en de Bocht (afb. 261). Dit pand is in de 20ste eeuw sterk verbouwd en de pothuizen zijn hierbij weggehaald.

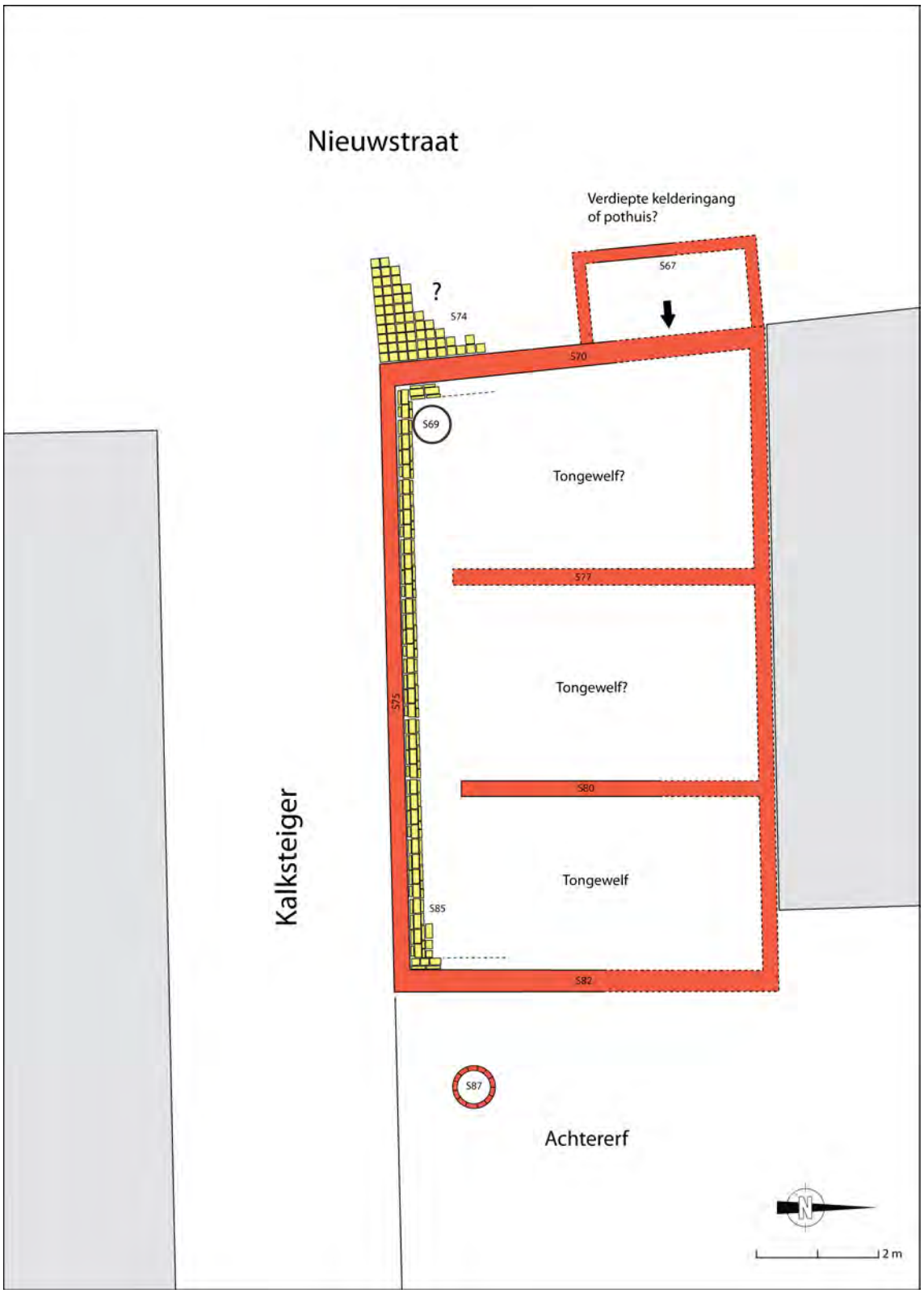

Afb. 260 Een pothuis voor een pand in Hoorn (Onder de Boompjes 8).

Afb. 261 Pothuizen voor een huis op de hoek van de Bocht en het Zuiderspui in Enkhuizen, rond 1900. Foto: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

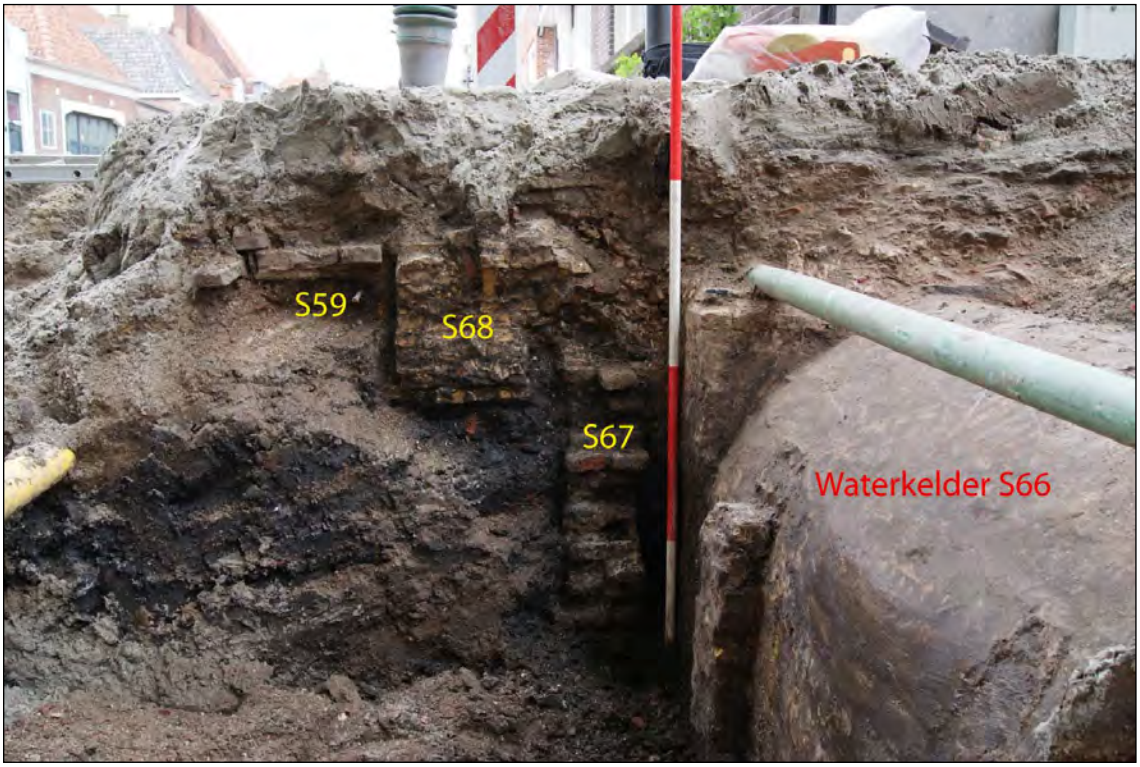
147 Rouwhorst 2009.
148 Pols 1885, keurboek A, keur 167.

Afb. 262 Reconstructie van huis 2 in fase 2. De gestippelde lijnen zijn onzeker. Schaal 1:100.

Kelderingang of pothuis voor het pand (S67)

Ongeveer 1,3 meter vóór de voorgevel van het pand was een vrij diepe muur aanwezig (S67, afb. 263). De muur is alleen gezien in het noordprofiel van de rioolsleuf, waardoor geen uitspraken kunnen worden gedaan over de lengte van de muur. Van de muur resteerde een hoogte van 86 cm. Oorspronkelijk is de muur hoger geweest: de bovenzijde is weggebroken

Afb. 263 Muurresten in het noordprofiel van de rioolsleuf, op de hoek van de Nieuwstraat en Kalksteiger. De muren en waterkelder bevinden zich vóór, dus ten westen van, de voorgevel van huis 2.

bij de bouw van muur S68 (zie onder). De onderzijde van de muur bevond zich op 1,66 meter onder maaiveld. De muur was opgebouwd met rode bakstenen met formaat 20x10x4, wat een datering in de tweede helft van de 16de eeuw waarschijnlijk maakt.
Het muurwerk heeft gezien de diepte en locatie toebehoord aan een verdiepte kelderingang voor het huis. Dit verdiepte deel kan niet langs de hele voorgevel van het pand hebben gelegen. Ongeveer halverwege de voorgevel moet muur S67 dus een hoek hebben gemaakt naar de gevel. Aangezien het muurwerk niet in het zuidprofiel van de rioolsleuf aanwezig was, is het waarschijnlijk dat de verdiepte kelderingang tegen het noordelijk deel van de voorgevel lag. Het is niet met zekerheid te zeggen of de kelderingang open was, of dat hier een pothuis op stond. Voor de periode na 1650 is wel met zekerheid te zeggen dat hier een pothuis aanwezig was (zie fase 3). In de ruimte tussen muur S67 en de voorgevel van het pand is in de 18de of 19de eeuw een waterkelder gebouwd (zie fase 4).

<u>Waterput op het achtererf (S87)</u>
Op ongeveer 1,5 meter achter de achtergevel van het pand was een bakstenen waterput aanwezig (S87, afb. 264). De waterput bevond zich zeer waarschijnlijk op het erf achter het hoekhuis aan de Nieuwstraat. De put is rond het midden van de 17de eeuw gedempt en hierna is op deze locatie een huis gebouwd.
De bovenzijde van de put is in het verleden weggebroken bij de aanleg van het oude riool. Van de put resteerde daarom nog ongeveer 1 meter, waarbij de bovenzijde zich bevond op 1,05 meter onder maaiveld (ca. 0,55 meter +NAP). De waterput had een diameter van 70 cm en was gemetseld met rode bakstenen. Wanneer de put is gebouwd, kan niet nauwkeurig worden bepaald. Aangezien de waterput rond 1650 buiten gebruik is genomen, is een bouwperiode rond 1600 wellicht waarschijnlijk.

De bovenste 70 cm was gevuld met puin en mortelbrokken. Hieronder was een meer zandige laag met puin en vondstmateriaal aanwezig. Uit deze laag is keramiek, bouwkeramiek, glas, metaal, hout, leer en bot verzameld.[149] De vondsten dateren uit de periode 1630-1660. De objecten zijn waarschijnlijk afkomstig van het huishouden dat rond het midden van de 17de eeuw in het hoekhuis woonde.

Ten minste 40 stuks keramiek zijn aanwezig. Sommige objecten zijn redelijk compleet, van andere objecten zijn slechts enkele scherven gevonden. Dit kan deels zijn veroorzaakt door het feit dat de vondsten uit de waterput met de hand zijn verzameld, waardoor makkelijk fragmenten worden gemist.

Het enige fragment steengoed is een stuk van een lintoor, vermoedelijk van een kan uit het Westerwald.

Vijftien objecten zijn van roodbakkend aardewerk. Zes grapen zijn aanwezig, waarvan vier van het type r-gra-11. Dit type is gemaakt in Bergen op Zoom vanaf de tweede kwart van de 17de eeuw. De andere twee grapen hebben een onverdikte uitstaande rand, scherpe buikknik (r-gra-33) en bolle buik (r-gra-145). Van de drie aanwezige borden hebben twee een groene spiegel. Een van deze borden, een grote schotel, heeft ringeloorboogjes op de vlag. Het derde bord is een klein exemplaar. Verder is een steelkom (r-stk-2), kop (r-kop-2) en zalfpot aanwezig.

Van witbakkend aardewerk zijn twaalf objecten. Het meest opvallend zijn twee identieke deksels met geknepen knop en gespikkeld, oranje-geel glazuur (afb. 265). Dit soort aardewerk wordt regelmatig in Enkhuizen en dorpen in de Streek gevonden en het vermoeden bestaat dat dit aardewerk in deze regio is gemaakt. Eveneens veel voorkomend in de omgeving van Enkhuizen is een hoge pot met opstaande oren op

Afb. 264 Waterput S87 na het leeggraven, gezien richting het oosten. Het oude riool bevindt zich boven de waterput.

1a. 321-129-C01
1b. Waterput S87 (1630-1660)
2a. w-dek-12
2b. bol deksel met afgeplatte rand en knop
3. 1625-1675
4. 11,5 / 4
5a. witbakkend aardewerk
5b. bovenzijde loodglazuur met ijzerspikkels
6b. geknepen knop
7. deksel
8. West-Friesland?

Afb. 265 Deksel van witbakkend aardewerk. Schaal 1:2.

149 V129.

1a. 321-129-C02
1b. Waterput S87 (1630-1660)
2a. m-bor-5
2b. bord zonder vlag met uitgebogen rand, op standring
3. 1600-1625
4. 20,5 / 3,5
5a. Nederlandse majolica
5b. bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
5c. polychrome beschildering, rozet en ornamenten
6a. standring
7. bord
8. West-Nederland

Afb. 266 Fragment van een bord van Nederlandse majolica. Schaal 1:4.

1a. 321-129-C03
1b. Waterput S87 (1630-1660)
2a. f-zal-2
2b. lage zalfpot met ingesnoerde hals, op standvlak
3. 1620-1675
4. 11 / 5
5a. Nederlandse faience
5b. tinglazuur
6a. hol standvlak
7. zalfpot
8. West-Nederland

Afb. 267 Zalfpot van Nederlandse faience. Schaal 1:2.

de rand en fijne ribbels op de schouder. Het fragmentarische exemplaar uit de waterput is uitwendig groen en inwendig bruin. Vijf koppen zijn verder aanwezig, waarvan drie van het typisch 17de–eeuwse model w-kop-3. De andere koppen zijn geheel geel (w-kop-33) en groen (w-kop-14). Een grape met kraagrand en een vierkante test zijn eveneens van witbakkend aardewerk. Opvallend is een fragment van een bord met standvlak. Het baksel en glazuur maakt het waarschijnlijk dat het om een Duits product gaat.

Het Nederlandse tinglazuur omvat in de eerste plaats twee borden van majolica. Een van de borden, een exemplaar met polychrome beschildering uit de eerste kwart van de 17de eeuw, is vrij compleet (afb. 266). Van het tweede bord is slechts een randfragment met blauwe beschildering aanwezig. Drie objecten van faience zijn verder waarschijnlijk in Nederland gemaakt. Dit geldt zeker voor een bord met blauwe beschildering die is geïnspireerd op kraakporselein. Dit soort borden zijn gemaakt vanaf omstreeks 1620. Een vrij complete witte zalfpot is eveneens vermoedelijk Nederlands (f-zal-2, afb. 267). Hetzelfde geldt voor een witte plooischotel met brede plooien (f-plo-3). Zowel de zalfpot als plooischotel zijn van een goede kwaliteit faience, met een dikke laag glazuur die niet is verkleurd in de bodem.

De geïmporteerde faience omvat een groot fragment van een bord uit Portugal met kraakmotief (afb. 268) en een bord van Italiaanse faience in Compendiario-stijl (afb. 269). Beide borden dateren uit de eerste helft van de 17de eeuw.

Overige vondsten van keramiek zijn een kleine knikker en de fragmenten van ten minste zes tabakspijpen van grove kwaliteit. Een deel van de pijpen is zeker in West-Friesland gemaakt.

1a. 321-129-C04
1b. Waterput S87 (1630-1660)
2a. po-bor-3
2b. bord met naar buiten geknikte vlag, op standring
3. 1600-1650
4. 21 / 3
5a. Portugese faience
5b. tinglazuur
5c. blauwe beschildering, kraakdecor, spiegel: landschap, vlag: panelen
6a. standring
7. bord
8. Portugal, Lissabon?

Afb. 268 Fragment van een bord van Portugese faience. Schaal 1:4.

1a. 321-129-C05
1b. Waterput S87 (1630-1660)
2a. i-bor-1
2b. bord met naar buiten geknikte vlag, op standring
3. 1600-1650
4. 28 / 4
5a. Italiaanse faience
5b. tinglazuur
5c. polychrome beschildering, compendiario, spiegel: bloem, vlag: aigretterand
6a. standring
7. bord
8. Italië

Afb. 269 Fragment van een bord van Italiaanse faience. Schaal 1:4.

Twee pijpen zijn voorzien van een hielmerk, in beide gevallen de gekroonde letters IP. Deze kleipijpen zijn vermoedelijk gemaakt door Jacob Pietersen in West-Friesland tussen 1640 en 1655.[150]

De bouwkeramiek uit de put bestaat uit drie wandtegels. De meest complete tegel toont twee fluitspelende figuren in een landschap (afb. 270). In de hoeken van de tegel zijn spinnenkoppen aanwezig. De tweede tegel toon een figuur met (kolf?)stok en bladmotieven in de hoeken (afb. 271). Deze tegel dateert uit de eerste helft van de 17de eeuw. Een tegel met hetzelfde hoekmotief is gevonden in de dichtgestorte kelder boven de waterput. De derde tegel is polychroom beschilderd.

Van glas is een fragment van een vrij dunwandige groene wijnfles, een stuk vensterglas en een klein rond, plat glaasje met een diameter van 3 cm.

Uit de waterput komen zes voorwerpen van metaal, namelijk een loden musketkogel, een messing (gordijn)ring, een lemmet met deel van de angel van een ijzeren mes, een ijzeren ring (van vermoedelijk een houten steel van een gereedschap), een ijzeren kist- of deurbeslag en

150 Informatie J. van Oostveen, zie bijlage 10.

Afb. 270 Wandtegel met twee fluitspelende figuren in een landschap.

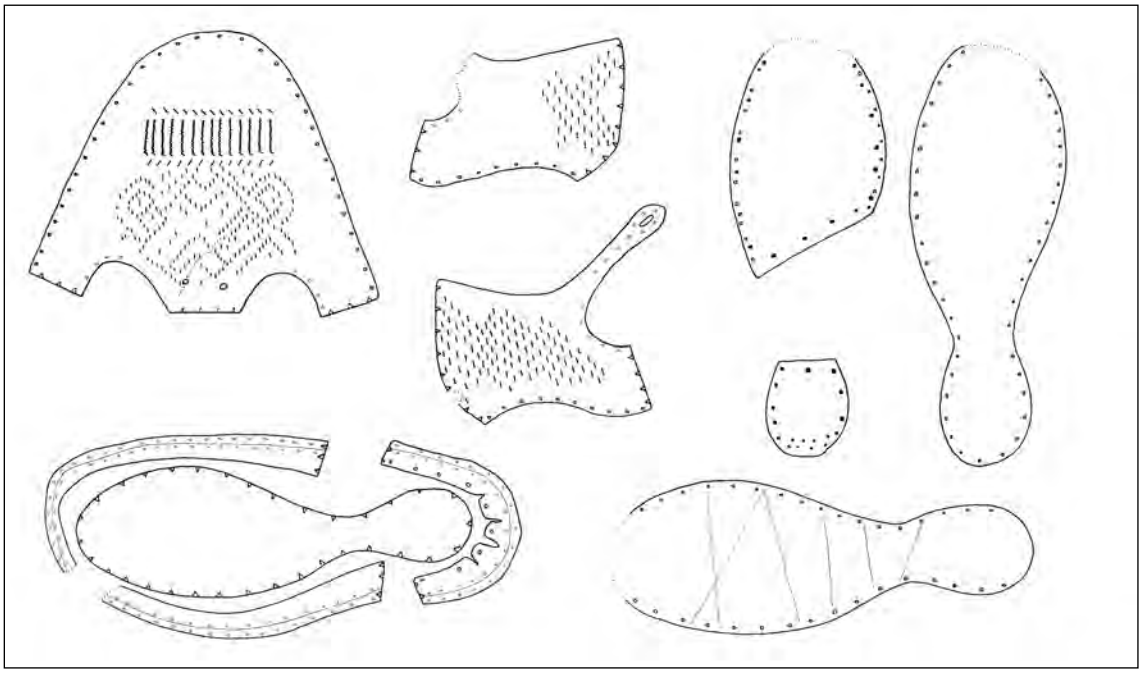

Afb. 271 Fragment van een wandtegel met een figuur met (kolf?)stok.

een indeterminеerbaar ijzeren voorwerp.

Het leer omvat veertien fragmenten, waarvan elf afkomstig van één schoen. Deze veterschoen (type 130) met maat 32 heeft een versierd voorblad en hielstuk (afb. 272 en 273).

Overige vondsten zijn een groot deel van de eiken bodem van een tonnetje of emmer (afb. 274), een worstpen (afb. 275) en een vlooienkam van ivoor (afb. 276).

Afb. 272 Onderdelen van een schoen van type 130. Schaal 1:4. 321-129-L02.

Afb. 273 Het versierde voorblad van de schoen. 321-129-L02.

Afb. 274 Eiken bodem van een tonnetje of emmer. Diameter: 21 cm.

Afb. 275 Een houten worstpen.

<u>Plavuizenvloer (S74)</u>

In het zuidprofiel van de rioolsleuf direct ten westen van voorgevel S70 was een plavuizenvloer aanwezig (S74, afb. 277). De vloer liep waarschijnlijk oorspronkelijk tot de voorgevel door, maar is hier later verstoord door de afvoergoot S76/S63. De westelijke grens van de vloer lag op 1,8 meter ten westen van de voorgevel. Tot hoe ver de vloer naar het noorden en zuiden heeft doorgelopen, is niet bekend.

De plavuizen waren groen en geel geglazuurd en hadden een formaat van 14x14x2. Aan de oostkant waren plavuizen van natuursteen in plaats van keramiek aanwezig. De vloer dateert vermoedelijk uit de eerste helft van de 17de eeuw. De plavuizen lagen op een laagjes schelpgruis van 5 cm dik. De vloer bevond zich op 1 meter onder maaiveld (ca. 50 cm +NAP). Op de vloer lag een pakket zand met veel puin, met daarboven een 30 cm dikke laag stopzand.

Afb. 276 Een vlooienkam van ivoor.

De plavuizenvloer bevindt zich vermoedelijk op het niveau van het toenmalige maaiveld. In

Afb. 277 Plavuizenvloer S74 in het zuidprofiel van de rioolsleuf. De gele lijn geeft het niveau van de vloer weer. Links onder de blauwe buis is de voorgevel van huis 2 (S70) zichtbaar.

dat geval moet de laag zand en puin op de vloer worden geïnterpreteerd als een ophoging van het maaiveld. Het is mogelijk dat op deze locatie een aanbouw stond van baksteen of hout en de vloer dus inpandig lag.

5.2.3.3 Fase 3: Sporen uit de periode 1650-1750

In de periode 1650-1750 zijn verschillende aanpassingen gedaan aan de kelder, met als doel om deze beter waterdicht te maken. In de tweede helft van de 17de eeuw is de vloer van de kelder opgehoogd en een nieuwe goot langs de zijmuur gemaakt. Vermoedelijk is gelijktijdig een halfsteens muur tegen de zijgevel in de achterste kelderruimte gemetseld. Deze maatregelen waren blijkbaar niet voldoende, want binnen enkele decennia is de kelder opnieuw aangepakt: het midden van de kelder werd volledig vernieuwd door de muren opnieuw op te metselen met hard gebakken bakstenen en harde mortel. Tevens is hier de vloer verhoogd en een plavuizenvloer gelegd. De kamers aan weerszijden van deze 'nieuwe' kelder bleven echter in gebruik: tussen de kamers waren nog steeds doorgangen aanwezig. De middelste kamer zal vooral zijn gebruikt voor de opslag van goederen die slecht tegen vocht konden. Tegelijk met de vernieuwing van de kelder is waarschijnlijk een (nieuw) pothuis voor het huis gebouwd.
Op het achtererf van het hoekhuis is rond 1650 een huis gebouwd (zie onder, huis 5).

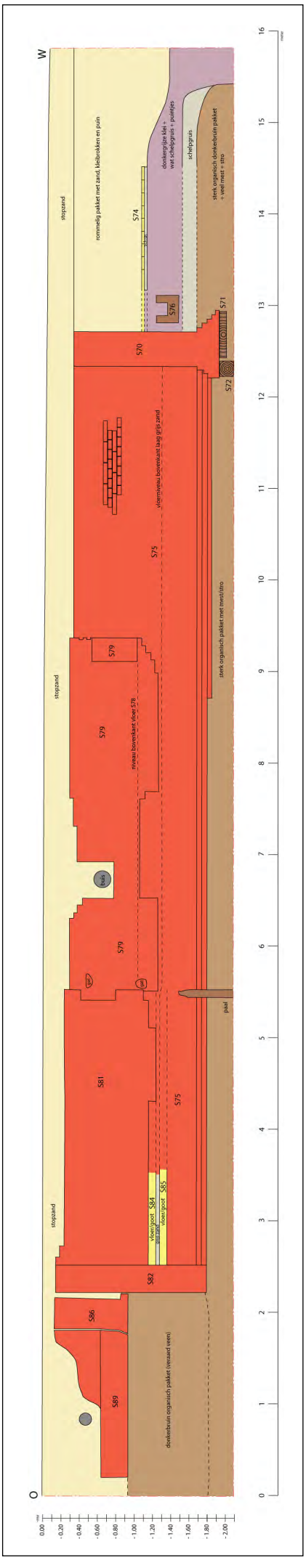
<u>Nieuwe goot langs de zuidmuur van de kelder (S84)</u>
Goot S85 langs de zijmuur, en vermoedelijk ook de vloer de kelder, is op een zeker moment vernieuwd. Opnieuw is slechts een klein stukje van deze nieuwe goot (S84) gevonden in de zuidoosthoek van de kelder, op goot S85. Tussen beide goten lag een laag grijs zand met schelpgruis van 5 cm dik. In dit zandlaagje zijn de fragmenten van een roodbakkende grape gevonden (r-gra-33). De grape dateert uit de tweede helft van de 17de eeuw. De vernieuwing

Afb. 278 Reconstructie van huis 2 in fase 3. De gestippelde lijnen zijn onzeker. Schaal 1:100.

van de vloer en goot heeft dus waarschijnlijk in deze periode plaatsgevonden. Het restant van de zandlaag was over de hele zijmuur S75 zichtbaar (afb. 280). Op basis hiervan kan worden gezegd dat de goot helemaal heeft doorgelopen tot de voorgevel van het huis. De schepput aan de voorzijde van het pand bleef na de vernieuwing waarschijnlijk in gebruik.

Het gevonden restant van goot S84 bestond uit liggende bakstenen met diverse formaten

Afb. 279 Tekening van de zuidelijke zijgevel van huis 2 in het zuidprofiel van de rioolsleuf. Schaal 1:60.
Rood: muurwerk.
Geel: goten/vloeren.
Donkerbruin: hout.
Lichtbruin: middeleeuwse ophogingslagen van de Omringdijk.
Paars: ophoging die vermoedelijk samenhangt met een vernieuwing van de havenbeschoeiing.
Geel: latere ophogingen en verstoringen.

langs de zijmuur (afb. 281). Onder meer zeer grote rode bakstenen waren hiervoor gebruikt, met een formaat van 27x12x5. Een andere liggende baksteen had een formaat van 24x11x5. Langs de liggende bakstenen stond een rij bakstenen die op hun kant waren geplaatst, namelijk gele bakstenen met formaat 19x10x4. De goot bevond zich op ongeveer 1,2 meter onder het maaiveld.

<u>Klampmuur tegen zijgevel S75 (S81)</u>

Waarschijnlijk is tegelijk met de vernieuwing van de goot/vloer de zijmuur van de achterste kamer in de kelder verbeterd. Tegen de bestaande zijmuur S75 is hier een halfsteens muur (S81) gemetseld vanaf het niveau van goot S84 (afb. 282). De klampmuur was aanwezig vanaf achtergevel S82 tot het verlengde van de westzijde van binnenmuur S80.

De klampmuur was gemaakt van gele en paarsrode bakstenen. De paarsrode bakstenen hadden formaat 23x11x4.

<u>Waterdichte kamer in het midden van de kelder (S77, S78, S79, S80)</u>

Rond 1700 is de kelder opnieuw grondig aangepakt: in het midden van de kelder zijn nieuwe muren gemetseld met harde bakstenen en mortel en hierbinnen is het vloerniveau opgehoogd en een plavuizenvloer gelegd. Het doel hiervan was het zo goed mogelijk waterdicht maken van deze ruimte. Indien een tongewelf boven de middelste kamer aanwezig was, is deze mogelijk verwijderd of vervangen. De vernieuwing van de kelder viel vermoedelijk samen met een verbouwing van het pand.

Het meest opvallend is de verandering aan de zijmuur: het middenstuk van de 15de-eeuwse zijmuur S75 is weggehaald en vervolgens is hier een nieuw stuk muurwerk opgemetseld (S79, afb. 283). Hiervoor is gebruik gemaakt van gele bakstenen met formaat 22x10x5 en harde kalkmortel. De nieuwe muur verving de 15de-eeuwse zijmuur niet helemaal tot de onderkant: de onderzijde van de nieuwe muur S79 bevond zich op

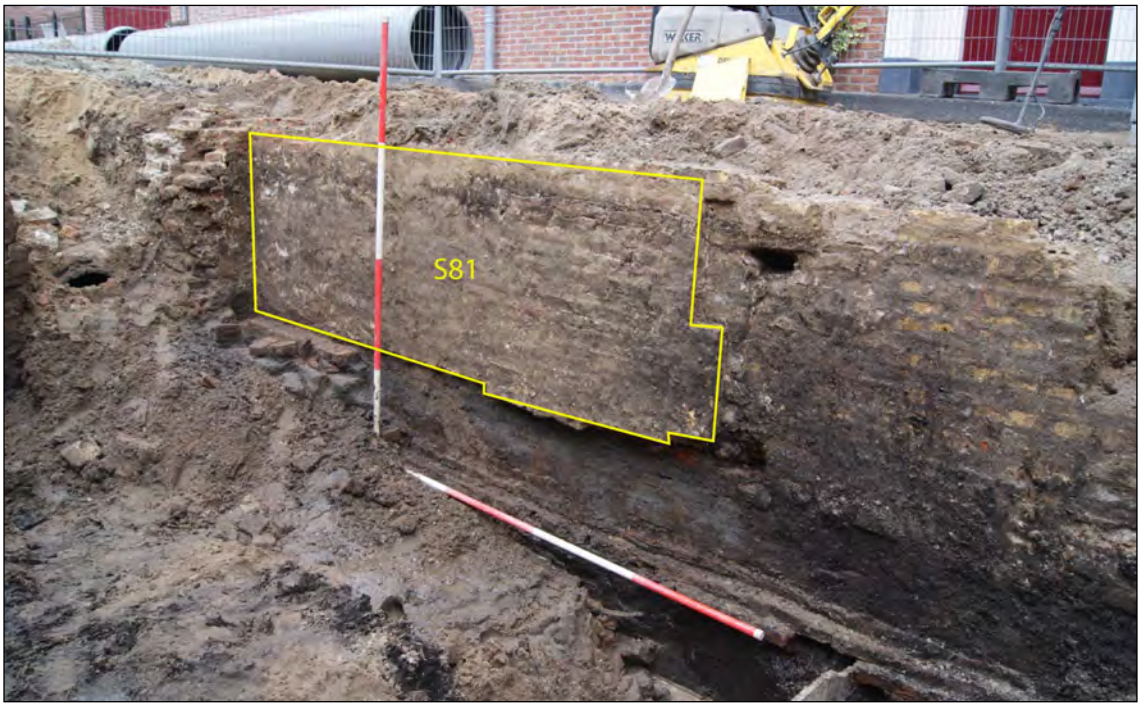

Afb. 280 Het restant van de zandlaag tussen goot S85 en S84 op de zijgevel van huis 2 (S75). De bovenzijde van de zandlaag is aangegeven met een gele lijn.

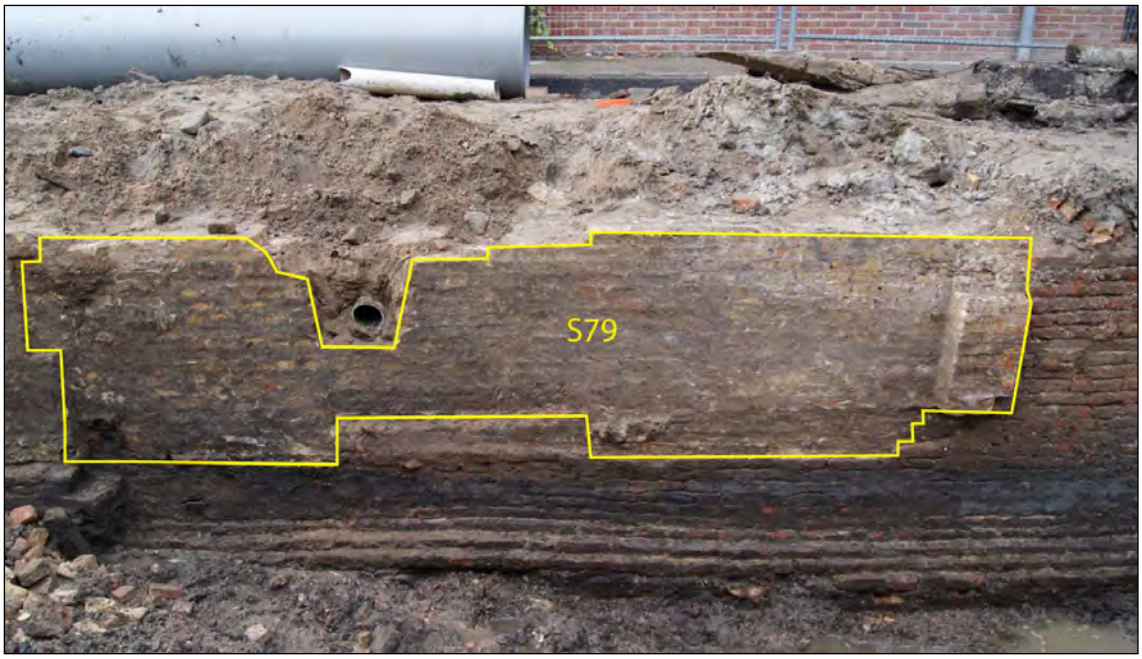

Afb. 281 Het restant van goot S84 tegen de zijgevel (S75), van boven gezien.

85 cm boven de onderzijde van muur S75. Op 20 cm boven de onderkant van het nieuwe muurwerk lag plavuizenvloer S78 (zie onder). De oostzijde van muur S79 sloot niet goed aan op het muurwerk ten oosten hiervan, namelijk klampmuur S81. Deze bevond zich immers 10 cm meer naar binnen. Vanaf muur S79 was daarom met mortel een schuin vlak afgesmeerd naar muur S81. Aan de westzijde van muur S79 kwam verder een stuk muurwerk van 26 cm breed naar binnen, richting binnenmuur S77 (zie onder). De binnenmuur heeft echter niet aangesloten op het uitstekend stuk muurwerk: het einde was netjes afgewerkt en niet weggebroken door het riool. Hier was een doorgang aanwezig tussen de voorste en middelste kamer in de kelder. Op het uitstekend stuk muurwerk ruste waarschijnlijk een boog, gewelf of tussenmuur van de begane grond.

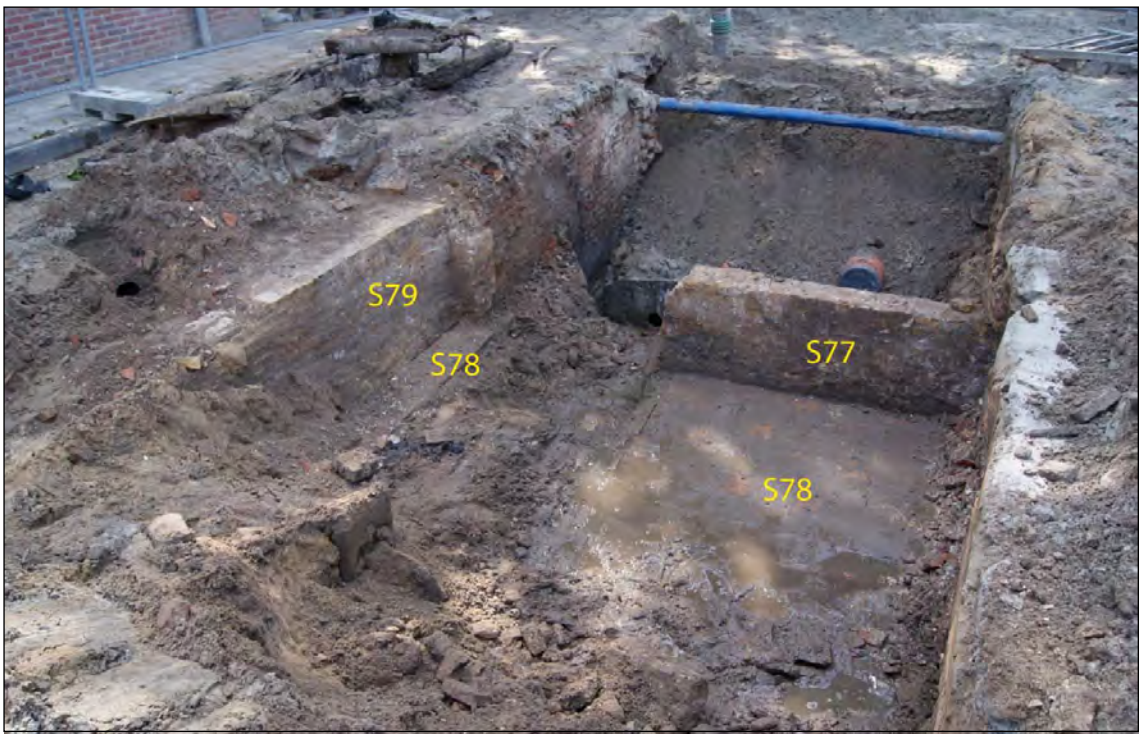

Afb. 282 Klampmuur S81 (binnen de gele lijn) tegen de zijgevel (S75).

Afb. 283 Een deel van de zijgevel van huis 2 met nieuwe muur S79. Gezien richting het zuiden.

Ter hoogte van het uitstekend stuk muurwerk van zijmuur S79 stond dus een binnenmuur, op ruim 3 meter achter de voorgevel (S77, afb. 284). De muur stond haaks op de zijgevel en was gemetseld met dezelfde bakstenen als muur S79. De muur was steens dik (22 cm) en is gezien over een lengte van 1,6 meter. De zuidzijde van de muur was weggebroken door het oude riool. De bovenzijde van de muur bevond zich op 60 cm onder het maaiveld. De onderzijde van de muur is niet gezien. Mogelijk was onderin ouder muurwerk, de resten van een binnenmuur uit de bouwperiode van het huis, aanwezig (zie boven).
Op circa 3 meter ten westen van de achtergevel stond eveneens een binnenmuur, die uit de bouwperiode van het huis dateert (S80, zie boven). De bovenzijde van de steens muur

Afb. 284 Sporen in het midden van huis 2, gezien richting het westen. Tussen de binnenmuur (S77) en zijgevel (S79) ligt een plavuizenvloer (S78). De vloer is in het verleden deels verstoord door het oude riool.

is echter rond 1700 weggebroken en opnieuw opgemetseld met geel/rode bakstenen met formaat 22x10x5. De bovenzijde van de muur bevond zich op 15 cm onder maaiveld. Ook de westzijde van deze muur was weggebroken door het oude riool. Hoewel de muur dus iets verder heeft doorgelopen, heeft de muur nooit tot de zijmuur gelopen. Hier was namelijk geen aanhechting van de muur zichtbaar.
Binnen zijmuur S79 en binnenmuren S77 en S80 lag een plavuizenvloer van groene en oranje plavuizen van 17x17 cm (S78, zie afb. 284). Op de locatie van het oude riool was de vloer weggebroken. De vloer bevond zich op 1,10 meter onder maaiveld en de vloer lag hier dus ongeveer 10 cm hoger dan de vloer in de kamers aan weerszijden.

Nieuwe keldermuur in achterste kelderruimte (S112)

Bij het plaatsen van een regenwaterkolk is het verlengde van muur S80 gezien. Ten oosten en haaks op muur S80 was een deel van een muur zichtbaar (S112, afb. 285). De muur was halfsteens en gemetseld met gele bakstenen (formaat 21x11x5 cm). Vermoedelijk liep de muur door tot de achtergevel S82 en had deze als doel om de achterste kelderruimte kleiner en beter waterdicht te maken. De muur dateert vermoedelijk van de vernieuwing van de middelste kelderruimte rond 1700.

Fundering van pothuis voor het pand (S68, S64)

Vermoedelijk is gelijktijdig met de vernieuwing van de kelder rond 1700 eveneens de kelderingang voor het pand vernieuwd. Hier was vanaf de tweede helft van de 16de eeuw een verdiepte kelderingang aanwezig, mogelijk met pothuis. De muur van deze kelderingang (S67, zie boven) is rond 1700 deels afgebroken en hier is een nieuwe muur overheen gebouwd (S68, zie afb. 263). Deze nieuwe muur vormde waarschijnlijk de fundering van een (nieuw) pothuis.

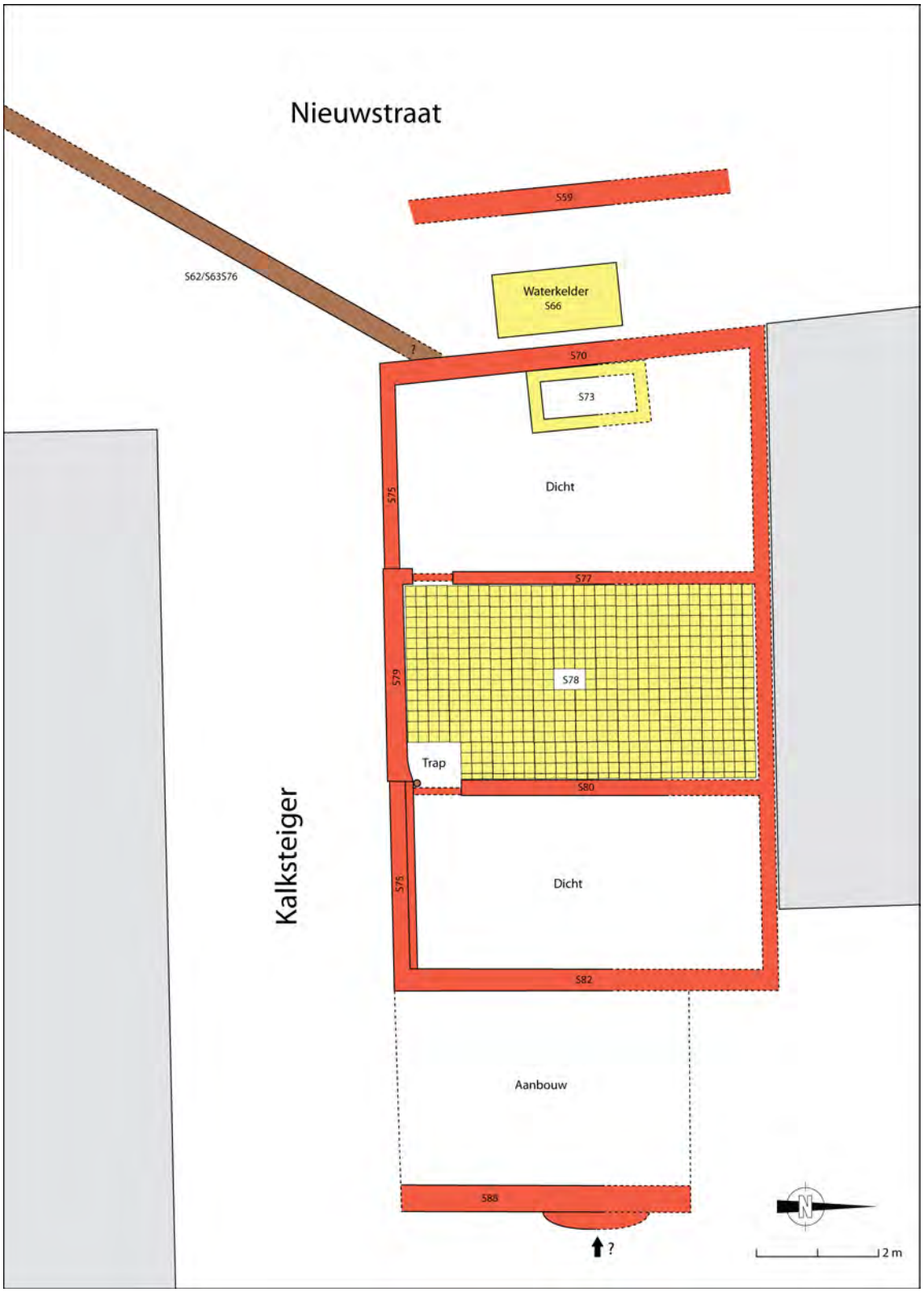
Afb. 285 Muur S112 haaks op binnenmuur S80, gezien bij het plaatsen van een regenwaterkolk.

Muur S68 was gemaakt met gele bakstenen, formaat 18x8x4 cm. De muur was maximaal 60 cm breed. Ook deze muur is alleen in het noordprofiel van de rioolsleuf gezien, waardoor geen uitspraken kunnen worden gedaan over het verdere verloop van de fundering. Ten noorden van de rioolsleuf is bij het plaatsen van een regenwaterkolk in het verlengde van fundering S68 wel een stuk muurwerk gezien (S64), dat mogelijk tot dezelfde fundering behoort. Ook deze muur was gemaakt van gele bakstenen, hoewel met een ander formaat (20x10x4 cm). De bovenzijde van de muur bevond zich direct onder de verharding van de stoep en hieronder is het muurwerk tot een diepte van 68 cm gezien.

5.2.3.4 Fase 4: Sporen uit de periode 1750-1900

In de tweede helft van de 18de eeuw zijn waarschijnlijk de voorste en achterste ruimte in de kelder dichtgestort. De doorgangen naar deze ruimtes vanuit de middelste kamer zijn vervolgens dichtgemaakt en hier is tevens een trap gemaakt. Deze kelderruimte bleef in gebruik tot de sloop van het huis in 1941.
De kelderingang via het pothuis verloor door het dichtstorten van de voorste kelderruimte zijn functie. Het pothuis is later afgebroken, maar het is niet mogelijk om te zeggen wanneer dit precies is gebeurd. Na de afbraak is voor het pand een waterkelder gebouwd. Binnen het pand, direct achter de voorgevel, is verder een kleine kelder gemaakt.
Het huis achter het hoekhuis (huis 5) is waarschijnlijk in de tweede helft van de 18de eeuw (in ieder geval vóór 1823) afgebroken. Hier is in de late 19de eeuw een aanbouw achter het hoekhuis gemaakt, waarschijnlijk een keuken.

<u>Vulling in voorste en achterste kelderruimte</u>
De voorste en achterste kelderruimte zijn waarschijnlijk in de tweede helst van de 18de eeuw dichtgestort. Voor de voorste kelderruimte is hierbij gebruik gemaakt van zandige klei met puin en mortelbrokken. De achterste kelderruimte was gevuld met grof puin en daaronder grijze zandige klei (afb. 287). Het puin is vermoedelijk afkomstig van het ingestorte tongewelf van deze kelderruimte. Uit het puin is wat vondstmateriaal verzameld, waaronder een paar

Afb. 286 Reconstructie van huis 2 in fase 4. De gestippelde lijnen zijn onzeker. Schaal 1:100.

scherven keramiek, namelijk een stuk van een kopje van porselein uit de 18de eeuw en een fragment van een kom van faience.[151] Daarnaast zijn diverse fragmenten van wandtegels uit het puin afkomstig. Twee fragmenten zijn van pompadourtegels uit de eerste helft van de 17de

151 V123.

eeuw. De andere wandtegels dateren uit de 18de eeuw, waaronder tegels met landschappen en spinnenkoppen, paarse bloemen, een ruit en paarse opvulling en een gemarmerde tegel.

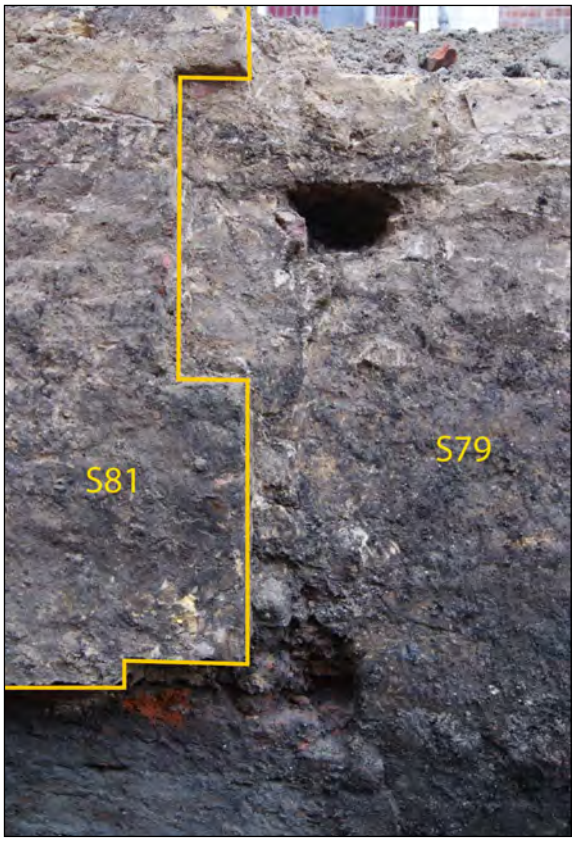

Afb. 287 Links de puinvulling van de achterste kelderruimte. Rechts de achtergevel van huis 2 (S82).

Trap in middelste kelderruimte

Bij het dichtstorten van de voorste en achterste kelderruimte moeten de doorgangen tussen de ruimtes zijn dichtgezet, waarschijnlijk met een bakstenen muur. Hiervan zijn geen sporen gevonden, maar dit is waarschijnlijk te wijten aan het feit dat op deze locatie, langs de zijmuur, sporen van het huis zijn weggebroken bij de aanleg van het oude riool.

In de zuidoosthoek van de nog bestaande, middelste kelderruimte is hierna waarschijnlijk een (spil)trap bebouwd. In deze hoek, op de grens tussen klampmuur S81 en muur S79, was tegen de zijmuur een houten paal aanwezig. Hierboven waren in muur S79 twee gaten aanwezig (afb. 288). Deze gaten zijn duidelijk in de muur gehakt. De paal en gaten hangen vermoedelijk samen met de constructie van een trap. De trap zal zijn gemaakt nadat de voorste kelderruimte was dichtgestort en de ingang naar de kelder vanaf de voorzijde van het huis niet meer kon worden gebruikt.

Afb. 288 Ingehakte gaten in de zijgevel van huis 2, op de grens van muur S79 en S81.

Afb. 289 Kelder S73, direct ten oosten van de voorgevel van het huis (S70, onder de blauwe buis).

Afb. 290 Kelder S73 in het noordprofiel van de rioolsleuf. Ongeveer 20 cm onder de bovenzijde van het muurwerk is een bakstenen vloer in de kelder aanwezig. De muren van de kelder lopen verder door naar onder.

Kleine kelder achter voorgevel (S73)

Nadat de voorste kelderruimte was dichtgestort, is tegen de voorgevel S70 een kleine, ondiepe kelder gemaakt (S73, afb. 289 en 290). De kelder was 98 cm breed. De noordzijde van de kelder verdween in het noordprofiel van de sleuf, waardoor de lengte niet kan worden bepaald (wel minimaal 1,20 meter). De muren van de kelder waren steens en gemetseld met gele bakstenen (18x9x4 cm) en harde mortel. De bovenzijde van de keldermuren bevond zich op ongeveer 60 cm onder maaiveld. De muren waren hieronder nog ongeveer 95 cm hoog. Ongeveer 20 cm onder de bovenkant van de muren was een bakstenen vloer aanwezig van twee steenlagen dik. Aangezien het muurwerk hier onder nog verder doorloopt, lijkt deze vloer later te zijn aangebracht. Een oudere, diepere vloer is echter niet gezien. De kelder dateert waarschijnlijk uit de late 18de of 19de eeuw.

Afb. 291 Waterkelder S66, direct ten westen van de voorgevel van huis 2 (niet zichtbaar op de foto).

Waterkelder voor het pand (S66)

Na de afbraak van het pothuis is tegen de voorgevel een waterkelder in de stoep gemaakt (S66, afb. 291). De waterkelder lag tussen voorgevel S70 en muur S67. De kelder was 2,06 meter lang en 1,30 meter breed (buitenmaten). Op twee hoeken van de kelder lijkt een vierkante ingang aanwezig te zijn geweest. De waterkelder dateert waarschijnlijk uit de late 18de of 19de eeuw.

Afb. 292 De houten en bakstenen goot in de rioolsleuf in de Zuider Havendijk, gezien richting het oosten.

Afvoergoten (S62/S63/S76)

Vanaf het huis hebben twee afvoergoten gelopen naar het water in de Zuider Havendijk. Bij het graven van een sleuf langs de Zuider Havendijk zijn beide goten gezien (afb. 292). De goten zijn waarschijnlijk na elkaar in gebruik geweest. Het is niet duidelijk waar de goten precies eindigden: liepen zij tot voor de gevels van het huis of waren zij vanuit binnen te gebruiken? Beide goten dateren waarschijnlijk uit de 18de of 19de eeuw.

Een uitgeholde balk (ca. 30x30 cm) is waarschijnlijk de oudste goot (S63/S76). Zowel onder als boven de uitgeholde balk lag een plank. Deze goot is zowel in de sleuf bij de Zuider Havendijk als in het zuidprofiel van de rioolsleuf in de Kalksteiger gezien. Iets hoger, maar met dezelfde oriëntatie, lag een tweede goot, bestaande uit een bakstenen tongewelf op een brede plank (naaldhout) (S62). Het gewelf was 40 cm hoog en 46 cm breed. Deze goot is niet gezien in de rioolsleuf in de Kalksteiger.

Afb. 293 Fundering S88 achter huis 2, gezien richting het westen. Waarschijnlijk gaat het om de fundering van een aanbouw.

Fundering van aanbouw achter het pand (S88)

Op ruim 3 meter ten oosten van achtergevel S82 is een muurfundering gevonden (S88, afb. 293). Waarschijnlijk is dit de fundering van een aanbouw achter het hoekhuis, die waarschijnlijk dienst heeft gedaan als keuken. De aanbouw is zichtbaar op een foto van de Kalksteiger uit omstreeks 1910 (zie boven, afb. 249). De aanbouw moet uit de periode 1885-1902 dateren, aangezien deze op een kaart uit 1885 nog niet voorkomt. Op een kaart uit 1902 is de aanbouw wel weergegeven (afb. 294). Op basis van deze kaart kan worden gezegd dat de aanbouw niet langs de volle breedte van de achtergevel was gebouwd, maar iets smaller was.

Afb. 294 Uitsnede van de kaart van Egmond-Meijer uit 1902. Op de hoek van Nieuwstraat en Kalksteiger is huis 2 met aanbouw zichtbaar.

De fundering was over de hele breedte van de rioolsleuf aanwezig, maar was wel deels weggebroken door het oude riool. De fundering bestond slechts uit vier steenlagen van gele bakstenen (formaat 21x10x4). De muur vertrapte: aan de onderzijde was de muur twee steens breed (42 cm) en aan de bovenkant anderhalf steens breed (32 cm). Aan weerszijden liep de muur door buiten de rioolsleuf. Aan de noordzijde was een halfronde uitbouw aanwezig. Vermoedelijk was dit een stoepje voor een deur in de aanbouw.

Rand bakstenen voor het pand (S59)

Op ruim 2 meter ten westen van de voorgevel S70 was een stuk muurwerk van drie steenlagen dik aanwezig (S59, afb. 295). De onderste steenlaag bestond uit gele bakstenen, daarboven lagen rode, machinaal gemaakte bakstenen met formaat 23x10x4,5. De bovenzijde van de muur lag op 30 cm onder het maaiveld. Het muurwerk dateert waarschijnlijk uit de 19de eeuw.

De muur moet waarschijnlijk worden geïnterpreteerd als rand van een stoep. Deze stoep is zichtbaar op de foto uit circa 1910 (zie boven, afb. 248). Achter de rand bakstenen lagen natuurstenen platen.

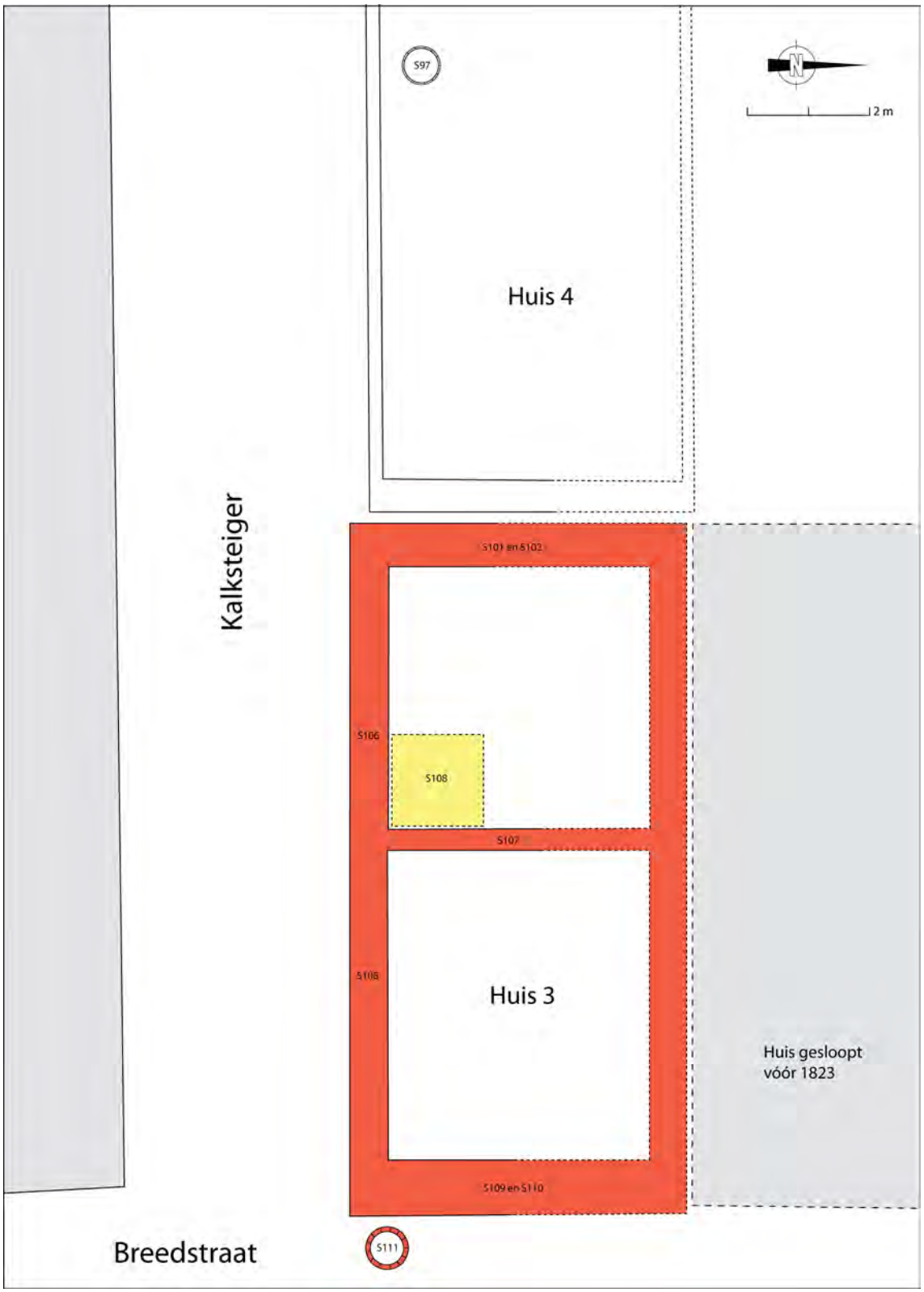
Afb. 295 Bakstenen rand S59 in de Nieuwstraat.

5.2.4 Huis 3: een 17de-eeuws huis op de hoek Breedstraat-Kalksteiger

Op de hoek van de Breedstraat en Kalksteiger hebben vanaf de 13de eeuw huizen gestaan. Alleen sporen van het eerste huis (huis 1 uit de eerste helft van de 13de eeuw) en laatst huis (huis 3 uit de 17de eeuw) zijn echter aangetroffen. Resten van bebouwing uit de tussenliggende periode zijn vernietigd bij de bouw van het 17de-eeuwse huis. Een waterput achter het pand kan mogelijk wel aan oudere bebouwing worden gekoppeld.
Waarschijnlijk is in de 17de eeuw een nieuw huis gebouwd op de hoek van de Breedstraat en Kalksteiger. Het is niet mogelijk om de bouw van het pand nauwkeurig te dateren. De manier van funderen en gebruikte funderingsmaterialen maken een datering in de 17de eeuw echter waarschijnlijk. Het huis stond met de voorgevel aan de Breedstraat en was ruim 11 meter lang. Vermoedelijk was het pand ongeveer 5,5 meter breed. Onder de buitenmuren van het huis was een zware paalfundering aanwezig. Het pand was in twee ongeveer gelijke delen verdeeld door een binnenmuur. Opvallend is dat geen voorraadkelders zijn gevonden; alleen een kleine inpandige waterkelder was binnen de onderzochte helft van het huis aanwezig. Vóór het pand, in de Breedstraat, bevond zich een waterput. Het huis is waarschijnlijk kort na 1800 afgebroken. Op de kadasterkaart uit 1823 komt het pand niet meer voor.

Door S. Messchaert-Heering is onderzoek gedaan naar de eigenaars van het huis. De oudste gegevens gaan terug tot het einde van de 17de eeuw: in 1699 verkopen de erven van Lijsbet Jans het pand aan Jan Tonneboeyer. Hij heeft het huis maar kort in bezit gehad, want in 1702 is het in handen van Dirk Lievenheer. In 1714 verkoopt hij het perceel aan Eldert Schagen, die het op zijn beurt in 1730 verkoopt aan Jurriaan Dijkman voor een bedrag van 500 gulden. In 1771 wordt het pand voor hetzelfde bedrag verkocht aan Hendrik van Straalen (1721-1798). Hendrik was een vooraanstaand man: hij was onder meer bewindhebber bij de VOC in 1766. In zijn opdracht wordt het pand aan de Breedstraat opgeknapt. Hij verkoopt het huis weer in 1799 voor het hoge bedrag van 3.625 gulden aan Pieter van Willige. Deze persoon is slechts enkele jaren eigenaar: het huis wordt op 19 september 1802 verkocht aan Christiaan Willem Mossel voor maar liefst 3.800 gulden. Voor de periode hierna zijn geen gegevens bekend.

<u>Waterput op het achtererf (S97)</u>
Op ruim 7 meter ten westen van de achtergevel van het 17de-eeuwse hoekhuis is onder de vloer van huis 4 een tonput gevonden (S97, afb. 297). De tonput dateert van vóór de bouw van huis 4 en bevond zich dus waarschijnlijk op het achtererf van het huis op de hoek van de Kalksteiger en Breedstraat. De put is waarschijnlijk in de periode rond 1600 gedempt. Aangezien huis 3 vermoedelijk later in de 17de eeuw is gebouwd, hoort de waterput waarschijnlijk bij een voorganger van dit huis.
Van de tonput resteerde één ton in de bodem. Oorspronkelijk zal hier een tweede ton of een bakstenen opbouw op hebben gestaan, maar deze is weggebroken bij de bouw van huis 4 rond het midden van de 17de eeuw. De ton was 1,20 meter hoog en had een diameter van 70 cm. De bovenzijde van de ton bevond zich ongeveer 10 cm onder de onderzijde van muur S92 van huis 4. De 25 eiken duigen van de ton zijn schoongemaakt en bestudeerd (afb. 298). In een van de duigen was een dichtgemaakt spongat aanwezig. Verder waren twee ingekraste merken op de ton aanwezig. In beide gevallen ging het om hetzelfde merk, namelijk een huismerk met de initialen HB (afb. 299 en 300). Twee duigen zijn door middel van dendrochronologisch onderzoek onderzocht (M24). Een van de duigen kon worden gedateerd, wat een post quem-datering van nà 1570 opleverde. Het hout van deze duig is afkomstig uit Polen of omgeving.

Afb. 296 Reconstructie van huis 3. De gestippelde lijnen zijn onzeker. Schaal 1:100.

De bovenste 30 cm van de ton was gevuld met dierlijke mest. Hieronder was de ton volgestort met grof puin. Tussen het puin zaten wat fragmenten keramiek, bouwkeramiek en leer.[152]
De keramiek omvat 47 scherven uit de periode 1575-1625 en is sterk fragmentarisch. Het

152 V142.

Afb. 297 Uitgraven van tonput S97, gezien richting het westen. Links de zijmuur (S92) van huis 4.

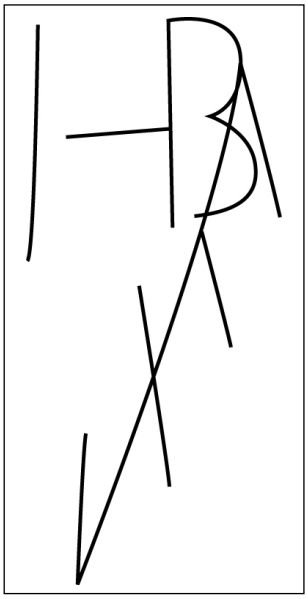

Afb. 298 De eiken duigen van tonput S97.

Afb. 299 Ingekrast merk op de duigen van tonput S97.

gaat hier niet om afval dat bewust in de put is geworpen, maar losse scherven die op het moment van demping samen met het puin in de put zijn gestort. Van steengoed zijn de fragmenten van ten minste drie kannen, waarvan één met standvoet en twee met standvlak. Verder is een fragment van een kan met paars glazuur uit de 15de eeuw aanwezig, dat moet worden beschouwd als ruis. Het roodbakkend aardewerk omvat onder meer de fragmenten van twee borden, beide van het type r-bor-6. Het ene bord heeft een groene spiegel, het andere bord behoort tot het Noord-Hollandsslibaardewerk. Verder zijn een ronde vuurstolp (r-vst-1), bakpan (r-bak-5), ongeglazuurde test, kop en twee grapen aanwezig. Van witbakkend aardewerk is onder meer een grape. Verder is een fragmentarisch majolicabord uit de periode rond 1600 aanwezig. Een wandtegel is versierd met een bloemenvaas binnen een vierpas en dateert uit de eerste helft van de 17de eeuw.
De fragmenten leer zijn afkomstig van ten minste twee schoenen, waarvan één muil met maat 35.

Afb. 300 Tekening van het merk.

<u>Fundering van de buitenmuren (S101, S102, S106, S109, S110)</u>
In de rioolsleuf is de helft van de fundering van de voor- en achtergevel van het 17de-eeuwse huis blootgelegd, evenals de fundering van de zuidelijke zijgevel. De fundering was onder alle muren op dezelfde manier uitgevoerd: een drie of vierdubbele rij palen met daarop kespen

en een plank, die onderling waren verbonden door houten pennen. De lange, dunne palen waren van vurenhout (fijnspar) en aan vier zijden recht gezaagd (vierzijdig gekantrecht). De onderzijden van de palen waren aangepunt. Ook de kespen waren van naaldhout. In ieder geval een van de planken was van eikenhout. Op de houten fundering stond de funderingsmuur. Alleen van de voor- en achtergevel zijn delen van deze funderingsmuur gevonden; elders is het muurwerk in het verleden weggebroken.

Afb. 301 Het gat in het midden van het noordprofiel geeft de locatie van achtergevel S101 van huis 3 aan. Hieronder zijn funderingspalen zichtbaar (S102). Links hiervan muur S98 van huis 4, rechts de vloerniveau's van het 13de-eeuwse huis.

De paalfundering onder de achtergevel bestond uit een strook heipalen van ongeveer 1 meter breed (S102, afb. 301). De palen waren nog aanwezig op de locatie van het oude riool, hoewel de bovenzijde van het houtwerk hier wel was weggebroken. Een van de palen is heel uit de rioolsleuf getrokken en opgemeten. De paal was 2,6 meter lang en 14 bij 11 cm breed. De bovenzijde van de paal was recht afgezaagd en hier zat een aantal pengaten in. Op de palen lag een plank, die niet nader is bekeken. Aan de noordzijde van de rioolsleuf was op de plank een stuk van de funderingsmuur van de achtergevel van het huis aanwezig (S101, afb. 302). De muur had een breedte van 74 cm en was nog 45 cm hoog (acht steenlagen). De bovenzijde

Afb. 302 De kopse zijde van de rioolsleuf (gezien richting het oosten) met funderingsmuur S101 en daaronder palenrij S102. Aan de rechterzijde is muur S101 weggebroken door het oude riool.

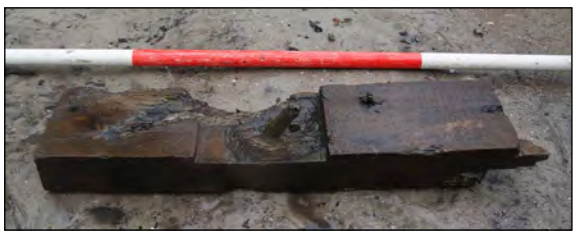
Afb. 303 De paalfundering van de zuidelijke zijgevel van huis 3 (S106) in het zuidprofiel van de rioolsleuf.

Afb. 304 Een kesp op de paalfundering van de zijgevel van huis 3 (S106) in situ.

Afb. 305 De onderzijde van dezelfde kesp. Zichtbaar zijn pengaten en afdrukken van de funderingspalen.

Afb. 306 Fragment van een tweede kesp, met de inkeping voor een paal en houten pen.

van het muurwerk bevond zich op ongeveer 50 cm onder het maaiveld. De muur bestond uit gele bakstenen en zeer harde mortel. De muur was slechts over een lengte van 60 cm in de rioolsleuf aanwezig; ten zuiden hiervan was het muurwerk weggebroken door het oude riool.
De houten fundering van de zijmuur langs de Kalksteiger is niet over de hele breedte gezien: ongeveer de helft van de fundering bevond zich buiten de rioolsleuf (S106, afb. 303). Hierdoor zijn slechts twee paalrijen blootgelegd. Op de palen zijn twee kespen gevonden, waarvan één compleet exemplaar (afb. 304 en 305). Deze kesp van 119 cm lang, 15 cm breed en 7 cm dik. De kesp bevatte diverse pengaten waarmee de kesp met de palen en verdwenen plank was verbonden. Een tweede kesp was niet compleet (afb. 306). In deze kesp zat een inkeping.

Op het restant van de paalfundering onder de zijmuur was een rommelig pakket met puin aanwezig: het uitbraakspoor van de muurfundering.

Afb. 307 Palen en planken (S110) onder de baksteen fundering (S109) van de voorgevel van huis 3.

Precies in het verlengde van de rooilijn van de huizen aan de westzijde van de Breedstraat lag de fundering van de voorgevel van het pand (S109 en S110, afb. 307). De paalfundering bestond hier uit vier rijen palen met een totale breedte van ongeveer 1 meter. Van vier palen konden de afmetingen worden bepaald: 410x12x12 cm, 335x18x16 cm, 395x13x13 cm en 210x6 (diameter) cm (afb. 308). Vijf palen zijn bemonsterd ten behoeve van dendrochronologisch onderzoek (M28). Zij bezatten alle kern en wankant en hadden tussen de 45 en 93 jaarringen. De drie monsters met de meeste ringen zijn dendrochronologisch onderzocht, maar dit leverde helaas geen datering op. Wel kon worden vastgesteld dat twee van de palen in hetzelfde jaar zijn gekapt.

Afb. 308 Drie palen van vurenhout van de paalfundering (S110) onder de voorgevel van huis 3.

Op de palen lag een eiken plank. Tussen de palen en plank is één kesp gezien, elders lag de plank op de bovenzijde van de palen. De plank was 80-90 cm breed en is gezien over een lengte van 1,6 meter. Op de plank was aan de noordzijde van de sleuf een deel van de muurfundering aanwezig (S109). De muur was 90 cm breed en, net als de achtergevel, gemetseld met harde mortel. Hier was echter gebruik gemaakt van rode bakstenen met formaat 25x12x6 cm. Dit is een steenformaat uit de late Middeleeuwen, wat doet vermoeden dat de stenen zijn hergebruikt. Van de muur resteerden zes steenlagen.

Fundering van een binnenmuur (S107)

Op ongeveer 5 meter ten westen van de westzijde van voorgevel S109 was een dubbele rij palen aanwezig, parallel aan de voor- en achtergevel. Waarschijnlijk gaat het om de funderingspalen van een binnenmuur, die het pand in twee ongeveer even grote ruimtes verdeelde. Het is waarschijnlijk dat de binnenmuur van de bouw van het huis in de 17de eeuw dateert. De palen waren net als de palen onder de buitenmuren van naaldhout, maar wel korter: gemiddeld waren zij ongeveer 1,2 meter lang. De binnenmuur was dus minder zwaar gefundeerd dan de buitenmuren. Een van de funderingspalen stond precies ter hoogte van het gedocumenteerde noordprofiel, waardoor hier de vloeren van het huis uit de 13de eeuw (huis 1) waren verstoord.

Inpandige waterkelder (S108)

In de westelijke hoek tussen paalfunderingen S106 en S107 was een kleine bakstenen kelder aanwezig. Het is niet met zekerheid te zeggen of de kelder van de bouw van het huis in de 17de eeuw dateert of later, in de 18de eeuw, in het pand is gemaakt.

Het merendeel van de kelder was al in het verleden weggebroken bij de aanleg van het oude riool. Wel kan worden gezegd dat de kelder was gemetseld met gele bakstenen en harde mortel en ongeveer 1,5 bij 1,5 meter mat. Gezien de omvang en gebruikte baksteen en mortel is het waarschijnlijk dat de kelder heeft gefunctioneerd als waterkelder.

Waterput voor het huis (S111)

Iets voor de voorgevel van het huis, in de Breedstraat, was een waterput aanwezig. De ton hoorde vrijwel zeker bij het hoekhuis. Wanneer de put is gemaakt, is niet nauwkeurig vast te stellen, maar omstreeks 1700 lijkt het meest waarschijnlijk. Vondstmateriaal uit de waterput wijst erop dat de put rond het midden van de 18de eeuw is gedempt. Aangezien de waterput niet tot de natuurlijke ondergrond (zavel) was ingegraven, is het onwaarschijnlijk dat de put is gebruikt voor het verkrijgen van drinkwater. Het grondwater uit de put zal eerder zijn gebruikt voor schoonmaken of als drinkwater voor dieren.

De waterput bestond uit een eikenhouten ton met daarboven een bakstenen opbouw (afb. 309). Van deze bakstenen opbouw resteerde ongeveer 30 cm, waarvan de bovenzijde zich op ongeveer 1,60 meter onder maaiveld bevond. Het deel hierboven heeft men bij het dempen van de put doen instorten. Voor de opbouw waren brokken rode bakstenen gebruikt (?x11,5x5 cm). De ton was 1,15 meter hoog en had een diameter van 70 cm. De onderzijde van

Afb. 309 Waterput S111, gezien richting het oosten. De eikenhout ton en bakstenen opbouw zijn al voor de helft weggebroken.

Afb. 310 De eiken duigen van tonput S111. In de duigen zijn gaten geboord.

de waterput bevond zich op 0,71 meter onder NAP (ca. 3 meter onder maaiveld). De natuurlijke ondergrond, het niveau tot waar een waterput normaal gesproken is ingegraven, bevindt zich hier nog ongeveer 2 meter dieper.

De zestien duigen van de ton zijn geborgen (afb. 310). Na het verwijderen van de duigen bleek dat de buitenzijde van de ton grotendeels omwonden was geweest met houten hoepels (afb. 311). In de duigen bleken veel gaten aanwezig te zijn, die in de ton zijn geboord op het moment dat hij is toegepast in de waterput. De gaten moesten waarschijnlijk de toevoer van grondwater in de put versnellen. Op de duigen waren drie merken aanwezig, namelijk een huismerk en twee cirkels, waarvan één met streep (afb. 312 en 313). De duigen zijn onderzocht op geschiktheid voor jaarringonderzoek. Zij bleken over weinig ringen te beschikken, waarop is besloten om geen houtmonsters te nemen.

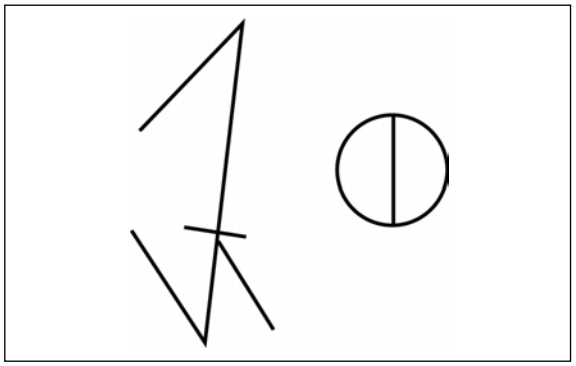
De bovenkant van de put was gevuld met puin en mortel en brokken van de bakstenen opbouw. Hier bevonden zich onder meer ook twee groen geglazuurde plavuizen (16x16x2 cm). De onderste 30 cm van de vulling van de put bestond uit donkergrijze zandige

Afb. 311 De houten hoepels rond de ton, zichtbaar na het weghalen van de duigen.

Afb. 312 Ingekrast merken op de duigen van tonput S111.

Afb. 313 Tekening van twee van de merken: een huismerk en cirkel met streep.

1a. 321-179-C03
1b. Waterput S111 (1730-1760)
2a. w-gra-24
2b. grape met afgeronde buikknik, kleine kraagrand en dekselgeul
3. 1700-1750
4. 11 / 7,5
5a. witbakkend aardewerk
5b. loodglazuur, uitwendig met mangaanvlekken
6a. drie poten
6b. twee toegeknepen oren, tuit (ontbreekt)
7. grape, tuitpot
8. Nederland

Afb. 314 Grape van witbakkend aardewerk. Schaal 1:2.

1a. 321-179-C04
1b. Waterput S111 (1730-1760)
2a. w-dek-12
2b. bol deksel met afgeplatte rand en knop
3. 1700-1750
4. 11 / 3,5
5a. witbakkend aardewerk
5b. loodglazuur, bovenzijde met mangaanvlekken
6b. geknepen knop
7. deksel
8. Nederland

Afb. 315 Deksel van witbakkend aardewerk. Schaal 1:2.

sliblaag met vondstmateriaal. De vondsten dateren uit de periode 1730-1760 en zijn tijdens de gebruiksperiode in de waterput gevallen of gegooid.[153] Helemaal onderin de put bevond zich een harde laag van fijn mortelpuin.

De vondsten uit de sliblaag bestaan uit keramiek, bouwkeramiek, glas, metaal, bot, hout, ivoor en schelp. De vondsten zijn met de hand verzameld, waardoor ongetwijfeld fragmenten of objecten zijn gemist. De keramiek omvat ten minste dertien objecten. Het roodbakkend aardewerk bestaat slechts uit vier kleine fragmenten.

Van witbakkend aardewerk zijn drie objecten die behoren tot het zogenaamde vlekkengoed. Dit type aardewerk met bruine vlekken is met name in de eerste helft van de 18de eeuw geproduceerd. Twee objecten horen duidelijk bij elkaar, namelijk een kleine grape met tuit (w-gra-24, afb. 314) en het bijbehorende deksel (w-dek-12, afb. 315). Het derde object van vlekkengoed lijkt de onderkant van een miniatuur bakpan te zijn. In de wand zijn echter gaten aanwezig. Van faience zijn drie borden. Twee borden zijn redelijk compleet, namelijk een bord met blauwe rozet en streep onder de rand (f-bor-3, afb. 316) en een schotel met polychrome beschildering (f-bor-8, afb. 317). Een fragment van een kop is van Chinees porselein. Uitwendig is de kop bruin (capucijner), inwendig is het voorzien van een blauwe beschildering met flo aal motief. Bijzonder is een fragment van een deksel van een theepot van industrieel rood aardewerk. Dit stuk is waarschijnlijk in Engeland gemaakt. Van keramiek zijn verder vier knikkers en drie pijpen van de beste tot allerbeste kwaliteit. De tabakspijpen zijn in Gouda gemaakt door

153 V179.

1a. 321-179-C01
1b. Waterput S111 (1730-1760)
2a. f-bor-3
2b. afgerond bord met normale vlag, op standvlak
3. 1725-1775
4. 23 / 4
5a. Nederlandse faience
5b. tinglazuur
5c. blauwe beschildering, spiegel: rozet, vlag: blauwe streep
6a. standvlak
7. bord
8. Nederland

Afb. 316 Fragment van een bord van Nederlandse faience. Schaal 1:4.

1a. 321-179-C02
1b. Waterput S111 (1730-1760)
2a. f-bor-8
2b. diep bord met rechte rand, op standring
3. 1700-1775
4. 13 / 4
5a. Nederlandse faience
5b. tinglazuur
5c. polychrome beschildering, spiegel: bloem, rand: banden
6a. standring
7. bord, schotel
8. Nederland

Afb. 317 Fragment van een bord van Nederlandse faience. Schaal 1:4.

Barend van Berkel en Ruth Boot.[154]
De bouwkeramiek bestaat uit acht fragmenten van wandtegels, waaronder met een landschap en schip en spinnenkoppen in de hoeken. Een andere tegel is versierd met een paarse bloem. Het glas omvat slechts vier fragmenten vensterglas.
Uit de waterput zijn veel metalen voorwerpen afkomstig. Dit zijn vooral ijzeren gereedschappen. Uit de put komen twee scharen, beide van het type met scharnierende poten (179-M04, afb. 318.5 en 179-M05, afb. 318.6). Fraai zijn verder twee complete messen, beide met een houten heft. Het eerste mes is voorzien van houten heftplaten en een messing heftbeschermer en heftbekroning (179-M02, afb. 318.2). De heftplaten zijn met drie messing nageltjes vastgezet. Op het lemmet van het mes staat een merk. Hetzelfde geldt voor het andere mes (179-H01, afb. 318.1). Dit mes is voorzien van een gedecoreerd massief houten heft. Van twee andere messen is het heft niet bewaard gebleven en is de angel afgebroken. Het lemmet van een van deze messen is voorzien van een merk met de letters IN. Tot de gereedschappen behoort tevens een ijzeren hamer (179-M06, afb. 318.3). Ook dit voorwerp is van een merk voorzien. Een leuke vondst is verder een ijzeren sleutel (179-M03, afb. 318.4). De overige ijzeren voorwerpen spreken minder tot de verbeelding: een rechthoekig stuk beslag voor vermoedelijk een deurknop, een duim voor een luik, drie gespen (twee rechthoekige en een ronde), een grote kram, een spijker, acht veelkantige ringen van de steel van een groot gereedschap en twee voorwerpen waarvan de functie onduidelijk is.

154 Informatie J. van Oostveen, zie bijlage 10.

Afb. 318 Metalen voorwerpen uit waterput S111, 1730-1760.
1. IJzeren mes met massief houten heft (179-H01), met detail merk. Schaal 1:2.
2. IJzeren mes met houten heft en messing heftbeschermer en heftbekroning (179-M02). Schaal 1:2.
3. Zij- en bovenaanzicht van een ijzeren hamer met merk (179-M06). Schaal 1:2.
4. IJzeren sleutel (179-M03). Schaal 1:2.
5. IJzeren scharnierschaar (179-M04). Schaal 1:2.
6. IJzeren scharnierschaar (179-M05). Schaal 1:2.
7. Messing deksel met ijzeren greep (179-M08). Schaal 1:2.
8. Messing dop (179-M09). Schaal 1:1.
9. Voor- en achterzijde van een rekenpenning met buste Lodewijk XV en schip (179-M01). Schaal 2:1.
10. Messing evenveeltjespan, lengte 38 cm (179-M07). Niet op schaal.

Naast gereedschappen van ijzer zijn enkele voorwerpen van lood en messing gevonden. Van lood zijn een ronde musketkogel en een rechthoekige plaat met gaten. Bijzonder als archeologische vondst is vooral een complete messing evenveeltjespan (179-M07, afb. 318.10). De pan heeft een totale lengte van 38 cm en de ronde bak heeft een diameter van 15,5 cm. De bak is voorzien van drie ronde uithollingen om poffertjes te bakken. In de steel bevindt zich een ophanggat. Eveneens van plaatmessing gemaakt, is een ovaal plat deksel met ijzeren scharnierend handvat (179-M08, afb. 318.7). Verder zijn een ronde messing versierde dop van een klein doosje (179-M09, afb. 318.8) en een kleine ronde messing versierde dop van vermoedelijk een naaldenkoker gevonden.
Uit de put komt tot slot een messing rekenpenning (179-M01, afb. 318.9). Op de voorzijde staat een driemaster afgebeeld en op de keerzijde een buste van Lodewijk XV met de deels leesbare randtekst LVD.XV.D.G.FR.ET.N.REX. De penning is gemaakt in Neurenberg in de 18de eeuw.
Houtvondsten uit de waterput zijn een gesneden eiken stokje met onduidelijke functie (afb. 319) en een worstpen (afb. 320). Aan de onderzijde van de worstpen is een V ingekrast. Overige vondsten zijn twee oesterschelpen en een vlooienkam van ivoor (afb. 321).

Afb. 319 Gesneden eikenhouten stokje.

Afb. 320 Een worstpen met ingekraste V.

Afb. 321 Een vlooienkam van ivoor.

5.2.5 Huis 4: een 17de-eeuws dwarshuis langs de Kalksteiger

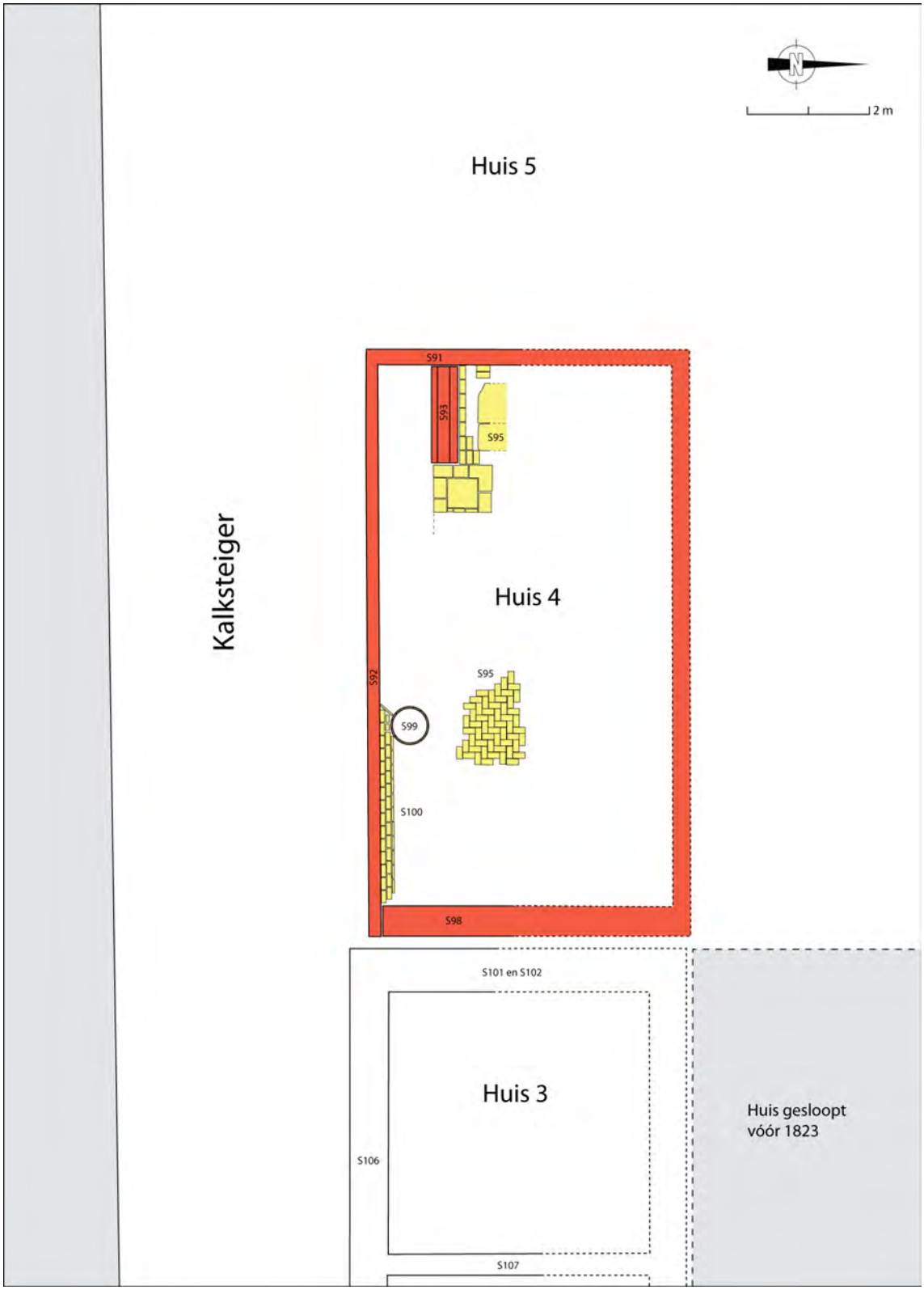
Rond het midden van de 17de eeuw is langs de Kalksteiger, direct achter het huis op de hoek van de Kalksteiger en Breedstraat, een huis gebouwd. Dit huis stond met de nok evenwijdig aan de Kalksteiger en was waarschijnlijk volledig onderkelderd. Het pand was 9,5 meter lang en vermoedelijk ongeveer 5,5 meter breed.
Naast de buitenmuren/keldermuren van het huis is een binnenmuur, vloer met goot en schepput in de kelder gevonden. Voor de bouw van de muren en keldervloer is onder meer hergebruikt materiaal toegepast. Het geheel maakt een rommelige en vrij goedkope indruk. Het huis is waarschijnlijk rond 1800 afgebroken, waarna op deze locatie een klein gebouw is neergezet (gebouw 6, zie onder).

Funderingen van de voorgevel en zijgevels (S91, S92 en S98)
In het geval van dit huis bevond de voorgevel zich aan de Kalksteiger. De fundering van deze muur bevond zich ter hoogte van het zuidprofiel van de rioolsleuf en is over de volledige lengte blootgelegd (S92). Haaks hierop waren de funderingen van de zijgevels aanwezig (S91 en S98). De funderingen fungeerden tevens als keldermuren en waren dus vrij diep.
Muur S92 was 9,5 meter lang en 26 cm dik (afb. 323). De muur was nog circa 1,15 meter hoog, waarbij de bovenzijde zich op ongeveer 60-65 cm onder het maaiveld bevond. De westzijde van de muur was gemetseld met rode bakstenen (formaat 21x10x5 cm). Voor de oostzijde van de muur waren geelrode bakstenen met formaat 22x10x5 cm gebruikt. Onder de muur lag een plank van grenenhout (hout van de grove den) van 30 cm breed. Een monster van deze plank is dendrochronologisch onderzocht, maar dit heeft geen datering opgeleverd (M23).

Haaks op muur S92 stond de fundering van de westelijke zijgevel (S91). Deze muur was deels weggebroken door het oude riool, maar de aansluiting van de voorgevel op de zijgevel was nog wel aanwezig. De onderzijde van de muur bevond zich op dezelfde diepte als muur S92. De muur was bewaard tot een hoger niveau, namelijk tot ongeveer 10 cm onder het maaiveld. Ook deze muur was 26 cm dik. Onder muur S91 lagen twee naaldhoutplanken naast elkaar. De onderzijde van de muur, ongeveer 1,25 cm hoog, was gemetseld met rode bakstenen met formaat 24x12x5 en zachte kalkmortel. Dit steenformaat dateert uit de 15de of 16de eeuw en zij zijn dus hergebruikt. In het noordprofiel van de sleuf was ter hoogte van de onderzijde van de muur geen insteek zichtbaar (afb. 324). Dit betekent dat de dit deel van de muur van binnenuit is gemetseld, wat tevens het rommelige uiterlijk van de westzijde van de muur verklaart. De bovenste twaalf steenlagen van de muur (56 cm) waren gemaakt met kleinere rode bakstenen (formaat 17x8,5x4). Dit deel van de muur was scheef gezakt en zag er eveneens rommelig uit. In het profiel was ter hoogte van dit deel van de muur wel duidelijk een verrommelde bodemlaag zichtbaar. Vermoedelijk hangt dit samen met de constructie van gebouw 6 rond 1800 (zie onder).

Haaks op de oostzijde van muur S92 was de fundering van de oostelijke zijgevel aanwezig (S98, afb. 325). De muur was deels weggebroken door het oude riool, maar ook in dit resteerde een deel van de muur tegen S92 aan. Opvallend was dat zijmuur S98 koud tegen muur S92 aan stond. Bovendien wijkt de dikte en gebruikte bakstenen en mortel af van de andere buitenmuren. Vermoedelijk wijst dit erop dat de muur later is gemaakt dan de andere buitenmuren, ter vervanging van een oudere muur.

De muur was tweeënhalf steens dik (ca. 52 cm) en 1,05 meter hoog. De bovenzijde van de muur bevond zich op 65 cm onder maaiveld, de onderzijde op ongeveer 1,65 meter onder maaiveld. De muur was gemetseld met gele bakstenen (formaat 19x10x4) en harde mortel.

Afb. 322 Reconstructie van huis 4. De gestippelde lijnen zijn onzeker. Schaal 1:100.

Afb. 323 De westzijde van de fundering van de voorgevel (S92) van huis 4 in het zuidprofiel van de rioolsleuf.

Afb. 324 De westelijke zijgevel (S91) van huis 4, gezien richting het oosten. Links van de muur zijn de donkere middeleeuwse ophogingslagen van de Westfriese Omringdijk zichtbaar.

Binnenmuur (S93)

Haaks op muur S91 stond binnen de kelder een binnenmuur (S93). Deze muren stonden koud tegen elkaar aan, wat er mogelijk op wijst dat de binnenmuur van nà de bouw van de kelder dateert. Tussen de muren is een klein fragment van een bord van kraakporselein gevonden.[155] De binnenmuur was 1,6 meter lang. De onderste steenlaag van de muur was ongeveer 45 cm breed. Hierop resteerden nog drie of vier steenlagen, die steens breed waren. De functie van

155 V140.

de korte muur is enigszins onduidelijk. Wellicht heeft deze gefungeerd als scheidingsmuur binnen de kelder of als fundering van een binnenmuur van de begane grond.

Afb. 325 De kopse zijde van de rioolsleuf (gezien richting het oosten) met de oostelijke zijgevel (S98) van huis 4. Rechts voorgevel S92.

Keldervloer (S95)

Iets boven de onderkant van muren S91 en S92 heeft de vloer van de kelder gelegen (S95). Van deze vloer was op twee locaties nog een restant aanwezig. Onder de vloer lag een laag schelpgruis met zand van ongeveer 5 cm dik. Deze laag was in het noordprofiel binnen de hele kelder aanwezig. Uit de laag zijn de fragmenten van ten minste zes stuks keramiek verzameld uit de periode 1625-1675.[156] Deze vondsten dateren de bouw van het huis. Één stuk is zeer bijzonder: een groot fragment van een vaas van Italiaanse faience in Calligrafico Naturalistico-stijl (afb. 326). Stukken van dit type aardewerk worden zelden gevonden in Nederlandse bodem. De vaas heeft een blauwe beschildering met rennende hazen, een veel voorkomend motief op dit type faience. Onder de oren zijn in reliëf leeuwenkoppen met daarboven krullen

Afb. 326 Groot fragment van een vaas van Italiaanse faience. Grootste breedte: 12 cm.

156 V146.

aanwezig. De vaas dateert uit de eerste helft van de 17de eeuw. Fragmenten van twee identieke vazen zijn gevonden tijdens de opgraving Vijzeltuin in Enkhuizen uit 2010 (afb. 327).

Afb. 327 Fragmenten van soortgelijke vazen van Italiaanse faience, gevonden bij de opgraving Vijzeltuin in Enkhuizen in 2010.

Direct ten oosten van muur S91 is een restant van de vloer gevonden over een afstand van 2,4 meter (afb. 328). De vloer had hier een breedte van 50, maar heeft oorspronkelijk aan weerszijden doorgelopen: aan de zuidzijde was het spoor weggebroken door het oude riool, richting het noorden liep de vloer door in het profiel. Geheel aan de westzijde werd de verharding bovendien begrensd door binnenmuur S93.
De vloer was gemaakt van verschillende soorten bakstenen en plavuizen van natuursteen, waardoor de vloer rommelig oogde. Op de plaats van de bakstenen was de vloer twee steenlagen dik. Een deel van de bakstenen was gemaakt van geelbakkende klei en had formaat 22x10x5,5 cm. De natuursteen plavuizen waren 5 cm dik en hadden diverse formaten. Het grootste stuk mat 50x50 cm. Tegen een van de plavuizen stond een plank op zijn kant in de grond.
Tussen de bakstenen en plavuizen is een stukje kraakporselein uit de eerste helft van de 17de eeuw gevonden.[157]

Afb. 328 Deel van een vloer (S95) met een stuk van een binnenmuur (S93) en de westelijke zijgevel (S91).

157 V141.

Ongeveer 3 meter naar het oosten is een tweede restant van de keldervloer gevonden (afb. 329). Hier bestond de vloer uitsluitend uit gele hardgebakken bakstenen (20,5x10x4,5 cm) die in een net visgraatmotief waren gelegd. Het restant was hier maximaal 1,38 cm lang en 88 cm breed. De bovenkant van de vloer lag op 1,50 meter onder maaiveld.

Afb. 329 Fragment van een vloer (S95) van bakstenen.

Goot in de kelder (S100)

Tegen de oostzijde van voorgevel S92 was over een lengte van ruim 3 meter een goot aanwezig. De goot had als doel om drangwater af te voeren naar schepput S99 (zie onder), die zich aan het einde van de goot bevond. Het spoor was alleen bij de schepput nog helemaal intact: hier lagen tegen muur S92 twee rijen liggende bakstenen met daarnaast een rij bakstenen op hun kant. De bakstenen waren dezelfde als in het stuk vloer S95 ten noorden van de goot (afb. 330). De afvoergoot bevond zich ook op dezelfde diepte als deze vloer. Ter hoogte van schepput was de goot afgesloten door een rechtop geplaatst stuk natuursteen.

Afb. 330 Sporen in het midden van huis 4, gezien richting het zuiden. Bovenin de voorgevel (S92), met daarlangs een goot (S100) die uitkomt in een tonput (S99). Op de voorgrond een stuk van een vloer (S95).

Schepput in de kelder (S99)

De schepput aan het einde van goot S100 bestond uit een ingegraven eikenhouten ton (afb. 331 en 332). De bovenzijde van de put bevond zich ter hoogte van de bovenzijde van de goot. De put had een diameter van 60 cm en was 85 cm hoog. De duigen van de ton zijn schoongemaakt en bestudeerd. In acht van de 17 duigen was aan de onderzijde een klein gat

Afb. 331 De bovenzijde van schepput S99. Zichtbaar is de bovenrand van de eikenhouten ton, die is opgevuld met puin en mortel.

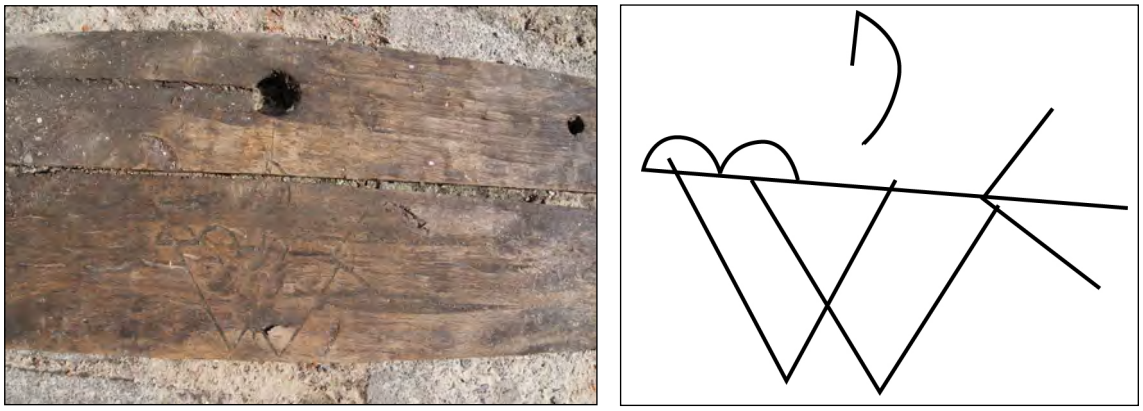

Afb. 332 Schepput S99 na het blootleggen van de zijkant, gezien richting het westen.

Afb. 333 De duigen van schepput S99. Aan de onderzijde van de duigen is een gat geboord.

aanwezig, waarschijnlijk om het weglopen van het water uit de put in de grond te versnellen (afb. 333). Op twee duigen was een huismerk aanwezig (afb. 334 en 335). Twee duigen van de ton zijn dendrochronologisch onderzocht (M26). De dateringen van de monsters wijzen uit dat de ton nà 1595 is gemaakt in het westen van Frankrijk. De ton is dus gebruikt voor de transport van wijn.

Afb. 334 Een duig van schepput S99 met een huismerk.

Afb. 335 Een duig van schepput S99 met een huismerk.

De ton was volledig opgevuld met puin en mortel, net als de oostzijde van de kelder (zie onder). Uit de puinvulling is slechts één scherf verzameld, namelijk een fragment van een cilindrische mineraalwaterkruik met oranjebruin oppervlak.[158] Het fragment dateert op zijn vroegst uit circa 1790 en wijst erop dat de kelder rond 1800 is dichtgegooid, tegelijk met de sloop van het huis.

Vulling in kelder

De kelder is bij de afbraak van het huis rond 1800 van oost naar west opgevuld. De oostzijde van de kelder was opgevuld met zand met veel puin en mortel (afb. 336). Ten westen hiervan lag in de kelder, deels over de puinvulling heen, vette grijze klei (afb. 337 en 338). Deze klei lag over de bovenzijde van muur S92 heen, wat erop wijst dat de opvulling van de kelder heeft plaatsgevonden na de sloop van het huis.

Uit de puinige vulling is wat keramiek verzameld.[159] De scherven dateren uit de tweede helft van de 17de eeuw en dateren dus niet van de sloop, maar zijn meegekomen met de stortgrond. Bijzonder is een fragment van een bord van Italiaanse faience met polychrome beschildering in A Raffaellesca-stijl (afb. 339).

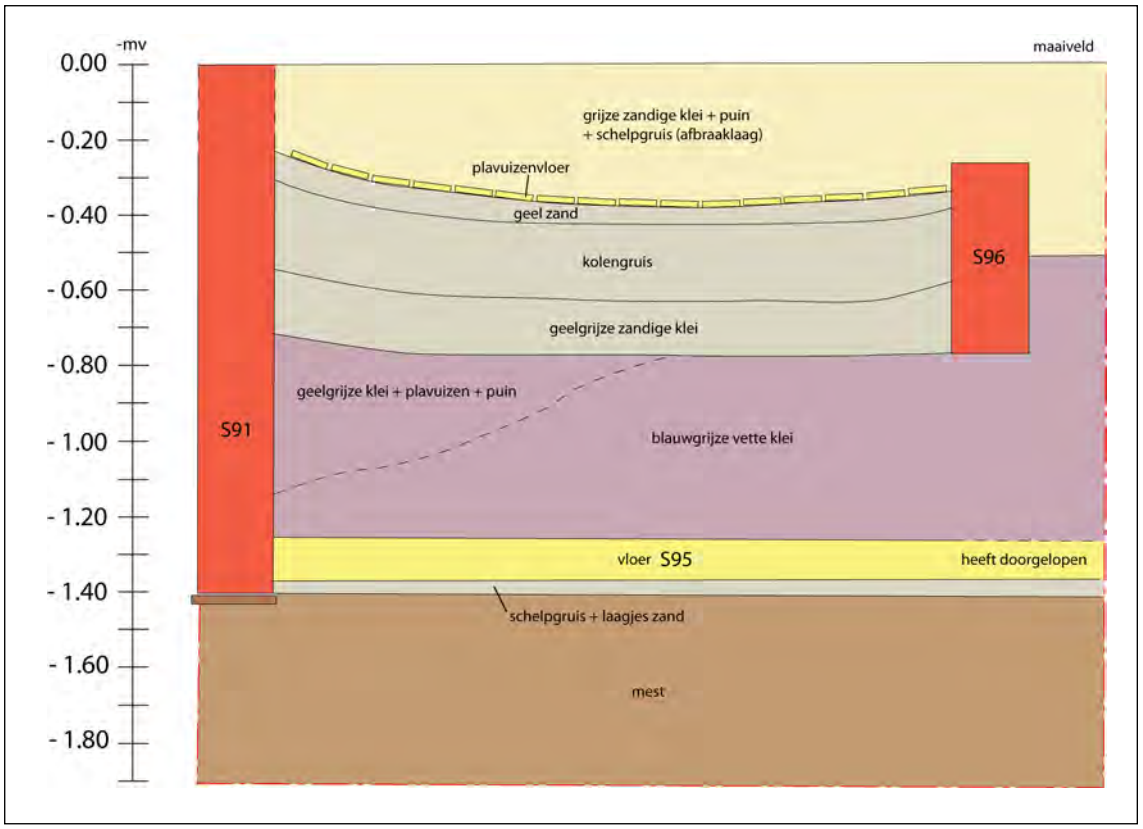
158 V147.
159 V145.

Afb. 336 De puinvulling aan de oostzijde van de kelder van huis 4.

Afb. 337 De kleivulling aan de westzijde van de kelder van huis 4 in het noordprofiel. Op de klei is een muur (S96) aanwezig, horende bij gebouw 6, die over zijgevel S91 heen is gebouwd.

Afb. 338 Tekening van het noordprofiel met sporen van huis 4 en gebouw 6. Het profiel is getekend na het wegbreken van muur S96. Zie voor de locatie van het profiel bijlage 9. Schaal 1:20.
Lichtbruin: middeleeuwse ophogingslaag.
Rood: muurwerk.
Geel: vloer.
Paars: kleivulling van de kelder van huis 4.
Grijs: ophogingslagen binnen gebouw 6.
Geel: latere ophogingen en verstoringen.

Afb. 339 Voor- en achterzijde van een fragment van een bord van Italiaanse faience.

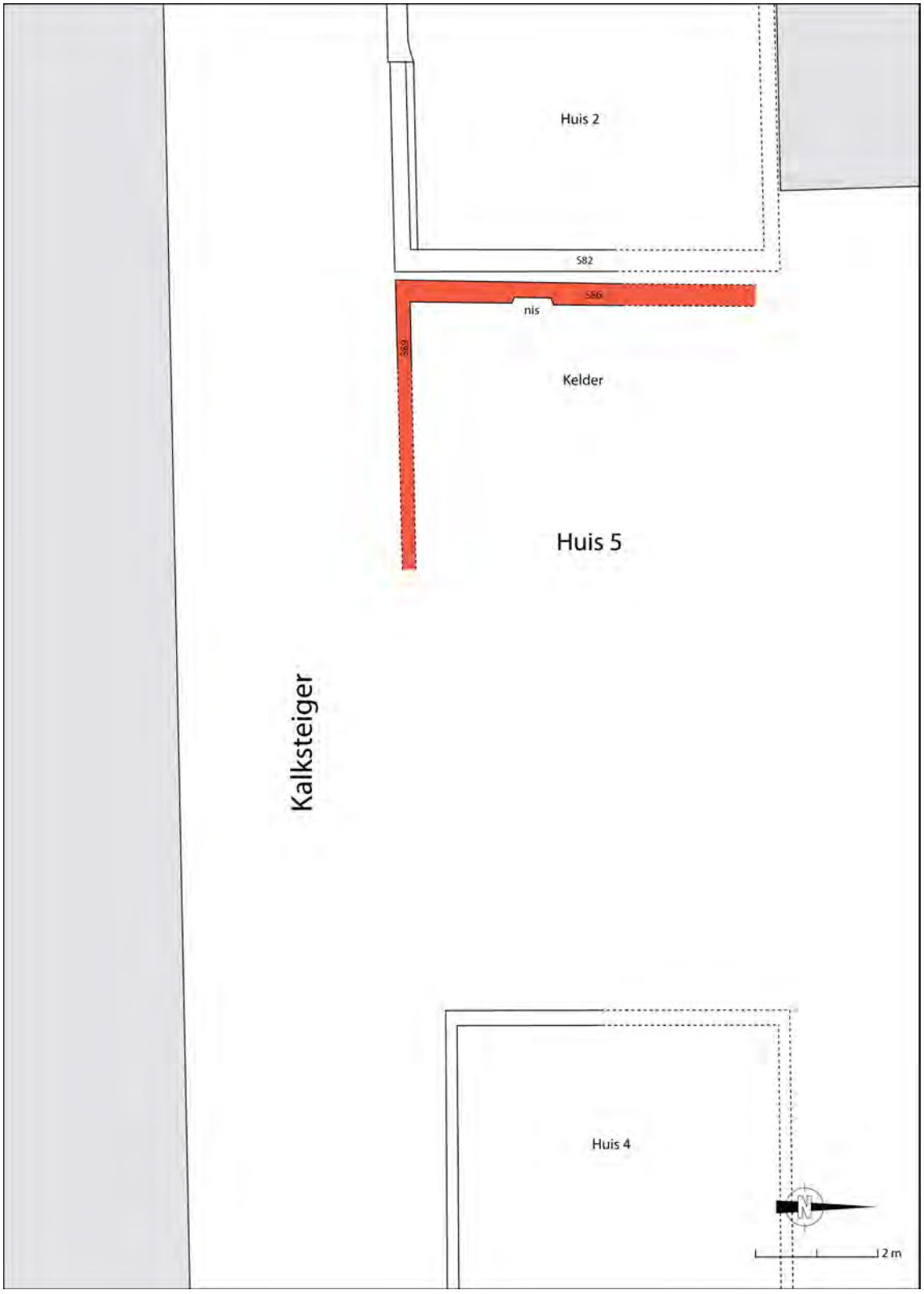
5.2.6 Huis 5: een 17de-eeuws huis langs de Kalksteiger

Direct ten oosten van het hoekhuis aan de Nieuwstraat, op het voormalige achtererf van dit pand, is na het midden van de 17de eeuw een huis gebouwd. Dit kan worden gezegd op basis van de demping van waterput S87, die rond 1650 is dichtgegooid (zie boven, huis 2). Het huis is waarschijnlijk in de tweede helft van de 18de eeuw afgebroken. Op de kadastrale kaart uit 1823 is het pand in ieder geval niet meer aanwezig.
Van het huis zijn weinig sporen gevonden: slechts twee (fragmentarische) keldermuren kunnen aan het pand worden gekoppeld. De reden hiervoor is tweeledig. In de eerste plaats was in het huis slechts één kleine kelder aanwezig en waren de funderingen van het pand waarschijnlijk ondiep. Hierdoor zijn, in tegenstelling tot de andere huizen langs de Kalksteiger, weinig diepe bouwsporen aanwezig. Daarnaast zijn de muurresten van het huis na de sloop grotendeels weggebroken. Alleen tegen de achtergevel van het hoekhuis langs de Nieuwstraat (huis 2) zijn muren bewaard gebleven. Hier mochten de ondergrondse muurresten blijkbaar niet worden weggehaald, vermoedelijk om instabiliteit van de achtergevel van huis 2 te voorkomen.
De gebrekkige resten maken het niet mogelijk om de omvang en het uiterlijk van het huis volledig te reconstrueren. Het is bijvoorbeeld niet duidelijk of het huis met de nok haaks op of parallel aan de Kalksteiger stond.

<u>Kelder aan de westzijde van het pand (S86/S89)</u>
Direct achter van het hoekhuis aan de Nieuwstraat kwamen de muurresten van een ander huis tevoorschijn, namelijk een deel van een kelder. De andere muren van de kelder zijn na de sloop van het huis weggebroken. Hierdoor is de omvang van de kelder niet goed te reconstrueren.

Direct ten oosten van en ongeveer parallel aan de achtergevel van het hoekhuis aan de Nieuwstraat (S82, zie boven) stond een muur (S86). Tussen beide muren was een osendrop van 13 tot 20 cm breed aanwezig. Uit deze ruimte tussen beide muren zijn enkele scherven keramiek verzameld uit de eerste kwart van de 17de eeuw, waaronder een stuk van een majolicabord, een fragment van een kom van vroeg kraakporselein en een kleipijp. De pijp is bijzonder: het is een zogenaamde eerste generatiepijp, waarschijnlijk gemaakt door de in Amsterdam woonachtige Engelse pijpenmaker Thomas Lawrence (overleden 1625). De pijp is gemerkt met een vijbladige roos met daarbinnen de letters TL.[160]
Muur S86 vormde de fundering van een zijmuur van het huis en deed tevens dienst als keldermuur. De muur was aanwezig over de hele breedte van de rioolsleuf, maar was wel doorbroken door het oude riool. Voor de bouw waren gele bakstenen (21x10x4,5) en schelpkalkmortel gebruikt. De muur was 35 cm breed (anderhalf steens) en 80 tot 90 cm hoog. Aan de onderzijde waren drie vertandingen aanwezig. De bovenzijde van de muur bevond zich ongeveer 20 cm onder het maaiveld. Onder de zuidzijde van de muur lag een lang voorwerp van ijzer, mogelijk een muuranker (V127). Tegen de oostzijde van de muur waren op een rommelige manier wandtegels en plavuizen (formaat 14,5x14,5x22,5 cm) gemetseld, om de muur beter waterdicht te maken (afb. 341). De wandtegels dateren uit de 18de eeuw. Op een aantal plekken waren geen tegels tegen de muur aanwezig, hier was de muur simpelweg aangesmeerd met een laag mortel (afb. 342). Aan de binnenzijde van de muur was een nis aanwezig van 80 cm breed, die zeer waarschijnlijk dienst deed als stookplaats. Elders in Enkhuizen zijn meer voorbeelden bekend van kelders met een stookplaats, soms onder de

160 Informatie J. van Oostveen, zie bijlage 10.

Afb. 340 Reconstructie van huis 5. De gestippelde lijnen zijn onzeker. Schaal 1:100.

haardplaats op de begane grond.[161] Binnen de nis lag op 40 cm boven de onderzijde van de muur een rij halve plavuizen: de resten van een vloer in de kelder.

161 Meischke *et al*. 1993, 238, 240, 244.

Afb. 341 Keldermuur S86 gezien richting het westen.

Afb. 342 Detail van de keldermuur, aangesmeerd met mortel.

Ter hoogte van het zuidprofiel van de rioolsleuf maakte de keldermuur een hoek. Of de zuidelijke zijmuur (S89) en de westelijke muur S86 tegelijk zijn gebouwd of zij koud tegen elkaar aan stonden, is niet helemaal duidelijk (afb. 343). Muur S89 was net zo hoog als muur S86, maar vertandde niet aan de onderzijde. De onderste 30 cm van de muur was gemetseld met rode bakstenen. Hierboven waren gele bakstenen gebruikt, die bovendien waren aangesmeerd met mortel om de keldermuur beter waterdicht te maken. De muur was vanaf muur S86 over een lengte van 1,5 meter aanwezig. Hierna was de muur weggebroken.

Ten oosten van muur S86 was een puinige laag aanwezig. De precieze begrenzing van deze puinlaag is onduidelijk, maar hij was in ieder geval tot muur S88 (zie boven, huis 2) aanwezig. Waarschijnlijk is het puin in de kelder gestort na de sloop van het huis. Uit het puin is een fragment van een roodbakkend bord op standlobben uit de periode 1650-1750 gevonden, evenals fragmenten van wandtegels (V126). Een deel van de wandtegels dateert uit de eerste helft van de 17de eeuw, namelijk tegels met Franse lelies, Wanli-motief en bladmotief in de hoeken, maar ook tegels uit de 18de eeuw zijn aanwezig.

Afb. 343 Muur S86 en S89 van huis 5 in het zuidprofiel van de rioolsleuf.

5.2.7 Gebouw 6: een gebouw met erf langs de Kalksteiger

Na de afbraak van huis 4, het 17de-eeuwse dwarshuis aan de Kalksteiger, rond 1800 is op deze locatie een nieuw bouwwerk opgetrokken. Vermoedelijk gaat het om een kleine schuur of ander bijgebouw. Van het bouwwerk is slechts een stuk van een muur en vloer gevonden, waardoor de omvang niet goed kan worden gereconstrueerd. Het gebouw stond binnen een erf dat werd omsloten door een houten hek of schutting. Het gebouw heeft maar kort bestaan; op de kadasterkaart uit 1823 staat hier geen bebouwing meer aangegeven.

Muur en plavuizen vloer (S96)

In het noordprofiel van de rioolsleuf was ten oosten van muur S91 een muur aanwezig (S96, afb. 345). De muur lag op de kleivulling van de kelder van huis 4. Deze kelder is rond 1800 dichtgegooid met klei en puin, tegelijk met de afbraak van het huis. Muur S96 lag bovendien over buitenmuur S91 van huis 4 heen, wat eveneens duidelijk maakt dat de muur niet samenhangt met dit huis, maar van na de afbraak dateert. De muur was sterk verzakt door de slappe kleiondergrond en in het midden zelfs gescheurd. De muur is gezien over een afstand van 2,25 meter. Bij het wegtrekken van de muur bleek dat deze aan de oostzijde een haakse hoek naar het noorden maakte en in het profiel verder doorliep. Het is niet duidelijk tot hoe ver de muur naar het westen heeft doorgelopen: mogelijk lag de muur op het restant van de zijmuur van het afgebroken huis (S91), maar hij kan ook meer naar het westen hebben doorgelopen en hier later zijn weggebroken. De muur was gemetseld met rode bakstenen (formaat 18x9x4 cm). Van de muur resteerden maximaal negen steenlagen (maximaal 43 cm hoog). De bovenzijde bevond zich aan de westzijde 30 cm onder het maaiveld en in het midden op ongeveer 40 cm onder maaiveld. De muur was steens dik.

Na het wegtrekken van muur S96 kon de bodemopbouw binnen het gebouw worden bestudeerd (afb. 346 en zie boven afb. 338). Vanaf de onderkant van muur S96 lag een laag geelgrijze zandige klei en daarop een circa 20 cm dikke laag kolengruis. Hierop lag de vloer van gebouw 6: een plavuizen vloeren op een vlijlaag van geel zand. De vloer bevond zich op ongeveer 30 cm onder maaiveld. Op de vloer lag tot het maaiveld een laag grijze zandige klei met puin en schelpgruis: de afbraaklaag van het gebouw.

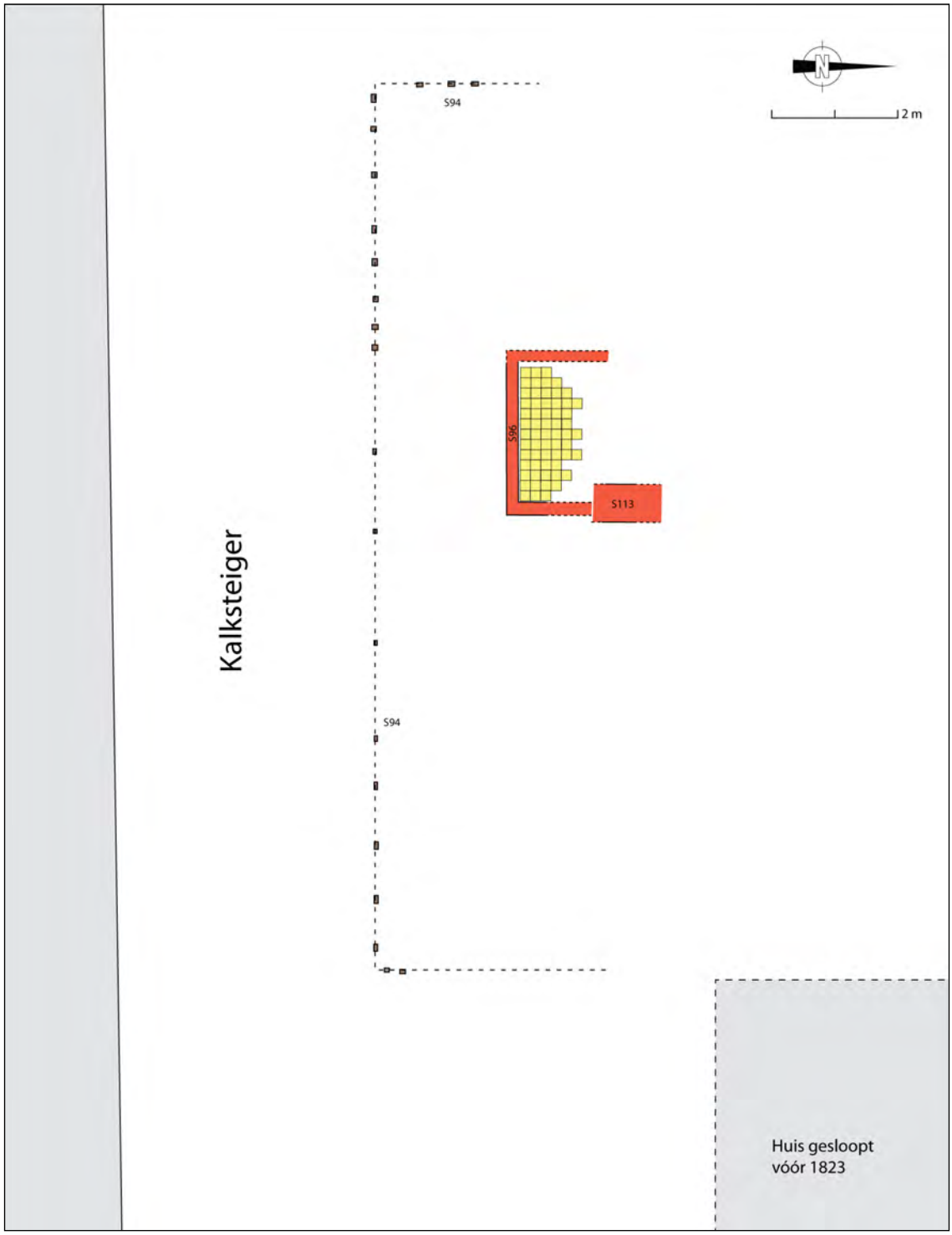
Muur (S113)

Bij het plaatsen van een regenwaterkolk is ten noorden van muur S96 een stuk van een noord-zuid lopende muur gezien (S113, afb. 347). De muur was 60 cm breed en gemetseld met rode bakstenen en harde mortel. De bovenzijde van de muur lag op 34 cm onder maaiveld. De muur kan niet worden gekoppeld aan een muur binnen de rioolsleuf. Gezien de gebruikte mortel en ondiepe ligging is het vermoedelijk een muur uit de 18de of 19de eeuw. Mogelijk hangt de muur samen met gebouw 6.

Houten omheining (S94)

In de rioolsleuf zijn de palen van een houten hekwerk of schutting aangetroffen (S94, afb. 348). De palenrij bevond zich in het zuidprofiel van de sleuf over een afstand van ongeveer 14 meter, direct achter muur S92 van huis 4. Aan weerszijden maakte de palenrij een haakse hoek naar het noorden. De palen waren deels van naaldhout en deels van een zachte loofhoutsoort. Deels waren zij vierkant gezaagd en in sommige palen waren gaten aanwezig, wat doet vermoeden dat zij (deels) secundair zijn gebruikt.

Het hekwerk staat waarschijnlijk op de grenzen van het perceel rond gebouw 6. Aan de zuid- en

Afb. 344 Reconstructie van gebouw 6. De gestippelde lijnen zijn onzeker. Schaal 1:100.

oostzijde ligt deze grens op dezelfde locatie als de zuid- en oostgrens van huis 4. De westzijde van de palenrij bevindt zich ruim 4 meter ten westen van huis 4. Deze grond kan, na de sloop van huis 4 en 5, bij het perceel van gebouw 6 zijn getrokken. Een andere mogelijkheid is dat de grond altijd bij het perceel van huis 4 heeft gehoord en hier een erf lag.
De palenrij ligt aan de oostzijde langs de achtergevel van huis 3 (muur S101 van het hoekhuis aan de Breedstraat). Het feit dat hier een hek of schutting stond, wijst er vermoedelijk op dat bij de plaatsing van het hekwerk huis 3 al was gesloopt. Als het huis hier nog stond, was het immers niet nodig geweest om langs de achtergevel een afscheiding te maken.

Afb. 345 Muur S96 van gebouw 6 in het noordprofiel. De muur is sterk verzakt door de slappe ondergrond.

Afb. 346 Het noordprofiel na het verwijderen van muur S96.

Afb. 347 Muur S113, gezien richting het noorden.

Afb. 348 Palenrij S94 in het zuidprofiel van de rioolsleuf.

5.3 Deelconclusie

In de Kalksteiger zijn tijdens de rioolwerkzaamheden de sporen van in totaal zes huizen/ gebouwen gevonden. De datering van de aangetroffen sporen bestrijkt ruim zeven eeuwen.

De dijk op de locatie van de Breedstraat dateert waarschijnlijk uit de late 12de eeuw en is daarmee een van de oudste, misschien zelfs de oudste, stukken van de zeewerende Westfriese Omringdijk. Op basis van het archeologisch onderzoek kan worden gesteld dat de kruin van de dijk precies ten westen van de Breedstraat ligt, onder de huizen aan deze zijde van de straat. De dijk was rond 1200, voorafgaand aan de bouw van de huizen, al uitzonderlijk hoog: in de Kalksteiger bevond het loopniveau onder het huis zich op ongeveer 60 cm boven NAP. Ervan uitgaande dat de natuurlijke ondergrond zich op circa 2,5 tot 3 meter onder NAP bevindt, betekent dit dat de dijk rond 1200 ongeveer 3 tot 3,5 meter hoog was.

In ieder geval vanaf de eerste helft van de 13de eeuw stonden huizen op de kruin van de dijk. Het westelijke, binnendijkse, talud van de dijk was op dat moment al vrij breed, terwijl het talud aan de zeezijde aanzienlijk steiler was. Waarschijnlijk liep nog geen weg langs de huizen op de dijk.
Tijdens de archeologische begeleiding van de rioolwerkzaamheden zijn op de kruin van de dijk de resten van een huis uit de eerste helft van de 13de eeuw gevonden, namelijk een opeenstapeling van vloeren van klei/leem met haardplaatsen. Voorafgaand aan de bouw van het huis is de dijk op deze locatie nog extra verhoogd. Buitenste grenzen van het huis zijn niet aangetroffen, waardoor het lastig is om uitspraken te doen over de afmetingen van het gebouw. Naar analogie van onderzoek in de omgeving aan huizen uit dezelfde periode kan echter worden uitgegaan van een breedte van ongeveer 5 meter en een lengte van circa 10 meter. De wanden van het huis waren van vlechtwerk en aangesmeerd met leem. Ongeveer in het midden van het huis lag de haardplaats. De vloeren van het huis waren van leem en klei en werden regelmatig vervangen. Of alle vloeren bij hetzelfde huis horen of sprake is van tussentijdse nieuwbouw is niet te zeggen. Doordat de dijk na de 13de eeuw op deze locatie niet meer is verhoogd, bevonden de resten van het huis zich vrijwel direct onder het maaiveld.

In de late 13de of eerste helft van de 14de eeuw is het oostelijk talud van de dijk sterk verbreed en meer glooiend gemaakt. Hierna is een weg ontstaan op de locatie van de huidige Breedstraat en zijn de eerste huizen langs de oostzijde van deze straat gebouwd. In of kort na 1362 is de haven op de as Noorder Havendijk-Kaasmarkt-Nieuwstraat-Zuider Havendijk gegraven. Op dat moment zijn waarschijnlijk de stegen tussen de haven en Breedstraat gemaakt, waaronder de Kalksteiger. De steeg was ongeveer 3,5 meter breed en bevond zich aan de zuidzijde van de huidige straat. Aan weerszijden van de haven en Breedstraat ontstond gesloten bebouwing en dus ook op de hoeken met de Kalksteiger. Achter deze huizen lag een achtererf dat grensde aan de Kalksteiger. Waarschijnlijk stonden nog geen huizen langs de steeg.
Op de hoekpercelen aan de Kalksteiger was waarschijnlijk vanaf in ieder geval de 14de eeuw continu bebouwing aanwezig. Van de huizen uit de 14de en het grootste deel van de 15de eeuw is echter niets teruggevonden. Deze huizen hebben weinig tot geen sporen in de bodem achtergelaten of de sporen zijn verstoord door latere bebouwing. Dit laatste is in de hand gewerkt door het feit dat vanaf de 13de/14de eeuw op hetzelfde niveau is gewoond en de bodem niet steeds is opgehoogd bij de bouw van een nieuw huis.

Op de hoek van de Nieuwstraat en Kalksteiger zijn de sporen van een huis uit de tweede helft van 15de eeuw aangetroffen. Het pand had waarschijnlijk een gecombineerde functie als woon- en pakhuis en is vermoedelijk in opdracht van een rijke koopman gebouwd. Het huis was volledig onderkelderd en is mogelijk direct (gedeeltelijk) in baksteen opgetrokken. De kelder was vermoedelijk ingedeeld in drie ongeveer even grote ruimtes met een tongewelf. In de 17de en 18de eeuw is de kelder door wateroverlast eerst deels vernieuwd en later verkleind. Bij de sloop van het huis in 1941 had het huis nog slechts een ondiepe kelder van ongeveer 3 bij 5,5 meter groot. Op dat moment was vermoedelijk niet meer te zien dat de kelder ooit veel groter en dieper was. Dit roept de vraag op of het van oorsprong volledig onderkelderde pand wel zo bijzonder is. Het is goed mogelijk dat veel meer nog bestaande historische panden in de stadskern van Enkhuizen ook oorspronkelijk volledig waren onderkelderd. Later zijn de kelders verkleind of zelfs volledig opgevuld, waardoor de meeste panden nu hoogstens nog een kleine kelder hebben.
Aan de andere zijde van de Kalksteiger, op de hoek met de Breedstraat, zijn op de vloeren van het 13de-eeuwse huis de funderingen van een huis uit de 17de eeuw gevonden. De zwaar uitgevoerde funderingen duiden op een opdrachtgever met een ruime beurs, wat niet verrassend is voor een huis aan de voorname Breedstraat. In dit huis was slechts een kleine (water)kelder aanwezig.

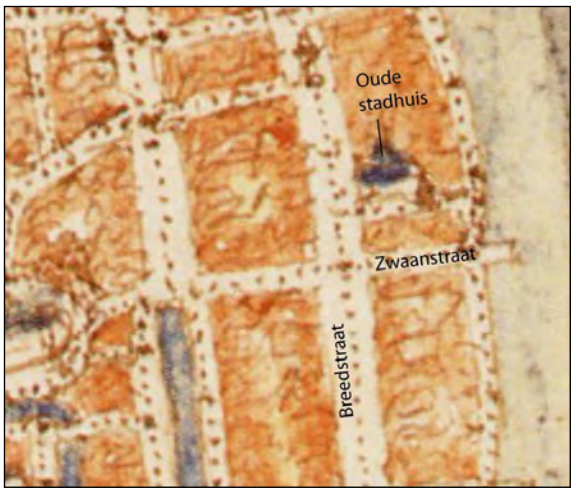
De economische voorspoed van Enkhuizen tussen ruwweg 1550 en 1650 veroorzaakte een sterke toename van het aantal inwoners. De vraag naar bouwgrond voor nieuwe huizen was groot en in deze periode vond dan ook een verdichting van de bebouwing plaats. Op basis van historische kaarten kan worden verondersteld dat in ieder geval al in de tweede helft van de 16de eeuw huizen langs de Kalksteiger zijn gebouwd, tussen de achtererven van de hoekhuizen. Hiervan is archeologisch echter niets teruggevonden.
Rond 1650 zijn de achtererven van de hoekhuizen opgegeven en zijn langs de noordzijde van de Kalksteiger twee huizen gebouwd waarvan wel resten zijn aangetroffen. Deze huizen waren duidelijk minder goed gebouwd dan de hoekhuizen aan weerszijden van de steeg. Zo was bijvoorbeeld veel hergebruikt bouwmateriaal toegepast. Het huis direct achter het hoekhuis aan de Breedstraat stond met de nok parallel aan de Kalksteiger en was volledig onderkelderd. Van het andere huis zijn veel minder sporen teruggevonden. In dit huis was een kleine kelder aanwezig.

Drie van de vier huizen langs de noordzijde van de Kalksteiger zijn waarschijnlijk rond 1800 gesloopt. Alleen het huis op de hoek met de Nieuwstraat bleef tot 1941 staan. De ruimte die vrijkwam door het verdwijnen van de rij huizen is vervolgens gebruikt om de smalle Kalksteiger te verbreden tot straat.

6. Zwaanstraat

6.1 Historische ontwikkeling Zwaanstraat

De Zwaanstraat is een van de straten tussen de Breedstraat en de as Oosterhavenstraat-Hoogstraat-Zilverstraat. De Zwaanstraat ligt op het oostelijk talud (zeezijde) van de Westfriese Omringdijk, die zich onder de Breedstraat bevindt (zie paragraaf 5.2.1). Dit dijktalud heeft waarschijnlijk in de 14de eeuw zijn huidige vorm gekregen. Hierna, vermoedelijk in de tweede helft van de 14de eeuw, is de as Oosterhavenstraat-Hoogstraat-Zilverstraat ontstaan als een verdedigingswal. Deze wal is later omgevormd tot straat. Vermoedelijk zijn pas in de 15de of eerste helft van de 16de eeuw de eerste huizen langs de westzijde van deze as gebouwd. Door het verdwijnen van het voorland fungeerde de as Oosterhavenstraat-Hoogstraat-Zilverstraat na verloop van tijd tevens als waterkering langs de Zuiderzee.

Afb. 349 Uitsnede uit de kaart van Jacob van Deventer uit circa 1560. Noorden boven.

Afb. 350 Uitsnede uit de kaart van Wagenaar uit 1577. Noorden rechts.

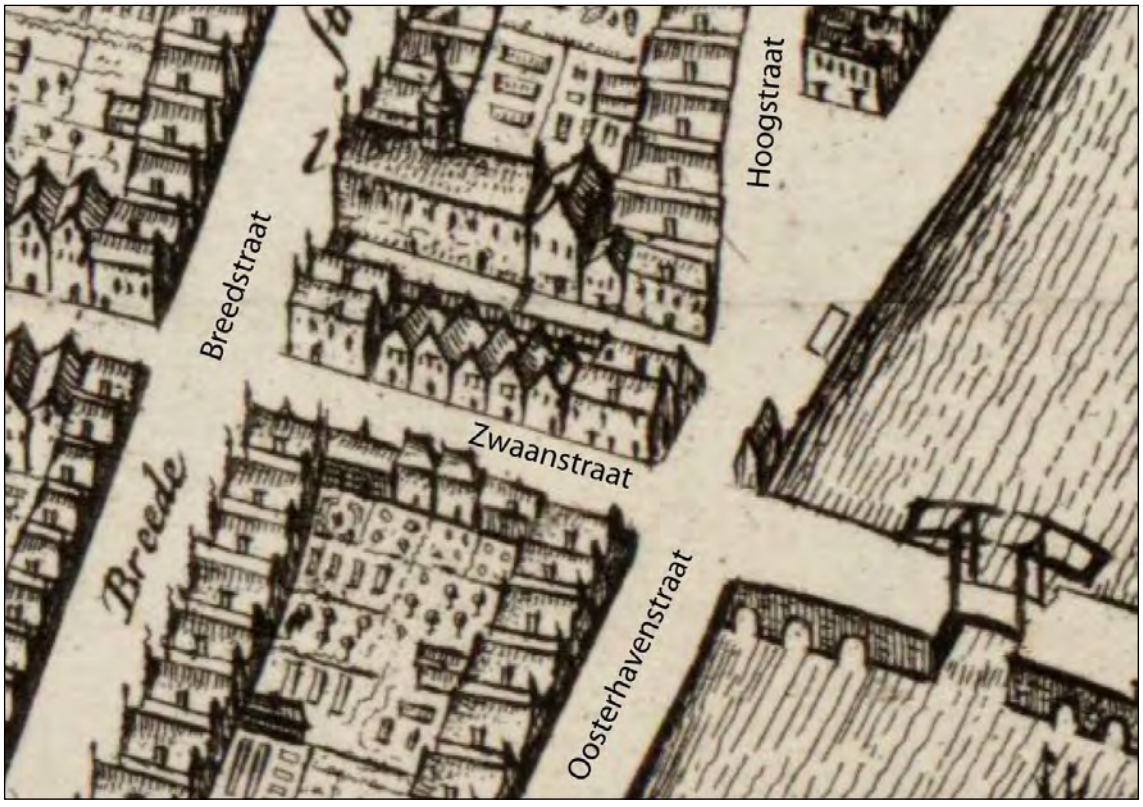
De kaart van Jacob van Deventer toont de situatie rond de Zwaanstraat omstreeks 1560 (afb. 349). De as Oosterhavenstraat-Hoogstraat-Zilverstraat vormt de oostelijke grens van de stad: ten oosten hiervan ligt de Zuiderzee. In het verlengde van de Zwaanstraat bevindt zich een aanlegsteiger in het water. Iets ten noorden van de Zwaanstraat ligt een tweede steeg. Direct ten noorden hiervan stond het oude stadhuis van Enkhuizen, gebouwd rond 1460 met een natuurstenen voorgevel.[162] Achter dit stadhuis staat de nog bestaande stadsgevangenis. De gevangenis dateert in zijn huidige vorm uit 1612, maar heeft een 16de-eeuwse kern.

De situatie is meer gedetailleerd weergegeven op de stadsplattegrond van Wagenaar uit 1577 (afb. 350). Het stadhuis met dakruiter en de naastgelegen steeg zijn duidelijk zichtbaar. De Zwaanstraat (nr 28 op de kaart) heette in deze tijd de Nieuwe Markt, naar de markt die hier

162 Brandt 1666, 27.

werd gehouden. Deze markt is later verhuisd naar de Westerstraat.[163] Op de hoeken van de Zwaanstraat met de Breedstraat en Oosterhavenstraat-Hoogstraat staan huizen. Tussen deze gebouwe, langs de Zwaanstraat, zijn geen huizen getekend.
Een belangrijke verandering in de geschiedenis van de omgeving van de Zwaanstraat was de aanleg van de Wierdijk omstreeks 1567. Door de aanleg van deze dijk in de Zuiderzee ontstond de Oosterhaven en kwam de grens van de stad veel meer naar het oosten te liggen. Tussen de Zwaanstraat en huidige Compagniesstraat werd een houten brug gemaakt, die aanvankelijk de naam Lange Brug droeg. Aangezien de brug al voorkomt op de kaart van Wagenaar uit 1577, moet de brug kort na het ontstaan van de Oosterhaven zijn gemaakt. De houten brug is in de periode rond 1600 vervangen door een stenen brug. Deze brug droeg later de naam Oost-Indische brug en wordt tegenwoordig de Compagniesbrug genoemd.[164]

In 2010 werd een 17de-eeuwse bewoner van de omgeving van de Zwaanstraat plotseling een beroemdheid: de eigenaar van het oudste aandeel van de VOC, gedateerd 9 september 1606, woonde tussen het oude stadhuis en de Zwaanstraat. Deze persoon was Pieter Harmensz, de bode van het stadsbestuur. Zijn huis stond aan de Breedstraat, naast het huis op de hoek van de Zwaanstraat en Breedstraat. Pieter overleed in 1638.[165]

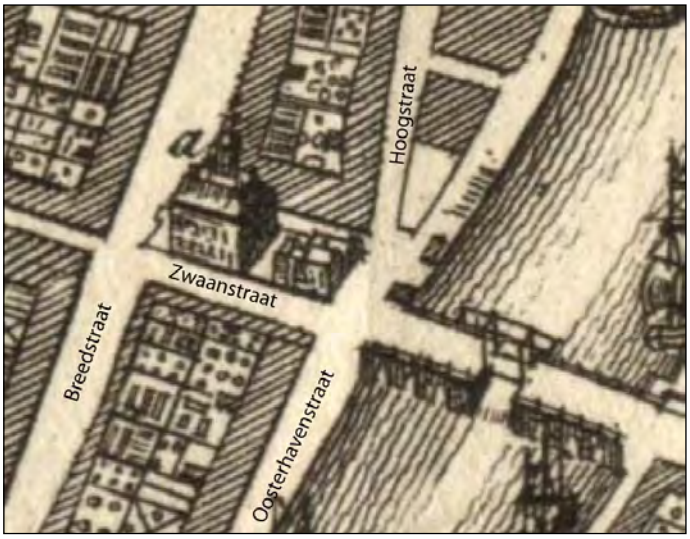

Afb. 351 Uitsnede uit de kaart uit de kroniek van Brandt uit 1666. Noorden boven.

De Zwaanstraat droeg in de 17de en eerste helft van de 18de eeuw de naam Langebrugstraat of Langeburghsteyger en was dus vernoemd naar de brug over de Oosterhaven. Op de kaart uit de kroniek van Brandt uit 1666 is te zien dat aan weerszijden van de Zwaanstraat inmiddels aaneengesloten bebouwing aanwezig is (afb. 351).

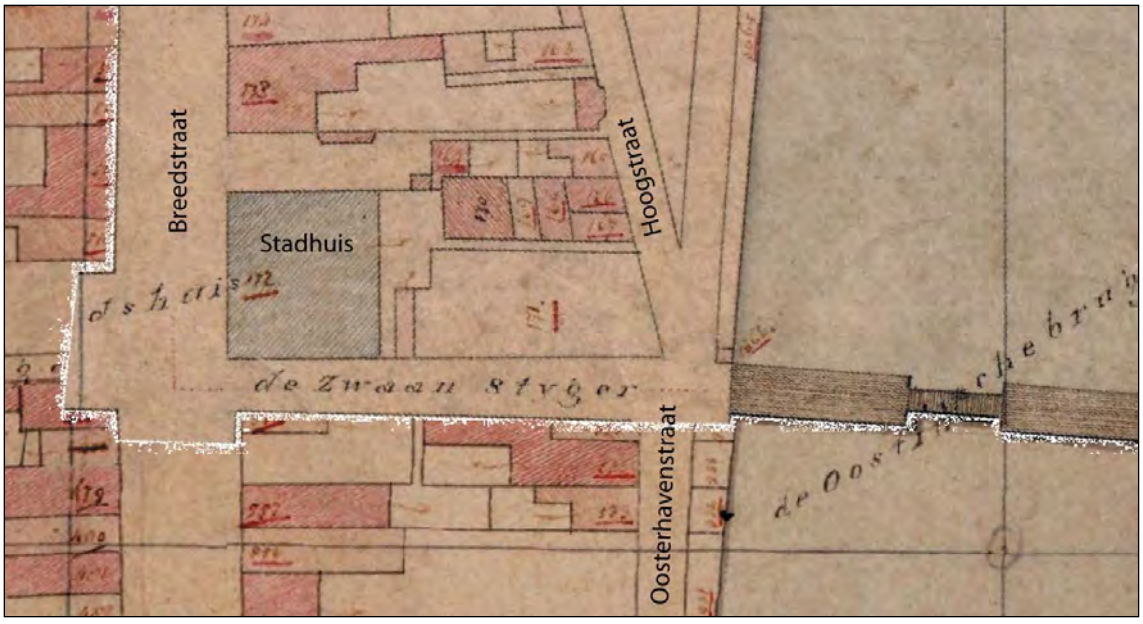
163 Zwart 1986, 81.
164 Zwart 1986, 122.
165 Schalk/De Bruin 2011, 77-78.

Langs de noordzijde van de Zwaanstraat, op de locatie van de huidige parkeerplaats/plantsoen achter het stadhuis, stond in de 17de en 18de eeuw een brouwerij. De brouwerij wordt voor het eerst genoemd in het Verpondingskohier uit 1630 en is dan in bezit van Allert Cornelisz. De brouwerij wordt genoemd in een acte uit 1746 en moet op dat moment dus nog hebben bestaan. De naam van de brouwerij was 'De zwaan' of 'De witte zwaan'.[166] De huidige naam Zwaanstraat is van de naam van deze brouwerij afgeleid. De naamsverandering vond in de tweede helft van de 18de of het begin van de 19de eeuw plaats. Op de kadasterkaart uit 1823 wordt de huidige Zwaanstraat aangeduid als Zwaanstyger.

Afb. 352 Uitsnede uit de kaart van Tirion uit 1743. Het nieuwe stadhuis is op deze kaart weergegeven. Noorden boven.

In 1680 besloot het stadsbestuur van Enkhuizen tot de bouw van een nieuw stadhuis. Het oude stadhuis werd in 1685 gesloopt en hierna begon de bouw van het nieuwe pand. Deze moest echter aanzienlijk groter worden dan het oude stadhuis. Een aantal huizen ten zuiden van het oude stadhuis werd daarom aangekocht en gesloopt.[167] Uit het archeologisch onderzoek is gebleken dat de noordelijke rooilijn van de Zwaanstraat op dat moment is verschoven, waardoor de Zwaanstraat breder is geworden. Het nieuwe stadhuis was in 1691 voltooid.[168]

Afb. 353 Uitsnede uit de eerste kadastrale kaart uit 1823. De Zwaanstraat is op deze kaart aangeduid als de Zwaanstyger.

166 De Vries 1988, 15.
167 Theunisz 1927, 40, 45-46. Een aantal huizen was al in 1641 aangekocht.
168 Brouwer *et al*. 1938, 47, 50-53, 56, 67.

De oudste kaart waarop het nieuwe stadhuis is weergegeven is de kaart van Tirion uit 1743 (afb. 352). Deze kaart is een kopie van bovengenoemde kaart uit 1666, maar een aantal zaken is aangepast. Een hiervan is de weergave van het nieuwe stadhuis. Achter het stadhuis, langs de Hoogstraat, zijn twee huizen getekend. Op de kadasterkaart uit 1823 zijn deze huizen niet meer aanwezig (afb. 353). Vermoedelijk zijn zij kort voor het maken van deze kaart gesloopt: Brouwer noemt in zijn kroniek de verkoop door de stad Enkhuizen van twee hoge gebouwen aan de Hoogstraat voor afbraak in 1821.[169] In 1823 was de onbebouwde grond achter het stadhuis in ieder geval in eigendom van de stad. Hetzelfde gold ook voor gebouwen ten noorden hiervan: de stadsgevangenis, twee woonhuizen en twee pakhuizen. De twee pakhuizen, staande tussen de gevangenis en woonhuizen, zijn naderhand ook gesloopt, maar de overige gebouwen bestaan nog (afb. 354). De lege ruimte achter het stadhuis werd ingericht als parkje en werd het Kleine Plantsoen genoemd.[170] Later is hier een parkeerplaats gemaakt.

Afb. 354 De stadsgevangenis, gezien vanaf de hoek van de Hoogstraat en Zwaanstraat. Links de achterzijde van het stadhuis.

169 Brouwer *et al*. 1938, bij 1819.
170 Zwart 1986, 81.

6.2 Resultaten archeologisch onderzoek

Ook in de Zwaanstraat is het nieuwe riool gelegd op de locatie van het oude riool, maar werd in onverstoorde grond gegraven doordat een brede sleuf moest worden gegraven voor de aanleg van een gescheiden rioolstelsel.

Eerst wordt ingegaan op een tweetal houten constructie die aan de oostzijde van de Zwaanstraat tevoorschijn zijn gekomen.
Hierna komen de resten van huizen aan bod: in de rioolsleuf zijn de zuidelijke funderingsmuren van de verdwenen rij huizen langs de noordzijde van de Zwaanstraat aangetroffen. Waarschijnlijk hebben hier zes huizen gestaan, die vermoedelijk zijn gebouwd in de 16de en/of 17de eeuw. Waarschijnlijk stonden vier huizen met de lange zijde aan de Zwaanstraat en twee huizen haaks op deze straat. Van vijf van de zes huizen zijn sporen gevonden en zij worden hieronder van west naar oost besproken (afb. 355). Op basis van de locatie van de funderingen kan worden gezegd dat de Zwaanstraat oorspronkelijk ongeveer 4 meter breed was.
Tot slot wordt ingegaan op de oude verhardingslagen onder de Zwaanstraat.

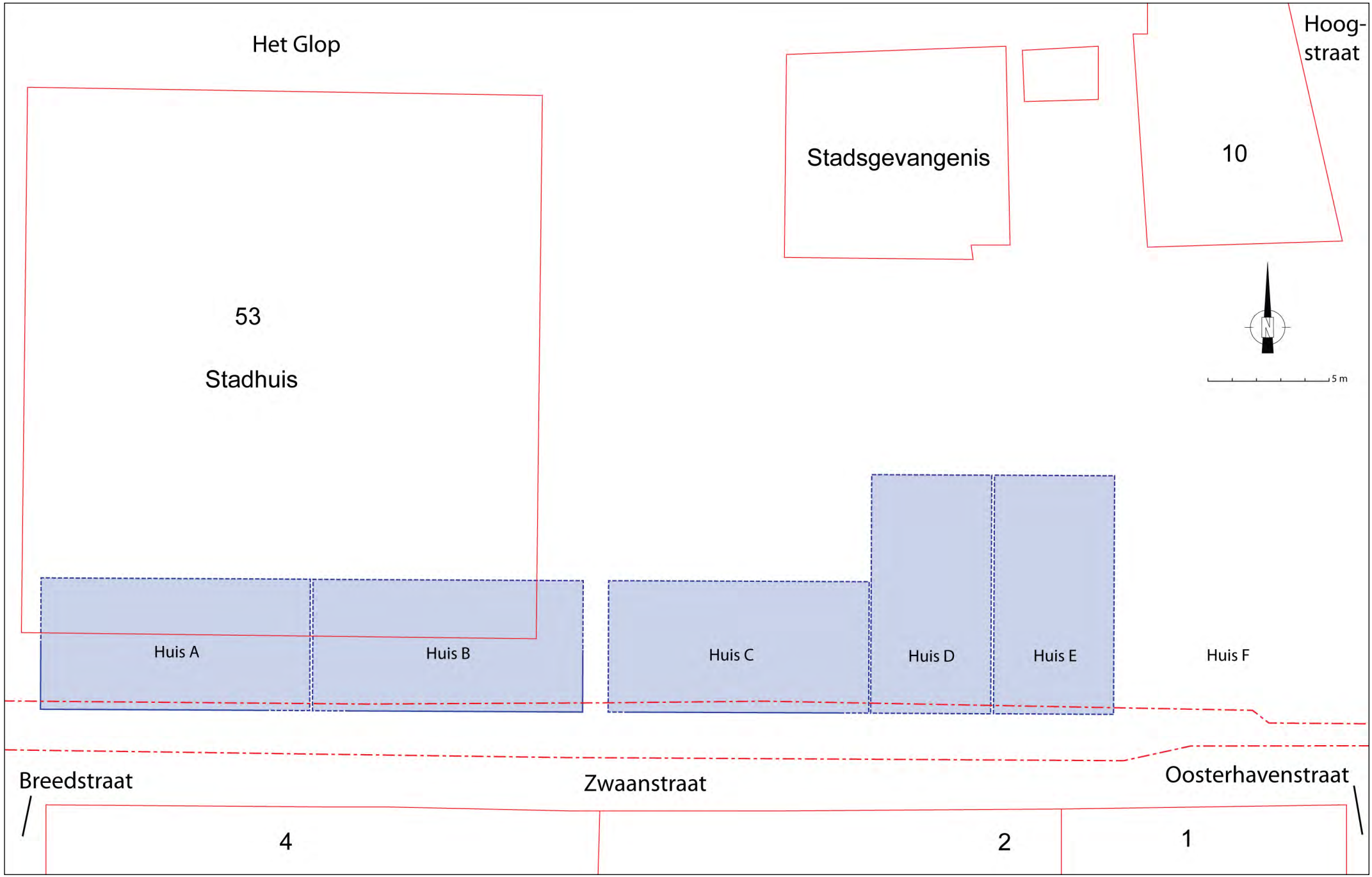
6.2.1 Houtstructuur met keien in de Zwaanstraat

Ter hoogte van de achtergevel van Oosterhavenstraat 1, op ongeveer 11 meter ten westen van de rooilijn van deze straat, is een houtstructuur met veel keien aangetroffen. De houtstructuur bestond uit een raamwerk van ten minste vier eiken balken die met elkaar waren verbonden door middel van ijzeren nagels van 40 cm lang (S127, afb. 356 en 357). Ten westen van het raamwerk stond drie eiken palen op een rij en rond de structuur lagen veel grote keien (S126). Deze keien waren ook onder het raamwerk aanwezig. Een van de palen ten westen van het raamwerk is dendrochronologisch onderzocht (M32.3). De boom waaruit deze paal is gezaagd, is gekapt tussen 1486 en 1494 en groeide in Noordwest-Duitsland. Op basis hiervan kan worden gesteld dat de houtstructuur uit de late 15de eeuw dateert.
Op ongeveer 1 meter ten oosten van het raamwerk kwam nog een groot stuk hout tevoorschijn, in de lengterichting van de sleuf (afb. 358). In het hout was een inkeping aanwezig, wat erop wijst dat de balk secundair is gebruikt. Verder viel op dat in het hout gangen van de paalworm aanwezig waren.

De houtstructuur en keien lagen vermoedelijk op de bruine organische ophogingslagen van de Omringdijk die uit de 14de en/of 15de eeuw dateren. Uit deze laag zijn ter hoogte van het raamwerk enkele vondsten van keramiek verzameld.
Op het hout en de keien lag een rommelige ophogingslaag van grijze zandige klei met schelpgruis, brokken puin en stukjes hout. Uit deze laag zijn enkele scherven en metaalvondsten afkomstig, die de laag in de eerste helft van de 16de eeuw plaatsen.[171]

De interpretatie van de houtstructuur en keien is niet eenvoudig. Doordat het spoor alleen in de smalle rioolsleuf is gezien, is de precieze constructie en begrenzing van de structuur onduidelijk. Gezien de datering van het hout aan het einde van de 15de eeuw dateert de structuur waarschijnlijk uit de periode dat de as Oosterhavenstraat-Hoogstraat-Zilverstraat de oostelijke grens van Enkhuizen was en dus fungeerde als waterkering van de Zuiderzee. Dit

171 V213.

Afb. 355 Overzicht van de zes onderzochte gebouwen aan de noordzijde van de Zwaanstraat, geprojecteerd op de huidige kadasterkaart. De gestippelde lijnen van de huizen zijn onzeker. De rode stippellijn geeft de contour van de rioolsleuf weer. Schaal 1:200.

wijst er mogelijk op dat het raamwerk en de keien onderdeel waren van een versterking van de waterzijde om te voorkomen dat de grond werd weggeslagen door de zee. Het is goed mogelijk dat de versterking heeft doorgelopen naar het oosten, maar zich hier op een dieper niveau bevindt en daardoor niet meer is aangesneden in de rioolsleuf. Ook andere interpretaties voor het houten raamwerk zijn echter denkbaar, bijvoorbeeld als scheepshelling, fundering van een kaapstander of waterput.

Afb. 356 De houtstructuur met keien (S127), gezien richting het noorden.

Afb. 357 De houtstructuur met keien (S127), gezien richting het westen.

Afb. 358 Stuk hout uit de buurt van houtstructuur S127. In de balk is een inkeping aanwezig en tevens zijn gangen van de paalworm zichtbaar.

6.2.2 Houtstructuur aan de oostzijde van de Zwaanstraat

Geheel aan de oostzijde van de Zwaanstraat kwam een tweede houtstructuur tevoorschijn, die bijzonder zwaar en met zorg was uitgevoerd (S131, afb. 359 en 360). De structuur bestond uit twee dikke eiken planken op hun kant in de richting oost-west, op ongeveer 40 cm afstand van elkaar. Deze planken waren aan de bovenzijde met elkaar verbonden door liggende balkjes,

die aan de planken waren bevestigd met een zwaluwstaartverbinding. Het geheel werd afgedekt door een zware eiken plank. Onder deze plank stonden bovendien enkele eiken palen. De westzijde van de structuur bevond zich op ongeveer 3 meter ten westen van de rooilijn van de Oosterhavenstraat. Het geheel is gedocumenteerd over een lengte van circa 2 meter, maar de structuur liep verder door naar het oosten tot in de Oosterhavenstraat. Het hout bevond zich op ongeveer 1,55 meter onder maaiveld.

Rond en onder de structuur was een vondstrijke laag aanwezig, waaruit keramiek en leer is verzameld.[172] De bovenzijde van deze laag bevond zich op ongeveer 1,4 meter onder maaiveld.

De keramiekvondsten dateren de laag in de periode 1560-1580. Bijzondere stukken zijn een fragment van een bord van Italiaanse majolica uit Montelupo en een bord en kom van Noord-Hollands slibaardewerk (afb. 361 en 362). Vooral het bord met de buste van een man is zeldzaam.[173]

De leervondsten bestaan uit twee schoenen: een veterschoen (Goubitz type 70) en een schoen zonder sluiting (Goubitz type 90).

Afb. 359 Houtstructuur S131, gezien richting het oosten.

Afb. 360 Houtstructuur S131, gezien richting het zuiden.

172 V219, V220, V221, V222.
173 Vriendelijke mededeling Sjek Venhuis.

1a. 321-222-C01
1b. Afvallaag Zwaanstraat (1560-1580)
2a. r-bor-6
2b. bord met holle spiegel en korte, platte vlag en verdikte rand, op standlobben
3. 1570-1600
4. 40 / 6
5a. roodbakkend aardewerk
5b. bovenzijde loodglazuur
5c. slibversiering, spiegel: buste man, vlag: kabelrand
6a. drie standlobben
7. bord
8. Noord-Holland

Afb. 361 Fragment van een roodbakkend bord. Schaal 1:4.

1a. 321-222-C02
1b. Afvallaag Zwaanstraat (1560-1580)
2a. r-kom-58
2b. diepe kom met korte, platte vlag en verdikte rand, op standring
3. 1570-1600
4. 30 / ?
5a. roodbakkend aardewerk
5b. bovenzijde loodglazuur
5c. slibversiering, spiegel: bloem, vlag: kabelrand
6a. standring
7. kom
8. Noord-Holland

Afb. 362 Fragment van een roodbakkend kom. Schaal 1:4.

De laag met veel vondstmateriaal moet vermoedelijk worden geïnterpreteerd als een ophoging ten tijde van de aanleg van de Wierdijk en het ontstaan van de Oosterhaven rond 1567. Ook de houten constructie dateert mogelijk uit deze tijd, of is iets jonger. De interpretatie van de zware constructie is wederom niet makkelijk. Op de kaart van Wagenaar uit 1577 is aan het einde van de Zwaanstraat een houten kraan getekend, bedoeld voor het laden en lossen van goederen vanuit schepen in de haven. Wellicht moet de lange houten constructie ook worden verbonden met het transport van goederen naar de haven en fungeerde het bijvoorbeeld als een soort harde rijstrook voor (krui)wagens.

Iets ten westen van bovengenoemde structuur stonden twee eiken palen in de rioolsleuf (S132). Beide palen waren rond en hadden een diameter van ongeveer 20 cm. Van een van de palen is een monster onderzocht door middel van jaarringonderzoek (M35). Dit leverde een kapdatum tussen 1514 en 1530 op. Het hout is afkomstig uit Noorwegen. In de bemonsterde paal was een inkeping aanwezig, wat doet vermoeden dat de paal secundair is toegepast. Het is onduidelijk of de palen samenhangen met de lange houtstructuur met planken.

6.2.3 Huis A: het huis op de hoek Breedstraat-Zwaanstraat

Op circa 3 meter ten zuiden van het stadhuis kwam in de Zwaanstraat de funderingsmuur van een huis tevoorschijn. Dit is een van de huizen die rond 1685 is gesloopt voor de bouw van het huidige stadhuis. De zuidelijke funderingsmuur was nog geheel aanwezig in de bodem. Alleen de zuidwesthoek van de muur is gezien. De zuidoosthoek is niet waargenomen, waardoor de lengte van het huis niet kan worden bepaald. De voorgevel van het huis aan de Breedstraat lag op dezelfde rooilijn als de huizen aan de Breedstraat ten zuiden van de Zwaanstraat.

Afb. 363 De zuidelijke funderingsmuur van huis A, gezien richting het oosten. Links het stadhuis van Enkhuizen.

De zuidelijke funderingsmuur (S116-S119, S121) van het huis was gemetseld van rode bakstenen met formaat 22x11x4,5. Het steenformaat doet vermoeden dat het huis uit de 16de eeuw dateert. In totaal resteerden tien baksteenlagen, met een hoogte van ongeveer 70 cm (afb. 363 en 364). De onderzijde van de muur bevond zich op 1,05 meter onder maaiveld. De onderste twee steenlagen van de muur vertrapten ten opzichte van de bovengelegen steenlagen. De breedte van de muur is niet bekend. De muur was gefundeerd op een dubbele laag

Afb. 364 Detail van de zuidelijke funderingsmuur van huis A, gezien richting het noorden.

liggende slieten van 6 tot 10 cm dik (afb. 365). De onderste laag lag parallel aan de muur, de laag hierboven bevond zich haaks op de muur.
De zuidwesthoek van de fundering was extra versterkt (afb. 366). Tussen de baksteenlagen was een plaat van kalksteen aanwezig en tegen de hoek stond een dikke paal van eikenhout. Onder de muur lag hier geen pakket slieten, maar een plank.
De funderingsmuur bevond zich in de rioolsleuf en is weggetrokken. Achter de muur, dus inpandig, was de bodem verstoord door de aanwezigheid van een kabel.

Afb. 365 De dubbele rij slieten onder de funderingsmuur (parallel en haaks op de muur).

Afb. 366 De zuidwesthoek van de fundering van huis A, gezien richting het oosten. De hoek is extra versterkt met een eiken paal en natuursteen plaat.

6.2.4 Huis B: een huis aan de Zwaanstraat

De zuidelijke fundering van dit huis bevond zich in het verlengde van de funderingsmuur van huis A. De grens tussen de funderingen van beide huizen is niet gezien, waardoor ook de lengte van huis B niet kan worden vastgesteld.
Van de muur, gemetseld met rode bakstenen, resteerden nog ongeveer acht steenlagen. Onder de muur waren geen slieten of planken aanwezig; de muur stond direct op de bruine organische ophogingslagen van het dijktalud van de Omringdijk.
De zuidoosthoek van de fundering van dit huis bevond zich op ongeveer 1,7 meter ten oosten van de achterzijde van het stadhuis (afb. 367). Hier was onder de bakstenen een natuurstenen plaat aanwezig.

Afb. 367 De zuidoosthoek van de fundering van huis B (ter hoogte van de groene buis), gezien richting het noordoosten.

6.2.5 Huis C: een huis aan de Zwaanstraat

De zuidfundering van dit huis was minder goed bewaard dan bij de huizen A en B: de westzijde van de fundering (S122) is in het verleden deels weggebroken. In vergelijking met de andere huizen doet deze fundering bovendien rommelig aan. Het huis was ongeveer 10 meter lang.
Op 1 meter ten oosten van de zuidoosthoek van huis B was een rommelige houtfundering van diverse verticale stukken hout aanwezig. Vermoedelijk moet hier de zuidwesthoek van huis C worden gesitueerd, aangezien ook onder de zuidoosthoek een dergelijke funderingswijze was toegepast (zie onder). Dit betekent dat tussen huis B en C een steeg van 1 meter breed aanwezig was.
De houtfundering onder de zuidwesthoek bestond uit diverse stukken hout, zowel eiken, naaldhout als een zachte loofhoutsoort, die deels secundair lijken te zijn gebruikt (afb. 368). Op het hout lag nog een restant van de bakstenen muur, namelijk vijf rode bakstenen naast

elkaar. Deze bakstenen hadden formaat 22,5x11x5 cm. Hierop lag een laag met veel grof puin: het uitbraakspoor van de weggebroken fundering.

Meer naar het oosten was het muurwerk meer intact. Op 2 meter ten oosten van de zuidwesthoek waren bijvoorbeeld nog drie steenlagen aanwezig. De bovenzijde van dit muurwerk bevond zich op ongeveer 70 cm onder het maaiveld en hierboven lag weer een puinlaag. Hier lag verder een eiken plank van 20 cm breed en circa 1 meter lang onder de muur. Ongeveer halverwege de fundering resteerden nog vijf steenlagen (afb. 369).

Afb. 368 De houtfundering onder de zuidwesthoek van huis C, gezien richting het noorden.

Afb. 369 Het midden van de zuidelijke funderingsmuur van huis C, gezien richting het noorden.

Het meest intact was de zuidoosthoek van de fundering van huis C (afb. 370). De locatie van deze hoek is niet ingemeten, waardoor de lengte van het huis alleen bij benadering kan worden bepaald. Op de hoek waren nog negen steenlagen van het muurwerk aanwezig en hieronder stonden slordig ingeslagen stukken hout. Iets naar het westen lag opnieuw een eiken plank onder de muur. Op de plank is een scherf roodbakkend aardewerk met mangaanglazuur gevonden.[174] Deze scherf en het steenformaat van de fundering dateren de bouw van huis C in de periode 1500-1575.

174 V207.

Afb. 370 De zuidwesthoek van huis D, gezien richting het noorden. Links de fundering van huis C.

6.2.6 Huis D: een huis aan de Zwaanstraat

Dit huis stond haaks op de Zwaanstraat en had een voorgevel van 5,15 meter breed. De westzijde van de fundering (S123) was nog vrij intact, maar naar het oosten toe was het muurwerk grotendeels weggebroken door een recente buis.

Afb. 371 De grens tussen de zuidelijke fundering van huis C (links, S122) en huis D (rechts, S123), gezien richting het noorden.

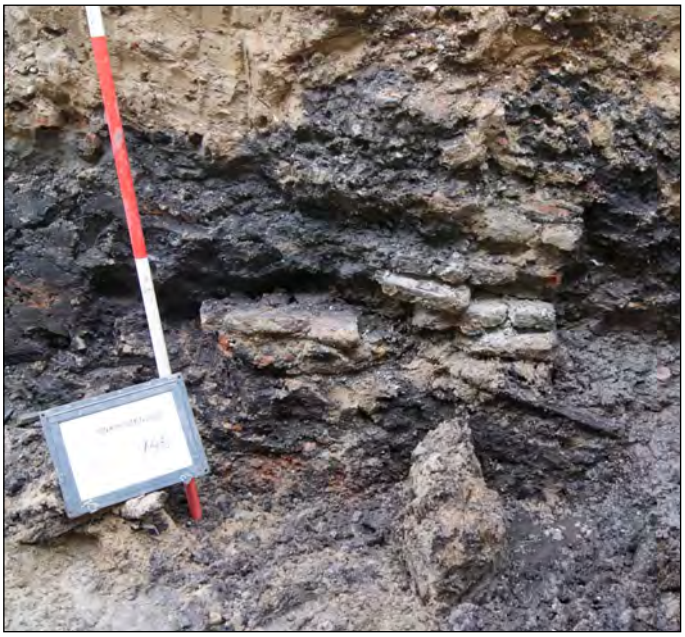
De zuidwesthoek van het huis stond direct tegen de fundering van huis C aan (afb. 371). Hier waren nog dertien steenlagen aanwezig, waarvan de onderste zes lagen vertrapten (tienlagenmaat = 53 cm). Het steenformaat is niet bekend. Onder de muur lagen in de lengterichting van de muur lange slieten (diameter 10-18 cm) van een zachte loofhoutsoort.
Onder de zuidoosthoek van de fundering van de voorgevel stond een aangepunte eiken paal van 2 meter lang (afb. 372). De paal had niet genoeg jaarringen voor een dendrochronologisch onderzoek (M30).

Afb. 372 Eiken paal van onder de zuidoosthoek van huis D.

6.2.7 Huis E: een huis aan de Zwaanstraat

Slechts zeer weinig muurwerk kan aan dit huis worden gekoppeld: alleen een noord-zuid georiënteerde muur (S129) in het noordprofiel van de rioolsleuf hoort waarschijnlijk bij dit huis (afb. 373). De locatie van deze muur doet vermoeden dat ook dit huis haaks op de Zwaanstraat was georiënteerd. De voorgevel aan de straat was dan ongeveer 5 meter breed.

Afb. 373 Noord-zuid georiënteerde muur S129 in het noordprofiel van de rioolsleuf. Op de voorgrond een paal van S128.

Bij huis E hoort mogelijk ook een paalfundering: ter hoogte van de voorgevel stonden veel palen in de rioolsleuf (S124, S125, S128, afb. 374). De palen waren van verschillende houtsoorten en hadden diverse afmetingen en vormen. Een deel was secundair toegepast. Boven de palen was een volledig verstoorde laag aanwezig met veel zand; eventueel aanwezig muurwerk is hier in het verleden dus al weggebroken.
Een deel van de palen hangt mogelijk niet samen met huis E, maar moet worden gekoppeld aan de grondversterking uit het einde van de 15de eeuw (zie boven, paragraaf 6.2.1).

Afb. 374 Een concentratie palen ter hoogte van de voorgevel van huis E, gezien richting het noorden.

6.2.8 Huis F: het huis op de hoek Hoogstraat-Zwaanstraat

Op de hoek van de Hoogstraat en Zwaanstraat heeft waarschijnlijk een groot, hoog huis gestaan dat in 1821 is afgebroken, samen met het ten noorden hiervan gelegen huis (zie paragraaf 6.1). De voorgevel van het pand zal aan de Hoogstraat hebben gestaan. Geen enkel archeologisch spoor kan aan dit huis worden gekoppeld. In het noordprofiel van de rioolsleuf was op de locatie van dit huis een sterk verstoord profiel met veel brokjes puin aanwezig (afb. 375). In 1821 is dus zowel het muurwerk boven als onder de grond weggebroken om te verkopen als puin.

Afb. 375 Verstoorde lagen met puin in het noordprofiel, ter hoogte van huis F.

6.2.9 Verhardingslagen in de Zwaanstraat

In het zuidprofiel van de rioolsleuf zijn de verhardingslagen van de Zwaanstraat bekeken (afb. 376). Op ongeveer 1,2 meter onder maaiveld bevond zich de bovenzijde van de ophogingslagen van de Omringdijk (ca. 50 cm +NAP). Op deze bruine organische laag lagen tot ongeveer 35 cm onder maaiveld diverse verhardingslagen, in totaal een pakket van circa 70 cm dik. De onderste laag was ongeveer 15 cm dik en bestond uit schelpgruis. Hierop lag een dun bandje van donkergrijze organische klei, die mogelijk 'natuurlijk' is ontstaan door het gebruik van de weg. Daarboven opnieuw een laag schelpgruis. In de bovenzijde van deze laag lagen hier en daar kleine keien, die vermoedelijk als restant van een keienstraat moeten worden geïnterpreteerd. Hierboven volgden een laag schoon zand, een dun laagje grijze zandige klei met puinbrokjes en weer een laag schelpgruis.

Afb. 376 Verhardingslagen in het zuidprofiel van de rioolsleuf, ter hoogte van het midden van de Zwaanstraat.

6.3 Deelconclusie

In de Zwaanstraat zijn houtstructuren en de resten van vijf huizen gevonden. De sporen dateren uit de 15de tot en met 17de eeuw.

De Zwaanstraat ligt op het oostelijk dijktalud van de Westfriese Omringdijk en loopt daardoor af richting het oosten. Oorspronkelijk was de straat ongeveer 4 meter breed. De straat is vermoedelijk ontstaan in de 14de eeuw als verbinding tussen de Breedstraat en de as Oosterhavenstraat-Hoogstraat-Zilverstraat. Deze as was op dat moment de oostelijke grens van de stad en zou later ook dienst doen als waterkering. Een houten raamwerk en concentratie van grote keien kan mogelijk aan deze tijd worden gekoppeld: de structuur fungeerde vermoedelijk als een grondversterking die moest voorkomen dat de grond werd weggeslagen door de Zuiderzee.

Rond 1567 is ten oosten van de stad, in de Zuiderzee, de Wierdijk gemaakt. De as Oosterhavenstraat-Hoogstraat-Zilverstraat was hierdoor niet langer waterkering en grens van de stad, maar deed voortaan dienst als westelijke kade van de nieuw gevormde Oosterhaven. Uit deze tijd dateert een ophoging langs de Oosterhaven, geheel aan de oostzijde van de Zwaanstraat. Een lange houten structuur van zware eiken delen op deze locatie moet mogelijk worden verbonden met het laden en lossen van goederen langs de haven.

In de Zwaanstraat zijn, net als in de Kalksteiger, sporen van een verdwenen rij huizen langs de noordzijde van de straat gevonden. Doordat het nieuwe riool precies langs deze huizenrij is gelegd, zijn echter alleen de zuidelijke funderingen van de panden tevoorschijn gekomen.
Langs de noordzijde van de Zwaanstraat hebben waarschijnlijk zes huizen gestaan, waarvan vier met de lange zijde langs de straat en twee haaks op de Zwaanstraat. De bouw van de huizen is op basis van de aangetroffen sporen niet nauwkeurig te dateren. Twee huizen dateren waarschijnlijk uit de 16de eeuw, de overige huizen zullen eveneens uit de 16de of 17de eeuw dateren. De twee meest westelijk gelegen huizen zijn rond 1685 gesloopt, naar aanleiding van de bouw van het nieuwe stadhuis. Het pand op de hoek van de Hoogstraat en Zwaanstraat is waarschijnlijk pas in 1821 verdwenen.

7. Losse vondsten Noorder Havendijk tot Zwaanstraat

Tijdens het onderzoek zijn veel vondsten verzameld die niet (met zekerheid) aan een specifie e context kunnen worden verbonden. Een deel is verzameld op het gronddepot in de Schepenwijk bij Enkhuizen. Hieronder worden interessante vondsten van keramiek en metaal uitgelicht.

7.1 Keramiek

Een paar bijzondere stukken keramiek dateert uit de 16de eeuw en is vermoedelijk afkomstig uit de havenvulling uit circa 1544 in de Nieuwstraat en Kaasmarkt. Van roodbakkend aardewerk is de bodem van een drinkuit (afb. 377). Vermoedelijk werden drinkuiten gebruikt als verpakkingsmateriaal. Van pijpaarde is een fragmentarisch beeldje van de heilige Barbara, herkenbaar aan de toren en boek in haar handen (afb. 378). De importkeramiek omvat in de eerste plaats keramiek van het Iberisch Schiereiland. Tot het grovere verpakkingsaardewerk behoort de bodem van een kleine olijfoliekruik met standvlak (afb. 379). Het duurdere tinglazuuraardewerk omvat onder meer een fragment van een kom van goudlustermajolica (afb. 380) en fragmenten van een bord van Isabella polychroom uit Sevilla (afb. 381). Eveneens afkomstig uit Sevilla zijn twee stukken van onbeschilderde kommen (afb. 382 en 383) en een lintoor van een half groene kom met twee oren (afb. 384). Uit de havenvulling zijn meer fragmenten van dergelijke half groene kommen afkomstig. Twee fragmenten van borden van Italiaanse majolica dateren uit de 16de eeuw. Op het ene bord zijn drie vissen op de spiegel geschilderd (afb. 385), het andere fragment is voorzien van een blauw flo aal motief (afb. 386).

Afb. 377 Bodem van een drinkuit van roodbakkend aardewerk.

Afb. 378 Voor- en achterzijde van een fragmentarisch beeldje van de heilige Barbara van pijpaarde.

Afb. 379 Bodem van een olijfoliekruik van het Iberisch Schiereiland.

Afb. 380 Voor- en achterzijde van een fragment van een kom van Spaanse goud-lustermajolica.

Afb. 381 Fragmenten van een bord van Isabella polychroom uit Sevilla.

Afb. 382 Voor- en achterzijde van een fragment van een onbeschilderde kom (Columbia Plain) uit Sevilla.

Afb. 383 Fragment van een onbeschilderde kom met vormoor (Columbia Plain) uit Sevilla.

Afb. 384 Lintoor van een half groene kom met twee oren uit Sevilla.

1a. 321-229-C11
1b. Losse vondst
2a. i-bor-9
2b. bord zonder vlag met uitgebogen rand, op standvlak
3. 1500-1550
4. 24 / 3,5
5a. Italiaanse majolica
5b. bovenzijde tinglazuur, onderzijde loodglazuur
5c. polychrome beschildering, spiegel: drie vissen, vlag: ingekraste band met krullen
6a. standvlak
7. bord
8. Montelupo, Italië

Afb. 385 Fragment van een bord van Italiaanse majolica. Schaal 1:2.

Afb. 386 Fragment van een bord met blauwe beschildering uit Montelupo.

1a. 321-31-C01
1b. Losse vondst
2a. s2-pot-7
2b. hoge pot met iets bolle buik, uitstaande, verdikte rand en dekselgeul, op standvlak
3. 13 / 19
4. 1650-1750
5a. steengoed met oppervlaktebehandeling
5b. zoutglazuur
6a. standvlak
7. pot
8. Keulen/Frechen

Afb. 389 Pot van steengoed. Schaal 1:4.

Afb. 390 Fragmenten van een bord en plooischotel in Compendiario-stijl, vermoedelijk afkomstig uit Frankrijk.

Afb. 387 Een papillot van pijpaarde.

Afb. 388 Voor- en achterzijde van een fragment van een jydepot uit Denemarken.

Afb. 391 Voor- en achterzijde van fragmenten van Portugese faience.

Afb. 392 Fragmenten van Italiaanse faience.

Overige bijzondere vondsten van keramiek dateren uit de late 16de en 17de eeuw. Een deel komt vermoedelijk uit de haven en gracht in de Noorder Havendijk en het Verlaat. Het enige opvallende stuk van Hollandse bodem is een papillot (staafje voor het krullen van haar) van pijpaarde (afb. 387). De overige bijzondere stukken hebben diverse herkomsten. Het meest noordelijke importstuk is een groot fragment van een jydepot uit Denemarken (afb. 388). Inwendig is de rand gepolijst. Uit Keulen of omgeving komt een vrij complete pot van steengoed (afb. 389).

Een paar scherven faience in Compendiario-stijl kunnen op basis van het baksel, de vorm en/of de beschildering vermoedelijk aan Frankrijk worden toegeschreven (afb. 390). Van Portugese faience zijn diverse kleine fragmenten met blauwe beschildering (afb. 391). De Italiaanse faience omvat diverse scherven van borden en plooischotels in Compendiario en Berrettino-stijl (afb. 392). Het meest bijzonder is de bodem van een plooischotel, waarschijnlijk gemaakt in Faenza (afb. 393).[175] Op de spiegel is in de kleuren blauw en geel de buste van een man met helm geschilderd. Langs de breuk zijn stukjes van een aigrette-rand zichtbaar. Het stuk dateert uit de eerste helft van de 17de eeuw. Uit de productieplaats Montelupo komt een fragment van een crespina met blauwe beschildering en gele accenten (afb. 394) en de standring van een kom (afb. 395). Zeer bijzonder is een fragment van een plooischotel in de stijl A Raffaellesca uit Italië, waarschijnlijk Deruta of Urbino (afb. 396). Onder de gele kabelrand zijn fantasiefiguren afgebeeld. Deze figuren zijn omlijnd in mangaan en vervolgens ingevuld met de kleuren geel, oranje en blauw. Op de achterzijde is een gele streep aanwezig.

175 Mondelinge mededeling Nina Jaspers.

Afb. 393 Bodem van een Italiaanse plooischotel, waarschijnlijk gemaakt in Faenza.

Afb. 394 Voor- en achterzijde van een plooischotel (crespina) uit Montelupo.

Afb. 395 Fragment van de standring van een kom uit Montelupo. Diameter: 14,5 cm.

Afb. 396 Voor- en achterzijde van een fragment van een plooischotel in de stijl A Raffaellesca uit Italië.

Afb. 397 Voor- en achterzijde van een randfragment van een porseleinen kom uit China.

Een randfragment van een porseleinen kom uit China dateert uit de periode 1590-1610 (afb. 397). Het gaat hier niet om een stuk kraakporselein: de kom heeft een rechte rand en de beschildering wijkt af. Aan de binnenzijde is een decoratie in spaartechniek aanwezig. Op basis van parallellen kan worden verondersteld dat kraanvogels tussen waterplanten zijn afgebeeld. De buitenzijde is versierd met flo ale motieven.

Kommen met een vergelijkbaar decor zijn bekend uit Alkmaar en Delft.[176] Bij deze kommen is de decoratie in spaartechniek echter aan de buitenzijde aanwezig, in plaats van aan de binnenzijde.
Zeer bijzonder zijn twee fragmenten van een imitatie van Chinees porselein uit Perzië (afb. 398 en 399). Kenmerkend is het harde baksel, dunne, doffe glazuur en de waterige blauwe beschildering. Waarschijnlijk zijn de twee fragmenten afkomstig van dezelfde kom. In Enkhuizen is in het verleden nog een scherf van dit type aardewerk gevonden, namelijk bij de opgraving Spijtbroektoren. Vondsten elders uit het land zijn onbekend.[177]

Afb. 398 Voor- en achterzijde van een fragment van een kom van aardewerk uit Perzië.

Afb. 399 Voor- en achterzijde van waarschijnlijk dezelfde kom van aardewerk uit Perzië.

7.2 Metaal

Meer dan de helft van alle metaalvondsten is gevonden in stortgrond en daardoor niet zeker aan een bepaalde context toe te wijzen. Een groot deel van deze vondsten komt ongetwijfeld uit de havendemping van ca. 1544. Bij de uitwerking is geprobeerd een indeling in perioden te maken.

16de eeuw

Een groot deel van de metaalvondsten van de stort kan worden geplaatst in de 16de eeuw. Zeer waarschijnlijk zijn deze afkomstig uit de dempingslagen van de haven uit ca. 1544 en in mindere mate uit de ophogingslagen van de kade uit de eerste helft van de 16de eeuw. De hieronder volgende beschrijving kan als aanvulling op het verhaal over de metaalvondsten uit de havenvulling worden gezien.

176 Ostkamp 2003, 19; Dijkstra/Ostkamp 2002, 99.
177 Zie voor meer informatie over het aardewerk uit Perzië Schrickx/Duijn 2012.

Munten, muntgewichten en rekenpenningen

Van de 112 munten die in de stortgrond zijn gevonden (1 gouden, acht zilveren en 103 koperen) kunnen slechts enkele in de 16de eeuw worden geplaatst. Dit komt doordat de meeste munten afkomstig zijn uit de ophogingslagen van de straat. Deze zijn als kleingeld in de 17de, 18de of 19de eeuw verloren. Munten uit die periode zijn daardoor oververtegenwoordigd.

De archeologische begeleiding heeft een zeer fraaie gouden munt opgeleverd (81-M03, afb. 400.1). In Engeland wordt deze munt een 'Angel' genoemd. De diameter van de munt is 26 mm. Op de voorzijde staat aartsengel Michaël die de draak doodt. Rondom staat de tekst: HENRIC.VIII.DI.GRA.REX.ANGL.Z.FR. (Hendrik bij de gratie Gods koning van Engeland en Frankrijk). Op de keerzijde staat een afbeelding van een koggeschip met een kruis als mast, waaraan een wapenschild met de wapens van Engeland en Frankrijk hangt. Aan de linkerkant van het kruis staat de letter H en aan de rechterkant een roos. Rondom staat de tekst PER. CRVCE.TVA.SALVA.NOS.XPE.REDE (Red ons Christus onze Verlosser door het kruis). De munt is geslagen in Londen onder koning Hendrik VIII tussen 1509 en 1526. Gouden munten vormen bij archeologisch onderzoek een zeldzame verschijning.

Afb. 400 Munten uit de eerste helft van de 16de eeuw. Schaal 1:1.
1. Gouden 'Angel' geslagen onder Hendrik VIII in Londen, 1509-1526, diameter 26 mm (81-M03)
2. Zilveren Taler, geslagen in Hamburg, 1553, diameter 40 mm (32-M02)
3. Zilveren dubbele groot, geslagen onder Philips de Stoute, 1389, diameter 25 mm (168-M01)
4. Zilveren halve stuiver, geslagen onder Karel V, 1521-1555, diameter 18 mm (121-M02)
5. Zilveren halve groot, geslagen onder Philips de Schone in Brugge, 1493-1496, diameter 18 mm (77-M02)
6. Koperen 2 maravedi, geslagen onder Ferdinand en Isabella, 1474-1504, diameter 23 mm (103-M01)

Uit de bovenlaag van de Noorder Havendijk is een zilveren Taler uit Hamburg uit 1553 afkomstig (32-M02, afb. 400.2). De munt heeft een diameter van 40 mm. Op de voorzijde staat een stadspoort met drie torens in een stadsmuur afgebeeld. Dit is het stadswapen van Hamburg.

Rondom staat de tekst: MONETA.NOVA.CIVITATIS.HAMBVRGEN. Op de keerzijde staat Maria met Kind met daaronder een wapenschild. Rondom staat de tekst: FIAT.MIHI.SECV.NDVM. VER.TVVM en geheel onderaan het jaartal 1553. Deze munt kan dus niet afkomstig zijn uit de havenvulling van ca. 1544, maar moet uit de ophogingslagen van de straat komen.
Een munt die duidelijk voor 1544 te dateren is, is een zilveren dubbele groot uit Vlaanderen, geslagen onder Philips de Stoute (1384-1404) in 1389 (168-M01, afb. 400.3). Deze munt wordt ook wel een botdrager genoemd. Op de voorzijde staat een leeuw met een halsband met veen Bourgondische vlag. Het omschrift luidt: PHILIPP.DEI.G.DX.BVRG.Z.COM.FLAND (Philips bij de gratie Gods Hertog van Bourgondië en Graaf van Vlaanderen). Op de keerzijde staat een kruis met daarachter het wapen van Bourgondië en met als randtekst: SIT.NOME.DOMINI. BENEDICTVM (munt van Vlaanderen de naam des Heren zij geloofd). De munt is veel ouder dan de andere vondsten uit de haven en dateert mogelijk uit de gebruiksfase van de haven.
Mogelijk wel afkomstig uit de havenvulling is een zilveren halve stuiver van Karel V uit de periode 1521-1555 (121-M02, afb. 400.4). Op de voorzijde staat een gekroond wapenschild met de randtekst KAROLUS ROMA. Op de keerzijde staat de randtekst (DA.MICHI).VIRT.CO.HO. TVO.
Verder is een zilveren halve groot uit Vlaanderen aanwezig (77-M02, afb. 400.5). Op de voorzijde staat een wapenschild en op de keerzijde een kruis met in de kwartieren twee Franse lelies en twee ringen. De randtekst is niet goed meer te lezen. De munt is geslagen onder Philips de Schone in Brugge tussen 1493 en 1496.
Tot slot is nog een koperen munt te dateren voor 1544, namelijk een koperen 2 maravedi (103-M01, afb. 400.6). Op de voorzijde staat een kasteel afgebeeld met de randtekst (F) ERN(ANDUS ET ELISABET). Op de keerzijde staat een leeuw met rondom de tekst (D G REX ET) REGINA (CASTEL E LEG). De munt is geslagen in Spanje onder Ferdinand en Isabella tussen 1474 en 1504.

In de stortgrond zijn zeven muntgewichten gevonden, waarvan vijf in de 16de eeuw zijn te plaatsen. Het eerste muntgewicht is gemaakt voor een Davidsgulden, een munt die is geslagen tussen 1457 en 1494 (227-M01, afb. 401.1). Op de voorzijde staat een koning op een troon afgebeeld. Op de keerzijde staat een hand met de letters LM. Het muntgewicht is gemaakt in Antwerpen door een onbekende maker met de initialen LM.
Een tweede muntgewicht is rond van vorm en heeft op de voorzijde een slecht zichtbaar stempel van een kruis, een Franse lelie en een leeuw binnen een versierde rand (103-M02, afb. 401.2). Op de keerzijde is geen stempel zichtbaar. Het muntgewicht was bestemd voor een Franse salut d’ or.
Twee muntgewichten hebben een zeskantige vorm. In de havenvulling zijn nog twee muntgewichten van dit type gevonden en die zijn al eerder in dit rapport besproken. Het stempel op het ene muntwicht is onduidelijk (V39). Mogelijk is het een Bourgondisch stokkenkruis met vuurslag. Op het andere muntgewicht staat op de voorzijde een rond stempel met een zittende leeuw op een troon (168-M02, afb. 401.3). Hieruit blijkt dat het gewicht bestemd was voor het wegen van een gouden leeuw, een munt uit de Bourgondische Nederlanden in de 15de eeuw. Op de keerzijde is een klein rond stempel met een stekelvarken aanwezig, een symbool dat ook voorkomt op een gouden Franse écu omstreeks 1500. Onder en boven het stekelvarken staan vermoedelijk de initialen van de maker. De betekenis van het stekelvarken is onbekend.
Op het vijfde muntgewicht staat op de voorzijde een rijksappel afgebeeld (V65). Het voorwerp is in slechte staat waardoor de afbeeldingen nauwelijks zijn te zien. Het muntgewicht was bestemd voor een goudgulden van het Duitse Rijk.

De zeven rekenpenningen die op de stort zijn gevonden, zijn alle te plaatsen in de 16de eeuw. Een van deze is identiek aan 117-M02 die afkomstig is uit de havenvulling. Op de voorzijde staat een rijksappel binnen een driepasversiering en op de keerzijde staan drie Franse lelies en drie kronen (171-M01, afb. 401.4). Op beide zijden is een pseudotekst aanwezig. In hetzelfde vondstnummer bevindt zich nog een rekenpenning met rijksappel, die in slechte staat verkeerd, maar mogelijk identiek aan 171-M01 is. Op een derde rekenpenning staat eveneens een rijksappel binnen een driepasversiering (V77). Ook deze is in slechte staat bewaard gebleven en is mogelijk identiek aan de hierboven genoemde exemplaren. Van de vierde penning is slechts een fragment teruggevonden (V39). Op de voorzijde staat een ruit met vier Franse lelies. Op de keerzijde staat een patroon met Franse lelies binnen een vierpas. Op beide zijden is een pseudotekst aanwezig. Dit type is niet bij de vondsten uit de havenvulling aanwezig, maar kan wel in de periode worden geplaatst. Bij de vijfde rekenpenning staat op de voorzijde een koggeschip en op de keerzijde een ruit met Franse lelies. De zesde en zevende zijn Venuspenningen die beide in slechte staat verkeren (V78 en V169). Mogelijk is een fragment van nog een achtse rekenpenning aanwezig (V93). Op de voorzijde zijn centraal twee Franse lelies herkenbaar met rondom een randtekst. In het midden is een gat geslagen. Op de keerzijde is geen afbeelding zichtbaar.

In de stortgrond is tot slot nog een driehoekig schaaltje van een balans gevonden (93-M04, afb. 401.5), identiek aan de schaal die afkomstig is uit de vulling van de haven, maar van een iets groter model (70-M11).

Afb. 401 Metalen voorwerpen uit de eerste helft van de 16de eeuw.
1. Muntgewicht voor een Davidsgulden (1457-1494), gemaakt in Antwerpen door een meester met de initialen LM, breedte 15 mm (227-M01). Schaal 2:1.
2. Rond muntgewicht voor een Franse Salut d'Or, breedte 15 mm (103-M02). Schaal 2:1.
3. Zeskantig muntgewicht voor een gouden leeuw, breedte 16 mm (168-M02). Schaal 2:1.
4. Rekenpenning met op de voorzijde een rijksappel en op de keerzijde Franse lelies en kronen, diameter 25 mm (171-M01). Schaal 1:1.
5. Driehoekige messing balansschaal, breedte 48 mm (93-M04). Schaal 1:1.

Insignes, sieraden en kledingaccessoires

In de stortgrond is een aantal insignes gevonden. Een klein insigne is een voorstelling van Maria met Kind binnen een poortgebouw (234-M02, afb. 402.1). Het is slechts 25 mm breed. Een identiek exemplaar is gevonden in Nieuwlande (Zeeland).[178] Bij dat insigne is geheel bovenaan een ophangoogje aanwezig. Het wordt gedateerd in de periode 1450-1500. Waarschijnlijk was dit type insigne niet uit een specifie e bedevaartsplaats afkomstig, maar bestemd voor de algemene Mariadevotie.[179]

Een tweede insigne is verwant aan het insigne met de afbeelding van de Spaanse edelman uit de havenvulling (222-M02). Het is net als dat insigne een ronde voorstelling met een buste. In dit geval is het portret niet frontaal maar en profile afgebeeld (234-M01, afb. 402.2). Rondom de voorstelling is een versierde rand aanwezig, die grotendeels is afgebroken. Het portret doet denken aan de afbeeldingen van Karel V in jonge jaren.[180] Of het insigne een portret van hem is, is niet zeker. Het kan ook een buste-insigne zijn zonder dat deze een bepaald persoon afbeeldt.

Een derde insigne is een letter M (234-M03, afb. 402.3). De betekenis van deze insignes is besproken in paragraaf 5.2.1. Het is ook mogelijk dat het een riembeslagstukje is aangezien het bevestigingssysteem ontbreekt.

Van een vierde insigne is slechts een fragment bewaard gebleven (234-M04, afb. 402.4). Het is een afbeelding van een hond met halsband. Een vergelijkbaar exemplaar is bijvoorbeeld gevonden in Dordrecht.[181] In 'Heilig en Profaan' wordt dit in verband gebracht met de beteugelde liefde.[182] Ze worden gedateerd in de periode 1375-1425, maar dat is veel te vroeg voor het hier gevonden vondstmateriaal. Waarschijnlijk dateren ze ook later uit de 15de en het begin van de 16de eeuw.

Afb. 402 Insignes uit de eerste helft van de 16de eeuw.
1. Maria met Kind binnen poortgebouw, breedte 25 mm (234-M02). Voorzijde: schaal 2:1. Achterzijde: schaal 1:1.
2. Edelman binnen omlijsting (222-M02). Schaal 1:1.
3. Gekroonde letter M (234-M03). Schaal 1:1.
4. Hond met halsband (234-M04). Schaal 1:1.

178 Van Beuningen en Koldeweij 1993, 232 (afb. 500).
179 Van Beuningen et. al. 2012, 212.
180 Van Beuningen et. al. 2012, 333 (afb. 3133).
181 Van Beuningen en Koldeweij 1993, 266 (afb. 677).
182 Van Beuningen et. al. 2012, 325.

Onder de stortvondsten zijn vier kledinghaken aanwezig. Fraai is een haak met een versiering in de vorm van een in elkaar geknoopt touw (77-M01, afb. 403.1). Deze dateert waarschijnlijk uit de eerste helft van de 16de eeuw, maar bij de andere kledinghaken is dat niet zeker. Een messing gordelsluiting dateert mogelijk uit de eerste helft van de 16de eeuw (227-M03, afb. 403.3). Het middenstuk is zeer eenvoudig versierd. De riemtongen hebben een gegraveerde versiering. Uit de havenvulling zijn geen gordelsluitingen afkomstig. Verder zijn diverse gespen en knopen aanwezig waarvan een aantal zeker uit de 16de eeuw dateert.
Een bijzondere metaalvondst is een messing mantelhaak (234-M06, afb. 403.4). Het voorwerp is 53 mm lang en heeft aan beide kanten een haakje. Aan de speld hebben twee schildjes bevestigd gezeten waarvan nog één aanwezig is. Mogelijk dateert de speld uit de 13de of 14de eeuw en is deze afkomstig uit de ophogingslagen in de Breedstraat waar meer metaalvondsten uit die periode zijn gedaan.
Diverse oirbanden zijn typologisch in de 16de eeuw te dateren. Van een van deze is een fragment aanwezig dat voorzien is van een oogje (V234). Een ander is fraai versierd met bloemmotieven (54-M01, afb. 403.7).
Een eenvoudige vingerring kan tot slot ook in de 16de eeuw worden geplaatst (234-M05, afb. 403.6). De ring heeft een (verbogen) ronde zetting voor een steentje. Het is de goedkope versie van een gouden ring.

Afb. 403 Kledingaccessoires uit de eerste helft van de 16de eeuw. Schaal 1:1.
1. Kledinghaak van messing, breedte 20 mm (77-M01).
2. Kledinghaak van tin/lood, breedte 17 mm (168-M03)
3. Gordelsluiting (227-M03)
4. Mantelspeld, 14de/15de eeuw, lengte 53 mm (234-M06)
5. Kledingoogjes (V227)
6. Vingerring, diameter 17 mm (234-M05)
7. Oirband, lengte 40 mm (54-M01)

Lakenloden

In de stortgrond zijn 98 lakenloden gevonden. De meeste dateren uit de (eerste helft van de) 16de eeuw. Het is mogelijk dat zich onder de vondsten ook loden bevinden die uit later tijd dateren, maar het is moeilijk om dateringen aan loden toe te kennen. Om deze reden worden alle lakenloden in deze paragraaf besproken. Van 19 loden is de herkomstplaats te achterhalen.

Diverse loden zijn afkomstig uit Leiden. Op een van deze staat op de voorzijde een wapenschild met gekruiste sleutels (het wapen van Leiden) met rondom een gotische randtekst (130-M01, afb. 404.1). Op een tweede lood staat op de voorzijde 1 1/8 B PVR TVRCX 41 ½ (134-M01, afb. 404.2). Het stempel op de keerzijde ontbreekt, maar nog net herkenbaar zijn de gekruiste sleutels van het wapen van Leiden. Een datering van dit lood in de 17de eeuw is aannemelijk. Een derde klein loodje komt ook uit Leiden (136-M02, afb. 404.3). Op zowel de voor- als keerzijde staat het stadswapen van Leiden met aan beide kanten een klop in de vorm van de letter L. Een vierde klein loodje komt eveneens uit Leiden, maar de stempels zijn slecht zichtbaar (V171). Hetzelfde geldt voor nog een vijfde lood dat aan deze stad kan worden toegeschreven (V174). Op een zesde lood staat op de voorzijde een gekroonde helm (228-M01, diameter 33 mm, afb. 404.4). Van de keerzijde van het lood is maar een klein stukje bewaard. Hierop zijn wederom de gekruiste sleutels herkenbaar. Van nog een zevende lood kan een herkomst uit Leiden worden vermoed. Op de voorzijde staat een klimmende leeuw (232-M01, afb. 404.5). De keerzijde ontbreekt. Een klein pijploodje is eveneens uit Leiden afkomstig (V234). Op de voorzijde staat een stempel met gekruiste sleutels.

Eén lood komt uit Haarlem (71-M01, afb. 404.6). Van het lood is een fragment bewaard gebleven, maar hierop is duidelijk het stadswapen van Haarlem (een zwaard met sterren) herkenbaar. Rondom staat een gotische randtekst. De keerzijde van het lood ontbreekt.

Eén lood is afkomstig uit Schiedam (171-M03, afb. 404.7). Op de voorzijde staan de letters SD met tussen beide letters een vierkant met zandloper. Hierboven staan nog twee zandlopers. De drie zandlopers vormen het oude stadswapen. De stempel op de keerzijde is onduidelijk.

Eén lood kan mogelijk worden toegeschreven aan Harderwijk (93-M02, afb. 404.8). Op de voorzijde staat een koggeschip afgebeeld. Het stempel op de keerzijde is onduidelijk, maar stelt mogelijk een lopende leeuw voor. Rondom heeft vermoedelijk de randtekst HARDERWICK gestaan. Op een klein fragment van een ander lood zijn nog net de letters ICK leesbaar (V78). Mogelijk is ook dit een lood uit Harderwijk.

Zeer fraai is de afbeelding op een lood dat afkomstig is uit Amersfoort (132-M01, diameter 36 mm, afb. 404.9). Op de voorzijde staat St. Joris en de draak afgebeeld. Helaas ontbreekt het stempel op de keerzijde grotendeels, maar hier heeft het wapen van Amersfoort gestaan met de randtekst AMERSFOERT. Deze voorstelling is bekend van een identiek lood dat is gevonden in Amsterdam.[183] St. Joris is patroon van deze stad.

Eén lood is afkomstig uit Enkhuizen (239-M01, diameter 18 mm, afb. 404.10). Op de voorzijde staat een stempel met twee vissen. Waarschijnlijk valt een deel van het stempel buiten het loodje en stonden op het volledige stempel drie vissen afgebeeld, de drie haringen van het stadswapen van Enkhuizen. De stempel op de keerzijde is niet duidelijk. In Enkhuizen zijn diverse van dit soort kleine loodjes gevonden. Een van deze is afkomstig uit een ophogingslaag uit 1591 aan de Molenweg.[184] Op de keerzijde van dat loodje staat het cijfer 65. Een ander loodje is gevonden op het terrein van de voormalige Enkhuizer Banketfabriek.[185] Op de keerzijde van

183 Inv.nr. MZ 7-38. Met dank aan Jan den Das.
184 Duijn 2011a, 70 (afb. 101).
185 Duijn 2010, 67 (afb. 101.4).

Afb. 404 Lakenloden uit de eerste helft van de 16de eeuw. Schaal 1:1.
1. Lakenlood uit Leiden, diameter 32 mm (130-M01)
2. Lakenlood uit Leiden, mogelijk 17de eeuw, diameter 29 mm (134-M01)
3. Lakenlood uit Leiden, diameter 19 mm (136-M02)
4. Lakenlood uit Leiden, voorzijde: helm, diameter 33 mm (228-M01)
5. Lakenlood, mogelijk uit Leiden, voorzijde: leeuw, diameter 26 mm (232-M01)
6. Lakenlood uit Haarlem, diameter 41 mm (71-M01)
7. Lakenlood, mogelijk uit Schiedam, diameter 27 mm (171-M03)
8. Lakenlood, mogelijk uit Harderwijk, voorzijde: koggeschip, diameter 28 mm (93-M02)
9. Lakenlood uit Amersfoort, voorzijde: St.Joris en de draak, diameter 36 mm (132-M01)
10. Lakenlood uit Enkhuizen, diameter 18 mm (239-M01)
11. Lakenlood uit Hoorn, diameter 37 mm (78-M01)
12. Lakenlood uit Bremen of Soest (Dl), diameter 22 mm (81-M02)
13. Lakenlood uit Stendal (Dl), diameter 20 mm (90-M01)
14. Lakenlood, mogelijk uit Augsburg (Dl), diameter 18 mm (234-M10)
15. Lakenlood uit Engeland, diameter 22 mm (136-M01)

Afb. 405 Lakenloden uit de eerste helft van de 16de eeuw. Schaal 1:1.
1. Lakenlood met op voorzijde een wapenschild, diameter 51 mm (32-M01)
2. Lakenlood met op voorzijde een dubbelkoppie adelaar, diameter 27 mm (98-M03)
3. Lakenlood met op voor- en keerzijde een gekroonde hand, diameter 19 mm (90-M02)
4. Lakenlood met op voorzijde een wapenschild, diameter 18 mm (31-M02)
5. Lakenlood met op voorzijde een dubbelkoppige adelaar, diameter 31 mm (229-M05)
6. Lakenlood met op voorzijde een kaardekam en op de keerzijde een letter B, diameter 22 mm (234-M09)
7. Lakenlood met op voorzijde een kerkgebouw, diameter 23 mm (232-M03)
8. Lakenlood met op voorzijde een Franse lelie en randtekst, diameter 23 mm (50-M01)
9. Lakenlood met op voorzijde een stempel met huismerk, diameter 37 mm (174-M03)
10. Lakenlood met op voorzijde een letter A, diameter 25 mm (93-M01)
11-14 Lakenloden (deelbewerkingsloden) met huismerken (227-M04, 132-M02, 46-M02 en 31-M01)
15. Lakenlood (pijplood) met op voorzijde een letter A, lengte 26 mm (46-M01)
16. Lakenlood (pijplood) met op voorzijde een klop, lengte 28 mm (85-M01)
17. Lakenlood (pijplood) met op voorzijde een letter, lengte 17 mm (234-M11)

dit loodje staat waarschijnlijk het cijfer 16. Alle loodjes hebben een diameter van 18 mm.
Mogelijk is een lood afkomstig uit Hoorn (78-M01, afb. 404.11). Alleen de voorzijde van het lood is aanwezig en deze heeft een gat middenin. Centraal staat een wapenschild waarvan de afbeelding niet meer valt te zien. Rondom staat een gotische tekst waarvan slechts een deel leesbaar is. Herkenbaar is het woord SIGILLUM en vermoedelijk HOERN. Centraal lijkt de staart van de eenhoorn zichtbaar te zijn, zoals die op loden uit het einde van de 16de eeuw staat, maar zeker is dit niet. Onlangs is een vergelijkbaar lood gevonden in Grootebroek (Hoofdstraat 227, project 357). Helaas is ook dat lood is slechte staat bewaard gebleven, hoewel nog wel de hoorn op het wapenschild herkenbaar is. Sigillum is het Latijnse woord voor zegel. Een Sigillum plumbeum (loden zegel) is een lakenlood. Dit type middeleeuws lakenlood van Hoorn was tot voor kort onbekend.
Eén lood komt uit Bremen of Soest (Noordrijn-Westfalen) in Duitsland (81-M02, afb. 404.12). Op de voorzijde staat de tekst BOMBASIN. Bombazijn is een soort stof. Op de keerzijde staan een enkele sleutel, het stadswapen van zowel Bremen als Soest.
Een tweede buitenlands lood is afkomstig uit Stendal. Deze stad ligt in de huidige Duitse deelstaat Saksen-Anhalt. Op de voorzijde van het lood staat een gedeeld wapen met in de eerste helft een halve adelaar en in de tweede helft vier ruiten (90-M01, afb. 404.13). Rondom zijn nog net de letters zichtbaar van de naam STENDAL. Op de keerzijde staat een dubbel kruis met rondom de deels leesbare tekst CIVITAS (stad). Bij het onderzoek is nog een tweede identiek lood gevonden (V31). Hoewel de datering allerminst zeker is, worden deze loden in de 17de eeuw gedateerd. Ze zijn vaker in Enkhuizen aangetroffen.[186]
Nog een vierde lood kan worden toegeschreven aan een herkomst uit Duitsland, namelijk een loodje met op de voorzijde aan kaardenbol en op de keerzijde vermoedelijk een letter L (234-M10, afb. 404.14). Een identiek lood is gevonden in de havenvulling van ca. 1544 (95-M02).
Eén lood is met zekerheid afkomstig uit Engeland (136-M01, afb. 404.15). Op de voorzijde staat een zogenaamde Crowned Portcullis (valhek). Een deel van de voorstelling is niet meer te zien doordat hier overheen een klop in de vorm van een ster is geslagen. Rondom staat een randtekst. Op de keerzijde staat een ingekrast telmerk. Vermoedelijk komt nog een tweede lood uit Engeland want op dit lood is nog net een deel van de afbeelding van een valhek te zien (V103).
Op enkele loden staat een wapen dat vooralsnog niet met een specifie e stad in verband te brengen is. Op één van de loden staat op de voorzijde een wapenschild met vier kepers (31-M02, afb. 405.4). Een identiek lood is afkomstig uit de havenvulling van 1544 (38-M01). Op een vrij groot lood (diameter 51 mm) staat een wapenschild dat niet valt thuis te brengen (32-M01, afb. 405.1). Op een fragment van een groot lood staat een wapenschild met in de rechterbovenhoek een ster (V227).
Op diverse loden is een deel van een voorstelling herkenbaar zonder dat de betekenis hiervan duidelijk is. Op een van de loden staat een dubbelkoppige adelaar (229-M05, afb. 405.5). Het stempel op de keerzijde is niet duidelijk. Op nog een tweede lood staat een dubbelkoppige adelaar (98-M03, afb. 405.2). Op de keerzijde staat een wapen of huismerk. Op een ander lood staat een kerkgebouw afgebeeld (232-M03, afb. 405.7). Op nog weer een ander lood staat op beide zijden een Franse lelie (V111). De Franse lelie komt voor op nog een ander lood met daar omheen een gotische randtekst (50-M01, afb. 405.8). Op de keerzijde staat een ingekrast telmerk. Op een zesde lood staat op beide zijden een gekroonde hand afgebeeld (90-M02, afb. 405.3). Op twee loden staat een identieke voorstelling (234-M09, afb. 405.6 en V120).

186 Met dank aan Jan den Das.

Waarschijnlijk stelt dit een kaardenkam voor. Op de keerzijde van het ene lood staat de letter B. Op het andere lood zijn twee kloppen over de afbeelding geslagen. Op een vrij groot lood (diameter 37 mm) staat een klein stempel met een huismerk (174-M03, afb. 405.9). Op een ander lood is alleen het Romeinse cijfer VIIII herkenbaar (V90).
Diverse loden hebben een stempel met een letter. Op een lood staat een letter A binnen een parelrand (93-M01, afb. 405.10). Ter weerszijden van de letter A staan nog twee kleine letters. Mogelijk staat de A voor Augsburg.
Een serie loden is als deelbewerkingsloden te karakteriseren. Op een van deze staat een ingekrast huismerk (227-M04, afb. 405.11). Op een ander lood staat een stempel met een huismerk en op de keerzijde het ingeslagen cijfer 68 of 89 (132-M02, afb. 405.12). Nog een ander lood heeft op de voorzijde een huismerk met de letters VB en op de keerzijde een ingekrast telmerk (31-M01, afb. 405.14). Bij een ander lood met huismerk staat op de keerzijde geen stempel of ingekrast telmerk (46-M02, afb. 405.13). Ook op een klein loodje staat een huismerk (V50). Verder is een fragment van een ongebruikt lakenlood gevonden (V121). De pin is nog aanwezig en is niet plat geslagen. Bij in totaal 43 lakenloden is het stempel onduidelijk.
Naast ronde lakenloden zijn ook onder de stortvondsten diverse pijploden aanwezig. Op een groot pijplood staat op de voorzijde een letter A binnen een parelrand (46-M01, afb. 405.15). Op een klein pijploodje staat de gotische letter b (V98). Identieke loodjes zijn gevonden in de havenvulling van ca. 1544. Op een ander klein pijploodje staat mogelijk de letter L (234-M11, afb. 405.17). Op nog een ander klein pijploodje staat een stempel met een leeuw (V93). Bij een laatste pijplood is het stempel niet herkenbaar doordat hier een klop met telmerk overheen is geslagen (85-M01, afb. 405.16). Bij zeven pijploden is het stempel onduidelijk.
De loodjes uit de stortgrond vormen het beeld van de verscheidenheid aan lakenloden uit de dempingslagen van de haven van ca. 1544 aan. Naast de Hollandse steden Leiden, Amsterdam, Haarlem, Delft en mogelijk Rotterdam komen ook loden uit Harderwijk, Amersfoort, Schiedam, Hoorn en Enkhuizen. Van buitenlandse herkomst zijn enkele loden uit Duitsland (Bremen of Soest, Stendal en mogelijk Augsburg) en Engeland.

Bakenlood

De functie van één lood is niet duidelijk. Een lip zoals bij een lakenlood ontbreekt. Het lood heeft aan één zijde een stempel en een bevestigingsgat in het midden. Bovenaan staat in gotische letters HOERN en daaronder het stadswapen met Hoorn (81-M01, afb. 406.1). Een eenhoorn als wapendrager ontbreekt. Aan weerszijden van het wapenschild is een flo ale versiering aanwezig. De vormgeving lijkt sterk op een lood dat is gevonden aan de Vijzelstraat in Enkhuizen.[187] Bij dat lood is geen gat in het midden aanwezig. Het lood is bij de uitwerking van die opgraving geïnterpreteerd als lakenlood, maar een lip en keerzijde ontbreken ook bij dit lood. De vormgeving wijkt bovendien af van de gangbare voorstelling op lakenloden waarbij een randtekst aanwezig is. Mogelijk gaat het in beide gevallen om een bakenlood (haven-, vuur- of tonnenlood) als bewijs van betaling van accijns. Bakenloden uit de 16de eeuw uit een van de West-Friese steden zijn echter tot op heden een onbekend verschijnsel.

Messen en lepels

Fraai is een compleet messing heft met versierde opengewerkte heftbekroning (98-M01, afb. 406.2). De heftbeschermer is gegraveerd. Het heft was bestemd voor een ijzeren mes

187 Schrickx 2012, 35 (afb. 24).

met plaatangel. De heftplaten waren van hout en ingelegd met klaverblaadjes bestaande uit drie koperen klinknageltjes en een stripje koper. Een zeer vergelijkbaar heft is gevonden in 's-Hertogenbosch.[188] De auteurs verwijzen naar parallellen uit Gemert, Middelburg en Norwich, waaruit blijkt dat het een internationaal voorkomend type heft is.
Verder zijn nog een aantal fragmenten van messing heftplaten en drie heftbekroning en gevonden, maar alle in slechte staat (V81, V96, V136, V168 en V234).

In de stortgrond zijn twee fragmenten van lepels en een complete lepel gevonden. Net als bij de vondsten uit de havenvulling het geval is, hebben de lepels een ronde bak zonder naald aan de achterzijde. De complete lepel heeft een merk op de steel, namelijk een gekroonde hamer met initialen VE (121-M01, afb. 406.3).

Speelgoed
Enkele miniaturen van lood/tin kunnen tot het speelgoed worden gerekend. Twee hiervan zijn onversierde borden (V133 en V234) en een derde is een fragment van een bord (V46). Een klein vormoor met gat is vermoedelijk afkomstig van een miniatuur brandewijnkom (V169). Tot slot is een treeftje gevonden (229-M03, afb. 406.4). De steel ontbreekt en de poten zijn plat geslagen.
Een voorwerp waarvan niet zeker is of het speelgoed is, is een klein loden ankertje (39-M02, afb. 406.5).
Verder zijn tien werpkoten gevonden. Deze werden gedurende een lange periode gemaakt en zijn daardoor niet precies te dateren. Een van de koten heeft een ingekrast vierkant met stippen (229-M02, afb. 406.7).

Divers
In de stortgrond is een zegelstempel gevonden (234-M07, afb. 406.10). Opmerkelijk is dat het zegelvlak ongegraveerd is. In 's-Hertogenbosch is een zegelstempel uit dezelfde periode aangetroffen waarvan het zegelvlak eveneens blanco is. Nijhof en Janssen menen dat het een halfproduct van de winkel van een ambachtsman betreft.[189] Zij verwijzen voor blanco halfproducten naar Engelse exemplaren uit Salisbury en Londen. Hier kunnen toch vraagtekens bij worden geplaatst. Het is wel erg toevallig dat op diverse plaatsen halfproducten tevoorschijn zijn gekomen, die kennelijk zijn afgedankt en nooit gebruikt. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat de stempels wel degelijk zijn gebruikt door personen die geen eigen wapen hadden, maar wel een brief wilden verzegelen.
Een messing doosje is vermoedelijk een naaldenkoker (234-M08, afb. 406.9). Het heeft een hoogte van 35 mm. Aan beide zijden is de koker voorzien van de tekst AVE van Ave Maria (Wees gegroet Maria). Aan de korte zijkanten zijn twee messing hulsjes aanwezig waarmee de koker kon worden opgehangen.
Verder zijn onder andere de onderkant van een tinnen kandelaar (V80) en een peillood tot deze fase te rekenen (227-M02, afb. 406.8). Op de stort zijn 12 spinloden gevonden die waarschijnlijk uit de 16de eeuw dateren. Van 48 loden musketkogels is dat minder zeker. Deze werden ook in de 17de en 18de eeuw gebruikt. Twee kogels hebben een grote diameter (V168, 42 mm; V170, 38 mm) en waren vermoedelijk bestemd voor een soort handkanon (bus). Een blokgewicht dateert waarschijnlijk wel uit de 16de eeuw (230-M01).

188 Nijhof en Janssen 2007, 199 (afb. 9.3).
189 Nijhof en Janssen 2007, 215.

Afb. 406 Metalen voorwerpen uit de eerste helft van de 16de eeuw. Schaal 1:1.
1. Loden penning, voorzijde: HOERN en wapen van Hoorn, diameter 35 mm (81-M01). Schaal 1:1.
2. Mesheft, opengewerkte messing heftbekroning en heftbeschermer, lengte 75 mm (98-M01). Schaal 1:1.
3. Tinnen lepel, merk gekroonde hamer op steel, lengte 18,2 cm (121-M02). Schaal 2:1.
4. Speelgoed van tin/lood, treeft (229-M03). Schaal 1:1.
5. Speelgoed van lood, anker, lengte 75 mm (39-M02). Schaal 2:1.
6. Speelgoed, werpkoot (134-M02). Schaal 1:1.
7. Speelgoed, werpkoot (229-M02). Schaal 1:1.
8. Peillood, lengte 45 mm (227-M02). Schaal 1:1.
9. Messing naaldenkoker met tekst AVE, hoogte 35 mm (234-M08)
10. Zegelstempel met blanco stempelvlak, diameter 25 mm (234-M07)

17de eeuw

Vondsten uit de 17de eeuw zijn veel minder talrijk dan uit de 16de eeuw. De verklaring is eenvoudig: grote ophogingslagen met veel materiaal uit deze periode ontbreken. Alleen de dempingslaag aan de oostzijde van het Verlaat uit 1693 dateert in deze tijd. De overige vondsten komen waarschijnlijk uit kleine ophogingslagen van de straat of uit de huizen in de Kalksteiger en Zwaanstraat.

Munten en muntgewichten

Het onderzoek heeft veel munten opgeleverd. Een deel daarvan dateert uit de 17de eeuw. Hieronder bevinden zich weinig bijzondere exemplaren. Het meeste is het gangbare kleingeld uit die periode, zoals duiten uit Friesland uit 1606 (V116), 1620 (V93), 1626 (3x V87, V134, V232), een duit uit Stevensweert uit 1626-1632 (V80), een duit uit Zwolle uit 1618 (V130), een duit uit Kampen uit 1659 (V81) en diverse duiten uit Holland (V80, V132, V169), Friesland (V53), West-Friesland (V45, V119, V169), Utrecht (V119), Gelderland (V111), Overijssel (V50, V71, V77, V98, V103, V119) en Zeeland (V98). Niet op alle munten is het jaartal leesbaar zodat een deel hiervan ook uit de 18de eeuw kan dateren. Meer bijzonder zijn een oord van Holland uit 1576 (V116) en twee zilveren stuivers van Overijssel (Trasisulania) uit 1619 (130-M04) en 1610-1619 (174-M03). Uit het buitenland komt een Zweedse ¼ öre met op de voorzijde het Zweedse wapen en op de keerzijde drie kronen en de letters CRS (175-M02, diameter 29 mm) en een dubbele tournois uit Frankrijk (V242). De meeste munten zijn in het verleden verloren als kleingeld in een van de straten en stegen waar doorheen de riolen zijn gelegd.

Afb. 407 Muntgewichten uit de eerste helft van de 17de eeuw. Schaal 2:1.
1. Muntgewicht voor Arabische munt, gemaakt door Guilliam de Neve in Amsterdam in 1614 (229-M04)
2. Muntgewicht voor een Henricusnobel, gemaakt door Thomas Edelinck in Brugge (139-M01)
3. Muntgewicht gemaakt door Bernaert Foncq in Antwerpen (233-M01)

Vier muntgewichten dateren uit het einde van de 16de of begin van de 17de eeuw. Het eerste is een zeer bijzonder exemplaar want op de voorzijde staat een Arabische tekst (229-M04, afb. 407.1). De tekst staat binnen een rond stempel met parelrand. Onder de tekst staan de letters TD. Op de keerzijde staat een kris afgebeeld met de initialen GDN en het jaartal 1614 binnen een cirkel. Rondom de cirkel bevindt zich een lauwerkrans. GDN staat voor Guilliam de Neve, een van de bekendste makers van muntgewichten uit Amsterdam. De letters TD staan voor 'turckse ducaet': het muntgewicht was bestemd voor het wegen van een Arabische munt, de dinar. Kennelijk kwamen Hollandse kooplieden in het begin van de 17de eeuw in aanraking met Arabische munten.
Het tweede muntgewicht heeft een zeer fraaie afbeelding op de voorzijde, namelijk

een koning met zwaard en schild in een koggeschip (139-M01, afb. 407.2). Rondom de ronde voorstelling is een parelrand aanwezig. Binnen het stempel staat tweemaal de letter H. De H staat voor een Henricus nobel uit Engeland. Op de keerzijde staan binnen een lauwerkrans de letters TE. Dat zijn de initialen van Thomas Edelinck, die vermoedelijk omstreeks 1600 in Brugge werkzaam was.
Het derde muntgewicht heeft op de voorzijde een stempel met zes stippen (233-M01, afb. 407.3). Op de keerzijde staat een handje met de letters BF. Het muntgewicht is gemaakt door Bernaert Foncq die werkzaam was in Antwerpen tussen 1577 en 1603.
Het laatste muntgewicht is een rond exemplaar dat is gemaakt van lood (171-M02). Op de voorzijde staat een rond stempel met pijlenbundel en de letters SR. Dat staat voor Spaans Reaal.

Afb. 408 Leprozenlood van Enkhuizen met de afbeelding van een mannenhoofd met daaronder de letters LPH (LeProzenHuis), diameter 24 mm (174-M01). Schaal 2:1.
Rechts: uitsnede van de stadsplattegrond van Enkhuizen van Janssonius uit 1657, met het in 1614 gebouwde leprozenhuis bij de Nieuwe Keetenpoort. Het Leprozenhuis had als naam het "Vergulde Hoofd", een symbool dat terugkeert op de penning.

Leprozenlood

Een kleine loden penning (diameter 24 mm) is een leprozenpenning van Enkhuizen (174-M01, afb. 408). Op de voorzijde staat binnen parelrand een mannenbuste en profile met daar onder de letters LPH. Dat staat voor Leprozenhuis, een opvanghuis voor melaatsen. Met de penning moest iemand zich bij het leprozenhuis kenbaar maken als leproos. In de Muntkoerier van 1994 is door Kussendrager een artikel aan dit type penning gewijd naar aanleiding van de aankoop door hem van een dergelijke penning op een veiling in 1991.[190] De door hem gekochte penning staat ook afgebeeld in 'Pennincxkens van loode'.[191] De diameter van die penning is een stuk groter (52 mm) dan het hier gevonden exemplaar, maar heeft een identiek stempel. Kussendrager verwijst in zijn artikel naar nog een tweede exemplaar dat in 1990 uit een nalatenschap aan de gemeente Enkhuizen is geschonken. Deze heeft een diameter van 30 mm. Op een internetsite van Kussendrager staat nog een aantal penningen afgebeeld en beschreven.[192] Een van deze bevindt zich in het Numismatisch Kabinet van het Teylers Museum in Haarlem.[193] De andere penningen maken deel uit van de collectie van de Gemeente Enkhuizen.

190 Kussendrager 1994.
191 Pelsdonk 2003, 188 (afb. 242).
192 Site over bakenloodjes en loden penningen van A. Kussendrager: http://www.loodjes.nl/Enkhuizen/Enkhuizen.html.
193 Teylers Museum: http://teylers.adlibhosting.com/. Inventarisnr TMNK 1997-216.

Kussendrager heeft deze in 2007 geïnventariseerd.[194] In de stadhuiscollectie bevinden zich vijf leprozenloden en twee bronzen afslagen van leprozenloden.[195] De diameter varieert van 26 tot 31 mm. Het bij de rioolbegeleiding gevonden lood is dus het kleinst bekende lood.

In 1608 verkregen de "Voogden der leprozen" van Enkhuizen goedkeuring voor de bouw van een leprozenhuis. Ten behoeve van de bouw hielden de regenten met toestemming van de Staten van Holland en West-Friesland een loterij.[196] In 1614 waren voldoende financiën bijeen verzameld om te starten met de bouw. Het leprozenhuis kwam vlakbij de Nieuwe Ketenpoort te staan (afb. 408). Op de kaart in de kroniek van Brandt uit 1666 staat bij dit huis vermeld dat het toen het kruithuis was. Het leprozenhuis was ondergebracht in het voormalige St. Ceciliaklooster. Het leprozenhuis van Enkhuizen stond bekend onder de naam het "Gulden Hoofd". Wellicht bevond zich in de gevel van het huis een vergulde gevelsteen met een hoofd.

Afb. 409 Riembeslag met engelenhoofdje en bevestigingsoogje, 17de eeuw (39-M03). Schaal 1:1.

Divers

Een versierd riembeslag met engelenhoofdje dateert vermoedelijk uit de tweede helft van de 16de of het begin van de 17de eeuw (39-M03, afb. 409). Het riembeslag is voorzien van een oogje. Andere vondsten die tot deze periode zijn te rekenen zijn onder andere een messing bikkeltje (V160) en een fragment van een messing snuitschaar (V31).

18de en 19de eeuw

De vondsten uit de 18de en 19de eeuw zijn vermoedelijk met name afkomstig uit de havenvulling van de Noorder Havendijk uit 1727, de demping bij het Wilhelminaplantsoen uit de tweede kwart van de 19de eeuw en de ophogingslagen van de straten. Vooral munten en verzegelloodjes zijn in deze periode te plaatsen.

Munten

Diverse munten dateren uit de 18de en 19de eeuw. Hier worden alleen de munten opgesomd waarop een jaartal staat om een indruk te geven van de vondsten die zijn gedaan: duiten Holland 1702, 1715, 1720 (2x), 1723, 1739, 1765, 1769, duiten West-Friesland 1702, 1715, 1727, 1768, duiten Utrecht 1740, 1765, 1790, duiten Gelderland 1703 (2x), duit Zeeland 1780, cent Holland (Willem) 1828, ½ cent 1822 en 1864, cent 1821, 1876, 1884 en een ¼ stuber uit 1757. Het is het gangbare kleingeld in de 18de en 19de eeuw. De munten uit de 20ste eeuw zijn buiten beschouwing gelaten.

Rekenpenningen

In de stortgrond zijn niet alleen munten, maar ook enkele rekenpenningen gevonden. Op een van de penningen (32-M03, diameter 18 mm) staan op de voorzijde vier Franse lelies en een kroon en de randtekst LAZ.GOTTL.LAUFFERS.RECH.PFEN en op de keerzijde een buste met de randtekst LUD.XIIII.D.G.FR.ET.NAV.REX. De penning is gemaakt door Gottlieb Lauffer in

194 http://www.loodjes.nl/Enkhuizen/Gemeente%20Enkhuizen.html
195 Inventarisnummers 1488, 1557, 1558, 4944, 2392 en 2395.
196 WFA 0120 29b.

Neurenberg in de periode 1663-1709. Een tweede rekenpenning (130-M03, diameter 21 mm) heeft op de voorzijde een boom en de randtekst I.C.REICH.RECH.PFEN en op de keerzijde een buste met de randtekst FRIED.WILLH.II.BOH.REX. De penning is gemaakt door Johann Christian Reich die werkzaam was bij Neurenberg in de periode 1758-1814.

Verzegelloden en accijnsloden

Bij de rioolbegeleiding zijn acht verzegelloden gevonden. Deze loodjes dateren uit de 19de en 20ste eeuw en werden voor het verzegelen van zakken met allerlei waren gebruikt. Met name meelloden komen vaak voor. Op basis van de opschriften zijn deze meestal goed te koppelen aan een plaats van herkomst.

Een van deze is afkomstig uit Hoorn (39-M04, afb. 410.1). Op de voorzijde van dit lood staat binnen een cirkel HOORN en op de keerzijde binnen een cirkel BS&Z. Dit staat voor B. Schermer & Zoon, de naam van de bekende firma uit Hoorn vanaf 1877. Deze groothandel in drank bezat tevens een eigen azijnfabriek, distilleerderij, likeurstokerij en advocaatfabriek. Verder verkocht de firma allerlei kruidenierswaren, waaronder meel, thee, koffie, tabakswaren e.d. Vermoedelijk is het hier gevonden loodje een meellood.

Een tweede lood is afkomstig uit Amsterdam (98-M04, afb. 410.2). Op de voorzijde staat GEBR. En AMSTERD. De rest van de tekst is niet leesbaar. Op de keerzijde staat DE WEICHSEL. Dit was de naam van een stoommeelfabriek in Amsterdam.

Een derde lood komt uit Haarlem (38-M04, afb. 410.3). Op de voorzijde staat HAARLEM en op de keerzijde V&dL. Vooralsnog is onbekend welk bedrijf dit was.

Een vierde lood is afkomstig uit Overveen (71-M02, afb. 410.4). Op beide kanten van het lood staat een identiek stempel: N&M OVERVEEN met het cijfer 1. Vooralsnog is onbekend welk bedrijf dit was.

Afb. 410 Verzegelloden en accijnsloden uit de 19de eeuw. Schaal 1:1.
1. Verzegellood, Hoorn, B. Schermer & Zoon (39-M04)
2. Verzegellood, Amsterdam, stoommeelfabriek De Weichsel (98-M04)
3. Verzegellood, Haarlem, V&dL (38-M04)
4. Verzegellood, Overveen, N&M (71-M02)
5. Verzegellood, Amoneburg (Dl), portlandcementfabriek Dyckerhoff & Sohne (232-M02)
6. Accijnslood, Holland (117-M07)

Een vijfde lood is uit het buitenland afkomstig (232-M02, afb. 410.5). Op de voorzijde staat AMONEBURG BEI BIEBRICH en op de keerzijde DYCKERHOFF & SÖHNE. Dis was een portlandcementfabriek die in 1864 is opgericht.

De overige drie verzegelloden zijn niet thuis te brengen. Op een van deze staat slechts een grote letter G (V111), op een ander is geen stempel zichtbaar (V160) en op de laatste staat de tekst EHZ 1 PTT (V134).

Naast verzegelloden is een aantal accijnsloden gevonden. De accijns kon over allerlei goederen gaan, zoals vlees. De loodjes dateren uit de 19de eeuw. Op een van deze staat op de voorzijde een wapen met klimmende leeuw, het wapen van Holland (117-M07, afb. 410.6). De tekst op het lood is niet te ontcijferen. Op een ander lood staat op de voorzijde Acc.G. (93-M03), wat vermoedelijk staat voor Accijns Goederen.

Afb. 411 Boven: bakenlood van Enkhuizen met cijfer 69, diameter 33 mm (229-M01); onder: rijwielplaatje uit 1927 (175-M01). Schaal 1:1.

Divers

Het onderzoek heeft een bakenlood van Enkhuizen opgeleverd (229-M01, afb. 411). Op de voorzijde staan twee losse stempels: het wapen van Enkhuizen en het cijfer 69. Een vergelijkbaar exemplaar is in 2010 gevonden aan de Vijzelstraat in Enkhuizen.[197]

De meest recente vondst die nog het vermelden waard is, is een rijwielplaatje uit 1927 (175-M01, afb. 411).

197 Schrickx 2012, 49 (afb. 49).

8. Wilhelminaplantsoen

Aan weerszijden van het Wilhelminaplantsoen is een afvoerput geplaatst aan de rand van de parkvijver (afb. 412), namelijk ter hoogte van het Sijbrandsplein (afb. 413) en ter hoogte van de Noorder Havendijk (afb. 414). Op beide locaties wordt het regenwater van het gescheiden riool in de vijver geloosd. Hiertoe moest op de rand met het water een gat worden gegraven en verder een sleuf worden gegraven voor het leggen van een rioolbuis naar het nieuwe rioolstelsel. Bij de graafwerkzaamheden zijn geen sporen aangetroffen, maar is wel een hoeveelheid vondstmateriaal verzameld.

Afb. 412 De locatie van de twee putten langs de parkvijver. Luchtfoto: Google maps.

Afb. 413 De put aan de rand van de parkvijver, ter hoogte van het Sijbrandsplein.

Afb. 414 De put aan de rand van de parkvijver, ter hoogte van de Noorder Havendijk.

8.1 Historische ontwikkeling omgeving Wilhelminaplantsoen

De straat Wilhelminaplantsoen loopt ten noorden en parallel aan de Vissersdijk, een van de straten in Enkhuizen die op de Westfriese Omringdijk ligt. Het Wilhelminaplantsoen sluit aan de westzijde aan op de Vissersdijk ter hoogte van het Sijbrandsplein en aan de oostzijde ter hoogte van de Noorder Havendijk. Vermoedelijk droeg de straat in het verleden de naam Bolwerk.[198]

De straat is waarschijnlijk in de 15de eeuw gemaakt als wal of lage dijk, met als doel om de huizen aan de noordzijde van de Vissersdijk te beschermen. Deze huizen stonden buitendijks en hierdoor bestond gevaar op overstroming. Ten noorden van de wal lag weliswaar nog voorland, maar bij hoog water zal dit onder water hebben gestaan.

Op de locatie waar de Omringdijk de stad aan de noordzijde binnen kwam, ter hoogte van het Sijbrandsplein, stond waarschijnlijk al vanaf de tweede helft van de 14de eeuw een houten poort: de Noorderpoort. In 1462 werd deze poort vervangen door een exemplaar van steen.[199] In de late 15de en eerste helft van de 16de eeuw is de verdediging van Enkhuizen sterk verbeterd: rond de stad werden muren gemaakt en diverse torens gebouwd. Langs de westelijke helft van het huidige Wilhelminaplantsoen verrees in 1531-1532 een muur en tweetal torens.[200] Bij de Noorderpoort was al in 1489 een toren gebouwd.[201] De oostelijke helft van het Wilhelminaplantsoen grensde nu aan de Zuiderzee, waardoor hier geen muur nodig was. De situatie is zichtbaar op de kaart van Jacob van Deventer uit 1560 (afb. 415). Op de kaart is eveneens te zien dat langs het Wilhelminaplantsoen bebouwing is ontstaan en tussen deze straat en de Vissersdijk een paar stegen liggen.

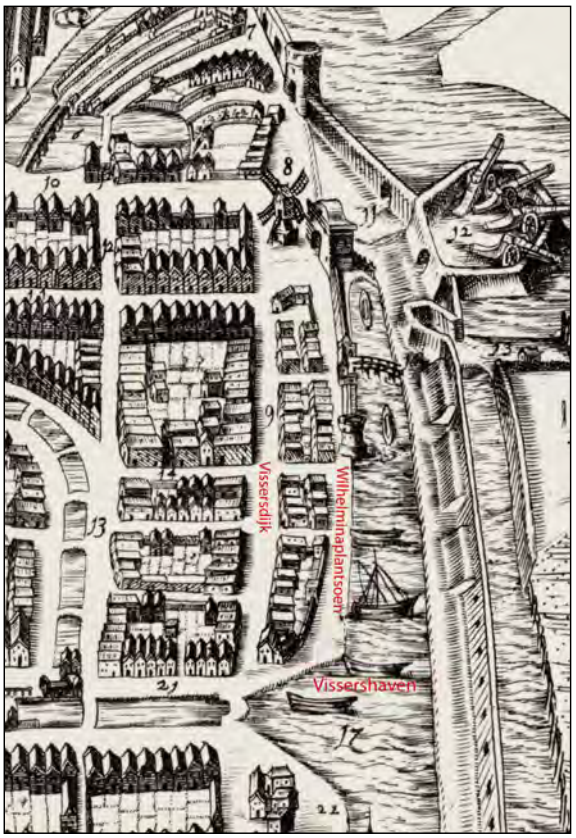
Kort na het maken van de kaart, in 1562, werd de noordelijke grens van de stad iets naar het noorden verschoven: een nieuwe Noorderpoort verrees iets ten noorden van de oude poort en

198 Zwart 1986, 79.
199 Brandt 1666, 29.
200 Brandt 1666, 53.
201 Brandt 1666, 35-36.

Afb. 415 Uitsnede uit de kaart van Jacob van Deventer uit circa 1560. Noorden boven.

een nieuwe stadsmuur werd gemaakt.[202] In de ruimte die hierbij vrijkwam ten noorden van het Wilhelminaplantsoen groef men een haven uit, de Vissershaven. De oudste kaart waarop de haven zichtbaar is, is van de hand van Wagenaar en dateert uit 1577 (afb. 416). Een van de 16de-eeuwse torens langs het Wilhelminaplantsoen bestond op dat moment nog. Verder is zichtbaar dat over de westzijde van de haven een houten brug lag. Dezelfde brug is nog aanwezig in de 17de eeuw, getuige de kaart uit de kroniek van Brandt uit 1666 (afb. 417). De kaart toont aaneengesloten bebouwing langs de straat en ook de stegen tussen de Vissersdijk en het Wilhelminaplantsoen zijn ingetekend. Door de stadsuitbreiding van Enkhuizen uit het einde van de 16de eeuw lag de grens van de stad inmiddels veel verder naar het noorden. De Vissershaven was hierbij aan de westzijde aangesloten op het water van het Spaans Leger en langs de huidige Noorderweg.

Afb. 416 Uitsnede uit de kaart van Wagenaar uit 1577. Noorden rechts.

De eerste kadasterkaart uit 1823 toont een kaalslag langs het Wilhelminaplantsoen: slechts hier en daar stond nog een huis (afb. 418). Ook de brug over de haven is verdwenen. Later in de 19de eeuw is de inham aan het einde van de Noorder Havendijk, de Kolk, dichtgegooid. Op basis van historische kaarten kan worden gezegd dat dit vóór 1845 moet zijn gebeurd.[203]

202 Brandt 1666, 91.
203 Zie Topografische Militaire kaart 1845.

In het begin van de 20ste eeuw verloor de Vissershaven haar functie: zij was niet langer toegankelijk vanuit de Oosterhaven en dus de Zuiderzee en ook de toegang via het Spaans Leger werd gedicht. De voormalige haven deed voortaan dienst als parkvijver en kreeg de naam Plantsoenvijver.

Afb. 417 Uitsnede uit de kaart uit de kroniek van Brandt uit 1666. Noorden boven.

Afb. 418 Uitsnede uit de eerste kadastrale kaart uit 1823. Op de kaart is de locatie van de twee putten geplot.

8.2 Vondstmateriaal

8.2.1 Put bij het Sijbrandsplein

De put is geplaatst op een deel van de kade van de Vissershaven die altijd op deze plek heeft gelegen. Het vondstmateriaal is afkomstig uit stortlagen langs de waterrand. Omdat de datering van het materiaal uiteen loopt, is een analyse niet zinvol. Alleen op bijzondere stukken wordt daarom dieper ingegaan.

Keramiek

De keramiekvondsten dateren met name uit de 17de eeuw, maar ook stukken uit de 16de, 18de en 19de eeuw zijn aanwezig.[204] In totaal zijn 145 scherven verzameld, afkomstig van 91 MAE.

Binnen het rood- en witbakkende aardewerk vallen drie fragmenten van vuurstolpen op. Een stuk van roodbakkend aardewerk is afkomstig van een rijk versierde stolp van Noord-Hollands slibaardewerk. In de slib zijn details ingekrast. De witbakkende vuurstolpen waren groen geglazuurd en voorzien van appliques. Stukken van dergelijke vuurstolpen worden veel gevonden tussen vondstmateriaal uit de periode rond 1600 in West-Friesland. Een van de appliques, een grote dubbelkoppige adelaar, is afkomstig van de buik van een vuurstolp uit de late 16de eeuw (afb. 419). Het andere fragment dateert waarschijnlijk uit het begin van de 17de eeuw en laat een Hollandse leeuw met zwaard binnen een omsloten tuin zien (afb. 420). Aan weerszijden zijn kleine leeuwenkopjes aanwezig.

De geïmporteerde keramiek omvat materiaal met diverse herkomsten. Zes scherven zijn van Weser-aardewerk uit Noord-Duitsland uit de periode 1580-1640. Het Franse witbakkende aardewerk omvat slechts één scherf, namelijk een stuk van een bord uit Beauvais. Van het Iberisch Schiereiland komt een fragment van een bord van Portugese faience met kraakdecor en de bovenkant van een amfoor (afb. 421). Inwendig is de amfoor geglazuurd.

Afb. 419 Fragment van een witbakkende vuurstolp met de applique van een dubbelkoppige adelaar.

Afb. 420 Fragment van een witbakkende vuurstolp met de applique van een Hollandse leeuw.

204 V149, V159, V166.

Afb. 421 Bovenzijde van een amfoor van het Iberisch Schiereiland. Diameter opening: 6 cm.

Afb. 422 Voor- en achterzijde van een fragment van een plooischotel (crespina) uit Montelupo.

Afb. 423 Fragment van een bord van gemarmerde waar uit Toscane.

1a. 321-159-C01
1b. Sijbrandtsplein (1600-1700)
2a. p-bor-4
2b. bord met naar buiten geknikte vlag, op standring
3. 1590-1610
4. 20,5 / 3
5a. Aziatisch porselein
5b. veldspaatglazuur
5c. blauwe beschildering, spiegel: bloemen, vlag: panelen
6a. standring
6c. secundair doorboorde standring
7. bord
8. China

Afb. 424 Fragment van een bord van Chinees porselein. Schaal 1:2.

1a. 321-159-C03
1b. Sijbrandtsplein (1600-1700)
2a. p-bor-7
2b. bord met uitgebogen rand en geplooide wand, op standring
3. 1595-1610
4. 22 / 4
5a. Aziatisch porselein
5b. veldspaatglazuur
5c. blauwe beschildering, vlag: ronde panelen met perziken
6a. standring
6c. secundair doorboorde standring
7. bord
8. China

Afb. 425 Fragment van een bord van Chinees porselein. Schaal 1:2.

1a. 321-159-C02
1b. Sijbrandtsplein (1600-1700)
2a. p-bor-7
2b. bord met uitgebogen rand en geplooide wand, op standring
3. 1640-1650
4. 14,5 / 3,5
5a. Aziatisch porselein
5b. veldspaatglazuur
5c. blauwe beschildering, vlag: ronde panelen, spiegel: landschap
6a. standring
7. bord
8. China

Afb. 426 Fragment van een bord van Chinees porselein. Schaal 1:2.

1a. 321-159-C04
1b. Sijbrandtsplein (1600-1700)
2a. p-bor-5
2b. laag bord met naar buiten geknikte vlag, op standring
3. 1725-1775
4. 22,5 / 2
5a. Aziatisch porselein
5b. veldspaatglazuur
5c. bovenglazuur beschildering, bloemen
6a. standring
7. bord
8. China

Afb. 427 Fragment van een bord van Chinees porselein. Schaal 1:4.

De Italiaanse faience is meer talrijk: de fragmenten van ten minste negen objecten zijn aanwezig. De meeste objecten behoren tot het Berrettino of Compendiario, de meest gevonden decorgroepen binnen het Italiaanse aardewerk. Meer bijzonder is een fragment van een crespina uit Montelupo (afb. 422) en een bord van gemarmerde waar uit Toscane (afb. 423).

De fragmenten van ten minste 17 objecten van Chinees porselein zijn aanwezig. Vijf stuks zijn kraakporselein uit de eerste helft van de 17de eeuw, de overige objecten dateren uit de late 17de of 18de eeuw. Twee van de vijf borden behoren tot het vroege kraakporselein (afb. 424 en 425). Opvallend is dat de standring van beide borden secundair is doorboord. Zij hebben dus als sierstuk aan de wand gehangen. Een derde bord heeft een in een mal gevormde geplooide wand en dateert kort voor het midden van de 17de eeuw (afb. 426). Het stuk is duidelijk grover beschilderd dan de vroegere stukken. Onder de latere stukken valt een bord met bovenglazuurbeschildering op uit de periode 1725-1775 (afb. 427). Het meest bijzonder is echter de bodem van een grote kom van grof porselein uit Zuid-China (afb. 428). Aan de buitenzijde is een grove beschildering in blauw aanwezig. De kom is niet goed te dateren: dergelijke stukken zijn van de 17de tot de 19de eeuw gemaakt.[205]

Afb. 428 Groot fragment van een kom van grof porselein uit Zuid-China. Diameter standring: 12 cm.

Metaal

Onder de metaalvondsten van het Sijbrandsplein bevinden zich geen opvallende voorwerpen: een duit uit Gelderland uit 1739, een Heller uit 1821, een lakenlood met een onduidelijke stempel, een loden musketkogel, een spinlood en een goudkleurige knoop met een gekroond wapen en twee engelen als wapendragers (149-M01, afb. 429). Op het wapenschild staan acht schuin geplaatste ruiten. Het is onbekend welk wapen dit is. Waarschijnlijk maakte de knoop deel uit van een uniform.

Afb. 429 Metalen knoop met gekroond wapenschild en twee engelen als wapendragers, 1800-1900, diameter 23 mm (149-M01). Schaal 2:1.

205 Vriendelijke mededeling Sebastiaan Ostkamp.

8.2.2 Put bij de Noorder Havendijk

De put en sleuf richting de Noorder Havendijk bevinden zich op de voormalige locatie van de havenmonding van de Noorder Havendijk, de Kolk. Hoewel de haven in de Noorder Havendijk in 1727 is gedempt, is dit deel van de Kolk pas tussen 1823 en 1845 gedempt. Het is onduidelijk of het verzamelde materiaal afkomstig is uit de havenbodem of het dempingspakket uit de tweede kwart van de 19de eeuw, of beide.

Keramiek

In totaal zijn 942 scherven (440 MAE) verzameld.[206] De keramiek dateert met name uit de periode 1750-1840, maar ook oudere stukken zijn aanwezig.

Ten minste 18 objecten van steengoed zijn aanwezig. Vooral cilindrische mineraalwaterkruiken (s2-fle-4, 5 MAE) en potten en kannen uit het Westerwald komen voor. Opvallend is een fragment van een kan uit het Westerwald met een beeltenis van Willem IV te paard (afb. 430). De beeltenis toont de vorst voorafgaand aan zijn periode als stadhouder (1747-1751) en de kan dateert dus uit de eerste helft van de 18de eeuw.[207] Rond de prins staat: WILH CAR HEN FRISO PRINCEPS NASSO.

Afb. 430 Fragment van een steengoedkan met een beeltenis van Willem IV te paard.

Het roodbakkend aardewerk (115 MAE) bestaat uitsluitend uit 18de- en 19de-eeuwse stukken die waarschijnlijk zijn gemaakt in Bergen op Zoom en Friesland. Veel voorkomende vormen zijn bakpannen met een hoge kraagrand (r-bak-6/12), wijde grapen met steile wand (r-gra-47/51), grote kommen met ringeloorversiering (r-kom-1), kleine vierkante testen (r-tes-1/2), borden op standring (r-bor-3) en kannen met slibversiering op de schouder (r-kan-8). Op sommige grapen met steile wand is een BOZ-rondmerk aanwezig, wat betekent dat deze stukken zeker van nà 1798 dateren. Enkele fragmenten van borden zijn afkomstig uit het Nederrijns gebied.

De meeste objecten van witbakkend aardewerk (46 MAE) zijn voorzien van helder groen en/ of geel glazuur. Onder meer grote komforen, lekschalen, olielampen en een theepot komen voor. Uit Frechen komt een aantal diepe schotels met veelkleurige slib. Verder is een aantal kachelpannen met Duits model aanwezig (w-kap-1). Dit type kachelpan is ook op diverse plaatsen in Nederland gemaakt.

Het Nederlandse tinglazuuraardewerk omvat majolica en faience. De fragmenten majolica zijn afkomstig van grote schotels uit Friesland (4 MAE). De faience is met 52 MAE veel talrijker. De stukken dateren uit de hele 18de eeuw. Objecten die met zekerheid aan de 19de eeuw kunnen worden toegeschreven, zijn niet aanwezig. Het overgrote deel van de scherven is afkomstig van

206 V200, V203, V204, V210, V224, V225, V226, V245, V247.
207 Lunsingh Scheurleer 1994, 69-71.

borden, zowel eetborden als schotels, die meestal zijn voorzien van een beschildering. Andere aanwezige vormen zijn koppen, een kom, witte zalfpotten en plooischotels. Bijna compleet is een kwispedoor met polychrome beschildering (afb. 431).
De hoeveelheid geïmporteerde faience is klein: alleen enkele fragmenten van witte plooischotels uit Frankrijk, een stuk van een Portugese kan en een fragment van een Italiaans bord (Berrettino) zijn gevonden.

Het porselein is juist wel talrijk: 70 MAE is verzameld. Alle stukken komen uit Azië; Europees porselein is niet gevonden. De meeste stukken kunnen worden ingedeeld in twee groepen, namelijk kraakporselein uit de eerste helft van de 17de eeuw (17 MAE) en porselein uit de 18de eeuw (52 MAE). Twee fragmenten vallen buiten deze groepen, namelijk stukken van gemberpotten (p-pot-3) uit de 19de eeuw. Binnen het kraakporselein zijn eigenlijk alleen borden aanwezig: slechts een enkel fragment is mogelijk afkomstig van een klapmuts. De standring van twee borden is doorboord, wat betekent dat de stukken aan de muur hebben gehangen. Van een van deze borden is de complete spiegel bewaard (afb. 432). Op twee andere borden is een draak (chilong) (afb. 433) en landschap met bloemen op de spiegel afgebeeld (afb. 434). Verder valt een fragment van de vlag van een kraakbord op (afb. 435). De verf is groenig van kleur en een *ruyi*-motief is geschilderd binnen een paneel. Dit stuk dateert uit de periode rond 1600. Ook het porselein uit de 18de eeuw omvat met name borden (20 MAE), hoewel dit vooral schotels zijn. Bijzonder zijn de fragmenten van een zeer grote schotel uit Japan uit de eerste helft van de 18de eeuw (afb. 436). De beschildering op de vlag van het bord is een imitatie van Chinees kraakporselein, terwijl de decoratie op de spiegel kenmerkend is

1a. 321-224-C01
1b. Wilhelminaplantsoen (1750-1840)
2a. f-kwi-2
2b. bolle kwispedoor met uitgebogen rand, op standvoet
3. 1700-1775
4. 13,5 / 10,5
5a. Nederlandse faience
5b. tinglazuur
5c. polychrome beschildering, bloemen
6a. standvoet
7. kwispedoor
8. Nederland

Afb. 431 Kwispedoor van Nederlandse faience. Schaal 1:2.

Afb. 432 Spiegel van een bord van Chinees porselein.

voor Japans porselein.[208] De achterzijde van de schotel is onversierd. Hiernaast zijn kommen (6 MAE), koppen (12 MAE) en vazen (3 MAE) aanwezig. Een enkele kom en kop is redelijk compleet, waaronder een kom met uitwendig een kamdecor en groot karaktermerk op de bodem (afb. 437 en 438). Sommige stukken zijn voorzien van een bovenglazuur beschildering, bijvoorbeeld met roze, rood, goud of groen (afb. 439 en 440). Eveneens afkomstig uit Zuidoost-Azië is een groot fragment van een martavaan, gemaakt van Aziatisch steengoed (afb. 441). Een complete matavaan van dit model is gevonden in Hoorn (afb. 442).[209]

Afb. 433 Fragment van een bord van Chinees porselein met een draak (chilong).

Afb. 435 Voor- en achterzijde van een randfragment van een bord van Chinees porselein.

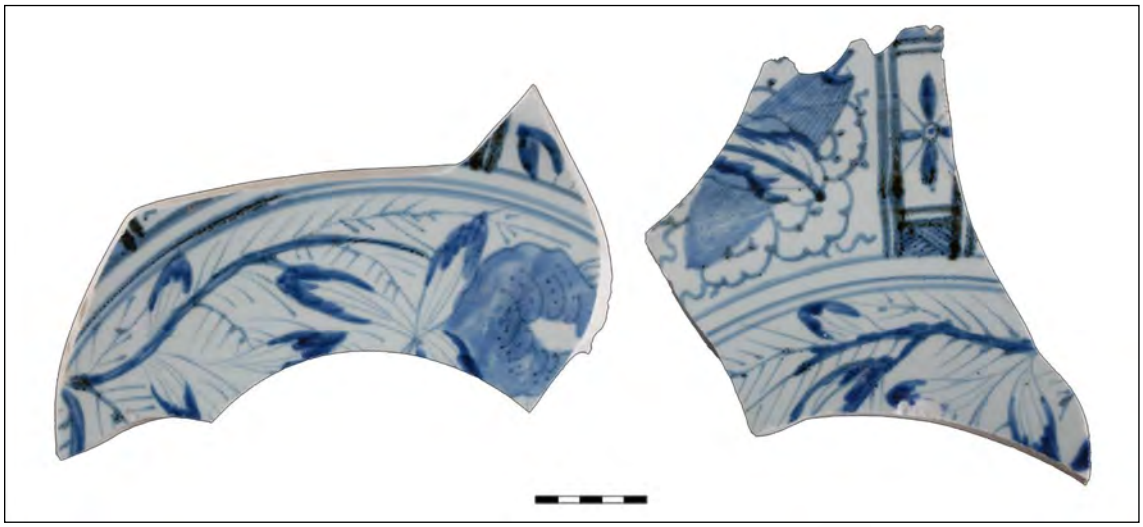

1a. 321-210-C06
1b. Wilhelminaplantsoen (1750-1840)
2a. p-bor-4
2b. bord met naar buiten geknikte vlag, op standring
3. 1610-1630
4. 27 / 5,5
5a. Aziatisch porselein
5b. veldspaatglazuur
5c. blauwe beschildering, spiegel: bloemen in landschap, vlag: panelen
6a. standring
7. bord
8. China

Afb. 434 Fragment van een bord van Chinees porselein. Schaal 1:4.

Het industrieel geproduceerde aardewerk omvat maar liefst 85 MAE. Slechts twee stuk behoren tot het industrieel kleur, namelijk twee deksels van theepotten. De overige scherven zijn van industrieel wit aardewerk. Dit deel van de haven is vóór 1845 gedempt en het is daarom niet vreemd dat geen enkel stuk uit de keramiekfabriek van Regout in Maastricht is gevonden: de productie begon hier pas in 1840. Alle gevonden stukken zijn dus afkomstig uit Engeland. Merken met fabrieksnamen zijn niet aanwezig, maar onder sommige stukken is wel een blindmerk aanwezig in de vorm van een nummer.

208 Determinatie met dank aan Akemi Kaneda. Zie Kyushu Ceramic Museum 1990, afb. 53-55.
209 Opgraving Karperkuil 1995, projectnr 86.

Afb. 436 Voorzijde van fragmenten van een zeer grote schotel uit Japan uit de eerste helft van de 18de eeuw.

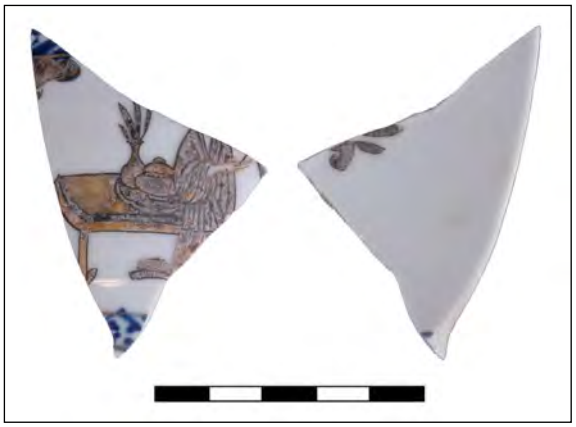
1a. 321-210-C02
1b. Wilhelminaplantsoen (1750-1840)
2a. p-kop-1
2b. kop met uitgebogen rand, op standring
3. 1725-1800
4. 8,5 / 4,5
5a. Aziatisch porselein
5b. veldspaatglazuur
5c. blauwe beschildering, uitwendig bloemen, inwendig sierrand en bloem
6a. standring
7. kop
8. China

Afb. 437 Fragment van een kop van Chinees porselein. Schaal 1:2.

1a. 321-210-C04
1b. Wilhelminaplantsoen (1750-1840)
2a. p-kom-8
2b. kom met rechte rand, op standring
3. 1700-1800
4. 19 / 7,5
5a. Aziatisch porselein
5b. veldspaatglazuur
5c. blauwe beschildering, uitwendig kamdecor, inwendig karaktermerk
6a. standring
6c. merk op bodem
7. kom
8. China

Afb. 438 Fragment van een kom van Chinees porselein. Schaal 1:4.

Afb. 439 Voor- en achterzijde van een fragment Chinees porselein met bovenglazuur beschildering.

Afb. 441 Randfragment van een martavaan van Aziatisch steengoed.

Afb. 442 Een complete martavaan, gevonden in Hoorn.

1a. 321-204-C01
1b. Wilhelminaplantsoen (1750-1840)
2a. p-kop-4
2b. kop met rechte rand, op standring
3. 1700-1800
4. 9 / 4,5
5a. Aziatisch porselein
5b. veldspaatglazuur
5c. bovenglazuur beschildering (rood, goud, blauw en groen?), bloemen
6a. standring
7. kop
8. China

Afb. 440 Fragment van een kop van Chinees porselein. Schaal 1:2.

De borden, zowel eetborden als schotels, en koppen zijn met respectievelijk 44 en 25 MAE veruit in de meerderheid. Verder komen wat deksels van theepotten, een theepot, pispot, zalfpot en kommen voor. Binnen de borden en koppen is de helft onbeschilderd. De andere helft is voorzien van een eenvoudige blauwe of polychrome beschildering of een drukdecor (afb. 443 en 444). De drukdecors zijn vaak uitgevoerd in blauw, maar ook enkele roze en groene decors komen voor.

Vrijwel alle kleipijpen behoren tot de standaardproductie uit Gouda uit de periode rond 1800. Een enkel exemplaar is ouder en moet eerder rond 1700 worden gedateerd.

1a. 321-225-C01
1b. Wilhelminaplantsoen (1750-1840)
2a. iw-bor-3
2b. bord met rechte rand, op standring
3. 1775-1850
4. 10,5 / 3
5a. industrieel wit
5b. loodglazuur
5c. polychrome handbeschildering, sierrand en rozet
6a. standring
7. bord, schotel
8. Engeland

Afb. 443 Fragment van een schotel van industrieel wit aardewerk. Schaal 1:2.

1a. 321-200-C02
1b. Wilhelminaplantsoen (1750-1840)
2a. iw-kop-8
2b. kop met buikknik en uitstaande rand, op standring
3. 1775-1850
4. 8,5 / 5,5
5a. industrieel wit
5b. loodglazuur
5c. blauw drukdecor, bloemen
6a. standring
6c. blindmerk op bodem: 10
7. kop
8. Engeland

Afb. 444 Kop van industrieel wit aardewerk. Schaal 1:2.

Bouwkeramiek

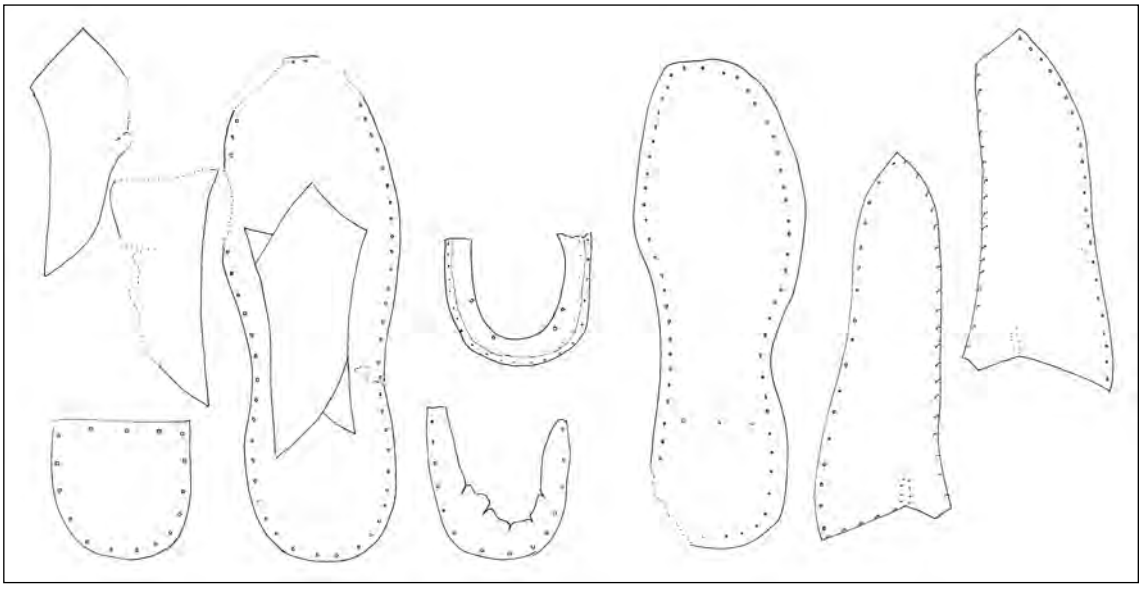
Twintig brokken van wandtegels zijn verzameld. De tegels dateren zowel uit de 17de, 18de als 19de eeuw.

Glas

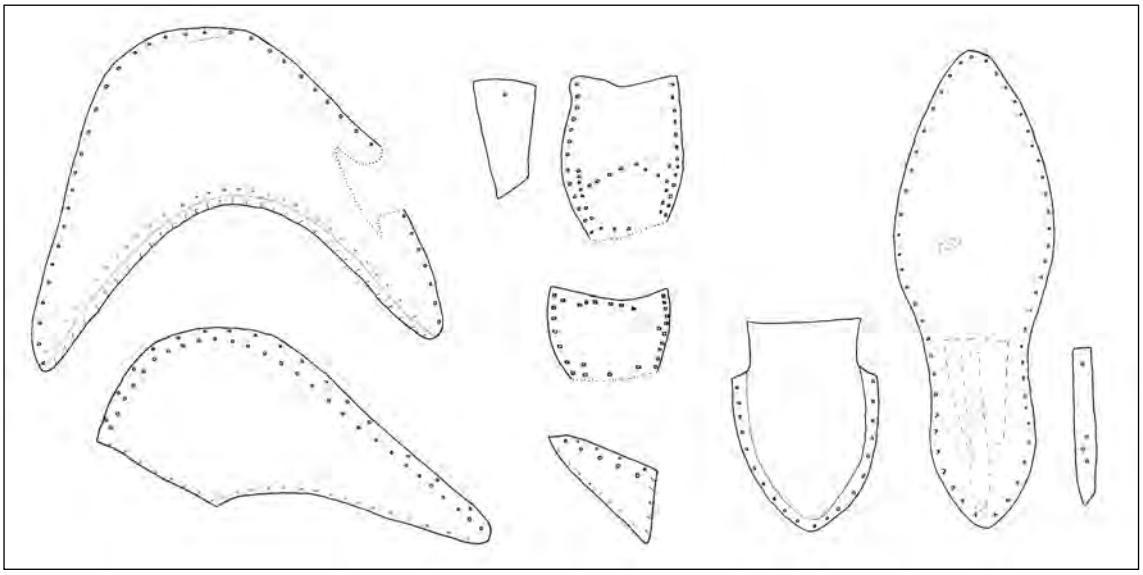
De glasvondsten omvatten vooral fragmenten van groene wijnflessen (7 MAE), zowel bolle als cilindrische modellen. Tot het drinkgerei behoren kelkglazen (3 MAE) en bekers (3 MAE). Meer bijzonder is een kernstuk, een restant van de productie van vensterglas.

Leer

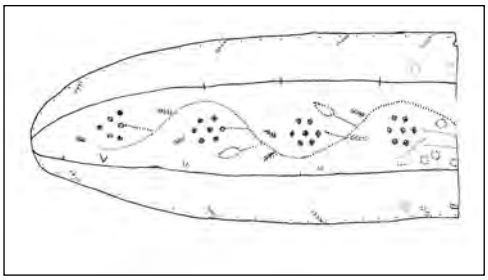
In totaal zijn 102 stukjes leer verzameld bij het plaatsen van de kolk. Minstens twaalf schoenen zijn aanwezig. Zes van deze schoenen zijn voorzien van twee uitstekende banden die aan de bovenzijde van de schoen worden verbonden met een veter (Goubitz type 130, 3 exemplaren) of een gesp (Goubitz type 135, 3 exemplaren, afb. 445). Hiernaast is onder meer een muil aanwezig van kalfsleer met een voering van suède (Goubitz type 105, afb. 446).
Bijzonder is een messchede met ingestempelde flo ale motieven (afb. 447 en 448).

Afb. 445 Onderdelen van een schoen van type 135. Schaal 1:4. 321-210-L07.

Afb. 446 Onderdelen van een schoen van type 105. Schaal 1:4. 321-210-L06.

Afb. 447 Een leren messchede met ingestempelde florale motieven. Schaal 1:4. 321-210-L01.

Afb. 448 Leren messchede. 321-210-L01.

Metaal

De sleuf ten noorden van de Noorder Havendijk heeft enkele metaalvondsten opgeleverd die uit de 19de eeuw dateren. Een fraai voorwerp is de tinnen beugel van een beurs (210-M01, afb.

449.1). Deze heeft een halfronde vorm en is eenvoudig versierd. Het is de goedkope versie van gouden en zilveren exemplaren en is op basis van de vormgeving te dateren in de eerste helft van de 19de eeuw. Een andere vondst is een nootmuskaatrasp (210-M02, afb. 449.3), een voorwerp dat tegenwoordig nog steeds in de kookwinkel is te verkrijgen. Een aparte vondst is ook een rekenpenning (205-M01, afb. 449.4, diameter 20 mm) met op de voorzijde een boom en de randtekst RECH.PFEN en op de keerzijde een buste en de randtekst CATH.II.D.G.R.I. De tekst verwijst naar Catharina II, tsarin van Rusland in de periode 1762-1796. Verder zijn twee gespen gevonden, waarvan één fraai versierd (210-M03, afb. 449.2).

Afb. 449 Metalen voorwerpen uit de 19de eeuw.
1. Beursbeugel, lengte 87 mm (210-M01). Schaal 1:1.
2. Gesp, lengte 62 mm (210-M03). Schaal 1:1.
3. Nootmuskaatrasp, lengte 80 mm (210-M02). Schaal 1:1.
4. Rekenpenning, voorzijde: boom en RECH.PFEN, keerzijde: buste en CATH.II.D.G.R.I (Catharina II, tsarin Rusland1762-1796), diameter 20 mm. Schaal 2:1.

9. Beantwoording onderzoeksvragen

In het Programma van Eisen is een aantal onderzoeksvragen geformuleerd, waarop hieronder antwoord wordt gegeven.

1. Zijn de kademuren of -beschoeiingen van de gedempte haven nog aanwezig in de bodem? Zo ja, hoe ziet de constructie eruit? Uit welke periode dateren de resten? Zijn meerdere fasen te onderscheiden?

In zowel de Kaasmarkt en Nieuwstraat als de Noorder Havendijk is op verschillende punten de kademuur of -beschoeiing van de haven gevonden. Zowel de muren als het houtwerk waren nog redelijk intact in de bodem aanwezig.

Het deel van de haven dat in of kort na 1544 is gedempt, de huidige Kaasmarkt en Nieuwstraat, was aan weerszijden voorzien van een houten beschoeiing. Vooral de beschoeiing aan de westzijde van de Kaasmarkt tussen de Waagstraat en Westerstraat is op diverse punten gezien, omdat het nieuwe riool vlak langs deze beschoeiing is gelegd. De beschoeiing elders in de Kaasmarkt en in de Nieuwstraat is slechts op enkele locaties waargenomen, doordat het houtwerk over het algemeen buiten de grenzen van rioolsleuf lag.
De havenbeschoeiing bestond uit eiken palen waarachter planken waren bevestigd. De meeste planken waren gepotdekseld en overlapten elkaar dus deels. Algemeen gezien maakte de beschoeiing een enigszins rommelige indruk: de palen waren onregelmatig van vorm en stonden niet op regelmatige afstand. Bovendien hadden de planken verschillende diktes en waren zij deels secundair toegepast. Op basis van dendrochronologische dateringen van het hout en keramiekvondsten achter de beschoeiing kan worden gesteld dat het houtwerk uit de eerste kwart van de 16de eeuw dateert. Het is niet met zekerheid te zeggen of de hele beschoeiing in de Kaasmarkt en Nieuwstraat uit dezelfde tijd dateert.

In de Noorder Havendijk was een bakstenen kademuur aanwezig. De westelijke kademuur is op diverse locaties gezien, terwijl de oostelijke muur alleen geheel aan de zuidzijde van de straat is waargenomen. De muur bestond uit twee fasen. Rond 1600 is een bakstenen kademuur gemaakt, waarschijnlijk ter vervanging van een houten beschoeiing. Deze muur was gemetseld met gele bakstenen en ongeveer 60 cm breed. Later in de 17de eeuw is de bovenzijde van deze muur weggebroken en is voor en over de oude kademuur een nieuwe muur gemetseld. De kademuur had hierna een totale dikte van ongeveer 1 meter. De bovenzijde van de muur is bij de demping van de haven in 1727 weggebroken.

2. Zijn resten aanwezig van de spuisluis en brug op de hoek van het Verlaat en de Noorder Havendijk? Zo ja, hoe ziet de constructie eruit? Welke materialen zijn gebruikt? Zijn meerdere fasen te onderscheiden?

Op de locatie waar de gracht in het Verlaat (zoet water) en de haven in de Noorder Havendijk (zout water) samenkwamen, is een bakstenen overkluizing gevonden. De overkluizing, bestaande uit twee verticale muren met een tongewelf, was minimaal 13,7 meter en maximaal 15,6 meter lang en had een breedte van ongeveer 4,6 meter (binnenmaat). De overkluizing is waarschijnlijk rond 1600 gemaakt, mogelijk tegelijk met de eerste bakstenen kademuur in

de Noorder Havendijk. Binnen de overkluizing was een spuisluis aanwezig, die vermoedelijk bestond uit twee houten deuren. Van deze sluis zijn weinig resten gevonden: alleen twee ingehakte gaten in de zijmuur van de overkluizing en het restant van een ijzeren pen kunnen hiermee worden verbonden. Op de noordoosthoek van de overkluizing stond een dikke eiken paal.
De overkluizing is in 1693 buiten gebruik genomen: de oostzijde van het Verlaat is gedempt en het tongewelf is afgebroken.

3. Zijn in het plangebied resten van andere bruggen aanwezig? Zo ja, uit welke periode dateren deze resten? Welke materialen zijn gebruikt? Zijn meerdere fasen te onderscheiden? Wat kan worden gezegd over de constructie van de bruggen?

Tijdens het archeologisch onderzoek zijn de resten van nog een brug aangetroffen, namelijk een bakstenen boogbrug op de kruising van de haven en Westerstraat. De bouw van de brug kan niet nauwkeurig worden gedateerd. Aangezien de brug rond 1544 buiten gebruik is genomen, is een datering in de periode 1450-1525 aannemelijk. Hiermee moet het een van de eerste bakstenen bruggen zijn geweest.
De brug bestond uit twee verticale muren met een tongewelf en was 6,8 meter lang. De doorvaarbreedte was precies één Drechterlandse roede, namelijk 3,92 meter. De verticale muren waren 60 cm dik, terwijl het gewelf een dikte had van 30 cm. De brug was gemetseld van bakstenen, maar op de hoeken van de brug waren blokken wit kalksteen toegepast. Hier stonden bovendien dikke eiken palen, om beschadiging van de brug door schepen te voorkomen.

4. Waarmee is de binnenhaven in de 16de en 18de eeuw gedempt? Welke informatie geven de vondsten uit de dempingslagen? Komt de datering van de vondsten overeen met de historisch bekende dempingen van de haven?

In de Kaasmarkt en Nieuwstraat is de haven in of kort na 1544 gedempt. Hiertoe is dit deel van de haven in fasen afgedamd en droog gepompt, waarna het is opgevuld met grond. Het gebruikte dempingsmateriaal verschilt sterk, maar algemeen gezien kan worden gezegd dat hiervoor klei en plaatselijk afval is gebruikt. Soms was sprake van een duidelijk gelaagd pakket, soms was het dempingspakket juist zeer homogeen. Uit het dempingspakket is een vrij grote hoeveelheid vondsten verzameld, met name keramiek en metaal. De datering van dit materiaal sluit goed aan bij de historisch bekende demping kort voor het midden van de 16de eeuw. De keramiekvondsten geven een prachtige doorsnede van het gebruiksaardewerk in Enkhuizen in deze periode. Hierbinnen vallen met name de scherven van majolica uit Italië en Spanje op, zeker in vergelijking met het beperkt aantal vondsten van Nederlandse majolica. De Spaanse majolica is mogelijk allemaal afkomstig uit Sevilla. Schepen uit Enkhuizen voeren geregeld naar Zuid-Spanje om zout te halen en de vondsten van Spaanse keramiek kunnen dus met deze handelsstroom worden verbonden. Dit geldt niet voor de Italiaanse majolica: tot 1590 was het voor Hollandse schepen verboden om door de straat van Gibraltar te varen. Het is daarom de vraag hoe de Enkhuizers aan de rijk versierde stukken uit Italië zijn gekomen. Een mogelijkheid is dat zeelieden uit Enkhuizen onder vlag van een andere stad, bijvoorbeeld Antwerpen, voeren en dus al voor 1590 in Italië aandeden. Historische bronnen die hier melding van maken zijn echter onbekend. Een andere optie is dat de keramiek via een andere handelsplaats, bijvoorbeeld een stad in de Zuidelijke Nederlanden of Portugal, is verworven.

Doordat bekend is wanneer de haven is gedempt, kan aan de metaalvondsten uit de havenvulling een *terminus ante quem*-datering worden gegeven. Dit is van belang, omdat vondsten van metaal doorgaans moeilijk zijn te dateren (met uitzondering van munten). Het metaal uit de haven biedt dus inzicht in de datering van deze objecten, wat op regionaal, maar ook landelijk niveau nieuwe informatie oplevert. Daarnaast geven de vondsten een beeld van de objecten van metaal die kort voor het midden van de 16de eeuw in Enkhuizen werden gebruikt en in omloop waren, bijvoorbeeld sieraden die werden gebruikt, munten waarmee werd betaald en miniaturen waarmee werd gespeeld. De lakenloden vormen daarnaast een belangrijke informatiebron met betrekking tot de handel in laken.

De haven in de Noorder Havendijk is volgens de historische bronnen in 1727 gedempt. Ook deze datering komt goed overeen met de archeologische sporen en vondsten. De haven is gedempt met zand, zoals een jaar eerder was bepaald door het stadsbestuur. Onder de zandvulling was een afvallaag met veel vondstmateriaal aanwezig. Of dit afval in één keer is gedumpt of sprake is van een proces van jaren, is niet bekend. De keramiek uit het afval en het zandpakket geeft een beeld van het keramiekbezit van de bewoners van Enkhuizen in het begin van de 18de eeuw, een periode van sterke economische neergang in de stad. Tussen de keramiekvondsten die kenmerkend zijn voor de eerste kwart van de 18de eeuw bevinden zich diverse stukken uit de eerste helft van de 17de eeuw, namelijk faience uit Italië, Portugal, Frankrijk en kraakporselein uit China. Het zijn antieke stukken uit de bloeiperiode van de stad, die een eeuw lang door Enkhuizer families zijn gekoesterd als sierstuk op de schouw of aan de muur.

5. Zijn ophogingslagen te onderscheiden in de kades langs de haven? Uit welke periode dateren de ophogingen? Waarmee is opgehoogd? Zijn loopniveau's herkenbaar?

Achter de kadebeschoeiing in de Kaasmarkt en Nieuwstraat was een verstoorde bodemlaag aanwezig die samenhangt met de vernieuwing van de houten beschoeiing, waarschijnlijk in de eerste kwart van de 16de eeuw. Hiertoe moest immers de grond achter de beschoeiing worden weggegraven. Hierop lag een laag schelpgruis, die waarschijnlijk kort na de demping rond 1544 is opgebracht. De bovenzijde van dit schelpgruis vormde vermoedelijk eeuwenlang het loopniveau van de straat. Hierna is verder opgehoogd met zand.

Ook achter de westelijke kademuur in de Noorder Havendijk waren bodemlagen aanwezig die samenhangen met werkzaamheden aan de muur. Onderin was een kleilaag uit de 16de eeuw aanwezig, die mogelijk kan worden gekoppeld aan de bouw van de oudste bakstenen muur rond 1600. Hierop bevond zich een laag zand met schelpgruis en puin die vermoedelijk samenhangt met de vernieuwing van de kademuur in de 17de eeuw. De puinlaag hierop dateert van de sloop van de bovenzijde van de muur in 1727. Ook in deze straat is na de demping van de haven een laag schelpgruis opgebracht. Hierop lag schoon zand.

6. Zijn in de Kalksteiger en Zwaanstraat resten van huizen, bijgebouwen en putten aanwezig? Uit welke periode dateren de sporen en structuren? Kunnen vondstcomplexen worden gekoppeld aan huishoudens?

In zowel de Kalksteiger als de Zwaanstraat zijn sporen van huizen gevonden. Geheel aan de oostzijde van de Kalksteiger, tegen de Breedstraat aan, zijn de oudste resten gevonden,

namelijk de sporen van een huis uit de eerste helft van de 13de eeuw. Deze sporen bestonden uit een opeenstapeling van kleivloeren met haardplaatsen. De locatie van het huis houdt geen verband met de Kalksteiger, omdat deze steeg tijdens de bestaansperiode van het huis nog niet bestond. Het huis stond op de kruin van de Westfriese Omringdijk, wat verklaart waarom de sporen zich direct onder het maaiveld bevonden.

De andere huizen in de Kalksteiger en Zwaanstraat dateren uit de late 15de tot 18de eeuw. De ontwikkeling van beide straten in deze periode toont overeenkomsten: de huizenrij langs de noordzijde van de straten is in het verleden geleidelijk verdwenen, waarna de straten zijn verbreed.
In de Kalksteiger is dwars door de verdwenen huizenrij heen gegraven, waardoor veel muren, kelders, vloeren en putten zijn aangetroffen. In totaal kwamen de resten van vijf gebouwen tevoorschijn, waarvan vier in ieder geval hebben gefunctioneerd als woonhuis. De huizen op de hoeken van de Kalksteiger waren duidelijk met een ruimere beurs gebouwd dan de huizen langs de Kalksteiger. Een van de huizen, gelegen op de hoek van de Nieuwstraat en Kalksteiger, is in 1941 afgebroken, de overige huizen zijn al in de 18de of vroege 19de eeuw verdwenen.
In de Kalksteiger is een drietal waterputten gevonden. Twee hiervan lagen op het achtererf van een huis, de derde put bevond zich vóór het pand, in de stoep van de Breedstraat. In twee van de waterputten is een redelijke hoeveelheid vondstmateriaal aangetroffen en dit materiaal biedt ons enig inzicht in de huisraad van de voormalige eigenaars. Een van deze putten is in gebruik geweest door de bewoners van het huis op de hoek van de Kalksteiger en Nieuwstraat, dat in oorsprong uit de late 15de eeuw dateert. Het materiaal uit de put stamt uit de periode 1630-1660. Wie op dat moment in het huis woonde, is helaas niet bekend. De keramiekvondsten omvatten naast de gebruikelijke stukken uit de regio ook borden uit Italië en Portugal. Het wijst erop dat de bewoners van het huis wel iets te besteden hadden, zoals men ook zou verwachten op deze locatie. Stukken aardewerk uit het Mediterrane gebied waren in 17de-eeuws Enkhuizen echter een vrij algemeen product en een brede laag van de bevolking kon zich deze objecten veroorloven. Meer tekenend is de afwezigheid van Chinees porselein tussen de keramiekvondsten: in de eerste helft van de 17de eeuw was dit dure product alleen bereikbaar voor de bovenlaag van de samenleving. De hoeveelheid keramiek uit de waterput is echter te klein om te kunnen stellen dat de bewoners van het huis aan de Nieuwstraat geen enkel stuk porselein in bezit hadden.
De andere waterput lag voor het huis op de hoek van de Kalksteiger en Breedstraat. De hoeveelheid vondsten uit de put is beperkt. Het gaat bovendien niet om afval, maar om stukken die tijdens het gebruik van de waterput (per ongeluk) in de put zijn gevallen. De vondsten geven daarom geen inzicht in de huisraad van de bewoners van het pand aan de Breedstraat.

Het riool in de Zwaanstraat is precies langs de huizenrij gelegd, waardoor alleen de zuidelijke funderingsmuren zijn gevonden. Langs de noordzijde van deze straat hebben waarschijnlijk zes huizen gestaan. Van vijf van deze huizen zijn resten aangetroffen. Drie huizen stonden vermoedelijk met de lange zijde langs de Zwaanstraat, terwijl twee huizen haaks op de straat waren georiënteerd. De aangetroffen sporen dateren uit de 16de en/of 17de eeuw. Twee huizen langs de westzijde van de straat zijn rond 1685 afgebroken naar aanleiding van de bouw van het nieuwe stadhuis. De andere huizen ondergingen eenzelfde lot in de 18de en eerste kwart van de 19de eeuw.

7. Hoe ziet de bodemopbouw van de Omringdijk onder de Breedstraat eruit? Uit welke periode dateren de ophogingslagen? Ligt de oude top van de dijk onder het midden van de straat?

De ophogingslagen van de Westfriese Omringdijk zijn onder de Kalksteiger, Breedstraat en Zwaanstraat tot circa 2 meter onder maaiveld bestudeerd. Deze ophogingslagen bestonden over het algemeen uit bruine tot grijze organische klei, vaak met inmengingen van mest. Soms was duidelijk sprake van een plaggenlaag.
Uit het archeologisch onderzoek blijkt dat de kruin van de Omringdijk niet onder de Breedstraat ligt, maar direct ten westen van de straat. Op deze kruin stonden in ieder geval vanaf de eerste helft van de 13de eeuw huizen. Voorafgaand aan de bouw van deze huizen was de dijk al 3 tot 3,5 meter hoog. In latere tijd is de dijk nauwelijks nog verhoogd, maar vooral verbreed. Onder het 13de-eeuwse woonniveau kunnen oudere bewoningslagen aanwezig zijn.
In de 13de eeuw had de dijk een vrij breed westtalud, maar aan de oostzijde, de zeezijde, liep de dijk aanzienlijk steiler af. Pas in de 14de eeuw is dit oostelijk dijktalud verbreed, waarna de Breedstraat is ontstaan. Hierna zijn de eerste huizen langs de oostzijde van de Breedstraat gebouwd.

10. Synthese

De archeologische begeleiding van de Noorder Havendijk tot de Compagniesbrug bood de unieke gelegenheid om het bodemarchief onder enkele straten in de oudste kern van Enkhuizen te onderzoeken. De hoeveelheid aangetroffen sporen en vondsten overtrof alle verwachtingen; de resten van de gedempte haven in de Noorder Havendijk, Kaasmarkt en Nieuwstraat en overblijfselen van de verdwenen huizen in de Kalksteiger en Zwaanstraat bleken nog grotendeels intact in de bodem aanwezig te zijn. Daarnaast kon een grote hoeveelheid vondsten worden verzameld, het overgrote deel afkomstig uit (gesloten) vondstcomplexen. De sporen en vondsten hebben veel nieuwe informatie opgeleverd over de geschiedenis van dit deel van Enkhuizen.

De stad Enkhuizen is ontstaan vanuit twee dorpen die beide vanaf de 12de eeuw langs de Streekweg, een oost-west georiënteerde ontginningsas in het oosten van West-Friesland, lagen. Het deel van de Streekweg binnen Enkhuizen draagt nu de naam Westerstraat en is nog steeds de hoofdstraat van de stad. Het dorp Gommerskarpsel bevond zich in de omgeving van de huidige Westerkerk. De Streekweg liep oorspronkelijk verder door richting het oosten en hier, in het huidige IJsselmeer, moet het dorp Enchusen worden gezocht. Diverse stormvloeden hadden als gevolg dat de Zuiderzee steeds verder in omvang toenam en dit ging ten koste van het land. Dit leidde rond 1200 tot een ingrijpende maatregel: de zeewerende dijk die de omgeving van de dorpen omsloot moest worden opgegeven en meer landinwaarts werd een nieuwe dijk, een inlaagdijk, gemaakt. De kruin van deze inlaagdijk bevond zich direct ten westen van de huidige Breedstraat. Een consequentie van het terugleggen van de zeewerende dijk was dat het dorp Enchusen nu grotendeels buitendijks lag. Dit maakte het dorp zeer kwetsbaar voor overstromingen en niet zonder reden verplaatsten de inwoners hun huizen in de volgende eeuwen naar het gebied op en binnen de nieuwe dijk. Dit is voor het gebied rond de voormalige Zuiderzee alles behalve een uitzonderlijke situatie: voor vrijwel alle dorpen en steden langs de oude kustlijn geldt dat op een zeker moment een deel van de woonplaats moest worden opgegeven door het oprukkende water. In sommige gevallen is een dorp zelfs volledig verplaatst. Door de verplaatsing van Enchusen kwam het dorp tegen Gommerskarspel aan te liggen. De dorpen smolten hierdoor als het ware samen, hoewel nog eeuwenlang een sterke scheiding bleef bestaan tussen de twee parochies. In 1356 kregen de twee dorpen gezamenlijk stadsrechten onder de naam Enkhuizen.
Ook na 1200 moest nog veel land in de omgeving van Enkhuizen worden prijsgegeven aan de Zuiderzee. Aan weerszijden van de huidige stad is de zeewerende dijk in latere tijd diverse malen verder teruggelegd. De dijk langs de huidige Breedstraat heeft men echter, waarschijnlijk met zeer veel moeite, weten te behouden. Het maakt dit dijkvak tot een van de oudste, misschien zelfs de oudste, stukken van de zeewerende Westfriese Omringdijk. De dijk was rond 1200 al bijzonder hoog: het dijklichaam stak 3 tot 3,5 meter boven het maaiveld uit. Op de kruin van de dijk stonden in ieder geval vanaf de eerste helft van de 13de eeuw woonhuizen. In het verleden zijn op diverse locaties langs de oostzijde van de Breedstraat sporen van huizen uit deze tijd aangetroffen. Het huis dat tijdens de rioolbegeleiding is onderzocht, is tot het heden echter het best gedocumenteerde exemplaar. De huizen op de dijk waren gemaakt van hout en hadden wanden van vlechtwerk en leem. De vloeren van de huizen waren gemaakt van leem of klei en werden geregeld vernieuwd. Ongeveer in het midden van het huis lag een haardplaats van baksteenbrokken. De rook verliet het huis door een rookluik in het rieten

dak. Aan de westzijde van de dijk, dus achter de huizen, lag een glooiend talud. Het oostelijk talud, de zeezijde, van de dijk was in de 13de eeuw aanzienlijk steiler. Van een straat langs de huizen was vermoedelijk nog geen sprake. Pas in de 14de eeuw is het oosttalud verbreed en meer glooiend gemaakt, waarna de huidige Breedstraat is ontstaan. Hierna zijn de eerste huizen langs de westzijde van de straat gebouwd. De dijk op de locatie van de Breedstraat heeft eeuwenlang gefungeerd als zeewering. Een zware houten constructie met keien aan de oostzijde van de Zwaanstraat moet mogelijk als grondversterking worden geïnterpreteerd, met als doel om afslag van de grond door de zee tegen te gaan. Rond 1567 nam de nieuw aangelegde Wierdijk ten oosten van de Breedstraat de functie van zeewering over. De as Oosterhavenstraat-Hoogstraat-Zilverstraat, voorheen de oostelijke grens van de stad, werd hierop ingericht als kade van de Oosterhaven.

Binnendijks lag op ongeveer 40 meter ten westen van de zeewerende dijk een brede noord-zuid georiënteerde sloot, waarschijnlijk een van de hoofdsloten die bij de ontginning van oostelijk West-Friesland in de 12de eeuw was gegraven. De sloot is in 1362 verbreed tot een binnendijkse haven, de eerste haven van Enkhuizen. De directe aanleiding hiervoor was een stormvloed in dat jaar, de Sint Marcellusvloed. De schepen van de jonge stad Enkhuizen lagen buitendijks voor anker, waardoor veel schepen schade opliepen tijdens de storm. Herhaling moest worden voorkomen met de aanleg van de luwe haven binnen de dijk. De haven was zowel aan de zuid- als noordzijde toegankelijk: aan beide zijden werd de Omringdijk doorgraven. Op deze locaties maakte men schotsluizen, die alleen bij storm en hoog water werden gesloten. De lange, smalle haven was voorzien van een houten kadebeschoeiing. Voor de periode rond 1500 kan worden gezegd dat in ieder geval bij de schotsluizen, ter hoogte van de Kalksteiger en ter hoogte van de Westerstraat een brug over het water lag. Deze laatste brug bij de Westerstraat was gemaakt van baksteen en waarschijnlijk een van de eerste stenen bruggen, wellicht zelfs de eerste, van Enkhuizen.
Aan weerszijden van de haven zijn waarschijnlijk vanaf het ontstaan in de 14de eeuw huizen gebouwd. Van deze vroegste bebouwing zijn tot op heden geen resten gevonden, waardoor weinig kan worden gezegd over het uiterlijk van de huizen in deze tijd. Tijdens de archeologisch begeleiding in 2010 is één huis onderzocht dat langs de haven heeft gestaan, namelijk het huis op de hoek van de Nieuwstraat en Kalksteiger. Dit huis is rond 1470 gebouwd en fungeerde waarschijnlijk zowel als woon- als pakhuis. Het pand was volledig onderkelderd en mogelijk bij de bouw (deels) in baksteen opgetrokken, wat erop wijst dat het in opdracht van een rijke (koopmans)familie is gebouwd. Het pand is in de volgende eeuwen diverse malen verbouwd, waarbij onder meer de kelder is verkleind en een pothuis voor het pand is gebouwd.
Achter het huis was aanvankelijk een binnenplaats met waterput aanwezig. Achter deze binnenplaats, langs de Kalksteiger, stonden aanvankelijk nog geen woonhuizen. In de loop van de 16de eeuw nam het inwonersaantal van Enkhuizen explosief toe als gevolg van de sterke economische groei, waardoor de lege plekken in de stad werden volgebouwd. Zo ook de erven langs de Kalksteiger. De twee huizen langs de noordzijde van de steeg die zijn gevonden tijdens de rioolbegeleiding dateren uit de 17de eeuw, maar het is mogelijk dat zij een voorganger hebben gehad. Ook het onderzochte huis op de noordelijke hoek van de Breedstraat en Kalksteiger is in de 17de eeuw gebouwd. Voor de locatie geldt zeker dat het huis diverse voorgangers heeft gehad: de locatie is waarschijnlijk vanaf de 13de eeuw continu bebouwd geweest.
Langs de noordzijde van de Zwaanstraat hebben waarschijnlijk zes huizen gestaan. De aangetroffen sporen dateren uit de 16de of 17de eeuw, maar ook hier geldt dat de huizen

mogelijk voorgangers hebben gehad. Dit geldt in ieder geval voor het huis op de hoek met de Breedstraat.

De gehele rij huizen langs de noordzijde van de Kalksteiger en Zwaanstraat is binnen een tijdsbestek van ongeveer twee eeuwen ten prooi gevallen aan de sloophamer. De eerste slachtoffers waren het hoekhuis van de Zwaanstraat en Breedstraat en het hierachter gelegen huis: zij werden rond 1685 gesloopt naar aanleiding van de bouw van het nieuwe stadhuis. Op dat moment is nog geen sprake van kaalslag, want op de locatie van de verdwenen huizen verscheen immers het statige gebouw in Hollands classicistische stijl. De meeste andere huizen verdwenen in de tweede helft van de 18de en het begin van de 19de eeuw, een periode van sterke economische neergang voor de haringstad. Het aantal inwoners nam in buitengewoon snel tempo af en veel huizen stonden leeg. De puinhandel floreerde en een groot aantal gebouwen in Enkhuizen is in deze periode tot puin gereduceerd, onder meer om te dienen als ophogings- en versterkingsmateriaal voor de Westfriese Omringdijk. Alleen het huis op de hoek van de Nieuwstraat en Kalksteiger, nota bene het oudste huis, bleef tot in de 20ste eeuw staan. Het huis is in 1941 gesloopt in opdracht van de gemeente. De Kalksteiger kon hierna aanzienlijk worden verbreed en het zicht op het stadhuis, "*dit juweel der bouwkunst van onze voorvaderen*", werd sterk verbeterd.

11. Literatuur

Baart, J., 1977: *Opgravingen in Amsterdam. 20 jaar stadskernonderzoek.*

Baart, J.M., 2008: *Italiaanse grotesken en crabben in Haarlem. Het atelier van Willem Jansz. Verstraeten,* Haarlem.

Bakker, P., J.W. Loots, 1986: Jaarverslag 1985 van de Archeologische Werkgroep (oud) Enkhuizen, in *Steevast* 1986, 49-56.

Bakker, P., K. Koeman, 1991: Verslag van de Archeologische Werkgroep 1990-1991, in *Steevast* 1991, 52-54.

Bakker, P., K. Koeman, 1992: Verslag Archeologische Werkgroep, in *Steevast* 1992, 79-80.

Besteman, J.C., 1990: 'North Holland AD 400-1200: turning tide or tide turning?', in: J.C. Besteman, J.M. Bos en H.A. Heidinga (eds.), *Medieval Archaeology in the Netherlands. Studies presented to H.H. van Regteren Altena*, Assen/Maastricht, 91-120.

Beuningen, H.J.E. van en A.M. Koldeweij, 1993: *Heilig en Profaan. 1000 Laatmiddeleeuwse insignes uit de collectie H.J.E. van Beuningen*. Rotterdam Papers VIII, Rotterdam.

Beuningen, H.J.E. van, A.M. Koldeweij en D. Kicken, 2001: *Heilig en Profaan 2. 1200 Laatmiddeleeuwse insignes uit openbare en particuliere collecties*. Rotterdam Papers 12, Rotterdam.

Beuningen, H.J.E. van et. al., 2012: *Heilig en Profaan 3. 1300 laatmiddeleeuwse insignes uit openbare en particuliere collecties*. Rotterdam Papers 13, Rotterdam.

Beuningen, H.J.E. van, 2012: 'Arnemuiden. Insignes uit de oude haven van Arnemuiden en een terugblik op ruim dertig jaar insigne-onderzoek in Nederland' in: H.J.E. van Beuningen et. al., *Heilig en Profaan 3. 1300 laatmiddeleeuwse insignes uit openbare en particuliere collecties*. Rotterdam Papers 13, Rotterdam, 9-22.

Boon, P., 1991: 'Voorland en inlagen. De Westfriese strijd tegen het buitenwater', *West-Frieslands Oud en Nieuw* 58, 78-111.

Brandt, G., 1666: *Historie der vermaerde zee- en koop-stadt Enkhuisen, vervaetende haere herkomste en voortgangh. Mitsgaders verscheide gedenkwaerdige geschiedenissen, aldaer voorgevallen*, Enkhuizen.

Brouwer, D., S. Centen, G. Brandt, 1938: *Tweede vervolg van de historie van Enkhuizen, in aansluiting op de "Historie van Enkhuizen" van G. Brandt, uitgave 1666, en het Vervolg door S. Centen, uitgave 1747, aanvangende 1679*, Enkhuizen.

Carmiggelt, A., M.C. van Trierum en D.A. Wesselingh (red.), 2010: Bijdragen aan de bewoningsgeschiedenis van het Maasmondgebied. *BOORbalans* 6, Rotterdam.

Dijkstra, M., S. Ostkamp, 2002: Een kijkje in de keuken van een VOC-beambte. Het porseleinbezit van Adriaan Block (1581/82-1661) en de introductie van porselein in de Nederlanden, in M.H. Bartels, E.H.P. Cordfunke, H. Sarfatij (red.), *Hollanders uit en thuis*, 85-104.

Duijn, D., 2010: *Het vondstmateriaal van de opgraving op het terrein van de banketfabriek in Enkhuizen*. West-Friese Archeologische Rapporten 34, Hoorn.

Duijn, D.M., 2011a: *Een nieuwbouwwijk uit de Gouden Eeuw. Archeologisch onderzoek aan de Molenweg binnen de Vest van Enkhuizen*. West-Friese Archeologische Rapporten 33, Hoorn.

Duijn, D.M., 2011b: *Het verhaal van een West-Friese wereldstad. Een onderzoek naar de opkomst, bloei en neergang van Enkhuizen tot 1800 aan de hand van archeologische en historische bronnen*, Hoorn (West-Friese Archeologische Rapporten 31).

Duijn, D.M., 2011c: *Schatten uit het riool. Vierhonderd meter archeologisch onderzoek tijdens rioolwerkzaamheden in Enkhuizen*. Archeologie in West-Friesland 1.

Egan, G. and F. Pritchard, 2002: *Dress Accessories c.1150-c.1450. Medieval Finds from Excavations in London*: 3.

Groeneweg, G., 1992: *Bergen op Zooms aardewerk. Vormgeving en decoratie van gebruiksaardewerk gedurende 600 jaar pottenbakkersnijverheid in Bergen op Zoom*, Waalre.

Hurst, J.G., D.S. Neal, H.J.E. van Beuningen, 1986: *Pottery produced and traded in north-west Europe 1350-1650*, Rotterdam (Rotterdam Papers 6).

IJzereef, G.F, J.F. van Regteren Altena, 1991: Nederzettingen uit de Midden en Late Bronstijd bij Andijk en Bovenkarspel, in Fokkens, H. & N. Roymans, *Nederzettingen uit de Bronstijd en de Vroege IJzertijd in de Lage Landen*, Amersfoort (Nederlandse Archeologische Rapporten 13).

Jansse, H., 1988: Hollandse stadsstructuren in de dertiende eeuw, in E.H.P. Cordfunke, F.W.N. Hugenholts en K. Sierksma (red.), *De Hollandse stad in de dertiende eeuw*, Zutphen, 55-64.

Janssen, H.L., 2008: Insignes, persoonlijke sieraden en kledingaccessoires in: H.L. Janssen en A.A.J. Thelen (red.), *Tekens van leven. Opgravingen en vondsten in het Tolbrugkwartier in 's-Hertogenbosch*, 111-146.

Jaspers, N.L., 2007: *Schoon en werkelijk aangenaam. Italiaanse importkeramiek uit de 16de en 17de eeuw in Nederlandse bodem* (ongepubliceerde doctoraalscriptie).

Koldeweij, J., 2006: *Geloof & geluk. Sieraad en devotie in middeleeuws Vlaanderen*.

Kussendrager, A., 1994: 'Het leprozenlood van Enkhuizen', *Muntkoerier* 4, 21-22.

Kyushu Ceramic Museum, 1990: *Hizen wares abroad. The 10th anniversary exhibition.*

Levinson, R.A., 2007: *The early dated Coins of Europe 1234-1500. An illustrated Catalogue and Guide to dated medieval Coinage*.

Linden, B., van der, T.A. Spitzers (red.), 2008: *Opgraving Breedstraat 52 te Enkhuizen*, Doetinchem.

Lunsingh Scheurleer, D.F., 1994: *Oranje op aardewerk. Van Willem de Zwijger tot Koningin Beatrix,* Lochem.

Meischke, R., H.J. Zantkuijl, W. Raue, P.T.E.E. Rosenberg, 1993: *Huizen in Nederland. Deel 1 Friesland en Noord-Holland. Architectuurhistorische verkenningen aan de hand van het bezit van de Vereniging Hendrick de Keyser*, Amsterdam/Zwolle.

Mieris, F., van, 1753: *Groot Charterboek der Graven van Holland, van Zeeland en Heeren van Vriesland, beginnende met de eerste en eindigende met Jacoba van Beyeren* (4 delen), Leiden.

Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I. Ritsema, W.E. Westerhoff, T.E. Wong (red.), 2003: *De ondergrond van Nederland*, Utrecht (Geologie van Nederland 7).

Mulder, E.F.J. de, J.H.A. Bosch, 1982: Holocene stratigraphy, radio-carbon datings and palaeogeography of central and northern North-Holland (The Netherlands), in *Mededelingen Rijks Geologische Dienst* 36 (3), 111-160.

Nijhof, E. en H.L. Janssen, 2007: ` Huisraad' in: H.L. Janssen en A.A.J. Thelen (red.), Tekens *van leven. Opgravingen en vondsten in het Tolburgkwartier in 's-Hertogenbosch*, 190-216.

Ostkamp, S., P. Bitter, R. Roedema, R. van Wilgen, 1998: *Afval van gorters, brouwers en een hospitaal. Archeologisch onderzoek aan het Wortelsteegplein*, Alkmaar.

Ostkamp, S., 2003: De introductie van porselein in de Nederlanden, in *Vormen uit vuur* 180/181, 14-29.

Ostkamp, S., 2009: Exportkeramiek uit Zhangzhou. Het zogenoemde 'Swatow' en andersoortige producten, in *Vormen uit Vuur* 2009/3-4, 17-37.

Pelsdonk, J.E.L., 2003: *Pennincxkens van loode. Een onderzoek naar in Nederland gevonden loden muntachtige voorwerpen uit de middeleeuwen en de 16e eeuw, aangevuld met een overzicht van de modernere penningen*.

Pols, M.S., 1885: *Westfriesche stadrechten*, Utrecht.

Roessingh, W., E. Lohof, 2011: *Bronstijdboeren op de kwelders. Archeologische onderzoek in Enkhuizen- Kadijken*, Amersfoort (ADC-monografie 11)
Rouwhorst, T., 2009: Oog voor detail: Pothuizen, in *Binnenstad* 234.

Schalk, R., J. de Bruin, 2011: Leven, werk en financiën van Pieter Harmensz. De eigenaar van het oudste aandeel ter wereld, in *Steevast* 2011, 74-104.

Schrickx, C.P., 2006: *Het onderzoek op het terrein van de voormalige Winston bioscoop te Hoorn (campagne 2004). De opgraving op de percelen Grote Noord 4 en 6*. Verslagen van de Archeologische Dienst Hoorn 3, Hoorn.

Schrickx, C.P., 2007: *Westerdijk en Westerpoort*, Hoorn (Hoorn onder ons 3).

Schrickx, C., 2007: 'Pelgrims uit Hoorn' in: C. Schrickx, T. van de Walle-van der Woude et. al., *Hoogtepunten uit Hoornse bodem*, 50-55.

Schrickx, C.P., 2012a: *Vijf eeuwen Vijzeltuin. Inventariserend archeologisch onderzoek binnen het plangebied De Vijzeltuin in Enkhuizen*. West-Friese Archeologische Rapporten 25, Hoorn.

Schrickx, C.P., D.M. Duijn, 2012: *Handel met sultan en sjah. Archeologische vondsten van Turks en Perzisch aardewerk uit de Gouden Eeuw in Hoorn en Enkhuizen*. Archeologie in West-Friesland 8.

Schrickx, C.P., in prep: Opgraving aan het Gedempte Achterom uit 2012.

Snieder, F., 2011: 'Maria uit de modder. De Amersfoortse pelgrimstekens', *Kroniek*. Themanummer Maria van Amersfoort, 12-13.

Theunisz, J., 1927: *Het stadhuis van Enkhuizen (1686)*, Assen.

Verhoeven, A.A.A., 1998: *Handgemaakt aardewerk in Nederland (8ste-13de eeuw)*.

Voets, B., 1949: De Hervorming in West-Friesland deel 3, in *Nieuw Archief voor Kerkgeschiedenis* 36, 1-76.

Vreeken, H., 1994: *Kunstnijverheid Middeleeuwen en Renaissance*.

Vries, E.C. de, 1998: Loop naar de Pomp, in *Steevast* 1998, 16-18.

Vries, E.C. de, 1999: De Wilhelminalinde, in *Steevast* 1999, 95-96.

Vries, P.J. de, 1988: Bier en bierbrouwerijen in Enkhuizen, in *Steevast* 1988, 4-23.

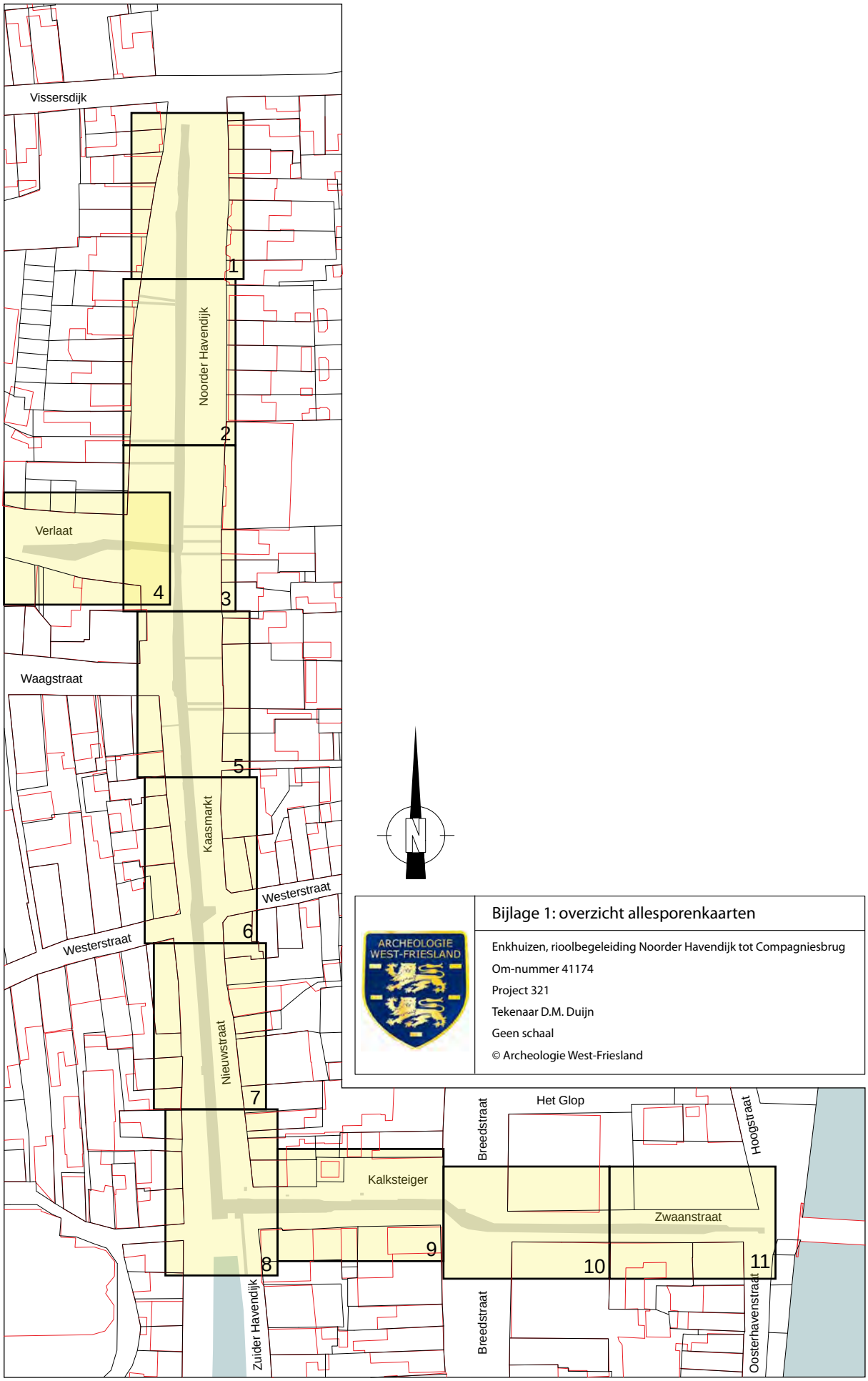
Vries, P.J. de, 1996: Tussen Hel en Vagevuur, in *Steevast* 1996, 82-84.

Werz, B., 2004: *'Een bedroefd, en beclaaglijck ongeval'. De wrakken van de VOC-schepen Oosterland en Waddinxveen (1697) in de Tafelbaai*, Zuthpen.

Willemsen, A., 1998: *Kinder delijt. Middeleeuws speelgoed in de Nederlanden.*

Zwart, P.A.M., 1986: *Tussen Hel en Vagevuur. Historisch-topografisch handboek van Enkhuizen*.

Bijlagen

ARCHEOLOGIE WEST-FRIESLAND

Bijlage 1: overzicht allesporenkaarten

Enkhuizen, rioolbegeleiding Noorder Havendijk tot Compagniesbrug

Om-nummer 41174

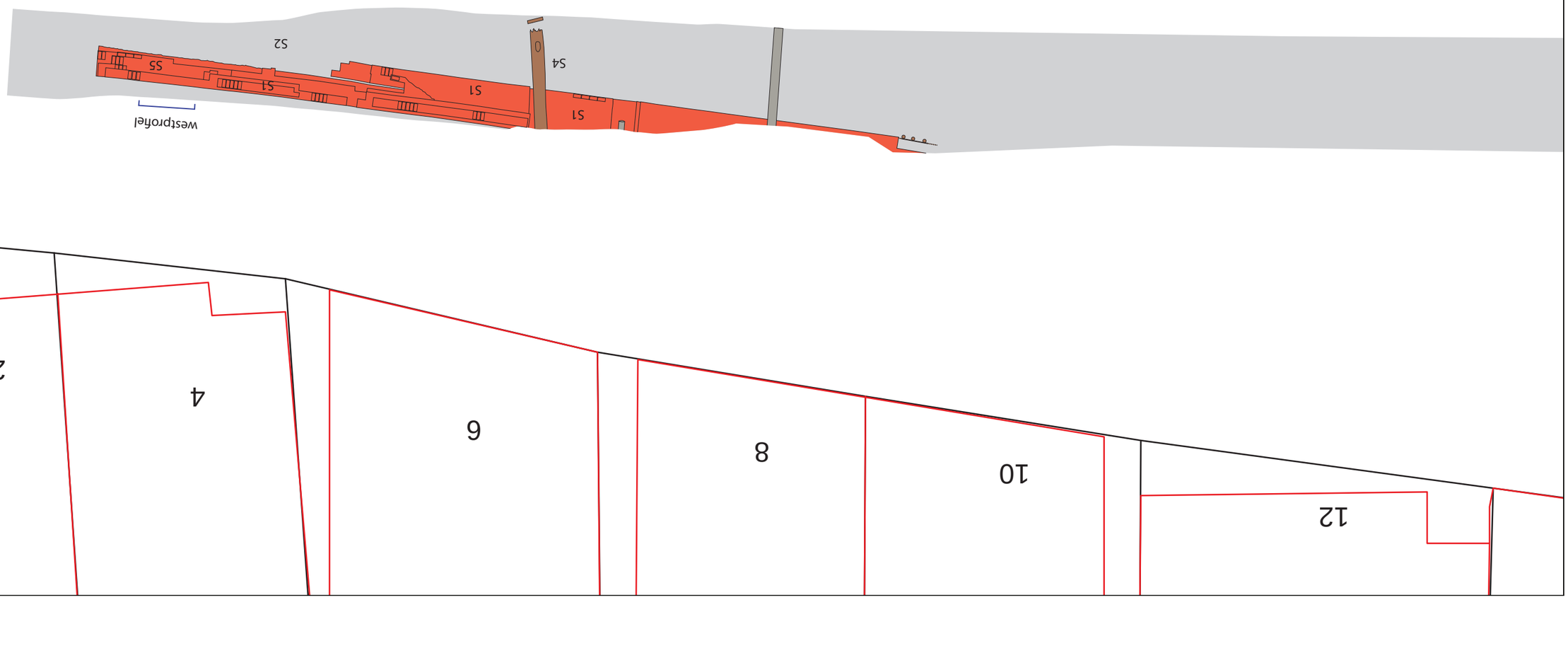
Project 321

Tekenaar D.M. Duijn

Geen schaal

© Archeologie West-Friesland

Noorder Havendijk

ARCHEOLOGIE WEST-FRIESLAND

Allesporenkaart — Kaart 1

Enkhuizen, rioolbegeleiding Noorder Havendijk tot Compagniesbrug
Om-nummer 41174
Project 321
Tekenaar D.M. Duijn
Schaal 1:100 (A3)
© Archeologie West-Friesland

riooisleuf
hout
muurwerk
S4 spoornummer

N

24

22

20

18

16

14

S1/S5

S1/S5

Noorder Havendijk

23

21a

21

19

17

ARCHEOLOGIE WEST-FRIESLAND

Allesporenkaart Kaart 2

Enkhuizen, rioolbegeleiding Noorder Havendijk tot Compagniesbrug

Om-nummer 41174

Project 321

Tekenaar D.M. Duijn

Schaal 1:100 (A3)

© Archeologie West-Friesland

rioolsleuf

muurwerk

S4 spoornummer

2

30

28

26

S8-S9

S10

noordprofiel

S1/S5

S11

S12/S13

S15
S17
S18

S16

S13

S12

S14

oostprofiel

Kaasmarkt

S19

S19

S19

Noorder Havendijk

5

3

1

25

N

ARCHEOLOGIE WEST-FRIESLAND

Allesporenkaart Kaart 3

Enkhuizen, rioolbegeleiding Noorder Havendijk tot Compagniesbrug

Om-nummer 41174

Project 321

Tekenaar D.M. Duijn

Schaal 1:100 (A3)

© Archeologie West-Friesland

rioolsleuf

hout

muurwerk

S4 spoornummer

Noorder Havendijk

30

Verlaat

noordprofiel

S9

S8-S9

noordprofiel

S10

S11

S6

Put

S7

S8/S9

S8/S9

S12/S13

3

2

N

Allesporenkaart Kaart 4

Enkhuizen, rioolbegeleiding Noorder Havendijk tot Compagniesbrug

Om-nummer 41174

Project 321

Tekenaar D.M. Duijn

Schaal 1:100 (A3)

© Archeologie West-Friesland

rioolsleuf

hout

muurwerk

S4 spoornummer

Kaasmarkt
Kaasmarkt
pomp
S33
S33
S30
S44
S45
S46
S23
S24-S28
S29
S31-S32
S34-S42
S20-S22
westprofiel
westprofiel
Waagstraat
Waag
8
4
7
3 t/m 9
11 t/m 15
17
N
ARCHEOLOGIE WEST-FRIESLAND
Allesporenkaart
Kaart 5
Enkhuizen, rioolbegeleiding Noorder Havendijk tot Compagniesbrug
Om-nummer 41174
Project 321
Tekenaar D.M. Duijn
Schaal 1:100 (A3)
© Archeologie West-Friesland
rioolsleuf
hout
muurwerk
S4
spoornummer

Westerstraat

2

22

16

14

12

westprofiel

S56

S56

S53

S51 S50

S49

S49

westprofiel

S48 S47

S56

oostprofiel

S55

S52

Nieuwstraat

Kaasmarkt

S54

1

Westerstraat

20

19

N

Allesporenkaart Kaart 6

Enkhuizen, rioolbegeleiding Noorder Havendijk tot Compagniesbrug

Om-nummer 41174

Project 321

Tekenaar D.M. Duijn

Schaal 1:100 (A3)

© Archeologie West-Friesland

ARCHEOLOGIE WEST-FRIESLAND

rioolsleuf

hout

muurwerk

kelder of vloer

S4 spoornummer

10

8

6

4

2

S57

Nieuwstraat

S60

15

13

11

9

7

5

3

N

Allesporenkaart Kaart 7

Enkhuizen, rioolbegeleiding Noorder Havendijk tot Compagniesbrug

Om-nummer 41174

Project 321

Tekenaar D.M. Duijn

Schaal 1:100 (A3)

© Archeologie West-Friesland

ARCHEOLOGIE WEST-FRIESLAND

rioolsleuf

hout

muurwerk

kelder of vloer

S4 spoornummer

2

18

16

12

Nieuwstraat

Zuider Havendijk

Kalksteiger

zuidprofiel

S58

S58

S65

S62 S63

S59

S68

S67

S64

S61

S66

S76

S70

S70

S73

S69

S75

S79

S77

S78

5

21

19

17

N

Allesporenkaart Kaart 8

Enkhuizen, rioolbegeleiding Noorder Havendijk tot Compagniesbrug

Om-nummer 41174

Project 321

Tekenaar D.M. Duijn

Schaal 1:100 (A3)

© Archeologie West-Friesland

ARCHEOLOGIE WEST-FRIESLAND

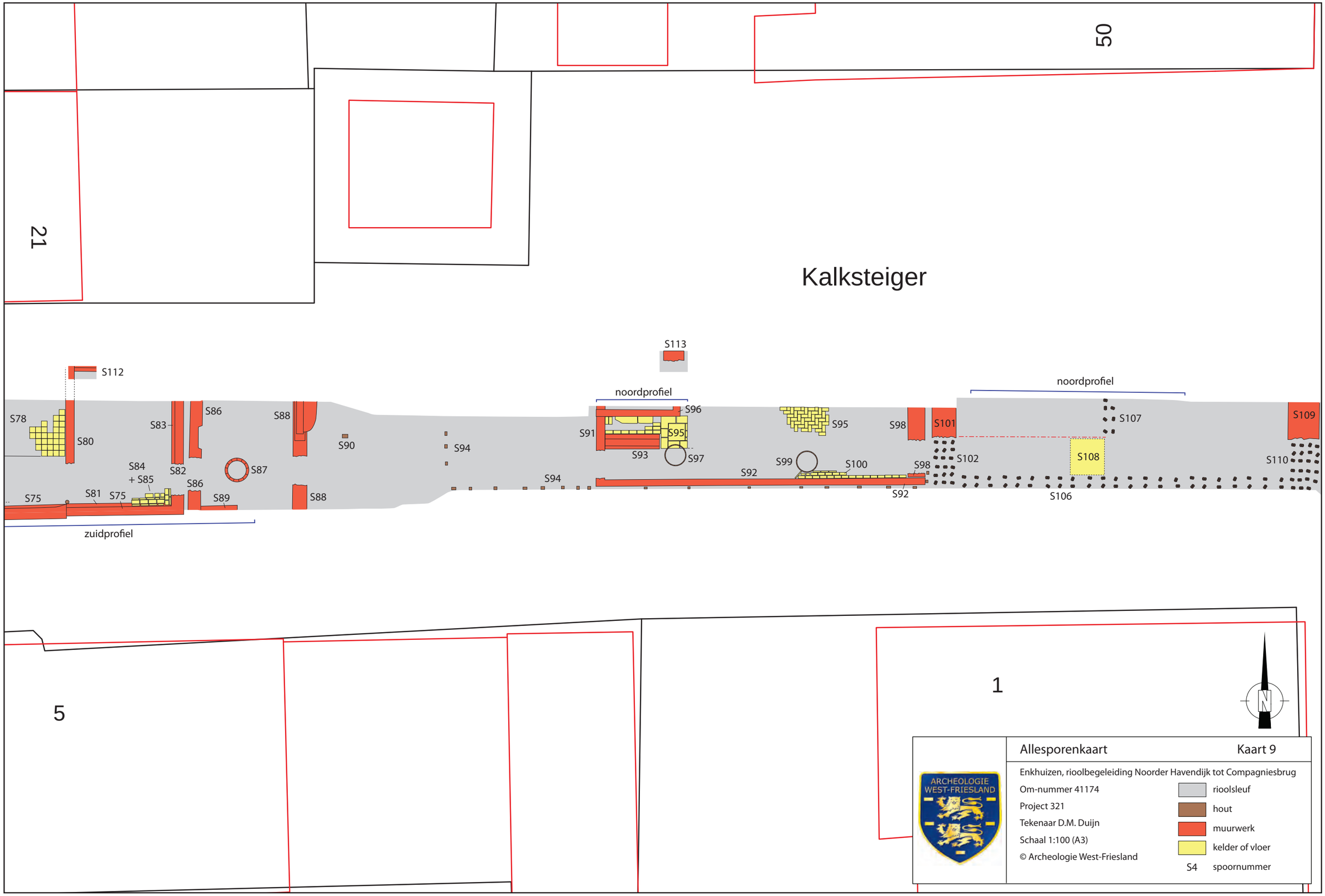
rioolsleuf

hout

muurwerk

kelder of vloer

S4 spoornummer

50
21
Kalksteiger
S113
S112
noordprofiel
noordprofiel
S78
S80
S83
S86
S88
S90
S94
S91
S96
S95
S93
S97
S95
S98
S101
S107
S109
S102
S108
S110
S84
+ S85
S82
S87
S99
S100
S98
S92
S94
S92
S106
S75
S81
S75
S86
S89
S88
zuidprofiel
5
1
N
Allesporenkaart
Kaart 9
Enkhuizen, rioolbegeleiding Noorder Havendijk tot Compagniesbrug
Om-nummer 41174
Project 321
Tekenaar D.M. Duijn
Schaal 1:100 (A3)
© Archeologie West-Friesland
ARCHEOLOGIE WEST-FRIESLAND
rioolsleuf
hout
muurwerk
kelder of vloer
S4 spoornummer

Breedstraat

Stadhuis

53

S111

noordprofiel

S116-S119, S121

S116-S119, S121

S114

Zwaanstraat

Breedstraat

4

N

ARCHEOLOGIE WEST-FRIESLAND

Allesporenkaart Kaart 10

Enkhuizen, rioolbegeleiding Noorder Havendijk tot Compagniesbrug

Om-nummer 41174

Project 321

Tekenaar D.M. Duijn

Schaal 1:100 (A3)

© Archeologie West-Friesland

rioolsleuf

hout

muurwerk

S4 spoornummer

Hoogstraat

Zwaanstraat

S122
S123
S124-S126
S128
S129
S130
S127
S132
S132
S131

2
1
2

Ooster-
havenstraat

N

ARCHEOLOGIE WEST-FRIESLAND

Allesporenkaart Kaart 11

Enkhuizen, rioolbegeleiding Noorder Havendijk tot Compagniesbrug
Om-nummer 41174
Project 321
Tekenaar D.M. Duijn
Schaal 1:100 (A3)
© Archeologie West-Friesland

rioolsleuf
hout
muurwerk
S4 spoornummer

ISSN 2210-5364

Bijlage 2 Determinatielijst keramiek

Vnr	Complex	Compl.dat.	Materiaal	C	Vorm	Typenr	Rand	Overig	Tot.	MAE	Objectdat.	Opmerkingen
V000	Losse vondsten	1675-1750	franse faience		plooischotel	fr-plo-	0	1	1	1		dubbele rij plooien, wit baksel
V000	Losse vondsten	1675-1750	faience		bord	f-bor-	1	1	2	1		bord met spreuk
V000	Losse vondsten	1675-1750	witbakkend aw		bord	w-bor-	1	0	1	1		groot geel bord
V000	Losse vondsten	1675-1750	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	2	3	2		Nederrijns
V000	Losse vondsten	1675-1750	roodbakkend aw		kom	r-kom-	0	3	3	2		Fries, gemarmerd
V000	Losse vondsten	1675-1750	roodbakkend aw		bord	r-bor-3	1	0	1	1		gemarmerd
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	majolica		bord	m-bor-5	1	0	1	0	1600-1650	kabelrand, blauw décor, ruis (?)
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	majolica		bord	m-bor-	3	3	6	3	1700-1750	eenvoudige blauwe beschildering
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	majolica		kom	m-kom-6	1	0	1	1	1700-1750	cirkels en blauwe beschildering op spiegel
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	majolica		kom	m-kom-	1	0	1	1	1675-1750	blauwe beschildering
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	majolica		kan?	m-kan?	0	1	1	1		uitwendig vlekkerig mangaan
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	majolica		bord	m-bor-5	1	0	1	0	1600-1625	polychroom, granaatappels, ruis (?)
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	faience		plooischotel	f-plo-3	1	0	1	1	1625-1700	compendiario-rand, strepen op achterkant
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	faience		plooischotel	f-plo-	0	2	2	1	1625-1700	bodem, onbeschilderd, mogelijk import
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	faience		kom	f-kom-	4	3	7	4	1675-1750	deel wit, deel simpele blauwe beschildering
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	faience		bord	f-bor-2	2	1	3	2	1675-1725	simpele blauwe beschildering
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	faience		bord	f-bor-	9	19	28	8	1650-1725	simpele blauwe beschildering
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	faience		bord	f-bor-5	5	0	5	2		wit
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	faience		bord	f-bor-3	1	0	1	1		wit
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	faience		bord	f-bor-11	1	0	1	1		wit
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	faience		bord	f-bor-13	1	0	1	1		wit
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	faience		kop	f-kop-2	1	0	1	1	1675-1725	uitwendig blauwe beschildering, eenvoudig geometrisch
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	faience		bord	f-bor-	3	0	3	0		geen beschildering
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	faience		indet	f-	2	18	20	2		wit
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	faience		kan	f-kan-	0	1	1	1		lang oor, blauwe strepen zoals Portugees, lijkt Nederlands
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	frans wit aw?	C07	indet	wf-?	0	1	1	1		vreemd fragment met groen en geeel glazuur
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	franse faience		plooischotel	fr-plo-1	1	2	3	1	1600-1650	roze scherf, fragment spiegel met putto, aigretterand
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	ital. majolica/faience		bord	i-bor-	0	1	1	1	1600-1650	klein fragment spiegel, hoofdje
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	ital. majolica/faience		kom	i-kom-	1	0	1	1	1600-1650	compendiario, aigrette
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	ital. majolica/faience		kom?	i-kom?	0	1	1	1	1575-1625	Ligurisch wit?, bogen op achterzijde, voorzijde weg
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	ital. majolica/faience		bord	i-bor-	1	0	1	1	1575-1625	Ligurisch blauw
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	portugese faience	C01	bord	po-bor-	0	1	1	1	1600-1650	kraakdecor
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	steengoed 2		pispot	s2-pis-2	1	0	1	1	1675-1750	Westerwald
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	steengoed 2		pispot	s2-pis-3	1	0	1	1	1700-1750	Westerwald
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1650-1750	Frechen
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	2	2	1	1550-1625	Raeren of Westerwald, grijs/blauw
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1650-1700	Westerwald, medaillons

V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	steengoed 2		indet	s2-	1	8	9	1	1675-1750	Westerwald, oa stukjes met appliques
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	steengoed 2	C02	kom	s2-kom-3	1	1	2	1	1700-1750	Westerwald, grijs met strepen
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	porselein	C03	bord	p-bor-6	1	1	2	1	1600-1625	Swatow, vogels, profiel compleet
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	porselein	C04	bord	p-bor-	1	0	1	1	1700-1750	Japans, imitatie kraakporselein
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	porselein	C05	fles	p-fle-	1	0	1	1	1625-1650	kraakporselein
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	porselein	C06	kom	p-kom-	2	0	2	1	1660-1690	Vermoedelijk Japans
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	porselein		indet	p-	0	1	1	1	1600-1675	gesloten vorm, kraak?
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	porselein		kom	p-kom-	0	1	1	1	?	bodem kom, uitwendig fijne beschildering, kraak?
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	porselein		kom	p-kom-	0	1	1	1	1680-1720	Kangxi, bodem met landschap
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	porselein		kop	p-kop-	5	1	6	4	1680-1720	Kangxi, deel met accoladerand, oa bodem met vogel
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	porselein		kop	p-kop-1	1	0	1	1	1680-1720	Kangxi, accoladerand en bloemen
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	porselein		bord	p-bor-	0	1	1	1	1600-1650	kraak, stuk spiegel
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	porselein		bord	p-bor-1	1	0	1	1	1680-1720	Kangxi, landschap
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	porselein		bord	p-bor-1	1	0	1	1	1680-1720	Kangxi, bloemen en accoladerand
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	porselein		bord	p-bor-	3	3	6	2	1680-1720	Kangxi, deel met accoladerand
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	porselein		fles?	p-fle?	1	0	1	1	1680-1720	Kangxi?, vermoedelijk bovenkant fles/vaas
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	porselein		indet	p-	0	5	5	0	1680-1720	Kangxi
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	witbakkend aw		lekschaal	w-lek-	1	3	4	2		1 geel, 1 groen
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	witbakkend aw		pispot	w-pis-4	2	2	4	1	1675-1750	
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	witbakkend aw		pot	w-pot-	1	0	1	1		verticaal oor op rand, groen
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	witbakkend aw		grape	w-gra-	2	3	5	2	1650-1700	
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	1	1700-1750	vlekkengoed
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	witbakkend aw		indet	w-	2	25	27	1	1675-1750	
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	witbakkend aw		bord	w-bor-7	2	0	2	1		geel, laat model
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	roodbakkend aw		bord	r-bor-7	3	0	3	2	1690-1750	Nederrijns
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	roodbakkend aw		bord	r-bor-	0	1	1	1	1690-1750	Nederrijns
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-12	4	0	4	3	1700-1750	Bergen op Zoom
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-6	2	0	2	1	1700-1750	Bergen op Zoom
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	roodbakkend aw		grape	r-gra-51	11	6	17	5	1700-1750	Bergen op Zoom
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	2	0	2	2	1650-1700	
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	roodbakkend aw		pot	r-pot-2	2	0	2	1	1700-1800	grote perenpot
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	0	1	1	1700-1750	gemarmerd
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	roodbakkend aw		bord	r-bor-	0	1	1	1	1575-1650	NH-slib
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	0	1	1	1700-1800	groot model
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	roodbakkend aw		kop	r-kop-4	2	0	2	2	1700-1750	ringeloor, gemarmerd inwendig
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	0	1	1	1650-1700	
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	roodbakkend aw		deksel	r-dek-	1	0	1	1		
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	roodbakkend aw		test	r-tes-	5	0	5	2		vierkant model, geglazuurd
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	roodbakkend aw		komfoor	r-kmf-	1	0	1	1		rand met nokje
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	roodbakkend aw		test	r-tes-	1	0	1	1		vierkant model, ongeglazuurd
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		manchetrand
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	roodbakkend aw		indet	r-	5	48	53	4		oa grote pan met sluitrand
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10	1675-1727	pijpaarde		pijp	pij-klei-	5	8	13	5		

V002	Vrijleggen kademuur S01	1600-1750	majolica		bord	m-bor-	1	0	1	1	1600-1650	ruitmotief
V002	Vrijleggen kademuur S01	1600-1750	franse faience		plooischotel	fr-plo-	0	1	1	1	1600-1650	standring, rozig baksel, kan ook Italiaans zijn
V002	Vrijleggen kademuur S01	1600-1750	faience		bord	f-bor-	0	1	1	1	1675-1725	blauwe beschildering, gestileerd
V002	Vrijleggen kademuur S01	1600-1750	witbakkend aw		lekschaal	w-lek-	1	0	1	1	1700-1775	
V002	Vrijleggen kademuur S01	1600-1750	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	0		
V002	Vrijleggen kademuur S01	1600-1750	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	1	2	1	1690-1750	Nederrijns
V002	Vrijleggen kademuur S01	1600-1750	roodbakkend aw		indet	r-	1	1	2	1	1700-1775	
V006	Uit westprofiel achter kademuur	1500-1575	steengoed 2		indet	s2-	0	1	1	1		wandfragment
V006	Uit westprofiel achter kademuur	1500-1575	witbakkend aw		bakpan	w-bak-	0	1	1	1		bodem beroet
V006	Uit westprofiel achter kademuur	1500-1575	witbakkend aw		grape	w-gra-	0	1	1	1		geheel groen
V006	Uit westprofiel achter kademuur	1500-1575	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-17	1	0	1	1		
V006	Uit westprofiel achter kademuur	1500-1575	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-33	1	0	1	1		spaarzaam glazuur
V006	Uit westprofiel achter kademuur	1500-1575	roodbakkend aw		indet	r-	2	14	16	2		
V006	Uit westprofiel achter kademuur	1500-1575	grijsbakkend aw		indet	g-	0	1	1	1		
V007	Havenvulling	1675-1727	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	3	3	1		bodem met standvlak
V007	Havenvulling	1675-1727	steengoed 1		indet	s1-	0	1	1	0	1400-1500	oranje blos, ruis
V007	Havenvulling	1675-1727	faience		bord	f-bor-	0	2	2	1		wit
V007	Havenvulling	1675-1727	faience		bord	f-bor-	1	0	1	1	1675-1750	gestileerd kraakmotief in blauw
V007	Havenvulling	1675-1727	faience		kom	f-kom-	2	2	4	1		wit
V007	Havenvulling	1675-1727	franse faience		plooischotel	fr-plo-1	0	2	2	1	1600-1650	geen beschildering zichtbaar
V007	Havenvulling	1675-1727	porselein		bord	p-bor-1	1	0	1	1	1680-1720	Kangxi, bloemen in panelen
V007	Havenvulling	1675-1727	porselein		kom	p-kom-	0	1	1	1	1680-1720	Kangxi, capucijner-achterkant, inwendig bloemen
V007	Havenvulling	1675-1727	porselein		bord	p-bor-	0	1	1	1	1680-1720	Kangxi, landschappen in panelen
V007	Havenvulling	1675-1727	porselein		kom	p-kom-	0	1	1	1	1600-1650	kraak, klapmuts?
V007	Havenvulling	1675-1727	majolica		indet	m-	0	1	1	1	1700-1775	bodem bord of kom, landschap in blauw, Fries
V007	Havenvulling	1675-1727	pijpaarde		kleipijp	pij-	0	2	2	1		stelen
V007	Havenvulling	1675-1727	industieel wit		bord	iw-bor-	1	0	1	0	1780-1850	drukdecor, ruis
V007	Havenvulling	1675-1727	witbakkend aw		lekschaal	w-lek-1	1	3	4	1	1675-1750	groen
V007	Havenvulling	1675-1727	witbakkend aw		olielamp	w-oli-	0	1	1	1		middenstuk
V007	Havenvulling	1675-1727	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	1	1700-1750	vlekkengoed
V007	Havenvulling	1675-1727	witbakkend aw		indet	w-	0	7	7	0		
V007	Havenvulling	1675-1727	roodbakkend aw		test	r-tes-	3	1	4	1		vierkant model, geheel geglazuurd
V007	Havenvulling	1675-1727	roodbakkend aw		bord	r-bor-	0	2	2	1	1675-1750	gemarmerd, Fries
V007	Havenvulling	1675-1727	roodbakkend aw		grape	r-gra-51	4	2	6	2	1700-1750	Bergen op Zoom
V007	Havenvulling	1675-1727	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-6	3	0	3	2	1700-1775	Bergen op Zoom
V007	Havenvulling	1675-1727	roodbakkend aw		bord	r-bor-10	1	0	1	1	1690-1750	Nederrijns, gemarmerd
V007	Havenvulling	1675-1727	roodbakkend aw		bord	r-bor-7	2	0	2	2	1690-1750	Nederrijns
V007	Havenvulling	1675-1727	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	4	5	1	1690-1750	Nederrijns
V007	Havenvulling	1675-1727	roodbakkend aw		grape	r-gra-11	1	0	1	1	1650-1725	Bergen op Zoom rand
V007	Havenvulling	1675-1727	roodbakkend aw		pot	r-pot-	1	0	1	1		grote pot
V007	Havenvulling	1675-1727	roodbakkend aw		grape	r-gra-	0	7	7	1	1675-1750	inwendig deels slib
V007	Havenvulling	1675-1727	roodbakkend aw		indet	r-	2	14	16	2		
V008	Losse vondsten	1675-1725	porselein	C01	kop	p-kop-1	1	0	1	1	1640-1660	overgangsporselein, ajour
V008	Losse vondsten	1675-1725	porselein		bord	p-bor-	1	0	1	1	1680-1720	Kangxi, accoladerand en bloemen

V008	Losse vondsten	1675-1725	faience		indet	f-	0	1	1	1		wit, bord of kom
V008	Losse vondsten	1675-1725	faience		bord	f-bor-	1	0	1	1	1675-1750	geplooid, bloemen in panelen, accoladerand
V008	Losse vondsten	1675-1725	witbakkend aw		olielamp	w-oli-	1	0	1	1	1650-1725	onderkant, groen
V008	Losse vondsten	1675-1725	roodbakkend aw		lekschaal	r-lek-2	1	0	1	1		
V008	Losse vondsten	1675-1725	steengoed 2		pispot	s2-pis-2	1	0	1	1	1675-1750	Westerwald, appliques
V008	Losse vondsten	1675-1725	steengoed 2		indet	s2-	0	1	1	0		
V009	Westprofiel, schelpgruislaag	1600-1650	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1600-1650	ruitmotief
V009	Westprofiel, schelpgruislaag	1600-1650	franse faience		indet	fr-	0	1	1	1	1600-1650	compendiario, roze baksel, kan ook Italiaans zijn, afgebladerd
V009	Westprofiel, schelpgruislaag	1600-1650	ital. majolica/faience		bord	i-bor-	0	1	1	1	1600-1650	Ligurisch wit
V010	Losse vondsten, hele sleuf	1675-1725	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		
V010	Losse vondsten, hele sleuf	1675-1725	witbakkend aw		lekschaal	w-lek-3	1	0	1	1	1650-1725	
V010	Losse vondsten, hele sleuf	1675-1725	witbakkend aw		kop	w-kop-	0	2	2	1		groen
V010	Losse vondsten, hele sleuf	1675-1725	faience		kom?	f-kom?	1	0	1	1	1675-1725	groot model, Chinees motief
V010	Losse vondsten, hele sleuf	1675-1725	steengoed 2		pispot	s2-pis-	0	1	1	1	1675-1750	applique leeuw pispot
V010	Losse vondsten, hele sleuf	1675-1725	faience		bord	f-bor-	0	1	1	1	1650-1700	kraakdecor
V010	Losse vondsten, hele sleuf	1675-1725	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	0	1	1	1600-1700	Westerwald of Raeren
V010	Losse vondsten, hele sleuf	1675-1725	steengoed 2		indet	s2-	0	1	1	0		
V010	Losse vondsten, hele sleuf	1675-1725	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	0	1600-1650	compendiario imitatie, ruis (?)
V011	O-profiel, laag op dempingslaag	1700-1750	majolica		kom	m-kom-	1	0	1	1	1700-1750	wit
V011	O-profiel, laag op dempingslaag	1700-1750	faience		bord	f-bor-8	1	0	1	1	1700-1700	polychroom
V011	O-profiel, laag op dempingslaag	1700-1750	faience		bord	f-bor-	0	1	1	1	1675-1725	kraakdecor
V011	O-profiel, laag op dempingslaag	1700-1750	porselein		kop	p-kop-	1	0	1	1	1680-1720	Kangxi
V011	O-profiel, laag op dempingslaag	1700-1750	pijpaarde		kleipijp	pij-	0	1	1	1		steel
V012	Havenvulling thv NHD8	1675-1727	steengoed 2	C01	pispot	s2-pis-2	1	0	1	1	1675-1750	Westerwald, appliques, bijna compleet
V012	Havenvulling thv NHD8	1675-1727	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1650-1725	Westerwald, kleine medaillons
V012	Havenvulling thv NHD8	1675-1727	steengoed 2		indet	s2-	1	0	1	0	1500-1600	ruis
V012	Havenvulling thv NHD8	1675-1727	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1650-1725	blauwe beschildering, floraal
V012	Havenvulling thv NHD8	1675-1727	faience		bord	f-bor-	0	1	1	1	1675-1725	blauwe beschildering, bloemen
V012	Havenvulling thv NHD8	1675-1727	porselein	C02	fles	p-fle-	0	1	1	1	1680-1725	Japans, fles, onbeschilderd
V012	Havenvulling thv NHD8	1675-1727	porselein		kop	p-kop-	0	1	1	1	1680-1720	Kangxi, landschap, merk op bodem
V012	Havenvulling thv NHD8	1675-1727	pijpaarde		kleipijp	pij-	1	0	1	1		
V012	Havenvulling thv NHD8	1675-1727	witbakkend aw		lekschaal	w-lek-2	1	0	1	1	1675-1750	groen
V012	Havenvulling thv NHD8	1675-1727	witbakkend aw		olielamp	w-oli-	0	1	1	1		stam, groen
V012	Havenvulling thv NHD8	1675-1727	roodbakkend aw		grape	r-gra-49	1	1	2	1	1675-1750	inwendig deels geel
V012	Havenvulling thv NHD8	1675-1727	roodbakkend aw		grape	r-gra-51	4	3	7	4	1700-1750	Bergen op Zoom
V012	Havenvulling thv NHD8	1675-1727	roodbakkend aw		test	r-tes-2	1	2	3	1	1675-1750	vierkant model, oor op lange zijde
V012	Havenvulling thv NHD8	1675-1727	roodbakkend aw		kom	r-kom-	1	1	2	1	1675-1750	groot model, schenklip, duimindrukken onder schenklip
V012	Havenvulling thv NHD8	1675-1727	roodbakkend aw	C03	kom	r-kom-1	1	0	1	1	1675-1750	Fries, inwendig gemarmerd, uitwendig ringeloor op rand, 2 oren
V012	Havenvulling thv NHD8	1675-1727	roodbakkend aw		indet	r-	0	2	2	0		
V013	Uitgraven oud riool	1675-1725	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1700-1750	Fries, huizen in landschap op spiegel, blauw
V013	Uitgraven oud riool	1675-1725	faience		bord	f-bor-5	2	0	2	2	1675-1750	1 wit, 1 met blauwe band onder rand

V013	Uitgraven oud riool	1675-1725	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-6	1	0	1	1	1675-1750	Bergen op Zoom
V013	Uitgraven oud riool	1675-1725	roodbakkend aw		bord	r-bor-3	1	0	1	1	1675-1750	Fries, inwendig gemarmerd
V013	Uitgraven oud riool	1675-1725	roodbakkend aw		indet	r-	1	0	1	1		rand, ongeglazuurd
V013	Uitgraven oud riool	1675-1725	porselein		bord	p-bor-	1	0	1	1	1600-1650	kraak, bloemen, mooi stuk
V015	Havenvulling thv NHD 14	1675-1727	faience	C01	bord	f-bor-7	1	0	1	1	1675-1725	blauwe beschildering, gestileerde bloem
V015	Havenvulling thv NHD 14	1675-1727	faience		bord	f-bor-5	1	0	1	1	1675-1725	blauwe beschildering, krullen
V015	Havenvulling thv NHD 14	1675-1727	roodbakkend aw	C02	bord	r-bor-10	1	0	1	1	1690-1750	Nederrijns, gemarmerd
V015	Havenvulling thv NHD 14	1675-1727	roodbakkend aw		bord	r-bor-	0	1	1	1	1690-1750	Nederrijns, concentrische cirkels, vogel op tak, groene details
V016	Havenvulling	1675-1727	roodbakkend aw		bord	r-bor-10	1	0	1	1	1690-1750	Nederrijns, gemarmerd
V016	Havenvulling	1675-1727	roodbakkend aw		bord	r-bor-13	1	0	1	1	1700-1750	Frakfurter waar uit Bergen op Zoom, diep model, ringeloor op vlag
V016	Havenvulling	1675-1727	roodbakkend aw		komfoor	r-kmf-	1	0	1	1		Bergen op Zoom?, maanvormige openingen onder rand
V016	Havenvulling	1675-1727	roodbakkend aw		bord	r-bor-3	1	0	1	1	1675-1750	Fries, gemarmerd
V016	Havenvulling	1675-1727	roodbakkend aw		test	r-tes-	2	0	2	2		vierkante modellen, volledige geglazuurd
V016	Havenvulling	1675-1727	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-6	1	0	1	1		Bergen op Zoom
V016	Havenvulling	1675-1727	roodbakkend aw		grape	r-gra-49	0	6	6	1		inwendig deels geel
V016	Havenvulling	1675-1727	roodbakkend aw		indet	r-	1	2	3	1		
V016	Havenvulling	1675-1727	porselein	C01	kom	p-kom-	0	1	1	1	1625-1650	kraak, uitwendig bloemen en vogels, inwendig landschap en cakra-motief
V016	Havenvulling	1675-1727	porselein		kop	p-kop-	1	0	1	1	1680-1720	Kangxi, plooiwand
V016	Havenvulling	1675-1727	roodbakkend aw		grape	r-gra-64	1	0	1	1		inwendig deels groen, hoog model met kraagrand
V016	Havenvulling	1675-1727	majolica		bord	m-bor-12	1	0	1	1	1700-1750	Fries, wapenschild (?) op spiegel
V016	Havenvulling	1675-1727	majolica		bord	m-bor-	1	0	1	1		klein fragment
V017	Laag 2 zuidprofiel	1500-1625	roodbakkend aw		indet	r-	0	1	1	1	1500-1625	oor, deels glazuur
V018	Zandige havenvulling, bij Verlaat	1675-1727	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1626-1700	Frechen, baardman?
V018	Zandige havenvulling, bij Verlaat	1675-1727	roodbakkend aw		bord	r-bor-17	1	0	1	1	1690-1750	Nederrijns, concentrische cirkels met groene vierpas doorheen
V018	Zandige havenvulling, bij Verlaat	1675-1727	roodbakkend aw		indet	r-	0	1	1	1		
V018	Zandige havenvulling, bij Verlaat	1675-1727	porselein	C01	kop	p-kop-9	1	0	1	1	1680-1720	Kangxi, plooiwand, panelen met bloemen en os
V019	Stort thv NHD 25	1600-1650	portugese faience	C01	bord	po-bor-	1	0	1	1	1600-1650	kraakmotief
V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790	faience		bord	f-bor-1	1	0	1	1	1700-1775	blauwe beschildering, bloemmotieven, lichtblauwe ondergrond
V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790	faience		bord	f-bor-	1	7	8	2		deels wit, deels simpele blauwe beschildering
V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790	faience		indet	f-	0	2	2	1		gesloten vorm, blauwe beschildering
V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790	majolica		indet	m-	0	1	1	1		wit
V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790	porselein		indet	p-	0	1	1	1	1680-1750	Kangxi?, bodem bord of kom, landschap op spiegel
V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790	witbakkend aw		lekschaal	w-lek-	0	1	1	1	1700-1800	groen
V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790	witbakkend aw		indet	w-	0	5	5	2		deel combinatie geel en groen, soms geheel groen of geel

V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790	industieel wit	bord	iw-bor-	1	0	1	1	1765-1800	creamware, gegolvde rand
V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790	roodbakkend aw	kop	r-kop-16	1	0	1	1		miniatuur, profiel compleet
V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790	roodbakkend aw	bord	r-bor-1	0	1	1	0	1500-1575	slibversiering, ruis
V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790	roodbakkend aw	test	r-tes-	1	0	1	1		vierkant model, geheel geglazuurd
V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790	roodbakkend aw	indet	r-	2	7	9	2		
V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790	pijpaarde	kleipijp	pij-	1	0	1	1	1730-1840	type 3, zijmerken wapen Gouda, hielmerk gekroonde ID/IE/IB?
V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790	pijpaarde	kleipijp	pij-	1	0	1	1	1675-1750	type 2, zijmerk gekroonde 59
V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790	pijpaarde	kleipijp	pij-	1	0	1	1	1730-1840	type 3, zijmerken wapen Gouda, hielmerk 19 in cirkel?
V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790	pijpaarde	kleipijp	pij-	0	1	1	0		steel
V021	Stort Verlaat	1600-1725	porselein	bord	p-bor-	0	1	1	1	1625-1650	kraak, bloemen op spiegel, panelen op vlag
V021	Stort Verlaat	1600-1725	porselein	bord	p-bor-	0	1	1	1	1680-1720	Kangxi, lange Lijs op zpiegel, bloemen op vlag, schotel?
V021	Stort Verlaat	1600-1725	porselein	kop	p-kop	0	1	1	1	1680-1750	Imari, bodem kopje met bloemen binnen panelen
V021	Stort Verlaat	1600-1725	roodbakkend aw	bord	r-bor-17	1	0	1	1	1690-1750	Nederrijns, stippen op vlag, concentrische cirkels met groene golflijn, scherven afgesleten
V021	Stort Verlaat	1600-1725	witbakkend aw	indet	w-	1	0	1	1	1700-1750	kromme steel, vermoedelijk steelkom, inwendig groen
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	steengoed 2	pispot	s2-pis-2	1	1	2	1	1675-1750	Westerwald, klein model, appliques met dubbelkoppige adelaar
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	steengoed 2	pispot	s2-pis-2	0	1	1	1	1675-1750	Westerwald, applique met leeuw
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	steengoed 2	pot	s2-pot-9	1	0	1	1	1700-1800	Westerwald, afgeplat deel met oor, geen blauw
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	steengoed 2	kan	s2-kan-	0	1	1	1	1650-1700	Frechen, bodem met standvlak
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	steengoed 2	indet	s2-	0	1	1	0	1500-1600	ruis
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	ital. majolica/faience	bord?	i-bor-?	0	1	1	1	1600-1625	Compendiario, kan ook Frans zijn
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	faience	plooischotel	f-plo-	1	0	1	1	1625-1700	wit
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	faience	bord	f-bor-	0	1	1	1	1650-1700	kraakdecor
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	faience	kop	f-kop-	1	0	1	1	1675-1725	blauw décor, gestileerde bloemen, vol
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	faience	bord	f-bor-	1	1	2	1		wit
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	witbakkend aw	kop	w-kop-15	2	4	6	1	1650-1700	gele kop met ijzerspikkels, geknepen golfrand, lokaal?
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	witbakkend aw	lekschaal	w-lek-	0	1	1	1		geel
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	witbakkend aw	grape	w-gra-	1	1	2	1		groen
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	witbakkend aw	indet	w-	0	5	5	0		vooral groen
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	pijpaarde	kleipijp	pij-	1	0	1	1	1675-1750	type 2, hielmerk gekroonde II?
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	pijpaarde	kleipijp	pij-	1	0	1	1	1675-1750	type 2, hielmerk VN?
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	pijpaarde	kleipijp	pij-	0	1	1	0		
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	roodbakkend aw	grape	r-gra-51	1	0	1	1	1700-1750	
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	roodbakkend aw	grape	r-gra-49	1	0	1	1		inwendig deels geel
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	roodbakkend aw	deksel	r-dek-	2	0	2	1		

												Bergen op zoom imitatie Frankfurter waar?
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	0	1	1	1700-1775	Ringeloor op vlag en spiegel
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	roodbakkend aw		bord	r-bor-	0	1	1	1	1690-1750	Nederrijns?, concentrische cirkels en groene slinger
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	roodbakkend aw		grape	r-gra-	2	0	2	1		grote wijde grape op poten, Bergen op Zoom?,
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		grape met kraagrand, inwendig glazuur
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	roodbakkend aw		indet	r-	1	0	1	1		onbekende vorm, hoog met hoek, inwendig beroet
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750	roodbakkend aw		indet	r-	1	9	10	1		
V024	Schelpenlaag, laag 7 in profiel	1675-1750	porselein		bord	p-bor-	0	1	1	1	1680-1750	Kangxi?, vermoedelijk bloemenvaas op spiegel
V024	Schelpenlaag, laag 7 in profiel	1675-1750	faience		kom	f-kom-	1	0	1	1	1675-1725	baluwe beschildering, bloemen en krullen
V025	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1700-1750	wit
V025	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	steengoed 2		knikker	s2-kni-	1	0	1	0		grote knikker
V025	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	faience	C01	bord	f-bor-7	1	0	1	1	1689-1702	afbeelding koning Willem III (?), KW
V025	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	faience	C02	plooischotel	f-plo-	1	0	1	1	1645-1655	Verstraeten, imitatie A Raffaellesca
V025	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	faience?		bord?	f-bor?	1	0	1	1		klein fragment, geheel donkerblauw, Italiaans?
V025	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	roodbakkend aw		deksel	r-dek-	2	0	2	1		
V025	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	pijpaarde		kleipijp	pij-	5	0	5	5		
V025	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	witbakkend aw		komfoor	w-kmf-1	1	0	1	1	1675-1725	uitwendig groen, inwendig geel
V025	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	witbakkend aw		lekschaal	w-lek-	1	0	1	1		geel
V025	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	witbakkend aw		grape	w-gra-	1	0	1	1	1650-1700	inwendig mangaan, uitwendig groen
V025	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	witbakkend aw		indet	w-	1	1	2	1		
V025	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	1	0	1	1		geheel geglazuurd
V025	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	roodbakkend aw		steelkom	r-stk-3	1	0	1	1		Bergen op Zoom
V025	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		manchetrand, inwendig glazuur
V025	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	roodbakkend aw		grape	r-gra-51	0	5	5	1	1700-1750	Bergen op Zoom
V025	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	roodbakkend aw		grape	r-gra-52	1	0	1	1		grote wijde grape op poten, Bergen op Zoom?,
V025	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	1	2	1	1690-1750	Nederrijns, golflijn en cirkels
V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	faience		bord	f-bor-3	1	1	2	1		wit
V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	faience		bord	f-bor-	0	1	1	0		wit
V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	faience	C01	plooischotel	f-plo-	1	0	1	1	1645-1655	Verstraeten, imitatie A Raffaellesca, hoort bij V025-C02
V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1		wit
V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	porselein	C02	bord	p-bor-	0	1	1	1	1680-1700	Kangxi, Chinees figuur in landschap, merk op bodem, schotel
V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	porselein		kop	p-kop-4	1	0	1	1	1680-1720	Kangxi, vliegend beest
V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	witbakkend aw		komfoor	w-kmf-1	3	1	4	1		uitwendig groen, inwendig geel
V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	witbakkend aw		lekschaal	w-lek-	0	2	2	1		geheel groen
V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	witbakkend aw		grape	w-gra-	2	3	5	1	1650-1700	inwendig mangaan, uitwendig groen, manchetrand
V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	witbakkend aw		grape	w-gra-22	2	3	5	1	1650-1700	inwendig mangaan, uitwendig groen, iets uitstaande rand
V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	witbakkend aw		bord	w-bor-3	1	0	1	1		laat model, standlobben, groot, geel
V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	witbakkend aw		indet	w-	2	4	6	2		

V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	steengoed 2		fles	s2-fle-11	0	1	1	1	1690-1740	mineraalwaterkruik, gladde standring, zit tussen bollere s2-fle-8 en slankere s2-fle-11 in
V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	pijpaarde		kleipijp	pij-	2	1	3	2		
V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	roodbakkend aw	C03	grape	r-gra-8	1	0	1	1	1675-1725	bijna compleet, wijkt af van type 8, smalle opening, kraagrand met dekselgeul en afgeronde buikknik
V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	roodbakkend aw		deksel	r-dek-	1	0	1	1		
V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	roodbakkend aw		test	r-tes-	1	0	1	1		vierkant model
V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	roodbakkend aw		grape	r-gra-	0	4	4	1		inwendig groen
V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	roodbakkend aw		indet	r-	2	4	6	2		
V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	roodbakkend aw	C04	pot	r-pot-82	1	0	1	1		grote bekervorm, inwendig ongeglazuurd en beroet, oor
V026	Afvallaag onder laag 10, ten O S6	1650-1693	jydepot-aw		indet	jy-	1	0	1	1		rand, erg afgesleten
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	porselein		indet	p-	0	2	2	1		Kangxi
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	1	2	1	1650-1700	Westerwald, medaillons
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	steengoed 2		indet	s2-	1	2	3	1		Westerwald, potje?
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	steengoed 2		pot	s2-pot-7	1	0	1	1		Keulen/Frechen?
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	steengoed 2		knikker	s2-kni-	1	0	1	0		klein
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	steengoed 2		kan	s2-	0	1	1	1		Westerwald, uitgesneden versiering en appliques
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	steengoed 2		indet	s2-	0	1	1	1		onversierd, grote kan of pot
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	ital. majolica/faience		plooischotel	i-plo-3	0	1	1	1	1600-1625	compendiario, aigretterand
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	ital. majolica/faience		kom	i-kom-	1	0	1	1	1600-1625	compendiario, overgeslagen rand, aigretterand
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	majolica		bord	m-bor-	3	1	4	2	1675-1750	decor op spiegel of wit
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	ital. majolica/faience		indet	i-	0	2	2	0		glazuur volledig afgebladerd, niet zeker of het Italiaans is
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	majolica		indet	m-	1	0	1	1		wit, bord of kom met platte vlag
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	faience		bord	f-bor-10	3	4	7	1	1650-1700	kraakdecor, Delfts?
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	faience		bord	f-bor-	7	6	13	3		wit
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	faience		plooischotel	f-plo-	1	0	1	1		wit
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	witbakkend aw		lekschaal	w-lek-1	2	1	3	1		geel
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	witbakkend aw		lekschaal	w-lek-1	1	0	1	1		groen
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	witbakkend aw		test	w-tes-	3	0	3	1		geel, vierkant model
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	witbakkend aw		komfoor	w-kmf-1	2	0	2	1		geel
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	witbakkend aw		pispot	w-pis-	3	1	4	2		1 geheel geel, 1 uitwendig groen
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	witbakkend aw		grape	w-gra-	2	1	3	2	1650-1700	1 inwendig mangaan, uitwendig groen, 1 geheel groen
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	witbakkend aw		indet	w-	2	18	20	1		
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	witbakkend aw		ondersteek	w-ond-	0	1	1	1		geheel groen, holle steel
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	roodbakkend aw		test	r-tes-	5	1	6	3		vierkant, geheel geglazuurd
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-6	1	0	1	1		Bergen op Zoom, pootjes
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	1	3	4	1		Bergen op Zoom
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	roodbakkend aw		grape	r-gra-11	1	0	1	1		Bergen op Zoom-rand, vroeg

V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	roodbakkend aw		grape	r-gra-49	1	0	1	1		inwendig deels geel
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	1	2	1		inwendig glazuur, geknepen lintoor
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	roodbakkend aw		bord	r-bor-3	2	0	2	2	1675-1750	Fries, gemarmerd
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	0	1	1	1650-1725	ringeloor op vlag
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	roodbakkend aw		deksel	r-dek-	1	0	1	1		
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	roodbakkend aw		deksel	r-dek-16	1	0	1	1		doofpotdeksel
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	roodbakkend aw		grape	r-gra-52	5	0	5	3		grote wijde grape op poten, Bergen op Zoom?, 1 met bloem van duimindrukken op schouder
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	roodbakkend aw		test	r-tes-28	2	0	2	1		grote test op poten met afgeplatte zijde, inwendig alleen glazuur op rand
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	roodbakkend aw		indet	r-	3	11	14	3		
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	pijpaarde		kleipijp	pij-	12	5	17	12		
V028	Afvallaag Verlaat	1650-1693	ital. majolica/faience	C01	plooischotel	i-plo-	1	1	2	1	1575-1650	blauw glazuur, blauwe en gele strepen, parallel Karperkuil
V029	Stort	1600-1650	ital. majolica/faience	C01	plooischotel	i-plo-	0	1	1	1	1600-1650	bodem met kop met helm, polychroom, Faenza
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	porselein	C01	fles	p-fle-	0	1	1	1	1680-1720	Kangxi, bloemen en vruchten
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		onderkant onversierde kan, bruin, standvlak
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	steengoed 2		knikker	s2-kni-	2	0	2	0		vrij groot
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	majolica		bord	m-bor-2	1	0	1	1		vlag, geen decor
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	majolica		kom	m-kom-	3	0	3	2		geen decor zichtbaar
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	majolica		bord	m-bor-	0	3	3	1	1700-1750	blauwe beschildering, landschap op spiegel
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	ital. majolica/faience		plooischotel	i-plo-3	3	0	3	1	1600-1625	compendiario, onderbroken aigretterand
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	faience		plooischotel	f-plo-	2	0	2	1		wit
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	faience		bord	f-bor-5	2	0	2	2	1675-1725	blauwe beschildering, krullen, gestileerd kraakmotief, vol
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	faience		bord	f-bor-26	1	1	2	1	1675-1750	blauwe beschildering, krullen en bloemmotieven, vol, geplooide wand
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	faience		bord	f-bor-	0	1	1	0	1650-1725	kraakmotief?
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	faience		bord	f-bor-	2	0	2	2	1675-1725	blauwe beschildering, schotels
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	faience		kop	f-kop-1	1	0	1	1	1675-1725	blauwe beschildering, plantmotieven, geribbelde rand
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	faience		kop	f-kop-2	1	0	1	1	1675-1725	blauwe beschildering, plantmotieven
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	faience	C02	theepot	f-the-3	1	0	1	1	1650-1725	wit, bijna compleet
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	faience		bord	f-bor-3	6	1	7	3		wit
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	faience		bord	f-bor-	3	2	5	0		wit
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	faience		kan	f-kan-	0	1	1	1		wit
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	pijpaarde		kleipijp	pij-	12	4	16	12		
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	witbakkend aw		grape	w-gra-22	1	6	7	1	1650-1700	inwendig mangaan, uitwendig groen
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	witbakkend aw		grape	w-gra-22	1	4	5	1		inwendig mangaan, uitwendig groen
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	witbakkend aw		kom?	w-kom?	2	0	2	1	1700-1750	inwendig geel, uitwendig groen, wit baksel
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	witbakkend aw		pispot	w-pis-4	0	2	2	1	1675-1750	geheel geel
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	roodbakkend aw		test	r-tes-2	3	2	5	1	1650-1750	vierkant, geheel geglazuurd
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	roodbakkend aw		test	r-tes-	7	2	9	2		vierkant, geheel geglazuurd

V030	Afvallaag NHD	1675-1727	roodbakkend aw		test	r-tes-1	4	1	5	1		vierkant, geheel geglazuurd
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	roodbakkend aw		steelkom	r-stk-3	2	1	3	1		geheel geglazuurd
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-6	2	0	2	1	1675-1750	Bergen op Zoom
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	roodbakkend aw		kop	r-kop-4	1	2	3	1	1675-1750	ringeloor op rand
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	roodbakkend aw		bord	r-bor-3	1	2	3	1	1675-1750	Fries, gemarmerd
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	roodbakkend aw		komfoor	r-kmf-	0	1	1	1		
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	roodbakkend aw		grape	r-gra-65	1	0	1	1		sluitpan
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	roodbakkend aw		grape	r-gra-51	7	11	18	3		Bergen op Zoom
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	roodbakkend aw		grape	r-gra-	3	1	4	3		grote modellen
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	roodbakkend aw		test	r-tes-20	2	0	2	1		groot model met pootjes, inwendig alleen rand geglazuurd
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	roodbakkend aw		bord	r-bor-17	2	0	2	1	1690-1750	Nederrijns, golflijn op vlag, concentrische cirkels met groen klaverblad, groot bord
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	roodbakkend aw		indet	r-	0	16	16	0		
V031	Stort	1675-1750	steengoed 2	C01	pot	s2-pot-7	1	0	1	1		vrij compleet, Keulen/Frechen
V032	Stort	1600-1700	steengoed 2		pispot	s2-pis-2	0	1	1	1	1675-1750	Westerwald, applique leeuw
V032	Stort	1600-1700	majolica		zalfpot	m-zal-	0	1	1	1	1575-1625	polychroom, fragment
V032	Stort	1600-1700	ital. majolica/faience		indet	i-	0	1	1	1	1575-1625	berrettino met witte hoogsels
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	witbakkend aw		lekschaal	w-lek-1	3	1	4	1		geel
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	witbakkend aw		lekschaal	w-lek-	0	1	1	1		groen
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	witbakkend aw		kop	w-kop-3	2	5	7	1		geel
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	witbakkend aw		test	w-tes-	1	0	1	1		geel, vierkant model
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	witbakkend aw		grape	w-gra-	1	1	2	1		inwendig mangaan, uitwendig groen
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	witbakkend aw		olielamp	w-oli-	1	0	1	1		geel
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	witbakkend aw		olielamp?	w-oli-?	1	0	1	1		groen, nieuw model?
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	witbakkend aw		indet	w-	0	6	6	0		
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	steengoed 2		indet	s2-	0	1	1	1		mineraalwaterfles?
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	faience		vaas	f-vaa-nieuw	0	4	4	1	1650-1700	knobbelfles naar Chinees voorbeeld, Chinees landschap
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	porselein	C01	bord	p-bor-1	1	0	1	1	1700-1750	schotel, landschap op spiegel, merk op bodem, verder onbeschilderd
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	porselein		bord	p-bor-	0	1	1	1	1625-1650	kraak, panelen
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	porselein		kop	p-kop-	0	1	1	1	1600-1650	kraai op bodem
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	porselein		bord	p-bor-	0	1	1	1	1680-1720	Kangxi, capucijner-achterkant, inwendig bloemen
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	majolica		bord	m-bor-	2	0	2	1		witte vlag
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	faience		bord	f-bor-2	1	0	1	1	1650-1725	wit
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	faience		bord	f-bor-5	1	0	1	1	1725-1775	gestileerde bloem in midden, blauwe cirkel op rand, wordt in Alkmaar na 1750 gedateerd.
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	faience		kom	f-kom-	1	0	1	1	1675-1725	blauwe beschildering, florale motieven
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	faience		indet	f-	1	2	3	1		wit
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	roodbakkend aw		bord	r-bor-10	1	0	1	1	1690-1750	Nederrijns, gemarmerd
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	roodbakkend aw		bord	r-bor-17	1	2	3	1	1690-1750	Nederrijns, golflijn op vlag, concentrische cirkels met groen klaverblad, groot bord

V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	pijpaarde	kleipijp	pij-	1	0	1	1			
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	roodbakkend aw	grape	r-gra-51	6	4	10	5	1700-1750	Bergen op Zoom	
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	roodbakkend aw	bord	r-bor-	1	1	2	1	1675-1725	Fries, op standlobben, gemarmerd	
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	roodbakkend aw	test	r-tes-2	1	0	1	1		geheel geglazuurd, vierkant model	
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	roodbakkend aw	test	r-tes-	1	0	1	1		geheel geglazuurd, vierkant model	
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	roodbakkend aw	bord	r-bor-	0	1	1	1	1690-1750	Nederrijns, stippen in geel en groen	
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-12	1	0	1	1		Bergen op Zoom	
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-	1	0	1	1		Bergen op Zoom, 6 of 12	
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	roodbakkend aw	grape	r-gra-49	1	0	1	1		inwendige deels geel	
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	roodbakkend aw	indet	r-	5	12	17	4			
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	roodbakkend aw	indet	r-	0	2	2	0	1400-1600	ruis	
V034	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	witbakkend aw	indet	w-	1	2	3	1			
V034	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	spaanse majolica	bord	sp-bor-	0	1	1	1	1500-1550	raar verkleurd, decoratie niet meer zichtbaar, ribbel op overgang spiegel-vlag	
V034	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	steengoed 2	kan	s2-kan-	0	3	3	1		grijze kan, geknepen standring	
V034	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw	bord	r-bor-1	1	0	1	1		slibbogen	
V034	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw	kop	r-kop-1	1	0	1	1		inwendig glazuur	
V034	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw	bord	r-bor-	0	1	1	1	1475-1550	sgraffito, klein fragment	
V034	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw	grape	r-gra-	1	0	1	1		kraagrand, inwendig glazuur	
V034	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-2	3	0	3	2			
V034	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-24	1	0	1	1			
V034	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-8	1	0	1	1			
V034	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-	0	4	4	0			
V034	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw	indet	r-	2	13	15	2			
V034	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	steengoed 2	kan	s2-kan-	0	1	1	0	1575-1650	pantermotief, ruis	
V034	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	steengoed 2	indet	s2-	0	1	1	1		dikwandig, vrij wit baksel	
V034	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	witbakkend aw	indet	w-	1	1	2	0	1650-1750	ruis	
V034	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	pijpaarde	kleipijp	pij-	0	1	1	0	1650-1750	ruis	
V034	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	faience	bord	f-bor-	1	0	1	0	1650-1725	ruis, wit	
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	porselein	kom	p-kom-	1	0	1	1	1600-1650	kraak, klapmuts?	
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	porselein	bord	p-bor-6	1	0	1	1	1680-1720	Kangxi, bloemen in panelen, bruine rand, schotel	
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	porselein	kop	p-kop-6	1	1	2	1	1680-1720	Kangxi, bloemen in panelen, plooiwand	
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	porselein	kop	p-kop-	2	0	2	2	1680-1720	Kangxi, bloemen in panelen en Chinezen in landschap	
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	porselein	bord	p-bor-	1	1	2	1	1625-1650	kraak	
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	porselein	kom?	p-kom?	1	0	1	1	1600-1720	datering onduidelijk, bloemen, afwijkende decoratie op binnenrand	
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	porselein	bord	p-bor-	1	0	1	1	1680-1720	Kangxi, achterzijde capucijner	
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	portugese faience	bord	po-bor-	0	1	1	1	1600-1650	geometrisch motief	
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	ital. majolica/faience	vaas	i-vaa-231	0	1	1	1	1575-1625	compendiario, aigretterand	
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	industieel wit	bord	iw-bor-	2	0	2	0	1800-1900	ruis, late industrieel	
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	industieel wit	kop	iw-kop-	0	1	1	0	1800-1900	ruis, drukdecor	
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	faience	bord	f-bor-2	1	0	1	1		wit	

V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	faience	bord	f-bor-17	1	0	1	1	1700-1750	blauwe beschildering, bloemen in midden, gestileerde bloemen in panelen op vlag
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	faience	bord	f-bor-	0	1	1	1	1700-1750	blauwe beschildering, gestileerde bloemen
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	faience	indet	f-	0	4	4	0		
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	witbakkend aw	lekschaal	w-lek-	0	3	3	1		geel
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	witbakkend aw	olielamp	w-oli-	1	0	1	1		onderzijde, geel
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	witbakkend aw	grape	w-gra-	1	2	3	1		inwendig mangaan, uitwendig groen
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	witbakkend aw	indet	w-	1	4	5	1	1675-1750	vlekkengoed
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	witbakkend aw	indet	w-	1	1	2	1		
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	witbakkend aw	kandelaar	w-kdl-	0	1	1	1		geel
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	pijpaarde	kleipijp	pij-	8	3	11	6		
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	steengoed 2	pot	s2-pot-7	1	8	9	1		horizontale oren, wit
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	steengoed 2	fles	s2-fle-	0	2	2	1		mineraalwaterfles?
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	steengoed 1	indet	s1-	1	4	5	0	1400-1500	ruis
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	roodbakkend aw	bord	r-bor-17	1	3	4	1	1690-1750	Nederrijns, golflijn op vlag, concentrische cirkels met groen klaverblad, groot bord
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	roodbakkend aw	bord	r-bor-	0	2	2	2	1690-1750	Nederrijns, 1 met stippen, 1 gemarmerd
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	roodbakkend aw	pot	r-pot-	0	1	1	1		bodem met standring, groot
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-12	1	0	1	1		Bergen op Zoom
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	roodbakkend aw	deksel	r-dek-22	1	0	1	1		bruin glazuur, deksel theepot
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	roodbakkend aw	grape	r-gra-49	2	7	9	1		inwendig deels geel
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	roodbakkend aw	indet	r-	0	2	2	0		
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	roodbakkend aw	indet	r-	0	3	3	0	1400-1600	ruis
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	witbakkend aw	kop	w-kop-	1	0	1	1		afgeplatte bovenzijde, inwendig deels glazuur
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	witbakkend aw	bord	w-bor-	1	0	1	1		inwendig groen
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	witbakkend aw	grape	w-gra-	1	0	1	1		groen, kleine grape
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	steengoed 2	kan	s2-kan-	0	1	1	1	1525-1550	bladerappliques, Keulen
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	steengoed 2	indet	s2-	1	7	8	1		onversierde kan, lichtbruin
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	steengoed 2	indet	s2-	0	2	2	1		bruine onversierde kan
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	steengoed 2	indet	s2-	0	2	2	1		bruine onversierde kan
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	ital. majolica/faience	bord	i-bor-	0	1	1	0	1480-1510	Montelupo, stermotief? in midden, op vlag nastri, hoort bij scherf V40, hierbij gevoegd
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw	olielamp	r-oli-	1	0	1	1		groot fragment
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw	bord	r-bor-1	2	3	5	1		slibbogen
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-1/2	8	0	8	4		
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-8	1	0	1	1		
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-39	1	0	1	0	1300-1400	ruis
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-	4	7	11	0		4 stelen, deels toegevouwen
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw	pispot	r-pis-1	1	2	3	1		inwendig spaarzaam glazuur
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw	vuurstolp	r-vst-	1	2	3	1		1 ongeglazuurde onderrand, 1 geglazuurd stuk met bloem rond gat
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw	kop	r-kop-17/22	2	0	2	1		afgeplatte bovenzijde, inwendig glazuur
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw	kop	r-kop-2	5	0	5	2		inwendig glazuur
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw	kop	r-kop-	3	2	5	0		

V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw		grape	r-gra-34	1	0	1	1		klein model, inwendig glazuur
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw		grape	r-gra-	4	0	4	4		kleine randen
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw		indet	r-	5	65	70	4		
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	1	0	1	0		ruis
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	4	0	4	0	1575-1700	ruis
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw		indet	r-	0	3	3	0		ruis
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	roodbakkend aw		pot	r-pot-	0	1	1	0	1575-1650	inwendig groen, ruis
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	pijpaarde		kleipijp	pij-	0	1	1	0		steel
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	faience		indet	f-	0	2	2	0		ruis
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	porselein		indet	p-	0	2	2	0	1680-1720	ruis
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	kogelpotaw		indet	kp-	0	1	1	0		ruis
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	witbakkend aw		bakpan	w-bak-	1	2	3	0	1575-1650	ruis
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	witbakkend aw		lekschaal	w-lek-	0	1	1	0		ruis
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	witbakkend aw		pispot	w-pis-	1	0	1	0		ruis
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	witbakkend aw		indet	w-oli-	1	6	7	0		ruis
V039	Stort	1675-1725	franse faience		plooischotel	fr-plo-	1	0	1	1	1600-1650	roze baksel
V039	Stort	1675-1725	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1675-1750	lanschap op spiegel, Fries
V039	Stort	1675-1725	porselein		bord	p-bor-	1	0	1	1	1680-1720	Kangxi, bloemen
V039	Stort	1675-1725	porselein		kop	p-kop-	1	1	2	1	1680-1720	Kangxi, bloemen, capucijner
V039	Stort	1675-1725	roodbakkend aw		bord	r-bor-	0	1	1	1	1690-175-	Nederrijns
V039	Stort	1675-1725	roodbakkend aw		bord	r-bor-	0	1	1	1	1675-1750	Fries, gemarmerd
V039	Stort	1675-1725	roodbakkend aw		komfoor	r-kmf-	0	1	1	1		klein
V039	Stort	1675-1725	ital. majolica/faience		indet	i-	0	1	1	1	1575-1625	berrettino
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	ital. majolica/faience	C01	bord	i-bor-9	0	1	1	1	1480-1525	Montelupo, stermotief? in midden, op vlag nastri, hoort bij scherf V38, grof geschilderd
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	5	6	2	1475-1550	oa kan met kraagrand
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	steengoed 2		spinsteen	s2-	1	0	1	0		kleine grijze spinsteen
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1		inwendig groen
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	3	3	6	3		slibbogen
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	2	0	2	2		onversierd
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-17/22	1	0	1	1		inwendig groen
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-17/22	2	1	3	1		afgeplatte bovenzijde, inwendig glazuur
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-1	1	0	1	1		inwendige glazuur
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	roodbakkend aw		vetvanger	r-vet-	1	0	1	1		
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	roodbakkend aw		olielamp	r-oli-	1	0	1	1		ophangoor
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	1	0	1	1		
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	0	1	1	1		ribbels, inwendig beroet
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-8	3	0	3	2		
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-2	3	0	3	2		
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-24	1	0	1	1		
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1	1	0	1	1		
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	7	7	0		3 stelen
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	1	2	1		
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	0	12	12	0		
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	witbakkend aw		kan?	w-kan?	0	1	1	1		standvoet, mogelijk Duits, hard wit baksel

V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	witbakkend aw		grape	w-gra-	0	1	1	1		inwendig geel
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	witbakkend aw		indet	w-	0	3	3	0		
V041	Stort	1550-1700	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1	1475-1550	sgraffito
V041	Stort	1550-1700	spaanse majolica		bord	sp-bor-	1	0	1	1	1500-1550	Isabelle polychroom
V041	Stort	1550-1700	portugese faience		bord	po-bor-	0	1	1	1	1600-1650	kraakdecor
V041	Stort	1550-1700	porselein		bord	p-bor-	0	1	1	1	1680-1720	Kangxi, bloemen, capucijner achterkant,
V041	Stort	1550-1700	faience		kop	f-kop-	1	1	1	1	1675-1725	blauwe beschildering, floraal
V041	Stort	1550-1700	faience		bord	f-bor-	0	2	2	1	1675-1725	blauwe beschildering, floraal
V041	Stort	1550-1700	faience		pispot	f-pis-	1	0	1	1	1675-1725	wit
V041	Stort	1550-1700	witbakkend aw		komfoor	w-kmf-1	1	0	1	1	1675-1750	
V041	Stort	1550-1700	roodbakkend aw		test	r-tes-	0	1	1	1		
V041	Stort	1550-1700	majolica		kom	m-kom-	1	0	1	1		blauwe lijnen op rand
V041	Stort	1550-1700	faience		indet	f-	0	2	2	0		
V041	Stort	1550-1700	ital. majolica/faience	C01	plooischotel	i-plo-	1	0	1	1	1600-1650	Deruta, A Raeffalesca, gele strepen op achterkant
V042	Laag 8, westprofiel	1400-1500	steengoed 1		kan	s1-kan-	0	1	1	1	1400-1500	bodem met geknepen standring, lichte oranje blos
V043	Laag 7, westprofiel	1475-1550	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	1	0	1	1		afgeronde kraagrand
V043	Laag 7, westprofiel	1475-1550	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-2	1	0	1	1		
V043	Laag 7, westprofiel	1475-1550	roodbakkend aw		kop	r-kop-	0	1	1	1		bodem met standring, inwendig glazuur
V043	Laag 7, westprofiel	1475-1550	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	0	1	1	1		inwendig beroet
V043	Laag 7, westprofiel	1475-1550	roodbakkend aw		indet	r-	0	2	2	0		
V044	Laag 8 tot 10, westprofiel	1450-1550	steengoed 1		indet	s1-	0	1	1	1		Siegburg
V044	Laag 8 tot 10, westprofiel	1450-1550	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		kleine bruine kan met standvlak
V044	Laag 8 tot 10, westprofiel	1450-1550	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1	1475-1550	sgraffito, letters, geel geglazuurd
V044	Laag 8 tot 10, westprofiel	1450-1550	kogelpotaw		indet	kp-	0	2	2	0		ruis
V044	Laag 8 tot 10, westprofiel	1450-1550	roodbakkend aw		indet	r-	0	3	3	0		
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	11	2	13	3		slibbogen
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	7	1	8	3		onversierd
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1		miniatuur
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	3	1	4	3	1475-1550	sgraffito, 1 met krullen op ran, 1 met geometrische versiering
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw	C01	bord	r-bor-1	1	0	1	1	1475-1500	sgraffito, krullen op rand, vermoedelijk wapenschild met gulden vlies
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	3	13	16	3		onversierde bruine en grijze kannen, 3 geknepen standringen, 1 kraagrand, 1 rechte rand
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	steengoed 2		indet	s2-	0	1	1	1		wit, Siegburg
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	steengoed 1		indet	s1-	2	1	3	2		Siegburg
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		lekschaal	r-lek-	0	1	1	1		
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		gatenpot	r-gat-	0	1	1	1		ongeglazuurd
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	2	0	2	1		spaarzaam glazuur, platte rand, afgeronde buikknik, nieuw type?
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		pispot	r-pis-1	1	0	1	1		

V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	0	3	3	0		bodem met ziel
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw	C02	vuurstolp	r-vst-	0	1	1	1		sgraffito, doorboord hart
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	1	1	2	1		oa achterkant platte vuurstolp, onversierd
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-1	2	0	2	1		inwendig glazuur
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	0	1	1		inwendig glazuur
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-22	1	0	1	1		inwendig glazuur
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-17/22	4	1	5	3		inwendig glazuur
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-	1	3	4	0		2 licht geknepen standringen
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-	1	0	1	1		afwijkend, golvende kraagrand met bezemstreek, Duits?
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1/2	13	0	13	5		
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-17	4	0	4	2		
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-8	6	0	6	3		
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	12	12	0		4 stelen, 1 plat, 2 beetje toegekn., 1 helemaal toegekn.
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	grijsbakkend aw		kan	g-kan-	0	1	1	1		groot worstoor
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	7	0	7	5		kraagranden, 1 met mangaan
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-34	2	0	2	1		
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	11	12	1		oa veel bodems
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	4	54	58	3		
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	witbakkend aw		grape	w-gra-	1	4	5	1		geel uitwendig, beroete bodem
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	witbakkend aw		grape	w-gra-	1	6	7	1		inwendig groen
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	hafner aw		grape	ha-gra-1	0	1	1	1		Hafner, bodem grape vermoedelijk, inwendig geel glazuur, uitwendig beroet
V049	Westprofiel thv Kaasmarkt 6	1475-1550	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1	1500-1550	oor
V049	Westprofiel thv Kaasmarkt 6	1475-1550	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	1	2	1		vrijwel geen glazuur
V049	Westprofiel thv Kaasmarkt 6	1475-1550	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1	1	1	2	1		klein
V049	Westprofiel thv Kaasmarkt 6	1475-1550	roodbakkend aw		indet	r-	0	1	1	1		
V050	Stort	1450-1550	steengoed 1		indet	s1-	0	1	1	1		Siegburg
V050	Stort	1450-1550	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		onversierde kan met geknepen standring
V050	Stort	1450-1550	steengoed 2		spinsteen	s2-spi-	1	0	1	1		
V051	Havenvulling, thv Waagstraat	1500-1544	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	0	1	1	1		stuk bodem, inwendig geglazuurd
V051	Havenvulling, thv Waagstraat	1500-1544	roodbakkend aw		bloempot	r-blo-19	2	0	2	1		groot fragment, 2 randstukken met gat, groot model ongeglazuurd, horizontaal worstoor
V051	Havenvulling, thv Waagstraat	1500-1544	roodbakkend aw	C01	bord	r-bor-1	1	1	2	1	1475-1515	sgrafitto, boogjes, op achterzijde ook slib, niet op rand
V051	Havenvulling, thv Waagstraat	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-	0	1	1	1		klein fragment
V051	Havenvulling, thv Waagstraat	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-4	1	1	2	1		
V051	Havenvulling, thv Waagstraat	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-	1	0	1	1		inwendig geglazuurd, type 1 of 2
V051	Havenvulling, thv Waagstraat	1500-1544	roodbakkend aw		vetvanger	r-vet-	1	0	1	1		
V051	Havenvulling, thv Waagstraat	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	0	6	6	0		1 bodem met standring, ongeglazuurd
V052	Stort	1500-1750	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		onversierde kan met geknepen standring
V052	Stort	1500-1750	roodbakkend aw		grape	r-gra-	0	1	1	1		zeer spaarzaam glazuur, bodem
V052	Stort	1500-1750	ital. majolica/faience		kom	i-kom-	1	0	1	1	1575-1625	Berrettino, Ligurisch randje

V052	Stort	1500-1750	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1600-1650	imitatie compendiario, aigretterand en putti
V052	Stort	1500-1750	faience		bord	f-bor-2	0	1	1	1	1650-1700	fruit op spiegel
V055	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1550	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	0	1	1	1475-1550	groot fragment onversierde grijze kan met kraagrand
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		onversierde kan met geknepen standring
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	steengoed 2		indet	s2-	0	2	2	1		1 bodem met standvlak
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	roodbakkend aw		kom	r-kom-6	1	1	2	1		grote kom met kraagrand op licht geknepen standring
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	0	1	1		inwendig glazuur
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	roodbakkend aw	C01	bord	r-bor-1	1	0	1	1	1500-1550	sgraffito, bloemen op rand, geel geglazuurd
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	roodbakkend aw	C02	bord	r-bor-1	1	0	1	1	1500-1550	sgraffito, klein bord, slinger met driespruit
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1	1475-1550	sgraffito
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	roodbakkend aw		lekschaal	r-lek-	1	0	1	1		vorm r-bor-1, poten of standlob?
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-8	1	0	1	1		
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	10	0	10	5		kraagranden
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-22	1	0	1	1		klein model, weinig glazuur
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		r-gra-22/41?
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	0	4	4	0		poten
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	roodbakkend aw		deksel	r-dek-	1	0	1	1		ongeglazuurd, primitief model
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	0	1	1		onversierd
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-8	1	0	1	1		
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-4	1	0	1	1		
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak1/2	7	0	7	5		
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	4	4	0		
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	2	27	29	2		
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	pijpaarde		beeld	pij-bee-	1	0	1	1	1450-1525	fragment pijpaarde beeldje, verm. voet kruisbeeld
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	hafner aw		grape	ha-gra-1	0	1	1	1		ribbels, uitwendig beroet, inwendig oranje/geel glazuur
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	witbakkend aw		kop	w-kop-	1	0	1	1		afgeplatte rand, op ziel of standring, inwendig groen
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	witbakkend aw		schepbeker	w-spb-	1	0	1	1		groen
V056	Havenvulling ten N S20-S22	1500-1544	witbakkend aw		indet	w-	1	1	2	1		
V057	Stort	1500-1550	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		onversierde kan met geknepen standring
V057	Stort	1500-1550	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	2	0	2	2		slibbogen
V057	Stort	1500-1550	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		kraagrand
V057	Stort	1500-1550	roodbakkend aw		indet	r-	0	1	1	0		
V057	Stort	1500-1550	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	0	1	1	1		
V057	Stort	1500-1550	faience		bord	f-bor-	0	1	1	0	1625-1650	ruis, imitatie Ligurisch wit
V057	Stort	1500-1550	spaanse majolica		indet	m-	0	1	1	1		goudluster, sterk verweerd
V060	Havenvulling, uit profiel	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		onversierd
V060	Havenvulling, uit profiel	1500-1544	steengoed 1		indet	s1-	0	1	1	1		Siegburg, asglazuur
V060	Havenvulling, uit profiel	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1	2	0	2	1		
V060	Havenvulling, uit profiel	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-2	1	0	1	1		

V060	Havenvulling, uit profiel	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-17	2	0	2	2		
V060	Havenvulling, uit profiel	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	9	9	0		
V060	Havenvulling, uit profiel	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-17/22	2	0	2	2		inwendig geglazuurd
V060	Havenvulling, uit profiel	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	2	3	1		inwendig geglazuurd
V060	Havenvulling, uit profiel	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	2	13	15	1		
V060	Havenvulling, uit profiel	1500-1544	witbakkend aw		indet	w-	1	1	2	1		
V062	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-8	3	0	3	2		
V062	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-17	1	0	1	1		
V062	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	0	2	2	1		slibbogen
V062	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	5	1	6	3		
V062	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	0	16	16	0		1 bodem met standring
V062	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	spaanse majolica	C01	kom	sp-kom-1	1	0	1	1	1500-1550	goudluster, kom met greep, inwendig oa floraal motief, uiwendig concentrische cirkels
V062	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	ital. majolica	C02	bord	i-bor-9	1	0	1	1	1520-1550	Montelupo, Famiglia Bleu, floraal motief en cirkels op rand
V062	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	hafner aw	C03	beeld	ha-fig-	1	0	1	1	1500-1600	Keulen/Aken, figuur van vrouw, hoofd ontbreekt, rok in geel en groen, band over jurk in bruin
V062	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	witbakkend aw		indet	w-	0	3	3	1		
V063	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1525-1550	Keulen, bladeren op buik
V063	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-2	2	0	2	2		
V063	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	2	1	3	2		slibbogen
V063	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	0		sgrafitto, s-jes op vlag, achterzijde ook voorzien van slib, hoort bij V051-C01
V063	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-1	1	0	1	1		inwendig slib
V063	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	1	0	1	1		ongeglazuurd, rare vorm
V063	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	witbakkend aw		kop	w-kop-45	1	0	1	1	1525-1575	kop met dakvormige rand, inwendig groen, lintoor
V063	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	witbakkend aw		grape	w-gra-	1	0	1	1		inwendig geel
V064	Stort	1400-1500	steengoed 1		kan	s1-kan-	0	1	1	1	1350-1500	Siegburg
V064	Stort	1400-1500	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1450-1550	onversierde kan met geknepen standring
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	4	4	1		onversierd
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	1	2	1		onversierd
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	0	1	1	1		ziel, ongeglazuurd, kalkaanslag inwendig
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	1	2	1		inwendig geglazuurd
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-17/22	1	0	1	1		inwendig geglazuurd
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	0	1	1	1		ongeglazuurd, oor afgebroken, hierna nog gebruikt, rij standringen rond bovenkant, beroet
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-8	2	0	2	2		
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-27	1	0	1	1		hoge manchetrand, lijkt op r-bak-24, maar afgeplatte bovenkant
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-17	1	0	1	1		
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	2	2	0		1 steel met groene vlekken

V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-4	1	0	1	1		sterk beroet
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-22	0	1	1	0		bodem grape
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	4	0	4	3		2 kraagrand
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	0	18	18	0		
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	witbakkend aw		bord	w-bor-5/7	1	0	1	1		op standlobben of poten, inwendig geglazuurd
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	witbakkend aw		bord	w-bor-3	1	0	1	1		inwendig geglazuurd
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	witbakkend aw		grape	w-gra-15	1	0	1	1		inwendig groen geglazuurd, beroet, toegeknepen lintoor
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	witbakkend aw		grape	w-gra-	1	0	1	1		inwendig geglazuurd
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	witbakkend aw		indet	w-	0	2	2	0		1 bodem met standring
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	spaanse majolica	C01	kom	sp-kom-	0	1	1	1	1500-1550	bodem met standing, aanzet oor, donker verkleurd, groene gloed, Columbia Plain white and green, Sevilla
V068	Achter beschoeiing S24-S26	1500-1550	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1	1	0	1	1		
V068	Achter beschoeiing S24-S26	1500-1550	roodbakkend aw	C01	vuurstolp	r-vst-	0	1	1	1	1500-1550	fragment geknepen handvat met gezichtje
V068	Achter beschoeiing S24-S26	1500-1550	roodbakkend aw		indet	r-	0	3	3	0		
V068	Achter beschoeiing S24-S26	1500-1550	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	1	1500-1550	ribbeltje
V069	Havenvulling, uit profiel	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	2	0	2	1		slibbogen
V069	Havenvulling, uit profiel	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1	2	0	2	1		
V069	Havenvulling, uit profiel	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-4	1	0	1	1		
V069	Havenvulling, uit profiel	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1		helemaal voorzien van slib, voorzijde geel geglazuurd
V069	Havenvulling, uit profiel	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	0	9	9	0		
V071	Stort	1550-1700	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1475-1550	onversierde kan
V071	Stort	1550-1700	roodbakkend aw		grape	r-gra-2	1	0	1	1	1500-1575	
V071	Stort	1550-1700	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	0	1	1	1675-1725	Fries, gemarmerd
V071	Stort	1550-1700	witbakkend aw		olielamp	w-oli-	1	0	1	1	1550-1625	geel
V071	Stort	1550-1700	ital. majolica/faience		kom	i-kom-	0	1	1	1	1500-1575	Montelupo, strepen, polychroom
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1525-1550	Keulen, baardman met bladeren en eikels op buik
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		Frechen/Keulen, geen versiering
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	15	15	3		onversierd, 3 bodems met geknepen standring
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	witbakkend aw		grape	w-gra-	2	0	2	2		1 helemaal geel, ander alleen inwendig
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	witbakkend aw		kop	w-kop-	2	1	3	2		1 met rechte wand en kraagrandje, 1 r-kop-2 achtig
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	witbakkend aw		indet	w-	0	2	2	0		
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	1		afwijkend, zeer hard gebakken (als bij EBF V264), uitwendig geel, inwendig groen
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	1	0	1	1		platte rand
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-8	1	0	1	1		spaarzaam glazuur
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	7	1	8	5		vooral kraagranden
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	0	1	1		inwendig gegeglazuurd
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-17/22	0	1	1	1		ziel, inwendig geel

V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw	C01	bord	r-bor-1	1	0	1	1		sgrafitto, inwendig groen, slingers op vlag, wapenschild (?) op spiegel
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	5	1	6	3		slibbogen, 1 met driehoekjes op spiegel
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	3	0	3	3		driehoekjes op vlag
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	5	2	7	4		2 onversierd, 1 gele spiegel, 1 stuk groene spiegel, 1 met slib op spiegel
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		lekschaal	r-lek-12	1	1	2	1		
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1	14	0	14	18		
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-2	1	0	1	1		
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-8	2	0	2	1		
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-17	2	0	2	2		
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-24	1	0	1	1		
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	11	11	0		5 stelen, licht tot ver toegevouwen
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-37	1	0	1	1		rare rand met zeer brede dekselgeul
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	2	26	28	2		
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	ital. majolica	C02	kom	i-kom-237	1	0	1	1	1480-1540	Montelupo, kleine kom, polychroom, oker en blauw
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	spaanse majolica	C03	kom	sp-kom-1	1	0	1	1	1500-1550	Isabelle polychroom, blauwe en paarse concentrische cirkels
V073	Uit kade thv Waag	1500-1550	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	0	1	1	1475-1550	omversierde kan met kraagrand, standring of standvoet?
V073	Uit kade thv Waag	1500-1550	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1		onversierd
V073	Uit kade thv Waag	1500-1550	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	1	1	1		toegeknepen steel
V073	Uit kade thv Waag	1500-1550	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	0	1	1	1		
V073	Uit kade thv Waag	1500-1550	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		kraagrand
V073	Uit kade thv Waag	1500-1550	roodbakkend aw		indet	r-	1	3	4	1		
V073	Uit kade thv Waag	1500-1550	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	1		geel
V074	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	steengoed 2		indet	s2-	0	1	1	1		onversierd, licht baksel
V074	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		vetvanger	r-vet-1	1	0	1	1		stuk rand met schenktuit, vrij klein
V074	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	0	4	4	0		
V074	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	witbakkend aw		grape	w-gra-	0	1	1	1		stuk bodem, inwendig geel
V076	Uit kade thv Waag	1500-1550	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-8	3	0	3	2		
V076	Uit kade thv Waag	1500-1550	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	1	1	0		
V076	Uit kade thv Waag	1500-1550	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1		onversierd
V076	Uit kade thv Waag	1500-1550	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		kraagrand
V076	Uit kade thv Waag	1500-1550	roodbakkend aw		indet	r-	0	6	6	0		
V076	Uit kade thv Waag	1500-1550	witbakkend aw		indet	w-	1	0	1	1		geel, rechte rand
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	0	1	1		onversierd, Keulen
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	8	8	2		onversierd
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	steengoed 2		pot	s2-pot-	0	1	1	1		stuk grote roompot
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		Siegburg, geglazuurd
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-	0	1	1	1		ongeglazuurd, beroet, gebruikt als test
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	2	1	3	2		1 kraagrand, 1 uitgebogen rand
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	0	1	1	1		inwendig beroet

V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-8	2	0	2	2		
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-17	1	0	1	1		
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-24	1	0	1	1		
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	3	3	0		2 toegevouwen stelen
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		kom	r-kom-	1	0	1	1		groot model, met geprofileerde rand, inwendig geglazuurd
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw	C01	bord	r-bor-1	1	0	1	1		driehoekjes in slib op rand
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw	C02	bord	r-bor-1	1	0	1	1		sgrafitto, slib op rand, streepjes en driehoek
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1		bovenkant inwendig groen, onderkant beroet
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	1	9	10	1		1 holle steel, beroet
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	witbakkend aw		indet	w-	1	3	4	1		2 bodems, 1 rechte rand
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	ital. majolica	C03	bord	i-bor-	0	1	1	1		Montelupo, decor onduidelijk, polychroom
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	2	2	1	1525-1550	Keulen, bladerappliques
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	2	17	19	1		onversierd, 2 bodems met geknepen standring, 1 standvoet
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	steengoed		spinsteen	s2-spi-1	1	0	1	1		half
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	2	0	2	2		driehoekjes in slib op rand
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	2	3	5	2		slibbogen
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	1	2	1		onversierd
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	1	2	1		bovenzijde met slib, geel geglazuurd
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw	C01	bord	r-bor-1	1	0	1	1		sgrafitto, bogen op vlag
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw	C02	bord	r-bor-1	1	0	1	1		sgrafitto, letter op vlag
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-29	0	2	2	1	1475-1525	geknepen standring, inwendig geglazuurd
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	2	0	2	1		inwendig geglazuurd
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-14	3	1	4	2		inwendig geglazuurd, 1 inwendig groen
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-17/22	4	2	6	3		inwendig geglazuurd, 2 zielen
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-	4	5	9	0		3 bodems met standring, inwendig geglazuurd
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-	1	0	1	1		kraagrandje, geheel groen geglazuurd, afwijkend
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		kom	r-kom-	1	0	1	1		platte vlag (r-bor-6), inwendig geel glazuur
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	0	2	2	1		2 stukken ziel, 1 ongeglazuurd, ander alleen inwendig
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		lekschaal	r-lek-	0	1	1	1		op poten
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		test	r-tes-5	1	0	1	1		met steel, ongeglazuurd, rond
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	1	0	1	1		rand platte vuurstolp
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-8	1	0	1	1		alleen rand geglazuurd
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		pispot	r-pis-18	1	0	1	1		ongeglazuurd
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		r-gra-22/41 met kraagrand, zwaar beroet
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	13	0	13	10		8 kraagrand, 1 met mangaan
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1	8	0	8	4		2 stelen, toegevouwen (1 beetje)
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-17	4	0	4	3		
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	1	17	18	1		
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	5	65	70	3		oa 1 tuitje
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	witbakkend aw		grape	w-gra-	2	1	3	2		onverdikte rand,

V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	witbakkend aw		kop	w-kop-7	1	0	1	1		inwendig groen
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	witbakkend aw		kop	w-kop-	0	1	1	1		inwendig geel, lintoor onder rand, ribbels
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	witbakkend aw		indet	w-	0	11	11	0		meest geel geglazuurd
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	ital. majolica	C04	bord	i-bor-	1	0	1	1		Montelupo, polychroom, randje met s-jes op rand
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1525-1550	Keulen, baardmankruik, eikels en eikenblad op buik, klein fragment
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	steengoed 2		indet	s2-	0	1	1	1		zacht baksel
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	3	4	1		ongedecoreerd
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	2	0	2	1		inwendig geglazuurd
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-1	4	0	4	4		inwendig geglazuurd, 1 inwendig groen, 1 inwendig geel
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-	0	3	3	0		bodems koppen, 1 met geknepen standring
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	6	2	8	5		2 met slibbogen
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1		heel klein, zoutschaaltje
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	0	2	2	1		inwendig beroet
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1	4	0	4	2		
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-2	5	0	5	3		
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-17	2	0	2	1		
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-8	2	0	2	2		blokvormige rand
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-24	1	0	1	1		hoge kraagrand
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	12	12	0		1 met groene vlekken
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		vetvanger	r-vet-1	1	0	1	1		klein model
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		pispot	r-pis-18	2	0	2	1		ongeglazuurd
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-25	1	0	1	1	1500-1575	geheel geglazuurd met mangaan
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-8	3	0	3	2		beide vrij spaarzaam geglazuurd
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	4	0	4	3		
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	2	29	31	2		
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	witbakkend aw		grape	w-gra-44	1	0	1	1	1525-1575	spaarzaam geel glazuur
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	witbakkend aw		indet	w-	1	8	9	2		1 MAE groen geglazuurd, rest geel
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	ital. majolica	C01	bord	i-bor-9	1	0	1	1	1480-1510	Montelupo, polychroom, nastri/linten
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	majolica	C02	drinkschaal	m-dri-1	1	0	1	1	1525-1575	vroege Nederlandse majolica, boogjes op rand
V085	Stort	1525-1700	steengoed 1		kan	s1-kan-	0	1	1	1	1400-1500	Siegburg, gevlamd
V085	Stort	1525-1700	witbakkend aw		bord	w-bor-7	1	0	1	1	1525-1600	groen inwendig
V085	Stort	1525-1700	hafner aw		bord	ha-bor-	0	1	1	1	1500-1600	groen, golvende kamstreekversiering
V085	Stort	1525-1700	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	0	1	1	1675-1725	Fries, gemarmerd
V086	Uit kade thv Kaasmarkt 10	1525-1550	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1525-1550	Keulen, bladeren en bloemen
V086	Uit kade thv Kaasmarkt 10	1525-1550	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	1	1500-1550	inwendig groen
V086	Uit kade thv Kaasmarkt 10	1525-1550	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-2	1	1	2	1		
V086	Uit kade thv Kaasmarkt 10	1525-1550	roodbakkend aw		grape	r-gra-	0	1	1	1		poot
V086	Uit kade thv Kaasmarkt 10	1525-1550	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	0	1	1	0		ziel, beroet
V086	Uit kade thv Kaasmarkt 10	1525-1550	roodbakkend aw		indet	r-	0	6	6	0		
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	steengoed 1	C01	beker	s1-bek-2	1	0	1	1	1475-1525	Siegburg, wat asglazuur

												onversierd, 1 bodem met geknepen standring, 1 met
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	4	4	1		standvoet
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-2	2	0	2	1		
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	2	2	0		2 stelen, 1 met groene vlekken, beide toegevouwen
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-8	1	0	1	1		
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	3	1	4	2		1 met slibbogen, 1 met gele spiegel, 1 stuk spiegel met driehoekjes
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	roodbakkend aw		kom	r-kom-	1	0	1	1		grote kom, geprofileerde rand, inwendig geglazuurd
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-	0	1	1	1	1475-1525	bodem met geknepen standring, inwendig geglazuurd
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	1	2	1		
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	1		volledig groen
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	ital. majolica	C02	bord	i-bor-	1	0	1	1	1500-1550	Montelupo, groene rand, hieronder witte bloemen op blauwe ondergrond
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	ital. majolica	C03	bord	i-bor-	1	0	1	1	1500-1550	Montelupo, polychroom, schilfer van rand, oker en blauw
V088	Havenvulling, uit profiel	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	3	4	1		onversierd, om bovenkant oor restanten van lood-tin bandje van deksel
V088	Havenvulling, uit profiel	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1	1	0	1	1		
V088	Havenvulling, uit profiel	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-2	2	0	2	1		
V088	Havenvulling, uit profiel	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	3	1	4	3		1 met slibbogen, 1 met driehoekjes op vlag
V088	Havenvulling, uit profiel	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	1	6	7	1		1 met mangaan
V089	Uit oostkade?	1500-1550	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	0	1	1	1500-1550	Keulen, onversierde s2-kan-3 of 39
V089	Uit oostkade?	1500-1550	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1		driehoekjes in slib op rand
V089	Uit oostkade?	1500-1550	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-2	1	0	1	1		ongeglazuurd
V089	Uit oostkade?	1500-1550	witbakkend aw		indet	w-	1	1	2	1		geel
V090	Stort	1500-1550	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	1	1	1		steel, deels toegeknepen, groene vlekken
V090	Stort	1500-1550	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		vrij wit
V090	Stort	1500-1550	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	1		geel
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	steengoed 2		miniatuur	s2-min-	0	1	1	1		kleine kan met standvlak, lintoor
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		onversierd
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	2	1	3	2		slibbogen, 1 onderkant beroet
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	0	2	2	1		groene spiegel
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-17	2	0	2	2		1 afwijkend
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	2	2	0		2 stelen
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-1	1	0	1	1		inwendig geglazuurd
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	1	1	2	1		ongeglazuurd, 1 bodem met gat
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-4	1	0	1	1		beide zijden sterk beroet
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-6	1	0	1	1		plat model, duimindrukken op rand
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	0	1	1	1		platte bodem, standvoet, stuk rechte wand, geheel geglazuurd, vorm onbekend
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	witbakkend aw		grape	w-gra-	1	0	1	1		geheel geel, licht uitgebogen rand

V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	1		geheel geel
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	steengoed 1		kan	s1-kan-	0	1	1	1		bodem met geknepen standring, Siegburg
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	steengoed 2	C01	kan	s2-kan-	1	0	1	1	1525-1550	Keulen, baardmankruik, eikels en eikenblad op buik
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	3	3	1		ongedecoreerd
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-17	6	0	6	3	1450-1550	beroet
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1	6	0	6	5		beroet, 2 met groene vlekken
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-2	4	0	4	3	1525-1575	beroet
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	8	8	0		
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw	C03	bord	r-bor-1	1	0	1	1	1450-1550	slibbogen, ten minste 3 rijen bogen, afwijkend decor
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1		strepen slib op bord
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw	C02	bord	r-bor-	1	0	1	1	1500-1550	sgrafitto, fragment vlag met 2 lijnen, slib op rand
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		steelkom	r-stk-5	2	0	2	2		zwaar beroet
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	4	0	4	2		inwendig geglazuurd
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-17/22	1	1	2	1		inwendig geglazuurd
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	1	29	30	1		
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	porselein		indet	p-	0	1	1	0	1680-1740	Kangxi, ruis
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	steengoed 1		kan	s1-kan-	0	2	2	1		Siegburg, met asglazuur
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	2	0	2	2		Keulen, 1 met baardmanmasker
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	0	1	1		grote kan, paars glazuur, zacht gebakken, Langerwehe?
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	4	4	0		onversierd, 2 bodems met geknepen standring
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw	C04	bord	r-bor-1	1	0	1	1		klein model, zoutschaaltje
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	3	0	3	3		1 met slibbogen, 1 met slib op spiegel
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-	1	0	1	1		volledig bedekt met slib, inwendig geglazuurd
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw	C05	kop	r-kop-17/22	1	0	1	1		sgrafitto, inwendig slib en inkrassingen
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-4	1	0	1	1		beroet
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-8	2	0	2	2		1 met groene vlekken en omgevouwen steel
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		kom	r-kom-	1	0	1	1		grote kom met geprofileerde rand, inwendig groen
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		vetvanger	r-vet-	1	0	1	1		klein fragment rand
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	0	1	1	1		ongeglazuurd, inwendig beroet
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		pot	r-pot-	1	0	1	1		uitwendig glazuur met groene vlekken, te vroeg (14de eeuw)
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-34	1	0	1	1		niet beroet
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	4	0	4	3		2 kraagrand
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	witbakkend aw		grape	w-gra-	1	0	1	1		geheel geel
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	witbakkend aw		kop	w-kop-	0	1	1	1		standvlak, geheel geel, ribbels bij voet en op buik
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	witbakkend aw		indet	w-	1	1	2	1		
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	majolica	C06	bord	m-bor-5	1	0	1	1	1525-1575	polychroom, 'blaadjes' op vlag
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	spaanse majolica	C07	bord	sp-bor-	0	1	1	1	1500-1550	Isabella polychroom, klein fragment

V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	majolica	C08	bord	m-bor-	0	1	1	1	1525-1575	polychroom, decor onduidelijk, verkleurd
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	0	1	1		Keulen, geen versiering te zien
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-45	1	0	1	1	1500-1575	Raeren
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1525-1550	Keulen, bladeren en eikels
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	4	5	1		onversierd, 1 bodem met geknepen standring
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	4	1	5	3		slibbogen, 1 met driespruit
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	2	0	2	2		1 onversierd, 1 bovenkant groen en onderkant beroet
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	1	2	1		inwendig geel
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		bloempot	r-blo-	1	0	1	1		ongeglazuurd
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	0	1	1	1		wandfragment
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1	4	0	4	2		
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-2	2	0	2	2		
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-17	4	0	4	3		2 met groene vlekken
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-8	2	0	2	2		
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	7	7	0		
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-6	1	0	1	1		iets uitstaande rand
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	1	0	1	1		inwendig geglazuurd
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	4	0	4	4		1 volledig voorzien van slib
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		kom	r-kom-6	1	0	1	1		horizontale oren, inwendig glazuur
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	1	10	11	1		1 volledig groen geglazuurd
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	witbakkend aw		bord	w-bor-5/7	1	0	1	1		bovenzijde groen geglazuurd
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	1		lintoor
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	ital. majolica	C01	kom	i-kom-237	0	1	1	1	1480-1540	Montelupo, polychroom, zeldzame vorm (maar 1 eerder gevonden), blauw en oranje, achterzijde onbeschilderd
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	ital. majolica	C02	kan?	i-kan-?	0	1	1	1		Montelupo?, ronde vorm met blauwe en paarse lijnen
V095	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1525-1550	Keulen, bladeren op buik
V095	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	steengoed		kan	s2-kan-	0	2	2	1		onversierd
V095	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-2	2	0	2	2		
V095	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-8	1	0	1	1		
V095	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	1	1	1		1 steel, veel te hard gebakken, bijna steelgoed, vervormd en glazuur raar
V095	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	0	1	1	1		slib, decor niet te zien
V095	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	roodbakkend aw		lekschaal	r-lek-12	1	0	1	1		type r-bor-1
V095	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	spaanse majolica	C01	bord	sp-bor-	1	0	1	1	1500-1550	goudluster, gestileerde Arabische tekst tussen banden, concentrische cirkels op achterkant
V097	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	1	2	1		onversierd
V097	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	steengoed 5		kan	s5-kan-	1	0	1	0	1200-1280	proto, ruis
V097	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1	2	0	2	1		
V097	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-2	1	0	1	1		
V097	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-8	2	0	2	2		
V097	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	1	2	1		slibbogen

V097	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-8	1	0	1	1		inwendig glazuur
V097	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	2	0	2	2		inwendig glazuur
V097	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	2	0	2	2		inwendig glazuur
V097	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-	1	0	1	1		horizontaal oor net onder rand, inwendig groen
V097	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	1	3	4	1		
V097	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	spaanse majolica	C01	kom	sp-kom-	1	0	1	1	1500-1550	rechte rand, lintoor, deels groen glazuur, aanzet naar voet, Columbia Plain, Sevilla
V097	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	witbakkend aw		kop	w-kop-2	1	0	1	1		beide zijden groen
V099	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1550	steengoed 1		indet	s1-	0	2	2	1		Siegburg, wandfragmenten
V099	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1550	steengoed 2		kan	s2-kan-34	1	0	1	1	1475-1550	groot halsfragment
V099	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1550	steengoed 2		kan	s2-kan-	2	0	2	2		
V099	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1550	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1		brede streep slib op vlag
V099	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1550	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	1		geel geglazuurd
V104	Havenvulling, thv Westerstraat	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		Keulen, blaadjes op buik
V104	Havenvulling, thv Westerstraat	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	3	4	2		onversierd, 2 bodems met geknepen standring
V104	Havenvulling, thv Westerstraat	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	0	1	1		Keulen, onversierd
V104	Havenvulling, thv Westerstraat	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-34	1	0	1	1		inwendig geglazuurd
V104	Havenvulling, thv Westerstraat	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	2	1	3	2		1 ongeglazuurd
V104	Havenvulling, thv Westerstraat	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	0	2	2	0		
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1525-1550	Keulen, bladeren en eikels
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	7	8	7	1475-1550	7 bodems, onversierde bruin/grijze kannen met geknepen standring, 1 kraagrand
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		onversierde kan met standvlak
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	15	15	0		wandfragmenten onversierde kannen
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	steengoed 2	C01	kan	s2-kan-59	1	0	1	1	1475-1550	compleet, bruine kan met rechte rand en geknepen standring
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	steengoed 1		kan	s1-kan-	0	2	2	1	1400-1500	Siegburg, gevlamd, bodem
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	steengoed 1		kan	s1-kan-	0	2	2	1	1350-1500	Siegburg, bodem
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	witbakkend aw		kop	w-kop-	0	1	1	1		bodem met geknepen standring, geel
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	witbakkend aw		kop	w-kop-2	1	1	2	1		inwendig groen, lintoor
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	witbakkend aw		kop?	w-kop-?	1	0	1	1		randje met nagelindrukken onder rand
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	witbakkend aw		grape	w-gra-	2	4	6	2		1 inwendig groen, 1 inwendig geel, uitstaande en rechte rand
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	witbakkend aw		indet	w-	0	5	5	0		
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	1		afwijkend, tussen steengoed en witbakkend in, Duits?, geel glazuur, standvoet
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	hafner aw	C02	bord	ha-bor-	1	0	1	1	1500-1600	bord met kamstreekversiering
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	spaanse majolica		kom	sp-kom-	0	1	1	1	1500-1550	klein fragment met groen glazuur, zelfde als V97-C01
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	majolica		bord	m-bor-	1	1	2	1	1525-1575	polychroom, decor onduidelijk, verkleurd
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	ital. majolica/faience	C03	bord	i-bor-	1	0	1	1	1500-1550	Montelupo, polychroom, rand met concentrische cirkels en ingekaste motieven
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw	C04	kom?	r-kom-?	0	1	1	1	1475-1550	bodem met ziel, sgraffito, gek dier

V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw	C05	kom	r-kom-58	1	0	1	1	1475-1550	sgraffito, geometrische versiering op vlag, vogels in kom
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		kom	r-kom-58	1	0	1	1		inwendig groen, duimindrukken op rand
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	5	1	6	2		slibbogen
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	2	0	2	1		driehoekjes in slib op rand
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1		veeg met slib op rand, ouder
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1		slibbogen en driespruiten
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	2	1	3	1		
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	1	0	1	1		ongeglazuurd, beroet, rond model
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	0	3	3	1		geglazuurd, rond model, gemodeleerd oor met duimindrukken
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		pot	r-pot-	0	1	1	1		inwendig groen, licht geknepen standring, secundaire doorboring in bodem
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-4	1	0	1	1		vrij compleet, toegeknepen oor
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1/2	20	0	20	9		
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-34	1	0	1	1		
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-8	2	0	2	2		
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-17	1	0	1	1		
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1	1	0	1	0	1300-1400	ruis
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	19	19	0		9 stelen, plat tot volledig toegevouwen
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		pispot	r-pis-1	1	3	4	1		pispot op ziel
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	witbakkend aw		kop	w-kop-	1	0	1	1		lage wand, afwijkend, lichtroze baksel
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	3	0	3	2		inwendig glazuur
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-22	1	0	1	1		inwendig glazuur
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-	0	3	3			2x ziel, 1 x standring
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-17/22	1	0	1	1		
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-	1	0	1	1		inwendig groen, korte rechte wand
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-34	2	0	2	2		inwendig glazuur
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-8	1	0	1	1		alleen glazuur op rand
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	9	0	9	5		kraagranden
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-8	1	0	1	1	1450-1525	slibbogen op buik
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-29	3	0	3	2		scherpe buikknik
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-22	1	0	1	1		
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	3	0	3	2		onverdikte uitstaande randen
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	0	10	0	0		
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		slibbogen op buik, kraagrand
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	0	34	34	0		
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	roodbakkend aw		test	r-tes-	1	0	1	0	1675-1750	ruis
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	pijpaarde		kleipijp	pij-	1	1	2	0	1700-1800	type 3, hielmerk gekroonde 53, ruis
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	frans wit aw		bord	wf-bor-	0	1	1	0	1550-1600	ruis, Beauvais, sgraffito
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	steengoed 5		indet	s5-	0	1	1	0	1200-1300	ruis
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	kogelpotaw		indet	kp-	0	1	1	0	1200-1325	ruis
V109	Losse vondsten	1250-1700	steengoed 5		kan	s5-kan-	0	1	1	1	1200-1300	bodem geknepen standring

V109	Losse vondsten	1250-1700	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	1	2	1	1475-1550	bodem geknepen standring, bovenkant met kraagrand
V109	Losse vondsten	1250-1700	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1500-1600	bodem met standvoet
V109	Losse vondsten	1250-1700	faience		indet	f-bor-	0	1	1	1		wit, bodem met standvoet
V109	Losse vondsten	1250-1700	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1525-1575	polychroom, vroeg
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	grijsbakkend aw		indet	g-	0	1	1	1		wandfragment
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	0	1	1	1475-1550	grote grijze kan met kraagrand, onversierd
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	2	0	2	2	1475-1550	onversierde kannen, 1 kraagrand, 1 rechte rand
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	5	5	0		1 bodem met standvoet
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1525-1550	Keulen/Frechen, bladerappliques
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	steengoed 4		kan	s4-kan-	0	2	2	0	1280-1310	ruis
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	hafner aw	C01	bord	ha-bor-	1	0	1	1	1500-1600	bord met kamstreekversiering
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	ital. majolica/faience	C02	bord	i-bor-	0	1	1	1	1500-1575	Montelupo, standvlak, polychroom, concentrische cirkels met haakjes
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	spaanse majolica		kom	sp-kom-	0	1	1	1	1500-1550	concaaf standvlak, geen decoratie zichtbaar, verkleurd
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	ital. majolica/faience	C03	bord	i-bor-9	1	0	1	1	1500-1550	Montelupo, half bord, sgraffito op rand, polychroom, granaatappel (?) op spiegel, standvlak
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	spaanse majolica	C04	kom	sp-kom-	0	1	1	1	1500-1575	Spaans, bodem met concaaf standvlak, raar dik hard paars baksel met groffe insluitsels, geen decor
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	ital. majolica/faience	C05	bord	i-bor-	1	0	1	1	1490-1520	Montelupo, polychroom, 'band met ovalen en ruiten'
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw	C06	indet	r-	1	0	1	1	1475-1550	kopje draak
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw	C07	vuurstolp	r-vst-	0	1	1	1	1500-1575	gele appliques, wapen Haarlem, buste man (a la Romeinse keizer) en Franse lelies), achterzijde beroet
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-4	1	0	1	0	1350-1500	ongeglazuurd, ingesnoerde rand
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-1	1	0	1	1		uitwendig deels glazuur, inwendig beroet
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	0	2	2	0		inwendig beroet
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	5	1	6	3	1450-1550	slibbogen
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	2	2	4	2	1450-1550	slibbogen driehoekjes
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	1	2	1		inwendig geel
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-	0	1	1	1	1475-1550	sgraffito, klein fragment, inwendig geel
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	witbakkend aw		grape	w-gra-	0	1	1	1		inwendig geel
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	witbakkend aw		kop	w-kop-	0	1	1	1		standring, inwendig groen
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	witbakkend aw		indet	w-	0	5	5	0		2 geel, 3 groen
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	1		inwendig groen, uitwendig geel
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-1	1	0	1	1		
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	0	1	1		inwendig groen
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	0	1	1		inwendig glazuur
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-	0	3	3	0		bodems met standring, licht geknepen

V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-17/22	3	1	4	2		
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1/2	9	0	9	5		1 platte steel
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-24	1	0	1	1		
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-17	2	0	2	2		
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	10	10	0		6 stelen, plat tot geheel toegeknepen
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-8	3	0	3	3		inwendig glazuur
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	6	0	6	5		kraagranden
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-nieuw	1	0	1	1	1500-1550	uitstaande rand, schenklip, klein model, dubbele buikknik met verticaal deel
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	0	11	11	0		bodems, 1 inwendig mangaan
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-8	1	0	1	1		klein, geheel voorzien van slib, geel
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	2	0	2	0	1300-1400	ruis
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	0	1300-1450	hoge rechte rand, geen glazuur, ruis
V110	Havenvulling thv Nieuwstr. 10+12	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	3	20	23	2		
V112	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1550	grijsbakkend aw		kom	g-kom-	1	0	1	1		
V112	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1550	steengoed 1		kan	s1-kan-	0	1	1	1	1400-1500	Siegburg, oranje blos
V112	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1550	steengoed 4		indet	s4-	0	1	1	0	1280-1310	ruis
V112	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1550	steengoed 2		indet	s2-	0	2	2	1		
V112	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1550	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1		donker verkleurd, standring
V112	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1550	witbakkend aw		indet	w-	0	2	2	1		groen
V112	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1550	witbakkend aw		kop	w-kop-	1	0	1	1		geel
V112	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1550	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	0	1	1	1		bovenkant ronde vuurstolp, oor, beroet
V112	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1550	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1		driehoekjes in slib op rand
V112	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1550	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	2	1	3	2		slibbogen
V112	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1550	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1/2	1	1	2	1		
V112	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1550	roodbakkend aw		kop	r-kop-	1	0	1	1		r-kop-2 met kraagrand, witbakkende vorm
V112	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1550	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	1	2	1		
V112	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1550	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	0	1	1		
V112	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1550	roodbakkend aw		indet	r-	1	7	8	1		
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	2	14	16	3		onversierde kannen, 1 smalle hals met kraagrand, 1 brede hals met kraagrand, 1 bodem geknepen standring
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		Keulen, bladappliques, standvoet
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	steengoed 2		spinsteen	s2-spi-	1	0	1	0		half
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	steengoed 1		indet	s1-	0	2	2	0	1300-1450	ruis
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	witbakkend aw		bord	w-bor-	1	0	1	1		inwendig geel
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	witbakkend aw		grape	w-gra-	1	1	2	1		rechte rand, geheel groen
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	0		geel
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	witbakkend aw		kop	w-	1	0	1	1		rozig baksel, kraagrand
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	hafner aw		grape	ha-gra-1	0	1	1	1		Hafner, bodem grape vermoedelijk, inwendig geel glazuur, uitwendig beroet
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	grijsbakkend aw		pot	g-pot-	0	1	1	1		aanzet standlob, grote (as)pot
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		vetvanger	r-vet-	1	0	1	1		
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-1	1	0	1	1		inwendig geel

V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-17/22	4	0	4	3		inwendig glazuur
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-1	1	0	1	1		inwendig glazuur
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		steelkom	r-stk-16	1	0	1	1		bol model op poten, beroet
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-	1	0	1	1		type 1 of 2
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		test	r-tes-4	1	0	1	1		rond model, ongeglazuurd, inwendig beroet
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	1	0	1	1		ziel
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		pot	r-pot-	1	0	1	1		rand voorraad- of aspot
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	0	1	1	1		bloemen rond gaten, geglazuurd
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	0	2	2	1		weinig glazuur, rond
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	5	2	7	3		slibbogen
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw	C01	bord	r-bor-1	1	0	1	1	1475-1550	sgraffito, geometrisch
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	4	0	4	3		slibbogen driehoekjes
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1		slibbogen, driespruit op spiegel, grof geschilderd
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	3	0	3	2		onversierd
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		lekschaal	r-lek-	1	0	1	1		vorm r-bor-1, poten of standlob?
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-8	3	0	3	3		1 inwendig mangaan, alleen inwendig glazuur
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-2	1	0	1	1		inwendig glazuur
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-15	1	0	1	1		inwendig glazuur
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	9	0	9	5		kraagranden
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	6	0	6	4		onverdikte uitstaande randen
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	3	6	9	3		overige randen
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	4	33	37	3		
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	kogelpotaw		kogelpot	kp-kog-	1	0	1	0		ruis
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1/2	15	0	15	8		
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-8	2	0	2	1		deels toegeknepen steel
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-39	1	0	1	0		ruis
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	7	7	0		3 stelen, toegeknepen
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	10	10	2		2 bodems met geknepen standring, onversierde kannen, bruin
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	7	8	1		1 bodem met geknepen standring, onversierde kannen, grijs, rand met kraa
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	steengoed 1		indet	s1-	0	2	2	0		ruis
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	steengoed 4		indet	s4-	0	1	1	0		ruis
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1525-1550	Keulen, eikels en bladerappliques
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	kogelpotaw		indet	kp-	0	1	1	0		ruis
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	grijsbakkend aw		indet	g-	0	1	1	1		wandfragment
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	witbakkend aw		kop	w-kop-1	1	0	1	1		inwendig groen, lintoor
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	witbakkend aw		kop	w-kop-	0	1	1	1		bodem met standring, inwendig geel
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	witbakkend aw		kop	w-kop-0	0	1	1	1		afwijkend, roze baksel, ribbels
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	witbakkend aw		indet	w-	1	12	13	1		
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	witbakkend aw		grape	w-gra-	0	1	1	1		inwendig geel, beroet
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-	0	1	1	1		bodem met standvoet, inwendig groen
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	3	0	3	2		inwendig glazuur

V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	0	1	1		inwendig geel
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		kop	r-kop-	4	1	5	2		inwendig glazuur
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		kom	r-kom-	1	0	1	1	1500-1550	sgraffito, inwendig groen, kabelrand, op achterzijde slib
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		kom	r-kom-	1	0	1	1		vorm r-kop-2
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	1	0	1	1		onversierd
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	2	3	5	2		slibbogen
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	3	1	4	2		slibbogen driehoekjes
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	2	1	3	1		onversierd
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	2	0	2	2		inwendig geel
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-	0	2	2	1	1475-1550	sgraffito, 1 met letters, inwendig geel
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw	C01	bord	r-bor-1	1	0	1	1	1475-1550	sgraffito, décor onduidelijk, ook slib op achterzijde
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	ital. majolica/faience	C02	bord	i-bor-9	1	0	1	1	1500-1575	Montelupo, polychroom, versierde banden, oa sgraffito
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	1	0	1	1		stuk halfronde stolp, duimindrukken rand
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	0	1	1	1		ronde vuurstolp, ongeglazuurd
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		pispot	r-pis-1	2	1	3	1		grotendeels ongeglazuurd
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		pispot	r-pis-1	1	0	1	1		geglazuurd
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		steelkom	r-stk-nieuw	1	0	1	1		profiel compleet, nieuw type, lijkt beetje op r-stk-1
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw	C03	pispot	r-pis-66	1	0	1	1		bijna compleet, op ziel, simpele uitstaande rand
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		grape/pot	r-gra/pot	0	1	1	1		grote vorm met roomtuit, daaromheen bloem, geheel mangaan
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		pot	r-pot-	0	1	1	1		pot met standlobben
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		kom	r-kom-	1	0	1	1		grote kom met kraagrand en horizontaal oor
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-2	1	0	1	1		rand geglazuurd
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-8	2	0	2	2		1 alleen rand geglazuurd, ander alleen inwendig
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	5	0	5	4		kraagranden
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-22	1	0	1	1		inwendig glazuur
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	2	0	2	1		uitstaande rand
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-	0	10	10	0		bodems
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	0	20	20	0		
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1/2	11	0	11	6		1 deels toegevouwen steel
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-8	6	0	6	4		
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-gra-17	3	0	3	2		
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	13	13	0		5 stelen, toegeknepen
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	roodbakkend aw	C01	bord	r-bor-	0	1	1	1	1475-1650	sgraffito, geometrische versiering
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1	1475-1650	sgraffito, geometrische versiering, klein fragment
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1	1475-1650	sgraffito, décor onbekend, klein fragment
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1		onversierd
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	0	1	1	1		driespruiten op spiegel

V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1		slibbogen
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	roodbakkend aw		kom	r-kop-17/22	1	0	1	1		
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1/2	2	3	5	2		2 stelen toegevouwen
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-6	1	0	1	1	1500-1550	platte stolp, stukjes gele appliques
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-8	1	0	1	1		
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	roodbakkend aw		grape	r-gra-34	1	0	1	1		
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	roodbakkend aw		indet	r-	2	14	16	1		
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	witbakkend aw		kop	w-kop-2	1	0	1	1		inwendig geel
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	steengoed 2		kan	s2-kan-	2	5	7	3		3 bodem geknepen standring, 1 bovenkant met kraagrand
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	majolica	C02	bord	m-bor-	1	0	1	1		polychroom, panelen-indeling op vlag
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	spaanse majolica	C03	kom	sp-kom-	1	0	1	1	1500-1550	goudluster, accenten in blauw
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	0	1	1		bovenkant onversierde kan met kraagrand, radstempel op schouder
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	4	4	2	1475-1550	2x geknepen standring, 1 standvoet
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	steengoed 1		kan	s1-kan-	0	4	4	0	1300-1450	ruis, 1 met paarse engobe
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	steengoed 5		kan	s5-kan-	0	1	1	0	1200-1300	ruis, bodem geknepen standring
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	steengoed 1		kan	s1-kan-	0	1	1	0	1300-1400	ruis, grote kan met geknepen standring, geel
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	roodbakkend aw		kom	r-kop-22	1	0	1	1		half compleet, inwendig glazuur
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	1	0	1	1	1500-1575	vermoedelijk half rond, fragment applique met benen in geel
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	0	1	1	1		bodem met ziel
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1		onversierd
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-1/2	1	0	1	1		
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	roodbakkend aw		grape	r-gra-	0	2	2	1		2 bodems
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	witbakkend aw		kop	w-kop-	0	1	1	1		bodem met standring, inwendig groen
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	witbakkend aw		indet	w-	0	3	3	1		geel, grape?
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	ital. majolica/faience	C01	bord	i-bor-	0	1	1	1	1500-1575	Montelupo, blauwe beschildering spiegel binnen cirkels, standvlak
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	majolica		bord	m-bor-	2	3	5	0	15754-1625	ruis
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	weser aw		bord	we-bor-	0	1	1	0		ruis
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	faience		bord	f-bor-	1	0	1	0	1700-1800	ruis
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	industrieel wit		bord	iw-bor-	0	1	1	0		ruis, drukdecor
V121	Stort Schepenwijk	1450-1550	steengoed 2		indet	s2-	0	1	1	1		klein potje met standvlak
V123	Uit puin ten oosten muur S80	1750-1800	porselein		kop	p-kop-1	1	0	1	1	1700-1800	Qianlong, inwendig bloemen, uitwendig bruin
V123	Uit puin ten oosten muur S80	1750-1800	faience		kom	f-kom-	1	0	1	1	1700-1800	blauwe beschildering
V124	Tussen vloeren S84 en S85	1650-1700	roodbakkend aw		grape	r-gra-33	1	0	1	1	1650-1700	redelijk compleet, inwendig glazuur en kalkaanslag
V125	Tussen muur S82 en S86	1600-1625	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	3	4	1	1575-1650	inwendig geglazuurd, worstoor
V125	Tussen muur S82 en S86	1600-1625	witbakkend aw		indet	w-	1	2	3	1		uitwendig groen, inwendig geel
V125	Tussen muur S82 en S86	1600-1625	majolica		bord	m-bor-	2	1	3	1	1575-1625	blauwe bloemenranken, gele kabelrand
V125	Tussen muur S82 en S86	1600-1625	porselein		kom	p-kom-	0	1	1	1	1600-1625	vroege kraak, panelen
V125	Tussen muur S82 en S86	1600-1625	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1		
V126	Vulling kelder S86	1625-1750	roodbakkend aw		bord	r-bor-	0	1	1	1	1650-1750	standlobben, gele spiegel, ringeloor op rand

V129	Waterput S87	1630-1660	roodbakkend aw		steelkom	r-stk-2	3	0	3	1	1625-1675	massieve steel, inwendig glazuur
V129	Waterput S87	1630-1660	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	2	3	5	1	1600-1675	inwendig glazuur, licht geknepen worstoor
V129	Waterput S87	1630-1660	roodbakkend aw		grape	r-gra-33	1	2	3	1		inwendig glazuur
V129	Waterput S87	1630-1660	roodbakkend aw		grape	r-gra-145	2	3	5	1	1625-1675	onverdikte uitstaande rand, ronde buik, schenklip, inwendig glazuur
V129	Waterput S87	1630-1660	roodbakkend aw		grape	r-gra-11	4	0	4	3	1625-1700	vroege BOZ-rand
V129	Waterput S87	1630-1660	roodbakkend aw		grape	r-gra-11	2	4	6	1	1625-1675	vroege BOZ-rand, inwendig en schouder geglazuurd
V129	Waterput S87	1630-1660	roodbakkend aw		indet	r-	2	41	43	2		beide vermoedelijk grapen
V129	Waterput S87	1630-1660	roodbakkend aw		zalfpot	r-zal-	0	1	1	1		bodem zalfpot, inwendig glazuur
V129	Waterput S87	1630-1660	roodbakkend aw		test	r-tes-	1	0	1	1		vierkant model, geheel geglazuurd
V129	Waterput S87	1630-1660	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	0	1	1		klein bordje, op standlobben of standring?
V129	Waterput S87	1630-1660	roodbakkend aw		bord	r-bor-50	3	0	3	1	1625-1700	grote schotel, groene spiegel, ringeloor op vlag
V129	Waterput S87	1630-1660	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	5	0	5	1		groene spiegel
V129	Waterput S87	1630-1660	roodbakkend aw		bord	r-bor-	0	17	17	0		stukken groene spiegel
V129	Waterput S87	1630-1660	witbakkend aw	C01	deksel	w-dek-12	1	0	1	1	1625-1675	compleet, spikkelgoed, geknepen knop
V129	Waterput S87	1630-1660	witbakkend aw		deksel	w-dek-12	1	0	1	1	1625-1675	compleet, spikkelgoed, knop ontbreekt
V129	Waterput S87	1630-1660	witbakkend aw		pot	w-pot-n	2	4	6	1	1600-1765	opstaande oren, ribbels op schouder, inwendig mangaan, uitwendig groen
V129	Waterput S87	1630-1660	witbakkend aw		grape	w-gra-	1	6	7	1	1625-1675	kraagrand, uitwendig groen, inwendig geel, geknepen oor
V129	Waterput S87	1630-1660	witbakkend aw		test	w-tes-	2	1	3	1		vierkant model, geheel geel
V129	Waterput S87	1630-1660	witbakkend aw		kop	w-kop-33	2	4	6	1		geheel geel, geknepen horizontale worstoren
V129	Waterput S87	1630-1660	witbakkend aw		kop	w-kop-14	3	2	5	1		geheel groen
V129	Waterput S87	1630-1660	witbakkend aw		kop	w-kop-3	2	3	5	1		inwendig geel, uitwendig groen
V129	Waterput S87	1630-1660	witbakkend aw		kop	w-kop-3	8	15	23	2	12	inwendig geel, uitwendig groen
V129	Waterput S87	1630-1660	witbakkend aw		bord	w-bor-	0	1	1	1		Duits, standvlak, inwendig geel
V129	Waterput S87	1630-1660	witbakkend aw		indet	w-	1	1	2	1		kop?, geheel geel
V129	Waterput S87	1630-1660	majolica	C02	bord	m-bor-5	1	0	1	1	1600-1625	polychroom, rozet op spiegel, kabelrand, roze baksel
V129	Waterput S87	1630-1660	majolica		bord	m-bor-	1	1	2	1	1600-1650	blauwe kruisjes op vlag
V129	Waterput S87	1630-1660	faience		bord	f-bor-	1	0	1	1	1620-1650	vroeg kraakbord, dun hard baksel
V129	Waterput S87	1630-1660	faience		plooischotel	f-plo-3	2	0	2	1	1620-1675	wit, goede kwaliteit, vermoedelijk Nederlands
V129	Waterput S87	1630-1660	faience	C03	zalfpot	f-zal-2	1	0	1	1	1620-1675	wit, redelijk compleet, goede kwaliteit
V129	Waterput S87	1630-1660	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		lintoor, Westerwald?
V129	Waterput S87	1630-1660	portugese faience	C04	bord	po-bor-3	1	0	1	1	1600-1650	half bord, kraakdecor
V129	Waterput S87	1630-1660	ital. majolica/faience	C05	bord	i-bor-1	1	0	1	1	1600-1650	Compendiario, aigretterand, bloemmotief op spiegel
V129	Waterput S87	1630-1660	steengoed 2		knikker		1	0	1	0		
V129	Waterput S87	1630-1660	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	6	10	16	6		
V136	Losse vondsten	1475-1550	roodbakkend aw		kop	r-kop-22	1	0	1	1		kop met ziel
V136	Losse vondsten	1475-1550	roodbakkend aw		grape	r-gra-	0	1	1	1		inwendig glazuur
V136	Losse vondsten	1475-1550	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	2	0	2	1		dubbele slibbogen

V136	Losse vondsten	1475-1550	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		onversierde kan met geknepen standring
V137	Ophoging ten W muur S91	1150-1250	pingsdorf-aw		indet	pi-	0	1	1	1	1150-1250	late pingsdorf
V137	Ophoging ten W muur S91	1150-1250	kogelpotaw		indet	kp-	0	1	1	1		
V138	Organische laag tegen muur S92	1375-1425	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1	1350-1450	hoge kraagrand, spaarzaam glazuur, beroet
V138	Organische laag tegen muur S92	1375-1425	roodbakkend aw		indet	r-	1	1	2	1		
V138	Organische laag tegen muur S92	1375-1425	steengoed 1		kan	s1-kan-	1	7	8	1	1375-1425	Siegburg, met asglazuur, applique met puntjes
V138	Organische laag tegen muur S92	1375-1425	steengoed 1		kan	s1-kan-	0	5	5	1		Siegburg
V140	Tussen muur S91 en S93	1600-1650	porselein		bord	p-bor-	1	0	1	1	1600-1650	kraak, klein fragment
V141	Tussen stenen vloer S95	1600-1650	porselein		kom	p-kom-	1	0	1	1	1600-1650	kraak, klein fragment
V142	Puinlaag in tonput S97	1575-1625	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-1	1	0	1	1		klein model, beroet, beetje glazuur
V142	Puinlaag in tonput S97	1575-1625	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	0	1	1	1		
V142	Puinlaag in tonput S97	1575-1625	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-5	1	1	2	1		
V142	Puinlaag in tonput S97	1575-1625	roodbakkend aw		test	r-tes-	1	0	1	1		ongeglazuurd, inwendig beroet
V142	Puinlaag in tonput S97	1575-1625	roodbakkend aw		kop	r-kop-	1	1	2	1		
V142	Puinlaag in tonput S97	1575-1625	roodbakkend aw		grape	r-gra	1	0	1	1		kraagrand, beroet
V142	Puinlaag in tonput S97	1575-1625	roodbakkend aw		indet	r-	5	12	17	4		
V142	Puinlaag in tonput S97	1575-1625	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1	1450-1550	kraagrand en mangaan
V142	Puinlaag in tonput S97	1575-1625	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	1	3	4	1		groene spiegel
V142	Puinlaag in tonput S97	1575-1625	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	1	0	1	1	1575-1650	NH-slib, klein randfragment
V142	Puinlaag in tonput S97	1575-1625	witbakkend aw		grape	w-gra-	1	1	2	1	1600-1650	kraagrand, ribbels op schouder, geheel groen, geknepen oor
V142	Puinlaag in tonput S97	1575-1625	witbakkend aw		kop?	w-kop-?	1	0	1	1		inwendig geel
V142	Puinlaag in tonput S97	1575-1625	witbakkend aw		indet	w-	0	2	2	0		
V142	Puinlaag in tonput S97	1575-1625	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	7	8	3	1575-1650	3 bodems
V142	Puinlaag in tonput S97	1575-1625	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	0	1400-1500	paars glazuur, Siegburg of Langerwehe, ruis
V142	Puinlaag in tonput S97	1575-1625	majolica		bord	m-bor-	1	1	2	1	1575-1625	polychroom, oa pauwenogen
V143	Mestlaag onderin noordprofiel	1100-1300	paffrath-aw		indet	bg-	0	1	1	1	1100-1300	
V145	Puinvulling kelder, op vloer S95	1650-1700	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	1	2	1	1625-1700	bruin glazuur, geknepen oor
V145	Puinvulling kelder, op vloer S95	1650-1700	roodbakkend aw		pot	r-pot-	1	0	1	1		aspot?, opstaande rand
V145	Puinvulling kelder, op vloer S95	1650-1700	roodbakkend aw		indet	r-	2	2	4	2		
V145	Puinvulling kelder, op vloer S95	1650-1700	steengoed 2		indet	s2-	0	1	1	1		gevlekt met blauw
V145	Puinvulling kelder, op vloer S95	1650-1700	witbakkend aw		kop	w-kop-14	2	3	5	1		geheel groen
V145	Puinvulling kelder, op vloer S95	1650-1700	witbakkend aw		indet	w-	0	5	5	0		
V145	Puinvulling kelder, op vloer S95	1650-1700	witbakkend aw		olielamp	w-oli-2	1	0	1	1		geheel geel
V145	Puinvulling kelder, op vloer S95	1650-1700	ital. majolica/faience	C01	bord	i-bor-	0	1	1	1	1600-1650	A Raffaellesca
V146	Schelpgruis onder vloer S95	1625-1675	roodbakkend aw		pot	r-pot-	1	0	1	1		aspot, inwendig beroet
V146	Schelpgruis onder vloer S95	1625-1675	roodbakkend aw		grape	r-gra-	0	2	2	1		
V146	Schelpgruis onder vloer S95	1625-1675	roodbakkend aw		indet	r-	0	3	3	0		
V146	Schelpgruis onder vloer S95	1625-1675	witbakkend aw		pispot	w-pis-2	2	4	6	1		uitwendig groen, inwendig geel
V146	Schelpgruis onder vloer S95	1625-1675	witbakkend aw		indet	w-	1	1	2	1		
V146	Schelpgruis onder vloer S95	1625-1675	faience		indet	f-	1	0	1	1		wit
V146	Schelpgruis onder vloer S95	1625-1675	ital. majolica/faience	C01	vaas	i-vaa-	0	1	1	1	1600-1650	Calligrafico Naturalistico, rennende hazen, leeuwenkoppen in relief met krullen

V147	Uit tonput S99	1790-1880	steengoed 2		fles	s2-fle-	0	1	1	1	1790-1880	cilindrische mineraalwaterkruik, uitwendig oranjebruin, inwendig draairingen
V148	Zuidprofiel, ca. 70 cm -mv	1200-1280	kogelpotaw		kogelpot	kp-kog-1	1	0	1	1		gedraaide rand
V148	Zuidprofiel, ca. 70 cm -mv	1200-1280	kogelpotaw		kogelpot	kp-kog-	0	1	1	0		
V148	Zuidprofiel, ca. 70 cm -mv	1200-1280	steengoed 5		indet	s5-	0	2	2	1	1200-1280	
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	3	3	3		3 stelen, toegeknepen
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	0	1	1		
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	1	0	1	1		
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	0	1	1	1675-1750	gemarmerd
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	roodbakkend aw		pot	r-pot-57	1	0	1	1		
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	roodbakkend aw		grape	r-gra-	2	0	2	2		
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	roodbakkend aw		indet	r-	0	14	14	0		
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	porselein		kop	p-kop-	0	2	2	1	1700-1800	
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	frans wit aw		bord	wf-bor-	0	1	1	1	1550-1625	Beauvais, sgraffito, enkele sliblaag
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	faience		indet	f-	3	3	6	3	1700-1800	
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	3	3	1	1575-1600	Siegburg, medaillon met bloemen
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	steengoed 2		indet	s2-	0	3	3	1		Westerwald
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	weser aw		kan	we-kan-1	0	1	1	1	1580-1640	radstempel
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	weser aw		indet	we-	1	1	2	1	1580-1640	oa ronde steel
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	industrieel wit		kop	iw-kop-	1	1	2	1	1800-1900	
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	industrieel wit		deksel	iw-dek-	1	0	1	1	1800-1900	deksel theepot
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	ital. majolica/faience		bord	i-bor-	3	4	7	2	1590-1625	Berrettino
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	ital. majolica/faience	C01	plooischotel	i-plo-	1	0	1	1	1580-1620	Montelupo, crespina
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	2	0	2	2	1625-1675	ongemerkt
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	witbakkend aw		bord	w-bor-	1	0	1	1		groot bord, geel
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	witbakkend aw		bakpan	w-bak-	1	0	1	1		
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	witbakkend aw		grape	w-gra-	1	0	1	1		uitwendig groen, inwendig geel
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	witbakkend aw		kan	w-kan-	1	0	1	1		
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	witbakkend aw		pot	w-pot-	1	0	1	1		Enkhuizer model
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	witbakkend aw	C02	vuurstolp	w-vst-	2	1	3	1		applique met Hollandse leeuw in tuin
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	witbakkend aw		indet	w-	1	4	5	1		
V150	uit vloer 1 en laag daaronder	1200-1280	kogelpotaw		kogelpot	kp-kog-6	1	0	1	1		
V150	uit vloer 1 en laag daaronder	1200-1280	kogelpotaw		indet	kp-	0	5	5	0		
V150	uit vloer 1 en laag daaronder	1200-1280	steengoed 5		indet	s5-	0	1	1	1	1200-1280	overgang Pingsdorf naar proto
V151	Ophoging onder vloer 2	1200-1280	kogelpotaw		kogelpot	kp-kog-2	1	0	1	1		gedraaide rand
V151	Ophoging onder vloer 2	1200-1280	kogelpotaw		kogelpot	kp-kog-1	1	0	1	1		gedraaide rand
V151	Ophoging onder vloer 2	1200-1280	kogelpotaw		indet	kp-	0	3	3	0		
V151	Ophoging onder vloer 2	1200-1280	steengoed 5		indet	s5-	0	1	1	1	1200-1280	
V153	Ophoging onder vloer 2, laag 7	1200-1280	kogelpotaw		kogelpot	kp-kog-1	2	0	2	2		
V153	Ophoging onder vloer 2, laag 7	1200-1280	kogelpotaw		kogelpot	kp-kog-	0	1	1	0		fragment standring
V153	Ophoging onder vloer 2, laag 7	1200-1280	kogelpotaw		bakpan	kp-bak-2	1	0	1	1		
V153	Ophoging onder vloer 2, laag 7	1200-1280	kogelpotaw		indet	kp-	0	10	10	0		1 met bezemstreek
V153	Ophoging onder vloer 2, laag 7	1200-1280	steengoed 5		kan	s5-kan-	0	3	3	2		2 fragmenten bodem met geknepen standring
V153	Ophoging onder vloer 2, laag 7	1200-1280	roodbakkend maasl.		indet	rm-	0	1	1	1		gepronconceerde draairingen, inwendig grijs, uitwendig roze

V153	Ophoging onder vloer 2, laag 7	1200-1280	pingsdorf-aw		indet	pi-	0	1	1	1		klein fragment
V153	Ophoging onder vloer 2, laag 7	1200-1280	pingsdorf-aw		kogelpot?	pi-kog-?	0	1	1	0		bodem, of bodem beker?
V154	Ophoging onder vloer 3, laag 9	1200-1280	kogelpotaw		indet	kp-	0	7	7	1		
V154	Ophoging onder vloer 3, laag 9	1200-1280	steengoed 5		indet	s5-	0	1	1	0		
V154	Ophoging onder vloer 3, laag 9	1200-1280	pingsdorf-aw		indet	pi-	0	1	1	0		
V154	Ophoging onder vloer 3, laag 9	1200-1280	roodbakkend maasl.		indet	rm-	0	1	1	1		
V154	Ophoging onder vloer 3, laag 9	1200-1280	roodbakkend aw		indet	r-	0	1	1	1		roze scherf met oranje oppervlak, vroeg Haarlems?
V155	Tussen vloer 4 en 5	1200-1325	kogelpotaw		kogelpot	kp-kog-2	1	0	1	1		gedraaide rand
V155	Tussen vloer 4 en 5	1200-1325	kogelpotaw		kogelpot	kp-kog-6	1	0	1	1		gedraaide rand
V155	Tussen vloer 4 en 5	1200-1325	kogelpotaw		kogelpot	kp-kog-6	1	0	1	1		kleine diameter
V155	Tussen vloer 4 en 5	1200-1325	kogelpotaw		bakpan	kp-bak-2	1	0	1	1		aanzet oor
V155	Tussen vloer 4 en 5	1200-1325	kogelpotaw		indet	kp-	0	6	6	0		
V155	Tussen vloer 4 en 5	1200-1325	roodbakkend maasl.		indet	rm-	0	1	1	1		roze, glazuurspikkels
V156	Laag onder vloer 5	1200-1325	kogelpotaw		kogelpot	kp-kog-6	1	0	1	1		niet gedraaid
V156	Laag onder vloer 5	1200-1325	kogelpotaw		kogelpot	kp-kog-	0	2	2	0		1 stuk standring
V157	Laag 9	1200-1325	kogelpotaw		indet	kp-	0	2	2	1		
V158	Laag 14, onderin profiel	1100-1300	mayen aw		indet	-	0	2	2	1		wandfragmenten grote vorm, tuitpot?, grof gemagerd, hard gebakken
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	porselein	C01	bord	p-bor-4	1	0	1	1	1590-1610	randtype 6, groot fragment kraak, secundair doorboorde standring
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	porselein	C02	bord	p-bor-7	1	0	1	1	1640-1650	randtype 8, reliefwand, slordig geschilderd
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	porselein	C03	bord	p-bor-7	1	0	1	1	1595-1610	randtype 8, reliefwand, netjes geschilderd, secundair doorboorde standring
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	porselein	C04	bord	p-bor-5	1	0	1	1	1725-1775	bovenglazuur beschildering met bloemen
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	porselein	C05	kom	p-kom-	0	1	1	1	1600-1650	Swatow, grote kom met grove beschildering
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	porselein		pot?	p-pot-?	0	1	1	1		dikwandig wandfragment, grove beschildering, Swatow?
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	porselein		bord	p-bor-	1	0	1	1	1600-1650	kraak, fragment
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	porselein		bord	p-bor-	1	3	4	2	1680-1720	Kangxi
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	porselein		kop	p-kop-1	1	0	1	1	1680-1720	Kangxi, bloemen
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	porselein		kop	p-kop-	1	1	2	2	1680-1800	
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	porselein		indet	p-	0	1	1	1	1680-1720	gesloten vorm, Kangxi
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	ital. majolica/faience		bord	i-bor-	0	3	3	1	1590-1625	Berrettino
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	ital. majolica/faience	C06	bord	i-bor-	1	0	1	1	1575-1650	gemarmerde waar uit Toscane
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	ital. majolica/faience		plooischotel	i-plo-	1	0	1	1	1600-1650	Compendiario, aigretterand
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	ital. majolica/faience		voetschaal?	i-voe-239	1	0	1	1	1560-1600	Compendiario, aigretterand, rozige scherf
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	portugese faeince		bord	po-bor-	0	1	1	1	1590-1625	vroeg, kraakdecor
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	roodbakkend aw		kom	r-kom-	2	0	2	1	1675-1750	Fries, gemarmerd en ringeloor
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	0	1	1	1675-1750	Nederrijns
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	0	1	1	1		fragment met NH-slib en sgraffito
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1675-1750	Fries, ster
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1600-1650	
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	witbakkend aw		vuurstolp	w-vst-	1	0	1	1	1575-1625	groen, hoek

V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1575-1600	Siegburg, applique met figuren, doping?
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1550-1625	Raeren
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1600-1650	Westerwald, medaillons
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	steengoed 2		indet	s2-	1	3	4	1		
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	weser aw		bord	we-bor-	1	0	1	1	1580-1640	
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	weser aw		kom	we-kom-	1	0	1	1	1580-1640	
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	faience		kom	f-kom-	1	0	1	1	1620-1675	Aigretterand
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	faience		kop	f-kop-	1	0	1	1	1650-1725	
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	faience		zalfpot	f-zal-	1	1	2	1		wit
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	faience		bord	f-bor-	0	2	2	1		1 wit
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1700-1800	Gouds, gekroonde KI
V159	Sijbrandtsplein	1600-1700	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	2	0	2	2	1630-1670	
V161	Ophogingslaag boven vloer 3	1200-1280	kogelpotaw		kogelpot	kp-kog-2	1	1	2	1		
V161	Ophogingslaag boven vloer 3	1200-1280	steengoed 5		indet	s5-	0	1	1	1		
V162	Tussen vloer 3 en 4	1200-1280	kogelpotaw		indet	kp-kog-	0	1	1	1		
V162	Tussen vloer 3 en 4	1200-1280	steengoed 5		indet	s5-	0	1	1	1		
V163	Tussen vloer 4 en 5	1200-1250	steengoed 5		kan	s5-kan-	1	0	1	1	1200-1250	typische proto-kraagrand
V165	Ophoging onder vloer 5	1200-1280	steengoed 5		indet	s5-	0	1	1	1		grote wandscherf, draairingen, engobe
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1550-1575	tekstband NEIT FERGE, acanthusbladeren
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1550-1625	Raeren
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700	iberisch aw	C01	amfoor	ib-amf-	1	0	1	1		bovenkant amfoor, inwendig groen/geel glazuur
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700	ital. majolica/faience		bord	i-bor-	2	2	4	2	1590-1625	Berrettino
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700	porselein		kom	p-kom-	0	1	1	1	1590-1630	kraak, kom met chakra's
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700	porselein		kop	p-kop-	2	0	2	2	1680-1720	Kangxi
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700	faience		bord	f-bor-	0	2	2	1	1675-1750	
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700	majolica		bord	m-bor-5	1	0	1	1	1575-1625	polychroom
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1675-1650	Fries
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700	industrieel wit		bord	iw-bor-	0	1	1	1	1775-1850	wit
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700	industrieel steengoed		kop	s3-kop-	0	1	1	1		bodem,
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700	roodbakkend aw		bord	r-bor-	2	0	2	2	1675-1750	Nederrijns
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	2	0	2	2	1575-1650	
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1	1625-1700	
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700	roodbakkend aw		indet	r-	0	2	2	0		
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700	weser aw		bord	we-bor-	1	0	1	1	1580-1640	
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700	witbakkend aw		zalfpot	w-zal-	1	0	1	1		inwendig geel
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700	witbakkend aw		vuurstolp	w-vst-	0	2	2	0		groen, 1 met applique eikels
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700	witbakkend aw	C02	vuurstolp	w-vst-	0	1	1	1	1580-1610	grote applique dubbelkoppige adelaar
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700	witbakkend aw		indet	w-	1	2	3	1		groen
V167	Losse vondst bij huis 13de eeuw	1200-1325	kogelpotaw		kogelpot	kp-kog-	0	1	1	1		complete standring
V177	Organische laag onder Breedstr.	1200-1325	kogelpotaw		kogelpot	kp-kog-	0	4	4	1		kogelpot met vingerveeg
V177	Organische laag onder Breedstr.	1200-1325	kogelpotaw		indet	kp-	0	12	12	0		
V177	Organische laag onder Breedstr.	1200-1325	steengoed 5		indet	s5-	0	2	2	1		afwijkend
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	faience	C01	bord	f-bor-3	1	0	1	1	1725-1775	blauwe band onder rand, blauwe rozet op spiegel

V179	Onderin waterput S111	1730-1760	faience	C02	bord	f-bor-8	1	0	1	1	1700-1775	schotel, polychrome beschildering met floraal motief
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	faience		bord	f-bor-	1	0	1	1	1700-1750	blauwe beschildering
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	faience		indet	f-	1	0	1	1		wit, kom of bord
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	roodbakkend aw		indet	r-	0	4	4	1		
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	steengoed 2		knikker	s2-	4	0	4	0		2 kleine, 2 grote
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	witbakkend aw	C03	grape	w-gra-24	1	0	1	1	1700-1750	vlekkengoed, met tuit, 2 geknepen lintoren, redelijk compleet
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	witbakkend aw	C04	deksel	w-dek-12	1	0	1	1	1700-1750	vlekkengoed, geknepen knop, hoort bij grape
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	witbakkend aw		indet	w-	1	1	2	1	1700-1750	miniatuur, vlekkengoed, onderkant bakpan met gaten in wand
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	porselein		kop	p-kop-	1	0	1	1	1700-1800	uitwendig capucijner, inwendig blauwe florale motieven
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	industrieel rood		deksel	ir-dek-	1	0	1	1	1725-1800	knop van deksel, rood met gele band, wrs Engels
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	3	0	3	3		
V180	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	steengoed 1		indet	s1-	0	5	5	1		Siegburg, onversierd
V180	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	steengoed 1		indet	s1-	0	1	1	1	1300-1350	bodem beker of kan met geknepen standring, bol
V180	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	steengoed 4		kan	s4-kan-	1	0	1	1	1275-1310	rechte rand, bruin glazuur
V180	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	steengoed 4		kan	s4-kan-	1	0	1	1	1250-1300	kraakrand
V180	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	steengoed 4		indet	s4-kan-	0	4	4	0		
V180	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	steengoed 5		indet	s5-	0	1	1	1	1200-1280	
V180	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	steengoed 2		indet	s2-	0	1	1	1		
V180	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	pingsdorf-aw		indet	pi-	0	1	1	1	1100-1200	ruis
V180	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	roodbakkend aw		indet	r-	0	1	1	1	1300-1400	loodglazuur, hoogversierd?, hard baksel
V180	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	kogelpotaw		kogelpot	kp-kog-	1	0	1	1		gedraaide rand
V180	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	kogelpotaw		bakpan	kp-bak-2	1	0	1	1		
V182	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	kogelpotaw		bakpan	kp-bak-2	1	0	1	1		
V182	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	kogelpotaw		indet	kp-	0	4	4	0		wandfragmenten
V182	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	steengoed 4		kan	s4-kan-	0	2	2	1	1250-1310	ribbel op overgang hals naar buik
V182	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	steengoed 1		kan	s1-kan-	3	8	11	3	1300-1350	rechte randen, 2 lintoren, 1 bodem met geknepen standring, geen asglazuur
V182	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	steengoed 2		kan	s2-kan-50?	1	0	1	1	1300-1350	paars/bruine kan, Langerwehe, soort kraagrand met radstempel
V182	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	5	5	1		2 stukken van lintoren
V182	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	hafner aw		hoorn	ha-hoor-	0	1	1	1		klein fragment, groene spikkel, beetje glazuur
V182	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	grijsbakkend aw		indet	g-	0	2	2	1		
V182	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	roodbakkend aw		deksel	r-dek-	1	0	1	1		spaarzaam glazuur
V182	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		spaarzaam glazuur, beroet, haakoor, onverdikte uitstaande rand
V182	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	roodbakkend aw		indet	r-	1	2	3	1		
V183	Noordprofiel, ophogingslaag dijk	1300-1400	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	1	1	1		stuk bodem
V183	Noordprofiel, ophogingslaag dijk	1300-1400	roodbakkend aw		indet	r-	0	1	1	0		ongeglazuurd

V183	Noordprofiel, ophogingslaag dijk	1300-1400	steengoed 1	indet	s1-	0	1	1	1	1300-1400	
V184	Noordprofiel, ophogingslaag dijk	1250-1325	steengoed 4	indet	s4-	0	1	1	1		vrij grof
V184	Noordprofiel, ophogingslaag dijk	1250-1325	kogelpotaw	indet	kp-	0	1	1	1		
V185	Noordprofiel, ophogingslaag dijk	1250-1325	kogelpotaw	kogelpot	kp-kog-5	1	0	1	1	1200-1325	soort kraagrand, fijn gemagerd
V185	Noordprofiel, ophogingslaag dijk	1250-1325	steengoed 4	indet	s4-	0	1	1	1	1250-1310	
V185	Noordprofiel, ophogingslaag dijk	1250-1325	steengoed 2	indet	s2-	0	1	1	1		klein fragment
V187	Noordprofiel, ophogingslaag dijk	1200-1325	kogelpotaw	indet	kp-	0	1	1	1		
V188	Uitgraven sleuf, midden Breedstr.	1275-1350	kogelpotaw	kogelpot	kp-kog-1	1	0	1	1		gedraaide rand
V188	Uitgraven sleuf, midden Breedstr.	1275-1350	kogelpotaw	kogelpot	kp-kog-	0	1	1	0		
V188	Uitgraven sleuf, midden Breedstr.	1275-1350	grijsbakkend aw	indet	g-	0	1	1	1		
V188	Uitgraven sleuf, midden Breedstr.	1275-1350	steengoed 4	kan	s4-kan-	1	2	3	1		1 kraagrand
V188	Uitgraven sleuf, midden Breedstr.	1275-1350	steengoed 1	kan	s1-kan-	2	8	10	2		rechte randen
V188	Uitgraven sleuf, midden Breedstr.	1275-1350	steengoed 2	indet	s2-	0	1	1	1		radstempel
V188	Uitgraven sleuf, midden Breedstr.	1275-1350	steengoed 2	indet	s2-	0	2	2	1		
V188	Uitgraven sleuf, midden Breedstr.	1275-1350	roodbakkend aw	indet	r-	0	3	3	1		spaarzaam glazuur
V190	Bruin pakket, onder Breedstraat	1275-1350	steengoed 1	indet	s1-	0	10	10	1		geen asglazuur
V190	Bruin pakket, onder Breedstraat	1275-1350	steengoed 4	kan	s4-	0	2	2	1		
V190	Bruin pakket, onder Breedstraat	1275-1350	steengoed 5	indet	s5-	0	1	1	1		
V190	Bruin pakket, onder Breedstraat	1275-1350	steengoed 2	kan	s2-	0	2	2	1		oa bodem met geknepen standring
V190	Bruin pakket, onder Breedstraat	1275-1350	grijsbakkend aw	indet	g-	0	3	3	1		
V190	Bruin pakket, onder Breedstraat	1275-1350	roodbakkend aw	indet	r-	0	4	4	1		spaarzaam glazuur
V190	Bruin pakket, onder Breedstraat	1275-1350	spaanse majolica	kom	sp-kom-	1	0	1	0	1500-1575	oor van groene kom met draairingen, ruis
V193	Bruin pakket, onder Breedstraat	1275-1350	steengoed 1	kan	s1-kan-	1	3	4	1		rechte rand
V193	Bruin pakket, onder Breedstraat	1275-1350	steengoed 2	kan	s2-kan-	0	3	3	1		
V193	Bruin pakket, onder Breedstraat	1275-1350	steengoed 4	kan	s4-kan-	0	2	2	1		
V193	Bruin pakket, onder Breedstraat	1275-1350	grijsbakkend aw	kan	g-kan-	1	1	2	1		oa worstoor met rand kan
V193	Bruin pakket, onder Breedstraat	1275-1350	roodbakkend aw	indet	r-	1	4	5	1		spaarzaam glazuur
V195	Bruin pakket ten W fundering	1300-1400	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-	2	0	2	2		
V195	Bruin pakket ten W fundering	1300-1400	roodbakkend aw	indet	r-	1	7	8	1		spaarzaam glazuur
V195	Bruin pakket ten W fundering	1300-1400	steengoed 1	kan	s1-kan-	0	4	4	1		Siegburg
V195	Bruin pakket ten W fundering	1300-1400	steengoed 2	indet	s2-	0	2	2	1		
V197	Buitenkant fundering, zuid	1300-1500	steengoed 2	indet	s2-	0	1	1	1		
V198	Buitenkant fundering, noord	1300-1500	steengoed 1	kan	s1-	0	1	1	1		
V198	Buitenkant fundering, noord	1300-1500	roodbakkend aw	indet	r-	1	0	1	1		stuk vuurstolp?, plat stuk
V198	Buitenkant fundering, noord	1300-1500	roodbakkend aw	indet	r-	1	0	1	1		klein worstoor
V199	Veenlaag onder muur	1300-1375	steengoed 4	indet	s4-	0	1	1	1		
V199	Veenlaag onder muur	1300-1375	steengoed 2	indet	s2-	0	1	1	1		
V199	Veenlaag onder muur	1300-1375	steengoed 1	indet	s1-	0	7	7	1		geen asglazuur
V199	Veenlaag onder muur	1300-1375	grijsbakkend aw	indet	g-	0	3	3	1		
V199	Veenlaag onder muur	1300-1375	roodbakkend aw	indet	r-	2	10	12	2		
V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	indet	r-	1	0	1	1	1750-1900	groot fragment kom?, 6 in bodem gekrast voor bakken
V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	bord	r-bor-3	1	0	1	1	1750-1900	
V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	kop	r-kop-4	2	0	2	1	1800-1900	ringeloor op buitenkant
V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	deksel	r-dek-16	1	0	1	1		doofpotdeksel

V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		lekschaal	w-lek-2	1	0	1	1	1750-1900	Fries?, hoekig oor
V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	steengoed 2		fles	s2-fle-4	1	0	1	1	1850-1900	mineraalwaterkruik met stempel
V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1550-1650	Raeren
V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		bord	w-bor-	0	1	1	1	1800-1900	Frechen?, polychrome versiering
V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		bord	f-bor-7	1	0	1	1	1700-1750	blauwe beschildering, Chinese motieven
V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein	C01	bord	p-bor-	0	1	1	1	1700-1750	Japans, grote schotel, beschildering met bloemen
V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		bord	p-bor-	0	2	2	1	1600-1650	kraak, oa stuk spiegel met draak
V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		bord	p-bor-	1	0	1	1	1700-1800	schotel met reliefwand, bloemen in panelen
V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		indet	p-	1	0	1	1	1700-1800	fragment met rood en groen, bruine rand
V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		zalfpot	iw-zal-1	1	0	1	1	1800-1900	bijna compleet, wit, nr 5
V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	C02	kop	iw-kop-8	1	0	1	1	1800-1875	bijna compleet, blauw drukdecor met bloemen, nr 10 op bodem
V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		kop	iw-kop-	1	0	1	1	1800-1900	blauw drukdecor met landschap
V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		bord	iw-bor-6	2	0	2	1	1800-1900	drukdecor, polychroom op spiegel
V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		bord	iw-bor-3	2	0	2	1	1800-1900	blauw drukdecor met landschap en bloemen
V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		bord	iw-bor-	1	0	1	1	1800-1900	wit, kom of bord
V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		deksel	iw-dek-	1	0	1	1	1800-1900	blauw drukdecor
V200	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		kop	iw-kop-	1	0	1	1	1800-1900	zwiebelmusterdecor
V201	Ophogingslaag onder muur	1325-1450	grijsbakkend aw		indet	g-	0	1	1	1		stuk bodem met standlobben
V201	Ophogingslaag onder muur	1325-1450	steengoed 1		kan	s1-kan-	0	1	1	1		stuk lintoor, beetje glazuur
V201	Ophogingslaag onder muur	1325-1450	roodbakkend aw		indet	r-	0	1	1	1		spaarzaam glazuur
V202	Ophogingslaag Z-profiel	1200-1325	kogelpotaw		kogelpot	kp-kog-6	1	0	1	1		bezemstreek
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		kan	r-kan-8	1	0	1	1	1800-1900	Fries, ringeloor met groene accenten op schouder
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		kop	r-kop-4	0	1	1	1	1800-1900	Fries, ringeloor
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		indet	r-	1	0	1	1	1798-1900	BOZ, rand met rondmerk
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		grape	r-gra-51	2	1	3	1	1798-1900	BOZ, met rondmerk
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		bord	r-bor-3	0	1	1	1		kruis op onderkant
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		pot	r-pot-	1	0	1	1		perenpot
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		kom	r-kom-	1	0	1	1		grote kom, ringeloor, Fries
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		test	r-tes-	1	0	1	1		vierkant model
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	1	0	1	1		
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		indet	r-	1	6	7	1		
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		kop	r-kop-	1	0	1	1		oor
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	1		inwendig geel, uitwendig groen, Fries
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	1		Duits witbakkend, standvlak
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	steengoed 2		indet	s2-	0	1	1	1		Westerwald
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		pispot	w-pis-	0	1	1	1		ziel, Fries
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		bord	p-bor-8	0	1	1	0	1700-1800	hoort bij V200-C01
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		kom	p-kom-	0	2	2	1	1600-1650	kraak, klapmuts?
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		bord	p-bor-	0	1	1	1	1600-1650	kraak
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		kop	p-kop-	0	1	1	1	1700-1800	bloemen
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		bord	p-bor-	1	0	1	1	1700-1800	reliefwand, panelen en bloemen

V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein	indet	p-	0	2	2	0			
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience	bord	f-bor-5	1	0	1	1	1750-1850	blauwe bloemen	
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience	bord	f-bor-	2	3	5	2		blauwe beschildering	
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw	bord	w-bor-	1	1	2	2	1800-1900	Frechen	
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	kop	iw-kop-	1	0	1	1	1800-1900	rode bloemen	
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	bord	iw-bor-4	1	0	1	1		wit	
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	bord	iw-bor-	2	1	3	2		wit	
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	indet	iw-	0	1	1	1		wit	
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	kop	iw-kop-	1	0	1	1		blauw drukdecor	
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde	kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1691-1848	Gouds, IVB	
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde	kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1730-1852	Gouds, BVB	
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde	kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1727-1854	Gouds, gekroonde 17	
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde	kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1710-1852	Gouds, Bachus op het vat	
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde	kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1		onbekend merk	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	bord	r-bor-3	2	0	2	1			
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	test	r-tes-	1	0	1	1		vierkant model	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-	4	0	4	1	1798-1900	BOZ, rondmerk	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	kan	r-kan-8	0	1	1	1		ringeloor op buitenkant	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	komfoor	r-kmf-	1	0	1	1			
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	kachelpan	r-kap-	6	0	6	3			
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	kom	r-kom-	1	0	1	1	1800-1900	Fries, ringeloor	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	bord	r-bor-	1	0	1	1		Duits?, standvlak en witte slib	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	indet	r-	3	12	15	3			
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	theepot	r-the-	0	1	1	1		tuit, zwart geglazuurd	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	indet	r-	1	0	1	1		zwartgoed	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw	lekschaal	w-lek-	0	1	1	1		groen, Fries	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw	indet	w-	0	5	5	1		Fries	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	steengoed 2	fles	s2-fle-	0	1	1	1		mineraalwaterkruik	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	bord	iw-bor-	5	8	13	3		wit	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	bord	iw-bor-	1	0	1	1	1760-1780	creamware, sierrandje	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	deksel	iw-dek-	1	0	1	1		wit	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	bord	iw-bor-3	1	0	1	1		blauw drukdecor	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	bord	iw-bor-3	1	0	1	1		wit	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	kop	iw-kop-	0	1	1	1		wit	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	kop	iw-kop-	1	0	1	1		blauw drukdecor	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	indet	iw-	1	1	2	1		wit	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	indet	iw-	0	1	1	1		sierkan of vaas?, creamware, opgelegde versiering met oor	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein	vaas	p-vaa	0	1	1	1	1700-1800	ronde hoge vaas, kaststel?	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein	bord	p-bor-	1	1	2	1	1600-1650	kraak	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein	bord	p-bor-	1	2	3	2	1700-1800		
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein	kom	p-kom-	1	0	1	1	1700-1800	grote kom met rechte rand, bloemen in panelen	
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein	kom	p-kom-	0	1	1	1	1700-1800		
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein	kom	p-kom-	0	1	1	1	1700-1800	onderbeschildering blauw, op glazuur rood, goud en groen	

V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein	C01	kop	p-kop-4	1	0	1	1	1700-1800	beschildering bovenglazuur, rood, goud, bruin en groen?
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		bord	f-bor-	2	4	6	2	1700-1800	blauwe beschildering
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		bord	f-bor-2	1	0	1	1	1650-1725	spreukbord
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		plooischotel	f-plo-	1	0	1	1		Aigretterand
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		zalfpot	f-zal-	1	0	1	1		wit
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		vaas	f-vaa-	0	1	1	1	1700-1800	hoge ronde vaas, blauwe beschildering
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	franse faience		plooischotel	fr-plo-	1	0	1	1	1600-1650	wit, roze baksel
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1723-1854	Gouds, gekroonde 53
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1731-1897	Gouds, gekroonde 46
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1674-1919	Gouds, trompeter
V207	Uit zuidgevel huis 2	1500-1575	roodbakkend aw		indet	r-	0	1	1	1	1500-1575	inwendig mangaan
V208	Op kasseien	1300-1550	steengoed 2		indet	s2-	0	1	1	1		glazuur deels weg
V209	Onder baksteenstraat, Z-profiel	1400-1550	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	0	1	1		kraagrand
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	steengoed 2		fles	s2-fle-4	1	0	1	1	1800-1900	bruin oppervlak, mineraalwaterkruik
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	steengoed 2		pot	s2-pot-20	1	2	3	1	1800-1900	Westerwald, Keulse pot, kobalt en ingekraste versiering
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	steengoed 2		pot	s2-pot-7	2	0	2	2	1800-1900	Westerwald, hogere potten met horizontale oren, kobalt
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	steengoed 2		indet	s2-	0	6	6	0	1800-1900	Westerwald
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	steengoed 2		knikker	s2-	3	0	3	0		
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	steengoed 7	C01	pot	s7-pot-	1	0	1	1	1600-1800	bovenkant martavaan, vlekkerig glazuur
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		bord	iw-bor-	4	2	6	4	1800-1900	drukdecor, blauw en groen
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		bord	iw-bor-	2	0	2	2	1800-1900	handgeschilderd, blauw
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		kop	iw-kop-1	1	0	1	1	1800-1900	blauw drukdecor
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		kop	iw-kop-	1	1	2	2	1800-1900	blauw drukdecor
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		kop	iw-kop-	2	0	2	1	1800-1900	handgeschilderd, blauw
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		indet	iw-	2	6	8	2	1800-1900	blauw drukdecor en beschildering
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		bord	iw-bor-4	2	0	2	2		wit
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		bord	iw-bor-6	1	0	1	1		wit
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		bord	iw-bor-	6	8	14	4		wit
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		kop	iw-kop-1	1	0	1	1		wit
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		kop	iw-kop-2	1	0	1	1		wit
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		kop	iw-kop-	2	1	3	1		wit
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		theepot	iw-the-	1	0	1	1		wit, oor
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		deksel	iw-dek-	1	0	1	1		wit
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		pispot	iw-pis-2	1	0	1	1		wit, dikke rand
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		indet	iw-	0	1	1	1		wit, bodem grote vorm
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel kleur		deksel	ik-dek-	0	1	1	1		blauw deksel met knop
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		bord	p-bor-5	1	0	1	1	1700-1800	Qianlong, bloemen op vlag, landschap op spiegel
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		bord	p-bor-	3	4	7	3	1700-1800	grote borden
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		bord	p-bor-	3	1	4	3	1700-1800	kleine borden/schotels
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		vaas	p-vaa-	0	1	1	1	1700-1800	miniatuur

V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		kom	p-kom-	1	0	1	1	1700-1800	grove beschildering
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		kom	p-kom-	0	1	1	1	1700-1800	reliefwand, panelen en bloemen
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein	C02	kop	p-kop-1	1	0	1	1	1725-1800	bloemen
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		kop	p-kop-	5	1	6	4	1700-1800	
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		pot	p-pot-3	0	1	1	1	1800-1900	gemberpot, bodem
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		indet	p-	0	6	6	0		
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein	C03	indet	p-	0	1	1	1	1700-1800	onderglazuur blauw, bovenglazuur voorstelling met figuur en tafel
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein	C04	kom	p-kom-8	1	0	1	1	1700-1800	redelijk compleet, kamdecor, groot karakter op bodem
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein	C05	bord	p-bor-	0	1	1	1	1600-1650	kraak, complete spiegel, doorboorde standring
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		bord	p-bor-	0	1	1	1	1610-1630	kraak, klein bord met doorboorde standring
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein	C06	bord	p-bor-4	1	0	1	1	1610-1630	kraak, bloemen op spiegel
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein	C07	bord	p-bor-4	1	0	1	1	1595-1610	vroege kraak, groenige verf, paneel met ruyi-motief
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		bord	p-bor-	3	4	7	3	1600-1650	kraak
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		bord	f-bor-6	1	0	1	1	1800-1900	gele rand, blauwe beschildering met bloemen, uitgeschraapte standring
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		bord	f-bor-7	1	0	1	1	1700-1750	gestileerde florale motieven
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		bord	f-bor-	6	7	13	5	1725-1800	vooral blauwe beschildering
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		kop	f-kop-	1	0	1	1		blauwe beschildering
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		bord	f-bor-8	1	0	1	1	1800-1900	polychroom, tekst RAAT
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		plooischotel	f-plo-	1	0	1	1	1650-1725	chinese motieven
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	majolica		indet	m-	0	2	2	1	1700-1800	Fries, laat
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		zalfpot	f-zal-	0	1	1	1		wit
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		indet	f-	0	3	3	0		
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	franse faience		plooischotel	fr-plo-	1	1	2	1	1600-1650	wit, roze baksel
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		komfoor	w-kmf-	0	1	1	1		Fries, ribbelrandje
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		lekschaal	w-lek-	4	0	4	2		groen, Fries
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		olielamp	w-oli-	1	0	1	1		groen, Fries
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		indet	w-	3	0	3	2		soort kachelpannen?
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		indet	w-	0	20	20	0		
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		bord	w-bor-	3	4	7	3	1800-1900	Frechen, polychrome beschildering, diepe borden
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		grape	r-gra-51	2	0	2	2		uitwendig beroet, BOZ
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		grape	r-gra-47	4	0	4	2		BOZ, hamerkop
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		grape	r-gra-47/51	0	13	13	0		
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	1	0	1	1		BOZ
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		kachelpan	w-kap-	1	0	1	1		Frankfurter-model, uitwendig beroet
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		test	r-tes-	1	0	1	1		vierkant model
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		komfoor	r-kmf-	2	0	2	1		
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		pispot	r-pis-16	1	0	1	1		ringeloor op schouder
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		kan	r-kan-8	3	1	4	2		ringeloor op schouder, groene accenten
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		pot	r-pot-	1	0	1	1		

V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		kom	r-kom-1	6	0	6	3		Fries, ringeloorboogjes op rand, inwendig slib of gemarmerd
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		bord	r-bor-3	1	0	1	1		gemarmerd
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		bord	r-bor-17	2	0	2	2		Nederrijns
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		indet	r-	4	14	18	3		
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1737-1897	Gouds, CK
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1661-1904	Gouds, gekroonde B
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1720-1879	Gouds, gekroonde GB
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	2	0	2	2	1733-1848	Gouds, gekroonde 74
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	2	0	2	2	1723-1854	Gouds, gekroonde 53
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1733-1873	Gouds, gekroonde 84
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1727-1846	Gouds, gekroonde 44
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1724-1815	Gouds, 49 ongekroond
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1732-1881	Gouds, gekroonde 37
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1728-1771	Gouds, gekroonde FG?
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1710-1852	Gouds, Bacchus op het vat
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	2	0	2	2		Gouds, trompeter, soldaat?
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	3	0	3	3		Gouds, hielmerk weg
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1		ouder, zonder hielmer
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	steengoed 2	C08	kan	s2-kan-	0	1	1	1	1747-1775	Westerwald, medaillon Willem IV
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	2	2	1		grijs
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		kop	p-kop-4	1	0	1	1		uitwendig bruin met uitgespaarde delen, inwendig rood randje
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		kop	p-kop-	0	2	2	2	1700-1800	reliefwand
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		kom	p-kom-	0	1	1	1	1680-1720	Kangxi, zotje
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		bord	p-bor-	1	0	1	1	1600-1650	kraak
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		bord	p-bor-	0	1	1	1	1700-1800	
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		indet	p	0	2	2	0		
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		bord	iw-bor-3	3	0	3	3		1 drukdecor, 2 handgeschilderd
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		bord	iw-bor-	0	1	1	1		blauw drukdecor met bijenkorf
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		bord	iw-bor-	7	0	7	3		wit
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		kop	iw-kop-	1	3	4	2		1 handgeschilderd, rest wit
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		zalfpot	w-zal-2	1	0	1	1		geel, compleet
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		theepot	w-thee-	0	1	1	1		tuit, groen
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		indet	w-	2	10	12	1	1700-1850	
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		deksel	w-dek-	1	0	1	1		bruin glazuur
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		bord	f-bor-1	2	0	2	1		blauwe beschildering
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		bord	f-bor-	4	4	8	3		blauwe beschildering
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		zalfpot	f-zal-	1	1	2	1		wit
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		kom	f-kom-	1	0	1	1		
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		bord	w-bor-	0	2	2	1		Frechen
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	2	0	2	1		BOZ
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		grape	r-gra-	2	0	2	1		BOZ, steile wand
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		pot	r-pot-	1	0	1	1		rand aspot
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		komfoor	r-kmf-	1	4	5	1		

V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		indet	r-	1	18	19	1		
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		bord	p-bor-	0	1	1	1	1700-1850	imitatie Engels drukdecor
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		indet	p-	0	1	1	1		imitatie drukdecor met bloemen?
V211	N-profiel, west van palenrij	1400-1500	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	2	2	1		
V211	N-profiel, west van palenrij	1400-1500	steengoed 2		spinsteen	s2-spi-	1	0	1	1		compleet
V211	N-profiel, west van palenrij	1400-1500	roodbakkend aw		pispot	r-pis-1	1	0	1	1		geen glazuur
V212	Onder keienstort, thv palenrij	1300-1500	roodbakkend aw		indet	r-	1	1	2	1		spaarzaam glazuur
V212	Onder keienstort, thv palenrij	1300-1500	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	1	2	1		
V213	Tussen keien	1500-1550	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1	1500-1550	sgraffito, symmetrische versiering
V213	Tussen keien	1500-1550	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	1	0	1	1		
V213	Tussen keien	1500-1550	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1		bovenzijde geel
V213	Tussen keien	1500-1550	roodbakkend aw		kom	r-kom-	1	0	1	1		inwendig groen
V213	Tussen keien	1500-1550	roodbakkend aw		indet	r-	1	1	2	1		
V216	Uit tonput	1500-1550	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	6	7	1		bolle kan met kraagrand, standring of vlak?
V216	Uit tonput	1500-1550	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	2	3	1	1500-1500	dubbele slibbogen
V216	Uit tonput	1500-1550	roodbakkend aw		kop	r-kop-	1	0	1	1		ziel of standring
V216	Uit tonput	1500-1550	roodbakkend aw		indet	r-	1	3	4	1		
V216	Uit tonput	1500-1550	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	1	1500-1550	geel
V217	Onder muur S129	1475-1550	roodbakkend aw		bord	r-bor-	0	1	1	1		
V218	Donkere laag, noordprofiel	1500-1600	roodbakkend aw		bord	r-bor-	0	1	1	1		slibboog
V218	Donkere laag, noordprofiel	1500-1600	roodbakkend aw		indet	r-	0	1	1	1		inwendig beroet, uitwendigglazuurstrepen
V219	Onderste laag, zie tek	1550-1600	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	1	0	1	1	1550-1600	rare slibversiering
V219	Onderste laag, zie tek	1550-1600	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	1	0	1	1	1575-1650	NH-slib
V219	Onderste laag, zie tek	1550-1600	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	1	1550-1600	geheel groen
V219	Onderste laag, zie tek	1550-1600	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1550-1575	tekstband DEM.SEI.ALIN.DEE en acanthusbladeren
V220	Vrijleggen goot	1560-1580	roodbakkend aw		grape	r-gra-	2	0	2	2	1550-1600	
V220	Vrijleggen goot	1560-1580	roodbakkend aw		lekschaal	r-lek-	1	0	1	1		
V220	Vrijleggen goot	1560-1580	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	2	0	2	1	1570-1650	NH-slib
V220	Vrijleggen goot	1560-1580	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	5	3	8	2		1 met groene spiegel
V220	Vrijleggen goot	1560-1580	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	1	0	1	1		ongeglazuurd
V220	Vrijleggen goot	1560-1580	roodbakkend aw		indet	r-	0	8	8	0		
V220	Vrijleggen goot	1560-1580	witbakkend aw		pot	w-pot-	1	3	4	1	1575-1625	inwendig mangaan, uitwendig groen, Enkhuizer model
V220	Vrijleggen goot	1560-1580	witbakkend aw		indet	w-	2	3	5	2		
V220	Vrijleggen goot	1560-1580	ital. majolica/faience		bord	i-bor-	0	1	1	1	1525-1575	Montelupo, polychroom, sgraffito op rand
V220	Vrijleggen goot	1560-1580	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1550-1575	medaillons en acanthusbladeren
V220	Vrijleggen goot	1560-1580	steengoed 1		snelle	s1-sne-	0	1	1	1	1550-1600	Siegburg, applique met opstanding
V220	Vrijleggen goot	1560-1580	steengoed 2		indet	s2-	0	3	3	0		
V221	Onder goot	1560-1580	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	1	0	1	1		groene spiegel
V221	Onder goot	1560-1580	roodbakkend aw		indet	r-	0	3	3	0		
V221	Onder goot	1560-1580	witbakkend aw		grape	w-gra-	0	1	1	1		inwendig groen
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	witbakkend aw		grape	w-gra-	2	0	2	2		inwendig mangaan, uitwendig groen
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	witbakkend aw		kop	w-kop-	1	0	1	1		inwendig geel
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	witbakkend aw		indet	w-	0	5	5	0		

V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	3	2	5	2		slibbogen
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	roodbakkend aw		bloempot	r-blo-	0	1	1	1		grote bodem met gaten, ongeglazuurd
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-4	2	0	2	2		
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-5	4	3	7	2		
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	0	1	1	1		ronde ongeglazuurde stolp, bovenkant
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		grote grape met duimindrukken onder rand
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	roodbakkend aw		grape	r-gra-34	2	0	2	2		
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	roodbakkend aw		kop	r-kop-	1	0	1	1		rechte rand
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	roodbakkend aw		indet	r-	1	25	26	1		
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	majolica		bord	m-bor-5	1	0	1	1	1550-1600	driehoeken met streepjes, polychroom
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1		bodem, verkleurd
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	2	2	1	1550-1575	medaillons en acanthusbladeren
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	steengoed 2		kan	s2-	0	1	1	1		
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	roodbakkend aw	C01	bord	r-bor-6	1	0	1	1	1570-1600	NH-slib, groot fragment met mannenhoofd
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	roodbakkend aw	C02	kom	r-kom-58	1	1	2	1	1570-1600	NH-slib, symmetrische voorstelling
V223	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		kom	r-kom-	1	0	1	1	1800-1900	Fries, ringeloor
V223	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		test	r-tes-	1	0	1	1		
V223	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		kachelpan	w-kap-	1	0	1	1		Frankfurter model
V223	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		indet	r-	2	1	3	2		
V223	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		indet	w-	0	1	1	1		
V223	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		bord	f-bor-	0	1	1	1		wit
V223	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		bord	iw-bor-	3	1	4	2		wit
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	0	1	1		grove kan, radstempel cirkel
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	steengoed 2		fles	s2-fle-4	1	0	1	1	1800-1900	mineraalwaterkruilk, stempel
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		bord	p-bor-	2	2	4	1	1700-1800	
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		kop	p-kop-1	1	0	1	1	1700-1800	
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		bord	iw-bor-3	1	0	1	1		wit
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		bord	iw-bor-	1	0	1	1		golfrandje, wit
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		kom	iw-kom-	1	0	1	1		wit
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		kop	iw-kop-	0	1	1	1		roze drukdecor
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		indet	w-	2	4	6	2	1700-1850	
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience	C01	kwispedoor	f-kwi-2	1	0	1	1	1700-1775	polychrome versiering bloemen
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		bord	f-bor-6	1	0	1	1	1700-1800	blauwe beschildering
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		kop	f-kop-	1	0	1	1	1700-1750	reliefwand, blauwe beschildering
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		bord	f-bor-	2	3	5	2		
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	majolica		bord	m-bor-	0	2	2	1	1700-1800	Fries
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		kachelpan	w-kap-	1	0	1	1		Frankfurter model, klein
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		grape	r-gra-51	1	2	3	1	1798-1900	BOZ, rondmerk
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		bord	r-bor-3	1	0	1	1		
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		indet	r-	1	14	15	1		
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	0	1	1		Frankfurt?, ringeloor op vlag
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1696-1855	Gouds, gekroonde IB
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1		Gouds, I met twee sterren
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	C01	bord	iw-bor-3	1	0	1	1		polychroom handgeschilderd
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		bord	iw-bor-	2	0	2	1		wit

V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		kop	iw-kop-	1	0	1	1			wit
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein	C02	bord	p-bor-	0	1	1	1	1600-1650		kraak, hagedis op spiegel
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		bord	p-bor-	2	0	2	1	1600-1650		kraak, panelen op vlag
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		bord	p-bor-6	1	0	1	1	1700-1800		uitwendig bruin
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		bord	p-bor-6	1	0	1	1	1700-1800		Imari
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		indet	p-	0	1	1	1	1700-1850		lompe vorm
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		bord	f-bor-	2	1	3	1	1700-1850		blauwe beschildering
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1700-1800		Fries
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		pot	r-pot-	2	0	2	1	1750-1850		perenpot
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		komfoor	r-kmf-	1	0	1	1			
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		kop	r-kop-4	1	0	1	1	1750-1850		Fries, laat
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	1	0	1	1	1750-1850		Fries, slib op schouder
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	0	1	1			Nederrijns
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		steelkom	r-stk-	1	0	1	1			
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		indet	r-	0	1	1	1			zwartgoed
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		indet	r-	0	4	4	0			
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		bord	w-bor-	1	0	1	1			Frechen
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		fles	w-kmf-	1	0	1	1			
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		indet	w-	2	5	7	2			
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1721-1919		Gouds, gekroonde 26
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1723-1854		Gouds, gekroonde 53
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		kachelpan	w-kap-1	1	2	3	1			Frankfurter model
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		bord	p-bor-4	1	0	1	1	1600-1650		kraak, landschap met vogel?
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		bord	p-bor-	1	0	1	1	1600-1650		kraak
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		bord	p-bor-	0	5	5	3	1700-1800		
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein		kop	p-kop-	0	1	1	1			bodem
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		bord	iw-bor-	1	4	5	1			wit
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		bord	iw-bor-4	1	0	1	1			sierrandje, biscuit, gestempeld merk nr 2
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		kom	iw-kom-	2	0	2	1			wit
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		kop	iw-kop-	1	2	3	1			wit
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit		kop	iw-kop-	2	1	3	3			1 roze drukdecor, 2 handgeschilderd
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	steengoed 2		pot	s2-pot-	1	0	1	1			Westerwald
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	steengoed 2		fles	s2-fle-4	0	3	3	1			
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		indet	w-	1	8	9	1			
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw		bord	w-bor-	0	1	1	1			Frechen
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		bord	f-bor-	4	1	5	3			
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience		indet	f-	0	1	1	1			bodem
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	majolica		bord	m-bor-	0	2	2	1			
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	1	0	1	1			BOZ
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		test	r-tes-	3	0	3	2			
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		indet	r-	5	12	17	4			
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw		bord	r-bor-	2	0	2	1			Nederrijns
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	0	1	1	1708-1834		Gouds, ijsslee gekroond
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	1	1	1	1	1723-1854		Gouds, gekroonde 53
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	portugese faience		bord	po-bor-	0	2	2	1	1600-1650		kraakdecor

V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	portugese faience		kom	po-kom-	2	1	3	2	1600-1650		
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	portugese faience		kan	po-kan-	0	1	1	1	1600-1650	bloemen	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	portugese faience?		bord	po-bor?	0	2	2	1		of Italiaans?	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	porselein		bord	p-bor-	4	5	9	4	1680-1720	Kangxi	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	porselein		bord	p-bor-	4	5	9	4	1680-1720	Kangxi, schotels, oa met Chinees paar	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	porselein		kom	p-kom-	0	1	1	1	1680-1720	Kangxi, aanzet ajour (opengewerkt)	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	porselein		kom	p-kom-	1	1	2	1	1680-1720	Kangxi	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	porselein		vaas	p-vaa-	0	1	1	1	1680-1720	Kangxi, bodem miniatuur	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	porselein		kop	p-kop-	3	10	13	5	1680-1720	Kangxi, theekopjes, bloemen, panelen en landschappen	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	porselein		indet	p-	0	3	3	0		datering en vorm onbekend	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	porselein		indet	p-	0	3	3	1		grof porselein, Swatow	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	porselein		bord	p-bor-	5	3	8	4	1600-1650	kraak, 1 bodem met merk	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	porselein		kom	p-kom-	1	1	2	1	1600-1650	kraak, klapmuts	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	porselein		kom	p-kom-	0	3	3	2	1600-1650	kraak	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	porselein		kop	p-kop-	1	3	4	2	1600-1650	kraak	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	porselein	C01	kom	p-kom-	1	0	1	1	1590-1610	vroeg porselein, geen kraak, binnenzijde spaartechniek, buitenzijde floraal motief	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	perzisch aw	C02	indet		0	1	1	1		Savafid bleu and white, klein fragment	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	iberisch aw		kruik	ib-kru-	0	1	1	1		bodem kleine amfoor, platte bodem, mikka	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	spaanse majolica		kom	sp-kom-	0	1	1	1	1500-1550	goudluster, verkleurd	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	spaanse majolica	C03	bord	sp-bor-	1	1	2	1	1500-1550	Isabela polychroom	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	spaanse majolica	C04	kom	sp-kom-n	1	0	1	1	1500-1600	Columbia plain, Sevilla, scherpe knik wand-bodem, onversierd	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	spaanse majolica	C05	kom	sp-kom-	1	0	1	1	1500-1600	Columbia Plain, Sevilla, vormoor, paarsrood baksel	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	spaanse majolica	C06	kom	sp-kom-n	0	1	1	1	1500-1550	lintoor kom, half groen, parallel Boijmans	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	jydepot-aw	C07	grape	jy-gra-1	1	0	1	1	1600-1800	groot fragment met oor, inwendig gepolijst	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	pijpaarde	C08	beeld	pij-	1	0	1	1	1400-1600	beeldje heilige Barbara met boek en toren	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	frans wit aw		bord	wf-bor-	0	1	1	1	1550-1625	Beauvais, sgraffito, dubbele sliblaag	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	weser aw?		bord	we-bor-	0	2	2	1	1580-1640		
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	industrieel wit		kom	iw-kom-	0	1	1	1	1780-1850	bodem met standring, gelig	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	industrieel wit		indet	iw-	0	3	3	2	1800-1900	drukdecor, 1 met merk Regout	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	kogelpotaw		kogelpot	kp-kog-	3	1	4	2	1200-1325	2 bezemstreek, 1 standring	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	majolica		bord	m-bor-	5	4	9	5	1550-1625	meest polychroom	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1700-1750	Fries, wapenschild	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	majolica		indet	m-	0	1	1	1	1575-1650	polychroom, gesloten vorm	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	1	2	1	1475-1550	sgraffito, bord met vissen?	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	roodbakkend aw		indet	r-	0	2	2	2	1475-1550	sgraffito, 1 gesloten vorm?	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	1	2	1	1650-1750	Nederrijns?	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1		groene spiegel	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	1	0	1	1		gele spiegel	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	1	0	1	1	1570-1650	NH-slib	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	roodbakkend aw		kom	r-kom-	1	0	1	1	1570-1650	NH-slib	

V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	1	0	1	1	1525-1575	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	roodbakkend aw		grape	r-gra-	2	0	2	2	1350-1450	hoge hals met omgeslagen rand en kraagrand
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	roodbakkend aw		indet	r-	0	1	1	1		slib en geel geglazuurd, kop?
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	roodbakkend aw	C09	drinkuit	r-dru-1	0	1	1	1		bodem
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	hafner aw		grape	ha-gra-	1	0	1	1	1500-1600	inwendig geel met spikkels
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	faience		bord	f-bor-	3	5	8	4	1650-1700	kraakdecor
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	faience		kom	f-kom-	2	0	2	2	1650-1700	kraakdecor
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	faience		plooischotel	f-plo-	1	0	1	1		
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	faience		kop	f-kop-	0	1	1	1	1675-1750	theekopje
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	faience		bord	f-bor-	0	1	1	1	1650-1700	fruit op tafel op spiegel
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	faience		bord	f-bor-	1	9	10	1	1675-1750	blauwe volle beschildering
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	faience		indet	f-	0	3	3	2		gesloten vorm
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	faience		kandelaar	f-kdl-	0	1	1	1		wit
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	faience		kom	f-kom-	2	0	2	2		wit, vormoren
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	steengoed 1		kan	s1-kan-	3	4	7	4		Siegburg, deel met oranje blos
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	steengoed 4		kan	s4-kan-	1	4	5	3	1280-1310	
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	0	1	1	1350-1500	radstempel
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	0	1	1	1525-1550	baardmanmasker
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1525-1550	eikenbladeren
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	steengoed 2		kan	s2-kan-	3	3	6	3	1500-1575	onversierd
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	steengoed 2		kan	s2-kan-	1	3	4	2	1650-1700	Westerwald, appliques
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	3	3	1	1675-1750	Westerwald, appliques, mangaan
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	steengoed 2		pispot	s2-pis-	2	3	5	2	1675-1750	Westerwald, leeuwenappliques
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		Westerwald, wafelmotief
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	steengoed 2		fles	s2-fle-	1	0	1	1	1650-1700	mineraalwaterkruik
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	steengoed 2		indet	s2-	0	1	1	1		klein voetje, Westerwald
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	steengoed 2		indet	s2-	0	1	1	1		Frechen?, golflijnen
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	franse faience		plooischotel	fr-plo-1	2	0	2	1		compendiario
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	ital. majolica/faience		bord	i-bor-	1	4	5	2	1580-1625	berrettino, 1 met witte hoogsels
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	ital. majolica/faience		plooischotel	i-plo-	1	3	4	2		compendiario
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	ital. majolica/faience		bord	i-bor-	0	2	2	1		compendiario
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	ital. majolica/faience		bord	i-bor-	0	2	2	1		drukke compendiario
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	ital. majolica/faience		plooischotel	i-plo-	1	0	1	1		crespina in blauw en geel, Montelupo
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	ital. majolica/faience	C10	kom	i-kom-3	0	1	1	1		voet van grote kom, blauwe en gele strepen, Montelupo
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	ital. majolica/faience	C11	bord	i-bor-9	1	0	1	1	1500-1550	Montelupo, 3 vissen op spiegel, sgraffito-rand
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800	ital. majolica/faience		bord	i-bor-	1	0	1	1		Montelupo, alla porcelana, blauw op wit
V229	Schepenwijk	1500-1750	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		Raeren
V229	Schepenwijk	1500-1750	roodbakkend aw		bord	r-bor-	0	1	1	1		sgraffito
V229	Schepenwijk	1500-1750	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	0	1	1	1		bloem rond gat
V229	Schepenwijk	1500-1750	witbakkend aw		grape	w-gra-	1	0	1	1	1550-1600	groen
V229	Schepenwijk	1500-1750	porselein		indet	p-	0	1	1	1		grof beschilderd
V229	Schepenwijk	1500-1750	porselein		bord	p-bor-	0	1	1	1	1700-1800	Imari
V229	Schepenwijk	1500-1750	spaanse majolica		indet	sp-	0	1	1	1	1500-1550	goudluster
V230	Stort Schepenwijk	1650-1750	roodbakkend aw		grape	r-gra-51	1	0	1	1	1700-1750	Bergen op Zoom

V230	Stort Schepenwijk	1650-1750	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-6	1	0	1	1		Bergen op Zoom
V230	Stort Schepenwijk	1650-1750	roodbakkend aw		kop	r-kop-4	0	1	1	1	1675-1750	inwendig gemarmerd, Fries
V230	Stort Schepenwijk	1650-1750	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	0	1	1	1675-1750	Fries, gemarmerd
V230	Stort Schepenwijk	1650-1750	roodbakkend aw		bord	r-bor-11	1	0	1	1	1700-1800	groene spiegel
V230	Stort Schepenwijk	1650-1750	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		
V230	Stort Schepenwijk	1650-1750	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1	1650-1700	Westerwald, medaillons blad
V230	Stort Schepenwijk	1650-1750	steengoed 2		pispot	s2-pis-2	1	0	1	1	1700-1750	Westerwald, appliques
V230	Stort Schepenwijk	1650-1750	steengoed 2		indet	s2-	1	1	2	1		
V230	Stort Schepenwijk	1650-1750	faience		bord	f-bor-	1	0	1	1	1650-1700	kraakdecor
V230	Stort Schepenwijk	1650-1750	faience		plooischotel	f-plo-	1	1	2	1	1650-1700	wit
V230	Stort Schepenwijk	1650-1750	majolica		bord	m-bor-	1	0	1	1	1700-1750	Fries
V230	Stort Schepenwijk	1650-1750	weser aw?		pot?	we-pot?	1	0	1	1	1580-1650	pot of grape
V230	Stort Schepenwijk	1650-1750	porselein		bord	p-bor-6	1	0	1	1	1625-1700	late kraak?, bloemen en perzikken, reliefwand
V230	Stort Schepenwijk	1650-1750	perzisch aw	C01	kom		0	1	1	1	1600-1700	Savafid bleu and white
V235	Stort Schepenwijk	1525-1550	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	2	0	2	2		1 gele bovenkant
V235	Stort Schepenwijk	1525-1550	roodbakkend aw		grape	r-gra-	2	0	2	2		
V235	Stort Schepenwijk	1525-1550	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	1	0	1	1		kraagrand afgerond
V235	Stort Schepenwijk	1525-1550	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst	1	0	1	1		plat model, duimindrukken rand
V235	Stort Schepenwijk	1525-1550	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	1	1	1		groot model
V235	Stort Schepenwijk	1525-1550	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-5	1	0	1	1		
V235	Stort Schepenwijk	1525-1550	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-8	1	0	1	1		
V235	Stort Schepenwijk	1525-1550	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	2	2	0		2 stelen
V235	Stort Schepenwijk	1525-1550	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		bodem geknepen standring
V235	Stort Schepenwijk	1525-1550	witbakkend aw		grape	w-gra-6	1	0	1	1		kraagrand, beroet
V235	Stort Schepenwijk	1525-1550	witbakkend aw		kop	w-kop-	1	0	1	1		lintoor, aangeknepen
V235	Stort Schepenwijk	1525-1550	witbakkend aw		deksel	w-dek-	1	0	1	1		doofpotdeksel
V235	Stort Schepenwijk	1525-1550	faience		vergiet	f-ver-	1	0	1	1		veelhoekig
V236	Stort Schepenwijk	1630-1660	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	2	2	4	3		1 sgraffito, 1 driehoekjes, 2 slibbogen
V236	Stort Schepenwijk	1630-1660	roodbakkend aw		grape	r-gra-	5	0	5	5		1 met slibbogen
V236	Stort Schepenwijk	1630-1660	roodbakkend aw		kop	r-kop-	0	1	1	1		op ziel
V236	Stort Schepenwijk	1630-1660	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-1	1	1	2	1		ongeglazuurd, rond
V236	Stort Schepenwijk	1630-1660	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-4	1	0	1	1		
V236	Stort Schepenwijk	1630-1660	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-2	2	0	2	2		
V236	Stort Schepenwijk	1630-1660	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	5	5	3		onversierd
V236	Stort Schepenwijk	1630-1660	roodbakkend aw		indet	r-	0	1	1	1		groot oor, geknepen
V236	Stort Schepenwijk	1630-1660	roodbakkend aw		deksel	r-dek-29	1	0	1	1		ongeglazuurd, knop, gaten
V237	Stort Schepenwijk	1525-1550	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	2	2	1		onversierd
V237	Stort Schepenwijk	1525-1550	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	4	0	4	2		slibbogen
V237	Stort Schepenwijk	1525-1550	roodbakkend aw		kop	r-kop-	2	0	2	2		
V237	Stort Schepenwijk	1525-1550	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-2	2	0	2	2		
V237	Stort Schepenwijk	1525-1550	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-5	1	0	1	1		
V237	Stort Schepenwijk	1525-1550	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	0	1	1	0		platte steel
V237	Stort Schepenwijk	1525-1550	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		kraagrand
V237	Stort Schepenwijk	1525-1550	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1		mangaan
V237	Stort Schepenwijk	1525-1550	roodbakkend aw		pispot	r-pis-	1	0	1	1		afgeronde kraagrand

V237	Stort Schepenwijk	1525-1550	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst-	1	0	1	1		plat model
V237	Stort Schepenwijk	1525-1550	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1		polychroom, klein
V237	Stort Schepenwijk	1525-1550	witbakkend aw		indet	w-	1	2	3	2		2 geel, 1 groen
V238	Stort Schepenwijk	1300-1700	steengoed 4		kan	s4-kan-	1	0	1	1	1275-1310	
V238	Stort Schepenwijk	1300-1700	majolica		bord	m-bor-	1	2	3	2	1575-1625	polychroom
V238	Stort Schepenwijk	1300-1700	majolica		bord	m-bor-	0	1	1	1	1650-1700	Fries
V238	Stort Schepenwijk	1300-1700	portugese faience		bord	po-bor-	0	1	1	1	1600-1650	kraakdecor
V238	Stort Schepenwijk	1300-1700	witbakkend aw		kandelaar	w-kan-	0	1	1	1		bovenzijde
V238	Stort Schepenwijk	1300-1700	faience		bord	f-bor-	0	1	1	1		kraakdecor
V238	Stort Schepenwijk	1300-1700	faience		indet	f-	0	1	1	1		kom?
V238	Stort Schepenwijk	1300-1700	jydepot-aw		grape	jy-pot-	1	0	1	1		inwendig gepolijst
V238	Stort Schepenwijk	1300-1700	porselein		bord	p-bor-	1	0	1	1	1675-1725	schotel
V238	Stort Schepenwijk	1300-1700	porselein		kop	p-bor-	0	1	1	1	1600-1650	kraak
V238	Stort Schepenwijk	1300-1700	porselein		bord	p-bor-	1	1	2	1	1600-1700	
V238	Stort Schepenwijk	1300-1700	kogelpotaw		kogelpot	kp-kog-	1	0	1	1	1250-1325	
V239	Stort Schepenwijk	1300-1750	steengoed 1		kan	s1-kan-	1	0	1	1	1300-1400	Siegburg
V239	Stort Schepenwijk	1300-1750	kogelpotaw		indet	kp-	0	1	1	1		
V239	Stort Schepenwijk	1300-1750	grijsbakkend aw		indet	g-	1	0	1	1		kraagrand
V239	Stort Schepenwijk	1300-1750	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	0	1	1		Nederrijns
V239	Stort Schepenwijk	1300-1750	roodbakkend aw		grape	r-gra-51	1	0	1	1	1700-1750	
V239	Stort Schepenwijk	1300-1750	roodbakkend aw		bord	r-bor-6	1	0	1	1		groene spiegel
V239	Stort Schepenwijk	1300-1750	roodbakkend aw		test	r-tes-	1	0	1	1	1675-1750	
V239	Stort Schepenwijk	1300-1750	roodbakkend aw		kop	r-kop-	1	0	1	1		
V239	Stort Schepenwijk	1300-1750	faience		bord	f-bor-	0	1	1	1	1675-1750	polychroom
V240	Stort Schepenwijk	1650-1750	faience		bord	f-bor-	0	1	1	1	1675-1725	krullen en bloemen
V240	Stort Schepenwijk	1650-1750	roodbakkend aw		grape	r-gra-51	1	0	1	1	1700-1750	Bergen op Zoom
V240	Stort Schepenwijk	1650-1750	steengoed 2		indet	s2-	0	1	1	1		Frechen?, golflijnen
V240	Stort Schepenwijk	1650-1750	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	0	1	1		Nederrijns
V240	Stort Schepenwijk	1650-1750	witbakkend aw		pot	w-pot-	0	1	1	1		bodem vlekkengoed
V241	Stort Schepenwijk	1675-1750	roodbakkend aw		olielamp	r-oli-	1	0	1	1		
V241	Stort Schepenwijk	1675-1750	roodbakkend aw		indet	r-	1	0	1	1		grote kom og grape
V241	Stort Schepenwijk	1675-1750	faience		bord	f-bor-	2	4	6	1	1675-1725	plooiwand, krullen en bloemen
V241	Stort Schepenwijk	1675-1750	pijpaarde	C01	papillot	-	1	0	1	1		complete papillot
V242	Stort Schepenwijk	1500-1750	steengoed 1		kan	s1-kan-	0	1	1	1	1400-1500	Siegburg, oranje blos
V242	Stort Schepenwijk	1500-1750	roodbakkend aw		grape	r-gra-	1	0	1	1	1700-1750	Bergen op Zoom
V242	Stort Schepenwijk	1500-1750	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	0	1	1	1475-1550	sgraffito
V242	Stort Schepenwijk	1500-1750	roodbakkend aw		indet	r-?	1	0	1	1	1700-1800	rare vorm, bakpan?, golvende rand
V242	Stort Schepenwijk	1500-1750	faience		bord	f-bor-	0	4	4	2	165-1725	
V242	Stort Schepenwijk	1500-1750	porselein		bord	p-bor-	1	0	1	1	1675-1725	capucijner,Kangxi
V242	Stort Schepenwijk	1500-1750	porselein		bord	p-bor-	1	0	1	1	1600-1650	kraak
V242	Stort Schepenwijk	1500-1750	porselein		kop	p-kop	1	0	1	1	1600-1650	kraak, kraaikop
V243	Verm. havenvulling	1500-1550	roodbakkend aw		bord	r-bor-1	1	1	2	1	1475-1550	sgraffito, symmetrische versiering
V243	Verm. havenvulling	1500-1550	roodbakkend aw		kop	r-kop-	1	0	1	1		met ziel
V243	Verm. havenvulling	1500-1550	roodbakkend aw		kop	r-kop-2	3	0	3	2		
V243	Verm. havenvulling	1500-1550	roodbakkend aw		vuurstolp	r-vst	0	1	1	1		bloem rond gat

V243	Verm. havenvulling	1500-1550	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-17	1	0	1	1			
V243	Verm. havenvulling	1500-1550	roodbakkend aw	indet	r-	1	4	5	2			oa grote tuit en buik met driespruit
V243	Verm. havenvulling	1500-1550	steengoed 2	kan	s2-kan-	0	1	1	1			onversierd kan op standring of -vlak
V244	Grond kade	1500-1550	steengoed 2	indet	s2-	0	2	2	1			oa grote bodem pot of kan met geknepen standring
V244	Grond kade	1500-1550	roodbakkend aw	bord	r-bor-1	1	0	1	1	1475-1550		sgraffito, gele spiegel, pseudo-tekst op vlag
V244	Grond kade	1500-1550	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-17	1	0	1	1			
V244	Grond kade	1500-1550	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-22	1	0	1	1			
V244	Grond kade	1500-1550	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-	0	1	1	0			steel
V244	Grond kade	1500-1550	roodbakkend aw	indet	r-	0	4	4	0			
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	portugese faeince	kan	po-kan-	0	1	1	1			fragment onderkant kan met blauwe beschildering
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein	pot	p-pot-3	0	1	1	1			gemberpot, bodem
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein	bord	p-bor-	1	0	1	1	1700-1800		
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	porselein	kop	p-kop-	0	2	2	1			
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel kleur	deksel	ik-dek-	1	0	1	1			gemarmerde klei
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	bord	iw-bor-	4	10	14	3			wit
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	bord	iw-bor-	1	0	1	1			polychrome beschildering
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	kop	iw-kop-	4	0	4	2			2 beschilderd
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	kom	iw-kom-	2	0	2	1			wit, sierrandje
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	industrieel wit	indet	iw-	1	2	3	0			
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	steengoed 2	fles	s2-fle-	0	1	1	1			
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	steengoed 2	indet	s2-	0	2	2	1			Westerwald
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	faience	bord	f-bor-	8	10	18	6			
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	franse faience	plooischotel	fr-plo-	0	2	2	1			wit, roze baksel
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	ital. majolica/faience	bord	i-bor-	0	1	1	1	1590-1625		Berrettino
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw	komfoor	w-kmf-	1	2	3	1			Fries
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw	indet	w-	1	8	9	1			
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw	olielamp	w-oli-	0	1	1	1			geel
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	bord	r-bor-	0	1	1	1	1500-1575		
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	kachelpan	r-kap-	1	0	1	1	1800-1900		
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-	1	0	1	1			
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	witbakkend aw	kachelpan	w-kap-	1	0	1	1			Frankfurter model
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	test	r-tes-	3	0	3	2			
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	bord	r-bor-17	2	2	4	2			Nederrijns
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	bakpan	r-bak-17	2	0	2	0	1500-1575		ruis
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	bloempot	r-blo-	0	1	1	1			bodem met gat
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	kan	r-kan-8	1	0	1	1			ringeloor
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	lekschaal	r-lek-	0	1	1	1			
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	kom	r-kom-	2	0	2	1			ringeloor, Fries
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	steengoed 2	kan	r-kan-	0	1	1	1			bodem
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	indet	r-	7	50	57	7			
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	roodbakkend aw	grape	r-gra-	2	0	2	2			grote wijde grapen
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840	pijpaarde	kleipijp	pij-klei-	4	7	11	4			Gouds
V246	Put Noorder Havendijk	1600-1850	roodbakkend aw	indet	r-	1	3	4	1			

V246	Put Noorder Havendijk	1600-1850	witbakkend aw		indet	w-	2	1	3	2		
V246	Put Noorder Havendijk	1600-1850	witbakkend aw		indet	w-	1	0	1	1	1800-1900	Frechen, anno
V246	Put Noorder Havendijk	1600-1850	faience		kom	f-kom	0	1	1	1	1700-1800	chinese motieven
V246	Put Noorder Havendijk	1600-1850	faience		bord	f-bor-	2	1	3	1		blauwe beschildering
V246	Put Noorder Havendijk	1600-1850	industrieel wit		bord	iw-bor-	1	1	2	1	1780-1850	
V246	Put Noorder Havendijk	1600-1850	porselein		bord	p-bor-	0	1	1	1	1700-1800	
V246	Put Noorder Havendijk	1600-1850	steengoed 2		indet	s2-	0	1	1	1	1600-1700	Westerwald
V246	Put Noorder Havendijk	1600-1850	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	2	0	2	2		
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	porselein		bord	p-bor-	0	3	3	1	1600-1650	kraak
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	porselein		bord	p-bor-1	1	0	1	1	1680-1720	Kangxi, bloemen in panelen
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	porselein		vaas	p-vaa-	0	1	1	1	1680-1750	onderkant smalle vaas
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	porselein		bord	p-bor-	0	1	1	1	1700-1800	bovenglazuur rood
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	porselein		bord	p-bor-	0	2	2	1	1700-1800	
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	witbakkend aw		lekschaal	w-lek-	1	0	1	1		groen
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	witbakkend aw		komfoor	w-kmf-11	1	3	4	1		groen-geel
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	witbakkend aw		deksel	w-dek-16	1	0	1	1		geel, deksel theepotje?
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	witbakkend aw		indet	w-	4	10	14	4		
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	faience		bord	f-bor-5	1	0	1	1		wit
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	faience		bord	f-bor-	8	9	17	8	1700-1800	deel wit, deel blauw beschildering
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	industrieel wit		bord	iw-bor-	2	0	2	1		sierrand
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	industrieel wit		bord	iw-bor-	1	4	5	1		wit
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	industrieel wit		kop	iw-kop	1	1	2	1		roze drukdecor
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	industrieel wit		indet	iw-	1	2	3	1		wit
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	steengoed 3		indet	s3-	0	1	1	1		oor, industrieel steengoed?
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	witbakkend aw		bord	w-	0	1	1	1		Frechen, diepe schotel
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	steengoed 2		kan	s2-kan-	0	1	1	1		Westerwald
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	pijpaarde		kleipijp	pij-klei-	4	1	5	4		
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	roodbakkend aw		bakpan	r-bak-	8	0	8	5		BOZ
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	roodbakkend aw		grape	r-gra-	3	1	4	2		BOZ, grote grapen met steile wand
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	roodbakkend aw		kan	r-kan-8	1	1	2	1		ringeloor op schouder
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	roodbakkend aw		kop	r-kop-4	1	0	1	1		ringeloor op rand
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	roodbakkend aw		komfoor	r-kmf-	0	1	1	1		inwendig ongeglazuurd
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	roodbakkend aw		test	r-tes-	4	0	4	3		vierkant, klein
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	1	2	1		gemarmerd
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	0	1	1		
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	roodbakkend aw		bord	r-bor-	1	0	1	1		Nederrijns
V247	Put Noorder Havendijk	1700-1850	roodbakkend aw		indet	r-	8	34	42	5		

Bijlage 3 Determinatielijst bouwkeramiek

Vnr	Complex	Complexdat.	BK	Vorm	Datering	n	Afmetingen	Opmerkingen
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10, stort	1675-1725		wandtegel	1675-1750	8		landschap in blauw, spinnenkoppen
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10, stort	1675-1725		wandtegel	1700-1800	2		landschap in cirkel
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10, stort	1675-1725		wandtegel	1600-1650	1		wanli-rand, figuur
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10, stort	1675-1725		wandtegel	1600-1650	2		polychroom
V002	Vrijleggen kademuur S01	1600-1750		wandtegel	1675-1750	1		landschap in blauw
V003	Oude muur	nvt		baksteen		1	18x8,5x3,7/18,5x9x4	gele bst, geen mortelresten
V004	Jonge muur	nvt		baksteen		1	17,5x8x3,5	gele bst, harde mortelresten
V007	Vulling gracht	1675-1727		wandtegel	1675-1750	1		landschap in blauw, spinnenkoppen
V010	Losse vondsten, hele sleuf	1675-1725		wandtegel	1675-1750	1		ruiter te paard
V011	Oostprofiel, laag boven dempingslaag	1700-1775		wandtegel	1675-1750	1		blauw décor
V011	Oostprofiel, laag boven dempingslaag	1700-1775		wandtegel	1750-1800	1		ruit met mangaan
V013	Uitgraven oud riool	1675-1725		wandtegel	1675-1750	1		landschap in blauw, spinnenkoppen
V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790		wandtegel	1750-1800	1		landschap in cirkel, afwijkende spinnenkop
V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790		wandtegel	1700-1800	3		landschap in blauw, spinnenkoppen
V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790		plavuis	1700-1800	1	16x16x2,7	geel geglazuurd
V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790		wandtegel	1600-1625	1		hoek met uitgespaard motief, ruis
V021	Stort Verlaat	1600-1725		wandtegel	1675-1750	1		landschap in blauw, spinnenkoppen
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750		wandtegel	1700-1800	1		landschap in cirkel, ossenkop
V022	Puinlaag ten oosten muur S6	1700-1750		wandtegel	1675-1750	2		landschap in blauw, spinnenkoppen
V023	Overkluizing S8	nvt		baksteen		1	19x9,5x4	paars/rode bst
V027	Muur S9 overkluizing	nvt		baksteen		1	19,5x8x4,5	gele bst, harde mortelresten
V028	Afvallaag Verlaat	1675-1727		wandtegel	1600-1650	1		figuur, franse lelie in hoeken
V028	Afvallaag Verlaat	1675-1727		wandtegel	1675-1750	1		figuur binnen cirkel, spinnenkoppen
V028	Afvallaag Verlaat	1675-1727		wandtegel	1700-1750	1		landschap binnen cirkel, mangaan
V032	Stort	1600-1700	BK01	wandtegel	1600-1650	1	13,7x?x1,5	medaillontegel met putto en bladeren blauw en oranje
V032	Stort	1600-1700		wandtegel	1600-1650	1		postzegeltegel, tulp, polychroom
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727		wandtegel	1650-1750	1		landschap in blauw, spinnenkoppen
V035	Oudste muur S13	nvt		baksteen		1	21,5x11x5	lichtrode baksteen, mortelresten
V037	Muur S16	nvt		baksteen		1	21x10x4,5	bruin/rode bst, harde mortel
V037	Muur S16	nvt		baksteen		1	23x10x5	rood/oranje bst, harde mortel
V039	Stort	1675-1725		wandtegel	1600-1650	1		figuur, franse lelie in hoeken
V041	Stort	1550-1700		wandtegel	1600-1650	1		tulp, kwadrant
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544		daktegel		3		brokken
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544		plavuis		1	?x?x3,1	glazuur
V048	Mestlaag onder onderkant buis	?		mortel		2		brokken mortel, 1 met afdruk baksteen
V051	Havenvulling, thv Waagstraat	1500-1544		daktegel		1		
V052	Stort	1500-1750		wandtegel	1700-1800	1		figuren in landschap binnen cirkel, spinnenkoppen
V061	Riool S23	nvt		baksteen		1	21x10x4,5	paars/rode bst
V075	Fundering voorgevel? S30	nvt		baksteen		1	16x7,5x4,5	paars/rode bst
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544		plavuis		1		brok, sterk versleten, mogelijk door water
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544		daktegel		1		beroet en stukje geglazuurd, baksteun?

V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544		indet		2		brokken baksteen?, gebruikt als baksteun, sterk geglazuurd
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544		daktegel		1		brok
V100	Boogbrug S56	nvt		baksteen		1	19x10x4,5	bruin/gele bst, wat mortel
V109	Losse vondsten	1250-1700		wandtegel	1650-1700	1		kinderspel, spinnenkoppen
V240	Stort Schepenwijk	1650-1750		wandtegel	1600-1625	3		pompadour
V229	Stort Schepenwijk	1300-1800		wandtegel	1600-1650	1		poorttegel met soldaat
V123	Uit puin ten oosten muur S80	1750-1800		wandtegel	1600-1625	2		pompadour
V123	Uit puin ten oosten muur S80	1750-1800		wandtegel	1675-1775	12		2 compleet, figuur of landschap met spinnenkoppen
V123	Uit puin ten oosten muur S80	1750-1800		wandtegel	1750-1800	1		bijbelscene met afwijkende spinnenkop
V123	Uit puin ten oosten muur S80	1750-1800		wandtegel	1750-1800	2		ruit met mangaan
V123	Uit puin ten oosten muur S80	1750-1800		wandtegel	1700-1800	5		bloemen in paars
V123	Uit puin ten oosten muur S80	1750-1800		wandtegel	1700-1800	1		gemarmerd
V126	Vulling kelder S86	1625-1750		wandtegel	1600-1650	2		figuur met franse lelies
V126	Vulling kelder S86	1625-1750		wandtegel	1600-1650	2		figuur met Wanli-rand
V126	Vulling kelder S86	1625-1750		wandtegel	1600-1650	3		figuur met blad in hoeken
V126	Vulling kelder S86	1625-1750		wandtegel	1700-1800	4		klein figuur of landschap met spinnenkoppen
V126	Vulling kelder S86	1625-1750		wandtegel	1650-1750	3		klein figuur of landschap met ossenkoppen
V126	Vulling kelder S86	1625-1750		wandtegel	1700-1800	2		ruit met mangaan
V128	Tegen muur S86	1750-1800		wandtegel	1750-1800	2	13x13x1	blauwe ruiten
V128	Tegen muur S86	1750-1800		wandtegel	1700-1800	2	13x13x1	ruit met mangaan
V128	Tegen muur S86	1750-1800		wandtegel	1700-1800	1		klein dier met ossenkoppen
V129	Waterput S87	1630-1660	BK01	wandtegel	1650-1700	1	12,7x12,7x0,8	fluitspelende figuren in landschap, spinnenkoppen
V129	Waterput S87	1630-1660	BK02	wandtegel	1600-1650	1	12,9x12,9x1	rennend figuur met stok, bladmotief in hoeken
V129	Waterput S87	1630-1660		wandtegel	1600-1650	1		polychroom, klein fragment
V142	Puinlaag in tonput S97	1580-1625		wandtegel	1600-1650	1	13,2x13,2x1,5	polychroom, bloemenvaas in vierpas, uitgespaard hoekmotief
V144	Losse vondsten	1625-1700		wandtegel	1650-1750	1		compleet, landschap met figuur, spinnenkop
V144	Losse vondsten	1625-1700		wandtegel	1625-1675	1		vogel, wanli-rand
V145	Puinvulling kelder, op vloer S95	1625-1675		wandtegel	1600-1650	2		schutterstegels met franse lelies
V145	Puinvulling kelder, op vloer S95	1625-1675		wandtegel	1600-1650	2		figuur, Wanli-rand
V145	Puinvulling kelder, op vloer S95	1625-1675		wandtegel	1600-1650	1		pompadour, 4 tegels samen 1 vierpas
V145	Puinvulling kelder, op vloer S95	1625-1675		wandtegel	1600-1650	1		polychroom, bloemen en fruit
V166	Sijbrandtsplein	1575-1700		wandtegel	1625-1675	1		polychroom, schaal met fruit
V171	Losse vondst	?		olielamp?	?	1		baksteenaardewerk, geslepen tot cilindrisch bakje
V178	Losse vondst	1750-1850		wandtegel	1750-1850	1		compleet, bijbelscene binnen cirkel, laat hoekmotief
V179	Onderin waterput S111	1730-1760		wandtegel	1675-1750	3		landschap met spinnenkoppen
V179	Onderin waterput S111	1730-1760		wandtegel	1675-1750	1		schepentegel met spinnenkoppen
V179	Onderin waterput S111	1730-1760		wandtegel	1750-1850	1		bloem in paars, Fries, Makkum
V179	Onderin waterput S111	1730-1760		wandtegel		3		stukken met spinnenkoppen
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840		wandtegel	1800-1900	1		voorstelling in cirkel, late ossenkop
V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840		wandtegel	1650-1750	1		zeewezens
V246	Put Noorder Havendijk	1600-1850		wandtegel	1650-1750	1		schepentegel met ossenkoppen
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840		wandtegel	1600-1650	1		tulp met Wanli-rand
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840		wandtegel	1650-1750	1		schepentegel, ossenkoppen
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840		wandtegel	1600-1650	1		postzegeltegel, franse lelies
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840		wandtegel	1750-1850	1		voorstelling in cirkel, spinnenkop

V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840		wandtegel	1700-1800	1		fruit, spinnenkoppen
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840		wandtegel	1700-1800	3		landschap, spinnenkoppen
V225	Put Noorder Havendijk	1750-1840		wandtegel	1700-1800	1		paarse bloem, makkum
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840		wandtegel	1700-1800	6		landschap, spinnenkoppen
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840		wandtegel	1750-1850	1		voorstelling in cirkel
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840		wandtegel	1700-1800	2		schepentegel, ossenkoppen

Bijlage 4 Determinatielijst glas

Vnr	Complex	Compl.dat.	G	Vorm	Typenr	Rand	Overig	Tot.	MAE	Objectdat.	Opmerkingen
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10, stort	1675-1725		fles	gl-fle-	2	0	2	2		groene wijnflessen
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10, stort	1675-1725		indet	gl-	0	1	1	1		dunwandige ziel, fles of beker
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10, stort	1675-1725		kelkglas	gl-kel-	0	1	1	1	1700-1725	gefacetteerde holle stam, Silezische stam, zeskantig
V001	Uitgraven sleuf, thv NHD 8+10, stort	1675-1725	G01	beker	gl-bek-	1	0	1	1	1700-1750	gefacetteerde beker, iets uitstaande rand, Duitsland/Bohemen, gegraveerd
V015	Havenvulling thv NHD 14	1675-1727	G01	kernstuk		4	0	4	4		productieafval vensterglas, kernstuk met pontilmerk (koeienoog)
V016	Havenvulling	1675-1727		kernstuk		1	0	1	1		productieafval vensterglas, kernstuk met pontilmerk (koeienoog)
V020	Schelpenlaag in Verlaat	1700-1790		fles	gl-fle-	0	1	1	1		stuk ziel dikwandige groene fles
V021	Stort Verlaat	1600-1725		fles	gl-fle-	0	1	1	1		stuk ziel dikwandige groene fles
V021	Stort Verlaat	1600-1725		fluitglas	gl-flu-	0	1	1	1	1650-1700	vrij dikwandig
V028	Afvallaag Verlaat	1675-1727		beker	gl-bek-	0	1	1	1	1650-1700	stuk onderkant netwerkbeker op schijven
V030	Afvallaag NHD	1675-1727		fles	gl-fle-	1	5	6	1	1675-1725	groene wijnfles, korte dikke hals
V032	Stort	1600-1700		beker	gl-bek-	0	1	1	1	1625-1675	onderkant vlechtwerkbeker, onversierde voetdraad
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727		fles	gl-fle-	0	5	5	1	1650-1700	groene wijnfles
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727		fles	gl-fle-	0	5	5	1		dunwandige kelderfles, vierkant
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727		vensterglas		1	0	1	1		
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727		fles	gl-fle-	1	1	2	1	1675-1725	groene wijnfles, korte dikke hals
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727		vensterglas		0	5	5	1		
V038	Havenvulling, ten zuiden S12/S13	1500-1550		maigelein	gl-mai-	0	1	1	1	1475-1550	onderkant beker met ziel en relief
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544		vensterglas		1	2	3	1		1 dikwandig stuk met rand
V084	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544		fles	gl-fle-	1	0	1	1	1475-1550	hals fles, onversierd, iets uitstaande lip, lichtgroen
V097	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544		beker	gl-bek-	1	0	1	1		gekruiste ribbels, maigelein-beker
V097	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	G01	beker	gl-bek-	1	0	1	1	1500-1550	rand ribbelbeker, gekruiste ribbels
V076	Uit kade thv Waag	1500-1550		fles	gl-fle-	0	3	3	1		groene wijnflessen
V076	Uit kade thv Waag	1500-1550		beker	gl-bek-	0	1	1	1		bodem beker met relief
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544		kelkglas	gl-kel-	0	1	1	1		bodem
V241	Stort Schepenwijk	1675-1750		indet	gl-	0	1	1	1		stam met smalle hoge steel, platte voet
V238	Stort Schepenwijk	1300-1700		kelkglas	gl-kel-	0	3	3	3	1700-1750	gefacceteerde holle stam
V238	Stort Schepenwijk	1300-1700		beker	gl-bek-	0	1	1	1	1700-1750	gegraveerd, bloemen
V238	Stort Schepenwijk	1300-1700		indet	gl-	0	1	1	1		kelk met emaille-versiering
V238	Stort Schepenwijk	1300-1700		beker	gl-bek-	0	1	1	1		onderkant beker met relief
V121	Stort Schepenwijk	1450-1550		maigelein	gl-mai-	0	1	1	1	1475-1550	onderkant beker met ziel en relief
V124	Tussen vloeren S84 en S85	1650-1700		vensterglas	gl-	1	2	3	1		groot fragment ruitje
V129	Waterput S87	1630-1660		vensterglas	gl-	0	2	2	1		groen
V129	Waterput S87	1630-1660		indet	gl-	0	1	1	1		dunwandige groene wijnfles met ziel
V129	Waterput S87	1630-1660		indet	gl-	1	0	1	1		rond plat glas, dia. 3 cm
V141	Tussen stenen vloer S95	1600-1650		beker	gl-bek-	0	1	1	1	1600-1650	vetro a fili, blauwe en witte glasdraden, stuk bodem
V179	Onderin waterput S111	1730-1760		vensterglas	gl-	2	2	4	1		2 stukken rand
V203	Put Noorder Havendijk	1750-1840		fles	gl-fle-	1	0	1	1		bovenkant groene fles, geblazen

V204	Put Noorder Havendijk	1750-1840		fles	gl-fle-	0	1	1	1		bodem met ziel, bolle groen wijnfles
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840		fles	gl-fle-	0	1	1	1		cilindrische fles
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840		kelkglas	gl-kel-1	0	2	1	2	1700-1750	1 met gedraaide stam
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840		kernstuk	gl-	0	1	1	1		
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840		fles	gl-fle-	0	3	3	1		groene wijnflessen
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840		beker	gl-bek-	0	1	1	1		bodem beker met relief
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840		kelkglas	gl-kel-	0	1	1	1		bodem
V226	Put Noorder Havendijk	1750-1840		fles	gl-fle-	0	1	1	1		hoge ziel
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840		fles	gl-fle-	2	4	6	2		groene wijnflessen
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840		beker	gl-bek-	0	2	2	1		wafelbeker
V245	Put Noorder Havendijk	1750-1840		beker	gl-bek-	1	0	1	1		onversierde beker

Bijlage 5 Determinatielijst metaal

Vnr	Complex	Compl.dat.	Materiaal	M	Vorm	Afm. (mm)	n	Datering	Omschrijving
V009	Westprofiel, schelpgruislaag	1600-1650	tin/lood	M01	miniatuur	l:84, b:36	1	1550-1650	miniatuur, speelgoed, platte pan met steel, 6-puntige ster op pan
V011	O-profiel, laag boven dempingslaag	1700-1750	messing		vingerhoed	h:21	1	1500-1650	
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	lood		indet	l:36	1		prop lood
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	lood		kogel	h:23	1	1850-1900	minie kogel
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	messing		rekenpenning	d:19	1	1700-1800	Neurenberg, vz: schip, kz: buste; slechte staat, verm. ICH = 1705-1738
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	messing		rekenpenning	d:19	1	1710-1765	Neurenberg, vz: LE.REPOS.SUIT.LA.VICTOIRE en IW, kz: buste + LUD.XV.D.G.FR.ET.N.REX
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	messing		indet	d:22	1		indet dop?
V031	Stort		lood		deksel	d:33	1		plat deksel met afgebroken scharnier, concentrische cirkels
V031	Stort		lood		indet		2		2 stukken indet lood
V031	Stort		lood	M01	lakenlood	d:20 (excl. lip)	1		vz: huismerk, kz: ingekraste strepen (telmerk), deelbewerkerslood
V031	Stort		lood	M02	lakenlood	d:18 (excl. lip)	1		vz: wapenschild met vier kepers
V031	Stort		lood	Mx1	lakenlood	d:19 (excl. lip)	1	1600-1700	vz: gedeeld wapen adelaar en ruiten = Stendal
V031	Stort		messing		duim	l:38	1		kleine duim voor luik/deur
V031	Stort		messing		indet	d:12	1		
V031	Stort		messing		knoop?	d:14	1		plat model, versierd met anker
V031	Stort		messing		naairing	d:16	1		
V031	Stort		messing		snuiter	l:110 (incompl)	1		afgebroken onderdeel van snuiter (schaar)
V031	Stort		tin/lood		knoop	d:11	1		ronde knoop met draadoog
V031	Stort		koper		munt	d:20	1		duit indet
V031	Stort		koper		munt	d:21	1		duit indet
V032	Stort		ijzer		indet	l:140	1		
V032	Stort		lood		dop	d:19	1		loden schroefdop
V032	Stort		lood		indet	h:15	1		onderdeel dop?
V032	Stort		lood		kogel	d:14 en d:15	1		1 ronde loden kogels
V032	Stort		lood	M01	lakenlood	d:51 (excl. lip)	1		groot lakenlood, vz: wapenschild
V032	Stort		lood		spinlood	d:21, h:12	1		groot spinlood
V032	Stort		lood		werpkoot	l:50	1		benen koot met lood verzwaard
V032	Stort		messing		indet		1		beslag?, onderdeel riemsluiting?, slechte staat
V032	Stort		messing		indet	h:10, d:9	1		dop naaldenkoker o.i.d., op bovenzijde ster
V032	Stort		messing		kledingoog	d:11	1		getordeerd messing ringetje
V032	Stort		zilver	M02	munt	d:40	1	1553	Hamburg Taler 1553
V032	Stort		koper		munt	d:21	1	1702	duit Holland 1702
V032	Stort		koper		munt	d:22	1	1720	duit Holland 1720
V032	Stort		messing		rekenpenning	d:23	1	1500-1600	rekenpenning?, slechte staat
V032	Stort		messing	M03	rekenpenning	d:18	1	1700-1800	Neurenberg; vz: LAZ.GOTTL.LAUFFERS.RECH.PFEN, kz: buste + LUD.XIIII.D.G.FR.ET.NAV.REX
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	ijzer		spijker	l:155 (incompl.)	1		zeer groot, voor een muuranker?
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	lood	M01	lakenlood	d:19 (excl. lip)	1		vz: dubbelkoppige adelaar met letter B, kz: 24 BOLS(W)AR(T), Bolsward
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	lood	Mx1	lakenlood	d:29	1	1600-1700	vz: wapenschild met gekruiste sleutels, kz: idem; slechte staat, Leiden

V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	lood		spinlood	d:17	1	1450-1550	
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	messing		heftbekroning	l:30, b:22	1	1450-1550	opengewerkte (hartvorm) heftbekroning, slechte staat
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	koper		munt	d:23	1	1715?	duit West-Friesland 1715?
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	koper		munt	d:16	1	1860-1869	1 cent 186..
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	messing	M02	rekenpenning	d:19	1	1724-1768	Neurenberg; vz: schip + DURCH GLUCK u KUNST +ML ; kz: buste + LUD.XV.D.G.FR.NAV.REX
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	messing		mesheft	b:19	1	1450-1550	florale motieven, slechte staat
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	brons		indet		1		
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	lood		indet		2		2 proppen lood
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	lood		kogel	d:14	1		
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	lood		kogel	d:11	1		
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	lood	M01	lakenlood	d:33	1		vz: wapenschild met 4 kepers, randtekst: gotische letters
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	lood	M03	lakenlood	d:16 (excl. lip)	1		vz: wapenschild met gekruiste sleutels, kz: Romeins cijfer?, Leiden
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	lood	M04	verzegellood	d:20	1	1800-1900	vz: HAARLEM, kz: V&dL
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	messing		gesp	l:22, b: 22	1		gesp zonder middenstijl met angel
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	messing		gesp	l:19, b:15	1		schoengesp, dubbelovaal
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	messing		ring	d:21, h:12	1		
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	tin/lood	M02	knoop	d:13	1		versierde knoop
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	koper		munt	d:13	1	1500-1600	indet; Hollandse penning?
V038	Havenvulling, ten Z muur S12/S13	1500-1550	koper		munt	d:24	1	1570-1600	oord Holland
V039	Stort		ijzer		gereedschap	l:132	1		soort puntbeitel
V039	Stort		ijzer		indet	l:125	1		indet geamoveerd
V039	Stort		ijzer		ring	d:25	1		
V039	Stort		ijzer		ring	d:53	1		platte ijzeren ring, geamoveerd
V039	Stort		koper		munt	d:24	1	1575-1600	oord Holland; vz: Hollandse maagd,
V039	Stort		koper		munt	d:24	1		afgesleten, randtekst met EPS (Spanje), in midden gat geslagen
V039	Stort		koper		munt	d:20	1		zeer slechte staat, vermoedelijk duit
V039	Stort		lood	M02	anker	h:75 (incompl)	1		
V039	Stort		lood	M01	armenpenning'	l:26, b: 21	1	1500-1600	Hoorns type
V039	Stort		lood		dop	d:27	1		loden schroefdop op hals glazen flesje
V039	Stort		lood		indet		1		prop lood
V039	Stort		lood		kogel	d:9	1		
V039	Stort		lood		spinlood	d:22	1		
V039	Stort		lood	M04	verzegellood	d:20	1	1800-1900	vz: HOORN, kz: BS&Z
V039	Stort		messing		beslag	d:12	1		rond beslagstukje
V039	Stort		messing		muntgewicht	b:17	1		6-kantig gewicht, stempel onduidelijk
V039	Stort		messing		rekenpenning	d:30	1		rekenpenning Neurenberg, fragment, slechte staat
V039	Stort		messing	M03	riembeslag	l:48, b: 27	1		versierd riembeslag met oog
V039	Stort		messing		vingerhoed	h:24, d: 18	1		
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	lood		indet	d:15 en d:11	2		2 loden halfbolle schijfjes
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	lood	M03	pseudomunt	d:32	1		halve, koggeschip, pseudotekst
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	lood		spinlood	d:15	1		
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	messing	M04	gesp	l:30, b:19	1		versierde gesp dubbelovaal
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	messing	M02	muntgewicht	b:15	1		6-kantig gewicht, vz: koggeschip, kz: bourgondische vuurslag met kruis

V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	messing	M01	rekenpenning	d:32	1	1450-1550	Venuspenning, Neurenberg
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	koper		munt	d:21	1	1600-1700	duit indet
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	koper		munt	d:27	1	1600-1650	Fries oord
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	lood	M05	armenpenning	d:30	1	1433-1456	DIT:SIIN:STVVERS:VT:DE:GORSTECh; GOD'Gh EF:ONS: GhELVC: DAERME
V040	Havenvulling, ten zuiden muur S16	1500-1544	tin?		indet	d:20	1		rond met relief
V045	Vooral havenvulling Kaasmarkt	1500-1725	brons		grape	l:85	1		hoge poot van bronzen grape
V045	Vooral havenvulling Kaasmarkt	1500-1725	ijzer		duim	l:70, b: 46	1		
V045	Vooral havenvulling Kaasmarkt	1500-1725	koper		munt	d:22	1	1707	duit, vz: WEST FRISIAE 1707, kz: wapen West-Friesland
V045	Vooral havenvulling Kaasmarkt	1500-1725	koper		munt	d16	1		1 pfennig
V045	Vooral havenvulling Kaasmarkt	1500-1725	lood		kogel	d:11	1		
V045	Vooral havenvulling Kaasmarkt	1500-1725	lood		lakenlood	d:18	1		onduidelijk stempel
V045	Vooral havenvulling Kaasmarkt	1500-1725	lood		spinlood	d: 18 en d:16	2		2 spinloden
V045	Vooral havenvulling Kaasmarkt	1500-1725	messing		boekbeslag	l:35	1		
V045	Vooral havenvulling Kaasmarkt	1500-1725	messing		indet		2		2 kleine stukjes messing
V045	Vooral havenvulling Kaasmarkt	1500-1725	messing		ring	d:23	1		
V045	Vooral havenvulling Kaasmarkt	1500-1725	messing		tapkraan		1		fragment van de tap van een tapkraan
V045	Vooral havenvulling Kaasmarkt	1500-1725	tin/lood	M01	miniatuur	d:47	1		miniatuur, speelgoed, bord; geometrische versieringen
V045	Vooral havenvulling Kaasmarkt	1500-1725	zilver		munt		1		zeer slechte staat, valt uit elkaar
V046	Stort		ijzer		gereedschap	l:110	1		soort mes met scharniergat
V046	Stort		lood		kogel	d:9	1		
V046	Stort		lood	M01	lakenlood	l:26, b:25	1		pijplood, vz: letter A, kz: onduidelijk, mogelijk Augsburg
V046	Stort		lood	M02	lakenlood	d:22 (excl. lip)	1		vz: huismerk, kz: geen stempel, deelbewerkerslood
V046	Stort		lood	Mx1	lakenlood	d:18 (excl. lip)	1		vz: huismerk?, kz: kruis
V046	Stort		lood	Mx2	lakenlood	d:27	1		onduidelijk stempel
V046	Stort		lood		spinlood	d:17	1		
V046	Stort		messing		ring	d:14	1		
V046	Stort		tin/lood		miniatuur		1		fragment, mogelijk miniatuur speelgoed bord
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	lood	M04	miniatuur	b:38	1		miniatuur, hellebaard, vz: II + II, kz: ?
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	lood		spinlood	d:22 en d:19	2		2 spinloden
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	lood		spinlood	d:20 en d:18	2		2 spinloden
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	messing	M02	gesp	l:24, b: 17	1		versierde gesp met middelstijl en angel
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	messing		heftbekroning	b:19	1		fragment van versierde heftbekroning met gat
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	messing	M03	mesheft	l:69, b: 15	2		2 versierde messing heftplaten met nagels
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	messing		nestel	l:22	1		
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	messing		rekenpenning	d:25	1		vz: koggeschip, tekst; kz: ruit Franse lelies, tekst; slechte staat
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	messing		vingerhoed	h:18, d: 16	1		
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544	messing	M01	vingerring	d:20	1		onversierde ring met zetting voor steentje
V050	Stort		ijzer		gereedschap	l:153, b: 17	1		vijl
V050	Stort		koper		munt	d:20	1		vz: TRAS ISVLA NIA, kz: wapen; duit Overijssel
V050	Stort		lood		kogel	d:11 en d:15	2		2 loden kogels
V050	Stort		lood	M01	lakenlood	d:23 (excl. lip)	1		vz: Franse lelie en randtekst, kz: ingekraste strepen
V050	Stort		lood	Mx2	lakenlood	d:16 (excl. lip)	1		vz: huismerk
V050	Stort		messing		indet		1		vier fragmenten messing
V050	Stort		koper		munt	d:23	1		indet

V051	Havenvulling, thv Waagstraat	1500-1544	lood		netverzwaring	l:46, b:18	1		grote loden netverzwaring
V053	Stort		koper		munt	d:21, h:12	1	1626	vz: FRI SIA 1626, kz: wapen Friesland
V053	Stort		koper		munt	d:13	1	1558-1572	penning Holland, slechte staat
V053	Stort		lood		indet	l:27, b: 27	1		vierkant loden plaatje, geen stempel
V053	Stort		lood		kogel	l:20	1		loden kogel geweer
V053	Stort		lood	Mx3	lakenlood	d:15 (excl. lip)	1		opengevouwen lakenlood, stempel onduidelijk
V053	Stort		lood		spinlood	d:16 en d:15	2		2 spinloden
V053	Stort		messing		indet	d:29	1		rond messing plaatje
V053	Stort		messing		indet	d:12	1		rond knoopje of beslagstukje
V053	Stort		messing	M01	sieraden	d:11 en d:13	1		kledinghaakje en belletje met immitatie-filigrain
V054	Stort Schepenwijk		messing	M01	oirband	l:40, b: 18	1		versierde metalen punt van schede
V054	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:19	1	1902	1 cent 1902
V056	Havenvulling ten noorden S20-S22	1500-1544	lood		kogel	d:9	1		
V056	Havenvulling ten noorden S20-S22	1500-1544	messing		gesp	l:18, b: 14	1		dubbelovale gesp, angel ontbreekt
V056	Havenvulling ten noorden S20-S22	1500-1544	messing		indet	l:58	1		voorwerpje
V056	Havenvulling ten noorden S20-S22	1500-1544	messing		vingerhoed	h:20, d:19	1		zware gegoten vingerhoed
V056	Havenvulling ten noorden S20-S22	1500-1544	tin/lood	M01	oirband	l:60, b: 17	1		versierde metalen punt van schede
V057	Stort		lood		indet		1		prop lood
V057	Stort		lood	Mx2	lakenlood	d:20 (excl. lip)	1		vz: letter B, kz: onduidelijk (Romeins cijfer?)
V057	Stort		lood		spinlood	d:17	1		
V057	Stort		lood		werpkoot	l:52	1		benen koot met lood verzwaard
V057	Stort		messing		indet	l:33, b:22	1		kruisvormig voorwerp op pennetje
V057	Stort		messing		riemverdeler		1		haak met hartvormig koppelstuk
V057	Stort		tin/lood	M01	miniatuur	d:31	1		miniatuur, speelgoed, bord
V058	Stort		ijzer		indet		1		
V058	Stort		lood		kogel	l:24, d: 22	1	1800-1900	minie kogel
V059	Stort Schepenwijk		lood	Mx1	lakenlood	d:25	1		onduidelijke stempels
V059	Stort Schepenwijk		lood	Mx2	lakenlood	d:19	1		onduidelijke stempels
V059	Stort Schepenwijk		messing		gesp	l:20, b:14	1		dubbelovale gesp, angel ontbreekt
V065	Stort		ijzer		indet	l:75	1		
V065	Stort		lood		indet		2		2 loden hulsjes
V065	Stort		lood		netverzwaring	l:25	1		
V065	Stort		lood		spinlood	d:20	1		
V065	Stort		messing		muntgewicht	l:16	1		vz: rijksappel, kz: onduidelijk; slechte staat
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	ijzer		beslag	l:215	1		kist of deurbeslag
V066	Havenvulling, ten Z besch. S20-22	1500-1544	lood		raamlood		4		4 strips voor glas-in-lood
V067	Havenvulling en stort	1500-1550	lood		indet		1		prop lood
V067	Havenvulling en stort	1500-1550	lood		kogel	d:11	1		
V067	Havenvulling en stort	1500-1550	lood	Mx2	lakenlood	l:19, b: 16	1		pijplood, stempel onduidelijk
V067	Havenvulling en stort	1500-1550	messing		indet		1		versierd stripje messing
V067	Havenvulling en stort	1500-1550	messing		kledingoog	d:20 en d:15	1		1 getordeerde ring
V067	Havenvulling en stort	1500-1550	messing		ring	d:15 en d:11	1		
V067	Havenvulling en stort	1500-1550	tin/lood	M02	beslag	b:27	1		onderdeel van beslag leren schede?
V067	Havenvulling en stort	1500-1550	tin/lood		kogelbel	d:21	1		fragment

V067	Havenvulling en stort	1500-1550	tin/lood	M01	miniatuur	b:28	1		miniatuur, speelgoed, treeft met vis, fragment
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	ijzer		gereedschap	b:64	1		indet
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	lood	M05	gietvorm	l:36	1		loden prop met gietkanalen en aan vast gegoten knoopjes
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	lood		indet	l:51	1		opengevouwen netverzwaring?
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	lood		kogel	d:11	1		
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	lood	M04	lakenlood	d:23 (excl. lip)	1		opengevouwen lakenlood, vz: letter B, kz: kruis
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	lood	M12	lakenlood	d:19 (excl. lip)	1		vz: ingekraste strepen (telmerk)
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	lood	Mx2	lakenlood	d:18 (excl. lip)	1		vz: soort bloem
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	lood	M13	lakenlood	l:21	1		pijplood, vz: ster
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	lood	M14	lakenlood	l:26, b: 20	1		pijplood, vz: 2 letters, met 3 kloppen
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	lood	Mx5	lakenlood	d:20 (excl. lip)	1		stempel onduidelijk
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	lood		werpkoot	l:46, b:18	1		benen koot met lood verzwaard
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	messing	M11	balansschaal	l:36	1		driehoekige schaal van balans met drie gaatjes
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	messing		dop	d:22, h:15	1		dop?
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	messing	M07	heftbekroning	l:33, b:17	1		heftbekroning versierd met gezichten
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	messing	M08	rekenpenning	d:29	1		gaatje
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	messing	M09	rekenpenning	d:29	1		gaatje
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	messing		ring	d:15	1		
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	messing	M01	vingerhoed	h:18, d:15	1		versierde vingerhoed
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	messing		vingerhoed	h:18, d:18	1		
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	tin/lood	M10	miniatuur	l:89, b:22	1		miniatuur, speelgoed, zwaard
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	tin/lood	M06	oirband	l:34	1		versierde metalen punt van schede
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	zilver	M02	munt	d:23	1	1506-1556	zilveren groot Vlaanderen Karel V
V070	Havenvulling thv Waag	1500-1544	zilver	M03	munt	d:23	1	1419-1474	dubbele groot Vlaanderen
V071	Stort		koper		munt	d:23	1		vz: TRANS ISVLA NIA, kz: wapen; duit Overijssel
V071	Stort		lood		indet	l:15	1	1800-1900	A ss
V071	Stort		lood		kogel	d:10 en d:12	3		3 loden kogels
V071	Stort		lood	M01	lakenlood	d:41	1		fragment lood; vz: wapen Haarlem en gotische randtekst; Haarlem
V071	Stort		lood		netverzwaring	l:25	1		
V071	Stort		lood	M02	verzegellood	d:25	1	1800-1900	vz en kz: N&M OVERVEEN 1
V071	Stort		messing		duim		1		fragment
V071	Stort		messing		indet		1		
V071	Stort		messing		indet		1		fragment kledingaceessoire
V071	Stort		messing		knop		1		knopje van lade o.i.d.
V071	Stort		messing		ring	d:14 en d:16	1		
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	ijzer		hoefijzer		1		fragment
V076	Uit kade thv Waag	1500-1550	lood	Mx1	lakenlood	l:16	1		pijplood, stempel onduidelijk
V076	Uit kade thv Waag	1500-1550	tin/lood		indet		1		versierd stukje
V077	Stort		brons		grape	l:37	1		poot van bronzen grape
V077	Stort		ijzer		indet	d:63, h:25	1		dikke ijzeren schijf
V077	Stort		ijzer		mes	l:160	1		
V077	Stort		ijzer		ring	d:34, h:25	1		
V077	Stort		koper		munt	d:15	1		10 cent 1918
V077	Stort		koper		munt	d:21	1		duit Overijssel, slechte staat

V077	Stort		koper		rekenpenning	d:23	1	1500-1550	vz: rijksappel, Neurenberg
V077	Stort		lood		indet	d:16	1		plat plaatje met gat in midden
V077	Stort		lood		indet		1		prop lood
V077	Stort		lood		kogel	d:17 en d:14	2		2 loden kogels
V077	Stort		lood	Mx1	lakenlood	d:18 (excl. lip)	1		opengevouwen lakenlood, vz: keper, kz: deel tekst
V077	Stort		lood	Mx2	lakenlood	d:18 (excl. lip)	1		fragment, geen stempel zichtbaar
V077	Stort		messing		indet	d:14	1		plat plaatje met soort tandwiel
V077	Stort		messing		indet	d:11	1		rond stukje beslag of knoopje
V077	Stort		messing	M01	kledinghaak	l:44, b:20	1		versierd in vorm in elkaar geknoopt touw (zie Arnemuiden)
V077	Stort		messing		ring	d:35 en d:28	1		
V077	Stort		zilver	M02	munt	d:18	1	1493-1496	halve groot, Philips de Schone, Brugge
V078	Stort		lood		bikkel	l:19, b:11	1		speelgoed
V078	Stort		lood		indet		2		2 indetermineerbare stukjes lood
V078	Stort		lood	M01	lakenlood	d:37 (excl. lip)	1		vz: wapen en gotische randtekst
V078	Stort		lood	Mx3	lakenlood		1		fragment, tekst ICK
V078	Stort		messing		gesp	d:20	1		ronde gesp versierd met streepjes, angel ontbreekt
V078	Stort		messing	M02	rekenpenning	d:29	1	1500-1600	Venuspenning; slechte staat
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	ijzer		bijl		1		geamoveerd?
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	ijzer		indet		1		stuk ijzer met oog
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	koper		munt	d:11	1		mogelijk Hollandse penning
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	lood		indet		1		prop lood
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	lood		kogel	d:13 en d:10	3		3 loden kogels
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	lood	M01	lakenlood	d:22 (excl. lip)	1		vz: wapen met verticale balk en 2 klimmende leeuwen, kz: kruis met gotische letters (DELF)?
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	lood	M02	lakenlood	d:22 (excl. lip)	1		opengevouwen lood, vz: wapen Amsterdam en letters A? en M, kz: idem
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	lood	M03	lakenlood	d:23 (excl. lip)	1		vz: vogel met gespreide vleugels (reiger?)/(adelaar?)
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	lood	M04	lakenlood	d:21	1		(telmerk)
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	lood	M08	lakenlood	d:24 (excl. lip)	1		vz: huismerk, kz: ingekraste strepen (telmerk); deelbewerkerslood
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	lood	Mx2	lakenlood	l:18, b:11	1		pijplood, vz: Bourgondische vuurslag en Andreaskruis
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	lood		spinlood	d:17	1		
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	messing		gesp	b:16	1		fragment van mogelijk gesp
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	messing		muntgewicht	l:17	1		6-kantig gewicht, geen stempel zichtbaar
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	messing	M06	rekenpenning	d:30	1		Venuspenning, Neurenberg
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	tin/lood	M07	beeld	l:50, b:20	1		driedimensionaal beeldje St. Joris en de draak
V079	Havenvulling, thv Waag	1500-1544	tin/lood	M05	insigne	l:35 (incompl.)	1		fragment insigne, mogelijk Maria
V080	Stort		koper		munt	d:19	1	1628-1632	duit Stevensweert, vz: SST INSVLA, kz: wapen
V080	Stort		koper		munt	d:16	1		vermoedelijk 1 cent Willem
V080	Stort		koper		munt	d:23	1		duit Holland?
V080	Stort		lood		kogel	d:15, 14, 10	3		3 loden kogels
V080	Stort		lood		netverzwaring	l:20	1		
V080	Stort		lood		spinlood	d:21	1		fragment spinlood
V080	Stort		messing		indet		1		stripje messing
V080	Stort		tin		kandelaar	d:70	1		voet van tinnen kandelaar
V080	Stort		lood		lakenlood	d:15	1		klein lakenlood, letter B

V081	Stort		goud	M03	munt	d:26	1	1509-1526	vz: aartsengel Michael, kz: koggeschip; Hendrik VIII, Londen
V081	Stort		ijzer		geheng		1		fragment ijzeren geheng kist / deur
V081	Stort		lood		indet		1		propje lood
V081	Stort		lood		kogel	d:12	1		
V081	Stort		lood	M02	lakenlood	d:22	1		vz: BOM BASIN (=Bombazijn), kz: sleutel; Bremen of Soest
V081	Stort		lood	M01	lakenlood?	d:35	1		rond lood met wapen Hoorn en tekst HOERN, gat in midden; bakenlood?
V081	Stort		messing		mesheft		1		fragment messing plaat van mesheft
V081	Stort		messing		mesheft	l:70, b:17	1		2 heftplaten, versierd, slechte staat
V081	Stort		messing		ring	d:11	1		
V081	Stort		koper		munt	d:20	1	1659	duit Kampen 1659
V081	Stort		koper		munt	d:19	1		duit Holland
V082	Stort		-		-		0		geamoveerd
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	-		-		0		geamoveerd
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	lood		indet	l:15	1		indeterminеerbaar voorwerpje
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	lood		werpkoot	l:55	1		benen koot met lood verzwaard
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	messing	M01	boekbeslag	l:39, b:20	1		versierd boekbeslag
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	messing	M04	gesp	l:21, b:16	1		dubbelovale gesp met middenstijl en angel
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	messing		gesp	l:16, b:15	1		gesp met middenstijl
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	messing	M03	insigne	d:17	1		hanger; vz: Maria met kind en AVE MARIA, kz: verrijzenis Christus en passiewerktuigen
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	messing	M02	mesheft	l:78, b:21	1		mesheft bestaande uit verschillende versierde messing onderdelen
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	messing		ring	d:12	1		
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	tin		lepel	b:60	1		bak van tinnen lepel, geen naald, geen merk
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	tin/lood	M05	hanger	l:28	1		voorwerpje met ophangoogje, vermoedelijk hanger
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	tin/lood		beslag	d:13	1		rond beslagstukje
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	koper		munt	d:21	1		duit indet.
V085	Stort		lood		kogel	d:26	1		
V085	Stort		lood	Mx1	lakenlood	d:18 (excl. lip)	1		opengevouwen lood, stempel slecht zichtbaar
V085	Stort		lood	M01	lakenlood	l:28, b:25	1		pijplood, vz: telmerk, klop over stempel, kz: gotische letter
V085	Stort		lood		lakenlood	d:28	1		fragment, geen stempel zichtbaar
V085	Stort		lood		lakenlood	d:20, 18, 16	3		diverse fragmenten lakenloden, stempels slecht zichtbaar
V085	Stort		lood		spinlood	d:21	1		
V085	Stort		messing		vingerhoed	l:20	1		
V085	Stort		messing		indet	d:19	1		indet
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	ijzer		duim	l:100	1		
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	ijzer		gereedschap		1		ijzeren handvat met fragment lemmet van gereedschap
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	ijzer		spijker		1		grote vierkante kop
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	lood		kogel	d:12	1		
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	lood		kogel?	d:19	1		
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	lood	M02	lakenlood	l:21, b:11	1		pijplood, vz: gotische letter B
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	lood	M03	lakenlood	l:17, b:14	1		pijplood, vz: klop zon? over stempel met ster?
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	lood	Mx4	lakenlood	l:28, b:20	1		pijplood, onduidelijk stempel
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	lood	M01	oirband	l:33	1		punt van leren schede
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	lood		spinlood	d:19	1		

V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	messing		ring	d:16 en d:10	2		
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	tin		lepel		1		fragment steel tinnen lepel
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	tin/lood		miniatuur		1		fragment miniatuur, speelgoed, bord
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	koper		munt	d:20	1	1626	duit Friesland 1626
V087	Havenvulling, thv Kaasmarkt 12	1500-1544	messing	M04	rekenpenning	d:23	1	1500-1600	vz: rijksappel; kz: franse lelies en kronen
V090	Stort		ijzer		beitel	l:155, b:40	1		
V090	Stort		koper		munt	d:22	1	1720	duit Holland 1720
V090	Stort		lood		indet		1		propje lood
V090	Stort		lood		indet		4		4 stukken indet lood (o.a. prop)
V090	Stort		lood		indet		1		
V090	Stort		lood		kogel	d:12	1		
V090	Stort		lood	M01	lakenlood	d:20 (excl. lip)	1		vz: wapen gedeeld: I adelaar, II vier ruiten? +(ST)ENDAL, kz: dubbel kruis +CI(VITA)S; Stendal
V090	Stort		lood	M02	lakenlood	d:19 (excl. lip)	1		vz: gekroonde hand?, kz: hand?
V090	Stort		lood	Mx2	lakenlood	d:35	1		geen stempel zichtbaar
V090	Stort		lood	Mx3	lakenlood	l:23, b:16	1		pijplood, vz: telmerk, kz: onduidelijk stempel
V090	Stort		lood	Mx4	lakenlood	d:21 (excl. lip)	1		gat in midden waardoor stempel niet zichtbaar
V090	Stort		lood	Mx5	lakenlood	d:21	1		vz: VIIII
V090	Stort		lood		lakenlood	d:18 (excl. lip)	1		geen stempel zichtbaar
V090	Stort		messing		ring	d:29	1		
V090	Stort		messing		spijker		1		
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	koper		munt	d:18	1	1878	1 cent 1878
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	lood		gewicht	l:14	1		vz: wapen Amsterdam
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	lood		indet		1		mogelijk netverzwaring en mogelijk oirband
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	lood		kogel	d:18 en d:11	2		2 loden kogels
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	lood		kogel	d:16 en d:14	2		2 loden kogels
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	lood	M02	lakenlood	d:23 (excl. lip)	1		vz:klimmende leeuw? en randtekst, kz: koggeschip (incompl)?
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	lood	M01	lakenlood	d:24	1		stempel
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	lood	Mx3	lakenlood	l:25	1		fragment, vz: wapen Haarlem?
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	lood		lakenlood	d:20, 22,	3		3 lakenloden
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	messing		beslag	l:11	1		
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	messing		beslag?	d:20	1		rond beslagstukje?
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	messing		indet		1		voorwerp met haak
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	messing		ring	d:27	1		
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	messing		ring	d:42	1		
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	tin/lood		indet	d:51	1		versierde ronde schijf
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	ijzer		hamer	l:105, h:49	1		
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood		indet	l:54, b:46	1		loden plaat met vier gaten
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood		kogel	d:11	1		
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood	M01	lakenlood	l:28, b:27	1		pijplood, vz: Maria met kind in omsloten tuin, kz: wapenschild; Ieper
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood	M02	lakenlood	l:25, b:22	1		pijplood, identiek aan 92-M01; Ieper
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood	M03	lakenlood	l:25, d:23	1		pijplood, vz: kruis (wapen), kz: gotische letters
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood	M04	lakenlood	l:25, b:20	1		pijplood, vz: ?, kz: ingekraste ster
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood	M06	lakenlood	d:17	1		vz: zwaard met sterren, kz: idem (incompl.); Haarlem

V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood	Mx2	lakenlood	l:15, b:13	1		pijplood, vz: ster/bloem
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood		lakenlood	d:21 (excl. lip)	1		geen stempel zichtbaar
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood		spinlood	d:19	1		
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood	M07	werpkoot	l:48	1		benen koot met lood verzwaard, rondom koot gegoten
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood		werpkoot	l:57	1		benen koot met lood verzwaard, losse snippers lood
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	messing		indet		1		
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	messing		mesheft	l:32, b:15	1		mesheftuiteinde bestaande uit 2 heftplaten, onversierd
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	messing		vingerhoed	l:22	1		
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	tin		scharnier	l:32	1		tinnen bevstiging aan oor kan met deel scharnier deksel
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	tin/lood	M05	insigne	l:41, b:14	1		versierd stukje hekwerk
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	messing	M08	rekenpenning	d:27	1	1500-1550	vz: ruit met Franse lelies; kz: koggeschip; pseudotekst
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	koper		munt	d:18	1	1600-1700	duit; vz: TRAN..E..AC, kz: wapen; Reckheim?
V092	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	zilver	M09	munt	d:22	1	1473	tekst
V093	Stort		ijzer		bootshaak	l:72, b:42	1		fragment
V093	Stort		lood		kogel	d:14, 12, 14	3		3 loden kogels
V093	Stort		lood	M01	lakenlood	d:25	1		vz: letter A in parelrand, verm. Augsburg
V093	Stort		lood	M02	lakenlood	d:28 (excl. lip)	1		vz: (kogge)schip, kz: lopende leeuw naar rechts en tekst HARDERWICK?; Harderwijk
V093	Stort		lood	Mx2	lakenlood	d:19 (excl. lip)	1		stempel onduidelijk
V093	Stort		lood	Mx4	lakenlood	l:21, b:11	1		pijplood, vz: leeuw
V093	Stort		lood		netverzwaring	l:18	1		
V093	Stort		lood		verzegellood	d:19	1	1800-1900	vz: Acc G
V093	Stort		messing	M04	balansschaal	l:48	1		driehoekige schaal van balans met drie gaatjes, merk in midden afgesleten
V093	Stort		messing		beslag	d:10 en d:12	1		rond beslagstukje
V093	Stort		messing		boekbeslag	l:58, b:11	1		versierd boekbeslag
V093	Stort		messing		gesp	l:26, b:18	1		gesp met middenstijl en angel
V093	Stort		messing		indet		4		divers
V093	Stort		messing		rekenpenning?	d:30	1		halve penning met gat in midden, tekstrand
V093	Stort		messing		ring	d:13	1		
V093	Stort		koper		munt	d:22	1	1876	1 cent 1876
V093	Stort		koper		munt	d:19	1	1800-1900	1 cent
V093	Stort		koper		munt	d:24	1	1600-1650	oord Holland?
V093	Stort		koper		munt	d:21	1	1620	duit Friesland 1620
V093	Stort		koper		munt	d:15	1	1800-1900	1/2 cent
V093	Stort		koper		munt	d:20	1		duit Holland
V093	Stort		koper		munt	d:18	1	1600-1650	duit Batenburg
V093	Stort		koper		munt	d:20	1		indet, sterk afgesleten en gat in midden
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	brons		grape	l:25	1		poot van kleine bronzen grape
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood		indet	d:61	1		ronde loden schijf met 2 heel kleine ingekraste huismerken
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood		kogel	d:12	1		
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood	M01	lakenlood	l:25, b:21	1		Letters
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood	M02	lakenlood	d:19 (excl. lip)	1		vz:huismerk en letters VH, kz: ingekrast telmerk, deelbewerkerslood
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood	M03	lakenlood	l:25, b:24	1		pijplood, vz:kleine ronde klop met dubbelk. adelaar, over stempel met got. letters, kz: onduidelijk

V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood	M04	lakenlood	d:20 (excl. lip)	1		vz: kruis met cijfers 4 9 3 9
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood	Mx10	lakenlood	d:23 (excl. lip)	1		stempel onduidelijk
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood	Mx5	lakenlood	l:26, b:25	1		pijplood, vz: huismerk
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood	M06	lakenlood	l:25, b:21	1		pijplood, vz: 2 letters, kz: wapen met kruis?
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood	M07	lakenlood	l:16, b:13	1		pijplood, vz: letter B ?
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood	M08	lakenlood	d:23 (excl. lip)	1		vz: huismerk
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	lood	Mx9	lakenlood		1		fragment van een groot lakenlood, stempel onduidelijk
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	messing		gesp	l:36, b:13	2		schoengesp en fragment van identieke tweede
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	messing		indet		2		2 strips messing waarvan 1 met gaatjes
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	messing		indet	d:18	1		klein bakje met gat in bodem
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	messing	M05	muntgewicht	l:13	1		vz:rijksappel
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	messing		ring	d:14	1		
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	messing		sluitgewicht	d:29, h:13	1		bakje van sluitgewicht
V094	Havenvulling, thv Kaasmarkt 16	1500-1544	koper		munt	d:15	1	1800-1900	1 cent
V095	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	lood	M01	lakenlood	d:25 (excl. lip)	1		vz: leeuw, kz: chres / chies ?; Frankrijk?
V095	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	lood	M02	lakenlood	d:17 (excl. lip)	1		vz:kaardebol?, kz:letter L?, linnenlood Augsburg?
V095	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	lood	Mx1	lakenlood	d:19	1		stempel onduidelijk
V095	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	lood		lakenlood	l:18, b:17	1		pijplood, stempel onduidelijk, kz: ingekrast telmerk?
V095	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	lood		spinlood	d:18 en d:14	2		2 spinloden
V095	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	messing		gesp	l:27, b:19	1		dubbelovale gesp met middenstijl
V095	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	messing	M03	kledinghaak	l:34, b:16	1		versierde kledinghaak
V095	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	messing		vingerhoed	h:21	1		
V095	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	tin/lood		insigne?		1		fragment mogelijk met tekst
V096	Stort		lood		indet		3		divers
V096	Stort		lood	Mx1	lakenlood	l:24, b:17	1		pijplood, onduidelijk stempel, kz: klop over onduidelijk stempel
V096	Stort		lood		lakenlood	d:22, 23, 15, 18	4		onduidelijk stempels, slechte staat
V096	Stort		messing		indet		2		getordeerd staafje,
V096	Stort		messing		knop	l:18	1		knopje van lade o.i.d.
V096	Stort		messing		mesheft	l:20, b:13	1		heftbekroning, geen versiering zichtbaar
V096	Stort		messing		ring	d:13	1		
V096	Stort		koper		munt	d:21	1	1757	1/4 stuber 1757
V097	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1544	lood		lakenlood	d:19	1		lakenlood, stempel onduidelijk
V098	Stort		ijzer	M02	beslag	l:510, b:160	1		groot stuk ijzer met 4 bevestigingsgaten en dwarsstuk, onderdeel sluisdeur?
V098	Stort		koper		munt	d:22	1		duit Zeeland
V098	Stort		koper		munt	d:21	1		duit Overijssel
V098	Stort		koper		munt	d:15	1		penning Holland
V098	Stort		koper		munt	d:21	1		duit indet.
V098	Stort		lood		dop		1		platgeslagen dop
V098	Stort		lood		indet	d:13 en l:11	2		
V098	Stort		lood		kogel	d:13	1		
V098	Stort		lood	M03	lakenlood	d:27	1		vz: huismerk, kz: dubbelkoppige adelaar
V098	Stort		lood	Mx4	lakenlood	l:15, b:13	1		pijplood, vz: gotische letter b ?
V098	Stort		lood		lakenlood	l:16	1		fragment pijplood
V098	Stort		lood	M04	verzegellood	d:18	1	1870-1900	vz:GEBR.(…)AMSTERD(…), kz: DE WEICHSEL = stoommeelfabriek

V098	Stort		messing		indet	l:35	1		messing buis met gat
V098	Stort		messing		indet		1		
V098	Stort		messing		knoop	d:13	1		bloemmotief?
V098	Stort		messing	M01	mesheft	l:75, b:15	1		versierd mesheft met opengewerkt mesheftuiteinde
V098	Stort		messing		ring	d:28 en d:26	2		
V099	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1550	lood		indet		1		
V099	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1550	lood		indet	l:30	1		
V099	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1550	lood	M01	lakenlood	d:30 (excl. lip)	1		opengevouwen lakenlood, vz: Franse lelie binnen parelrand
V099	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1550	lood	M02	lakenlood	l:18, b:18	1		pijplood, vz: wapen Amsterdam gekroond en letters A M, kz: onduidelijk (koggeschip?); Amsterdam
V099	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1550	lood	M03	lakenlood	d:26	1		vz: letter B, kz: onduidelijk
V099	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1550	lood	Mx2	lakenlood	d:19 (excl. lip)	1		kz: ingekraste strepen
V099	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1550	lood	Mx3	lakenlood	d:16 (excl. lip)	1		stempel onduidelijk
V099	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1550	lood		spinlood	d:19	1		halfbolle vorm
V099	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1550	messing		heftbekroning	l:17, b:17	1		versierde heftbekroning
V099	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1550	tin		lepel	l:53 (incompl.)	1		fragment steel lepel, merk: gekroonde hamer
V099?	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1550	zilver	M02	munt	d:24	1	1419-1474	zwaar afgesleten en gesnoeid, dubbele groot
V099?	Donkere grond, thv hoekpand	1500-1550	zilver	M01	munt	d:21	1	1473	vz:adelaar met wapenschilden Deventer en Oversticht en MONETA NOVA DAVENTRIE, kz: wapen bisdom Utrecht en ANNO MILLEO MCCCC LXXIII, David van Bourgondie (1455-1496)
V101	Havendemping thv Westerstraat	1500-1544	lood	Mx1	lakenlood	d:16 (excl. lip)	1		vz:kruis, kz:kruis
V102	Stort		lood		indet		1		mogelijk prop lood uit werpkoot
V103	Stort		koper	M01	munt	d:23	1	1474-1504	vz: kasteel en (F)ERN(ANDUS ET ELISABET), kz: leeuw en (D G REX ET) REGINA (CASTEL E LEG), 2 maravedi
V103	Stort		koper		munt	d:20	1	1620-1629	duit Overijssel 162..
V103	Stort		koper	M02	muntgewicht	d:15	1		rond muntgewicht, vz:kruis, Franse lelie en leeuw
V103	Stort		lood		indet		1		
V103	Stort		lood		kogel	d:13	2		
V103	Stort		lood		lakenlood	d:19, 21, 17	3		onduidelijke stempels
V103	Stort		lood		lakenlood	l:16, b:15	1		pijplood, geen stempel zichtbaar
V103	Stort		lood		werpkoot	l:45	1		benen koot met lood verzwaard
V103	Stort		messing		gesp	l:18, b:14	1		dubbelovale gesp met middenstijl
V103	Stort		messing		gesp	l:22, b:12	1		gesp met angel
V103	Stort		messing		indet		2		
V103	Stort		messing		ring	d:34 en d:25	2		
V104	Havenvulling, thv Westerstraat	1500-1544	lood	M02	lakenlood	d:23 (excl. lip)	1		vz: IIIV, kz: geen stempel
V104	Havenvulling, thv Westerstraat	1500-1544	messing		kledingoog	d:17	1		getordeerde ring, onderdeel
V104	Havenvulling, thv Westerstraat	1500-1544	messing	M01	rekenpenning	d:26	1	1500-1550	vz:koggeschip tekst rondom, kz: ruit met Franse lelies en tekst rondom
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	ijzer		mes	l:165	1		
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	messing	M01	mesheft	l:68, b:11	1		versierd messing mesheft met benen heftplaten
V110	Havenvulling thv Nieuwstraat 10+12	1500-1544	ijzer	M02	mes	l:180	1		ijzeren mes met messing nagels
V110	Havenvulling thv Nieuwstraat 10+12	1500-1544	ijzer	M01	piek	l:270	1		afhoudpiek?
V111	Stort		koper		munt	d:21	1	1790	duit stad Utrecht 1790
V111	Stort		koper		munt	d:21	1		duit Gelderland

V111	Stort		lood		indet	d:17	1		dop?
V111	Stort		lood	Mx1	lakenlood	d:15 (excl. lip)	1		vz: Franse lelie, kz: Franse lelie
V111	Stort		lood		verzegellood	d:15	1		vz: letter G
V111	Stort		messing		gesp	l:17, b:16	1		gesp met middenstijl
V111	Stort		messing		ring	d:16	1		
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	lood		indet		4		proppen lood
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	lood		indet		2		
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	lood	M04	lakenlood	l:27, b:23	1		vz: wapenschild, kz:Maria met kind en omsloten tuin (als 92-M01); Ieper
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	lood	M08	lakenlood	d:16	1		ingekraste letters
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	lood	Mx6	lakenlood	l:19, b:14	1		pijplood, vz:letter
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	lood		lakenlood	d:17 (excl. lip)	1		geen stempel zichtbaar
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	lood		spinlood	d:20, 18, 16	3		
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	messing		gesp	l:28, b:20	1		dubbelovale gesp met middenstijl
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	messing		gesp	l:18, b:14	1		dubbelovale gesp met middenstijl
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	messing		gesp	l:18, b:15	1		gesp met middenstijl
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	messing		indet		4		divers
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	messing		kledingoog	d:13	1		getordeerde ring
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	messing	M01	mesheft	l:88, b: 20	1		versierd messing mesheft
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	messing	M06	rekenpenning	d:31	1		Franse lelies, Neurenberg
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	messing		tapkraan		2		2 x fragment tap van een tapkraan
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	tin	M03	lepel	l:180, b:60	1		lepel, geen naald, merk op steel: gekroonde hamer
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	tin	M07	lepel?		1		uiteinde steel lepel?, versierd met bol
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	tin		miniatuur	d:31	1		miniatuur, speelgoed, bord
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	tin/lood	M02	miniatuur	l:50, b:30	1		miniatuur, speelgoed, vetvanger
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	zilver	M05	munt	d:34	1	1492-1538	snaphaanschelling Gelderland
V116	Stort		-		-		0		geamoveerd
V116	Stort		koper		munt	d:22	1	1606	duit Friesland 1606
V116	Stort		koper		munt	d:22	1	1703	duit Gelderland 1703
V116	Stort		koper		munt	d:15	1		1/2 cent?
V116	Stort		koper	M01	munt	d:27	1	1576	oord Holland 1576
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	koper		munt	d:15	1	1800-1900	1/2 cent Willem?
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	lood		indet	l:28	1		voorwerp van lood
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	lood		indet		4		divers indet
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	lood	M01	lakenlood	d:22 (excl. lip)	1		vz: adelaar, kz:ISII CB (?)
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	lood	M04	lakenlood	l:25, b:24	1		pijplood, vz: kruis, 4 strepen (telmerk), klop over onduidelijk stempel, kz: onduidelijk (als 94-M01)
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	lood	M07	lakenlood	d:21	1	1800-1900	vz: wapen met klimmende leeuw (Holland), kz: tekst met o.a. Acc; Hollands accijnslood
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	lood	Mx11	lakenlood	d:28	1		vz: wapen Leiden
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	lood	Mx2	lakenlood	d:23 (excl. lip)	1		vz: onduidelijk stempel, kz.: adelaarsklauw
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	lood	M08	lakenlood	d:32	1		vz: gotische tekst om voorstelling (rivier de Rotte?); mogelijk Rotterdam
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	lood		lakenlood	d:23 (excl. lip)	1		onduidelijk stempel
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	lood		verzegellood	d:21	1	1800-1900	vz: wapen met leeuw (Holland), kz:tekst
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	lood	M06	werpkoot	l:55	1		benen koot met lood verzwaard, 3 ingekraste strepen

V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	lood		werpkoot		1		fragment van benen koot met lood verzwaard
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	messing		gesp	l:23, b:18	1		dubbelovale gesp met middenstijl
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	messing		gesp	l:28, b:24	1		gesp met middenstijl
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	messing		gesp	d:24	1		fragment van ronde gesp met middenstijl en angel
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	messing		gesp	d:18	1		ronde gesp met angel
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	messing		indet	l:30	1		8-kantig messing plaatje
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	messing		indet		1		
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	messing		oog	d:15	1		getordeerde kledingoog
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	messing	M02	rekenpenning	d:24	1	1500-1550	vz: rijksappel, tekst, kz: Franse lelies en kronen en tekst, Neurenberg
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	messing		sluitgewicht	d:29, h:13	1		bakje van sluitgewicht
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	tin		indet		1		onderdeel met twee eikels, scharnier van deksel?
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	tin	M05	lepel	b:55	1		lepel, geen naald
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	tin/lood	M03	insigne	l:40, b: 18	1		soort lijstje met ophangoog
V118	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	lood		netverzwaring	l:14	1		
V118	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	lood		spinlood	d:18	1		
V118	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	tin/lood	M01	miniatuur	b:25, h:24	1		voetstuk van miniatuur monstrans
V119	Stort		koper		munt	d:20	1		duit Overijssel
V119	Stort		koper		munt	d:21	1		duit West-Friesland
V119	Stort		koper		munt	d:21	1		duit Utrecht
V119	Stort		koper		munt	d:21	1		duit indet.
V119	Stort		lood		dop	d:26	1		loden schroefdop van glazen flesje
V119	Stort		lood		indet		2		
V119	Stort		lood		kogel	d:12	1		
V119	Stort		lood		spinlood	d:22	1		
V119	Stort		messing		beslag	d:10 en d:12	1		rond beslagstukje
V119	Stort		messing		gesp	b:18	1		fragment van dubbelovale gesp met middenstijl en angel
V119	Stort		messing		knoop>	d:13	1		plat model versierd met anker (als V31)
V119	Stort		messing		ring	d:13, 14, 12, 8	4		
V120	Stort		lood	Mx1	lakenlood	d:22 (excl. lip)	1		vz: kruis (wapen?), kz:onduidelijk; mogelijk Londen
V120	Stort		messing		kledingoog	d:14	1		getordeerde ring
V121	Stort Schepenwijk		ijzer		gereedschap		3		
V121	Stort Schepenwijk		ijzer		schaar	l:173 (incompl.)	1		scharnierschaar
V121	Stort Schepenwijk		lood		indet		2		
V121	Stort Schepenwijk		lood		kogel	d:13 en d:12	1		
V121	Stort Schepenwijk		lood	Mx2	lakenlood	d:18 (excl. lip)	1		ongebruikt lakenlood: pin nog aanwezig, geen stempel
V121	Stort Schepenwijk		lood		netverzwaring?	l:58	1		grote stuk opgerold lood
V121	Stort Schepenwijk		messing		boekbeslag	l:39, b:23	1		
V121	Stort Schepenwijk		messing		indet		1		versierd ringvormig voorwerp
V121	Stort Schepenwijk		messing		vingerhoed	h:18	1		
V121	Stort Schepenwijk		tin	M01	lepel	l:182. b:58	1		lepel, geen naald, merk op steel:gekroonde hamer en letters VE
V121	Stort Schepenwijk		zilver	M02	munt	d:18	1	1521-1555	vz: gekr. wapenschild + KAROLUS ROMA, kz: (DA MICHI) VIRT CO HO TVO; verm. Halve stuiver
V122	Stort		messing		vingerhoed	h:21	1		
V127	Onder muur S86		ijzer		staaf	l:600	1		grote ijzeren staaf, van muuranker?

V129	Waterput S87	1630-1660	ijzer		beslag	l:122	1		kist/deurbeslag
V129	Waterput S87	1630-1660	ijzer		indet	l:205	1		ijzeren staaf
V129	Waterput S87	1630-1660	ijzer		mes	l:110 (incompl.)	1		lemmet met angel van mes
V129	Waterput S87	1630-1660	ijzer		ring	d:38	1		
V129	Waterput S87	1630-1660	lood		kogel	d:12	1		
V129	Waterput S87	1630-1660	messing		ring	d:26	1		
V129	Waterput S87	1630-1660	koper		munt	d:23	1	1625-1675	duit Overijssel
V129	Waterput S87	1630-1660	koper		munt	d:21	1	1702	duit West-Friesland 1702
V130	Stort		lood	M01	lakenlood	d:32	1		vz: wapenschild (Leiden) met tekst rondom; Leiden
V130	Stort		lood		netverzwaring	l:45	1		
V130	Stort		koper	M02	munt	d:21	1	1618	duit Zwolle 1618
V130	Stort		messing	M03	rekenpenning	d:18	1	1758-1814	Neurenberg; vz: boom + I.C.REICH.RECH.PFEN, kz: buste + FRIED.WILLH.II.BOH.REX.
V130	Stort		zilver	M04	munt	d:20	1	1619	stuiver; bezemstuiver Overijssel 1619
V131	Havenvulling	1500-1544	lood		kogel	d:12	1		
V131	Havenvulling	1500-1544	messing		gesp	l:23, b:17	1		gesp met angel
V132	Stort		koper		munt	d:20	1		duit Holland
V132	Stort		koper		munt	d:21	1		duit indet.
V132	Stort		lood	M01	lakenlood	d:36	1		vz: St. Joris en de draak, kz: wapen Amersfoort, met randschrift AMERSFOERT; Amersfoort
V132	Stort		lood	M02	lakenlood	d:17 (excl. lip)	1		vz: huismerk, kz: 2 kloppen, cijfers (89 of 68), deelbewerkerslood
V132	Stort		lood		lakenlood	d:16 (excl. lip)	1		onduidelijk stempel
V132	Stort		lood		lakenlood	d:14 (excl. lip)	1		geen stempel zichtbaar
V132	Stort		messing		knoop	d:11	1		knoop met staafoog
V132	Stort		messing		ring	d:26	1		
V133	Havenvulling of kade	1500-1550	lood		kogel	d:12	1		
V133	Havenvulling of kade	1500-1550	lood		werpkoot	l:53 (incompl.)	1		benen koot met lood verzwaard
V133	Havenvulling of kade	1500-1550	messing		tapkraan		1		fragment van de tap van een tapkraan
V133	Havenvulling of kade	1500-1550	tin		miniatuur	d:48	1		miniatuur, speelgoed, bord
V134	Stort		blik		verzegellood	l:17	1		EHZ 1 PTT
V134	Stort		ijzer		gereedschap		4		
V134	Stort		ijzer		mes		1		fragment van de lemmet van een mes
V134	Stort		koper		munt	d:21	1	1626	duit Friesland 1626 (mooie kwaliteit)
V134	Stort		lood		indet		1		
V134	Stort		lood	M01	lakenlood	d:29 (excl. lip)	1		vz:1 1/8 B PVR TVRCX 41 1/2, kz: wapen Leiden; Leiden
V134	Stort		lood		lakenlood	d:18	1		vz: onduidelijk stempel
V134	Stort		lood		spinlood	d:22	1		mooie kwaliteit
V134	Stort		lood	M02	werpkoot	l:59 en l:49	2		2 benen koten met lood verzwaard
V134	Stort		messing		duim	b:18	1		kleine duim voor luik/deur
V135	Kade Nieuwstraat	1500-1550	brons		grape		1		klauwpoot van een bronzen grape
V135	Kade Nieuwstraat	1500-1550	ijzer		sleutel		1		baard ontbreekt
V135	Kade Nieuwstraat	1500-1550	lood		indet	d:81	1		loden schaal
V135	Kade Nieuwstraat	1500-1550	lood	Mx2	lakenlood	l:21, b:11	1		pijplood, vz: wapen Amsterdam; Amsterdam
V135	Kade Nieuwstraat	1500-1550	lood		lakenlood	d:18	1		onduidelijk stempel

V135	Kade Nieuwstraat	1500-1550	lood		peillood	h:25, d:17	1		klein peillood
V135	Kade Nieuwstraat	1500-1550	lood		spinlood	d:20 en d:19	2		2 spinloden
V135	Kade Nieuwstraat	1500-1550	messing		knoop	d:11	1		
V135	Kade Nieuwstraat	1500-1550	messing		rekenpenning	d:28	1		vz:rijksappel en tekst, slechte staat
V135	Kade Nieuwstraat	1500-1550	messing		sluitgewicht	d:32	1		buitenste bakje sluitgewicht met scharnieren
V135	Kade Nieuwstraat	1500-1550	messing		tapkraan	b:38	1		fragment van de kraan van een tapkraan
V136	Stort		ijzer		indet	d:71	1		zware ronde schijf
V136	Stort		lood		kogel	d:14, 12, 11	3		3 loden kogels
V136	Stort		lood	M01	lakenlood	d:22 (excl. lip)	1		vz: wapen met randtekst, klop: ster, kz: ingekraste strepen (telmerk); mogelijk Engeland (Devon)
V136	Stort		lood	M02	lakenlood	d:19	1		vz: wapen met gekruiste sleutels en letter L, klop?, kz: idem; Leiden
V136	Stort		lood		lakenlood	d:18 (excl. lip)	1		vz: letter B ?
V136	Stort		lood		lakenlood		2		geen stempel zichtbaar
V136	Stort		lood		lakenlood	d:14	1		onduidelijk stempel
V136	Stort		lood		spinlood	d:21 en d:22	2		2 spinloden
V136	Stort		messing		heftbekroning	b:18	1		onversierd
V136	Stort		messing		indet		4		divers
V136	Stort		messing		kledinghaak	b:22	1		
V136	Stort		messing		knoop	d:11	1		
V136	Stort		messing		passer		1		poot van een passer met scharnier, slechte staat
V136	Stort		koper		munt	d:21	1		duit indet
V139	Stort		koper		munt	d:24	1		zeer sterk afgesleten, indet
V139	Stort		messing	M01	muntgewicht	l:16	1		Brugge
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	blik	M01	knoop	d:23	1		gekroond wapen met schuin geplaatste ruiten, 2 engelen als schilddragers
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	koper		munt	d:21	1	1739	duit Gelderland 1739
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	koper		munt	d:18	1	1821	1 Heller 1821
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	lood		indet		1		
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	lood		kogel	d:13	1		
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	lood		lakenlood	d:21 (excl. lip)	1		stempel onduidelijk
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	lood		spinlood	d:18	1		
V149	Sijbrandtsplein	1600-1850	messing		ring	d:20	1		
V152	Stort		lood	M01	indet	d:36	1		platte loden schijf met gat
V152	Stort		lood		kogel	d:12	1		
V152	Stort		koper		munt	d:21	1		duit Friesland
V152	Stort		koper		munt	d:22	1		duit indet
V154	Ophoging onder vloer 3, laag 9	1200-1280	lood	M01	spinlood	d:30	1		platte loden schijf met gat, versierd (zie Hoorn WIN04)
V160	Stort		lood		indet		1		loden propje, mogelijk lakenlood
V160	Stort		lood		kogel	d:10	1		
V160	Stort		lood		lakenlood	d:18 (excl. lip)	1		geen stempel zichtbaar
V160	Stort		lood		verzegellood	d:18	1		geen stempel zichtbaar
V160	Stort		messing		miniatuur	l:18	1		miniatuur, speelgoed, bikkel
V160	Stort		koper		munt	d:22	1		duit indet
V160	Stort		koper		munt	d:19	1	1884	1 cent 1884
V168	Stort		koper		munt	d:22	1		2 cent Belgie

V168	Stort		lood		indet		1		dubbelgevouwen loden schijf
V168	Stort		lood		kogel	d:16, 10	2		2 loden kogels
V168	Stort		lood		kogel	d:42	1		grote loden kogel
V168	Stort		lood		lakenlood	d:18	1		stempel onduidelijk
V168	Stort		lood		lakenlood	d:19 (excl. lip)	1		geen stempel zichtbaar
V168	Stort		lood		spinlood	d:20, 21, 17	3		
V168	Stort		messing		bel	d:21	1		fragment van een kogelbel
V168	Stort		messing		gesp	l:18, b:14	1		dubbelovale gesp met middenstijl
V168	Stort		messing		heftbekroning	l:24, b:16	1		versierde heftbekroning, slechte staat
V168	Stort		messing		indet		4		divers
V168	Stort		messing		kledinghaak	l:34	1		
V168	Stort		messing		knoop	d:15	1		kogelvormige knoop met oogje
V168	Stort		messing	M02	muntgewicht	l:16	1		6-kantig muntgewicht, vz: leeuw
V168	Stort		messing		oog	d:16, 14	2		2 getordeerde ringvormige voorwerpen
V168	Stort		messing		ring	d:27, 23,15	3		
V168	Stort		messing		ring	d:14, 12, 11	3		
V168	Stort		messing		vingerhoed	h:20, 18, 18	3		3 vingerhoeden
V168	Stort		tin/lood	M03	kledinghaak	b:17	1		versierde kledinghaak
V168	Stort		zilver	M01	munt	d:25	1	1389	dubbele groot Vlaanderen Philips de Stoute (1384-1404)
V169	Stort		koper		munt	d:20	1		duit West-Friesland, slechte staat
V169	Stort		koper		munt	d:15	1	1864	1/2 cent 1864
V169	Stort		koper		munt	d:21	1		duit Holland
V169	Stort		lood		kogel	d:14	1		
V169	Stort		messing		indet		2		
V169	Stort		messing		rekenpenning	d:30	1		Venuspenning, Neurenberg, slechte staat
V169	Stort		tin/lood		bel		1		kledingbelletje
V169	Stort		tin/lood		miniatuur		1		vormoor met gat van vermoedelijk miniatuur brandewijnkom
V170	Stort		ijzer		gereedschap	l:102	1		
V170	Stort		ijzer		kogel	d:38	1		ijzeren kogel
V171	Losse vondsten		lood		dop	d:20	1		
V171	Losse vondsten		lood	M02	gewicht	d:19	1		vz: pijlenbundel en letters SR, kz: geen stempel, voor Spaanse Reaal
V171	Losse vondsten		lood		indet		2		2 proppen lood
V171	Losse vondsten		lood		indet		2		
V171	Losse vondsten		lood		indet	d:10	1		zeer klein loodje met onduidelijk stempel
V171	Losse vondsten		lood		kogel	d:15	1		
V171	Losse vondsten		lood	M03	lakenlood	d:27	1		vz: stempel met o.a. letters SD, wapen 3 zandlopers, kz: onduidelijke letter; Schiedam
V171	Losse vondsten		lood	Mx2	lakenlood	d:18 (excl. lip)	1		vz: sleutel, kz: HGP; mogelijk Leiden
V171	Losse vondsten		lood		lakenlood	d:17 en d:20	2		geen stempel zichtbaar
V171	Losse vondsten		messing		gesp	l:19, b:15	1		dubbelovale gesp met middenstijl
V171	Losse vondsten		messing		indet		2		
V171	Losse vondsten		messing		oog	d:15	1		getordeerde ring
V171	Losse vondsten		messing	M01	rekenpenning	d:25	1		vz:rijksappel en tekst, kz: Franse lelies en tekst
V171	Losse vondsten		messing		rekenpenning	d:24	1		vz:rijksappel, slechte staat

V171	Losse vondsten		messing		ring	d:31, 30	2		
V172	Stort		koper		munt	d:23	1		Fries oord
V172	Stort		koper		munt	d:21	1	1769	duit Holland 1769
V172	Stort		lood		kogel	d:14 en d:10	2		
V172	Stort		messing		beslag	d:10	1		rond beslagstukje
V172	Stort		messing		gesp		1		fragment gesp
V172	Stort		messing		ring	d:12	1		
V173	Havenvulling	1500-1544	lood		kogel	d:14	1		
V173	Havenvulling	1500-1544	lood		werpkoot	l:60 en l:48	2		2 benen koten met lood verzwaard
V173	Havenvulling	1500-1544	messing		gesp	l:22, b:22	1		dubbelovale gesp met middenstijl
V174	Stort		lood		kogel	d:14 en d:13	2		2 loden kogels
V174	Stort		lood	Mx2	lakenlood	d:24	1		vz: 2 gekruiste sleutels?; mogelijk Leiden
V174	Stort		lood	M02	lakenlood	d:37 (excl. lip)	1		vz: klein stempel met huismerk, kz: onduidelijk stempel
V174	Stort		lood		lakenlood	l:15, b:9	1		pijplood, vz: stippen, kz:letter C
V174	Stort		lood	M01	leprozenpenning	d:24	1		vz: buste en letters LPH (leprozenhuis), leprozenpenning Enkhuizen
V174	Stort		lood		netverzwaring	l:18	1		
V174	Stort		lood		spinlood	d:15	1		
V174	Stort		messing		duimstok	l:107, b:12	1		onderdeel van een maatstok, 2 kanten schaalverdeling
V174	Stort		messing		haakje	l:13	1		klein kledinghaakje
V174	Stort		messing		indet		8		diverse kleine voorwerpjes
V174	Stort		messing		naairing	d:20	1		
V174	Stort		messing		ring	d:24, 22	2		
V174	Stort		koper		munt	d:22	1		duit Zeeland
V174	Stort		koper		munt	d:21	1		duit Friesland
V174	Stort		koper		munt	d:22	1		duit West-Friesland
V174	Stort		zilver	M03	munt	d:20	1	1610-1619	stuiver; vz: leeuw; Overijssel
V175	Stort		lood		indet		2		
V175	Stort		messing		knoop	d:20	1		grote ronde knoop
V175	Stort		messing		knoop	d:12	1		
V175	Stort		messing		knop	d:25	1		knop met letter P, van lade of deurtje
V175	Stort		messing	M01	rijwielplaatje	l:42, b:31	1	1927	vz: RWB 1927
V175	Stort		zink		munt	d:17	1	1940-1945	oorlogsmunt
V175	Stort		koper		munt	d:20	1	1600-1700	indet duit
V175	Stort		koper		munt	d:21	1	1600-1650	duit Holland
V175	Stort		koper		munt	d:25	1	1590-1650	oord? Holland?
V175	Stort		koper		munt	d:23	1	1600-1650	duit
V175	Stort		koper	M02	munt	d:29	1	1600-1650	Zweden ore; vz: drie kronen en CRS, kz: wapen
V176	Plaggenlaag onder Breedstraat	1200-1325	ijzer		geheng	l:180	1		
V178	Stort		lood		indet		1		
V178	Stort		lood		kogel	d:11	1		
V178	Stort		messing		indet		1		pennetje met knopje
V178	Stort		messing		ring	d:25	1		
V178	Stort		zilver		munt	d:23	1	1500-1600	halve munt, middeleeuws slechte staat indet
V178	Stort		koper		munt	d:15	1	1500-1600	indet, Hollandse penning?

V179	Onderin waterput S111	1730-1760	ijzer		beslag	l:57, b:48	1		rechthoekig beslag met 4 spijkergaatjes en gat in midden voor knop
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	ijzer		duim	l:70	1		
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	ijzer		gesp	d:47	1		ronde gesp met angel
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	ijzer		gesp	l:34, b:24	1		rechthoekige gesp
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	ijzer		gesp	l:28, b:19	1		
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	ijzer	M06	hamer	l:127, b:46	1		
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	ijzer		indet		1		blokvormig ijzeren voorwerp
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	ijzer		kram	l:113 en l:86	2		
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	ijzer	M02	mes	l:185	1		ijzeren mes met messing heftbeschermer en -bekroning, benen (gewei) heftplaten, merk
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	ijzer		mes	l:185	1		lemmet van mes
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	ijzer		mes	l:118	1		afgebroken lemmet van ijzeren mes, letters IN
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	ijzer		pen	l:118	1		
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	ijzer		ring	d:33	8		veelkantige ringen
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	ijzer	M04	schaar	l:130	1		scharnierschaar
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	ijzer	M05	schaar	l:126	1		scharnierschaar
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	ijzer	M03	sleutel	l:82	1		
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	ijzer		spijker	l:135 en l:127	2		
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	lood		indet	l:122, b:95	1		loden plaat met gaten
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	lood		kogel	d:13	1		
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	messing	M08	deksel	l:108, b:76	1		plat ovaal deksel met ijzeren handvat
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	messing	M09	dop	d:29	1		versierde dop
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	messing	M07	evenveeltjespan	l:380, b:155	1		ronde pan met drie bakjes en steel met ophangoog
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	messing		indet		1		
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	messing		koker	d:13	1		versierde dop van (naalden)koker
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	messing	M01	rekenpenning	d:18	1		vz:buste Lodewijk XV, kz: schip
V180	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	ijzer	M02	schaar	l:92	1		kleine knijpschaar
V180	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	messing	M01	indet	l:70	1		voorwerp van messing onbekende functie
V180	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	messing	M03	balans	l:90, b:47	1		balans met twee uitklapbare poten
V181	Stort		ijzer		indet		1		
V181	Stort		messing		indet		3		
V182	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350	messing	M01	riemhanger	l:33, b:11	1		versierd met bloemmotief
V183	Noordprofiel, ophogingslaag dijk	1300-1400	ijzer	M01	mes	l:157 (incompl.)	1		lemmet met angel
V187	Stort		koper		munt	d:21	1		duit vermoedelijk Holland
V188	Uitgraven sleuf, midden Breedstraat	1275-1350	ijzer		kaarsenhouder	l:65	1		fragment ijzeren kaarsenhouder (type pricket)
V188	Uitgraven sleuf, midden Breedstraat	1275-1350	ijzer		sintel	b:33	1		scheeps sintel
V188	Uitgraven sleuf, midden Breedstraat	1275-1350	lood		indet		1		grote prop lood
V188	Uitgraven sleuf, midden Breedstraat	1275-1350	messing		indet	d:14	1		bol knopje
V188	Uitgraven sleuf, midden Breedstraat	1275-1350	messing	M02	riembeslag	l:27 en l:19	7		4 grote en 3 kleine bloemvormige beslagstukken
V188	Uitgraven sleuf, midden Breedstraat	1275-1350	messing	M01	riemtong	l:74, b:14	1		versierde riemtong van twee messing platen met twee nageltjes
V188	Uitgraven sleuf, midden Breedstraat	1275-1350	zilver	M03	vingerhoed	h:26, d:19	1	1580-1600	geboorte/huwelijksgeschenk
V189	Stort		lood		indet		1		
V189	Stort		lood	M01	indet	d:34	1		loden schijf met gat, spinlood?
V190	Bruin pakket, onder Breedstraat	1275-1350	ijzer		geheng	l:158	1		

V191	Stort		-		-		0		geamoveerd
V194	Bruin pakket, onder Breedstraat	1275-1350	brons		grape	l:25	1		poot van kleine bronzen grape
V194	Bruin pakket, onder Breedstraat	1275-1350	messing		balansschaal		1		fragment van een ronde schaal van een balans
V194	Bruin pakket, onder Breedstraat	1275-1350	messing		indet	l:71	1		puntig messing staafje
V195	Bruin pakket, onder Breedstraat	1275-1350	-		-		0		geamoveerd
V199	Bruin pakket, onder Breedstraat	1275-1350	lood		gewicht?	d:34	1		onregelmatige ronde schijf
V205	Stort		messing		gesp	l:48, b:35	1		rechthoekige gesp
V205	Stort		messing		knoop	d:17	1		platte ronde knoop
V205	Stort		messing		ring	d:28	1		
V205	Stort		koper		munt	d:20	1		duit Overijssel
V205	Stort		messing	M01	rekenpenning	d:20	1	1762-1796	Neurenberg; vz: boom + RECH.PFEN, kz: buste + CATH.II.D.G.R.I.
V206	Ophogingslaag in Kalksteiger	1325-1450	lood		indet		1		klein plat propje lood
V206	Ophogingslaag in Kalksteiger	1325-1450	tin/lood	M01	insigne	l:16, b:16	1		gekroonde letter M, speld
V206	Ophogingslaag in Kalksteiger	1325-1450	tin/lood	M02	insigne	l:16, b:16	1		gekroonde letter M, speld
V210	Stort		messing	M01	beursbeugel	l:87, b:52	1		versierde beursbeugel
V210	Stort		messing	M03	gesp	l:62	1		fragment van een grote versierde rechthoekige gesp
V210	Stort		messing		indet		4		divers
V210	Stort		messing	M02	rasp	l:80, b:28	1		nootmuskaatrasp
V210	Stort		messing		ring	d:24	1		
V210	Stort		tin		lepel	b:22	1		bak van theelepel
V210	Stort		tin		lepel		1		fragment van steel van lepel
V211	N-profiel, west van palenrij	1400-1500	lood		spinlood	d:21	1		
V211	N-profiel, west van palenrij	1400-1500	messing		gesp	d:18	1		ronde gesp met middenstijl
V211	N-profiel, west van palenrij	1400-1500	messing		kledinghaak		1		fragment van een versierde kledinghaak
V211	N-profiel, west van palenrij	1400-1500	messing	M01	rekenpenning	d:26	1		vz:rijksappel en tekst, kz:schild met Franse lelies en tekst
V211	N-profiel, west van palenrij	1400-1500	tin/lood	M02	insigne	l:44, b:32	1		insigne Amersfoort
V213	Tussen keien	1500-1550	messing		indet		1		
V213	Tussen keien	1500-1550	messing		ring	d:32 en d:27	2		
V213	Tussen keien	1500-1550	steel		lepel	l:115	1		theelepel, alpaca (edelstaal)
V214			ijzer		spijker	l:400	1		zeer grote spijker / nagel
V215			ijzer		spijker	l:125 (incompl.)	1		
V221	Stort		ijzer		indet	l:130	1		
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	-		-		0		geamoveerd
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	brons		indet		1		
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	ijzer		indet	l:100	1		
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	koper		munt	d:19	1	1697	duit Kleef 1697
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	lood		dop	d:19	1		loden schroefdop
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	lood		kogel	d:12	1		
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	lood		kogel	d:14	1		
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	lood		oirband?	d:22	1		
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	messing		heftbekroning		1		plat stuk met gat
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	messing		indet	l:21, b:11	1		
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	messing		oog	d:12	1		getordeerd ringvormig voorwerp
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	messing		ring	d:34 en d:29	2		

V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	tin/lood		indet	l:67	1		
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	tin/lood	M02	insigne	d:29	1		V?
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	tin/lood	M03	insigne	l:43, b:47	1		insigne Lam Gods
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	tin/lood	M01	miniatuur	l:50,	1		miniatuur sleutel
V227	Stort		lood		indet	l:17	1		
V227	Stort		lood		indet		2		
V227	Stort		lood		indet	d:27	1		ringvormig loden voorwerp met gat
V227	Stort		lood	M04	lakenlood	d:18 (excl. lip)	1		vz:ingekrast huismerk, kz: onduidelijk stempel; deelbewerkerslood
V227	Stort		lood	Mx2	lakenlood		1		fragment, vz: wapenschild
V227	Stort		lood	M02	peillood	l:45	1		
V227	Stort		messing		indet		1		
V227	Stort		messing		indet	l:97, b:53	1		2 aan elkaar geklonken messing platen
V227	Stort		messing	M01	muntgewicht	l:15	1	1457-1494	vz:koning op troon, kz: hand + LM, voor Davidsgulden 1457-1494, Antwerpen
V227	Stort		messing		oog	d:17, 15 en 14	3		2 getordeerd
V227	Stort		messing		riemtong	l:82	1		
V227	Stort		messing	M03	riemverdeler		1		
V227	Stort		messing		ring	d:30 en d:14	2		
V227	Stort		koper		munt	d:21	1	1740	duit Utrecht 1740
V228	Stort		lood		indet		1		prop lood
V228	Stort		lood		kogel	d:35	1		bonk lood
V228	Stort		lood	M01	lakenlood	d:33	1		vz: gekroonde helm, kz: gekruiste sleutels (incompl.), Leiden?
V228	Stort		lood		lakenlood	d:16	1		stempel onduidelijk
V228	Stort		messing		indet	l:110	1		deels getordeerd messing staafje
V228	Stort		messing		knoop	d:12	1		knoop met staafoog
V229	Stort Schepenwijk		ijzer		geheng		1		fragment
V229	Stort Schepenwijk		lood	M01	bakenlood	d:33	1		vz: wapen Enkhuizen en cijfer 69
V229	Stort Schepenwijk		lood		indet		1		
V229	Stort Schepenwijk		lood		kogel	d:28	1		
V229	Stort Schepenwijk		lood	M05	lakenlood	d:31	1		vz: dubbelkoppige adelaar, kz: onduidelijk stempel
V229	Stort Schepenwijk		lood		spinlood	d:20 en d:20	2		2 spinloden
V229	Stort Schepenwijk		lood	M02	werpkoot	l:47	1		benen koot met lood verzwaard, ingekrast vierkant met stippen
V229	Stort Schepenwijk		lood		werpkoot	l:50	1		benen koot met lood verzwaard
V229	Stort Schepenwijk		lood		werpkoot	l:50 en l:50	2		2 benen koten met lood verzwaard
V229	Stort Schepenwijk		messing		gesp		8		diverse soorten en maten, onversierd
V229	Stort Schepenwijk		messing		knoop	d:15	1		onversierd
V229	Stort Schepenwijk		messing	M04	muntgewicht	l:15	1	1614	vz: Arabische tekst en letters TD, kz: kris GDN 1614 + Guilliam de Neve, Amsterdam
V229	Stort Schepenwijk		messing		naairing	h:14	1		
V229	Stort Schepenwijk		messing		oog		1		getordeerd ringvormig voorwerp
V229	Stort		messing		ring		14		diverse maten
V229	Stort Schepenwijk		messing		vingerhoed	h:23, 21, 18	5		5 vingerhoeden
V229	Stort Schepenwijk		messing		vingerhoed		1		fragment vingerhoed
V229	Stort Schepenwijk		tin/lood	M03	miniatuur	d:31	1		ronde treeft, poten plat uitgevouwen, steel ontbreekt
V230	Stort Schepenwijk		lood		dop	d:22	1		loden schroefdop

V230	Stort Schepenwijk		lood	M01	gewicht	d:33, h:19	1		blokgewicht, stempels
V230	Stort Schepenwijk		lood		indet	l:29, b:27	1		loden plaatje indet.
V230	Stort Schepenwijk		lood		kogel	d:9	1		
V230	Stort Schepenwijk		lood		lakenlood	d:19 en d:16	1		onduidelijke stempels
V230	Stort Schepenwijk		messing		gesp	l:34, b:24	1		versierde gesp met middenstijl
V230	Stort Schepenwijk		messing		indet	l:41, b:39	1		opengewerkt messing plaatje
V230	Stort Schepenwijk		messing		vingerhoed	h:18	1		
V230	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:22	1	1600-1700	duit Friesland
V230	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:22	1	1768	duit West-Friesland 1768
V230	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:16	1	1822	1/2 cent 1822
V231	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:21	1	1828	1 cent Willem 1828
V231	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:21	1	1739	duit Holland 1739
V231	Stort Schepenwijk		zilver	M01	munt	d:22	1		zilveren stuiver, slechte staat, 16de eeuw
V232	Stort Schepenwijk		lood		kogel	d:18, 17, 16, 14	5		5 loden kogels
V232	Stort Schepenwijk		lood	M01	lakenlood	d:26	1		vz: leeuw; mogelijk Leiden
V232	Stort Schepenwijk		lood	M03	lakenlood	d:23	1		vz: kerkgebouw
V232	Stort Schepenwijk		lood	Mx2	lakenlood	d:22 (excl. lip)	1		opengevouwen lakenlood, vz: stempel met gotische tekst, onduidelijk
V232	Stort Schepenwijk		lood		lakenlood	d:14	1		opengevouwen lakenlood, stempel onduidelijk
V232	Stort Schepenwijk		lood		lakenlood	d:20, 18	3		stempels onduidelijk
V232	Stort Schepenwijk		lood	M02	verzegellood	d:22	1		vz: AMONEBURG BEI BIEBRICH, kz: DYCKERHOFF & SOHNE (=fabriek portlandcement)
V232	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:19	1		duit Utrecht
V232	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:23	1		duit Holland
V232	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:17	2	1951	1 cent 1951+ 1 cent 1952
V232	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:22	1	1723	duit Holland 1723
V232	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:20	1	1765	duit Utrecht 1765
V232	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:21	1	1727	duit West-Friesland 1727
V232	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:21	1	1700-1800	duit Holland
V232	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:21	1	1765	duit Holland 1765
V232	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:19	1	1920	1 cent 1920
V232	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:22	1		duit Holland
V232	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:21	1		duit indet
V232	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:23	1		Fries oord?
V232	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:21	1	1626	duit Friesland 1626
V232	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:21	1	1821	1 cent 1821
V232	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:25	1		Fries oord
V232	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:22	1	1703	duit Gelderland 1703
V232	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:25	1		oord Zeeland
V232	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:21	1	1780	duit Zeeland 1780
V232	Stort Schepenwijk		messing		indet	d:28	1		indet
V232	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:22	1		duit Holland
V232	Stort Schepenwijk		messing		rekenpenning	d:25	1	1500-1600	rekenpenning; vz: koggeschip, kz:ruit; slechte staat
V233	Stort Schepenwijk		messing		indet	l:23	1		mogelijk heftbeschermer dolk
V233	Stort Schepenwijk		messing	M01	muntgewicht	l:14	1		vz: 6 stippen, kz: hand en letters BF = Bernaert Foncq, Antwerpen

V234	Stort Schepenwijk		brons		grape	b:20	1		poot van bronzen grape
V234	Stort Schepenwijk		lood		dop	d:26	1		loden schroefdop met fragment van glazen flesje
V234	Stort Schepenwijk		lood		dop	h:45	1		dop van een grote loden koker?
V234	Stort Schepenwijk		lood		gewicht?	l:12	1		klein vierkant blokje lood
V234	Stort Schepenwijk		lood		indet		4		proppen lood
V234	Stort Schepenwijk		lood		indet	l:48	1		onduidelijke functie
V234	Stort Schepenwijk		lood		indet		1		prop lood
V234	Stort Schepenwijk		lood	Mx11	lakenlood	l:19, b:9	1		pijplood, vz: gekruiste sleutels, verm. Leiden
V234	Stort Schepenwijk		lood	Mx2	lakenlood	l:18, b:12	1		pijplood, onduidelijk stempel met got. letters, maakt deel uit van groter stempel, kz: onduidelijk stempel
V234	Stort Schepenwijk		lood	Mx3	lakenlood	d:15 (excl. lip)	1		onduidelijk stempel
V234	Stort Schepenwijk		lood	M10	lakenlood	d:18 (excl. lip)	1		vz: kaardebol, kz: onduidelijk stempel; Augsburg
V234	Stort Schepenwijk		lood	M11	lakenlood	l:17, b:16	1		pijplood, vz:letter
V234	Stort Schepenwijk		lood	M09	lakenlood	d:22	1		vz: letter B of kroon, kz: ?
V234	Stort Schepenwijk		lood	Mx9	lakenlood	l:24, b:10	1		pijplood, onduidelijk stempel, burcht?; mogelijk Alkmaar
V234	Stort Schepenwijk		lood		lakenlood	d:22	1		onduidelijk stempel
V234	Stort Schepenwijk		lood		lakenlood	d:15	1		onduidelijk stempel
V234	Stort Schepenwijk		lood		lakenlood	d:18 (excl. lip)	1		onduidelijk stempel
V234	Stort Schepenwijk		lood		netverzwaring	l:11	1		
V234	Stort Schepenwijk		lood		netverzwaring	l:31	1		
V234	Stort Schepenwijk		lood		netverzwaring	l:15	1		
V234	Stort Schepenwijk		lood		peillood	l:33	1		
V234	Stort Schepenwijk		lood		penning	l:17, b:16	1		vz: kruis met letters A en T? binnen parelrand
V234	Stort Schepenwijk		messing		bel	d:13	1		kogelbel met ophangoogje
V234	Stort Schepenwijk		messing		beslag	l:32, b:12	1		verm. Riembeslag, versierd
V234	Stort Schepenwijk		messing	M08	naaldenkoker	h:35	1		beide kanten AVE
V234	Stort Schepenwijk		messing		indet		1		
V234	Stort Schepenwijk		messing		indet	l:52	1		
V234	Stort Schepenwijk		messing		indet	d:12	1		mogelijk beslagstukje
V234	Stort Schepenwijk		messing		indet	l:95	1		messing buisje functie onduidelijk
V234	Stort Schepenwijk		messing		lepel	l:110	1		steel van lepel, spiraalvormig met plat uiteinde
V234	Stort Schepenwijk		messing	M06	mantelhaak	l:53	1		153)
V234	Stort Schepenwijk		messing		mesheft		1		2 fragmenten versierde heftplaat, slechte staat
V234	Stort Schepenwijk		messing		muntgewicht	l:13, b:11	1		vz: onduidelijk stempel
V234	Stort Schepenwijk		messing		muurhaak	b:28	1		eenvoudige muurhaak
V234	Stort Schepenwijk		messing		riemtong?	l:42	1		
V234	Stort Schepenwijk		messing	M05	vingerring	d:17	1		messing ring met zetting voor steentje
V234	Stort Schepenwijk		messing		vingerring		1		fragment van vingerhoed
V234	Stort Schepenwijk		tin		deksel	d:53, h:15	1		deksel met schroefdraad
V234	Stort Schepenwijk		tin		lepel	b:56	1		bak van een lepel, geen naald
V234	Stort Schepenwijk		tin		lepel	b:50	1		bak van een lepel, geen naald
V234	Stort Schepenwijk		tin	M07	zegelstempel	d:25	1		kruisvormige bekroning, verbogen, ongebruikt (geen stempel)
V234	Stort Schepenwijk		tin/lood		bel	d:24	1		fragment van vermoedelijk kogelbel
V234	Stort Schepenwijk		tin/lood	M03	beslag	l:16, b:20	1		letter M

V234	Stort Schepenwijk		tin/lood		indet	l:18, b:12	1		onderdeel insigne/broche o.i.d.
V234	Stort Schepenwijk		tin/lood	M01	insigne	l:40, b:30	1		buste, opzoeken
V234	Stort Schepenwijk		tin/lood	M02	insigne	l:25, b:27	1		Maria met Kind binnen poort: H&PI afb. 500
V234	Stort Schepenwijk		tin/lood	M04	insigne	l:35	1		fragment hond: H&PI afb. 677
V234	Stort Schepenwijk		tin/lood		miniatuur	d:33	1		miniatuur, speelgoed, bord
V234	Stort Schepenwijk		tin/lood		oirband		1		fragment van een oirband
V235	Stort		lood		werpkoot	l:62	1		benen koot met lood verzwaard
V239	Stort		lood	M01	lakenlood	d:18	1		Enkhuizen
V242	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:22	1	1715	duit Holland 1715
V242	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:21	1		duit Zeeland
V242	Stort Schepenwijk		koper		munt	d:18	1		dubbele tournois, vz: drie franse lelies, kz: buste; slechte staat

Bijlage 6 Determinatielijst hout

Vnr	Complex	Complexdat.	H	Vorm	n	Afmetingen	Opmerkingen
V028	Afvallaag Verlaat	1675-1727	H01	bolpoot	1	L:8,8 B:6	bolpoot van meubel (tafel/kast?), gedraaid, compleet
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	H01	stop?	1	L:5,5 B:2,8	Soort stop, onderkant is grof (bij)gesneden, volledig doorboort
V030	Afvallaag NHD	1675-1727		bodem	1	L: 21 B: 11 D: 1	Half deksel ton of emmer oid. Stuk spinthout, eik
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727		bodem	1	L: 23 B: 9,5 D: 1,5	Half deksel ton of emmer oid, eik
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544		kwast	1	L:16 B:1,5	Kwart met aangekoekte teer
V066	Havenvulling, ten zuiden besch. S20-22	1500-1544	H01	mesheft	1	L:8 B:2	Mesheft (zacht hout) met koperen heftbeschermer
V091	Havenvulling, thv Kaasmarkt 14	1500-1544	H01	mesheft	1	L:10 B:1,8	Mesheft (wortelhout) met koperen heftbeschermer, in slechte staat
V129	Waterput S87	1630-1660		bodem	1	Dia: 21	eiken bodem van een tonnetje of emmer
V129	Waterput S87	1630-1660	H01	worstpen	1	L:13 B:1,5	worstpen (houtsoort onbekend)
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	H01	mesheft	1	L: 22 B: 2,5	Verm. Tropische houtsoort, gedecoreerd heft, in lemmet een merk
V179	Onderin waterput S111	1730-1760		stokje	1	L:18,5 B:1,5	eiken stokje, functie onbekend
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	H02	worstpen	1	L: 17 B:1,5	1 worstpen (houtsoort onbekend), V ingekrast aan onderkant
V188	Uitgraven sleuf, midden Breedstraat	1275-1350	H01	stokje	1	L:16 B:1,5	Stokje (gesneden, zachte houtsoort) met gat
V194	Ophogingslagen dijk, onder Breedstraat	1275-1350	H01	mesheft	1	L: 16,5	Massief heft met ijzeren lemmet
V195	Bruin pakket ten W fundering	1300-1400		stop/pen?	1	L:13 (afgebroken) B:3	Grof gesneden stop of pen van penverbinding.

Bijlage 7 Determinatielijst leer

Vnr	Complex	Compl.dat.	L	Vorm	Typenr	N	Sluiting	Maat	Objectdat.	Opmerkingen
V028	Afvallaag Verlaat	1675-1727	28-L01	schoen	Goubitz 105	4		37	1600-1700	rund, meervoudige zool en hak, hak bestaat uit tussenlagen van hout en buitenlaag van meerdere lagen leer,houten pennen zijn nog aanwezig
V028	Afvallaag Verlaat	1675-1727	28-L02	schoen		1		41		meervoudige binnenzool
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	30-L00	schoen		32				
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	30-L01	schoen		9		39		rund, voorblad met voering suede
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	30-L02	schoen	Goubitz 105	4		29	1600-1700	zool versierd, gestempeld, kruizen en bloemen
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	30-L03	schoen	Goubitz 105	7		35	1600-1700	voering en teenstuk suede
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	30-L04	schoen	Goubitz 130	8	riempje en gesp	27	1500-1600	houten pennen in hak en zool
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	30-L05	schoen	Goubitz 105	3		39	1600-1700	voorblad kalf
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	30-L06	schoen	Goubitz 105	4		35	1600-1700	suede voorblad en voering
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	30-L07	schoen	Goubitz 135	7	riempje en gesp	31	1600-1700	slecht leer, riempje met ijzeren knop
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	30-L08	schoen	Goubitz 105	3			1600-1700	hak
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	30-L09	schoen	Goubitz 130	1	veter		1500-1700	voorblad
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	30-L10	schoen	Goubitz 140	1	veter		1500-1600	hielstuk
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	30-L11	schoen	Goubitz 130	1	veter		1600-1700	voorblad suede
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	30-L12	schoen	Goubitz 105	3			1600-1700	oa teenstuk suede
V030	Afvallaag NHD	1675-1727	30-L13	schoen	Goubitz 105	2			1600-1700	
V033	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	33-L00	schoen		1		38		zool
V036	Afvallaag ten noorden muur S12	1675-1727	36-L00	schoen		11		30		oa 2 zolen met houten pennen
V066	Havenvulling, ten zuiden S20-22	1500-1544	66-L00	divers		1				groot stuk waarschijnlijk bekleding ,heeft omgeslagen rand. Een klein stukje dubbel stiksel
V066	Havenvulling, ten zuiden S20-22	1500-1544	66-L01	schoen	Goubitz 65	3	veter		1400-1600	
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	83-L00	divers		1				
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	83-L00	schoen		18				oa voorblad met gesneden strepen
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	83-L01	schoen	Goubitz 105	2			1500-1600	voorblad en voering
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	83-L02	schoen	Goubitz 125	11	riempje en gesp	27	1500-1700	
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	83-L03	schoen	Goubitz 105	2			1500-1700	
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	83-L04	schoen	Goubitz 65	3	veter		1400-1600	voering van geitenleer
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	83-L05	schoen	Goubitz 130	3	veter		1400-1700	
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	83-L06	schoen	Goubitz 125	3	riempje en gesp		1500-1700	
V104	Havenvulling, thv Westerstraat	1500-1544	104-L01	schoen	Goubitz 125	11	riempje en gesp	26	1500-1700	
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	108-L00	schoen		16		36		
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	108-L01	schoen	Goubitz 65	3	veter		1400-1600	
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	108-L02	schoen	Goubitz 70	2	veter		1400-1600	
V110	Havenvulling thv Nieuwstraat 10+12	1500-1544	110-L00	schoen		3		30		
V110	Havenvulling thv Nieuwstraat 10+12	1500-1544	110-L00	schoen		1				

V112	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1550	112-L00	schoen		3				
V112	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1550	112-L01	schoen	Goubitz 65	1	veter		1400-1600	kinderschoen, bovenleer kalf
V112	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1550	112-L02	schoen	Goubitz 125	2	riempje en gesp	28	1500-1700	zool
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	113-L00	schoen		14				
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	113-L01	schoen	Goubitz 105	1			1500-1700	voorblad met reparatiesporen
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	113-L02	schoen	Goubitz 125	2	riempje en gesp		1500-1700	2 zolen van 2 schoenen, maat 19 en 39
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	113-L03	schoen	Goubitz 110	1	pen		1400-1600	speld aanwezig
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	114-L00	schoen		15				
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	114-L01	schoen	Goubitz 65	4	veter		1400-1600	
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	114-L02	schoen	Goubitz 105	2			1500-1700	voering suede
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	114-L03	schoen	Goubitz 105	2			1500-1700	voering suede
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	114-L04	schoen	Goubitz 105	2			1500-1600	voering suede
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	115-L00	schoen		1		32		
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	115-L01	schoen	Goubitz 85	3	riempje en gesp	30	1500-1600	
V115	Havenvulling thv Nieuwstraat 18	1500-1544	115-L02	schoen	Goubitz 65	4	veter	39	1400-1600	
V117	Havenvulling Nieuwstraat	1450-1550	117-L01	schoen	Goubitz 105	3		37	1500-1700	
V121	Stort Schepenwijk	1450-1550	121-L00	schoen		6		38		
V129	Waterput S87	1630-1660	129-L00	schoen		2				
V129	Waterput S87	1630-1660	129-L01	divers		1				uiteinden een gaatje
V129	Waterput S87	1630-1660	129-L02	schoen	Goubitz 130	11	veter	32	1500-1700	ingesneden voorblad en hielstuk: streepjes in symetrisch patroon
V142	Puinlaag in tonput S97	1580-1625	142-L01	schoen	Goubitz 105	2		35	1500-1700	
V142	Puinlaag in tonput S97	1580-1625	142-L02	schoen		4		24		
V192	Bruin pakket, onder Breedstraat	1275-1350	192-L00	divers		6				afsnijdsels
V199	Veenlaag onder muur	1300-1375	199-L01	schoen	Goubitz 110	3	pen		1500-1600	nagels aan zool bevestigt
V205	Put Noorder Havendijk	1750-1840	205-L01	schoen	140 of 145	2	veter	39	1600-1800	geen zoolnaad , vreemd model zie 210 L05
V205	Put Noorder Havendijk	1750-1840	205-L02	schoen	type 135	2	riempje en gesp		1700-1800	
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	210-L00	schoen		19				
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	210-L00	schoen		27				
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	210-L01	messchede		1				gestempelde florale motieven, 23 cm lang
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	210-L02	schoen	type 135	2	riempje en gesp		1700-1800	
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	210-L04	schoen		6		36	1600-1800	
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	210-L05	schoen	type 140 of 145	9	veter	38	1600-1800	
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	210-L06	schoen	Goubitz 105	6	geen	35	1500-1700	
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	210-L07	schoen	type 135	9	riempje en gesp	36	1500-1700	
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	210-L08	divers		1				
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	210-L09	divers		1				
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	210-L10	schoen	140 of 150	1	veter		1600-1700	
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	210-L11	schoen	type 130	1	veter		1500-1700	
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	210-L12	schoen	type 140	1	veter		1500-1700	
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	210-L13	schoen	type 130	8	veter		1500-1600	
V210	Put Noorder Havendijk	1750-1840	210-L14	schoen	type 130	6	veter		1500-1700	

V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	222-L01	schoen	Goubitz 90	7	geen		1500-1700	
V222	Zwarte laag Zwaanstraat	1560-1580	222-L02	schoen	Goubitz 70	3	veter		1400-1600	
V224	Put Noorder Havendijk	1750-1840	224-L01	divers		1				
V250	Schepenwijk	nvt	250-L00	schoen		3				
V250	Schepenwijk	nvt	250-L00	divers		8				
V250	Schepenwijk	nvt	250-L00	schoen		11				
V250	Schepenwijk	nvt	250-L00	divers		4				
V250	Schepenwijk	nvt	250-L00	schoen		14				
V250	Schepenwijk	nvt	250-L00	schoen		4		34		
V250	Schepenwijk	nvt	250-L00	schoen		7				
V250	Schepenwijk	nvt	250-L01	schoen	65 of 70	5	veter		1400-1600	
V250	Schepenwijk	nvt	250-L02	schoen	Goubitz 65	5	veter		1400-1600	
V250	Schepenwijk	nvt	250-L03	schoen	Goubitz 105	4	geen	37	1500-1700	
V250	Schepenwijk	nvt	250-L04	schoen	Goubitz 70	11		30	1500-1700	schoen niet uitelkaar gehaald
V250	Schepenwijk	nvt	250-L05	schoen	?	8				
V250	Schepenwijk	nvt	250-L06	schoen	type 125	3	riempje en gesp		1500-1700	
V250	Schepenwijk	nvt	250-L07	schoen	type 125	1	riempje en gesp		1500-1700	suede
V250	Schepenwijk	nvt	250-L08	schoen	type 125	7	riempje en gesp	30	1500-1700	
V250	Schepenwijk	nvt	250-L09	schoen	type 125	10	riempje en gesp	27	1500-1700	276 fig 1a
V250	Schepenwijk	nvt	250-L10	schoen	Goubitz 105	5	geen	36	1500-1600	
V250	Schepenwijk	nvt	250-L11	schoen	type 125	7	riempje en gesp	21	1500-1600	
V250	Schepenwijk	nvt	250-L12	schoen	Goubitz 70	5	veter		1400-1500	
V250	Schepenwijk	nvt	250-L13	schoen	Goubitz 110	1	pen		1500-1600	
V250	Schepenwijk	nvt	250-L14	schoen	Goubitz 105	7	geen		1500-1600	
V250	Schepenwijk	nvt	250-L15	schoen	type 125	3	riempje en gesp	20	1500-1700	

Bijlage 8 Determinatielijst natuursteen

Vnr	Complex	Complexdat.	N	Materiaal	Vorm	n	Afmetingen	Opmerkingen
V041	Stort	1550-1700		leisteen	daklei	1		fragment met gat
V047	Havenvulling Kaasmarkt	1500-1544		leisteen	daklei	1		fragment
V048	Mestlaag onder onderkant buis	nvt		leisteen	daklei	1		fragment
V072	Havenvulling, thv Waag	1500-1544		leisteen	daklei	5		fragmenten
V107	Overkluizing S56	nvt	N01	kalksteen	blok	1	32x16x11	op 2 zichtzijden gescharreerd, rest ruw gehakt, licht kalksteen, vermoedelijk Belgie of Frankrijk
V180	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350		natuursteen	slijpsteen	1		glad oppervlak
V180	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350		vuursteen	knol	1		
V188	Uitgraven sleuf, midden Breedstraat	1275-1350		natuursteen	plat stuk	1		ca. 3 cm dik, graniet?
V005	Fragment van blok sluis	nvt		kalksteen	brokje	1		afgeslagen stukje, wit
V196	Stuk plaat uit fundering	nvt		kalksteen	stuk plaat	1		onregelmatig, ca. 3 cm dik

Bijlage 9 Determinatielijst overige

Vnr	Complex	Complexdat.	O	Materiaal	Vorm	n	Afmetingen	Opmerkingen
V012	Havenvulling thv NHD8	1675-1727		bot	schedel rund	1		met hoorns
V034	Havenvulling, ten zuiden muur S12/S13	1500-1544		schelp	oesterschelp	1		doorboord
V056	Havenvulling ten noorden S20-S22	1500-1544		bot	schedel rund	1		hoorn van koe, intacte hoorns
V056	Havenvulling ten noorden S20-S22	1500-1544		bot	schedel rund	1		stuk onderkaak met kiezen
V062	Havenvulling, thv Waag	1500-1544		bot	schedel rund	2		met hoorns, 1 met afgezaagde hoornpunten
V066	Havenvulling, ten zuiden besch. S20-22	1500-1544		bot	schedel rund	1		met hoorns, met afgezaagde hoornpunten
V083	Havenvulling, thv Kaasmarkt 10	1500-1544	83-T00	wol	lapjes	6		wol, grof geweven
V108	Havenvulling thv Nieuwstraat 8	1500-1544	108-T02	wol	lap	2		wol, grof geweven
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544		schelp	oesterschelp	2		
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544		bot	schedel rund	1		met hoorns
V113	Havenvulling thv Nieuwstraat 12	1500-1544	113-T03	wol	bandje	1		wol, zeer fijn geweven met v patroon
V114	Havenvulling thv Nieuwstraat 16	1500-1544	14-T04	wol	lap	1		wol, ongelijkmatige dikte, dikke draad, grof geweven
V129	Waterput S87	1630-1660	O01	ivoor	kam	1	L=>8cm, B=6,5 cm	vlooienkam
V153	Ophoging onder vloer 2, laag 7	1200-1280		slak	brok	6		brokken verbrand, slakachtig materiaal, van ijzerproductie?
V154	Ophoging onder vloer 3, laag 9	1200-1280		slak	brok	6		brokken verbrand, slakachtig materiaal, van ijzerproductie?
V164	Uit vloer 4	1200-1300		huttenleem	brok	1		brokje, hard
V177	Organische laag onder Breedstraat	1200-1325		slak	brok	1		verbrand materiaal
V179	Onderin waterput S111	1730-1760	O01	ivoor	kam	1	?x4,6 cm	vlooienkam
V179	Onderin waterput S111	1730-1760		schelp	oesterschelp	2		
V161	Ophogingslaag boven vloer 3	1200-1280		huttenleem	brok	1		
V161	Ophogingslaag boven vloer 3	1200-1280		slak	brok	2		groot brok verbrand materiaal
V180	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350		plantaardig	touw	2		materiaal hennep lengte 12 en 17 cm dik touw 3 draden
V182	Ophoging dijk onder Breedstraat	1275-1350		plantaardig	touw	1		hennep? dik touw 3 draden lengte 42 cnm
V188	Uitgraven sleuf, midden Breedstraat	1275-1350	O01	been	heftplaat	1		heftplaat mesheft met puntcirkels

Tabakspijpen afkomstig van de rioolwerkzaamheden in Enkhuizen (2010)

Jan van Oostveen

Jan van Oostveen
Specialistisch Archeologisch Onderzoek
http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/

Colofon

Auteur: Jan van Oostveen

Foto's: Jan van Oostveen

Versie: 1.0

Datum: Juli 2012

Formaat: A4 (breedte – hoogte: 21 - 29,7 cm)

Publicatienr: 155

J.P. van Oostveen
Zonnedauw 75
4007 VC Tiel

e-mail: kleipijp@xs4all.nl

Website: http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/

Versie	Reden uitgifte
1.0	Initiële versie

Voorpagina: Eerste generatie tabakspijp die wordt toegeschreven aan de Amsterdamse pijpenmaker Thomas Lawrence. Datering 1600-1625 (vondstnummer 125; cat. nr. 49).

© 2012, Jan van Oostveen, Tiel.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder de schriftelijke toestemming van de auteur.

No part of this edition may be reproduced in any form by print, photocopy, microfilm or any other means, without written permission of the author.

Inhoudsopgave

Colofon *2*
Inhoudsopgave *3*
1. Inleiding *4*
2. Afzonderlijke vondstcomplexen *5*
Noorder Havendijk 5
Vulling gracht in Verlaat 5
Waterput S87 6
Waterput S111 6
Tussen muur S82 en S86 6
Geraadpleegde literatuur *7*
Bijlage 1: Tellijst *8*
Bijlage 2: Catalogus *11*

1. Inleiding

De tabakspijpen die binnen deze rapportage zijn beschreven zijn afkomstig van de rioolbegeleiding in Enkhuizen (2010).[1] Deze vondsten zijn bij Archeologie West-Friesland bekend onder projectnummer 321 en OM nummer 41174.

Totaal zijn 88 fragmenten van tabakspijpen gevonden die kunnen worden toegeschreven aan een minimaal aantal van 57 exemplaren.

Opvallend is dat ook bij deze archeologische begeleiding wederom tabakspijpen van de Goudse pijpenmaker Sijmen van Os zijn aangetroffen. Tabakspijpen die door deze pijpenmaker zijn geproduceerd worden frequent in West-Friesland maar minder algemeen in andere delen van Nederland aangetroffen. Hierdoor ontstaat de indruk dat deze Goudse pijpenmaker zich voornamelijk op de West-Friese markt heeft gericht.

[1] De eerste resultaten zijn gepresenteerd in de folder “Archeologie in West-Friesland 1: Schatten uit het riool; vierhonderd meter archeologisch onderzoek tijdens rioolwerkzaamheden in Enkhuizen”.

2. Afzonderlijke vondstcomplexen

Noorder Havendijk

Tabakspijpen met het vondstnummer 1, 12, 30 en 36 worden gekoppeld aan de Noorder Havendijk. In totaal bevatten deze vondstnummers 43 fragmenten van tabakspijpen die aan tenminste 28 tabakspijpen hebben toebehoord.
Op een enkele uitzondering na (cat. nr. 5) kunnen de tabakspijpen in het eerste kwart van de 18de eeuw gedateerd worden. Dit komt overeen met historisch bekende data dat in 1727 de Noorder Haven is gedempt. In kwalitatieve zin laten deze tabakspijpen een gangbaar West-Nederlands patroon zien.[2]
Zover de 18de eeuwse tabakspijpen gedetermineerd konden worden, zijn deze allemaal in Gouda geproduceerd.

Vondstnr.	Cat. nr.	Aantal	M.A.E.	Merk	Steelversiering	Productiecentrum	Mogelijke producent	Kwaliteit	Begin datering	Eind datering	Overigen
1	1	1	1	4 gekroond		Gouda	Jan Blom	Fijn/porselein	1700	1720	
1	2	1	1	HVH		Gouda?		Grof	1710	1730	
1	3	1	1	-				Grof	1690	1710	
1	4	1	1	-				Grof	1700	1730	
1	5	1	1	-		West-Friesland		Grof	1650	1675	
1		2			Raderingen afgezoomd met parelranden	Gouda			1680	1730	Losse stelen
1		6							1650	1750	Losse stelen
12	6	1	1	SVO		Gouda	Sijmen van Os	Fijn/porselein	1700	1730	
30	26	1	1	MS gekroond		Gouda	Maarten Soudaen	Fijn/porselein	1720	1730	
30	27	1	1	PT gekroond		Gouda	Mattijs Pietersz Slingerland	Fijn/porselein	1710	1730	
30	28	1	1	DVE gekroond		Gouda	Dirk Krijnen van Eijk	Grof	1710	1730	
30	29	1	1	SVO		Gouda	Sijmen van Os	Fijn/porselein	1710	1730	
30	30	1	1	SVO		Gouda	Sijmen van Os	Grof	1710	1730	
30	31	1	1	Fortuijn		Gouda	Passchier Arrijse Fortuijn	Grof	1710	1730	
30	32	1	1	Kind in wieg		Gouda	Aelbert Reiniersz Vos	Fijn/porselein	1710	1730	
30	33	1	1	Man in boot		Gouda	Claes den Rooster	Fijn/porselein	1718	1730	
30	34	1	1	Sabel gekroond		Gouda	Montfoort	Fijn/porselein	1710	1730	
30	35-38	4	4	-				Grof	1690	1720	
30	39	1			Raderingen afgezoomd met parelranden	Gouda			1700	1740	
30		3							1680	1740	
33	40	1	1	4 gekroond		Gouda	Jan Blom	Fijn/porselein	1700	1720	
36	41	1	1	4 gekroond		Gouda	Jan Blom	Fijn/porselein	1700	1720	
36	42	1	1	SH gekroond		Gouda	Steven Hendricksz de Jonge	Fijn/porselein	1700	1725	
36	43-48	6	6	-				Grof	1690	1710	
36		3							1680	1730	Losse stelen

Vulling gracht in Verlaat

Tabakspijpen met het vondstnummer 25, 26 en 28 worden gekoppeld aan de vulling gracht in Verlaat. In totaal bevatten deze vondstnummers 25 fragmenten van tabakspijpen die aan tenminste 19 tabakspijpen hebben toebehoord.
Dit vondstcomplex kan op basis van de aangetroffen tabakspijpen het beste in het laatste decennium van de 17de eeuw gedateerd worden (1690-1700). In kwalitatieve zin laten deze tabakspijpen een gangbaar West-Nederlands patroon zien.[3]
Zover de tabakspijpen gedetermineerd konden worden, zijn deze allemaal in Gouda geproduceerd. De niet determineerbare tabakspijpen van de aller-goedkoopste soort, zijn mogelijk lokaal/regionaal vervaardigd.

Vondstnr.	Cat. nr.	Aantal	M.A.E.	Merk	Steelversiering	Productiecentrum	Mogelijke producent	Kwaliteit	Begin datering	Eind datering	Overigen
25	7	1	1	KI gekroond		Gouda	Krijn Janse Waeop	Fijn/porselein	1690	1710	
25	8	1	1	PT gekroond		Gouda	Pieter Thoen	Fijn/porselein	1690	1710	
25	9-10	2	2	-				Grof	1690	1720	
25	11	1	1	-				Grof	1690	1710	
26	12-13	2	2	-				Grof	1690	1720	
26		1							1680	1710	Losse steel
28		4							1680	1750	Losse stelen
28		1							1625	1675	Losse steel
28	14	1	1	SW gekroond		Gouda		Fijn/porselein	1685	1700	
28	15	1	1	Prins		Gouda	Jan Jansz de Vriend	Fijn/porselein	1685	1700	
28	16-17	2	2	Wapen van Haarlem		Gouda	Jan Cornelisse Sorgh of Dirck Janse Doesburg of Mattijs Gerritse Rijphuijsen	Fijn/porselein	1685	1700	
28	18	1	1	Twee kronen		Gouda	Gerrit Morlion	Fijn/porselein	1685	1700	
28	19-25	7	7	-				Grof	1690	1710	

[2] Zie Van Oostveen, 2001.

[3] Zie Van Oostveen, 2001.

Waterput S87

Tabakspijpen met het vondstnummer 129 zijn afkomstig uit waterput S87. In totaal bevat dit vondstnummer 16 fragmenten van tabakspijpen die aan tenminste 6 tabakspijpen hebben toebehoord.
Dit vondstcomplex kan op basis van de aangetroffen tabakspijpen het beste rondom het midden van de 17de eeuw gedateerd worden (1640-1660). De tabakspijpen zijn van de eenvoudige kwaliteit en zeker een deel in lokaal/regionaal gedateerd.

Vondstnr.	Cat. nr.	Aantal	M.A.E.	Merk	Steelversiering	Productiecentrum	Mogelijke producent	Kwaliteit	Begin datering	Eind datering
129	50-51	2	2	IP gekroond		West-Friesland	Jacob Pietersen	Grof/fijn	1640	1655
129	52-53	2	2	-		West-Friesland		Grof	1640	1655
129	54	1	1	-				Grof	1635	1650
129	55	1	1	-				Grof	1630	1660
129		8							1600	1700
129					Twee keer lelie in ruit in vierpas los gestempeld (totaal 8 stuks)				1630	1660
129					Steelfragment met spetters loodglazuur				1630	1660

Waterput S111

Tabakspijpen met het vondstnummer 179 zijn afkomstig uit waterput S111. In totaal bevat dit vondstnummer 3 fragmenten van tabakspijpen die aan tenminste 3 tabakspijpen hebben toebehoord.
Dit vondstcomplex kan op basis van de aangetroffen tabakspijpen het beste in de periode 1740-1760 gedateerd worden. De tabakspijpen zijn van de betere tot allerbeste kwaliteit (cat. nr. 58) zoals het product dat wordt toegeschreven aan de Goudse pijpenmaker Barend van Berkel.

Vondstnr.	Cat. nr.	Aantal	M.A.E.	Merk	Steelversiering	Productiecentrum	Mogelijke producent	Kwaliteit	Begin datering	Eind datering
179	56-57	2	2	59 gekroond		Gouda	Ruth Boot	Fijn/porselein	1740	1770
179	58	1	1	BVB		Gouda	Barend van Berkel	Porselein	1740	1760

Tussen muur S82 en S86

Vermeldenswaardig is een pijp die tussen muur S82 en S86 is aangetroffen. Het betreft een zogenaamde eerste generatiepijp (cat. nr. 49). Het merk dat op de pijp staat lijkt een vijfbladige roos te zijn. Binnen deze roos zijn de letters TL zichtbaar. Vergelijkbare exemplaren zijn als bodemvondst uit Amsterdam bekend[4] en worden toegeschreven aan de Amsterdamse en van oorsprong uit Londen afkomstige pijpenmaker Thomas Lawrence. Thomas Lawrence is reeds in 1600 in Amsterdam woonachtig en wordt in 1607 voor het eerst als pijpenmaker genoemd. Hij blijkt dan op de Haarlemmerstraat woonachtig te zijn. Na op verschillende plaatsen in Amsterdam woonachtig te zijn geweest, koopt Thomas in 1617 een pand op de hoek Heerengracht – Korstjespoortsteeg. Dit pand wordt “De Engelse Roos” genoemd. Thomas is in 1625 overleden.

[4] Opgraving Waterlooplein, Beerput 69 wordt toegeschreven aan Lange Houtstraat 38 (WLO-247). Dit exemplaar heeft echter geen vijfbladige maar een vierbladige roos. In de bladeren van deze roos zijn ook de letters TL aangebracht.

Geraadpleegde literatuur

[DUC_2003a] Duco, D.H., 2003. Merken en merkenrecht van de pijpenmakers in Gouda. Amsterdam.

[DUC_2007c] Duco, D.H., 2007. Tabakspijpen uit een gedempte gracht in de Bierstraat te 's-Gravenhage. Amsterdam.

[OOS_2001a] Oostveen, J. van en A. van Oostveen-Bonnema, 2001. Kleipijpen; een statistische analyse. In: Westerheem, 50ste jaargang, nummer 1, p. 13-27.

[OOS_2011q] Oostveen, J. van en R. Stam, 2011. Productiecentra van Nederlandse kleipijpen; een overzicht van de stand van zaken. Tiel/Leiden.

Bijlage 1: Tellijst

Vondstnr.	Cat. nr.	Aantal	M.A.E.	Merk	Steelversiering	Productiecentrum	Mogelijke producent	Kwaliteit	Begin datering	Eind datering	Overigen
1	1	1	1	4 gekroond		Gouda	Jan Blom	Fijn/porselein	1700	1720	
1	2	1	1	HVH		Gouda?		Grof	1710	1730	
1	3	1	1	-				Grof	1690	1710	
1	4	1	1	-				Grof	1700	1730	
1	5	1	1	-		West-Friesland		Grof	1650	1675	
1		2			Raderingen afgezoomd met parelranden	Gouda			1680	1730	Losse stelen
1		6							1650	1750	Losse stelen
12	6	1	1	SVO		Gouda	Sijmen van Os	Fijn/porselein	1700	1730	
25	7	1	1	KI gekroond		Gouda	Krijn Janse Waeop	Fijn/porselein	1690	1710	
25	8	1	1	PT gekroond		Gouda	Pieter Thoen	Fijn/porselein	1690	1710	
25	9-10	2	2	-				Grof	1690	1720	
25	11	1	1	-				Grof	1690	1710	
26	12-13	2	2	-				Grof	1690	1720	
26		1							1680	1710	Losse steel
28		4							1680	1750	Losse stelen
28		1							1625	1675	Losse steel
28	14	1	1	SW gekroond		Gouda		Fijn/porselein	1685	1700	
28	15	1	1	Prins		Gouda	Jan Jansz de Vriend	Fijn/porselein	1685	1700	
28	16-17	2	2	Wapen van Haarlem		Gouda	Jan Cornelisse Sorgh of Dirck Janse Doesburg of Mattijs Gerritse Rijphuijsen	Fijn/porselein	1685	1700	
28	18	1	1	Twee kronen		Gouda	Gerrit Morlion	Fijn/porselein	1685	1700	
28	19-25	7	7	-				Grof	1690	1710	
30	26	1	1	MS gekroond		Gouda	Maarten Soudaen	Fijn/porselein	1720	1730	
30	27	1	1	PT gekroond		Gouda	Mattijs Pietersz Slingerland	Fijn/porselein	1710	1730	
30	28	1	1	DVE gekroond		Gouda	Dirk Krijnen van Eijk	Grof	1710	1730	
30	29	1	1	SVO		Gouda	Sijmen van Os	Fijn/porselein	1710	1730	
30	30	1	1	SVO		Gouda	Sijmen van Os	Grof	1710	1730	
30	31	1	1	Fortuijn		Gouda	Passchier Arrijse Fortuijn	Grof	1710	1730	
30	32	1	1	Kind in wieg		Gouda	Aelbert Reiniersz Vos	Fijn/porselein	1710	1730	
30	33	1	1	Man in boot		Gouda	Claes den Rooster	Fijn/porselein	1718	1730	
30	34	1	1	Sabel gekroond		Gouda	Montfoort	Fijn/porselein	1710	1730	
30	35-38	4	4	-				Grof	1690	1720	
30	39	1			Raderingen afgezoomd met parelranden	Gouda			1700	1740	
30		3							1680	1740	
33	40	1	1	4 gekroond		Gouda	Jan Blom	Fijn/porselein	1700	1720	
36	41	1	1	4 gekroond		Gouda	Jan Blom	Fijn/porselein	1700	1720	
36	42	1	1	SH gekroond		Gouda	Steven Hendricksz de Jonge	Fijn/porselein	1700	1725	
36	43-48	6	6	-				Grof	1690	1710	
36		3							1680	1730	Losse stelen
125	49	1	1	Roos met initialen TL		Amsterdam	Thomas Lawrence	Grof/fijn	1600	1620	
129	50-51	2	2	IP gekroond		West-Friesland	Jacob Pietersen	Grof/fijn	1640	1655	
129	52-53	2	2	-		West-Friesland		Grof	1640	1655	
129	54	1	1	-				Grof	1635	1650	
129	55	1	1	-				Grof	1630	1660	
129		8							1600	1700	Losse stelen
129		1			Twee keer lelie in ruit in vierpas los gestempeld (totaal 8 stuks)				1630	1660	Losse steel
129		1			Steelfragment met spetters loodglazuur				1630	1660	Losse steel
179	56-57	2	2	59 gekroond		Gouda	Ruth Boot	Fijn/porselein	1740	1770	
179	58	1	1	BVB		Gouda	Barend van Berkel	Porselein	1740	1760	

Toelichting op de kolommen uit de tellijst:

Vondstnummer:	Geeft een verwijzing in welke vondstlaag de tabakspijp is aangetroffen;
Cat. nr.:	Verwijzing naar waar de tabakspijp in de catalogus is beschreven en afgebeeld;
Aantal:	Aantal kleipijpfragmenten dat is aangetroffen;
MAE:	Minimaal Aantal Exemplaren
Merk:	Het hielmerk/ketelmerk dat op de tabakspijp aanwezig is;
Steelversiering:	Versiering/tekst op steel tabakspijp;
Productiecentrum:	Productiecentrum van de tabakspijp;
Pijpenmaker:	Pijpenmaker aan wie de tabakspijp wordt toegeschreven;
Kwaliteit:	Kwaliteit tabakspijp
Datering:	Datering vondstcomplex

Bijlage 2: Catalogus

Voor de beschrijving van de producten wordt een uniforme systematiek gehanteerd die gebaseerd is op de deductieve kenmerken van de kleipijp en zoals o.a is gepubliceerd in Westerheem [OOS_2001a]. De uniforme beschrijving is als volgt:

Identificatie

1a. Objectnummer
1b. Vindplaats

Deductieve kopkenmerken

2a. Model
Beschrijving model conform Van Oostveen en Stam, 2011 [OOS_2011q].
2b. Zijmerk links / zijmerk rechts
Beschrijving van het zijmerk aan de linkerzijde van de pijpenkop / beschrijving van het zijmerk aan de rechterzijde van de pijpenkop.
De linker- en rechterzijde van de pijpenkop zijn de desbetreffende zijden zoals de roker deze ziet.
2c. Bijmerk links / bijmerk rechts
Beschrijving van het bijmerk aan de linkerzijde van de pijpenkop / beschrijving van het bijmerk aan de rechterzijde van de pijpenkop.
2d. (Hiel)merk
Beschrijving van het makersmerk meestal geplaatst op het uitstekende deel, het hiel, van de kleipijp.
2e. Oppervlaktebehandeling
De eventuele oppervlaktebehandeling bijvoorbeeld middels een agaatsteen waardoor een geglaasd oppervlak ontstaat, wordt beschreven.
2f. Behandeling kopopening
Bijvoorbeeld de met een botter afgewerkte scherpe randen van de kopopening.
2g. Afwerking ketelopening
Hieronder kan bijvoorbeeld de hele of halve radering rondom de ketelopening worden beschreven.
2h. Overig
Overige opmerkingen

Deductieve steelkenmerken

3a. Versiering
De eventueel aanwezige steelversiering wordt beschreven.
3b. Oppervlaktebehandeling
De eventuele oppervlaktebehandeling met een agaatsteen wordt hieronder beschreven.
3c. Overig
Overige opmerkingen

Conclusies op basis van deductieve kopkenmerken

4. Datering
5. Mogelijk productiecentrum
6. Mogelijke pijpenmaker / atelier

Overig

7. Literatuurverwijzing
Een verwijzing naar soortgelijke producten uit de literatuur wordt onder dit nummer gemaakt.

Catalogusnummer 1.

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 1
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. 4 gekroond
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1700-1720
5. Gouda
6. Jan Blom
7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 2.

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 1
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. HVH / -
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1710-1730
5. Gouda?
6.
7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 3.

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 1
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1710
5.
6.
7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 4.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 1
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. 3 stippen boven elkaar / zespuntige ster
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1700-1730
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 5.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 1
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Dubbelconisch
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1650-1675
5. West-Friesland
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 6.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 12
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. SVO
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1700-1725
5. Gouda
6. Sijmen van Os
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 7.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 25
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. KI gekroond
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1710
5. Gouda
6. Krijn Janse Waeop
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 8.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 25
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. PT gekroond
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1710
5. Gouda
6. Pieter Thoen
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 9.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 25
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1720
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 10. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 25
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1720
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 11. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 25
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1710
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 12. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 26
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1720
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 13. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 26
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1720
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 14. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 28
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. SW gekroond
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1685-1700
5. Gouda
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 15. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 28
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. Prins
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1685-1700
5. Gouda
6. Jan Jansz de Vriend
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 16. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 28
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. Wapen van Haarlem
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1685-1700
5. Gouda
6. Jan Cornelisse Sorgh of Dirck Janse Doesburg of Mattijs Gerritse Rijphuijsen
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 17. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 28
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. Wapen van Haarlem
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1685-1700
5. Gouda
6. Jan Cornelisse Sorgh of Dirck Janse Doesburg of Mattijs Gerritse Rijphuijsen
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 18. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 28
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. Twee kronen
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1685-1700
5. Gouda
6. Gerrit Morlion
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 19. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 28
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1710
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 20. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 28
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1710
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 21. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 28
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1710
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 22.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 28
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1710
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 23.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 28
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1710
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 24.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 28
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1710
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 25.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 28
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1710
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 26.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 30
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. MS gekroond
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1722-1730
5. Gouda
6. Maarten Soudaen
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 27.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 30
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. PT gekroond
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1710-1730
5. Gouda
6. Mattijs Pietersz Slingerland
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 28. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 30
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. DVE gekroond / -
2c. Twee stippen boven elkaar / stip
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1710-1730
5. Gouda
6. Dirk Krijnen van Eijk
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 29. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 30
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. SVO
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a. Raderingen afgezoomd met parelranden
3b. Geglaasd
3c.
4. 1710-1730
5. Gouda
6. Sijmen van Os
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 30. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 30
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. SVO / -
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1710-1730
5. Gouda
6. Sijmen van Os
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 31.

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 30
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. Fortuijn / -
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Radering voorzijde ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1710-1730
5. Gouda
6. Passchier Arrijse Fortuijn
7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 32.

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 30
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. Kind in de wieg
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1710-1730
5. Gouda
6. Aelbert Reiniersz Vos
7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 33.

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 30
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. Man in boot
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1718-1730
5. Gouda
6. Claes den Rooster
7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 34.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 30
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. Stip / -
2d. Sabel gekroond
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1710-1730
5. Gouda
6. Montfoort
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 35.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 30
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1720
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 36.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 30
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1720
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 37.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 30
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1720
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 38.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 30
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1720
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 39.

Foto niet op schaal

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 30
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a.
2b.
2c.
2d.
2e.
2f.
2g.
2h.
3a. Raderingen afgezoomd met parelranden
3b. Geglaasd
3c.
4. 1700-1740
5. Gouda
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 40. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 33
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. 4 gekroond
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1700-1720
5. Gouda
6. Jan Blom
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 41. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 36
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. 4 gekroond
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1700-1720
5. Gouda
6. Jan Blom
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 42. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 36
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. SH gekroond
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1700-1725
5. Gouda
6. Steven Hendricksz de Jonge
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 43.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 36
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1710
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 44.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 36
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1710
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 45.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 36
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1710
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 46.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 36
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1710
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 47.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 36
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1710
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 48.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 36
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Trechter
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1690-1710
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 49. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 125
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Eerste generatie
2b. -/-
2c. -/-
2d. Roos met initialen TL
2e. Ongeglaasd
2f. Niet gebotterd
2g. Geen radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1600-1620
5. Amsterdam
6. Thomas Lawrence
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 50. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 129
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Dubbelconisch
2b. -/-
2c. -/-
2d. IP gekroond
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1640-1655
5. West-Friesland
6. Jacob Pietersen
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 51. Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 129
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Dubbelconisch
2b. -/-
2c. -/-
2d. IP gekroond
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1640-1655
5. West-Friesland
6. Jacob Pietersen
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 52.

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 129
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Dubbelconisch
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1640-1655
5. West-Friesland
6.
7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 53.

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 129
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Dubbelconisch
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1640-1655
5. West-Friesland
6.
7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 54.

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 129
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Dubbelconisch
2b. -/-
2c. -/-
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f. Gebotterd
2g. Radering voorzijde ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1635-1650
5.
6.
7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 55.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 129
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a.
2b.
2c.
2d. -
2e. Ongeglaasd
2f.
2g.
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1630-1660
5.
6.
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 56.

Foto pijp schaal 1:1

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 179
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Ovoïde
2b. -/-
2c. -/-
2d. 59 gekroond
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1740-1770
5. Gouda
6. Ruth Boot
7.

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 57.

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 179
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Ovoïde
2b. -/-
2c. -/-
2d. 59 gekroond
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1740-1770
5. Gouda
6. Ruth Boot
7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Catalogusnummer 58.

1a. Archeologie West-Friesland, project 321, OM-nr. 41174, vondstnummer 179
1b. Enkhuizen, rioolbegeleiding (2010)
2a. Ovoïde
2b. -/-
2c. Gouds wapenschild / twee stippen boven elkaar
2d. BVB
2e. Geglaasd
2f. Gebotterd
2g. Gehele radering rondom ketelopening
2h.
3a.
3b.
3c.
4. 1740-1760
5. Gouda
6. Barend van Berkel
7.

Foto pijp schaal 1:1

© Jan van Oostveen (http://www.xs4all.nl/~kleipijp/kleipijp/)

Nederlands Centrum voor Dendrochronologie
Stichting Ring
p/a Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Smallepad 5, 3811 MG Amersfoort
Postbus 1600, 3800 BP Amersfoort
Tel: 033-4217545
E-mail: m.dominguez@cultureelerfgoed.nl

Aan: Dhr. M.H. Bartels
Archeologie West-Friesland
Nieuwe Steen 1
1620 AR Hoorn

Betreft: uitslag dateringsonderzoek houtmonsters uit Enkhuizen, Noorderhavendijk-Kaasmarkt

***RING* Intern Rapport nummer: 2011084**

Datum: 14 december 2011

Geachte heer Bartels,

Wij onderzochten voor u 22 houtmonsters afkomstig van de rioolbegeleiding Noorderhavendijk-Kaasmarkt in Enkhuizen, waarvan 15 eik (*Quercus sp.*), vier grove den (*Pinus sylvestris*) en drie fijnspar (*Picea abies*). Het dendrochronologische onderzoek leverde het volgende resultaat op (zie met name de vijfde kolom in tabel 1):

Tabel 1. Uitslag dendrochronologisch onderzoek

Monsternr / spoor / omschrijving	Houtsoort	RINGs Dendrocode	Datering van de laatste gemeten ring	Zekerheid van de datering (*probability*)	Periode waarin/ waarna de boom is omgehakt	Gebruikte Referentie-chronologie
M4 / S11 / paal in haven NHD	Grove den	ENR00010	1686 n.Chr.	Zomer/winter 1686 n.Chr.	>99,50%	HOD8PISY
M5 / S15 / paal in haven Kaasmarkt	Eik	ENR00020	1468 n.Chr.	na 1484 n.Chr.*	>99,95%	NLMIDD01
M8.1 / S25 / plank beschoeiing Kaasm.	Grove den	ENR00031	-	-	-	-
M10 / S39 / paal beschoeiing Kaasm.	Eik	ENR00040	1496 n.Chr.	1517 n.Chr. ±11**	>99,99%	N-ALL
M12 / S51 / balk in haven Kaasmarkt	Eik	ENR00050	1505 n.Chr.	1521 n.Chr. ±11**	>99,99%	DKOOST01
M14 / S51 / balk in haven Kaasmarkt	Eik	ENR00060	-	-	-	-
M16 / S53 / paal in haven Kaasmarkt	Eik	ENR00070	1525 n.Chr.	1538 n.Chr. ±11**	>99,99%	N-ALL
M18 / S58 / paal in haven Nieuwstraat	Eik	ENR00080	-	zomer/winter	-	-
M19.1 / S69 / duig tonput	Eik	ENR00091	1424 n.Chr.	na 1432 n.Chr.**	>99,90%	UKARTPO01
M19.2 / S69 / duig tonput	Eik	ENR00101	1429 n.Chr.	na 1437 n.Chr.**	>99,99%	EUPLNW01
M20 / S71 / plank onder muur	Eik	ENR00110	1459 n.Chr.	1468 n.Chr.+9/-6**	>99,99%	UKARTPO01

M23 / S92 / plank onder muur	Grove den	ENR00121	-	-	-	-
M24.4 / S97 / duig tonput	Eik	ENR00131	-	-	-	-
M24.6 / S97 / duig tonput	Eik	ENR00141	1562 n.Chr.	na 1570 n.Chr.**	>99,99%	PLPOLE01
M25 / S98 / plank onder muur	Grove den	ENR00151	-	-	-	-
M26.1 / S99 / duig tonput	Eik	ENR00161	1567 n.Chr.	na 1582 n.Chr.***	>99,90%	FRWEST01
M26.2 / S99 / duig tonput	Eik	ENR00171	1580 n.Chr.	na 1595 n.Chr.***	>97,00%	FRWEST01
M28.3 / S110 / paal onder muur	Fijnspar	ENR00180	-	-	-	-
M28.4 / S110 / paal onder muur	Fijnspar	ENR00190	-	-	-	-
M28.5 / S110 / paal onder muur	Fijnspar	ENR00200	-	-	-	-
M32.3 / S127 / ten westen raamwerk	Eik	ENR00210	1486 n.Chr.	1490 n.Chr. ±4*	>99,90%	NLNSA501
M35 / S132 / paal naast goot	Eik	ENR00220	1511 n.Chr.	1522 n.Chr.±8**	>99,99%	N-ALL

* Kapdatum geschat volgens Jansma, E. 2007.
** Kapdatum geschat volgens Braathen, 1982.
*** Kapdatum geschat volgens Pilcher, 1987.

Het gedateerde eikenhout heeft verschillende herkomsten. De duigen met vondstnummer M19.1, M19.2, M24.6 en de plank M20 zijn afkomstig uit verschillende streken in het Baltische gebied. Het hout van het monster M12 is afkomstig uit het oosten van Denemarken of het zuidwesten van Zweden, terwijl de monsters M10, M16 en M35 afkomstig zijn uit het zuiden van Noorwegen. Het hout van de monsters M26.1 en M26.2 is waarschijnlijk afkomstig uit het westen van Frankrijk en die van de monsters M5 en M32.3 zijn waarschijnlijk afkomstig uit Noordwest-Duitsland. Een aantal gemiddelde curven zijn met diverse van de synchroniseerde metingen gemaakt (zie bijlage 1, tabel 2 en 3, en bijlage 2, afbeeldingen 15 tot en met 20).

De grove den waarvan het monster M4 afkomstig is, groeide waarschijnlijk in Noorwegen/Zweden en is gekapt in de zomer/winter van 1686 na Christus.

Helaas was het onmogelijk om de fijnspar monsters te dateren. De fijnspar monsters M28.3 en M28.4 synchroniseren met elkaar en zijn gekapt in hetzelfde jaar (zie bijlage 1, tabel 2 en bijlage 2, afbeelding 21). Een gemiddelde curve (ENR18_19M) is gemaakt de meetreeksen, maar helaas dateerde die ook niet.

Aanvullende informatie over de laboratoriumresultaten, de gebruikte statistiek en/of de gebruikte referentiekalenders, vindt u in de bijlagen.

RING Intern Rapport nummer:	Laboratoriumnummer, verwijzing naar de analyse.
Zekerheid van de datering:	De kans dat de gevonden match met de referentiechronologie niet op toeval berust. Deze waarde is gebaseerd op de 'Gleichlaufigkeit' tussen de twee vergeleken reeksen, ook wel %PV genoemd (*percentage of parallel variation*; Jansma 1995).
Verantwoording van de dateringen:	Dendrochronologische dateringen door RING zijn gebaseerd op een combinatie van waarnemingen: (a) vergelijking en relatieve datering (ten opzichte van elkaar) van de jaarringpatronen binnen een vindplaats/bouwfase; (b) vergelijking van deze jaarringpatronen met *meerdere* absoluut gedateerde referentiekalenders. Deze vergelijkingen zijn statistisch onderbouwd en worden visueel gecontroleerd. Wanneer observaties elkaar ondersteunen en bevestigen, wordt de datering geaccepteerd als zijnde correct.

RING-rapport 2011084, Enkhuizen, Noorderhavendijk-Kaasmarkt

Bijlage 1. Statistische resultaten van het dendrochronologisch onderzoek

Tabel 1. Statistische resultaten van de monsters

Monsternr / spoor / omschrijving	Houtsoort	RINGs Dendrocode	n	Kern	Spint	Wankant	1e jaar	ne jaar	Kapdatum	t	%PV	p	Kalender
M4 / S11 / paal in haven Noorderhavendijk	Grove den	ENR00010	132	ca.20	59	WK (z/w)	1555	1686	Zomer/winter 1686 n.Chr.	5,6	62,5	0,005	HOD8PISY
M5 / S15 / paal in haven Kaasmarkt	Eik	ENR00020	134	+1	-	>16	1335	1468	na 1484 n.Chr.*	5,63	65,3	0,0005	NLMIDD01
M8.1 / S25 / plank beschoeiing Kaasmarkt	Grove den	ENR00031	170	+?	17 (+13)	13+?	-	-	-	-	-	-	-
M10 / S39 / paal beschoeiing Kaasmarkt	Eik	ENR00040	149	+1	bijna sp.gr.	21±11	1348	1496	1517 n.Chr. +11**	10,1	72,1	0,0001	N-ALL
M12 / S51 / balk in haven Kaasmarkt	Eik	ENR00050	136	+1	5	16±11	1370	1505	1521 n.Chr. ±11**	7,41	71,3	0,0001	DKOOST01
M14 / S51 / balk in haven Kaasmarkt	Eik	ENR00060	134	+1	15	-	-	-	-	-	-	-	-
M16 / S53 / paal in haven Kaasmarkt	Eik	ENR00070	124	+1	8	13±11	1402	1525	1538 n.Chr. ±11**	8,13	69,0	0,0001	N-ALL
M18 / S58 / paal in haven Nieuwstraat	Eik	ENR00080	58	+1	9	WK	-	-	Zomer/winter	-	-	-	-
M19.1 / S69 / duig tonput	Eik	ENR00091	135	+?	-	>8	1292	1424	na 1432 n.Chr.**	5,31	64,3	0,001	UKARTPO01
M19.2 / S69 / duig tonput	Eik	ENR00101	218	+?	-	>8	1212	1429	na 1437 n.Chr.**	7,31	68,8	0,0001	EUPLNW01
M20 / S71 / plank onder muur	Eik	ENR00110	193	+1	6	9 +9/-6	1267	1459	1468 n.Chr.+9/-6**	7,62	66,6	0,0001	UKARTPO01
M23 / S92 / plank onder muur	Grove den	ENR00121	124	+/	50	WK	-	-	Zomer/winter	-	-	-	-
M24.4 / S97 / duig tonput	Eik	ENR00131	126	+?	-	-	-	-	-	-	-	-	-
M24.6 / S97 / duig tonput	Eik	ENR00141	105	+?	-	>8	1458	1562	na 1570 n.Chr.**	6,33	73,8	0,0001	PLPOLE01
M25 / S98 / plank onder muur	Grove den	ENR00151	261	ca. 20	ca. 105	WK	-	-	Zomer/winter	-	-	-	-
M26.1 / S99 / duig tonput	Eik	ENR00161	145	+?	-	>15	1423	1567	na 1582 n.Chr.***	5,83	63,8	0,001	FRWEST01
M26.2 / S99 / duig tonput	Eik	ENR00171	128	+?	-	>15	1453	1580	na 1595 n.Chr.***	5,17	59,8	0,03	FRWEST01
M28.3 / S110 / paal onder muur	Fijnspar	ENR00180	69	+1	nvt	WK	-	-	-	-	-	-	-
M28.4 / S110 / paal onder muur	Fijnspar	ENR00190	71	+1	nvt	WK	-	-	-	-	-	-	-
M28.5 / S110 / paal onder muur	Fijnspar	ENR00200	93	+1	nvt	WK	-	-	-	-	-	-	-
M32.3 / S127 / ten westen raamwerk	Eik	ENR00210	91	ca. 10	12	4±4	1369	1486	1490 n.Chr. ±4*	6,28	68,1	0,001	NLNSA501
M35 / S132 / paal naast goot	Eik	ENR00220	144	+1	7	11±8	1368	1511	1522 n.Chr.±8**	10,4	79,5	0,0001	N-ALL

* Kapdatum geschat volgens Jansma, E. 2007.
** Kapdatum geschat volgens Braathen, 1982.
*** Kapdatum geschat volgens Pilcher, 1987.

Tabel 2. Relevant statistische resultaten tussen meetreeksen

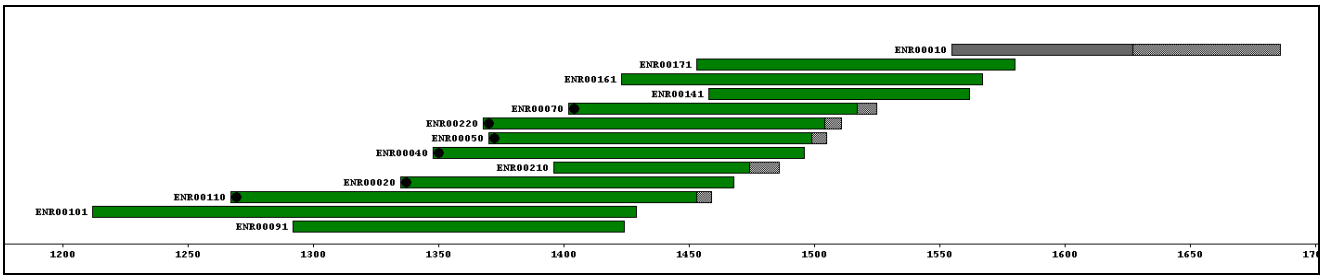
Meetreeksen	Ol	t	%PV	p
ENR00020 vs. ENR00210	73	5,0	66,4	0,01
ENR00040 vs. ENR00220	129	6,25	70,5	0,0001
ENR00070 vs. ENR00220	110	4,68	66,8	0,0005
ENR00161 vs. ENR00171	115	6,05	64,8	0,005
ENR00180 vs. ENR00190	69	5,10	71,7	0,0005

Tabel 3. Gemiddelde curven

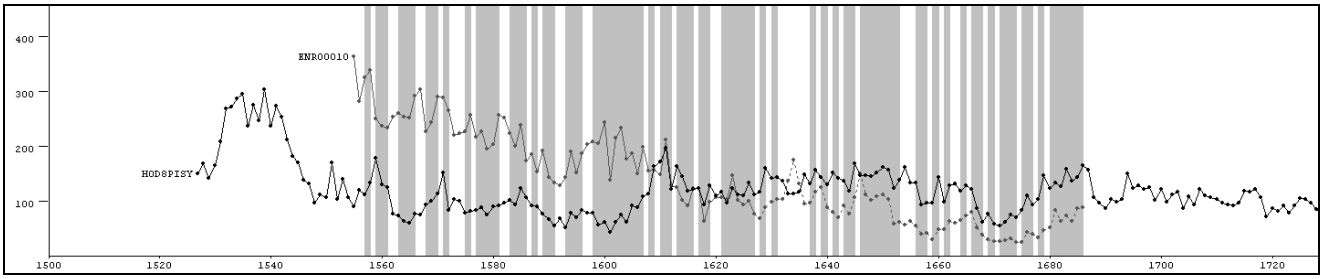
Meetreeksen	RINGcode gemiddelde curve	Houtsoort	n	1e jaar	ne jaar	t	%PV	p	Kalender
ENR00020 ENR00210	ENR2_21M	Eik	152	1335	1486	6,48	66,4	0,0001	NLMIDD01
ENR00040 ENR00070 ENR00220	ENR4_7_22M	Eik	178	1348	1525	12,1	79,8	0,0001	NLSENO01
ENR00161 ENR00171	ENR16_17M	Eik	158	1423	1580	6,29	66,5	0,0001	FRWEST01
ENR00180 ENR00190	ENR18_19M	Fijnspar	71	-	-	-	-	-	-

RING-rapport 2011084, Enkhuizen, Noorderhavendijk-Kaasmarkt

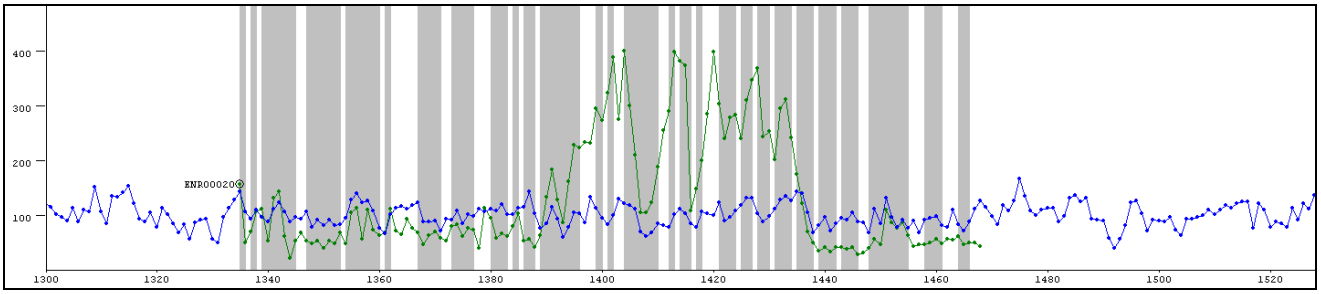
Bijlage 2. Afbeeldingen van de gedateerde meetreeksen

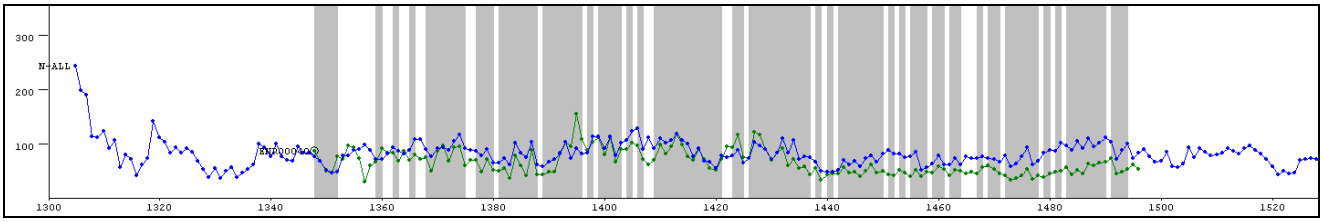
Afbeelding 1. Tijdspanne van de gedateerde monsters. Deze zijn gesorteerd op de laatst gemeten jaarring. Groen: eiken monsters. Grijs: grove den. Het donkergrijze gebied geeft de spintringen weer en de zwarte punt wijst erop dat de kern in het monster aanwezig is. x-as: kalenderjaar.

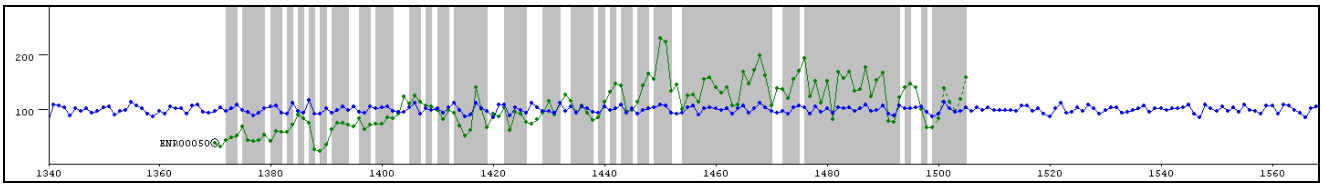
Afbeelding 2. Grijs: gedateerde grove den ENR00010 (de gestippelde lijn geeft de spintringen weer); zwart: referentiechronologie HOD8PISY; y-as: jaarringbreedte in mm*10^{-2}; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

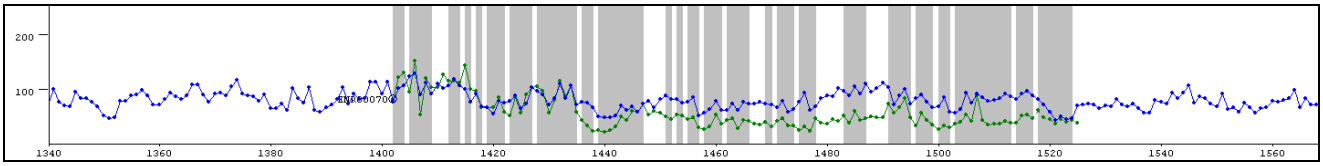
Afbeelding 3. Grijs: gedateerde eiken meetreeks ENR00020 (de cirkel wijst erop dat de kern in het monster aanwezig is); blue: referentiechronologie NLMIDD01; y-as: jaarringbreedte in mm*10^{-2}; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

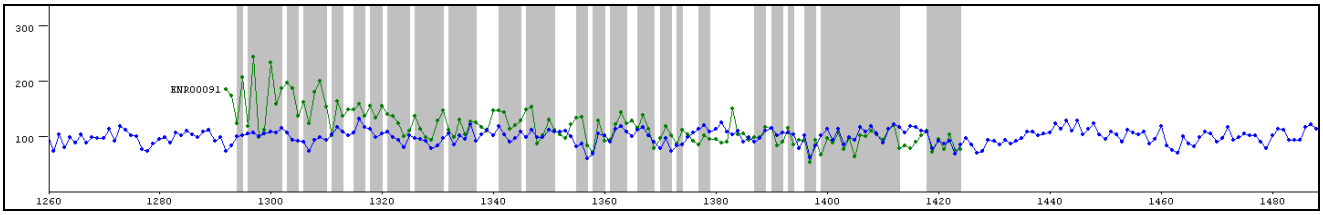
Afbeelding 4. Grijs: gedateerde eiken meetreeks ENR00040 (de cirkel wijst erop dat de kern in het monster aanwezig is); blue: referentiechronologie N-ALL; y-as: jaarringbreedte in mm*10^{-2}; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

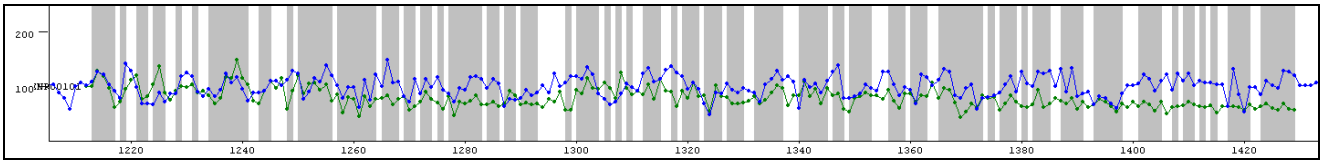
Afbeelding 5. Grijs: gedateerde eiken meetreeks ENR00050 (de gestippelde lijn geeft de spintringen weer en de cirkel wijst erop dat de kern in het monster aanwezig is); blue: referentiechronologie DKOOST01; y-as: jaarringbreedte in mm*10^{-2}; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

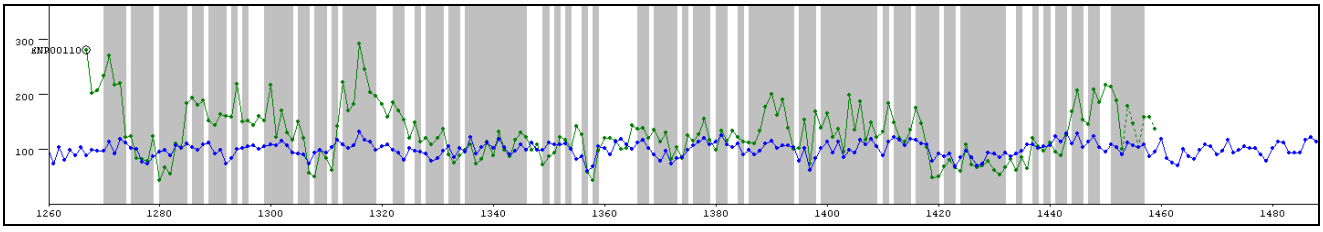
Afbeelding 6. Grijs: gedateerde eiken meetreeks ENR00070 (de gestippelde lijn geeft de spintringen weer en de cirkel wijst erop dat de kern in het monster aanwezig is); blue: referentiechronologie N-ALL; y-as: jaarringbreedte in mm*10^{-2}; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

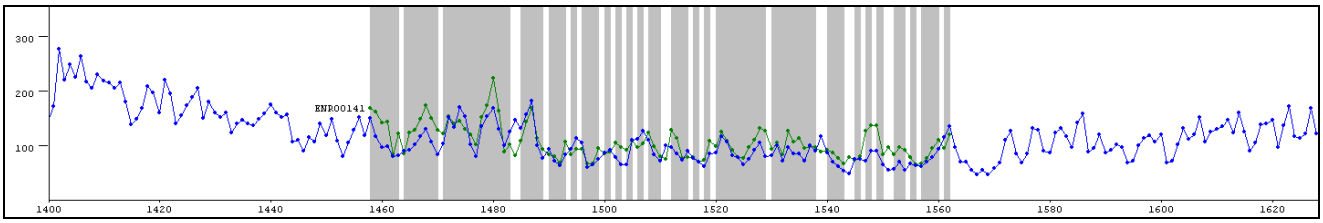
Afbeelding 7. Grijs: gedateerde eiken meetreeks ENR00090; blue: referentiechronologie UKARTP01; y-as: jaarringbreedte in mm*10^{-2}; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

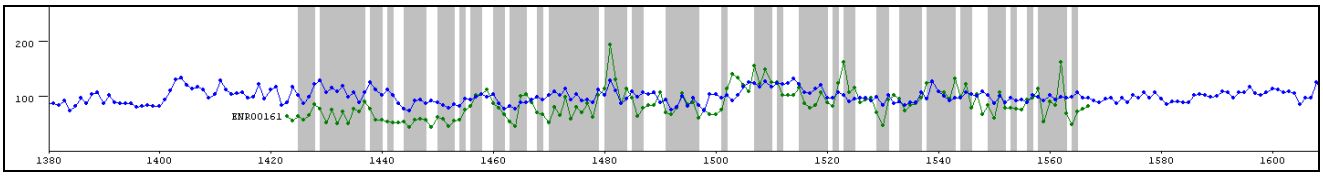
Afbeelding 8. Grijs: gedateerde eiken meetreeks ENR00100; blue: referentiechronologie EUPLNW01; y-as: jaarringbreedte in mm*10^{-2}; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

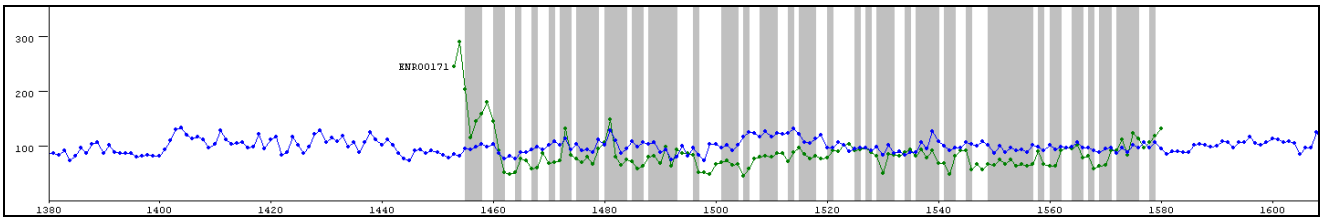
Afbeelding 9. Grijs: gedateerde eiken meetreeks ENR00110 (de gestippelde lijn geeft de spintringen weer en de cirkel wijst erop dat de kern in het monster aanwezig is); blue: referentiechronologie UKARTP01; y-as: jaarringbreedte in mm*10^{-2}; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

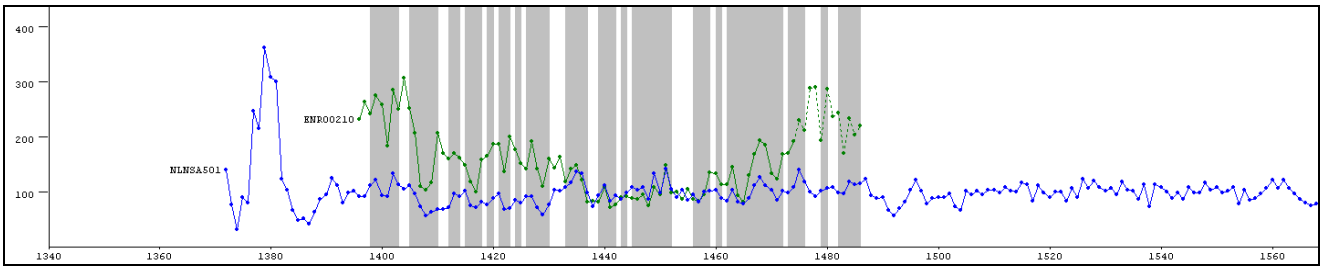
Afbeelding 10. Grijs: gedateerde eiken meetreeks ENR00140; blue: referentiechronologie PLPOLE01; y-as: jaarringbreedte in mm*10^{-2}; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

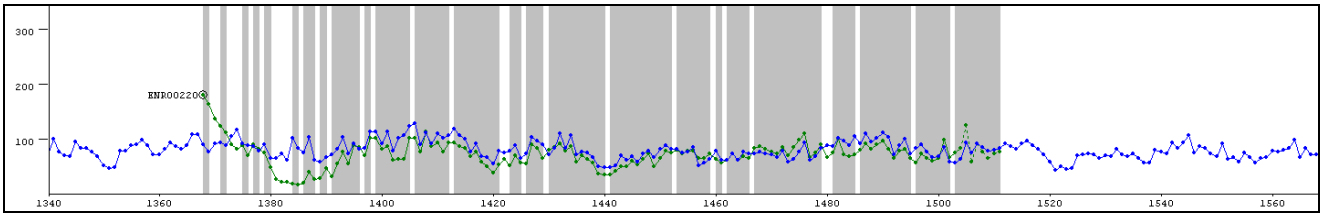
Afbeelding 11. Grijs: gedateerde eiken meetreeks ENR00160; blue: referentiechronologie FRWEST01; y-as: jaarringbreedte in mm*10^{-2}; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

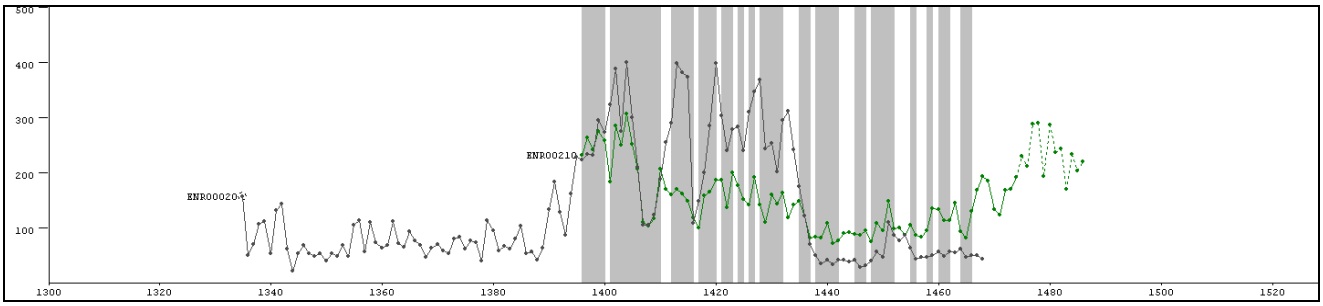
Afbeelding 12. Grijs: gedateerde eiken meetreeks ENR00170; blue: referentiechronologie FRWEST01; y-as: jaarringbreedte in mm*10^{-2}; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

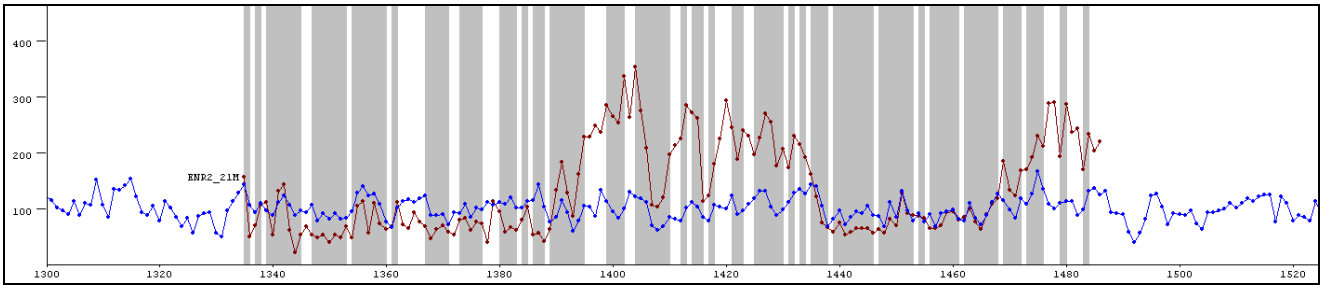
Afbeelding 13. Grijs: gedateerde eiken meetreeks ENR00210; blue: referentiechronologie FRWEST01; y-as: jaarringbreedte in mm*10^{-2}; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

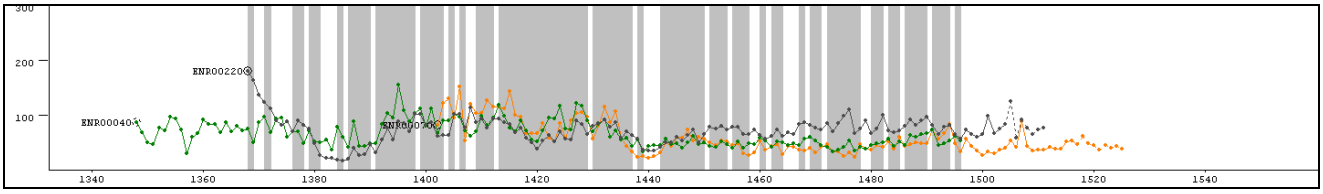
Afbeelding 14. Grijs: gedateerde eiken meetreeks ENR00220; blue: referentiechronologie N-ALL; y-as: jaarringbreedte in mm*10^{-2}; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

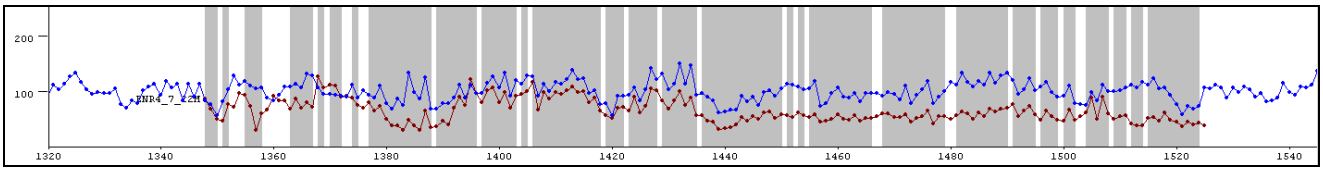
Afbeelding 15. Visuele synchronisatie tussen de eiken meetreeksen ENR00020 (grijs) en ENR00210 (groen). De gestippelde lijn geeft de spintringen weer en de cirkel wijst erop dat de kern in het monster aanwezig is. Het hout van deze monsters is waarschijnlijk afkomstig uit dezelfde boom. Y-as: jaarringbreedte in mm*10^{-2}; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

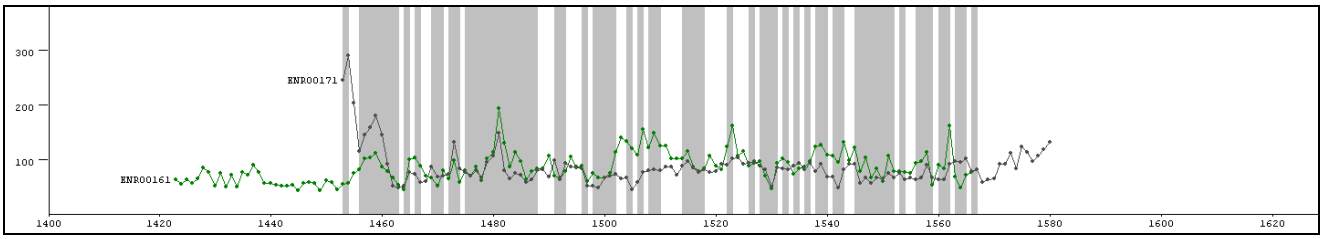
Afbeelding 16. Bruin: gemiddelde curve van eiken meetreeksen ENR2_21M; blauw: referentiechronologie NLMIDD01; y-as: jaarringbreedte in mm*10^{-2}; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

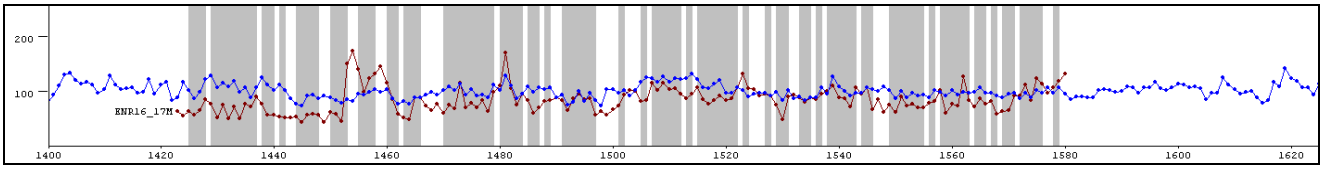
Afbeelding 17. Visuele synchronisatie tussen de eiken meetreeksen ENR00040 (groen), ENR00070 (oranje) en ENR00220 (grijs). De gestippelde lijn geeft de spintringen weer en de cirkel wijst erop dat de kern in het monster aanwezig is. Het hout van deze monsters is waarschijnlijk afkomstig uit dezelfde boom. Y-as: jaarringbreedte in mm*10^{-2}; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV)) tussen ENR00040 en ENR00220.

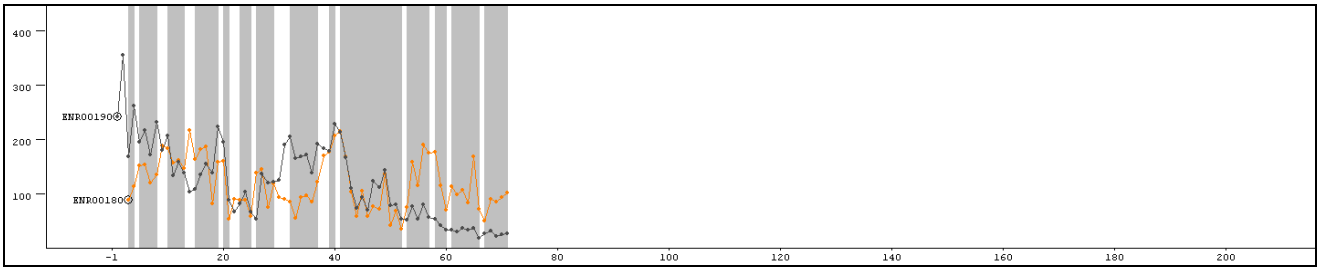
Afbeelding 18. Bruin: gemiddelde curve van eiken meetreeksen ENR4_7_22M; blauw: referentiechronologie NLSENO01; y-as: jaarringbreedte in mm*10^{-2}; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

Afbeelding 19. Visuele synchronisatie tussen de eiken meetreeksen ENR00161 (groen) en ENR00171 (oranje).Y-as: jaarringbreedte in mm*10^{-2}; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

Afbeelding 20. Bruin: gemiddelde curve van eiken meetreeksen ENR16_17M; blauw: referentiechronologie FRWEST01; y-as: jaarringbreedte in mm*10^{-2}; x-as: kalenderjaar. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

Afbeelding 21. Visuele synchronisatie tussen de ongedateerde fijnspar meetreeksen ENR00180 (oranje) en ENR00190 (grijs). De cirkel wijst erop dat de kern in het monster aanwezig is. Het hout van deze monsters is afkomstig uit hetzelfde gebied. Y-as: jaarringbreedte in mm*10^{-2}; x-as: nummer van jaarringen. Het grijze gebied toont de *Gleichläufigkeit* (percentage van parallelle ringbreedte variaties (%PV) van beide patronen).

RING-rapport 2011084, Enkhuizen, Noorderhavendijk-Kaasmarkt

Bijlage 3. Toelichting op de resultaten van de dendrochronologische analyse

Houtsoort = Het hout wordt door ons enkel gedetermineerd ten behoeve van de datering. Alleen de *genus*, bijv. Den (*Pinus*), wordt bepaald. Verdere soortbepaling, zoals bijv. grove den (*Pinus sylvestris*), blijft in principe achterwege, tenzij deze eenvoudig vastgesteld kan worden. Een uitzondering hierop is *Abies alba* (Zilverspar), de enige soort *Abies* die in het verleden in Nederland is toegepast.

Kern = (Geschatte afstand tot) de eerstgevormde (oudste) jaarring in de stam.

Spint = Aantal gemeten ringen spinthout. Volgens Hollstein (1980) heeft eik een gemiddeld aantal spintringen van 16 ± 5 bij een boom tot 100 jaar oud, 20 ± 6 bij een boom van 100 tot 200 jaar oud, en 26 ± 8 bij een boom ouder dan 200 jaar. Wij gebruiken een nieuwe, bijgestelde spinthoutberekening voor archeologisch/ historisch constructiehout dat dateert met Nederlandse en Duitse chronologieën (Jansma 2007). Bij eikenhout uit het Baltische gebied is het gemiddelde aantal spintringen iets lager dan in West Europa, 15 (+9/-6) (Wazny, 1990). Grove den, (*Pinus sylvestris*) heeft weliswaar ook duidelijk zichtbaar spinthout, maar doordat het aantal spinthoutringen onregelmatig is, is een schatting van de velddatum niet mogelijk. Fijnspar, (*Picea abies*) heeft geen spinthout. Uiteraard geeft een aanwezige wankant wel de precieze kapdatum van de boom.

Wankant = Het geschatte aantal jaarringen tot de wankant, d.w.z. tot de laatstgevormde jaarring (direct onder de bast), nodig voor een absolute datering van de veldatum.

Veldatum = De datum waarop de boom geveld is. Als er wankant aanwezig is, is er een absolute datering mogelijk. Als er spintringen aanwezig zijn, of zelfs alleen spintgrens, wordt de veldatum berekend door het aantal ontbrekende spintringen te berekenen. Als er bij een eik van 100 tot 200 jaar oud b.v. 4 spintringen gemeten zijn, is het geschatte aantal ontbrekende spintringen dus 16 ± 6. Dit getal wordt bij de datering opgeteld. Als er geen spintringen meer op het monster aanwezig zijn, is het onbekend hoeveel *kernhoutringen* er nog ontbreken . De veldatum ligt dan een onbekend aantal jaren ná de datering van de laatste (jongste) ring + de schatting van het ontbrekende aantal spinthoutringen. Bij een boom, die 100 tot 200 jaar oud is, is de veldatum dus xxxx AD + 20 (± 6) + X.

n = Totaal aantal jaarringen in het houtmonster.

x = Geschat aantal missende ringen (kernhout en/of spinthout) tot de wankant.

%PV = “Gleichlaufigkeit” (Duitse term) of “Percentage of Parallel Variation” (Engelse term); het percentage van de ringen in het onderzochte jaarringpatroon die aan de referentiechronologie identieke toe- en afnames van de breedte vertonen op de door de datering van het patroon aangegeven positie t.a.v. de referentiechronologie. De significantie van dit percentage is een functie van de lengte in jaren van het onderzochte jaarringpatroon en de referentie chronologie.

t = De waarde die resulteert uit een Students t-test op de kruiscorrelatie die behoort bij de beste “match” tussen het onderzochte jaarringpatroon en de referentiechronologie.

P = De kans (uitgedrukt als een fractie van 1) dat de gevonden waarde voor %PV per toeval optreedt, dus niet op een datering duidt.

RING-rapport 2011084, Enkhuizen, Noorderhavendijk-Kaasmarkt

Bijlage 4. Gebruikte referentiechronologieën

DKOOST01	Oost-Denemarken (N. Bonde).
FRWEST01	West-Frankrijk (Lambert, Lavier & Doucerain, n.p. (1994)).
N-ALL	Zuid-Noorwegen (Bonde, n.p.).
NLMIDD01	Hout toegepast in Midden-Nederland (Jansma 1995).
NLNSA501	Cluster 3 (Van Daalen, Jansma, 2003).
PLPOLE01	Polen (Eckstein).
UKARTPO01	Kunst, houtimport uit Polen in Engeland (Hillam & Tyers 1995).

RING-rapport 2011084, Enkhuizen, Noorderhavendijk-Kaasmarkt

Bijlage 5. Literatuur

Braathen, A., 1982. A tree-ring chronology from the western part of Sweden. In: Hackens, T., Mejdahl, V. (Eds.), Second Nordic Conference on the Application of Scientific Methods in Archaeology. Sapwood and a dating problem, pp. 27–35. *PACT* 7(1).

Daalen, Sj van, 2003. PilotResearch Dendroprovenancing. Researching the methodology and statistical procedures for dendro[provenancing. Wageningen University.

Hillam, J., & I. Tyers 1995: Reliability and repeatability in dendrochronological analysis: tests using the Fletcher archive of panel-painting data, *Archaeometry*37(2), 395-405.

Hollstein, E., 1980. Mitteleuropäische Eichenchronologie. Verlag Phillipp von Zabern, Mainz am Rhein.

Jansma, E., 1995. Rememberings, The development and application of local and regional tree-ring chronologies of oak for the purposes of archaeological and historical research in the Netherlands. Diss. UvA (Nederlandse Archeologische Rapporten 19), 150 pp.

Jansma, E., 2007: Datering, herkomst en bouwvolgorde van De Meern 4. In: T. de Groot & J.-M.A.W. Morel (red.), 2007: Het schip uit de Romeinse tijd De Meern 4 nabij boerderij de Balije, Leidsche Rijn, gemeente Utrecht. Waardestellend onderzoek naar de kwaliteit van het schip en het conserverend vermogen van het bodemmilieu. RACM.

Pilcher, J.R., 1987. A 700 year dating chronology for northern France. Applications of tree-ring studies. Current research in dendrochronology and related subjects. *BAR International Series* 333, 127–139.

Wazny, T., 1990. Aufbau und Anwendung der Dendrochronologie fuer Eichenholz in Polen. Dissertatie Universiteit van Hamburg.